George Eliot



ADAM BEDE

GEORGE ELIOT

ADAM BEDE

ISBN 973-9052-20-7

George Eliot

ADAM BEDE

roman

Traducere de D. GRIVAȚ

1993
Editura ROMHELION

Redactor : LUCIA CRĂCIUN
Coperta de : IRINA COSMĂNESCU

ADAM BEDE
by George Eliot

J.M. Dent and Sons Ltd. London
Everyman's Library

CARTEA ÎNTÂI

CAPITOLUL 1

ATELIERUL

ÎN OGLINDA UNEI SINGURE PICĂTURI de cerneală, vrăjitorul egiptean izbuteşte să aducă sub ochii călătorului de alurea vaste imagini din trecut. Tot astfel voi încerca să fac şi eu, cititorule. Vreau ca picătura de cerneală din vârful peniţei mele să aducă sub ochii tăi atelierul spaţios al meşterului Jonathan Burge, dulgher şi zidar din satul Hayslope, aşa cum arăta în ziua de 18 iunie, anul Domnului 1799.

Cei cinci lucrători, care meştereau uşi, rame de ferestre şi lambriuri, simţeau din plin căldura soarelui de după-amiază. Mirosul de răşină al scândurilor de brad, clădite afară lângă uşa deschisă, se îmbina cu cel al pomilor de soc ce-şi răspândeau neaua văratecă până în fereastra din celălalt capăt al încăperii. Razele piezişe ale soarelui străluceau printre fâşiile transparente de talaş, răvăşite la poala majestuosului platan, şi aprindeau firele de praf dimprejurul scândurii de stejar, proptită de perete. În vârful grămezii de talaş, un câine ciobănesc, cu blana cenuşie, îşi făcuse culcuş şi se odihnea cu botul între labe, încruntând din sprâncene ori de câte ori arunca o cătătură spre cel mai înalt dintre cei cinci lucrători, care tăia mijlocul unei poliţe de lemn. Acestuia îi aparţinea vocea puternică baritonală ce se auzea peste cântecul lemnului şi al ciocanului :

Odat' cu soarele te scoală
Şi făr' de nici o şovăială
A zilei datorie-o-ncepe...

Urmau câteva măsuri care cereau multă atenție, de aceea vocea se tranforma aici în fluierat, ca apoi să izbucnească și mai viguroasă:

Curate fie-ți faptele,
Și limpezi, precum soarele...

O asemenea voce nu putea ieși decât dintr-un piept vânjos; proprietarul acestui piept vânjos era un bărbat înalt de aproape doi metri, cu oase mari, bine legat, cu spatele atât de drept și capul atât de semeț încât atunci când se da înapoi să privească la ceea ce ieșea din mâna lui, părea un ostaș. Mâneca, sumeasă deasupra cotului, lăsa să se vadă un braț în stare să câștige premiul la orice întrecere în putere; și totuși, mâinile prelungi, cu degetele pătrate în vârf, păreau învățate să facă obiecte măiestre. Prin statura robustă, Adam Bede era saxon, și făcea cinste neamului; dar părul negru ca pana corbului, mai negru încă din pricina tichiei din hârtie de culoare deschisă, și privirea pătrunzătoare a ochilor tot negri, țâșnind pe sub înălțimea sprâncenelor mobile și viguros desenate, dovedeau că în vinele lui curgea și sânge celt. Avea fața mare cu trăsături aspre și fără altă frumusețe decât, în clipele de răgaz, o expresie inteligentă de om cinstit și optimist.

Se vedea cât colo că lucrătorul de lângă Adam era frate cu el. Avea aproape aceeași înălțime; aceleași tip de trăsături, aceeași culoare de păr și de piele; dar asemănarea dintre cei doi frați scotea și mai mult în evidență deosebirea dintre ei, căci expresia chipului și ținuta unuia era foarte diferită de a celuilalt. Umerii largi ai lui Seth erau ușor aduși; ochii săi erau cenușii; sprâncenele mai puțin pronunțate iar privirea, în loc să fie pătrunzătoare, exprima încredere și bunăvoință. Își scoase tichia de hârtie de pe cap și se vedea că nu avea părul des și drept ca Adam, ci rar și ușor ondulat, lăsând să se zărească conturul precis al creștetului, ce încununa ca o boltă fruntea.

Vagabonzii hoinari simțeau că de la Seth puteau căpăta câte un bănuț; lui Adam nici măcar nu-i cereau.

Seth săltă uşa la care lucrase cu sârg şi, după ce o sprijini de perete, rosti, curmând brusc cântecul lui Adăm şi concertul ciocanelor :

Gata ! Am isprăvit uşa.

Ridicară cu toţii ochii ; Jim Salt, un vlăjgan cu păr roşu, poreclit Roşcovanu, îşi întrerupse lucrul iar Adam, uluit, îl întrebă pe Seth :

— Cum ? Chiar socoţi c-ai isprăvit ?

— Bun înţeles, răspunse Seth, uluit şi el de întrebare ; că doar ce-i lipseşte ?

Cei trei izbucniră într-un hohot de râs, făcându-l pe Seth să privească nelămurit împrejur. Adam nu râse ; zâmbi doar adresându-i-se fratelui său, cu multă blândeţe în glas :

— Da' ai uitat tăbliile.

Hohotul izbucni din nou iar Seth, roşind până în creştet, se luă cu mâinile de cap.

— Ura ! răcni Ben poreclit Aşchie, mic la stat şi nărăvaş repezindu-se la uşa cu pricina şi săltând-o. O aninăm de peretele din fundul magaziei şi scriem pe ea : „Lucru săvârşit de Seth Bede, metodistu' ". Hei, Jim, ia adu-ncoa borcanu' cu văpsea roşie.

— Lasă-te de prostii, Ben Cranage, încercă să-l potolească Adam. Poate ai să greşeşti şi tu într-o bună zi să te văd atunci cu ce obraz ai să râzi.

— Aşteaptă întâi să ajung uituc ca frate-tu. Multă apă tre' să curgă pe gârlă până să-mi întunece mie metodiştii capu' cu predicile lor, ripostă Ben.

— În schimb prea ades ţi-l întunecă băutura, şi păcatu-i mai mare.

Dar între timp borcanul cu vopsea ajunsese în mâna lui Ben care se pregătea de scris desenând prin aer litera L.

— Las-o moartă, ai auzit ? se răsti Adam ; apoi puse jos uneltele şi se îndreptă spre Ben, înşfăcându-l de umărul drept. Las-o moartă ori te scutur de lepezi şi sufletul din tine.

Cu mâna lui de fier, Adam îl zgâlţâi zdravăn pe Ben, dar acesta, ca bărbat plin de bărbăţie ce era, nu se dădu bătut. Luă cu stânga peria din mâna dreaptă devenită neputincioasă şi se răsuci vrând să scrie cu cealaltă. Cât ai zice peşte, Adam îl întoarse cu faţa

spre el, îi înșfăcă și celălalt umăr și-l împinse până ce-l lipi de perete. Dar Seth interveni :

— Dă-i pace Addy, nu vezi că Ben glumește ? Ghiar dacă mă ia în râs, are de ce. Și mie îmi vine să râd de mine.

— Nu-l las pân-ce nu jură că nu se mai leagă de ușă, spuse Adam.

— Haide Ben, îl îndemnă Seth cu voce rugătoare, ca să nu vă certați. Cu Adam nu-i altă cale, știi că trebuie să iasă p-a lui. Decât să-ți pui mintea cu el, mai ușor întorci carul pe potecă. Zi că nu te mai legi de ușă și isprăvim povestea.

— Nu că mă sperie el, Adam, pe mine, răspunse Ben, da' dacă mă rogi tu. Seth, iaca zic că nu mă mai leg de ușă.

— Te-ai gândit bine să zici așa, spuse Adam râzând și dându-i drumul din strânsoare.

Își reluară cu toții lucrul ; dar Ben Aschie, învins în lupta corp la corp, voia să-și ia revanșa prin ascuțișul limbii.

— Ia spune tu drept Seth, începu el, pe unde-ți umbla mintea ? Ce-aveai tu în cap, predica sau nurii predicatoarei, de ai uitat de tăblia ușii ?

— Vină și tu de-o ascultă, îl pofti Seth prietenos, astă-seară ține o predică pe pajiște. Doar ăi avea și tu la ce să te gândești, alta decât cântecele alea deocheate care-ți plac atât. S-ar putea să te faci drept credincios și ăsta ar fi câștigu' al mai mare să-l fi avut vreodată.

— Totu' la timpul cuvenit, Seth ; când mi-o veni vremea să mă rânduiesc la casa mea, am să mă gândesc și la asta ; flăcăii n-au ce face cu un câștig atât de mare. Poate că mi-o zbura gându' la însurătoare, s-o potrivi așa că s-o opri și la cele sfinte, cum s-a întâmplat cu tine ; da-mi dau cu părerea că nu prea ți-ar cădea bine dacă tocmai acum m-apucă frica lui Dumnezeu și mă vâr între frumoasa predicatoare și tine, și ți-o fur.

— Dinspre partea asta, nici o grijă, Ben ; mă îndoiesc că s-ar uita ea la noi. Vină numai s-o ascultă, s-ai să vezi că n-o să mai vorbești așa de ea.

— Dacă nu găsesc pe nimeni mai acătării la Holly Bush, mai c-aș trece diseară s-o văd și eu. Despre ce-o

să vorbească? Te întreb şi eu aşa, ca să ştiu în caz că vin târziu şi n-apuc s-o aud. Nu cumva şi-o alege din Scriptură tocmai acolo unde zice: Ce-aţi venit ca să priviţi? O profetă întru Domnu'? Şi adevăr spun vouă, nu numai profetă este ea ci şi muiere frumoasă.

— Isprăveşte Ben, interveni Adam sever, nu te mai lega de ce stă scris în Biblie; întreci măsura.

— Ce, nu cumva ţi-a sucit şi ţie capu'? Până mai adineauri, parcă n-o aveai la inimă pe predicatoare?

— Nu mi-a sucit nimic şi de ea nici n-am pomenit. Nu te mai lega de ce stă scris în Biblie, atât ţi-am spus. Ai doar cartea aia cu snoave, de care eşti atât de mândru. E tocmai bună pentru glumele tale murdare: ajungă-ţi.

— Ei, da' te-ai făcut la fel de cuvios ca sfântu' Seth. Parcă te văd şi pe tine ducându-te diseară la predică. Tot te pricepi tu să conduci coru'. Numa' că ce-o să zică pastoru' Irwine când o auzi că prea scumpu' lui Adam Bede s-a dat cu metodiştii?

— Nu-ţi face tu griji din pricina mea, Ben. Nu mă dau eu cu metodiştii cum nu te dai nici tu — deşi tu, mă tem c-ai să te dai cu alţii, şi mai răi. Cât despre pastorul Irwine, e el destul de înţelept să nu s-amestece în credinţa oamenilor. Asta-i priveşte pe ei şi pe Dumnezeu — cum mi-a spus chiar el.

— Mă rog, mă rog; cu toate astea nu vă prea are la stomac pe alde voi, dizidenţii.

— Tot ce se poate; nici eu nu prea sufăr berea tare a lui Josh Tod, cu toate astea nu te împiedic pe tine să bei, până umbli-n patru labe.

La această replică a lui Adam toţi râseră, în afară de Seth care rispostă cu seriozitate:

— Nu şade bine, Addy, să asemuieşti o credinţă, oricare ar fi ea, cu berea. După cum bine ştii, atât credinţa metodiştilor cât şi a dizidenţilor are aceleaşi rădăcini cu a celor care merg la biserică.

— Ştiu Seth; şi nu iau în râs credinţa nimănui. Fiecare să se-nchine după cum îl îndeamnă conştiinţa. Numai că bine ar fi, dacă conştiinţa i-ar îndemna pe cât mai mulţi să se roage liniştiţi în biserică, unde sunt multe de învăţat. Că nu-i drept să stai cu gândul numa' la cele sfinte; afar' de Biblie, trebuie să mai

cinstim și altele pe lume. Privește conductele de apă, și sondele ce pătrund în mine, și motoarele lui Arkwright din Cromford ; pe lângă Biblie, omul se cade să mai învețe și altceva, de pildă, să săvârșească asemenea lucrări cu mâinile sale. Așa gândesc. Da' când îi asculți pe unii predicatori, parcă-ți vine să crezi că omu' n-are alta de făcut o viață întreagă, decât să țină ochii închiși și să privească în sinea lui. Se cade ca dragostea de Dumnezeu să fie sădită în sufletu' omului, și omu' să cinstească Biblia și cuvântu' Domnului. Da' ce spune oare în Biblie? Păi acolo spune că Dumnezeu a dat omului suflare din suflarea lui ca să poată munci și ridica altare, să cioplească lemnul și face cu mâna lui meșteșugite lucruri. Așa înțeleg eu orânduiala lumii : în toate cele pământești se află suflarea Domnului — azi ca și ieri, în zilele săptămânii ca și în zi de duminecă — în tot ceea ce face sau închipuie omu', în tot ceea ce plănuiește el, ca și în toate mașinăriile pe care le alcătuiește. De aceea ne-a dat Dumnezeu creier și mâini, tot așa cum ne-a dat suflet ; că dacă un om izbutește să facă ceva prin munca lui — să-și zidească cuptor, ca nevastă-sa să nu mai coacă pâinea la brutar, sau să-și facă pământu' din grădină mai roditor, ca-n loc de un cartof să scoată doi — apoi omu' ăla îi e mai drag Domnului decât cel care umblă toată ziua în urma pastorului, și numai se-nchină și se roagă.

— Bine cuvântat, Adam! aprobă Jim Roșcovanul care se oprise din orânduitul scândurilor ca să nu-l tulbure pe Adam. De multă vreme n-am auzit o predică atât de frumoasă. Și ca să vezi, se-ncheie anu' de când mă tot bate nevastă-mea la cap să-i ridic cuptor.

— E multă înțelepciune în vorbele tale, remarcă grav, Seth. Da' după cum știi și tu, ascultând o predică, mulți s-au scuturat de lene și s-au apucat de treabă. Deși le găsești cusur ălora de țin predici — ei sunt cei care golesc cârciumile ; și dacă omu' cinstește credința, nu înseamnă să muncească cu mai puțină tragere de inimă.

— Doar că uneori uită să pună tăblia la ușă, nu-i așa Seth? interveni Ben Aschie.

— Ei Ben, ai acum de ce râde de mine toată viața. Da' geaba cați pricină credinței în Dumnezeu, vino-

vat e numai Seth Bede, care de când s-a născut tot năuc a fost, şi dacă nici credinţa nu l-a îndreptat, cu atât mai rău pentru el.

— Nu lua seama la ce-am spus, Seth, răspunse Ben Aşchie — eşti un băiat inimos şi de ispravă; chestia cu tăblia e un fleac; şi nici nu iei în nume de rău o şagă, care pe alţii din neamu' tău, ce se cred mai deştepţi, îi face să-şi iasă din fire.

— Mă fratele meu, i se adresă Adam lui Seth fără să fie atins de săgeata lui Ben, nu mi-o lua în nume de rău; când am vorbit, n-am vrut să mă dau la tine. Unii au un fel de a vedea lucrurile, alţii, altu'.

— Te cunosc prea bine, Addy, răspunse Seth, ca să ştiu că n-ai nimic împotriva mea. Tu semeni leit cu câinele tău Gyp, latri uneori la mine, da' pe urmă vii şi-mi lingi mâna.

Îşi continuară câteva minute lucrul în tăcere, până ce ceasul bisericii bătu ora şase. Înainte de a se risipi sunetul primei bătăi, Jim Roşcovanul îşi şi lăsase scândura din mână şi se întinsese după haină; Ben Aşchie uitase de cuiul bătut numai pe jumătate şi aruncă ciocanul în cutia cu unelte; Taft Mutu — care credincios poreclei sale nu scosese nici un cuvânt cât timp vorbiseră ceilalţi — ridicase ciocanul dar întrerupsese mişcarea şi-l aruncase în lături; chiar şi Seth îşi îndreptase spatele şi dusese mâna la tichia de hârtie. Doar Adam îşi vedea de treabă, ca şi cum nimic nu s-ar fi întâmplat. Băgând de seamă că uneltele tăcuseră, ridică privirea şi rosti indignat:

— Ia te uită! Urât mi-e când văd că-şi leapădă oamenii uneltele de cum aud prima bătaie a ceasului, ca şi când n-ar pune nici un pic de inimă în munca lor şi s-ar teme nu cumva să dea o lovitură de ciocan în pierdere.

Pe Seth îl şi cuprinse remuşcarea şi începu să încetinească ritmul pregătirilor de plecare, dar Taft Mutu rupse tăcerea ripostând:

— Ascultă Adam, vorbeşti şi tu ca mai tânăr ce te afli. Când în loc de douăzeci şi şase de ani ai să ai patruzeci şi şase ca mine n-ai să mai fii nici tu atât de dornic să munceşti pe degeaba.

— Haida-de! îi întoarse vorba Adam, căruia nu-i trecuse mânia — ce are a face vârsta cu tragerea de

inimă? Că doar văd că n-ai înţepenit încă. Mi-e urât când îşi lasă omul braţu' jos, de parcă l-ar fi lovit glonţele, mai înainte ca ceasu' să fi isprăvit de bătut, ca şi când i-ar fi silă de munca lui. Până şi roata morii se mai învârte de câteva ori, după ce-o opreşti.

— Ia-o mai „boderat" Adam! exclamă Ben Aşchie; dă-i pace omului. Până mai adineauri, aveai ce aveai cu predicatorii; da' când e rost să predici, nu te dai în lături. Ţi-o fi plăcând ţie munca mai mult decât petrecerea, da' iaca, mie îmi place mai mult petrecerea decât munca; şi nu văd ce-ai avea împotrivă, de vreme ce în felu' ăsta, îţi rămâne ţie mai mult de muncit.

Rostind aceste cuvinte, Ben Aşchie îşi săltă coşul pe umăr şi părăsi atelierul, urmat de Taft Mutu şi de Jim Roşcovanul. Nu mai rămase decât Seth, care privi gânditor spre Adam, aşteptând parcă o întrebare din partea lui.

— Treci pe acasă înainte de întâlnire? îl întrebă Adam ridicând ochii.

— Nu; mi-am lăsat lucrurile şi pălăria la Will Maskery. Nu mă-ntorc acasă înainte de zece. După predică, vreau s-o conduc pe Dinah Morris, dacă îmi îngăduie, ca să nu i se întâmple ceva pe drum. Ştii că dincolo de casa lui Poyser şi până la ea, n-o întovărăşeşte nimeni.

— Atunci am să-i spun maichii să nu te-aştepte, spuse Adam.

— Tu nu treci pe la Poyser astă-seară? întrebă Seth oarecum intimidat, înainte de a ieşi pe uşă.

— Nu, mă duc la şcoală.

Până atunci Gyp nu se clintise din culcuş; dar, observând plecarea celorlalţi, rămase cu ochii ţintă la Adam. De îndată ce acesta îşi băgă rigla în buzunar şi-şi dezlegă şorţul din jurul mijlocului, câinele goni spre stăpânul său, se opri lângă el, aşteptând răbdător. Dacă Gyp ar fi avut coadă, fără îndoială că ar fi dat din ea; dar lipsindu-i acest mijloc de exprimare a emoţiilor, împărtăşea soarta atâtor altor persoane, cărora le e scris să pară mai nesimţitoare decât le-a făcut natura.

— Ce? eşti gata să-ţi iei coşu', ai? îi spuse Adam cu aceeaşi blândeţe în glas pe care o avea când vorbea cu Seth.

Gyp execută o săritură şi lătră scurt ca pentru a zice: „Bineînţeles". Bietul de el nu prea avea multe posibilităţi de a-şi exterioriza simţămintele!

Coşul de care pomenise Adam era cel în care el şi Seth îşi luau zilnic mâncarea, când porneau la lucru; şi nici un înalt demnitar, defilând într-o procesiune, nu putea fi mai indiferent faţă de cunoscuţi ca Gyp când mergea mândru ducând coşul în dinţi, alături de talpa stăpânului său.

Când părăsi atelierul, Adam încuie uşa, luă cheia din broască şi porni spre casa din celălalt capăt al curţii. Era o casă joasă, cu acoperiş cenuşiu de papură şi pereţi de culoarea pielei tăbăcite, cu înfăţişare plăcută şi nostalgică în lumina crepusculară. Ferestrele, prinse în rame de plumb erau lustruite şi fără nici o pată, iar pragul de piatră al uşii, alb şi curat ca stânca mării când se retrag apele. În prag şedea o bătrânică curată şi ea, îmbrăcată într-o rochie de bumbac în dungi întunecate, cu un batic roşu şi o scufie de bumbac, vorbind cu nişte găini pestriţe, atrase de speranţa câtorva grăunţe de ovăz sau bucăţi de cartof fiert. Vederea ei era de bună seamă slabă, căci nu-l recunoscu pe Adam, până ce acesta nu vorbi:

— Uite cheia, Dolly; eşti, te rog, bună s-o duci dumneata înăuntru?

— Cum să nu, da' de ce nu intri, Adam? Miss Mary e acasă şi meşterul Burge trebuie să se întoarcă; ştii doar că-i face plăcere să rămâi cu el la cină.

— Nu, mulţumesc Dolly, mă duc acasă. Sară bună.

Adam grăbi pasul, cu Gyp lângă călcâi, ieşi din curte şi porni pe şoseaua ce ducea afară din sat, în jos spre vale. Când ajunse la poala dealului, se încrucişă cu un călăreţ mai vârstnic, care, după ce trecu pe lângă Adam, se opri în loc şi se răsuci în şa spre a-l mai privi o dată pe flăcăul voinic, cu tichie de hârtie, cu pantaloni de lucru până sub genunchi, confecţionaţi din piele, şi ciorapi împletiţi din lână albastru-închis.

Adam fără să-şi dea seama că stârnise admiraţia străinului, o luă peste ogoare şi slobozi din piept cântecul care toată ziua îi umblase în cap:

Curate fie-ţi faptele,
Şi limpezi precum soarele
Căci ochiul Domnului veghează
Aflând şi gândul ce cutează.

CAPITOLUL 2

PREDICA

Cu vreun sfert de ceas înainte de orele şapte, o însufleţire neobişnuită pusese stăpânire pe satul Hayslope; de-a lungul uliţei de la „Donnithorne Arms" până la gardul cimitirului, toţi oamenii ieşiseră din casă şi se vedea prea bine că nu pentru plăcerea de a privi amurgul soarelui. Hanul „Donnithorne Arms" se afla chiar la intrarea în sat; grădina de zarzavat şi ograda dimprejur erau o dovadă că hanul dispunea de o bucată mare de pământ şi dădeau de ştire călătorului că aici avea să găsească hrană bună atât pentru el cât şi pentru calul său, răscumpărând astfel păcatul tăbliei decolorate de soare şi ploaie, pe care nu se mai deslușea emblema heraldică a vechii familii Donnithorne. Mr. Casson, hangiul, stătea de mai multă vreme în uşă, cu mâinile în buzunar, legănându-se înainte şi-napoi, cu ochii spre un loc împrejmuit, în mijlocul căruia creştea un arţar, şi către care, ştia el bine, se îndreptau, cu chipuri grave, femeile şi bărbaţii ce treceau pe uliţă.

Mr. Casson nu făcea parte din categoria acelor oameni obişnuiţi, pe care-i poţi pomeni în treacăt, fără a zăbovi să-i descrii. Văzut din faţă, părea alcătuit din două sfere, în aceeaşi relaţie una faţă de alta, ca luna şi pământul: adică cea mare o cuprindea cam de vreo treisprezece ori pe cea mică, aceasta din urmă având evident o funcţie dependentă, de satelit, al celei dintâi. Dar asemănarea se oprea aici. Căci chipul lui Mr. Casson nu aducea cu un satelit melancolic, nici cu un „glob pătat", cum ireverenţios defineşte Milton

luna ; dimpotrivă, era greu să-ți închipui cap sau față mai netedă și mai sănătoasă ; expresia i-o confereau în exclusivitate obrajii rotunzi și rumeni, nasul și ochii — așezați la întâlnirea dintre cei doi obraji și, respectiv, limita lor superioară — având o contribuție neglijabilă. Mr. Casson exprima o jovială mulțumire de sine temperată doar așa cum vădeau atitudinea și portu-i uneori cam țeapăn, de sentimentul demnității domniei sale. Acest sentiment al demnității nu era însă nejustificat, având în vedere că hangiul fusese, timp de cincisprezece ani, majordomul nobilei familii, iar noua lui îndeletnicire îl obliga să aibă mereu de-a face cu oameni sub nivelul său. Chiar și acum, de mai bine de cinci minute, Mr. Casson își frământa mintea cum să împace demnitatea cu curiozitatea care-i dădea ghes spre pajiște, să vadă ce se petrecea acolo ; dar tocmai când rezolvase parțial problema — scoțând mâinile din buzunarele pantalonilor și băgându-le în răscroitura jiletcii, plecând ușor capul într-o parte și abordând o desăvârșită indiferență față de tot și toate — tocmai atunci, atenția îi fu atrasă de călărețul pe care l-am întâlnit nu demult, oprit în drum spre a-l mai privi o dată pe Adam și care, între timp, ajunsese la ușa hanului.

— Scoate-i zăbala și dă-i să bea, băiete — i se adresă călătorul unui băiat în salopetă, care la auzul copitelor venise dinspre ogradă.

— Ce mai nou prin partea locului ? îl întrebă apoi pe hangiu, dându-se jos de pe cal. De ce atâta agitație?

— Se adună oamenii să asculte o predică metodistă ; e o muiere tânără care predică și într-acolo se duc cu toții, răspunse Mr. Casson din vârful buzelor, ușor afectat și astmatic. Da, vă rog, poftiți înăuntru, să vă servesc cu ceva.

— N-am timp, trebuie să pornesc mai departe spre Rosseter. Am oprit să dau calului să bea. Și ce spune pastorul satului când vede femeia asta predicând sub nasul lui ?

— Pastoru' Irwine nu șade aici cu casa, domnule, șade în Brox'on, colea peste deal. Casa parohială din sat s-a șubrezit de tot, domnule, nu mai face pentru dumnealui. El vine aicișa să slujească în fiecare duminecă după-masă și-și lasă calul aicișa la mine. Are un

cal sur şi ce-i mai poartă de grijă! Totdeauna-l lăsa aicişa, încă dinainte să iau hanu'. Că eu nu-s din locurile astea, după cum m-arată şi vorba. Că oamenii de-aicişa au felul lor de vorbesc, că domnii nici că-i pot pricepe. Eu am fost crescut printre domni, domnule, şi m-am dat după ei la vorbă, de când eram de-o şchioapă. Ştiţi cum spun oamenii în loc de aicişa — cum se esprimă domnii? Ei spun „ici". Pe-aicişa se vorbeşte dialec, domnule. Aşa l-am auzit eu pe boieru' Donnithorne spunând, pe-aicişa se vorbeşte dialec, zicea el.

— Aşa-i, încuviinţă străinul surâzând. Totuşi, nu cred să fie prea mulţi metodişti prin locurile astea, unde se face mai cu seamă agricultură. Nu m-aş fi aşteptat să întâlnesc metodişti pe aici. Sunteţi cu toţii fermieri, nu-i aşa? Rareori au metodiştii înrâurire asupra fermierilor.

— Da' dom'le, sunt o mulţime de meşteri în sat. E meşteru' Burge, ăl de ţine depozitu' de cherestea şi face şi case şi reparaţii. Nu prea departe, mai e şi carierele de piatră. Mulţi de la noi se angajează. Iar la vreo trei mile de Treddles'on — pe unde presupun că aţi trecut când aţi venit încoa, şi unde e târg — acolo e plin de metodişti. Mulţi din ăştia, de se adună astă seară pe pajişte, vin tocmai de la Treddles'on. De acolo ne vine şi religia asta, că pe aicişa, la Hayslope, n-avem decât doi care s-au dat după ea: Will Maskey, rotarul, şi Seth Bede, ăl de lucrează tâmplărie.

— Aşadar predicatoarea veni de la Treddleston?

— Nu, dom'le, ea vine de la Stonyshire, de la aproape treizeci de mile depărtare. A venit să-şi vadă neamurile, şi şade la familia Poyser, la Ferma Hall — acolo în stânga unde se văd hambarele şi nucii ăia mari. E nepoata lui Poyser după nevastă şi cred că sunt tare necăjiţi că se face de râsu' lumii. Da am auzit că pe metodiştii ăştia nu-i chip să-i ţii în frâu când îi apucă: unii înnebunesc de-a binelea din pricina religiei. Fata asta totuşi pare destul de liniştită, după câte am auzit, că de văzut, n-am văzut-o.

— Mi-ar place să zăbovesc s-o ascult, şi eu, dar trebuie să-mi văd de drum. Şi aşa am pierdut vreo douăzeci de minute ca să mă uit la conacul din vale. Bănuiesc că aparţine domnului Donnithorne?

— Chiar așa, dom'le. Cunosc bine casa și moșia că mai bine de cincișpe ani am fost majordom la ei. Căpitanu' Donnithorne, nepotu' boierului ăl bătrân e moștenitoru' titlului și averii. Anu' ăsta, tocmai de seceriș, își serbează majoratu' și să vezi atunci petrecere! Tot pământu' ăsta cât cuprinzi cu ochii e a lor e a boierului Donnithorne.

— Al oricui o fi, locul e tare frumos, spuse călătorul încălecând, și oamenii de pe aici sunt frumoși. Am întâlnit, cam acum jumătate de oră, înainte de a urca dealul, o mândrețe de flăcău, tâmplar cred, cu umerii largi, cu ochii și sprâncenele oacheșe, pășind ca un ostaș. De asemenea flăcăi avem noi nevoie ca să-i învingem pe franțuzi.

— Trebuie că era Adam Bede, pun capu' că era el, fiu' lui Thias Bede. Îl știe toată lumea. E un flăcău mintos și de nădejde și din cale afară de puternic. E în stare să facă șaizeci de kilometri într-o zi și să ridice patru sute de kilograme, așa să m-ajute Dumnezeu dacă isagerez. E bine văzut de toți oamenii mari din partea locului: și căpitanu' Donnithorne și pastoru' Irwine, tare-l mai au la inimă. Numa' că el cam umblă cu nasu' pe sus și-i cam țâfnos.

— Ei, cu bine hangiule, trebuie să plec.

— Respectele mele, dom'le. Drum bun și sară bună.

Călătorul dădu pinteni calului și porni în pas vioi în sus spre sat, dar când se apropie de pajiște, frumusețea priveliștii care se întindea în dreapta lui, contrastul ciudat dintre mulțimea de săteni și grupul de metodiști din jurul arțarului, poate și curiozitatea de a o vedea pe tânăra femeie predicând, învinseră nerăbdarea lui de a ajunge la capătul călătoriei, îmbindu-l să poposească și să privească.

Pajiștea se afla chiar în marginea satului; în dreptul ei, șoseaua se desfăcea în două, un braț urcând dealul mai departe pe lângă biserică, iar celalt, ușor cotit spre vale. Către pajiștea întinsă de partea unde se ridica biserica, linia frântă pe care se înșirau casele cu acoperiș de stuf, se continua până-n gardul bisericii; în cealaltă parte însă, spre apus și miazănoapte, nimic nu împiedica vederea să cuprindă tăpșanele colinelor unduite, valea împădurită și silueta întunecată

a dealului din depărtare. Loamshire, regiunea bogată de care ținea satul Hayslope, sta alături de pământul sărăcăcios și dealurile golașe ale regiunii Stonyshire; se întâmplă uneori să vezi o fată, frumoasă ca o grădină, la braț cu fratele ei, un slăbănog cu fața tristă, îmbrăcat în zdrențe; așa se făcea că după două trei ore de drum, călătorul străbătea meleaguri sterpe, întretăiate de șiruri cenușii de pietre reci, meleaguri mohorâte în locul celora de mai'nainte, când calea îi fusese umbrită de păduri, iar pe coastele dealurilor, copitele calului călcaseră pe ierburi și grâne; când la fiecare cotitură întâlnise câte o așezare veche cuibărită în vreo vale sau încununând creștetul unei coline, ori vreo fermă cu hambare alungite și căpițe aurii în ogradă, cu foișor clădit din piatră ițindu-se dintre ramurile verzi ale copacilor, crescut din stufuł sau olanele acoperișului. Întocmai o asemenea priveliște oferise biserica din Hayslope călătorului, când acesta începuse urcușul; iar acum, poposind lângă pajiște, avea în fața ochilor, adunate laolaltă, toate celelalte frumusețí ale acestei întinderi de pământ binecuvântat. Deasupra, către orizont, se înălța masivul în formă de con al dealului, ca o îngrădire uriașă, anume zidită pentru a feri grâul și iarba de vânturile pustiitoare din nord; nu îndestul de depărtat spre a fi învăluit într-o mantie purpurie de mister căci ici și colo se distingeau fâșii verzui întunecate, împestrițate de albul mioarelor, a căror mișcare o bănuiai, pentru că o țineai minte, nu pentru că o percepeai; peste care se perindau în pețit orele zilelor, neizbutind însă să-l schimbe, căci după fiorii zorilor, după razele blânde ale amiezilor de april, după arșița strălucitoare a soarelui de vară, el rămânea același, veșnic sumbru și încruntat. La poalele lui, privirea se odihnea pe hotarul de care erau aninate pădurile, înviorate cu petice vesele de pășuni și ogoare, păduri nepreschimbate încă de soarele verii în cortină întunecată, ci păstrând nuanța caldă a frunzei tinere de stejar și verdele blând al celei de tei și frasin. Urma apoi valea, în care pădurea se-ndesea, de parcă s-ar fi prăvălit de sus, anume pentru a ocroti conacul cu zidurile sale înalte, din care un abur albăstrui vărateс se ridica și se răsfrângea asupra copacilor, învăluindu-i. Bineînțeles că în jurul casei

se întindea un parc, iar în faţa ei, se afla un ochi de apă limpede ca sticla ; dar cocoaşa colinei le ascundea privirii călătorului, oprit pe pajiştea din marginea satului. El se putea în schimb bucura din plin admirând primul plan al perspectivei, acoperit de transparenţa aurie a reverberaţiei razelor de soare ce mângâiau tulpinile delicate ale firelor de iarbă şi boabele roşii de măcriş şi corolele involte ale florilor de cucută din preajma tufişurilor. Vara intrase în acea perioadă când sunetul pietrei frecate de tăişul coasei te îndeamnă să zăboveşti cu privirea la florile împletite cu ierburile pajiştilor.

Călătorul ar mai fi avut şi alte frumuseţi de văzut dacă s-ar fi sucit în şa şi şi-ar fi aruncat ochii spre soare răsare, dincolo de ograda şi păşunea lui Jonathan Burge, spre lanurile de grâu încă verde, şi nucii de la Ferma Hall ; dar îl atrăgea mai mult mulţimea din preajmă : veniseră din sat oameni de toate vârstele, de la bătrânul „taica Taft" — în scufia lui de noapte din lână împletită, îndoit aproape în jumătate dar destul de zdravăn ca să se ţină încă o bună bucată de vreme pe picioare, proptit în toiagu-i scurt — până la copii de ţâţă, cu căpăţânile lor mari şi rotunde, acoperite cu bonete de bumbac, moţăind în braţele mamelor lor. Din când în când, apărea un nou sosit ; poate un muncitor ostenit, care după cină ieşise să privească, cu ochii obosiţi, spectacolul neobişnuit, dornic să asculte palavrăgelile celorlalţi, fără să pună însă întrebări. Toţi aveau grijă să nu se amestece cu metodiştii de pe pajişte spre a nu fi confundaţi cu ei, căci nici unul nu voia să fie acuzat că a ieşit s-o asculte pe „femeia predicator", susţinând cu toţii că veniseră doar „să vadă ce se petrecea prin partea locului." Bărbaţii erau adunaţi mai cu seamă în jurul fierăriei. Nu vă închipuiţi însă că formau un grup. Sătenilor nu le place înghesuiala ; ei nu ştiu ce-i şoapta şi sunt la fel de neputincioşi să cuvânteze pe ton scăzut precum vitele sau caii. Ţăranul, dacă e cu adevărat ţăran, întoarce spatele celui cu care vorbeşte, arucându-i peste umăr întrebarea, gata parcă să fugă de răspuns ; iar când dialogul atinge punctul culminant, se îndepărtează cu un pas sau doi. Aşa încât cei din preajma fierăriei

erau răzleţiţi şi nu-l ascundeau pe Chad Cranage, fierarul, care şedea cu braţele lui negre încrucişate, sprijinit de tocul uşii, slobozind un hohot zgomotos de câte ori spunea vreo glumă, pe care, evident, o prefera tuturor celor povestite de Ben Aşchie; acesta renunţase la plăcerile cârciumei „Tufişul Sfânt", pentru a petrece şi el o dată altfel decât se învăţase. Joshua Rann îi asculta pe amândoi cu vădit dispreţ. Pentru oricine, şorţul de piele şi încruntarea sa calmă constituiau dovezi neîndoielnice că domnul Rann era cizmarul satului; felul său de a-şi trimite bărbia şi stomacul înainte şi de a-şi răsuci degetele mari ale mâinilor erau indicii subtile, ce pregăteau pe cei din alte locuri să descopere că se aflau în faţa dascălului bisericesc. Moş Joshway, cum îl strigau ireverenţios vecinii, exploda de indignare; dar nu-şi dezlipise buzele decât pentru a mormăi cu vocea lui răsunătoare le bas de parcă ar fi fost un violoncel, pe care tocmai îl acorda muzicantul înainte de a cânta: „Iehova, rege al Amoriţilor, zic ţie: în veci rabdă pentru izbăvirea ta; şi Og, rege din Basan zic ţie: în veci rabdă, pentru izbăvirea ta"; citatul nu prea părea să aibă legătură cu împrejurarea dar, cum reiese adesea în lumina unei cunoaşteri mai adâncite a faptelor, avea totuşi o coerenţă logică: Mr. Rann susţinea cu străşnicie demnitatea Bisericii împotriva acestei scandaloase proliferări a metodismului şi, cum pentru el această demnitate se confunda cu propriile sale replici cântate în timpul slujbei, recurse în mod firesc, spre a-şi exprima ferm poziţia, la un fragment din psalmul citit în ultima duminică.

Curiozitatea mânase muierile spre marginea pajiştei, de unde puteau cerceta mai îndeaproape rochiile de Quaker[1] şi comportamentul ciudat al femeilor metodiste. Un car mic, tras sub arţar, slujea de amvon; împrejur, fuseseră rânduite două bănci şi mai multe scaune. Câţiva metodişti şedeau pe ele, cu ochii închişi, cufundaţi în rugă şi meditaţie. Alţii preferau să stea în picioare şi, întorcându-şi capetele spre săteni, le aruncau priviri pline de compătimire, ceea ce o înveselea nespus pe Bessy Cranage, fata cea durdulie a

[1] Quaker — sectă religioasă.

fierarului, căreia vecinii îi spuneau Bess a lu' Chad şi care se minuna: „oare ce s-or strâmba oamenii ăştia aşa la noi?" Bess a lu' Chad era, la rându-i, ţinta unei compătimiri cu totul speciale, deoarece părul ei strâns sub boneta cocoţată în vârful capului scotea în evidenţă doi cercei mari şi rotunzi, cu pietre false, de care fata era mai mândră decât de obrajii ei cei roşii, nici ei pe placul metodiştilor, nici a tizei şi verişoarei ei Bess, — Bess a lui Timothy cum i se zicea. Aceasta ca rudă bună şi apropiată ce era, nu o dată gândise „numai de n-ar duce-o în ispită cerceii ceia."

Bess a lui Timothy, deşi cunoscuţii tot aşa o strigau, era de mult nevasta lui Jim Roşcovanul şi avea şi ea câteva nestemate cu care se mândrea. E destul să amintim de copilaşul dolofan pe care-l legăna în braţe şi de voinicul de cinci ani, cu pantalonaşi până la genunchi, care-şi atârnase de gât o canistră de lapte în chip de tobă şi de care tare se mai ferea căţeluşul lui Chad. Acest tânăr vlăstar, cunoscut ca Ben a lu' Bess a lu' Timothy, fiind curios din fire şi deloc timid, ieşise din cercul femeilor şi al copiilor şi se învârtea printre metodişti, privind cu gura căscată chipurile lor şi bătând cu bâtul în canistră, în chip de acompaniament muzical. Dar când o femeie mai vârstnică vru să-l apuce de umăr, Ben a lu' Bess a lu' Timothy îi arse una cu piciorul, apoi o rupse la sănătoasa, pitindu-se printre picioarele lui taică-su.

— Mă, pui de bodaproste — îl ameninţă Jim Roşcovanul nereuşind să-şi ascundă mândria de tată — dacă nu şezi binişor şi nu te astâmperi cu bâtu' ăla, ţi-l iau. Cin' te-a învăţat să dai cu picioru' în oameni?

— Dă-l încoa' la mine, Jim, interveni Chad Cranage, că-i vin eu de hac: îl leg şi-l potcovesc ca pe cai. Ei, meştere Casson — i se adresă el în continuare unui personaj care venea săltând către grupul de bărbaţi unde se afla Chad — cum îţi merge? Ai venit să dai o mână de ajutor la gemut? C-am auzit c-aşa fac ăştia, metodiştii, când ascultă predica, cică gem de parcă-i seacă la lingurea. Eu unu' am de gând să gem tare, cum mugea vaca dumitale noaptea trecută, doar doar o gândi predicatoarea că m-a împins pe drumu' ăl bun.

— Ascultă sfatu' meu Chad, nu te ține de șotii, îl domoli meșterul Casson vorbind cu demnitate. Lu' Poyser nu i-ar cădea bine s-audă că cineva a făcut-o de batjocură pe nepoata lu' nevastă sa, cu toate că nici lui nu cred că-i place că s-a apucat să predice.

- Unde mai pui că-i mai mare dragu' s-o privești, adăugă Ben Așchie. Și nu văd ce-i rău în asta, că predică o muiere frumoasă; iaca, pe mine mai degrabă una ca ea mă face s-o iau pe calea a' dreaptă, decât un popă hâd. Nu m-aș mira ca-n noaptea asta chiar, să mă dau și eu cu metodiștii și să-i fac ochi dulci predicatoarei, cum îi face Seth Bede.

— Apoi, îmi dau eu cu părerea, că nu-i ea de nasu' lui Seth, spuse domnul Casson. Neamurile fetei s-ar necăji să se ducă după un tâmplar.

— Da' de unde! sări Ben cu gura, ce au a face neamurile într-o chestie ca asta? Chiar de-o uitat nevasta lui Poyser de unde vine și oricât s-o ție ea de mândră, Dinah Morris e săracă lipită și muncește în fabrică, unde de-abia câștigă cât să-și ducă zilele. Un tâmplar tânăr și voinic, și metodist pe deasupra e taman ce-i trebuie. De altfel Poyser se are cu Adam de parcă i-ar fi nepot.

— Prostii! Prostii! decretă Joshua Rann. Adam și Seth nu s-aseamănă între ei, geaba-i cântărești cu aceleași greutăți.

— Se poate, spuse Ben Așchie. Eu unu' la Seth țin, treaba lui că-i metodist. Și-l știu bine, că de când lucrăm împreună, mereu m-am dat la el, ș-am râs pe socoteala lui, da' el nici că s-a supărat. E ca mielu' blând. Și-i și inimos, că în noaptea aceea când a ars copacu' ăl bătrân și se-ntindea focu' peste ogor, de credeam că-i mânia lui Dumnezeu, Seth n-a stat pe gânduri numai ce s-a pornit pe treabă, voinicește ca un armăsar. Uite că vine și Will Maskery cu el. Ia privește la Will ce sfiicios e mai c-ai zice că nici în cui nu dă cu ciocanu' de frică să nu-l doară. Și iată și mândrețea aia de muiere de face pe predicatoarea. Mă să fie! Și-a scos boneta din cap. Mă duc s-o văd mai de-aproape.

Câțiva bărbați o luară pe urmele lui Ben, iar călătorul dădu pinteni calului îndreptându-l spre luncă în vreme ce Dinah pășea iute, înaintea celor ce-o întovă-

răşeau, către carul de sub arţar. Când ajunse în dreptul lui Seth, alături de el păru mititică; dar după ce se urcă în căruţă, nemaiavând în preajmă cu cine se măsura, deveni deodată mai înaltă decât sunt de obicei femeile — deşi în realitate nu era — din pricina subţirimii trupului şi a rochiei simplu croită, dintr-o stofă aspră neagră. Când o văzu venind şi urcându-se în căruţă, călătorul rămase locului uluit nu numai de graţia apariţiei, ci mai cu seamă de firescul mişcărilor ei. Şi-o închipuise mergând cu paşi cumpătaţi şi ţinută solemnă; fusese sigur că pe faţa ei avea să fie întipărit un zâmbet absent de sfântă, ori o expresie amară de acuzare. Întâlnise până atunci doar două categorii de metodişti: exaltaţi sau colerici. Iar Dinah umbla firesc, de parcă se ducea la piaţă. şi nu-i păsa de înfăţişarea ei mai mult decât îi pasă unui băieţaş; nu roşea, n-avea stângăcii prin care să mărturisească privitorilor: „Ştiu că mă socotiţi fată frumoasă şi prea tânără ca să predic"; nu-şi pleca sfioasă pleoapele, nu şi muşca buzele şi nici nu gesticula patetic cu braţele ca să-i convingă: „...în ochii voştri trebuie să apar ca o sfântă!" Nu purta mănuşi, nici nu-şi adusese carte de rugăciuni; ţinea mâinile de-a lungul trupului, uşor împreunate în faţă, şi-şi ridica ochii cenuşii spre adunare. N-avea ochi pătrunzători; nu păreau că vor să cerceteze, ci mai degrabă să răspândească dragoste; aveau acea privire catifelată îndărătul căreia simţi un suflet dornic să se dăruiască, nu o minte avidă de percepţii noi. Ridică mâna dreaptă în direcţia apusului de soare, de razele căruia o ferea frunzişul bogat; în acea lumină blândă, culorile diafane ale obrazului ei căpătau prospeţimea florilor în faptul serii. Avea o faţă mică, ovală, de un alb transparent, bărbia prelungind armonios obrajii, buzele pline dar precis conturate, nasul delicat, pe care cădeau perpendicular sprâncenele, deasupra cărora se înălţa bolta frunţii, încununată de bucle moi de păr palid roşcat. Purta părul tras strâns peste urechi şi acoperit cu o bonetă cuminte de *Quaker*, ridicată până aproape de frunte. Sprâncenele aveau aceeaşi nuanţă ca părul, erau bine marcate şi perfect orizontale, genele, şi ele în aceeaşi culoare, erau totuşi lungi şi umbroase. N-avea nici o trăsătură desenată neglijent sau neterminată. Chipul ei te trimitea

cu gândul la acele flori albe ale căror petale poartă urme fine de culori. Ochii nu aveau altă frumusețe, decât cea a expresiei; privirea lor era atât de directă, de candidă, atât de plină de dragoste, încât sarcasmul și mânia de pe chipurile întâlnite în calea lor nu rezistau, se topeau. Joshua Rann tuși îndelung spre a-și drege glasul, încercând să împace vechea lui părere cu noile impresii; Chad Cranage își ridică șapca de piele și se scărpină în creștet; iar Ben Aschie se întrebă în sinea lui cum de avea Seth îndrăzneala să-i facă curte fetei ăsteia.

„Fermecătoare femeie, își spuse în gând călătorul, dar sunt încredințat că nu-i făcută pentru predici!"

Probabil că se număra printre cei care socotesc că natura dispune de aceleași mijloace ca și teatrul; că, pentru a realiza acordul dintre psihic și înfățișare, ea își „machiază" personajele ca să nu existe nici un dubiu asupra rolului ce le revine. Dinah începu să vorbească:

— Dragi prieteni, începu ea cu voce limpede dar nu prea tare, să ne rugăm împreună!

Închise ochii, plecând puțin capul, și continuă pe același ton cumpătat, ca și când s-ar fi adresat cuiva de lângă ea:

— Tu care-i izbăvești pe cei păcătoși! O biată femeie, plină de păcate, s-a dus într-o zi la fântână să scoată apă și te-a găsit pe tine acolo șezând. Ea nu te cunoștea, nu te căutase; mintea ei era întunecată; viața ei era păcătoasă.

Dinah deschise iar ochii și se opri, privind spre sătenii care se apropiaseră adunându-se în dreapta ei.

— Dragi prieteni, reluă ea, ridicând puțin glasul. Am să vă povestesc împrejurarea în care îmi amintesc că am auzit eu pentru prima oară cuvintele Bibliei. Era într-o seară aidoma acesteia, și eu doar o fetiță, iar mătușa care m-a crescut m-a luat cu ea în câmp să ascult — așa cum ne-am adunat și noi aici — un om bun, un predicator. Îi văd și azi chipul: era foarte bătrân, și avea părul foarte lung și alb, și un glas blând și frumos cum n-am mai auzit de atunci. Eu eram un

copil neştiutor şi moşneagul ăsta mi s-a părut cu totul altfel decât toţi oamenii pe care îi văzusem până atunci.

Acel bătrân era Mr. Wesley, care s-a prăpădit acum opt ani. Cu timpul aveam să aflu mult mai multe despre el, dar pe vremea aceea eram prea mică şi nu ţin minte decât un singur lucru pe care l-a spus în predica lui: ne-a spus că, în limba noastră, cuvântul Biblie înseamnă „veste bună".

Gândiţi-vă şi voi, oameni buni! Şi voi, ca şi mine, sunteţi săraci. Am crescut şi am trăit în bordeie sărăcăcioase, ne-am hrănit cu turte de ovăz, am dus o viaţă grea; n-am umblat prin şcoli, nici n-am citit cărţi, şi nu ştim decât cele ce se petrec sub ochii noştri. Noi suntem cei care au nevoie de aceste veşti. Căci celor ce le merge prea bine, nu le trebuie ştiri din depărtări; dar când omul e în nevoie şi munceşte din greu ca să trăiască, îi prinde bine să primească scrisoare şi să afle că are şi el un prieten gata să-l ajute.

Dar poate că în mintea voastră încolţesc asemenea îndoieli: oare ne ia Dumnezeu în seamă, pe noi, nişte nevoiaşi? oare n-o fi făcut el lumea doar pentru cei mari, înţelepţi şi bogaţi? Nu-i vine prea greu să ne dea tainul nostru de mâncare şi cu ce să ne acoperim trupurile, dar de unde ştim noi că ne poartă mai mult de grijă, decât purtăm noi viermilor sau morcovului şi cepei din grădina noastră? Oare ne va purta Dumnezeu de grijă după ce vom muri? Oare s-ar milostivi El de noi dacă am fi ologi sau bolnavi sau neputincioşi? Poate că e supărat pe noi, altfel de ce ne-ar lovi fulgerul, de ce am avea recolte proaste, şi molime şi alte asemenea necazuri? Căci viaţa noastră este plină de necazuri. De ce oare? De ce?

Apoi Dinah vorbi despre felul cum Dumnezeu şi-a dezvăluit dragostea faţă de sărmani.

— Şi cine oare, oameni buni, era Hristos? Să fi fost un om de rând — un om foarte bun şi numai atât? — ca bunăoară bătrânul Mr. Wesley care-a murit?... Putem înţelege ceea ce a simţit Hristos, pentru că a venit la noi cu o înfăţişare ca a noastră, şi ne-a vorbit aşa cum vorbim noi între noi. Înainte, ne temeam să ne gândim cum este Dumnezeu.

Dar hai să cercetăm mai adânc şi să vedem pentru ce s-a pogorât Isus Hristos printre oameni. Grăit-a El

odată: „am venit să caut și să mântuiesc rătăciții", și altădată: „venit-am să îndemn la căință păcătoșii".

Rătăciții... Păcătoșii... vai oameni buni! Nu cumva despre noi — despre voi și despre mine — vorbea el?

Călătorul rămase țintuit locului împotriva voinței lui, fermecat de modulația tonurilor blânde și puțin tremurate ale lui Dinah: glasul ei, ca un instrument delicat, mânuit cu măiestrie și instinct muzical, cuprindea o gamă bogată de tonuri. Lucrurile simple pe care le spunea păreau noi, cum nouă pare o melodie în interpretarea unei voci proaspete și tinere; convingerea calmă și fermă cu care vorbea dădea profunzime mesajului ei. Străinul observase cum fata pusese stăpânire pe toți cei de față. Sătenii se apropiaseră și, după chipurile lor, se vedea că întreaga atenție le era concentrată asupra cuvintelor ei. Le rostea fără grabă, dar fără poticneli, oprindu-se după câte o întrebare sau înainte de a trece la altă idee. Își păstrase aceeași poziție și nu gesticula. Singurul efect oratoric la care recurgea erau inflexiunile glasului; când ajunse la întrebarea: „Oare ne va purta Dumnezeu de grijă după ce vom muri?" vorbi pe un asemenea ton de implorare, încât ochii tuturor, chiar ai celor mai neîmblânziți, se umplură de lacrimi. Călătorul nu se mai îndoia, cum se îndoise la început, că Dinah îi putea câștiga chiar pe cei mai nesimțitori dintre ascultători, totuși se întreba dacă va fi în stare să le trezească o emoție violentă, calitate prin care un predicator metodist își dovedea vocația; dar când ajunse la: „Rătăciții... Păcătoșii" o mare schimbare surveni în atitudinea și în vocea ei. Se opri îndelung înaintea exclamației, făcu o pauză, în care timp pe chipul și în întreaga ei înfățișare se putea citi o succesiune de gânduri neliniștitoare. Obrajii ei palizi deveniră mai palizi; cearcănele i se adânciră, ca atunci când lacrimile se adună, fără să se reverse dintre pleoape, iar în ochii ei, cu privirea blândă și plină de dragoste, apăru o expresie de milă și groază de parcă peste capetele oamenilor ar fi zărit zburând un înger al distrugerii. Vocea i se adânci și scăzu, dar fata nu făcu nici un gest. Nu semăna câtuși de puțin cu marea majoritate a predicatorilor, fideli adepți ai stilului bombastic. Ea nu pre-

dica cum îi văzuse el pe alții predicând; felul ei de a vorbi era direct, trăgându-și substanța din propriile ei emoții și din credința ei simplă.

Dar dintr-o dată atitudinea ei se schimbă. Când voi să le arate oamenilor întunecimea păcatelor, a nemerniciilor săvârșite cu bună știință, stăruind asupra vinovăției lor, Dinah își pierdu calmul, iar rostirea i se precipită. În dorința ei nestăvilită de a aduce îndărăt oile rătăcite, se părea că a se adresa mulțimii în totalitatea ei nu-i era de ajuns. Alese un om, apoi altul și altul, implorându-i pe rând, cu lacrimi în ochi, să-și întoarcă fața spre o viață mai curată, cât mai era timp; zugrăvi pustiul din sufletele lor hrănite cu pleava acestei lumi.

Metodiștii răspundeau predicii ei cu suspine și bolboroseli, dar printre sătenii care îndeobște se aprind mai greu, discursul lui Dinah abia de izbuti să înfiripe o ușoară neliniște, gata să se risipească la cea mai slabă adiere. Nimeni însă nu părăsise adunarea, în afara copiilor și a Taichii Taft care, fiind surd nu auzea majoritatea cuvintelor și se reîntorsese la colțișorul lui de lângă foc. Ben Aschie se simțea stingherit și dorea, în sinea lui să nu fi venit s-o asculte pe Dinah; îi era teamă că spusele ei îi vor tulbura liniștea. Totuși, îi plăcea s-o privească și s-o asculte deși, în fiecare clipă, îi era frică să nu-l aleagă din mulțime și să se adreseze tocmai lui, cum pățise Jim Roșcovanul, care luase copilul din brațele nevestei; Jim, voinic la trup dar slab de inimă, își șterse câteva lacrimi cu pumnul, hotărât ca de acum încolo să fie mai bun, să meargă mai rar la cârciuma de lângă Stonopits și să cinstească duminicile cum se cuvine.

În fața lui Jim Roșcovanul stătea Bess a lui Chad care nu clintise de când începuse Dinah să vorbească. Nu din pricină că predica o pusese pe gânduri; căci o chinuia întrebarea ce bucurie și plăcere îi putea oferi viața unei tinere femei, purtând o bonetă ca a lui Dinah; negăsind răspuns, se apucase să-i studieze în amănunt nasul, ochii, gura, părul, neștiind ce-i de preferat: o asemenea față palidă sau obrajii roșii bucălați și ochii negri, rotunzi, ca ai ei. Dar pe încetul, deveni conștientă de atenția gravă cu care ascultau ceilalți cuvintele rostite de Dinah și începu să le audă. Glasul

calm, convingerea caldă a tonului nu o impresionară, dar când vocea se făcu amenințătoare descriind sumbre previziuni, o cuprinse spaima. Biata Bessy! știau toți cât era de zvăpăiată; știa și ea. La biserică nu era în stare să stea locului, ca Sally Rann bunăoară; și de câte ori nu se hlizise când i se spovedise părintelui Irwine. Aceste deficiențe în materie de religie nu erau singurele ei cusururi, căci Bessy făcea parte din acea categorie de femei prea leneșe și neglijente pentru a avea principii etice severe, care să nu le îngăduie hârjoana. Era conștientă de lipsurile ei, dar nu se rușinase niciodată din pricina lor. Acum însă se simțea de parcă fusese adusă în fața unei instanțe judecătorești pentru o vină pe care n-o pricepea prea bine. Era speriată de senzația ciudată că Dumnezeu, pe care-l considerase foarte departe, se afla pe undeva prin apropiere.

Apoi Dinah se întoarse spre Bessy Cranage, a cărei frumusețe tinerească și deșertăciune îi umpluseră inima de milă:

— Sărmană copilă! Sărmană copilă! El îți vorbește, dar tu nu asculți îndemnurile lui. Ți-e mintea la cercei și la gâteli. Într-o bună zi, obrajii ți se vor veșteji, părul tău va albi, trupul ți se va usca. Atunci îți vei da seama că n-ai sufletul mântuit; te vei arăta în fața lui Dumnezeu, învești mântată în păcate, în poftele urâte și gândurile deșarte pe care le-ai avut.

Ochii negri, larg deschiși ai bietei Bessy se umplură de lacrimi, obrajii ei roșii și bucălați deveniră palizi, iar fața i se boți ca a unui copil gata să izbucnească în plâns.

— Vai ție, sărmană copilă, continuă Dinah, de ce nu vrei să vezi? Ai să pățești cum a pățit o slujnică a lui Dumnezeu, căreia la început îi era capul numai la deșertăciuni: se gândea doar la danteluri și bonete, și strângea bani să-și cumpere cât mai multe; la cum să aibă sufletul curat, nu se gândea. Nu-și dorea decât danteluri mai frumoase ca ale altor fete. Dar într-o bună zi, când își puse boneta ei cea nouă și se uită în oglindă, văzu un chip plin de sânge, încununat cu o coroană de spini. Acest chip te privește acum pe tine — și Dinah arătă cu degetul un loc chiar în fața lui Bessy — smulge podoabele! Aruncă-le cum ai arunca

o năpârcă. Sunt la fel de otrăvitoare — îţi otrăvesc sufletul — ele te afundă într-o adâncime fără de sfârşit, te trag din ce în ce mai jos, mereu mai departe, mai departe de lumină şi de Dumnezeu, în vecii vecilor.

Bessy nu se mai putu stăpâni: o cuprinse o spaimă cumplită, îşi smulse cerceii, îi aruncă şi izbucni în hohote. Chad, tatăl ei, temându-se de puterea predicatoarei ca de o vrajă — căci reacţia lui Bessy, cea atât de nărăvaşă, i se păruse o adevărată minune — se retrase pe furiş şi îşi făcu de lucru pe lângă nicovala lui, ca să-şi vină în fire. „Potcoava face trebuinţă omului, aşa că, chiar de-o fi să muncesc în timpul predicii, dracu' tot nu poate să mă ia pentru o treabă ca asta", mormăi el pentru sine.

Dar acum, Dinah înfăţişa bucuria ce-i aştepta pe pocăiţi.

— Dragi prieteni, spuse ea în cele din urmă, fraţi şi surori, daţi-mi crezare, căci ştiu ce înseamnă binecuvântarea: şi fiindcă am avut parte de ea, vreau să aveţi şi voi parte. Sunt săracă întocmai ca voi: îmi câştig pâinea cu truda braţelor; dar nici un bogat pe lumea asta nu poate fi mai fericit ca mine.

Dinah vorbise cel puţin o oră, iar în lumina roşietică a zilei ce se sfârşea, ultimele ei cuvinte căpătaseră o rezonanţă solemnă. Călătorul care o ascultase atent — fiindcă elocinţa sinceră are darul de a fascina şi de-a deschide privitorului o perspectivă spre emoţiile şi drama lăuntrică a vorbitorului — trase de hăţul calului, coti şi se îndepărtă, în vreme ce Dinah spunea: „Hai să cântăm, prieteni"; pe când cobora valea, ajungeau până la el glasurile metodiştilor, când înălţându-se, când coborând, în acea misterioasă îngemănare de exaltare şi tristeţe, caracteristică imnului.

CAPITOLUL 3

DUPĂ PREDICĂ

Un ceas mai târziu, Seth Bede mergea alături de Dinah pe poteca dintre tufişurile ce mărgineau păşunile şi ogoarele întinse dintre sat şi ferma Hall. Dinah îşi scosese boneta ei de *Quaker* şi o ţinea în mână,

bucurându-se de adierea răcoroasă a asfinţitului; Seth îi putea urmări expresia feţei, reţinându-se să rostească vorbe pe care dorea, dar nu îndrăznea să i le spună. Furată de gânduri, ce nu aveau legătură cu clipa prezentă nici cu persoana ei, expresia de pe chipul feţei era absentă şi gravă, reflectând o stare sufletească nu tocmai potrivită vorbelor de dragoste. Până şi mersul ei îl dezarma: era sprinten, dar totodată liniştit, nechemînd sprijinul unui braţ bărbătesc, în care să-şi afle siguranţa. Seth intuia vag o respingere în atitudinea ei, explicându-şi în sine: „E prea desăvârşită şi mai presus de orice bărbat, darmite de unul ca mine". Iar cuvintele adunate ca să i le spună şi le înăbuşea, înainte ca ele să-i ajungă pe buze. Un singur gând îi dădea curaj: „nu există bărbat pe lume s-o iubească mai mult ca mine şi nici să-i respecte libertatea de a-l urma pe Domnul." De când isprăviseră de vorbit despre Bessy Cranage trecuse mult timp şi ei continuau să tacă; Dinah părea să fi uitat cu totul de Seth şi grăbi pasul. Dar faptul că o distanţă de numai câteva minute îi despărţea de Ferma Hall, îl făcu totuşi pe Seth să vorbească:

— Dinah, şi chiar eşti hotărâtă să te întorci sâmbătă înapoi la Snowfield?

— Da, răspunse calm Dinah. Am fost chemată acolo. Duminică noapte, pe când stam şi mă gândeam, mi-a venit în minte că s-ar putea ca sora Allen, care n-o duce prea bine cu sănătatea, să aibă nevoie de mine. Am văzut-o, cum mă vezi şi cum te văd, ridicându-şi mâna neputincioasă şi făcându-mi semn. Iar azi dimineaţă, când am deschis Biblia să cercetez care e vrerea Domnului, ochii mi-au căzut pe următoarele cuvinte: „Şi cum s-a risipit arătarea am şi purces spre Macedonia". Dacă porunca Domnului nu ar fi fost atât de limpede, n-aş fi plecat căci mă doare inima c-o părăsesc pe mătuşa-mea cu copiii ei şi pe biata Hetty Sorel care-i ca o oiţă rătăcită. Mult m-am rugat pentru ea în timpul din urmă şi sunt sigură c-o să găsească şi ea iertare.

— Să dea Dumnezeu, spuse Seth Căci eu unul mă îndoiesc să-i fie atât de dragă lu' Adam ca s-o ia de nevastă; nici nu mi-ar părea bine s-o ia, căci nu cred

c-o să fie fericiţi împreună. E o taină de nepătruns cum dintre toate femeile pe care le-a întâlnit în viaţă un bărbat alege una singură, cărela să i se dăruie cu totul şi-i vine mai uşor să trudească pentru ea şapte ani încheiaţi, cum a trudit Iacob pentru Raşela, decât să se ducă după alta. Deseori mă gândesc la cuvintele din Vechiul Testament: „Iar Iacob a trudit pentru Raşela şapte ani încheiaţi, care i s-au părut a fi câteva zile, atât de mare era dragostea lui pentru ea." Cuvintele astea-s adevărate şi pentru mine, Dinah. dacă mi-ai spune că, după ce-or trece ăştia şapte ani pot trage nădejde să te iau. Ştiu prea bine cum gândeşti, că dacă ai fi nevastă, n-ai avea destul răgaz pentru cele sfinte, după cum spune şi Sfântul Pavel: „femeia măritată mai mult la cele pământeşti îi stă capul, ca să-i fie pe plac bărbatului ei." Poate crezi că-s îndrăzneţ că iar aduc vorba, după cele ce mi-ai spus sâmbăta trecută. Dar de atunci, zi şi noapte numai la asta m-am gândit şi m-am rugat lui Dumnezeu să-mi limpezească mintea, de cumva dorinţa mea o întunecă, spre a nu crede că binele meu e neapărat şi binele tău. Dar aşa mi se pare mie, că în Biblie găseşti mai multe pilde care să te îndemne la căsătorie, decât care să te împiedice. Căci tot Sfântul Pavel spune limpede într-alt loc: „Vrerea mea este ca femeia tânără să se căsătorească, să zămislească copii, să ţină casă bărbatului, să nu dea răuvoitorilor pricină de ocară." Şi mai încolo: „Mai bine e cu soţ, decât fără", povaţă bună în toate. Căci noi ne-am însoţi în toate, Dinah. şi în suflet şi în gând. Amândoi slujim acelaşi Stăpân şi râvnim după aceeaşi mântuire; şi nu-s eu bărbatul să te oprească de la îndatoririle pentru care Dumnezeu te socoteşte vrednică. Am să mă străduiesc să-ţi asigur, în casă şi dincolo de uşa casei, cât mai multă libertate — mai multă decât ai acum, când trebuie să munceşti ca să-ţi câştigi traiul; eu îs puternic, eu pot munci pentru amândoi.

Odată pledoaria începută. Seth continuă sârguincios şi grăbit, ca nu cumva Dinah să rostească vreun cuvânt hotărâtor, înainte ca el să fi expus toate argumentele, dinainte pregătite. Pe măsură ce vorbea i se aprindea obrazul şi ochii i se umpleau de lacrimi iar când ajunse la ultima frază, glasu-i tremura. Se aflau

într-una din acele strâmte treceri între două pietre înalte, folosite în ținutul Loamshire în loc de barieră. Dinah se opri în loc, și cu ochii în ochii lui Seth îi răspunse pe tonul ei obișnuit, calm și melodios:

— Seth Bede, îți sunt recunoscătoare pentru dragostea ce-mi porți; dacă ar exista pe lume bărbat la care să privesc altfel decât ca la un frate, gândesc că acela ai fi tu. Dar inima nu-mi îngăduie să mă însoțesc cu un bărbat. Nu sunt făcută pentru căsătorie, deși a fi nevastă și mamă este o binecuvântare; dar, de vreme ce „Domnul i-a hărăzit fiecăruia soarta, fiecare să-și urmeze calea." Pe mine Dumnezeu m-a chemat să împart învățătura lui printre oameni, nu să-mi văd de bucuriile și necazurile mele; ci să mă bucur sau să plâng cu ceilalți la bucuriile sau necazurile lor. M-a chemat să-i rostesc cuvintele și El este stăpânul faptelor mele. Numai dacă mi s-ar arăta și m-ar îndemna El, mi-aș putea părăsi frații și surorile din Snowfield, care și așa prea puțin au parte de fericire pe lumea asta; într-un ținut în care copacii cresc atât de rari, încât până și un copil le poate ține socoteala, viața oamenilor sărmani iarna este foarte grea. Dat mi-a fost să-i ajut, să le alin suferințele și să-i îmbărbătez; din zori și până-n noapte, asta mă străduiesc să fac și nu-mi rămâne putere pentru nimic altceva. Viața e prea scurtă și treaba pe care mi-a dat-o Domnul, covârșitoare: n-am timp să mă gândesc la mine și să-mi întemeiez un cămin pe lumea asta. Să nu crezi că am rămas surdă la vorbele tale Seth, dimpotrivă, când am aflat că dragostea ta mi-e dăruită mie, am socotit c-o fi un semn al Providenței, ca să-mi schimb felul de a trăi, și că poate ne e sortit să ne însoțim; mi-am deschis sufletul în fața Domnului. Dar ori de câte ori am încercat să mă gândesc la căsătorie și la traiul nostru împreună, alte gânduri m-au năpădit — mi-au răsărit în minte clipele petrecute în rugă la căpătâiul bolnavilor și al morților, orele neprețuite când am predicat, când sufletul mi-a fost plin de dragoste, de parcă toată lumea era a mea. Și ori de câte ori am deschis Biblia, căutând o îndrumare, am dat peste cuvinte ce mi-au arătat limpede care-mi este datoria. Cred în spusele tale Seth, cred că vrei să mă ajuți și nu să-mi fii o piedică în a-l sluji pe Domnul, dar văd că Dumnezeu nu

dorește căsătoria noastră. Îmi îndrumă inima spre alte căi. Mi-e dat să trăiesc și să mor fără de bărbat și fără de copii. Simt că în inima mea nu-i loc pentru dorințele și temerile mele, Dumnezeu a vrut s-o umple toată cu dorințele și temerile sărmanilor săi fii.

Seth nu fu în stare să răspundă și-și continuă drumul în tăcere. Când ajunseră aproape de poartă, îi spuse:

— Unde oare să găsesc puterea să trăiesc fără tine și să-i rămân credincios lui, Celui Nevăzut? Acum abia îmi dau eu bine seama cât de șubredă este credința mea. Când ai să fii plecată, știu că n-am să mai aflu bucurie nicăieri. Ce simt eu pentru tine, e mai mult decât dragoste, căci m-aș împăca să nu mă iei de bărbat, dacă aș putea pleca la Snowfield și rămâne în preajma ta. Eram încredințat că dragostea asta mare pentru tine, Dumnezeu mi-a dat-o ca să ne fie îndrumare amândurora; dar iau seama că n-a vrut decât să mă încerce. Poate că te iubesc mai mult decât este îngăduit să iubești o făptură pământeană; când aud cuvintele imnului:

În noapte când apare ea
Răsar ai zilei zori
I-a vieții mele sfântă stea
Și soare printre sori.

la tine mă gândesc. Poate păcătuiesc, poate că cineva ar trebui să mă învețe ce să fac. Dar, spune-mi Dinah, te-ar supăra dacă aș pleca din ținutul ăsta, și m-aș statornici la Snowfield?

— Nu Seth; dar sfatul meu este să ai răbdare și să aștepți, să nu te pripești să-ți părăsești baștina și neamurile. Nu purcede la drum fără un semn limpede din partea Domnului. Acolo pământu-i pustiu și sărac, nu dă rod bogat ca ăsta de aici, cu care ești obișnuit. Nu ne este îngăduit să ne alegem singuri soarta: trebuie să așteptăm îndrumarea Domnului.

— Da-mi dai voie să-ți scriu scrisoare, Dinah, dacă am să-ți spun ceva?

— Bineînțeles, dă-mi de știre fără întârziere dacă ai un necaz. Te voi aminti mereu în rugile mele.

Acum erau în dreptul porții și Seth își luă rămas bun:

— Nu intru Dinah, rămâi cu bine — șoviă o clipă, dar după ce ea îi întinse mâna, adăugă — nu se știe dacă după un timp n-ai să-ți schimbi hotărârea. Poate ți s-arată un semn nou.

— Ia-ți gândul de la mine, Seth. E bine să trăiești în clipa de față, nu să te risipești în cele care poate or să vină, așa am citit eu într-una din cărțile scrise de Mr. Wesley. Nu e de noi să așteptăm planuri; noi nu se cade să facem alta, decât să așteptăm și să credem. Cu bine!

Dinah îi strânse mâna, o undă de tristețe scăldându-i ochii blânzi, apoi păși dincolo de poartă. Seth porni încet spre casă, dar, în loc s-apuce pe drumul cel mai scurt, o luă peste câmp, pe poteca pe unde de curând trecuse cu Dinah; și cu mult înainte de a-și da seama că se înnoptase de-a binelea și că trebuia totuși să ajungă acasă, batista lui din pânză albastră era udă de lacrimi. Avea douăzeci și trei de ani și abia pricepuse ce înseamnă dragostea, nu o dragoste obișnuită, ci acel sentiment de adorație pe care un băiat tânăr poate să-l aibă față de o femeie superioară lui. O asemenea dragoste foarte puțin se deosebește de credința în Dumnezeu. Căci ce altfel de dragoste poate fi la fel de sfântă și deplină? Mângâierile noastre, cuvintele de iubire, extazul amețitor resimțit la vederea unui asfințit de toamnă, sau al unui peisaj străjuit de coloane și statui majestuoase, sau la auzul unei simfonii de Beethoven, ne dau a înțelege că nu sunt altceva decât valurile trecătoare ale unui imens și impenetrabil ocean de dragoste și frumusețe; în momentele de maximă tensiune, emoția noastră se închide tăcută în noi dragostea noastră se revarsă dincolo de limitele voinței, pierzându-se în divinitate. De la facerea lumii încoace, cu acest har binecuvântat al iubirii au fost înzestrați mulți oameni umili, așadar să nu ne mire că-l regăsim în sufletul unui simplu tâmplar metodist, cu jumătate de secol în urmă, când încă mai zăbovea pe meleagurile regiunii Cornwall amintirea lui Wesley și a celor asemănători lui, trudind din greu să răspândească mesajul divin printre nevoiași.

Această amintire a dispărut de mult; azi avem asupra metodismului o cu totul altă imagine, în care nu încap amfiteatrele alcătuite din împreunarea dealurilor înverzite sau umbrarele platanilor cu frunză lată și întunecată, sub care mulțimea de femei și bărbați osteniți de muncă se aduna să-și însușească o credință, rudimentară din punctul de vedere al culturii, dar care arunca o punte peste veacuri, legându-i cu trecutul, înălțându-le închipuirea deasupra neajunsurilor sordide ale vieților lor mărunte și strecurându-le în suflet senzația unei Prezențe, miloase, blânde, fără de sfârșit, și binefăcătoare ca razele soarelui de vară pentru cei lipsiți de case. Se prea poate ca pentru mulți dintre cititorii mei metodismul să nu reprezinte altceva decât acoperișuri joase și străzi mizere, băcani unsuroși, predicatori avizi de bani și vorbărie ipocrită — elemente care, după părerea azi la modă în diverse cercuri, îl caracterizează.

Ar fi păcat; căci nu pot măslui adevărul nemărturisind că Seth și Dinah erau metodiști — dar nu din categoria celor din zilele noastre, care scot reviste trimestriale și se întrunesc în biserici cu coloane, ci foarte foarte demodați. Ei credeau în minuni, în convertiri imediate, în vise și semne revelatorii; trăgeau la sorți și deschideau Biblia la întâmplare pentru a găsi în ea îndrumarea Domnului, având un fel al lor propriu de interpretare a Scripturii; Eu nu sunt în măsură să le dau sau nu dreptate. Totuși — dacă citind atâtea cărți am înțeles bine — credința, speranța și caritatea n-au fost niciodată direct proporționale cu justețea obiectivă a raționamentului logic; în schimb, este — slava Domnului! — foarte posibil să ai teorii eronate și simțăminte sublime. Bucata de carne afumată pe care biata Molly și-o ia de la gură ca s-o ducă copilului bolnav al vecinei pentru a-l tămădui de epilepsie, e desigur un leac ineficace; dar pornirea generoasă, ce-o îndeamnă să facă această faptă, răspândește o radiație benefică ce nu-i zadarnică.

În urma acestor considerațiuni, nu-i putem socoti pe Dinah și pe Seth nevrednici de simpatia noastră, oricât am fi noi de obișnuiți să plângem la tribulațiile cu mult mai nobile ale eroinelor cu crinoline și ciubo-

țele de mătase, și ale eroilor stăpânind cai nărăvași, și, la rându-le, stăpâniți de pasiuni și mai nărăvașe.

Bietul Seth! nu s-a urcat pe cal decât o dată în viața lui, când era mic și l-a luat meșterul Jonathan Burge în spate pe șa, poruncindu-i „să se țină bine" și care, acum îndreptându-se spre casă sub razele solemne ale stelelor, în loc să izbucnească în imprecații împotriva sorții și a lui Dumnezeu, încerca să-și înăbușe amărăciunea, hotărât să renunțe la năzuințele proprii și să trăiască pentru alții, așa precum Dinah.

CAPITOLUL 4

NECAZURILE DE ACASĂ

O vale înverzită, străbătută de un râu, cu apele umflate până la revărsare din pricina poilor; pe maluri, puzderie de salcii plângătoare. Peste râu aruncată o scândură pe care pășește Adam Bede cu pasul său sigur, urmat de Gyp cu coșul de merinde în dinți. Se îndreaptă spre casa cu acoperiș de papură, și spre o stivă de lemne de construcție așezată alături, la o distanță de câțiva metri, pe dealul din față.

Prin ușa deschisă privește o bătrână; nu contemplează apusul; urmărea mai demult punctul ce apăruse în depărtare, mărindu-se mereu și care nu poate fi altceva decât Adam, preaiubitul ei fiu. Lisbeth Bede își iubea fiul cu acea dragoste pe care o au femeile pentru primul lor născut, când acesta le-a fost dăruit târziu. E o bătrână sperioasă, uscățivă dar încă voinică, și curată ca fulgul de nea. Părul ei cărunt e tras spre spate și strâns sub o bonetă de pânză, tivită cu panglică neagră; pe pieptu-i larg se încrucișează un șal gălbui, sub care se vede o cămașă din pânză în carouri albastre, strânsă pe mijloc și coborând până spre șolduri peste un jupon lung, tăiat într-un material aspru. Lisbeth e înaltă și, în multe alte privințe încă asemănarea dintre ea și fiul ei Adam e vădită. Ochii negri îi sunt acum încețoșați — de prea mult plâns probabil dar sprâncenele precis conturate sunt negre, dinții îi sunt sănătoși și, cum stă ea și împletește, cu mâinile bătătorite de muncă, portul îi este la fel de semeț ca

și când ar duce pe cap cofa cu apă de la fântână. Mama și fiul sunt croiți după același tipar și aceeași vioiciune a firii o găsim în amândoi; dar nu de la ea a moștenit Adam mintea ageră și expresia nobilă și inteligentă.

În familie, asemănarea este adeseori întristătoare. Natura, acest neîntrecut autor de tragedii, ne leagă pe unii de alții prin fiece os și mușchi, și ne depărtează, diferențiindu-ne prin țesutul misterios al creierului; unește afinitatea cu repulsia; ne înlănțuie, prin tainicele tentacule ale inimii, de oameni care ne scot din sărite. Auzim câte o voce aidoma cu a noastră, dând glas tocmai gândurilor de care fugim; întâlnim ochi — vai! cum mai seamănă cu ai mamei — a căror privire rece ne ocolește; și ultimul nostru născut, care ne este mai drag decât ceilalți copii, are trăsăturile și gesturile surorii cu care am rupt îndurerați orice relație. Tatăl, căruia îi suntem recunoscători pentru darurile prețioase ce ni le-a transmis — instinctul pentru mecanică, sensibilitatea muzicală, îndemânarea mâinilor — ne exasperează și ne umilește prin greșelile sale zilnice; mama, pe care am pierdut-o demult și al cărei chip îl regăsim în oglindă, ori de câte ori ne cercetăm ridurile obrazului, pe vremuri ne-a chinuit tinerețea cu temerile și insistențele ei sâcâitoare.

O asemenea mamă era și Lisbeth, și, pentru a te convinge, ascult-o vorbind cu fiul ei:

— E trecut de șapte, băiete. Și azi ai stat, cum ți-e obiceiul, pân' s-a născut și cel de pe urmă copil. Bag mâna în foc c-acum cei de mâncare. Unde-i Seth? S-a dus la predică, așa-i?

— Las' că nu-l mănâncă nimeni, n-avea grijă. Da' unde-i taica? răspunse Adam în grabă, intrând în casă și aruncând o privire în odaia din stânga, folosită ca atelier. N-a isprăvit coșciugul pentru Tholer? Stă colo cum l-am lăsat de dimineață.

— Dac-a isprăvit coșciugul? întrebă Lisbeth, umblând după el și împletind de zor, dar urmărindu-și fiul cu ochi grijulii. Ei! băiete, a plecat, 'nainte de prânzul ăl mare, și nu s-a mai întors. Îmi dau cu părerea că iar s-a dus la „Căruța răsturnată".

Adam păli de supărare. Nu spuse nimic, da-și aruncă haina și începu să-și sumece mânecile cămășii.

— Ce faci Adam? sări maică-sa, cu spaimă în glas şi-n ochi. Nu cumva te-apuci iar de lucru, fără să mănânci de cină?

Adam, prea furios ca să răspundă, intră în camera care slujea de atelier, dar maică-sa lăsă lucrul din mână şi se luă după el, îl apucă de braţ, dojenindu-l:

— Băiete, nu-i bine să munceşti cu burta goală; ţi-am copt nişte cartofi şi le-am turnat zeamă de carne pe deasupra, cum îţi place ţie. Pentru tine i-am pregătit. Hai de mănâncă de cină.

— Dă-mi pace, se răsti Adam slobozindu-şi braţul şi săltând una din scândurile proptite de perete. Cum îţi vine a vorbi de cină, când coşciugul trebuie să fie mâine dimineaţă la şapte la Broxton şi încă n-a bătut nimeni un cui într-însul. Sunt prea mânios ca să mănânc.

— Da' n-ai să-l poţi isprăvi, protestă Lisbeth. Ai să te speteşti. Ai să munceşti toată noaptea ca să-l dai gata.

— Ce dacă? N-am făgăduit să dăm coşciugul mâine dimineaţă? Pot îngropa omul fără coşciug? Îmi tai mai bine mâna dreaptă decât să duc oamenii cu vorba. Numai când mă gândesc, mi se urcă tot sângele la cap. M-am săturat până-n gât, da' las că nu mai rabd eu multă vreme. Şi aşa mi-a fost destul.

Biata Lisbeth nu auzea pentru prima oară această ameninţare; înţelept ar fi fost să iasă din odaie şi, vreun ceas, să-şi ţină gura. Dar una din lecţiile pe care prea arareori le învaţă o femeie de la viaţă este că nu trebuie să-i vorbească bărbatului la mânie sau la beţie. Aşadar Lisbeth se aşeză pe banca de scândură şi începu să plângă; după ce plânse îndeajuns ca vocea să-i fie înecată în lacrimi, dădu drumul vorbelor:

— Ba nu, băiatu' maichii, să nu pleci, că-i zdrobeşti inima mamei care te-a făcut, să nu-ţi părăseşti tatăl, că fără tine se duce de râpă. Cum te-ar lăsa inima să nu fii aici când m-or duce la cimitir? Dacă n-ai să fii la căpătâiul meu când oi închide ochii, am să mă răsucesc în groapă şi cine să-ţi spună că-s pe moarte, dacă eşti departe, c-o s-o ia şi Seth pe urma ta, şi taică-tu care nu mai poate ţine creionul în mână că-i tremură prea tare, nici n-o să ştie unde să te afle. Iartă-l pe taică-tu nu-i purta necaz. Pân'a nu s-apuca

de băut, a fost un tată bun. A fost om muncitor și de nădejde, și nu uita că el te-a învățat meserie; și nu m-a lovit, și nici cuvinte rele din gura lui n-am auzit niciodată, chiar când e beat. Nu poți să-l lași să-și isprăvească zilele la azil, c-a fost om bun și destoinic; să-l fi văzut acu' douăzeci și cinci de ani, când tu erai încă la țâță, cum se mai pricepea la toate, ca tine azi. Pe tot ce punea mâna...

Vocea ei devenea din ce în ce mai zgomotoasă întreruptă de suspine: se transformase într-un fel de bocet un șir nesfârșit de sunete, născute din durere și care cereau compătimire. Adam își pierdu răbdarea și o opri:

— Taci, mamă, și nu te mai jeli. Că ș-așa am parte numai de necazuri. La ce bun să-mi tot spui lucruri la care mă gândesc prea destul? Dacă n-aș ține seamă de ele, mi-aș bate eu capul cu ale voastre, în loc să-mi văd de-ale mele? Da' mie nu-mi place să-mi răcesc gura degeaba: mai bine pun mâna și fac treabă decât să-mi irosesc răsuflarea pe vorbe.

— Nimeni nu te întrece la treabă, băiatu' maichii. Da' prea ești neîndeplecat cu taică-tu, Adam. Când e vorba de Seth, parc-ar fi poleit cu aur; dacă-i găsesc vreun cusur, te și încrunți la mine. Da' pentru taică-tu n-ai nici pic de îngăduință, la el te răstești ca la nimeni altu'.

— Și nu-i mai bine decât să-i vorbesc frumos și să-l las de capul lui? Dacă nu m-aș răsti, ar vinde lucrurile din casă și din ogradă ca să aibă de băutură. Țin seamă că-i sunt fiu și-i port recunoștință. Da' nu-i de datoria mea de fiu să-l las să se ducă de râpă. Și de ce mă rog îl amesteci pe Seth? După știrea mea, băiatu' n-a făcut nici un rău. Ș-acu dă-mi pace, mamă, că trebuie să m-apuc de lucru.

Lisbeth nu îndrăzni să mai adauge ceva. Se sculă și-l chemă pe Gyp; de vreme de Adam nu voise să se așeze la masa pe care cu atâta dragoste i-o întinsese, sperând că-l va privi în voie cât va mânca, avea să-i hrănească măcar câinele. Dar Gyp, încruntat și cu urechile ciulite, își privea stăpânul, mirat de schimbarea survenită în programul obișnuit al zilei; la chemarea femeii, deși înțelesese că fusese invitat la cină, aruncă

o privire spre Lisbeth și își frecă nehotărât labele din față, aflându-se în mare cumpănă, însă nu se clinti din loc, cu ochii țintă la stăpânul său. Adam pricepu conflictul din sufletul lui Gyp; supărarea îl făcuse să se poarte mai aspru ca de obicei cu maică-sa, dar câinelui îi arătă aceeași grijă. Căci așa e firea noastră, să fim mai buni față de animalele care ne iubesc decât față de femeile care ne iubesc. Oare să fie așa numai pentru că animalele tac?

— Du-te, Gyp, du-te, băiete, îi porunci Adam; iar Gyp, vădit încântat că între plăcere și datorie nu mai exista nici o contradicție, o urmă pe Lisbeth.

Dar, de îndată ce linse blidul, câinele se întoarse lângă stăpânul său, lăsând-o pe Lisbeth singură cu lucrul și lacrimile ei. Femeile insuportabile nu sunt cele acre și afurisite; dacă Solomon a fost atât de înțelept precum i-a mers vestea, nu mă îndoiesc că atunci când a asemuit femeia certăreață cu picăturile de apă ce curg necontenit în zilele ploioase, nu s-a gândit la o scorpie arțăgoasă, egoistă, cu ghearele veșnic scoase să zgârie. Fiți convinși că nu la ea s-a referit, ci la ființa aceea duioasă, care n-are altă bucurie pe lume decât fericirea celor dragi, pentru care se sacrifică fără preget. La o femeie ca Lisbeth, de pildă, răbdătoare și tânguitoare, gata să dea celorlalți și pielea de pe ea, dar cerându-le în schimb recunoștință, gândindu-se cât e ziua de lungă la ce-a fost ieri și la ce se va întâmpla mâine, vărsând lacrimi din belșug, la bine și la rău. Dar în dragostea ei nețărmurită față de Adam era amestecată și teamă și când îl auzea rostind „Lasă-mă în pace, mamă", amuțea.

Orele se scurseră în ritmul bătăilor vechiului ceas și al ciocăniturilor lui Adam. În cele din urmă, acesta îl întrerupse lucrul, ceru lumină și apă de băut (căci la ei în casă bere se bea numai duminica); Lisbeth profită de prilej și îndrăzni să-i spună:

— Cina te-așteaptă pe masă; când vrei, poți mânca.

— Du-te și te odihnește, maică, nu sta lângă noi, o sfătui Adam cu glas blând. Își vărsase mânia pe sculele lui și, ca întotdeauna când voia să se poarte bine cu maică-sa, în vorbirea lui reapăreau formele dialectale pe care altminteri nu prea le folosea. Văd eu de

taica când o veni, că se poate nici să nu se întoarcă pân' la ziuă. Aş vrea să ştiu că te hodineşti.

— Mai stau pân-o veni Seth. Socot că nu mai zăboveşte mult.

Ceasul din perete, care o lua înaintea vremii, arăta nouă trecute şi n-apucă să bată de zece când Seth trase zăvorul şi intră în casă. Auzise zvonul ciocanului încă din drum.

— Da' ce-i cu taica, de lucrează aşa de târziu? o întrebă el pe maică-sa.

— Nici pomeneală să fie taică-tu — că dacă nu ţi-ar sta capul numa' la alea bisericeşti, nici c-ai întreba de el; în casa asta frate-tu le face pe toate, că numa' el nu şade cu braţele încrucişate.

Lisbeth îi dădu înainte cu gura, căci de Seth nu se temea defel şi turna în urechea lui tot ce nu îndrăznea să-i spună lui Adam. Seth nu rostise în viaţa lui o vorbă mai aspră în faţa ei, iar cei timizi îşi aleg cu precădere oameni cu fire blândă pentru a-şi descărca nervii. Însă Seth, după ce-i aruncă o privire preocupată, se strecură în încăperea unde lucra Adam şi-i spuse:

— Ce s-a-ntâmplat Addy? Auleu, taica a uitat de sicriu!

— Întocmai băiete; vechea poveste. Da-l dovedesc eu, răspunse Adam cătând spre frate-su cu voie bună. Da ce-i cu tine? Ai un necaz.

Seth avea ochii roşii iar pe chipul lui brajin se citea o adâncă deznădejde.

— Am Addy, ce să fac, asta mi-i soarta, n-o poate nimeni îndrepta. Iau seama că n-ai fost pe la şcoală.

— La şcoală? nu; profesoru' poa' să mai aştepte, răspunse Adam punându-se iar pe ciocănit.

— Lasă-mă acum pe mine, că-i rându' meu. Tu du-te şi te culcă.

— Nici gând băiete acu că m-am apucat, lasă-mă să isprăvesc. Tu ai să mă ajuţi când o fi sicriul gata să-l ducem la Broxton. Te trezesc eu când o răsări soarele. Acu du-te şi mănâncă, şi vezi de-nchide uşa să n-o aud pe maica.

Seth ştia prea bine că Adam când spunea ceva nu era rost să-l faci să-şi schimbe hotărârea. Se întoarse şi, cu inima grea, intră în cealaltă odaie.

— Adam nici că s-a atins de mâncare, începu Lisbeth. Iar tu cred c-ăi fi cinat la vreunul din metodiştii tăi.

— Nu maică, spuse Seth, n-am cinat.

— Atunci hai de mănâncă, îl chemă Lisbeth, da' cartofii lasă-i pentru Adam, că dacă-i ţin pe plită poate-i mănâncă el mai încolo. Ştii că-i plac cartofii copţi cu zeamă de carne. Da' era aşa de cătrănit că nici nu s-a atins de ei, şi doar pentru el îi pregătisem. Şi iar a ameninţat că pleacă, continuă Lisbeth jelindu-se, şi parcă văd că într-o bună zi în zori până ce n-apuc să mă trezesc, el a şi plecat, şi dus are să fie, iară eu n-am să ştiu nimic şi nici c-o să se mai întoarcă. Mai bine nu năşteam aşa băiat, care n-are pereche de vrednic şi priceput ce-i, că-l lau în seamă toţi oamenii mari, şi e înalt şi drept ca bradul, da' ce folos că pleacă şi n-am să-l mai văd.

— Hai maică, nu-ţi mai face inimă rea de pomană, spuse Seth vrând s-o liniştească. Dacă ai vrun temei să te temi că pleacă, apoi ai temei îndoit să fii sigură că rămâne lângă dumneata. O fi ameninţând el la mânie, că doar are şi el de ce fi mânios câteodată, da' n-o să-l lase pe el inima să se ducă. Adu-ţi aminte cum ne-a ajutat totdeauna la nevoie — cum a plătit din agoniseala lui ca să nu mă ia la armată, şi a cumpărat lemn pentru taica, când ştii prea bine că avea ce face cu banii, că altu-n locul lui s-ar fi însurat şi rânduit de mult la casa lui. Nu-i stă lui în fire să dea cu piciorul la tot ce-a făcut până acum şi să ne părăsească, când la altceva nu i-a fost capul, decât cum să ne ajute.

— Să nu-mi pomeneşti de însurătoarea lui, răspunse Lisbeth, pornindu-se iar pe plâns. I-a luat minţile Hetty Sorel, aia, de-i trec banii printre degete de cheltuitoare ce-i, şi care se ţine măreaţă cu bătrâna lui mamă. Când el putea foarte bine s-o ia pe Mary Burge, şi ajungea ca meşterul Burge, să fie om de seamă, cu lucrători plătiţi care să nu-i iasă din vorbă. Mi-a spus ea Dolly mie că putea — dacă nu-i cădea cu tronc fetişoara ceia care nu-i bună de nimic. El care-i atât de bun la carte şi la socoteli, să se prostească în halul ăsta!

— Da' maică, ştii prea bine că de iubit iubeşti unde-ţi dă inima ghes, nu unde te-nvaţă alţii. Numai Dum-

nezeu din cer are putere pe inima omului. Şi mie mi-ar fi plăcut ca alta să fie aleasa lui Adam, dar nu pot să-i găsesc pricină, că altfel n-a putut. Cred că şi el ar vrea să-i treacă dragostea asta. Cum însă bag seama că nu prea se învoieşte să vorbească despre Hetty, nu-mi rămâne decât să mă rog lui Dumnezeu să-l binecuvânteze şi să-i arate calea a dreaptă.

— Tu gata eşti de rugăciune toată ziulica, da' n-ai ajuns prea departe cu rugăciunile tale. N-am teamă c-ai să te îmbogăţeşti tu aici jos pe pământ. Că metodiştii ăştia, ar face ei din tine un predicator, da' om, măcar pe jumătate ca frate-tu, n-or scoate.

— E mult adevăr în spusele dumitale, maică, zise Seth blajin ; Adam e mult mai bun decât mine, şi a făcut pentru mine mult mai mult decât sunt eu în stare să fac pentru el. Dumnezeu îşi împarte harul, şi dă cu precădere celor care socoate El că merită mai mult. Da' nici ruga nu trebuia s-o dispreţuieşti, maică. Că bani n-aduce ea, da-n schimb ne dă ceea ce cu bani nu putem cumpăra : ne dă putere să ne păzim de păcat. Dacă dumneata te-ai ruga lui Dumnezeu să te ajute, şi te-ai încrede în nemărginita lui bunătate, nu te-ar mai roade atâtea griji.

— Nu m-ar mai roade, zici ? Cum să nu mă roadă, când le am ? Îţi dă mâna să vorbeşti, că la tine se vede cât colo că n-ai griji. Cum pui mâna pe un ban îl şi cheltui, cum să ai griji când n-ai nimic pus de o parte pentru zile negre ? Că dacă Adam era şi el ca tine, n-avea cu ce plăti ca să nu te ia la armată. Nu-ţi face griji pentru ziua de mâine, nu-ţi face griji, atâta ştii să spui. Şi cu ce te alegi, mă rog ? Noroc că are el, Adam, grijă şi pentru tine.

— Aşa stă scris în Biblie maică, spuse Seth. Asta nu înseamnă să lenevim. Ci doar să nu ne pierdem firea cu ce-o să fie mâine, să ne facem datoria şi să lăsăm restul în seama Domnului.

— Ăsta ţi-i felu' : cum te poţi lega de ceva din Biblie scoţi daraua mai mare decât ocaua. Nu pricep de unde ştii tu că „nu-ţi face griji pentru ziua de mâine", înseamnă toate câte le-ai înşirat. De vreme ce Biblia e aşa de groasă, şi tu deştept de o ştii din scoarţă în scoarţă, mă întreb de ce n-alegi alte cuvinte, care

să-nsemne ce înseamnă, nu să cuprindă și ceea ce nu înseamnă. Adam nu face ca tine ; el alege cuvinte care se potrivesc cu înțelesu'. Bunăoară când zice „Dumnezeu ajută pe cei ce-și ajută semenii" înțelesu'e tocmai acel al cuvintelor.

— Astea nu-s luate din Biblie, îi explică Seth, le-a citit într-o carte găsită la prăvălie la Treddleston, și scrisă de un om foarte înțelept, da' cu mintea prea mult la cele lumești. Da' zicala nu minte, că și în Biblie stă scris că trebuie să muncim alături de Dumnezeu.

— De un' să știu eu tot ce stă scris în Biblie. Sună ca și când ar fi de acolo. Da' ce-i cu tine, mă băiete, că n-ai pus nimic în gură? Ia măcar o bucățică din turta asta de ovăz. Ce-i fi așa alb ca peretele la față? Ce-ai pățit?

— Nimic ca să fii îngrijorată, maică. Da' nu mi-i foame. Vreau să mă duc dincolo să văd ce face Adam, poate-i dau o mână de ajutor să isprăvească coșciugul.

— Ți-ar face bine niște supă caldă, încercă Lisbeth să-i înduplece, sentimentul matern dovedindu-se mai puternic decât înclinația ei spre harță. Iaca-ndată pun trei vreascuri ș-aprind focul.

— Nu maică, mulțumesc că ești așa bună, da' nu vreau, spuse Seth cu recunoștință ; și încurajat de această dovadă de bunăvoință, adăugă : Hai mai bine să ne rugăm împreună pentru taica, pentru Adam, pentru noi toți, ai să vezi cât o să te liniștească și ce bine ai să te simți.

— Hai, dacă poftești, n-am nimic împotrivă.

Deși Lisbeth era de obicei de altă părere decât Seth de rândul acesta i se păru că în credința lui putea găsi și ea puțină mângâiere și tărie. Mama și fiul îngenuncheară și Seth se rugă pentru tatăl care lipsea de acasă și pentru cei care-l așteptau neliniștiți. Când însă ceru Celui de Sus să-l ferească pe Adam de ispita depărtărilor și să-l țină lângă maică-sa pentru a-i fi sprijin și alinare până la sfârșitul vieții, lacrimile șiroiră din nou pe obrazul lui Lisbeth, care începu să plângă în hohote.

După ce isprăviră ruga și se ridicară în picioare, Seth se duse la Adam, și-i spuse :

— Nu vrei să te odihnești o oră, două și să mă lași pe mine în locul tău?

— Nu Seth. Vezi de maica să se culce, și culcă-te și tu.

Între timp, Lisbeth își uscase ochii și venise în urma lui Seth ținând ceva în mână. Era castronul galben cu cartofii copți și câteva bucăți de carne. În acele vremuri grele, carnea și pâinea erau socotite delicatețuri și arareori apăreau pe masa muncitorilor. Puse castronul pe banca pe care ședea Adam și-l îndemnă timidă:

— Poți lua câte o îmbucătură în timp ce lucrezi. Îndată-ți aduc și o cană cu apă.

— Mulțumesc maică, răspunse Adam, că tare mi-i sete.

Jumătate de oră mai târziu, domnea liniștea; nu se mai auzea nimic afară din tictacul bătrânului ceas și de ciocanul lui Adam. Tăcerea era deplină; când spre miezul nopții Adam deschise ușa și privi afară, până și firul de iarbă adormise, totul părea încremenit, doar sclipirea stelelor amintind de mișcare.

Graba și oboseala fizică dau frâu liber gândurilor s-o pornească încotro le mână sentimentele și imaginația. Așa i se întâmplă și lui Adam. În timp ce mușchii îi erau încordați mânuind uneltele, mintea-i slobodă se oprea la câte o clipă din trecut, zbura apoi spre viitor, spre viitorul său care avea să fie probabil la fel de trist ca și trecutul, de care dealtfel era înlănțuit.

Își închipuia bunăoară cum avea să fie dimineața următoare, după ce va fi dus coșciugul la Broxton și se va fi reîntors acasă, unde avea să se așeze la masă ca să ia gustarea: taica, ferindu-și rușinat privirea de privirea lui Adam, va lua și el loc la masă, mai bătrân și cu mișcări mai nesigure decât în ajun, și va sta cu ochii în pământ urmărind desenul dușumelei; iar Lisbeth îl va întreba dacă are habar cum de-a fost totuși coșciugul gata, deși el plecase lăsând treaba baltă — căci Lisbeth, care-l mustra pe Adam pentru severitatea cu care-și judeca tatăl, era totdeauna prima care sărea cu gura pe el.

„Așa o să fie mereu, și din ce în ce mai rău, gândi Adam; când începi s-aluneci la vale, nu-i rost să te oprești până nu dai în râpă". Apoi gândul o luă înapoi spre trecut, oprindu-se la zilele când era un băiețaș

de-o șchioapă, alergând mândru nevoie mare alături de tat su mândru că-l lua la lucru, și mai mândru încă auzindu-l pe taica lăudându-se față de ceilalți lucrători „că țâncul ăsta e neînchipuit de priceput în ale tâmplăriei". Ce om destoinic fusese taica pe vremuri! Pe atunci, când oamenii îl întrebau a cui era, răspundea cu trufie „A lu' Thias Bede" fiind convins că toată lumea știa cine era Thias Bede: nu făcuse el oare minunea aceea de porumbar de lângă casa parohială din Broxton? Ce zile fericite! mai cu seamă când Seth, cu trei ani mai mic decât el, crescuse îndeajuns ca să fie și el luat la lucru, iar Adam își făcea ucenicia, învățându-l la rândul lui pe Seth meserie. Pe urmă însă, când trecuse de cincisprezece ani, și taica începuse să zăbovească prin cârciumi și Lisbeth să plângă acasă și să se jeluiască în fața copiilor, ce zile pline de amărăciune! Adam ținea bine minte noaptea aceea de spaimă și rușine când îl văzuse pentru prima oară pe tatăl lui răcnind ca scos din fire la „Căruța răsturnată", înconjurat de alți parteneri de beție. Avea numai optsprezece ani când fugise de-acasă, într-o bună dimineață înainte de ivirea zorilor, cu o bocceluță albastră aruncată peste umăr, repetând în sinea lui că nu mai putea îndura viața de până atunci, hotărât să plece în lume să-și caute norocul încotro s-o îndoi toiagul înfipt la prima răscruce de drumuri. Dar până să ajungă la Stoniton, gândul că maica și Seth rămăseseră singuri cu necazul lor nu-l slăbise și-i înmuiase voința. Se întoarse a doua zi, dar deznădejdea și groaza lui Lisbeth de a-l pierde nu se potoliră.

„Nu, își spuse Adam, așa ceva nu trebuie să se mai întâmple. Când o fi la judecată, faptele mele bune n-ar mai trage nici cât fulgul la cântar, dac-o părăsesc pe maica. Am umerii largi și duc la povară; aș fi mai nemernic ca ultimu' dintre nemernici dac-aș pleca și aș lăsa totu-n spinarea lor, care-i de două ori mai slabă ca a mea. Cei tari să poarte poverile celor slabi, nu să facă cum li-i vrerea. Nu-i nevoie de flacăra lumânării când citești cuvintele astea: înțelesul lor e limpede ca lumina zilei. Înseamnă s-apuci calea a strâmtă dacă în viață alergi după ce-ți face ție bine și plăcere. Porcu' n-are decât să-și bage râtu-n troacă și să nu vadă dincolo de ea; da' dacă ești om cu ade-

vărat, nu-ţi poţi aşterne pat bun de dormit şi să-i laşi pe ceilalţi să se culce pe iarbă. Nu, n-am să mai încerc să scap de jug, să-l las pe grumazu' celor mai slabi ca mine. Crucea mea e taica — o cruce grea, da' ce, dac-o trebui s-o port încă multă vreme, nu-mi lipseşte nici sănătatea, nici puterea, nici curaju'."

Tocmai în clipa aceea se auzi în uşă o bătaie uşoară ca atingerea unei crengi de salcie, şi Gyp, în loc să latre cum îi era obiceiul, scoase un urlet prelung. Adam, surprins, se duse îndată la uşă şi o deschise. În prag nu era nimeni; totul era la fel de încremenit ca tunci când, cu un ceas mai devreme, deschisese uşa prima oară; frunzele dormeau nemişcate şi, sub lumina stelelor, pe câmpia ce se întindea de ambele părţi ale pârâului nu se vedea nici urmă de viaţă. Adam făcu ocolul casei, dar nu-i ieşi în cale decât un guzgan, care ţâşni iute spre stiva de lemne. Intră din nou în casă, mirându-se ce-o fi fost; căci bătaia sunase atât de ciudat încât, în clipa când o auzise, îşi închipuise creanga de salcie atingând uşa. Se cutremură înspăimântat, amintindu-şi că maică-sa îi pomenise de asemenea sunet ca fiind prevestitor de moarte. Adam nu credea prea mult în superstiţii, dar în vinele lui curgea sânge de ţăran şi ţăranul nu-şi poate înfrânge credinţa în superstiţiile moştenite din părinţi, după cum calul nu-şi poate stăpâni tremurul când vede o cămilă. Avea o minte pe cât de iscoditoare când era vorba de ştiinţă şi învăţătură, pe atât de resemnată în faţa misterelor: adâncul respect pentru cele sfinte cât şi solidul său bun simţ îl făceau să respingă în aceeaşi măsură şi doctrinele religioase; nu o dată întrerupsese argumentaţia lui Seth referitoare la interpretări ale Bibliei printr-un: „Ei, asta-i o taină greu de pătruns, ce ştii tu despre ea?" Aşa se făcea că Adam, deşi înclinat să cerceteze cauzele fenomenelor, credea totuşi în mister. Dacă s-ar fi dărâmat o clădire de curând construită şi i s-ar fi explicat că aşa a vrut Dumnezeu, el ar fi răspuns: „Se prea poate; sigur e însă că rezistenţa pereţilor şi a acoperişului a fost greşit calculată, altfel nu s-ar fi dărâmat"; totuşi credea în vise şi în pronosticuri şi, până şi-a dat duhul, ori de câte ori îşi amintea de povestea cu uşa şi cu creanga de salcie i se tăia răsuflarea. Eu v-o po-

vestesc așa cum mi-a povestit-o el mie, fără să încerc s-o explic: căci explicând cele întâmplate, de multe ori pierdem ceea ce este esențial în înțelegerea faptelor.

Găsi leac împotriva spaimei care îl cuprinsese lucrând cu și mai mult sârg spre a termina coșciugul, iar în următoarele zece minute lovi cu ciocanul în lemn cu atâta strășnicie, încât nici un alt sunet — chiar dacă s-ar mai fi auzit vreunul — nu ajunse la urechea lui. Se opri totuși, nevoit să ia rigla și să măsoare — și atunci din nou auzi bătaia în ușă și Gyp începu iar să urle. Fără să piardă un moment, Adam sări lângă ușă și o deschise; afară însă totul era la fel de nemișcat ca înainte și, în lumina stelelor, nu se vedea nimic decât firele de iarbă încărcate de rouă.

O clipă Adam se gândi îngrijorat la tatăl său; dar de ani de zile nu se mai întorsese noaptea de la Treddleston și avea toate motivele să presupună că-și dormea somnul beției la „Căruța răsturnată". Și-apoi, pentru Adam, noțiunea de viitor era într-atât legată de penibila existență a tatălui său, încât teama unui accident nu-și găsea loc alături de panica permanentă de a-l vedea degradându-se.

Următorul gând care-i trecu prin cap îl făcu să se descalțe și să urce scara în vârful picioarelor, oprindu-se să asculte în dreptul ușilor de la camerele de dormit. Dar și maica și Seth respirau regulat.

Adam coborî și se puse iar pe lucru, zicându-și în sine: „N-am să mai deschid ușa. N-are rost să căști ochii ca să vezi un sunet. O fi primprejurul nostru o altă lume decât a noastră, o lume pe care n-o putem vedea, da' cum urechea e mai iute ca ochiul, poate că ea mai prinde câte ceva. Unora li s-o fi părând că și văd câte ceva de acolo, da ăia au vederea slabă și nu văd ce se petrece aici la noi, pe pământ. Cât despre mine unu', mă-mpac mai bine să văd ce văd toți, decât să văd stafii."

Asemenea gânduri prind putere pe măsură ce lumina zilei stinge flacăra lumânării și păsările încep să ciripească. Iar când razele purpurii ale soarelui se oglindiră în cuiele de aramă bătute la rând în formă de inițială pe capacul sicriului, teama de prevestiri rele dispăruse, făcând loc satisfacției pe care i-o dă-

dea lui Adam conştiinţa muncii terminate şi a făgăduielii ţinute. N-avu nevoie să-l cheme pe Seth, căci îl auzise prin tavan umblând prin încăperi şi curând îl zări coborând scara.

— Gata băiete, îi spuse Adam, am isprăvit coşciugul; putem porni către Broxton şi, înainte de şase jumătate, suntem înapoi. Atâta cât să iau o îmbucătură de turtă, şi la drum!

Cu sicriul proptit pe umerii lor largi, cei doi fraţi, întovărăşiţi pe Gyp, ieşiră din ogradă şi o luară prin spatele casei spre câmpie. N-aveau decât o milă şi jumătate până la Broxton, aflat dincolo de coastă; în drumul lor se întindeau pajişti şi câmpii, presărate cu tufişuri mirosind a caprifoi şi trandafir sălbatic, pe când printre crengile stufoase ale ulmilor şi stejarilor miile de păsărele ciripeau zbenguindu-se. În prospeţimea dimineţii de vară, cu pacea şi gingăşia ei asemănătoare raiului, apariţia celor doi fraţi, vânjoşi amândoi, îmbrăcaţi în haine de lucru, cu pasul apăsat, şi sicriul pe umeri, oferea o privelişte ciudată. Se opriră o ultimă oară în dreptul unei ferme din marginea satului Broxton. La ora şase, datoria lor era îndeplinită, sicriul ajuns la destinaţie, iar Adam şi Seth în drum îndărăt spre casă. Luară calea cea scurtă care-i aduse lângă pârâu, în faţa casei. Adam nu pomenise despre cele petrecute în timpul nopţii, dar o urmă de nelinişte îl îndemnă să-l roage pe Seth:

— Seth, băiete, dacă taica nu se întoarce pân ce mâncăm, cred c-ar fi bine să te repezi până la Treddleston să-l caţi; poate-mi iei şi mie sârma de alamă de care am trebuinţă. Chiar de-o fi să pierzi un ceas de lucru, îl câştigăm noi p-ormă. Ce zici?

Tăiaseră valea şi tocmai intraseră pe păşunea străbătută de pârâu.

— Da' ce s-o fi ţinând acolo lângă salcie? întrebă Seth iuţind pasul. Adam simţi cum îi zvâcneşte inima în piept: grija de până atunci pentru soarta tatălui său se transformă dintr-o dată în spaimă. Nu-i răspunse lui Seth dar o luă la goană urmat de Gyp care începu să latre cu disperare; în două clipe fu lângă pod.

Așadar ăsta fusese semnul ce i se arătase! Tatăl său albit de ani, se zbătuse probabil în ghearele morții, pe când el, Adam îl judecase atât de aspru, socotind că avea să trăiască prea destul și să-i stea ca un ghimpe în coastă încă multă vreme. Asemenea remușcări îl frământară pe Adam când se repezi să-l apuce pe bătrân de haină ca să-l scoată din apă. Seth sări să-și ajute fratele și împreună traseră trupul bătrânului la mal, apoi îngenunchează privind îngroziți ochii încremeniți de moarte și uitând de cele ce mai trebuiau făcute, uitând de fapt de toate în afară de faptul că tatăl lor era întins fără suflare înainte-le. Adam rupse primul tăcerea:

— Dau o fugă până la maica, rosti el în șoaptă răgușită mă întorc îndată.

Biata Lisbeth trebăluia pregătind de-ale gurii pentru feciori și *porridge*-ul lor fumega pe plită. Bucătăria ei era întotdeauna curată ca o oglindă, dar în dimineața aceea femeia ținuse mai mult ca oricând să-i fie casa și masa îmbietoare.

— Mi-or veni feciorii flămânzi, zise ea vorbind de una singură, amestecând fiertura de cereale. E cale bună pân' la Broxton și aerul din deal face foame la stomac, mai ales sub povara coșciugului. Ei! trage el și mai greu acu', că l-au băgat de sărmanu' Bob Tholer înăuntru. Oricum, iacă un porridge cât toate zilele. Curând sosește el și taica. Nu c-o să mănânce prea mult, că-nghite bere de șase pence, da-i economicos la tainul de bucate c-așa i-e lui felul, să puie bani la o parte, cum i-am și spus-o întruna și am să i-o mai spun și azi, pân' nu se înserează. Ei! bietu' om, tace când îl cert, nu pot zice că nu tace.

Dar auzind zgomot surd de pași alergând prin iarbă se întoarse spre ușă și văzându-l pe Adam atât de alb la față și descumpănit, scoase un strigăt și-i ieși în întâmpinare.

— Liniștește-te, maică, îi spuse Adam aproape fără glas, nu te speria. Taica a căzut în apă. Îl facem noi să-și vină în simțiri; Seth și cu mine o să-l aducem în casă. Pregătește dumneata un cearceaf uscat și ține-l să se încălzească lângă foc.

Adam știa că tatăl său murise, dar își dădea seama că nu exista mijloc mai bun de a o opri pe maică-sa

să slobozească frâul deznădejdii decât punând-o la o treabă care să-i dea speranță.

Goni înapoi la Seth și cei doi fii ridicară în tăcere trupul neînsuflețit. Ochii mortului erau deschiși și încremeniți și aveau o culoare cenușie, ca a lui Seth; ochii aceștia priviseră de nenumărate ori cu mândrie spre cei doi băieți, în fața cărora, către sfârșitul vieții. Thias își plecase capul rușinat. Seth era deznădăjduit și uluit de repeziciunea cu care fusese smuls sufletul din pieptul tatălui său; Adam însă pornise cu gândul spre trecut, copleșit de milă și remușcări. În fața morții — acest mare conciliator — nu de a ne fi irosit dragostea ne căim, ci de a fi fost necruțători.

CAPITOLUL 5

PASTORUL

Înainte de amiază, norii se scuturaseră de vreo câteva ori în ropote de ploaie și, în grădina casei parohiale din Broxton, apa săpase șanțuri adânci de o parte și de alta a aleilor cu pietriș; trandafirii cei mari de Provența fuseseră rău bătuți de vânt iar florile cu tulpina fragilă din marginea straturilor zăceau culcate la pământ și mânjite de noroi. Era o dimineață tristă, căci tocmai acum, când trebuia să înceapă secerișul, lanurile erau amenințate de inundație.

Dar oamenii care au case frumoase, găsesc în căminul lor plăceri la care, dacă n-ar ploua, nici nu s-ar gândi. Să fi fost zi însorită, Mr. Irwine n-ar fi stat în sufragerie să joace șah cu mama lui, și își iubea mama și îndrăgea șahul îndeajuns ca în tovărășia lor timpul să treacă în chip agreabil, în ciuda norilor de pe cer. Dați-mi voie să vă conduc în această sufragerie și să vi-l prezint pe preasfinția sa Adolphus Irwine, pastorul din Broxton, Vicar al ținuturilor Hayslope și Blyth, cumulard de funcții bisericești, la care cel mai neînduplecat dintre reformatori n-ar fi fost în stare să privească încruntat. Vom intra în vârful picioarelor și ne vom opri în prag, fără să trezim prepelicarul cu păr lucios și castaniu, întins alături de cei doi pui ai săi în fața căminului, nici mopsul care a

ațipit cu nasul cârn ridicat de parcă ar fi un președinte furat de somn.

Odaia era spațioasă și înaltă, împodobită la unul din capete, unde podeaua se termină cu o treaptă, de o fereastră ca un alcov; pereții sunt noi, dar n-au fost zugrăviți; în schimb mobila deși scumpă, e veche, cam neîngrijită și neîndestulătoare, iar fereastra n-are perdele. Fața de masă stacojie e foarte roasă dar contrastează destul de plăcut cu nuanța mohorâtă a zugrăvelii de pe pereți; în mijlocul casei se află o tavă de argint masiv, pe care șade o cană de apă; pe bufet două tăvi asemănătoare, mai mari, cu monogramă și blazon în centru, stau sprijite de perete. De la prima privire îți vei da seama că locuitorii acestei case au moștenit de la părinți sânge albastru dar nu prea multă avere, și nu vei fi uimit descoperind finețea trăsăturilor pastorului Irwine, mai cu seamă a nasului și a buzei de sus; deocamdată însă nu-i poți vedea decât spatele, lat și drept și chica bogată de păr pudrat, tras îndărăt și legat cu o panglică neagră — detaliu de costum care, prin caracterul său conservator, denotă că personajul respectiv nu este un tânăr. Poate că-și va întoarce capul spre noi, dar până atunci să aruncăm o privire bătrânei și impunătoarei doamne care este mama sa, o femeie frumoasă, cu păr negru și culori sănătoase în obraz, avantajată de voalurile și dantelele imaculate, cu măiestrie înfășurate în jurul capului și al gâtului. Plină la trup, cu portu-i drept, parcă ar fi o statuie a zeiței Ceres; iar chipul smead, cu nas acvilin și delicat, cu gura trufașă și ochii negri, mici și vioi, are o expresie atât de pătrunzătoare, încât pe dată îți vine să înlocuiești șahul cu o pereche de cărți de joc și să ți-o închipui ghicindu-ți viitorul. Mâna micuță și negricioasă, cu care apuca regina, este încărcată de perle, diamante și peruzele; și un văl mare negru, prins cu multă băgare de seamă, îi cade în falduri, din creștetul capului, peste dantelele albe. Cât timp trebuie pentru a o îmbrăca pe această bătrână doamnă, în fiecare dimineață! Dar pare firesc, ca o lege a naturii, să fie îmbrăcată astfel: căci fără doar și poate se numără printre acele odrasle regale care n-au avut niciodată îndoieli asupra drepturilor lor di-

vine şi nici n-au întâlnit în cale pe nimeni să ridice o asemenea absurdă întrebare.

— Ei, Dauphin, ia spune tu, asta ce-i? întrebă superba doamnă, punând tacticos regina pe un careu al tablei de şah şi încrucişându-şi mâinile în poală. Nu de alta, dar mi-ar părea rău să rostesc un cuvânt care să te jignească!

— Ah mamă! mamă! mata umbli cu vrăji. În asemenea condiţii cum ar putea vreun creştin să-ţi ia o partidă? Ar fi trebuit să stropeşe pionii cu apă sfinţită înainte de a începe jocul. N-ai câştigat prin mijloace cinstite, aşa că nu te mai mândri!

— Aşa vorbesc învinşii despre învingători. Dar uite, raza asta, care cade pe tăblie, a ieşit de după nori ca să vezi mai limpede ce-ai greşit când ai mişcat pionul. Hai, vrei să-ţi iei revanşa?

— Nu, mamă, acum că s-a înseninat te las singură cu conştinţa matale. Trebuie să mergem să curăţim puţin noroiul, nu-i aşa, Juno? Ultimele cuvinte fuseseră adresate prepelicarului care, auzindu-şi numele, sări în picioare şi-şi puse botul pe genunchiul stăpânului. Dar întâi mă duc sus să văd ce face Ann. Voiam să mă duc de dimineaţă dar m-au chemat la înmormântarea lui Tholer.

— N-are rost, fiule. Nu poate vorbi. Kate mi-a spus că o doare capul mai rău ca oricând.

— Ţine să mă duc s-o văd. Îi face plăcere, oricât i-ar fi de rău.

Dacă ai băgat de seamă, cititorule, câte din vorbele oamenilor sunt rostite în virtutea obişnuinţei, fără să însemne nimic, nu te vei mira aflând că în cursul celor cincisprezece ani de când s-a îmbolnăvit Ann, sora pastorului Irwine, aceeaşi obiecţie a fost ridicată de sute de ori, primind de fiecare dată acelaşi răspuns. Doamnele bătrâne care se ţin bine şi au nevoie de mult timp dimineaţa spre a-şi face toaleta, adeseori au prea puţină înţelegere pentru fiicele lor bolnăvicioase.

Înainte ca Mr. Irwine să se ridice din fotoliu, servitoare intră şi-l anunţă:

— Nu vă fie cu supărare, domnule, Joshua Rann zice că dacă aveţi timp de el, ar vrea să stea de vorbă cu dumneavoastră.

— Primește-l aici, spuse doamna Irwine, luându-și andrelele. Mă amuză să-l ascult. Sigur că-i murdar de noroi pe picioare, dar ai grijă, Carroll, să și le șteargă.

Două minute mai târziu, Mr. Rann își făcu apariția intrând pe ușă cu plecăciuni respectuoase, care însă nu-l mulțumiră pe Pug; acesta lătră zgomotos și dădu fuga să cerceteze încălțările noului venit. Pulpele voluminoase și colțunii de lână groasă ai lui Joshua Rann treziră instincte senzuale ale celor doi câini care se năpustiră să se gudure pe lângă el, mârâind de plăcere. Mr. Irwine se răsuci în scaun și spuse:

— S-a întâmplat ceva la Hayslope de-ai bătut atâta cale pe vremea asta? Ia loc, Joshua, ia loc! Nu te speria de câini, nu mușcă, arată-te prietenos. Aici, Pug, golanule!

Există oameni care-ți produc o reală plăcere când își întorc fața spre tine; e ca și cum ai simți un vânt cald în plină iarnă sau ai privi un foc de câmp într-un amurg înghețat. Mr. Irwine făcea parte din această categorie de oameni. Semăna la chip cu mama lui, întocmai cum se aseamănă imaginea ce-o purtăm în minte cu înfățișarea reală a unui prieten care ni-e drag: avea trăsăturile mai blânde, surâsul mai luminos, expresia mai deschisă. Dacă n-ar fi fost croit cu atâta finețe, s-ar fi putut spune că fața lui era jovială; dar nu acesta e cuvântul potrivit pentru a desemna amestecul de bonomie și distincție care îi era propriu.

— Mulțumesc frumos domniei voastre, răspunse Rann încercând să pară indiferent la ce se întâmpla cu picioarele lui, deși dădea din fiecare, pe rând, pentru a alunga câinii — da' nu vă fie cu supărare, mai bine rămân în picioare, ca așa se cade. Nădăjduiesc că vă aflu în bună sănătate pe Dumneavoastră și pe doamna Irwine, ca și pe domnișoara Irwine, pe Miss Ann vreau să spun.

— Mulțumesc Joshua, suntem cu toții bine. Privește ce înfloritoare e mama. Noi cei mai tineri pălim alături de ea. Da' ce te aduce pe aici?

— Păi am poposit cu niște treburi la Broxton și m-am gândit că așa se cade, să trec să vă spun ce se petrece prin sat, că se petrec acolo lucruri de care n-am pomenit de când trăiesc, și uite de sfântu' Toma se împlinesc șaizeci de ani de când, ca fecior și ca

bărbat, trăiesc în satul ăsta, că înainte de-a veni Dumneavoastră la parohie, străjuiam pomenile de Paşti pe ...ru Mr. Blick, şi am auzit fiecare dangăt de clopot, ş-am fost de faţă la toate gropile câte s-au săpat, ş-am cântat în cor cu mult înainte de s-a pripăşit la noi, Dumnezeu ştie de unde, Bartle Massey cu felul lui de cântare şi împnurile alea, de le-ncepe unu' ş-apoi se iau ceilalţi pe rând după el, parc-ar behăi nişte oi că nimeni altu' afar'\ de el nu mai are trecere. Ştiu ce se cade unui slujitor al parohiei, şi ştiu că ar fi lipsă de cuviinţă din partea mea faţă de dumneavoastră, de biserică, şi de rege dacă aş tăcea văzând cele ce se petrec sub ochii mei. Am fost luat pe nepusă masă cin' să bănuiască ce se pune la cale, şi atât am fost de uluit de-am rămas neputincios, ca meşteru' fără scule. N-am putut închide ochii astă noapte, până către ceasurile patru dinspre ziuă, şi atunci am început să visez urât, că m-am sculat mai obosit decât dacă nu dormeam.

Dar pentru numele lui Dumnezeu, ce s-a întâmplat, Joshua? Au prădat din nou hoţii biserica?

Hoţii? Nu domnule, deşi tot hoţi se cheamă şi ăştia. Şi tot biserica o pradă E vorba de metodiştii ăia care parcă s-au făcut stăpâni în parohie, să mă ierte Sfinţia ta şi domnia sa Cavalerul Donnithorne dacă rostesc cuvinte neîmgăduite. Nu că aş vrea să vă învăţ eu ce-i bine şi ce-i rău; că nu mă încred într-atât încât să-i învăţ pe ăi mai deştepţi ca mine. Dar fie că-s deştept sau nu, n-am alta de făcut, decât că ce-i de spus, spun! muierea aia tânără de stă la Poyser a strâns oamenii pe pajiştе şi le-a ţinut o predică, uite aşa cum vă văd şi mă vedeţi.

— Predică pe pajiştе! exclamă Mr. Irwine, uimit din senin. Cine? fetişcana aceea frumusică pe care am zărit-o la Poyser? Mi-am dat seama că e de credinţă metodistă sau quaker, după îmbrăcăminte, dar nu mi am închipuit că e predicatoare.

— Iac-aşa cum vă spuneam, confirmă Mr. Rann, făcându-şi gura pungă. Ieri seară a ţinut o predică pe pajiştе, şi a deocheat-o pe Bess a lui Chad, care de atunci tot tremură şi nu se mai potoleşte.

— Bessy Cranage e-o fată voinică, o să-şi revină ea. Au mai păţit-o şi alţii?

— Nu, Sfinţia Ta, nu pot spune una ca sta. Da unde o să ajungem dac-o s-o ţină aşa şi-o să predice în fiece săptămână? N-are să mai fie de trăit în sat. Că metodiştii ăştia îi fac pe oameni să creadă că dacă trag o duşcă sau o duc puţintel mai bine, gata cu ei, drept în iad se duc, cum vă văd şi cum mă vedeţi. Nu că eu unul m-aş ţine de chefuri şi mi-ar place băutura — nimeni nu poate spune una ca asta despre mine — da mai dau şi eu pe gât câte-un păhărel, de Paşti şi de Crăciun, cum se întâmplă când mergem cu colindu' pe la casele oamenilor şi ne dau de băut; sau când mă duc de strâng dările; şi-mi place când trag din pipă să am o halbă cu bere alături, şi să vorbesc din când în când, de una, de alta, cu vecinu' Casson, că, slavă Domnului, am fost crescut cu teamă de alea sfinte şi sunt slujbaş la parohie de mai bine de treizeci şi doi de ani, aşa că prea bine ştiu ce este şi ce nu este îngăduit la Biserica noastră.

— Şi mă rog, Joshua, ce sfat îmi dai? Ce crezi că trebuie să facem?

— Păi, Sfinţia ta, îmi dau cu părerea că pe muiere s-o lăsăm în pace. Nici nu face alta, decât doar că se ţine de predici şi, după câte am auzit, curând se-ntoarce înapoi în satul ei. Unde mai pui că-i nepoata lui Poyser şi n-aş vrea să mă arăt fără de cuviinţă faţă de cei de la ferma Hall, că de când mă ştiu cizmar, le-am luat la toţi mari şi mici măsura la picior. Da-i ăla, Will Maskery, cel mai turbat metodist din câţi sunt, şi-mi dau cu părerea că el a împins-o pe fată să predice ieri seară, şi o să mai aducă şi pe alţii de la Treddleston dacă nu-i taie nimeni din nas; şi-mi mai dau cu părerea că bine ar fi să-i spună careva că n-o să mai capete de făcut şi reparat căruţa şi uneltele de la biserică, şi nici n-o să i se îngăduie să se mai folosească de curtea şi casa aia de o are de la Cavalerul Domnithorne.

— Parcă chiar dumneata spuneai, Joshua, că n-o să vină nimeni să predice pe pajişte: de ce crezi c-ar veni? Metodiştii nu vin să predice în sate mari cum e Hayslope, unde trăieşte o mână de ţărani, prea osteniţi de muncile câmpului ca să-i asculte. Mai bine se duc să predice la Binton Holls. După câte ştiu, Will Maskery nu predică.

— Nu, părinte, că nu se pricepe el să lege mai multe vorbe laolaltă fără ajutorul cărții; când pornește să vorbească se poticnește ca vaca-n noroi. Da' limba o are destul de lungă ca să spună lucruri necuviincioase despre vecini, cum a zis de mine că sunt un fariseu orb; iaca la de-astea folosește el Biblia, să scoată de acolo porecle pentru unii de sunt mai bătrâni și mai de seamă ca dânsul! Și ce-i mai rău e că și pe socoteala Sfinției Tale a fost auzit scornind vorbe necuviincioase: că a zis că sunteți un câine ce nu știe lătra și un pastor leneș, să n-am parte că așa a zis. Să-mi fie cu iertare că pomenesc de față cu Sfinția ta asemenea cuvinte.

— Nu le mai pomeni, Joshua. Lasă-le mai bine să moară de îndată ce sunt rostite. Will Maskery putea ajunge mult mai rău. Am aflat că a fost mare bețiv, că-și bătea nevasta și nu-și vedea de treabă; iar acum e în rând cu ceilalți oameni și trăiește bine cu nevasta. Dacă-mi aduci dovezi că s-amestecă în treburile vecinilor și nu le dă pace, atunci, ca pastor și ca om al legii, voi socoti de datoria mea să iau măsuri. Dar unor oameni serioși, ca dumneata și ca mine, nu le stă bine să facă gălăgie pentru asemenea fleacuri, ca și când s-ar teme că dacă Will Maskery nu-și pune lacăt gurii sau dacă o fată vorbește pe pajiște câtorva săteni, biserica e în primejdie. Trebuie să învățăm să „trăim lăsându-i pe ceilalți să trăiască", chiar și în ceea ce privește religia. Fă-ți mai departe datoria de slujbaș al parohiei cum ți-ai făcut-o până acum, fă mai departe încălțări trainice pentru vecinii dumitale, ș-ai să vezi că n-o să se întâmple nimic din cale afară de rău la Hayslope, crede-mă.

— Sfinția Ta zice așa din bunătate, acu parcă îmi pare că m-apasă în spate o răspundere mai mare fiindcă dumneavoastră sunteți departe de parohie.

— Așa și este: și bagă de seamă să nu știrbești încrederea oamenilor în Biserică arătându-le că te temi să nu fie primejduită de un fleac. Știu că mă pot bizui pe înțelepciunea dumitale și că n-ai să iei în seamă orice ar zice Will Maskery despre dumneata sau despre mine. Bea-ți liniștit halba de bere cu prietenii și vecinii după ce-ți închei munca zilei, ca orice drept-

credincios, iar dacă Will Maskery nu vi se alătură, ci se duce la Treddleston să se închine laolaltă cu alți metodiști, dați-i pace; atâta timp cât nu vă împiedică să faceți ce vreți, nu v-amestecați într-ale lui. Și dacă din când în când oamenii spun o vorbă necuviincioasă despre noi, să n-o luați în seamă, cum nici clopotnița nu ia în seamă ciorile de croncăne în jur. Atâta timp cât Will Maskery vine regulat la biserică în fiecare duminică după-amiază, și în restul zilelor își vede de meseria lui de rotar, trebuie să-i dăm pace.

— Da, da' când vine la biserică, șade și dă din cap, și când încep cântările cată la noi acru și cu obrăznicie de-mi vine să-l pocnesc peste falcă — să mă ierte Dumnezeu, și Mrs. Irwine și Sfinția Ta că vorbesc astfel — da' a spus că atunci când cântăm parc-am sfărâma vrejuri uscate.

— N-are ureche muzicală, Joshua. Dacă cineva se naște cu capul tare, n-ai ce-i face. Dac-ai să cânți ca până acuma, n-o să izbutească el să-i facă pe oamenii din Hayslope să fie de părerea lui.

— Nu zic că n-aveți dreptate, da' mi se-ntoarce stomacu' auzind un om cum spurcă Sfânta Scriptură. Știu la fel de bine ca el ce stă scris în Biblie, că și-n somn pot spune pe de rost Psalmiile toate, de la un capăt la altu', da' n-aș cuteza nici mort s-amestec la vorbele sfinte, vorbe proaste d-ale mele. E ca și cum aș lua potirul pentru sfânta împărtășanie acasă și l-aș amesteca printre blidele din care mănânc.

— Bine judecat, Joshua; dar cum spuneam și mainainte...

În timp ce vorbea Mr. Irwine, se auziră dinspre antret pași răsunând pe pardoseala pietruită și zornăit de pinteni; Joshua Rann se dădu numaidecât în lături din dreptul ușii, spre a lăsa cale liberă celui care apăru în prag, rostind cu glas puternic de tenor:

— Finul Arthur poate intra?

— Poftim, poftim, finule! răspunse la întrebare Mrs. Irwine, cu vocea ei aproape bărbătească; și în încăpere intră un domn tânăr, îmbrăcat în costum de călărie, cu brațul drept legat într-o eșarfă; urmară câteva momente de agreabilă confuzie în care zâmbetele, interjecțiile, strângerile de mână, întrebările de „ce mai faci?" se amestecară cu lătrăturile vesele și

gudurările membrilor de rasă canină ai familiei, momente ce dovedeau că stăpânul casei nutrea cele mai bune sentimente față de musafir. Acesta era Arthur Donnithorne, cunoscut la Hayslope ca „moșieru' ăl tânăr", „moștenitoru'" și „căpitanu'". Era doar căpitan de rezervă, ținând de circumscripția Loamshire; dar pentru cei din Hayslope, era mai căpitan decât oricare căpitan din armata Majestății sale Britanice, întrecându-i în toate așa cum planeta Jupiter întrece în strălucire Calea Laptelui. Dacă doriți să știți cu mai multă precizie cum arăta, amintiți-vă vreun tânăr englez, cu favoriți roșcați, cârlionți castanii și fața de culoare deschisă, pe care l-ați întâlnit cândva într-un oraș străin și de care ați fost mândru că era compatriotul dumneavoastră; un tânăr cu ținută îngrijită, cu educație aleasă, cu mâini albe dar în stare, la nevoie, să-și răpună adversarul trimițându-l la podea; n-am să intru în detalii de croitorie, de teamă să nu vă obosesc cu descrierea fiecărui element vestimentar, începând cu vesta în dungi, haina cu coadă și ghetele cu botul fin.

Întorcându-se să-și ia un scaun, căpitanul Donnithorne spuse:

— N-aș vrea să-l întrerup pe Joshua — cred că mai are ceva de adăugat.

— Nu vă fie cu supărare, răspunse Joshua plecându-se adânc, un singur lucru mai am a-i spune Sfinției sale.

— Dă-i drumul, Joshua, hai, repede! îl îndemnă Mr. Irwine.

— Cred că n-ați aflat de moartea lui Thias Bede, care s-a înecat azi dimineață, sau mai degrabă azi noapte în Eleșteul cu plopi, lângă podețul din fața casei lui.

— Vai! exclamară cei doi domni deodată, arătându-se foarte intersați de informație.

— Iar Seth Bede a venit la mine de dimineață să mă roage să vă spun că frate-su, Adam, vă cere încuviințarea ca să-l îngroape pe taică-su lângă White Thorn, că așa i-a intrat în cap maică-si din pricina unui vis; că ar fi venit ei să vă roage în persoană, da' că acu trebuie să se grijească de atâtea; și că maică-sa atâta vrea să-l îngroape acolo, că-i ține din

scurt să vadă de loc, ca nu cumva să-l ceară altu' înainte. Şi dacă Sfinţia ta nu e potrivnic, de cum ajung acasă trimit băiatu' să le spună : că uite de asta am îndrăznit să vorbesc, de faţă cu domnia-sa.

Sigur Joshua, sigur, să-şi aleagă ce loc vor. Am să pornesc şi eu călare să mă duc să-l văd pe Adam. Totuşi trimite şi tu băiatul — că cine ştie ce se mai întâmplă şi întârzii — să le spună că locu-i al lor. Şi-acum bună ziua, Joshua ; treci pe la bucătărie şi te cinsteşte cu bere.

Bietul Thias! spuse domnul Irwine, după plecarea lui Joshua, tare mă tem că băutura i-a dat ajutor eleşteului ca să-l înece. Grozav aş fi vrut ca Dumnezeu să-i fi luat lui Adam povara de pe umeri într-un chip mai milostiv. Ce băiat de nădejde! În ultimii cinci-şase ani, el l-a susţinut de tat-su care altfel de mult se ducea de râpă.

— E într-adevăr un băiat de nădejde, se arătă de acord căpitanul Donnithorne. Când eram mic şi Adam avea vreo 15 ani şi mă învăţa tâmplărie, visam c-am s-ajung un sultan bogat şi-am să-l fac pe Adam mare-vizir. Mai cred şi acum că s-ar dovedi la înălţimea slujbei cel puţin cât oricare alt înţelept dintr-o poveste orientală. Şi dacă trăiesc s-ajung om bogat cu moşii întinse — nu un coate goale ca acum, cu un venit pârlit care nici de bani de buzunar nu-i îndestulător, dar care-i şi ăsta amanetat — am să-l fac pe Adam mâna mea dreaptă. Am să-l pun pe el să-mi exploateze pădurile, că se pricepe mai bine ca oricine altul şi ştiu că ar scoate de două ori mai multe parale decât bunicul meu cu nenorocitul ăsta bătrân de Satchelh care habar n-are ce-i aia cherestea. I-am pomenit şi bunicului, o dată sau de două ori, dar nu ştiu din ce motiv nu-l înghite pe Adam, şi eu n-am nici o putere. Hai Sfinţia ta, nu ieşi să ne plimbăm călare? Ia uite ce frumoasă s-a făcut vremea. Dacă vrei, putem merge împreună la Adam, numai că în drum aş dori să ne abatem pe la ferma Hall, să văd căţeluşii pe care mi i-a oprit Poyser.

— Mai întâi trebuie să prânzeşti, Arthur, interveni Mrs. Irwine. Sunt aproape orele două. Caroll ne aduce îndată mâncarea.

— Şi eu aş vrea să trec pe la Hall, spuse Mr. Irwine, ca s-o văd mai bine pe metodista aceea tânără care locuieşte acolo. Joshua mi-a spus că ieri seară a ţinut o predică pe pajişte.

— Ce vorbeşti! se minună căpitanul Donnithorne izbucnind în râs. Când te uiţi la ea, tace ca un şoricel. Deşi are ceva neobişnuit. Mi-aduc aminte ce prost m-am simţit când am întâlnit-o prima oară: stătea la soare în faţa casei, aplecată peste lucrul de mână şi când am ajuns în dreptul ei, nu mi-am dat seama ca n-o cunoşteam şi am întrebat-o strigând: „Martin Poyser e-acasă?"; ea s-a ridicat, m-a privit şi atât a răspuns: „Cred că-i în casă; mă duc să-l chem." M-am simţit foarte prost, mi-a fost ruşine că-i vorbisem fără s-o cunosc. Îmbrăcată cum era, în rochia ei de *quaker*, parcă era sfânta Ecaterina. Are un chip cum nu mai întâlneşti des printre oamenii simpli de la noi.

— Aş vrea s-o văd şi eu, Dauphin, îşi exprimă Mrs. Irwine dorinţa. Găseşte tu ceva şi cheam-o pe aici.

— Nu prea ştiu ce să găsesc, mamă; nu cred că ar fi tocmai nimerit să am relaţii cu o predicatoare metodistă, chiar în cazul în care ea ar consimţi să aibă relaţii cu un pastor leneş, cum îmi spune Will Maskery. Păcat că n-ai sosit mai devreme Arthur, să-l fi auzit pe Joshua plângându-se de vecinul său, Will Maskery. Bătrânul vroia să mă facă să-l excomunic pe rotar, şi-apoi să-l dau pe mâna stăpânirii laice — adică pe mâna bunicului tău — ca să-l gonească din casă şi ogradă. Dacă-mi pun mintea cu el şi intervin, sunt sigur că iese din asta o istorie de vrajbă şi persecuţie numai bună s-o publice metodiştii în numărul viitor al revistei lor. Nu mi-ar trebui prea multă osteneală să-l conving pe Chad Cranage şi alte şase, şapte capete tari să-l gonească pe Will Maskery din sat, şi să-l fugărească cu furci şi funii; şi dacă, după faptele astea vitejeşti, le-aş mai da şi nişte parale să se îmbete zdravăn, apoi ştiu că mă aleg cu un circ, cum de treizeci de ani n-a mai avut parte nici un alt confrate în parohia sa.

— E totuşi curată neobrăzare din partea omului ăstuia să zică despre tine că eşti un „păstor leneş şi

un „câine care nu știe să latre", se revoltă Mrs. Irwine. Eu parcă l-aș chema să-l iau la întrebări. Prea nu iei în seamă anumite lucruri, Dauphin.

— Cum mamă, crezi că ar fi de demnitatea mea să iau în seamă calomniile lui Will Maskery? Și-apoi să-ți spun drept, nici nu sunt convins că ar fi calomnii. Sunt un leneș, și din ce în ce mă urnesc mai greu, ca să nu mai amintesc că din pricină că dau mai mulți bani decât îmi dă mâna pe cărămizi și ciment, văd roșu în fața ochilor ori de câte ori vreun amărât de cerșetor îmi cere un bănuț. Deci nu-i de mirare că amărâții aștia, care cred că pot regenera omenirea predicând în zorii zilei înainte de a pleca la muncă, au o părere proastă despre mine. Dar hai mai bine să ne așezăm la masă. Kate nu vine să mănânce cu noi?

— Miss Irwine a rugat-o pe Bridget să-i ducă prânzul sus, ca să n-o lase singură pe Miss Ann. spuse Carroll.

— Foarte bine. Spune-i te rog lui Bridget că uro îndată s-o văd pe Miss Ann. Observ că-ți miști brațul cu destulă ușurință, Arthur, continuă domnul Irwine văzând că Arthur Donnithorne își scosese brațul din eșarfă.

— Da, îl mișc destul de bine, dar Godwin insistă să-l țin legat încă o bună bucată de vreme. Sper totuși ca pe la începutul lui august să mă pot întoarce la regiment. E îngrozitor de plicticos să stai sechestrat în Castelul de vânătoare în timpul lunilor de vară, fără să poți vâna ca să ai de ce fi obosit seara. Dar să știți că anul ăsta, de 30 iulie, facem o petrecere de o să meargă vestea. Bunicul mi-a dat mână liberă și vreau să vă las pe toți cu gura căscată. Odată în viață împlinesc douăzeci și unu de ani și am ambiția ca ziua aceea să rămână de pomină. Pentru dumneata, nașă, mă gândesc să comand un tron, sau mai bine două — unul afară în grădină, și unul în sala de dans — de la înălțimea căruia să ne poți privi ca o zeiță din Olimp.

— Am să-mi pun cea mai frumoasă rochie a mea de brocart, cea pe care am purtat-o acum douăzeci de ani, la botezul tău, spuse Mrs. Irwine. Ah, parc-o văd pe mama ta, sărăcuța de ea, mișcându-se grațioasă

şi vioaie în rochia ei albă, pe care în ziua aceea am asemuit-o cu un giulgiu şi care, doar trei luni mai târziu, chiar i-a fost giulgiu ; i-au pus în sicriu scufia şi cămăşuţa ta de la botez. Ţinuse atâta la ele, mititica de ea ! Slavă Domnului, tu, Arthur, semeni cu cei dinspre partea mamei tale ; dacă ai fi fost un prunc firav, galben şi pricăjit n-aş fi primit să-ţi fiu naşă. Dar după obrajii tăi bucălaţi, pieptul voinicesc şi răcnetele pe care le scoteai, mi-am dat imediat seama că ai în vine sângele neamului Tradgett.

— Prezicerile dumitale, mamă, s-ar fi putut dovedi pripite, zâmbi Mr. Irwine. Ţi-aduci aminte ce s-a-ntâmplat cu ultimii pui ai lui Juno ? Unul era întreg mă-sa, cu toate astea era şmecher ca tat-su. Natura-i destul de şireată ca să te păcălească chiar şi pe dumneata, mamă.

— Fleacuri, băiete. Natura nu zămisleşte un copoi dându-i înfăţişarea de dulău. N-ai să mă convingi că nu pot şti cum e un om pe dinăuntru, dacă-l priveşo pe dinafară. Dacă nu-mi place cum arată, n-ai să-l faci niciodată să-mi intre în voie. Pentru că nici nu vreau să-i cunosc pe cei care pe dinafară sunt urâţi şi respingători, după cum nici să gust nu vreau dintr-o mâncare ce nu mă îmbie prin felul cum arată. Dacă-mi displace la prima vedere, spun să fie luată din faţa mea. Ochii cu privire urâtă, porcină sau ca de peşte mort, îmi fac greaţă, întocmai ca o duhoare.

— Fiindcă veni vorba de ochi, reluă căpitanul Donnithorne, mi-am amintit că am dat peste o carte pe care am vrut să ţi-o aduc. A sosit zilele trecute într-un pachet expediat din Londra. Ştiu că dumitale, naşă, îţi plac povestile ciudate, cu farmece şi vrăji. E un volum de versuri, intitulat *Balade lirice* : majoritatea sunt proaste, dar prima e cu totul remarcabilă. Se numeşte „Bătrânul marinar". Subiectul în sine nu prea are nici cap nici coadă, poezia însă e stranie şi m-a impresionat. Am să ţi-o trimit ; mai sunt şi alte cărţi care poate te-ar interesa pe dumneata, Irwine — câteva broşuri despre Antinomianism şi Evanghelicalism sau cam aşa ceva. Nu ştiu ce-o fi în capul celor de-mi trimit mie asemenea lucrări. Le-am scris dealtfel că doresc ca de acum înainte să nu mai găsesc în pachet nici o carte,

broşură sau lucrare având în titlu un cuvânt terminat în *ism*

– Ca să-ţi spun adevărul, ismele nu prea sunt nici pe placul meu; dar, mă rog, pot să mă uit la broşurile alea; de multe ori, din chestii de astea afli ce se mai petrece în lume. Am puţină treabă, continuă domnul Irwine, pregătindu-se să iasă din odaie — după care sunt gata să te însoţesc.

Treaba de care pomenise Mr. Irwine îi mână paşii spre scara veche de piatră (o parte din casă era foarte veche) până la o uşă în faţa căreia se opri şi ciocăni uşor. „Intră" se auzi o voce de femeie, şi el intră într-o încăpere atât de întunecoasă din pricina storurilor şi perdelelor lăsate, încât domnişoara Kate — făptura slabă, de vârstă mijlocie, de lângă pat — nu s-ar fi putut îndeletnici cu nimic altceva în afara împletitului; lâna şi cu andrelele se aflau pe o măsuţă alăturată, căci în clipa de faţă punea comprese cu oţet pe capul îndurerat ce zăcea pe pernă. Biata suferindă avea o faţă mică; poate că pe vremuri fusese frumoasă, acum însă era vestejită şi suptă. Miss Kate îşi întâmpină fratele şoptindu-i:

— Nu-i vorbi; azi nici vorbele nu le suportă.

Ochii Annei erau închişi, iar sprâncenele încruntate din cauza durerii. Mr. Irwine se apropie de pat, îi luă mâna delicată şi o duse la buze; o strângere de-abia simţită a degetelor firave îi dădu a înţelege că meritase să facă efortul de a urca. Mai zăbovi o clipă, privind bolnava, apoi părăsi încăperea, păşind fără zgomot căci înainte de a intra îşi scoase ghetele, punându-şi papuci. Numai cine ştia cât îi venea de greu pastorului să-şi încalţe sau să-şi descalţe ghetele, putea să-şi dea seama de semnificaţia acestui gest.

Iar surorile domnului Irwine, după părerea unanimă a oamenilor de bine din Broxton şi împrejurimi, erau nişte femei atât de neinteresante şi de puţin inteligente! Ce păcat pentru frumoasa şi deşteapta Mrs. Irwine să aibă asemenea fiice! Osteneala de a călări zece mile, pe orice fel de vreme, era pe deplin răsplătită la vederea bătrânei doamne; frumuseţea ei, mintea ageră, nealterată de vârstă, ţinuta de o demnitate puţin desuetă erau socotite în împrejurimi subiecte de conversaţie la fel de potrivite într-un salon, ca şi cele legate

de sănătatea regelui, de noile modele de rochii din coton, ultimele ştiri din Egipt şi procesul Lordului Dacey care-o îngrijora cumplit pe Lady Dacey. Nimeni însă nu pomenea de domnişoarele Irwine, în afară de sărăcimea din Broxton care se referea la ele în mod vag numindu-le „cucoanele" şi atribuindu-le temeinice cunoştinţe în ale medicinei. Dacă îl întreba cineva pe Job Dummilow cine îi dăduse flanela de lână, el răspundea: „cucoanele, iarna trecută", şi văduva Stwene nu mai contenea să laude „doftoriile" pentru tuse primite de la „cucoane".

Tot sub acest nume erau pomenite şi în faţa copiilor refractari la disciplină, aşa încât la vederea feţei slabe a bietei Miss Anne, mai toţi ţâncii erau îngroziţi, convinşi fiind că ea le cunoaşte păcatele şi că ştie până şi numărul pietrelor adunate de ei ca să arunce în raţele fermierului Britton. Însă pentru cei ce nu credeau în mituri, cele două surori erau nişte personaje cu desăvârşire inutile, nişte siluete lipsite de farmec, ocupându-şi modestul loc în peisajul uman fără a-l modifica. Dacă durerile cronice de cap de care suferea Miss Anne ar fi fost urmarea unei patetice poveşti de dragoste, atunci lumea i-ar fi găsit desigur anumite trăsături romantice; dar nimeni niciodată nu auzise şi nici măcar nu născocise o asemenea poveste şi opinia publică era de astă dată în perfect acord cu realitatea, susţinând că amândouă surorile rămăseseră fete bătrâne pentru prozaicul motiv că nici un bărbat nu se arătase dornic de a le obţine mâna.

Totuşi, în mod paradoxal, pretutindeni existenţa personagelor neînsemnate a avut o mare însemnătate în desfăşurarea evenimentelor. Numeroase au fost împrejurările când au influenţat costul pâinii şi ridicarea salariilor, când i-au hotărât pe egoişti să uite de ei înşişi şi i-au îndemnat pe cei amorţiţi la fapte de eroism; cu alte cuvinte, în tragedia vieţii, rolul lor nu a fost deloc secundar. Şi dacă chipeşul şi generosul Reverend Adolphus Irwine n-ar fi avut în seama sa două surori amărâte şi nemăritate, soarta lui ar fi fost cu totul alta: cu siguranţă că s-ar fi însurat de tânăr cu o fată de seama lui, iar acum, când părul începuse să-i încărunţească, ar fi avut flăcăi înalţi ca bradul şi fiice frumoase ca florile — adică s-ar fi bucurat de

ceea ce oamenii socot că este răsplata unei munci de o viață. Dar cu un venit ce nu depășea șapte sute de lire sterline pe an și obligația de a purta de grijă celor trei femei, nu prea vedea cum ar fi putut asigura superbei sale mame, suferindei Anne și celeilalte surori, căreia nu i se atribuia nici un adjectiv, un trai corespunzător rangului și obișnuinței lor, și de a întreține în același timp o familie; față de ce, până la vârsta de 48 de ani rămăsese holtei. Nu-și făcea un merit din această renunțare; dimpotrivă, ori de câte ori venea vorba, pretindea râzând că-și găsise o justificare pentru a-și îngădui anumite plăceri pe care nici o nevastă nu i le-ar fi tolerat. Și poate că era singurul om din lume care nu le considera pe cele două surori ale lui neinteresante și inutile; căci era un om dintre aceia cu inimă largă și fire molatică, în mintea cărora nu încap gânduri meschine; era un epicurean, fără entuziasme, și lipsit de un excesiv simț al datoriei; dar, după cum v-ați putut da seama, construit dintr-o fibră morală destul de sensibilă pentru a manifesta o nemărginită tandrețe în fața unei suferințe mocnite și îndelungate. Indulgența și mărinimia lui îl împiedicau să bage în seamă cruzimea mamei sale la adresa fiicelor ei, atitudine care contrasta puternic cu dragostea grijulie ce i-o arăta lui; dar, din principiu, nu se încrunta când întâlnea defecte iremediabile.

Observați ce diferență este între impresia pe care ți-o face un om când mergi alături de el, discutând vrute și nevrute, sau când îl surprinzi acasă la el, și imaginea lui când este privit de la distanță, în perspectivă istorică, sau chiar cu ochii critici ai vecinului care nu vede în el omul ci întruchiparea unui sistem sau a unei mentalități. Astfel, Mr. Roe, „predicatorul itinerant" poposind la Treddleston, îl amestecase și pe Mr. Irwine în tagma preoților din district, pe care-i descrisese într-una din predicile sale drept oameni dedați plăcerilor trupești și plini de păcate lumești; preocupați de vânătoare și de confortul caselor lor; întrebându-se „ce vom mânca", „ce vom bea", „cu ce ne vom îmbrăca" și uitând să-și împartă pâinea cu cei nevoiași; propovăduind precepte de îndoielnică moralitate sau în cel mai fericit caz, fără efect înălțător asupra sufletului; traficând cu nemurirea, prea fericiți

să câştige bani slujind în parohii unde nu-şi vedeau enoriaşii decât cel mult o dată pe an. Istoricul care ar scormoni prin rapoartele adresate către parlament ale epocii, întocmite de reprezentanţii onorabili şi plini de zel ai Bisericii, câtuşi de puţin înclinaţi să simpatizeze cu „tagma mârşavă a metodiştilor", ar da peste consemnări care nu neagă întru nimic afirmaţiile lui Mr. Roe. Şi îmi este peste putinţă să afirm că Mr. Irwine se deosebea prea mult de clericii din categoria cărora făcea parte. Căci nu avea ţeluri elevate şi nu era un teolog entuziast; strâns cu uşa, aş fi nevoit să mărturisesc că nu-l prea îngrijorau sufletele dreptcredincioşilor din parohie şi că ar fi socotit drept zadarnică pierdere de timp o discuţie doctă asupra celor sfinte cu moş Taft sau chiar cu Chad Cranage, făurarul. Dacă ar fi fost înclinat spre teoretizări, ar fi spus probabil că singura formă sănătoasă de manifestare a religiei în asemenea minţi, era o emoţie nedesluşită dar puternică, ce avea o influenţă binefăcătoare asupra relaţiilor cu familia şi cu vecinii. După părerea lui, botezul nu avea o importanţă atât de mare din punctul de vedere al credinţei, cât şi al tradiţiei, iar beneficiile ţăranilor de pe moşia bisericii în care s-au închinat părinţii lor şi bucata de pământ în care zăceau osemintele acestora, prea puţin depindeau de limpedea înţelegere a liturghiei sau a predicii. Nu încape nici o îndoială, pastorul nu era ceea ce se cheamă un om „serios": ţinea mai mult la istoria bisericii decât la Dumnezeu şi era mai preocupat să descifreze firea semenilor săi decât gândurile lor; nu era muncitor, nici dornic de renunţări, nici darnic în binecuvântări, iar principiile sale teologice, după cum vedeţi, erau destul de flexibile. Concepţiile sale aveau o oarecare nuanţă păgână şi îi plăcea să citeze din Sofocle sau Teocrit tocmai ceea ce nu îndrăznea să pomenească nici un text sfânt. Dar dacă-ţi creşti prepelicarul hrănindu-l cu carne crudă, de ce te miri când, mai târziu, poftește să mănânce potârnichea împuşcată? Căci toate amintirile de tinereţe, de trecute entuziasme şi ambiţii ale pastorului Irwine se asociau cu o poezie şi o etică străină Bibliei.

Pe de altă parte, e de datoria mea, în virtutea afectuoasei amintiri ce i-am păstrat, să pledez în favoarea

lui, aducând mărturie că nu era răzbunător, așa cum li se întâmplă uneori filantropilor să fie; că nu era lipsit de toleranță, așa după cum umblă vorba că ar fi anumiți prea zeloși teologi, că, deși ar fi refuzat probabil să se lase ars de viu pentru vreo cauză și s-ar fi codit să se se despoaie pentru a-i hrăni pe săraci, era milos — calitate ce adesea lipsește virtuoșilor — plin de înțelegere față de slăbiciunile celorlalți și iertător față de greșelile lor. Se numără printre acei oameni — destul de rari — care nu-și etalează calitățile în piața publică, la tribună sau amvon; nu poți descoperi ceea ce au mai bun în ei decât pătrunzând odată cu ei în casele lor, ascultându-i cum vorbesc cu cei tineri și bătrâni despre treburile gospodăriei și observând grija de zi cu zi ce-o poartă celor din jur, cărora bunătatea lui li se pare firească, nicidecum meritând laude osebite.

Dar, indiferent de impresia produsă de Mr. Irwine asupra dumitale, dacă l-ai fi văzut în acea după-amiază de iunie călărind pe calul său sur, urmat în goană de câini, ținându-se drept și bărbătește în șa, cu un zâmbet prietenos pe buze în timp ce vorbea cu chipeșul său tovarăș de drum, încălecat pe un cal murg, ai fi simțit că, oricât de mare ar fi fost dezacordul dintre înțeleptele teorii clericale și pastor, acordul dintre acesta și pașnica priveliște era desăvârșit.

Privește cum, sub cerul însorit, pătat ici colo de pâlcuri de noi grei, cei doi urcă dealul, venind dinspre Broxton, prin partea unde mestecenii și acoperișul refectoriului depășesc în înălțime mica biserică văruită în alb. Sunt chiar la hotarul dintre cele două ținuturi și au în față acoperișurile și clopotnița cenușie a bisericii din Hayslope; iar mai departe, spre dreapta, în zare, se întrezăresc hornurile conacului de la Hall.

CAPITOLUL 6

FERMA HALL

După iarba înaltă și cucuta din jur se vede prea bine că poarta nu se deschisese niciodată, și e atât de ruginită, că dacă s-ar deschide, forța necesară pen-

tru a o clinti din țâțâni ar doborî cei doi stâlpi de piatră, primejduind astfel leoaicele care rânjesc din vârf, de deasupra blazoanelor, cu îndoielnică bunăvoință dar certe intenții carnivore. N-ar fi greu ca, potrivind piciorul în golurile dintre pietrele stâlpilor, să te urci deasupra zidului de cărămizi; dar furișându-ne privirea printre zăbrelele ruginite ale porții, putem vedea destul de bine casa, ba chiar și întreg locul până spre unghiurile năpădite de buruieni ale împrejmuirii.

Clădirea e veche și frumoasă, construită din cărămizi roșii, cu culoarea îmblânzită de lichenii întinși ca o boare ce estompează contrastul dintre zid și ornamentația de pietre albe din jurul ferestrelor, a ușii și a celor trei frontoane. Dar ferestrele sunt astupate cu scânduri de lemn, iar ușa — îmi pare că, întocmai ca poarta, nu se deschide: cum ar mai geme și ar mai zgâria podeaua de piatră, dacă ar deschide-o cineva! Căci este o ușă mare, grea, frumoasă, care probabil că pe vremuri răsuna puternic când o închidea valetul îmbrăcat în livrea, după ce își petrecea stăpânul și stăpâna la caleașca trasă la scară.

Azi însă casa arată de parcă urmașii proprietarului și-ar fi intentat unul altuia proces; și ai fi îndreptățit să crezi că roadele celor două șiruri de nuci din dreapta curții vor cădea neculese și vor putrezi printre ierburi, dacă n-ai auzi lătratul câinilor venind dinspre clădirile cele mai din spate. Ca răspuns la acest lătrat mânios, și ca dovadă că pricina lui fuseseră niște biete găleți cu lapte, iată că apar din stânga viței proaspăt înțărcați, adăpostiți în șopronul proptit de zid.

Într-adevăr casa era locuită și vom vedea numaidecât de către cine, căci mintea este un braconier ce-și poate permite să violeze nepedepsit orice proprietate privată: nu se teme de câini, sare garduri și privește nerușinată pe ferestre. Apropie-ți fața de fereastra din dreapta: ce vezi? Un cămin cu deschiderea largă, și cu grătarul ruginit și o podea de lemn; în fundul încăperii, un morman de lână ca o căpiță; în mijloc câțiva saci goliți de grâu. Asta e toată mobila sufrageriei. Și ce vezi pe fereastra din stânga? Niște uscătoare de rufe, o șa de femeie, o roată de tors și o ladă veche de lemn, cu capacul dat la o parte și plină cu petice colorate. Spre una din marginile lăzii doarme o

păpușă mare de lemn. În privința mutilării, mai cu seamă a nasului complet pierdut, păpușa seamănă foarte mult cu cele mai frumoase statui grecești. Lângă ea e un scăunel micuț și se zărește capătul unui bici cu șfichiul lung, care aparține unui copil.

Povestea casei ți-a devenit limpede. Odată, de mult, a fost locuită de un nobil, a cărui familie, vlăguită după o generație cu multe fete bătrâne, a rămas cunoscută sub numele mai puțin răsunător de Donnithorne. Odată, de mult locului i se spunea Conacul; azi i se spune Ferma conacului. La fel cum în orașele de pe malul mării, devenite porturi, viața s-a retras din anumite străzi — acum tihnite și năpădite de ierburi și buruieni — pentru a izbucni tumultuoasă în docuri, tot așa și la Conac centrul activității s-a mutat din salon în bucătărie și în ogradă.

Aci, în schimb, câtă forfotă! deși suntem în cea mai calmă perioadă a anului, tocmai înainte de cositul fânului; și în cel mai calm ceas al zilei, în jurul orei trei dacă ne luăm după soare, trei și jumătate după cum arată frumoasa pendulă pe care Mrs. Poyser n-o întoarce decât la o săptămână o dată. Însă totul pare mai plin de viață când după furtună iese și strălucește soarele; iar în clipa aceasta el își revarsă din plin razele, transformând în scântei picăturile de ploaie agățate în paie, înviorând verdele aprins al petelor de mușchi crescut pe țiglele roșii ce acoperă grajdul vacilor și preschimbând până și șuvoaiele de apă noroiasă în oglinzi, tocmai bune pentru bobocii aurii de rață care își potolesc setea încercând să-și îmbăieze pe cât posibil trupul. Și câtă gălăgie, ce mai concert: buldogul cel mare, legat în lanț de grajdul cailor, s-a înfuriat pe cocoșul obraznic care s-a apropiat prea mult de coteț, și latră cât îl țin puterile; îi ține isonul cei doi cățelusi închiși în grajdul vacilor; cloștile motate, care scurmă prin paie, cotcodăcesc în semn de consolare primindu-l printre ele pe bietul cocoș gonit; o scroafă cu purcei — toți cu picioarele murdare de noroi și coditele încovrigate — guiță într-un staccato de note joase; viteluții pe care i-am întâlnit mai înainte, scot muguete prelungi din șopronul lor; și, printre aceste sunete, ajunge necontenit la ureche zvon de glasuri omenești.

Căci şopronul cel mare are uşile date-n lături, iar înăuntru, mai mulţi bărbaţi se îndeletnicesc cu reparatul hamurilor, sub îndrumarea lui Mr. Goby, şelarul care pe lângă sfaturi, îi pune la curent cu ultimele bârfeli din Treddleston. Fără doar şi poate că ziua aleasă de Alick, paznicul oilor, pentru dresul hamurilor, nu a fost tocmai potrivită, din pricina ploii de dimineaţă; iar Mrs. Poyser şi-a exprimat pe şleau părerea referitor la murdăria pe care încălţările oamenilor veniţi pentru această treabă o aduseseră în casă în timpul prânzului. Supărarea ei încă nu se potolise, deşi trecuseră aproape trei ceasuri de la masă, iar podeaua era din nou curată ca oglinda; la fel de curate erau toate în această gospodărie unde, ca să găseşti un fir de praf, trebuie să te caţări pe lada cu sare şi să atingi cu degetele raftul de lângă plafon, pe care se odihneau, în timpul verii, sfeşnicele masive din alamă bine lustruită; căci, în acest anotimp, toată lumea mergea la culcare înainte de lăsarea întunericului, sau în orice caz înainte ca întunericul să-i împiedice să vadă contururile unor lucruri de care se izbiseră de atâtea ori. Nicăieri în altă parte o pendulă sau o masă de stejar n-ar fi putut avea un lustru atât de orbitor, obţinut numai prin frecare cu cârpa, căci „mulţumesc lui Dumnezeu, în casa mea nu există mobile de-alea cu glanz" obişnuia să spună Mrs. Poyser. Hetty Sorel nu pierdea niciodată prilejul, ori de câte ori mătuşă-sa era cu spatele întors, să-şi admire imaginea reflectată în suprafeţele acelea lucioase, ca de pildă masa de stejar care de obicei era aşezată pe o muchie, în chip de paravan, socotită fiind mai mult un obiect frumos, decât o mobilă necesară; uneori Hetty îşi căuta cu ochii chipul în farfuriile mari cositorite, aşezate pe rafturile de deasupra mesei lungi de brad, la care se prânzea; sau în grătarele căminului, care de asemenea străluceau.

Acum toate aceste lucruri sclipeau mai tare ca de obicei, căci razele soarelui cădeau drept pe farfuriile cositorite, de pe a căror vesele feţe porneau fuioare de lumină, aprinzând culoarea blândă a lemnului de stejar şi cea ţipătoare a alămurilor; şi poposeau pe forme mai frumoase chiar decât acestea, căci unele întâlneau în cale obrajii diafani ai lui Dinah şi, cum stătea ea cu capul plecat asupra cearşafului de olandă grea pe

care-l țesea, îi luminau părul roșcat. O atmosferă mai pașnică ar fi fost greu de imaginat. Liniștea nu era întreruptă decât de Mrs. Poyser, care călca rufele spălate luni, și care-și strunea fierul umplut cu cărbuni, vânturându-l încoace și-ncolo când voia să-l răcească; între timp își muta privirea vigilentă a ochilor ei albaștri-cenușii de la lăptărie, unde Hetty bătea untul, la bucătărie unde Nancy tocmai scotea plăcintele din cuptor. Să nu vă închipuiți însă că Mrs. Poyser era o aspidă bătrână și afurisită; dimpotrivă, era o femeie frumoasă de vreo treizeci și opt de ani, cu pielea albă și părul de culoarea nisipului, trupeșă și sprintenă; purta un șorț mare, din olandă în pătrățele, care-i acoperea fusta până în pământ; iar scufia și rochia erau cât se poate de simple, căci Mrs. Poyser nu suferea deșertăciunile femeiești și nici podoabe inutile. Asemănarea dintre ea și nepoata ei, Dinah Morris, contrastul dintre expresia blândă și serafică a acesteia și prezența vie și atentă a mătușii, ar fi putut sluji drept model unui pictor pentru portretele Martei și Mariei. Ochii lor aveau exact aceeași culoare; dar deosebirea între eficiența privirilor lor era perfect exemplificată de atitudinea lui Trip — terierul bălțat asupra căruia cădeau adesea felurite bănuieli — ori de câte ori acesta intra în raza glacială a ochilor lui Mrs. Poyser. Limba nu-i era mai puțin ascuțită decât privirea, și când vreo fetișcană se afla destul de aproape ca s-o audă, ea se pornea pe o nesfârșită lecție de bună-cuviință, începându-și cicăleala întocmai cum un instrument muzical preia o melodie exact de unde fusese întreruptă puțin mai înainte. Faptul că azi era și ziua în care se bătea untul constituia un motiv în plus împotriva inițiativei de a repara hamurile; iată de ce Mrs. Poyser își certa slujnica, pe Molly, cu și mai multă severitate ca de obicei. După toate aparențele, Molly își îndeplinise în mod exemplar sarcinile ce-i reveneau după strânsul mesei; se spălase în gură, își schimbase șorțul și venise supusă să întrebe dacă până la mulsul vacilor trebuia să se apuce de tors. Dar purtarea ei, întru nimic necuviincioasă, ascundea, după părerea lui Mrs. Poyser, dorințe cu totul nerușinate pe care stăpâna nu se

sfia să i le arunce fetei în obraz cu vehementă elocință:

— Să torci, zici? Pe cin' vrei tu să duci? Pe mine? Ca să te las. Că la tors ți-o fi stând ție capu'? Zău dacă ai pereche de păcătoasă ce ești! Unde-ai mai văzut tu fată cinstită, la anii tăi, s-aibă neobrăzarea să șadă laolaltă cu atâția bărbați? În locul tău aș intra în pământ de rușine să las să-mi iasă din gură așa vorbe. Taman tu, care-ar trebui să mulțumești cerului că te afli într-o casă ca asta, că te-am luat de la mâinile de lucru din Treddleston încă de la Sf. Mihail și Gavril care-a trecut, fără recomandație, și când ai venit aici nimic nu știai din rosturile gospodăriei. La nimica nu te pricepeai. Că cine te-a-nvățat cum se freacă podelele, ia spune tu! Că adunai gunoiul vraf prin colțuri, de nu credea nimeni că ai trăit printre creștini. Cât despre tors, ce să mai vorbim, ai prăpădit fuioare cât leafa ta pe-o lună, pân-să-nveți a toarce. Și-acu, drept mulțumire, te porți de parcă ți-a sărit o doagă și n-ai de dat socoteală nimănui. Să mângâi fuioarele de față cu șelarii, poftim ce-i dete dumneaei prin gând! Că asta vrei, nu-i așa? Așa sunteți cu toatele, cu mintea la păcate, grăbite s-o luați pe calea a strâmbă. Nu vă liniștiți pân' nu vă găsiți un iubit, deopotrivă de prost ca voi; credeți că mare scofală e să vă măritați, fără nici tu plapumă de pus pe pat, nici pâine de pus pe masă și trei plozi de ți se țin de fustă.

— Da' nu voiam să șed cu șelarii, răspunse Molly cu lacrimi în glas, speriată de această perspectivă dantescă asupra viitorului ei. Voiam doar să m-apuc să scarmăn lâna, cum o scărmănam când eram la Mr. Ottley. Alta n-am făcut decât să-ntreb; că pe șelari nu mai vreau să-i mai văd în viața mea în fața ochilor, uite să nu mă clintesc din loc, dacă vreau.

— Ei da, Mr. Ottley; bine că mai și vorbești de cum munceai tu acolo. Stăpâne-ti aleia poate că-i plăcea murdăria de i-o aduceau șelarii în casă. Că doar vorba aia câte bordeie, atâtea obicele — cin' mai știe cui ce-i place! Da n-am avut niciodată parte de o fată care, când am adus-o în casă, să știe ce-nseamnă curățenia; îmi vine să cred că ailalți oameni ca-n cocină de porci trăiesc. Nu mai departe Betty care înainte

de-am luat-o eu a lucrat la lăptăria lui Trent, n-a lăsat ea laptele să se covăsească o săptămână întreagă înainte de să-i bage cheagul? Şi putinele nu le-a lăsat de s-a aşezat praful, că puteam să-mi scriu numele pe ele când m-am dat jos din pat, atunci când am zăcut bolnavă şi zicea doctorul c-am avut inflamaţie — c-a fost o minune că m-am făcut bine. Ce te uiţi aşa la mine, ca muta? După nouă luni în casa asta, tot nu ştii de ce treabă să te apuci? În loc să stai aşa, de parcă ţi s-au înecat corăbiile, mai bine pune mâna pe furcă. Nimeni nu te-ntrece la stat degeaba-n toiul zilei.

— Mamă, felu' meu s-a lăcit de tot; pune-l, te log, la încălzit.

Glăsciorul aparţinea unei fetiţe de trei-patru ani, cu păr auriu, cocoţată pe scaunul înalt din capul mesei pe care călca Mrs. Poyser; strângând în mânuţa ei grăsuţă mânerul unui fier mic, netezea cu râvnă nişte petice, ajutându-se cu limba pe care o scotea din gură cât îi îngăduiau legile anatomiei.

— S-a răcit, puica mamii? Ah, mânca-o-ar mama de fătuţă! spuse Mrs. Poyser, care avea o uşurinţă fără pereche de a trece de la tonul autoritar de ceartă, la cel afectuos sau de conversaţie prietenească. Da' las că nu-i nimic. Mama a terminat de călcat şi acu' strânge.

— Mama, vleau să mă duc în şoplon la Tommy să văd cum se lepală hamulile.

— Nu se poate; Totty îşi udă picioruşele dacă se duce în şopron, răspunse Mrs. Poyser punând fierul la locul lui. Mai bine dă fuga dincolo, în lăptărie, să vezi cum bate Hetty untul.

— Da' vleau puţină budincuţă, continuă Totty care părea să aibă în rezervă un şir nesfârşit de dorinţe; iar pentru că pe moment n-avea nimic de făcut îşi vârî degetul în vasul cu scrobeală, răsturnând conţinutul pe pânza întinsă pe masă.

— Cine-a mai pomenit una ca asta! se văită Mrs. Poyser gonind spre masă de îndată ce zări smântâna albăstruie prelingându-se pe pânză. Cum întorci o clipă spatele, copilul ăsta face-o poznă. Să vezi ce păţeşti tu acuma, fată neascultătoare ce eşti!

Dar Totty reușise cu mari eforturi să coboare din scaun și se retrăgea grabnic spre lăptărie, fugind cu pas clătinat de rață și arătându-și ceafa grăsuță, care-o făcea să semene cu un purceluș de lapte îmbrăcat în rochiță.

Când, cu ajutorul lui Molly, scrobeala fu ștearsă și rufele strânse, Mrs. Poyser își luă lucrul pe care-l avea întotdeauna la îndemână; dintre toate treburile, împletitul îi plăcea cel mai mult, pentru că în timp ce mânuia andrelele fără să-și concentreze atenția asupra lor, se putea plimba de colo-colo. De rândul acesta însă se așeză pe scaunul din fața lui Dinah, privind-o dusă pe gânduri, croșetând la ciorapul ei din lână negricioasă.

— Cum stai așa și coși, ești leită mătușa ta Judith; parcă mă văd acu treizeci de ani, copil acasă la părinți, împreună cu Judith care, după ce termina cu gospodăria, se așeza, iac-așa ca tine acuma, și cosea; da casa tatii era mică, nu o hărăbaie mare ca asta, că n-apuci să deretici într-un colț că s-a și murdărit într-altul, cu toate astea, când mă uit la tine parc-o văd pe Judith, numai c-avea părul mai întunecat și era mai plină și mai lată-n umeri. Noi două ne-am avut întotdeauna bine, deși avea un fel de a fi atât de ciudat; însă cu maică-ta nu se-mpăca deloc. Ah! biata maică-ta, cine și-ar fi închipuit c-o să aibă o fată leită Judith, că o s-o lase orfană și o să i-o crească Judith. În timp ce ea, Dumnezeu s-o ierte, zace în cimitirul de la Stoniton. Biața Judith, era în stare să ducă poveri în spinare numa' ca alții să nu ridice o pană. Așa a fost ea de când o țin minte; că nu s-a schimbat când s-a dat după metodiști, doar că a început să vorbească puțin mai altfel și și-a făcut altă bonetă; în afară de cele trebuincioase ca s-arate ca oamenii, n-a cheltuit în viața ei un ban pentru ea.

— A fost o femeie binecuvântată de Dumnezeu, spuse Dinah. I-a dat o fire generoasă, capabilă de dragoste și uitare de sine și tot El a înzestrat-o cu o înfățișare plăcută. Și ea ținea foarte mult la dumneata, mătușă Rachel. De multe ori am auzit-o vorbind despre dumneata așa cum vorbești dumneata despre ea. Când a fost ea foarte bolnavă — atunci când aveam eu vreo unsprezece ani, îmi spunea: Dacă mor, ai să găsești

o prietenă în mătușa ta Rachel; căci are o inimă bună știu, fiindcă mie mi-a arătat-o.

— Ce să zic, fata mea, cred că oricine s-ar strădui să facă orice de dragul tău; te asemeni cu păsările cerului și numai Dumnezeu știe din ce trăiești. Bucuros te-aș fi ocrotit ca soră bună a mamei tale dacă veneai să te așezi în locurile astea, unde se găsește hrană și acoperiș pentru toate viețuitoarele și unde oamenii nu trăiesc ca pe dealurile alea sterpe, aidoma găinilor ce-și caută de mâncare scurmând pământu'. Te-ai fi putut mărita cu un bărbat cumsecade, că sunt destui care te-ar lua, numa' să te lași de predici — că astea-s ceva ce nici mătușa-ta Judith n-ar fi făcut. Chiar cu Seth Bede de-ai face casă — metodist și pârlit cum este, că nu se lipește de el o lețcaie — știu prea bine că unchi-tu te-ar ajuta, ți-ar da un porc, poate și-o vacă cu vițel, că-i bun la inimă și totdeauna s-a purtat bine cu neamurile mele, care-s sărace, dar cărora nu s-a codit să le deschidă ușa casei, și uite, mă jur, c-ar face pentru tine cel puțin cât pentru Hetty, care îi e nepoata dreaptă. Și-n gospodărie avem pânzeturi destule, pe care le-am tot adunat, și-aș putea să-ți dau pentru lenjuri de pat și fețe de masă și ștergar. Am o bucată mare pentru cearșafuri, țesută de sașia aia de Kotty, pe care n-o întrecea nimeni la țesut, numa' că era sașie și se spăriau copiii de ea; și mereu se tot țes pânzeturi noi, de două ori mai repede decât apucăm să le roadem pe alea vechi. Da' ce-mi mai răcesc gura de pomană, că tot nu vrei s-asculți și să le așezi la casa ta, așa cum ar face orice fată rostuită, în loc să te osteneșți bătând drumurile și predicând, și dându-ți ultima para, că n-ai un ban pus deoparte, dacă te lovește vreo boală; toată averea ta, tot ce ai tu pe lume, încape într-o boccea nu mai mare cât două calupuri de brânză. Numai pentru că ți-e capu' plin de religie, mai multă decât afli în catehism și în cartea de rugăciuni.

— Dar nu mai multă decât în Biblie, mătușă, spuse Dinah.

— Da, chiar, că de Biblie uitasem, ripostă Mrs. Poyser, destul de tăioasă; că altfel de ce ăi de știu bine ce-i în ea — preoții și cei ce n-au alta de făcut

decât să învețe dintr-însa — ar face tot cele ce faci tu? Că dacă s-ar lua omenirea după tine, s-ar duce de râpă; dacă toți s-ar pune să trăiască fără rost și fără casă, de-abia bând și mâncând, disprețuind toate bunurile lumești, mă întreb ce s-ar alege de vitele astea frumoase de prăsilă, și de grâu și de brânza asta grasă și proaspătă? Că toți s-ar mulțumi numai cu pâine de tărâțe și, în loc să-și vadă copii și să pună deoparte merinde pentru anii cu recolte proaste, ar alerga toată ziulica să-și asculte unul altuia predica. E la mintea cocoșului că nu asta-i religia a bună!

— Bine, mătușă, dar nu m-ai auzit niciodată spunând că toți oamenii sunt chemați de Domnul să lase munca câmpului și rostul gospodăresc. Așa se cade: pământul să fie arat și semănat, și rodul lui culeș; oamenii să se grijească de cele trebuitoare vieții pe pământ, să se bucure de casa lor și s-o îndestuleze; dar s-o facă în numele și cu teama Domnului și să nu uite de nevoile sufletului, în vreme ce au grijă de cele ale trupului. Nimic nu mă poate împiedica să-mi petrec viața străduindu-mă să îndrept sufletele oamenilor, întocmai cum pe dumneata nimic nu te poate împiedica să alergi către celălalt capăt al casei când auzi țipătul micuței Totty; vocea ei îți pătrunde în inimă, ți-e frică să nu i se fi întâmplat ceva sau să nu fie în primejdie și nu-ți poți găsi liniștea pân' ce nu alergi să vezi ce-i cu ea și să-i ștergi lacrimile.

— Ah, exclamă Mrs. Poyser ridicându-se și îndreptându-se spre ușă, oricât aș vorbi eu, tot n-o pot scoate la capăt cu tine. De fiecare dată îmi închizi gura cu același răspuns. E ca și când aș vorbi râului și i-aș spune să nu mai curgă.

Pământul se zvântase și Mrs. Poyser putea sta în fața ușii fără să se murdărească și urmări cu privirea cele ce se petreceau în ogradă, în timp ce ciorapul pe care-l împletea creștea văzând cu ochii. Da' nu stătu acolo nici cinci minute, că se întoarse în bucătărie și i se adresă lui Dinah, cu spaimă în glas:

— Căpitanul Donnithorne și Mr. Irwine intră în curte. Pun capu' că au auzit de predica ta și de aia vin. Tu trebuie să le răspunzi, că mie mi-a pierit glasul. Ți-am spus c-ai s-aduci ocara în casa unchiului

tău, da' n-ai vrut s-asculți. Și nu mi-ar păsa dacă i-ai fi lu' Mr. Poyser nepoată bună — că omu' trebuie să se împace cu neamurile lui, așa cum se împacă cu nasu' pe care-l are — doar e de același sânge. Da' când mă gândesc că din pricina nepoatei mele, bărbatu' meu o să fie gonit din ferma asta, după ce că n-am avut altă zestre decât agoniseala mea...

— Lasă, mătușă dragă, răspunse Dinah cu blândețe, n-ai de ce să te temi. Sunt încredințată că nimic din ce-am făcut eu n-o s-aducă nenorocire pe capu' dumitale, a unchiului sau a copiilor voștri. N-am predicat fără îndrumare.

— Îndrumare! Știu eu prea bine ce înseamnă la tine îndrumare, se oțări Mrs. Poyser mânuind andrelele cu repeziciune. Când ți s-adună prea mulți gărgăuni în cap, gata, ți se năzare că-i „îndrumare" sau „semn". Și 'geaba-i cată cineva să te aducă înapoi cu picioarele pe pământ, că nu vezi, nu auzi — de parc-ai fi statuia din fața bisericii din Treddleston, așa privești și-zâmbești, ori că-i soare, ori că-i ploaie. Am ajuns la capătul răbdărilor cu tine.

În acest răstimp, cei doi domni descălecaseră, își legaseră caii și era limpede că aveau de gând să intre în casă. Mrs. Poyser le ieși înainte, îmtâmpinându-i cu o plecăciune, tremurând de supărare împotriva lui Dinah dar și de emoție, căci dorea din toată inima ca purtarea ei să fie la înălțimea situației. Pe vremea aceea, la vederea unui nobil, până și cel mai hâtru bețiv se simțea cuprins de o sfială tot atât de mare ca cea a bătrânilor de odinioară când le era dat să vadă sfinți pogorâți pe pământ sub chip de oameni.

— Ei, Mrs. Poyser cum te simți după furtuna de azi dimineață? întrebă Mr. Irwine cu obișnuita lui bunăvoință. Să știi că ne sunt încălțările uscate și n-o să-ți murdărim podeaua dumitale atât de frumos lustruită.

— Vai, domnule, da' n-are a face, se fâstâci Mrs. Poyser. Poftiți, vă rog, Domniile voastre, înăuntru în casă.

— Mulțumim, Mrs. Poyser, mulțumim, răspunse căpitanul, cercetând cu ochii bucătăria ca și când ar fi căutat ceva ce nu găsea. Bucătăria dumitale este o încântare. Cred că este cea mai plăcută încăpere din câte

am văzut. Toate nevestele fermierilor din împrejurimi ar trebui să vină să ia pildă de la dumneata cum se ține o bucătărie.

— Sunteți mult prea bun, domnule. Vă rog, așezați-vă, îi invită Mrs. Poyser, ușurată oarecum de voia bună a căpitanului și de complimentele sale, pândindu-l totuși pe Mr. Irwine pe care-l surprinsese uitându-se la Dinah și observase cum se apropia de ea.

— Poyser nu-i acasă, nu-i așa? întrebă căpitanul Donnithorne, alegându-și un scaun de unde putea zări ușa deschisă a lăptăriei.

— Nu, domnule, lipsește; s-a dus până la Mr. West, poștașul din Rosseter, ca să încheie tocmeala cu lâna. Da-i taica acasă, în hambar, dacă aveți nevoie de el.

— Nu mulțumesc, voiam doar să văd mieii și să las vorbă ciobanului. Vin eu altă dată să stau de vorbă cu soțul dumitale; trebuie să mă consult cu el în privința cailor. Știi cumva când l-aș putea găsi?

— Oricând, domnule, totdeauna-i acasă, în afară doar de vineri când e zi de târg la Treddleston, după cum prea bine știți. Ghiar dacă e pe undeva prin fermă, trimitem după el și vine numaidecât. Tare-ar fi bine să scăpăm de pământul dinspre Scantland, c-atunci toată ferma ar fi adunată; eu una tare-aș fi mulțumită că dacă într-o bună zi o fi să se întâmple ceva, mai mult ca sigur că el o să fie la Scantland. C-așa e când te lovește o nenorocire, toate merg de-a-ndoaselea; și-apoi e nefiresc să ai o parte din fermă într-un ținut, și grosu' în ălalt ținut.

— Fâșia dinspre Scantland se lipește mai bine de ferma lui Choyce; tot au ei nevoie acolo de pășuni și voi aveți destule. Cred că ferma asta e cea mai frumoasă de pe întreaga moșie; știi, Mrs. Poyser, când o fi să mă însor și să-mi fac un rost, mai că mă bate gândul să vă dau afară, să refac casa asta veche și atât de plăcută și să mă ocup de fermă.

— Vai domnule, se grăbi să-l contrazică Mrs. Poyser alarmată, nu face pentru dumneavoastră. Să vă ocupați de fermă, asta ar fi ca și cum ați băga bani în buzunare cu mâna dreaptă și i-ați scoate cu a' stângă. Că cu ferma așa este: te spetești să faci bucate pentru alții și ție de-abia de-ți rămâne cu ce să-ți potolești foamea ta și a copiilor. Nu că dumneavoastră ați fi ca

ăi săraci, de au nevoie să-şi câştige pâinea ; dumneavoastră vă dă mâna să pierdeţi parale câte poftiţi cu ferma ; da' zău nu văd ce bucurie poate fi să pierzi bani, deşi, după câte am auzit eu, asta-i plăcerea după care se dau în vânt oamenii ăi mari la Londra. Nu-s cine i-a spus deunăzi lui bărbatu-meu la târg, că fiu' ăl mare a' lordului Dacey a trebuit să plătească Prinţului de Wales mii peste mii, şi că doamna maică-sa şi-a dat bijuteriile amanet ca să nu rămână fiu-su dator. Da' de bună seamă că dumneavoastră ştiţi mai bine ca mine cum e cu chestiile astea. Cât despre fermă, zău nu cred că e de dumneavoastră ; iar casa, trage curentul în ea că simţi cum te taie ; podelele de la etaj sunt putrezite, cu totu şi în beci sunt atâţia sobolani că nu ştiu ce să mă fac cu ei.

— După câte văd, sunteţi într-o situaţie de plâns. Am impresia că v-aş face un serviciu obligându-vă să părăsiţi o casă ca asta. Da' să nu trageţi speranţă. Încă douăzeci de ani de acu' încolo, până împlinesc eu vârsta respectabilă de patruzeci, nu cred că am să mă însor, iar bunicul nici în ruptul capului nu ar consimţi să renunţe la nişte dijmaşi destoinici cum sunteţi voi.

— Apoi, domnule, dacă are o părere atât de bună de Mr. Poyser, poate puneţi dumneavoastră o vorbă bună să se învoiască să ne facă o îngrăditură nouă la Five, că bărbatu-meu a ostenit de când îl tot roagă, şi când te gândeşti câte a făcut el pentru ferma asta fără să ceară o dată un ban pentru el, ori c-a fost an bogat, ori c-a fost an sărac. Şi cum i-am spus şi eu lui bărbatu-meu, dac-ar avea Căpitanu' un amestec în treburile astea, atunci lucrurile ar sta altfel. Nu că mă obrăznicesc faţă de cei mari, dar de multe ori e peste puterile omului să trudească din noapte până-n noapte şi nici când pune capu' pe pernă să nu poată închide geana de teamă că brânza se acreşte, sau că o vacă îşi leapădă viţelu' înainte de vreme, sau că ploaia prăpădeşte grâu' şi orzu' făcut snopi pe câmp — şi ca răsplată, la încheiatu' anului, rămâi ca bucătaru' care găteşte pentru praznic, doar cu mirosu' bucatelor.

Odată pornită pe vorbă, Mrs. Poyser se dezlănţuia fără oprelişte, uitând de sfiala ei iniţială faţă de nobili.

încrederea ce-o avea în capacitatea ei de a înfăţişa convingător situaţia învingea orice zăgaz.

— Teamă mi-e că fac mai mult rău decât bine pomenind de gard, Mrs. Poyser, răspunse căpitanul, cu toate că te asigur că pentru nimeni altul pe moşie ca pentru Poyser n-aş pune mai bucuros o vorbă bună. Ferma lui e cea mai rodnică din tot ţinutul, iar bucătăria asta — adăugă el râzând — nu-i alta s-o întreacă în tot regatul. Dar ştii, Mrs. Poyser, lăptăria n-am văzut-o niciodată, trebuie să mi-o arăţi.

— Vai domnule, da nu cred că face pentru dumneavoastră să mergeţi acum acolo, că Hetty tocmai bate untu' care azi s-a ales târziu şi abia l-am turnat în putinei, şi mi-e ruşine să vedeţi lăptăria neorânduită. Mrs. Poyser vorbise roşind, încredinţată fiind că pe Donnithorne oalele în care strângea ea laptele îl interesau şi că se va lăsa convins de argumentele ei privind dezordinea din lăptărie.

— Nu mă îndoiesc că şi acolo domneşte ordinea. Dă-mă s-o vizitez, insistă căpitanul pornind la drum, urmat de Mrs. Poyser.

CAPITOLUL 7

LĂPTĂRIA

Lăptăria merita osteneala unei vizite: era locul la care să visezi în praful străzilor sub dogoarea soarelui de vară. Câtă răcoare, curăţenie şi ce miros îmbietor de brânză proaspătă, unt de-abia ales şi vase de lemn întruna spălate în apă rece; ce minunată îmbinare de culori: roşul oalelor de pământ ars şi albul laptelui care urca până la buza vasului, cafeniul întunecat al lemnului şi luciul metalic al tăbliei de pe masă, cenuşiul pereţilor de piatră şi rugina pe fierul balamalelor, al cârligelor şi al greutăţilor de cântar. Dar e greu să cuprinzi toate detaliile acestui decor când în centrul lui se află o uluitor de frumoasă fată de şaptesprezece ani, cocoţată pe nişte saboţi înalţi, arcuindu-şi braţul durdulliu ca să ridice o bucată de o jumătate de kilogram de unt de pe talgerul cântarului.

Când intră căpitanul în lăptărie şi îi vorbi, Hetty se îmbujoră toată; pricina roşului din obraji nu era însă sfială, căci fata era toată numai zâmbete şi gropiţe, iar pe sub genele-i lungi şi întoarse, ochii i se vedeau mai focoşi ca de obicei, în timp ce mătuşa explica tânărului domn ce cantitate de lapte putea fi folosită pentru unt şi brânză în perioada când viţeii sug de la vacă, ce rezultate obţinuseră de la vacile cu coarne scurte cumpărate spre experimentare, vaci care dădeau lapte mult dar de calitate inferioară, şi alte multe asemenea amănunte care i se păreau ei că-l interesau pe viitorul stăpân al moşiei. Hetty îşi vedea de bucata ei de unt mişcându-se cochet, conştientă că nici un gest de-al ei nu trecea neobservat.

Există mai multe categorii de frumuseţe şi în raport direct cu ele, mai multe feluri în care bărbaţii îşi pierd capul — unii căzând pradă disperării, alţii neputinţei; o categorie aparte o constituie însă acele frumuseţi ce au darul să întunece minţile nu numai bărbaţilor ci chiar şi femeilor. Frumuseţea care aminteşte pe cea a puilor de pisică sau a puilor de raţă de curând ieşiţi din ou, măcăind subţire şi informi cu ciocurile lor minuscule, sau a copiilor foarte mici care abia fac primii paşi şi primele năzbâtii — frumuseţea în faţa căreia mânia piere, dar care te scoate din sărite pentru că nu înţelegi de ce te dezarmează. Hetty Sorel aparţinea acestei categorii. Mătuşa ei, Mrs. Poyser care se lăuda că dispreţuieşte însuşirile de ordin estetic ale persoanelor cu care avea de-a face şi care dorea să-i fie cel mai sever dintre mentori, era, în ciuda voinţei ei, cucerită de fermecătoarea Hetty, neputându-se împiedica s-o privească pe furiş ori de câte ori se afla în câmpul ei vizual şi, de fiecare dată, după ce o ocăra, cum era şi firesc, voind binele nepoatei drepte a bărbatului ei — căci fata n-avea o mamă care s-o certe biata de ea! — îi mărturisea lui Mr. Poyser în mare taină: „Cu cât îi mai bucluca-şă fetişoara asta, cu atât îi mai frumoasă."

N-are nici un rost să vă spun că Hetty avea pielea feţei ca petalele de trandafir, şi buzele pline, armonios rotunjite, că ochii ei mari şi negri ascundeau îndărătul genelor lungi o dulce şăgălnicie şi că părul deşi tras spre spate şi strâns în scufă, scăpa în inelu-şe întune-

cate pe frunte și în jurul urechilor delicate în formă de scoică; n-are nici un rost să vă spun cât de bine îi venea băsmăluța albă cu trandafiriu, cu capetele înnodate ascunse sub pieptărașul de culoarea prunei, nici cât de frumos cădea șorțul cu plătcuță pe care-l purta când bătea untul și care, deși tăiat în pânză simplă, părea făcut să slujească de tipar pentru a i se croi unei ducese unul aidoma din mătase; nici cum ciorapii ei cafenii și pantofii cu cataramă și tălpi groase nu erau câtuși de puțin grosolani datorită piciorului pe care-l încălțau; n-are nici un rost să vă spun toate astea, afară doar dacă ați întâlnit vreodată o femeie care să producă asupra voastră o impresie asemănătoare celei pe care Hetty o producea asupra ochilor ce-o priveau — altminteri, deși ați putea alcătui din vorbele mele imaginea unei fete încântătoare, aceasta n-ar aduce nici pe departe cu Hetty, căci nu vă pot descrie farmecul ei feciorelnic, nici drăgălășenia ei de pisicuță. Ce rost ar avea să vă înșir toate frumusețile divine ale unei zile de primăvară, dacă niciodată în viață nu ați urmărit cu ochii zborul de dimineață al ciocârliei sau n-ați hoinărit prin liniștea câmpiilor, când se sparg mugurii? Tot n-aș izbuti să vă fac să înțelegeți strălucirea primăverii. Frumusețea lui Hetty era ca cea a primăverii, era frumusețea tinereții și a făpturilor zburdalnice și jucăușe, cuceritoare cu aerul lor de falsă nevinovăție — nevinovăție ca bunăoară cea a unui vițel cu ochi foarte blânzi și încă nesigur pe picioare, care te înduplecă să-l scoți din țarc ca apoi să gonești în urmărirea lui peste dealuri și peste văi, până binevoiește să se oprească în mijlocul unei mlaștini.

Și apoi mișcările pe care le face o fată frumoasă când bate untul! Sunt dintre cele mai grațioase și ademenitoare: brațul i se arcuiește iar capul înclinat descoperă mai bine rotunjimea albă a gâtului; fiecare turtă de unt e rotunjită prin ușoare lovituri de palmă care cer neapărat strângerea bosumflată a buzelor și contemplația atentă a ochilor negri. Untul însuși transmite parcă ceva din prospețimea sa, atât de pură și de parfumată; când e scos din formă, fețele lui sunt netede și lucioase de parc-ar fi de marmură gălbuie. Hetty era deosebit de pricepută în această treabă; era dealt-

fel singurul lucru pentru care mătușa ei n-o critica aspru; de aceea muncea cu grație pe care priceperea o conferă muncii celei mai grele.

— Sper să fii pregătită pentru petrecerea care-o să aibă loc pe treizeci iulie, Mrs. Poyser, spuse căpitanul Donnithorne după ce admirase suficient lăptăria și-și dăduse câteva păreri improvizate asupra napilor suedezi și ovinelor. Știi ce zi e și contez pe dumneata ca pe unul dintre oaspeții care vin primii și pleacă ultimii. Îmi făgăduiești și mie două dansuri, Miss Hetty? Dacă nu mă grăbesc să obțin acum făgăduiala, n-am să mai pot nădăjdui să dansez cu dumneata, căci toți flăcăii din ținut o să năvălească să mi-o ia înainte.

Hetty zâmbi și roși: până s-apuce să răspundă, Mrs. Poyser, scandalizată la gândul că un altul ar putea sta înaintea stăpânului celui tânăr, interveni:

— Da' mai încape vorbă, domnule; sunteți prea bun s-o luați în seamă. E o cinste pentru ea și o să danseze cu dumneavoastră care dans doriți, chiar de-ar fi să șadă și să vă aștepte toată seara.

— Nu, nu, Doamne ferește, n-aș avea inimă să fac una ca asta băieților din ținut. Dar îmi făgăduiești două dansuri, nu-i așa? continuă căpitanul, hotărât s-o facă pe Hetty să-l privească și să-i vorbească.

Hetty făcu o plecăciune grațioasă, ridică spre el ochii, timidă dar cochetă, și-i răspunse:

— Sigur, domnule. Vă mulțumesc.

— Și să vii cu toți copiii, Mrs. Poyser, s-o aduci și pe Totty. Vreau să vină toți copiii de pe moșie, chiar și cei mici — mai cu seamă ei, care o să fie tineri când eu o să fiu bătrân și chel.

— Vai, domnule, mai e pân-atunci, protestă Mrs. Poyser impresionată de felul glumeț în care tânărul domn vorbea despre el însuși; dorea să țină minte fiecare cuvânt, convinsă fiind că Mr. Poyser va fi foarte interesat de raportul pe care i-l va face asupra acestei remarci pline de umor caracteristic celor de viță nobilă. Căpitanul era vestit pentru glumele sale și iubit pe moșie pentru familiaritatea cu care se adresa oamenilor. Fiecare dijmaș era încredințat că situația va fi cu totul alta când frâul va trece în mâinile lui, că va ploua cu porți și garduri noi, cu rații pentru var

şi reparaţii, şi că orice investiţie va aduce automat un beneficiu de 10%.

— Dar unde-i Totty! întrebă Donnithorne. Vreau s-o văd.

— Unde-i a' mică, Hetty? repetă Mrs. Poyser întrebarea. Adineauri a pornit încoace.

— Nu ştiu. Cred că s-a dus la Nancy, s-o ajute la făcutu' berei.

Nerezistând ocaziei ce i se oferea de a-şi arăta odorul mândra mamă se îndreptă numaidecât spre bucătărie, în căutarea lui Totty; era cuprinsă de îngrijorare neştiind dacă buclucaşa ei fiică avea să arate prezentabilă sau dacă nu cumva între timp se murdărise iar.

— După ce termini de făcut untul, îl duci la piaţă? o iscodi căpitanul pe Hetty.

— Nu, domnule, că-i prea greu şi n-am atâta putere să-l car. Alick îl suie pe cal şi-l duce.

— Bineînţeles că braţele tale frumoase n-au fost făcute pentru asemenea povară. Da' uneori, pe seară, când vremea e frumoasă, nu ieşi să te plimbi? Prin dumbrava dinspre Chase de pildă; a înverzit toată şi-i tare frumoasă. Nu te-am văzut niciodată nicăieri, doar acasă şi la biserică.

— Mătuşii nu-i place să mă plimb, afară doar dacă merg undeva, răspunse Hetty. Da' uneori trec prin dumbravă.

— Şi câteodată vii în vizită la Mrs. Best, menajera noastră, nu-i aşa? Te-am zărit parcă în odaia ei.

— Nu la Mrs. Best, la Mrs. Pomfret, camerista doamnei. Mă învaţă cum să brodez şi să cârpesc dantela. Chiar mâine după-masă mă duc la ea, la ora ceaiului.

„Cum de-a putut avea loc un atât de lung *„tête-à-tête"*, ne putem explica aruncând o privire în bucătărie unde fusese descoperită Totty în timp ce-şi freca nasul cu o cârpă albăstruie nu tocmai curată, de pe care câteva picături sinilii se prelinseră pe şorţuleţul ei de după-masă. Îşi făcu în sfârşit apariţia agăţată de mâna mamei ei, cu vârful nasului borcănat lucind de pe urma recentului frecuş cu apă şi săpun.

— Iacăt-o! exclamă căpitanul ridicând-o şi aşezând-o pe poliţa de piatră din apropiere. Iacăt-o pe Totty! Care e de fapt numele ei adevărat? Nu cred că aţi botezat-o Totty.

— Aveţi dreptate, domnule, din păcate nu-i spunem pe numele căpătat la botez. Acela-i Charlotte, nume respectat în familia lui Mr. Poyser, că aşa o chema pe bunică-sa. Da' noi am început să-i zicem Lotty, şi-acu' a ajuns Totty. E mai degrabă nume de câine decât de copil de creştin.

— Ba eu îl găsesc foarte frumos. Şi tocmai pe măsura ei. Ia să vedem noi, o fi având ea un buzunar? se interesă căpitanul ducând mâna la buzunarul hainei sale.

Totty îşi sumese numaidecât şorţuleţul arătând un buzunăraş gata să se descoasă.

— Nu-i nimic lăuntru', anunţă fetiţa privindu-l serioasă.

— Vai, vai, cum se poate? Un buzunar aşa frumos să fie gol? Stai, parcă am găsit ceva într-al meu. Da, da, am găsit cinci bănuţi de argint, să vezi ce frumos au să sune în buzunarul lui Totty. La sunetul celor cinci bănuţi fetiţa îşi arătă dinţişorii, iar nasul i se răsuci de bucurie; dar ghicind că nu mai avea nimic de câştigat zăbovind pe loc, se dădu jos de pe raft şi fugi să-i arate lui Nancy ce primise, în ciuda protestelor mamei ei:

— Mai mare ruşinea, fată rea ce eşti, vino să mulţumeşti Căpitanului pentru ce ţi-a dăruit! Vai, domnule sunteţi prea bun, da' aşa o răsfaţă toţi pe Totty că mi-au stricat-o; tatăl ei nu suferă să vadă pe nimeni că nu-i face pe voie şi copilul nu mă mai ascultă în nici un fel. Ş-apoi e ultima născută, şi fată pe deasupra.

— Dă-i pace, Mrs. Poyser, aşa-i stă bine. Uite la ea ce frumuşică şi durdulie e. Ei, da' acu trebuie şi eu să plec, cred că m-aşteaptă pastorul.

Cu un „la revedere", o privire şi o plecăciune spre Hetty Arthur părăsi lăptăria. Se înşela însă imaginându-şi că era aşteptat. Pastorul era atât de absorbit de discuţia pe care o purta cu Dinah încât nu se gândise să-i pună capăt mai devreme; veţi afla îndată ce şi-au spus unul altuia.

CAPITOLUL 8

VOCAȚIA

La apariția celor doi domni, Dinah se sculase în picioare fără să lase din mână cearșaful pe care-l cârpea; observând că Mr. Irwine o privea și dorea să-i vorbească, se înclină plină de respect. Pastorul nu-i adresase niciodată cuvântul și nici nu stătuseră până atunci față în față: când îi întâlni privirea, fata gândi: „Ce chip atrăgător! O! fie ca sămânța bună pe asemenea ogor să cadă, căci ar da rod". Buna impresie fu reciprocă și Mr. Irwine se înclină la rându-i cu tot atâta deferență ca înaintea celei mai de seamă dintre doamnele pe care le cunoștea.

— Ești doar în treacăt prin ținut, după câte mi se pare, începu el discuția, așezându-se pe scaunul pe care stătuse Mrs. Poyser.

— Nu tocmai, domnule; locuiesc la Snowfield, în Comitatul Stonijshire. Mătușa mea a avut bunătatea să mă cheme să stau un timp la ea, știind că am nevoie de odihnă ca să mă refac după boală.

— Cunosc Snowfieldul destul de bine; am avut și eu odată ocazia să-l vizitez. Se află într-o regiune cam stearpă și săracă. Când am fost acolo se clădea o fabrică de țesături; sunt mulți ani de atunci; bănuiesc că între timp Snowfield s-a schimbat căci unde apar fabrici găsesc și oamenii mai ușor de lucru.

— Într-adevăr în privința asta s-a schimbat, au venit o mulțime de oameni să se angajeze la fabrică, unde-și pot câștiga traiul; și negustorii o duc mai bine. Și eu muncesc în fabrică și n-am de ce mă plânge că-mi scot pâinea. Dar regiunea tot așa a rămas, stearpă și săracă, cum spuneați dumneavoastră; nu seamănă câtuși de puțin cu locurile astea.

— Ai cu siguranță rude care locuiesc acolo, de aceea ești legată de Snowfield?

— Am avut o mătușă, care m-a crescut, căci am rămas orfană de mică. Dar biata de ea a murit în urmă cu șapte ani și alte rude n-am în afară de mătușă-mea Poyser care-i foarte bună cu mine și mă tot îmbie să rămân în casa ei, în ținutul ăsta unde pământu-i rodnic și unde toți mănâncă pâine fără teamă că se isprăvește

faina. Însă nu mă îndur să părăsesc locu' unde mai întâi am deschis ochii și în care am prins rădăcini ca iarba pe creasta dealurilor.

— După câte am înțeles, ai acolo mulți prieteni de aceeași credință. Ești metodistă, dacă nu mă înșel, adeptă a lui Wesley, nu-i așa?

— Da, mătușa mea din Snowfield ținea de secta lui și mă socot fericită că din copilărie m-am bucurat de lumina învățăturii lui.

— Predici de multă vreme? Căci, după câte mi se pare, dumneata ai predicat aseară la Hayslope?

— Am început acum vreo patru ani; când eram de douăzeci și unu.

— Secta îngăduie așadar femeilor să predice?

— Nu le interzice atunci când au chemare și când străduința lor duce la îndreptarea păcătoșilor și la întărirea credinței în Dumnezeu. Poate ați auzit de doamna Fletcher; înainte de a se mărita, pe când se numea domnișoara Bosanquet, a fost prima femeie care a predicat; Wesley nu s-a împotrivit. Era deosebit de înzestrată pentru treaba asta; sunt și acum multe femei care pe această cale slujesc credința noastră. Am auzit că de curând s-au ridicat voci împotriva noastră, dar sper să nu fie ascultate. Nu omului i se cade să croiască drumul pe unde să pogoare asupra lui Sfântul Duh, ca și cum ar îndrepta cursul unei ape, și să-i spună: treci pe aici, dar nu trece pe acolo!

— Nu ți se pare însă primejdios când, fără temei, anumiți oameni — femei ori bărbați — nu mă refer la dumneata, departe de mine gândul ăsta! — își închipuie că prin ei vorbește Domnul? Se apucă astfel de o muncă pentru care n-au nici un fel de chemare și atrag disprețul asupra celor sfinte.

— Nu tăgăduiesc că se întâmplă uneori; au existat printre noi și răufăcători din ăștia care au urmărit să-și înșele semenii; alții s-au înșelat chiar pe ei înșiși. Avem însă și noi rânduielile noastre și pedepse anume pentru asemenea fapte. Respectăm cu strășnicie aceste rânduieli, și fiecare dintre noi veghează asupra aproapelui său căci trebuie să dea seama de el.

— Dacă îmi este îngăduit să întreb, aș vrea să știu, căci mă interesează, cum ți-a dat prin gând să începi să predici?

— Nici nu cred să mă fi gândit; mă învăţasem de pe când aveam şaisprezece ani să stau de vorbă cu copiii mai mici din şcoală, să le dau poveţe; câteodată, când îmi simţeam inima prea plină, luam cuvântul în clasă, iar în timpul rugilor alături de cei bolnavi, dădeam frâu liber vorbelor. Nu simţeam însă chemarea să predic; dimpotrivă, de felu' meu, sunt mai degrabă tăcută şi îmi place singurătatea: pot sta zile întregi fără să deschid gura, cufundată în gândurile mele, întocmai ca prundişul vadului în apele râului Willow Brook. Gândurile sunt atât de înălţătoare, nu sunteţi şi dumneavoastră de aceeaşi părere, domnule? Ne cuprind şi ne învăluie ca o viitură de ape; şi aşa mi-e dat mie, să uit de mine şi de locu' unde mă aflu, şi să mă pierd în gânduri, despre care n-aş şti să povestesc, căci nu pot să le pun în cuvinte. De fiecare dată când am vorbit am simţit o adâncă fericire. Chemarea de a predica mi-a venit pe neaşteptate, dar din prima clipă n-am avut nici o îndoială asupra îndatoririi mele.

— Povesteşte-mi în ce împrejurări ai predicat pentru întâia oară, cum s-au petrecut faptele în ziua aceea?

— Era într-o duminică şi m-am dus cu fratele Marlowe, om bătrân, unul din predicatorii din partea locului, până la Hetton Deeps, un sat al cărui locuitori îşi câştigă pâinea lucrând în minele de plumb şi unde nu se află nici preot, nici biserică, oamenii trăind ca oile fără păstor. E cale de douăsprezece mile de Snowfield. Aşa că am plecat dis-de-dimineaţă; era vară. Şi tot cutreierând dealurile acelea — care nu seamănă cu astea de aici, împădurite, ci-s sterpe şi fără copaci, fără nimic care să ştirbească din nemărginirea cerului ce se întinde peste ele cuprinzându-le ca o boltă — dealurile acelea unde parcă eşti învăluit în braţele eternităţii — am avut un simţământ minunat. Dar înainte de a ajunge la Hetton, pe fratele Marlowe l-au apucat ameţelile şi-i era frică să nu cadă din picioare; bietul de el era ostenit din pricina veghiului, a rugăciunilor şi a drumurilor lungi pe care la vârsta lui le bătea ca să predice pe lângă că muncea la meseria lui de ţesător. Puterile-l părăsiră însă pe fratele Marlowe, care fu nevoit să intre în prima casă întâlnită, unde căzu la pat. Aşa că m-am dus eu la locul întrunirii, gân-

dînd să le cer oamenilor să mergem într-o casă unde să citim din cartea Sfântă şi să ne rugăm împreună. Dar, trecând pe lângă curţile gospodăriilor, am văzut în poartă femei bătrâne şi neputincioase şi bărbaţi cu privirea închisă şi ochi în care se putea citi tot atâta dorinţă de cinstire a Zilei Domnului ca în ochii plecaţi ai bovinelor, care nu-şi ridică niciodată capetele spre înaltul cerului; am simţit deodată că se petrece ceva în sufletul meu, şi m-am îndreptat acolo unde se adunase lumea, m-am urcat pe gardul jos de piatră, zidit pe coasta verde a dealului, şi am dat frâu liber cuvintelor. Aşa am început eu să predic, domnule.

În timp ce povestea, Dinah lăsase lucrul să-i lunece din mână; vorbise simplu şi sincer, ca de obicei, rostind cuvintele clar, cu vocea ei de soprană prin care-şi cucerea auditorii. Acum se aplecă să ridice cearşaful şi se apucă din nou de cusut. Mr. Irwine o privea plin de interes, gândind în sinea lui: „Mare prost pedantul care-şi închipuie că poate face pe pedagogul în cazul de faţă: ar fi ca şi cum ai încerca să convingi copacii că nu trebuie să crească aşa cum cresc."

— Şi nu te simţi niciodată stânjenită că eşti prea tânără? Că, atât de atrăgătoare fiind, ochii bărbaţilor sunt aţintiţi asupra dumitale?

— Nicidecum; în mintea mea nu încap asemenea gânduri şi nici nu cred că oamenii iau seama la asemenea lucruri, căci atunci când Dumnezeu îşi manifestă prezenţa prin unul din noi, devenim aidoma lemnului ce arde: Moise n-a căutat să afle ce fel de tufiş era mistuit de flăcări, el n-a văzut decât văpaia. Am predicat celor mai oropsiţi şi mai neştiutori din Snowfield şi din împrejurimi, unu' mai necioplit ca altu'; dar n-am auzit nici o vorbă urâtă din gura lor, dimpotrivă, mulţi mi-au mulţumit, dându-se în lături să-mi facă loc, când treceam pe lângă ei.

— Asta înţeleg, înţeleg foarte bine, spuse Mr. Irwine cu emfază. Dar ce părere ai despre cei care te-au ascultat ieri seară? Socoţi că au fost atenţi şi liniştiţi?

— Foarte liniştiţi, domnule, dar n-am observat să dea semne că aş fi reuşit să-i înduplec, în afară doar de o tânără fată, pe nume Bessy Cranage pentru care, de îndată ce am zărit-o, am simţit inima frângându-mi-se,

căci mi-am dat seama că tinereţea ei e pradă deşertăciunilor lumeşti. I-am vorbit mai târziu şi ne-am rugat împreună şi sunt încredinţată că am pătruns la sufletul ei. Prin locurile astea, unde sătenii duc un trai tihnit, printre păşuni şi ape cu curs liniştit, lucrând pământul şi crescând vite, Cuvântul Domnului cade parcă în urechi surde; ceea ce nu se întâmplă în marile oraşe, ca Leeds, de pildă, unde m-am dus odată să ascult predica unei prea sfinte femei. E uimitor ce bogată-i recolta de suflete; acolo, pe străzile acelea cu ziduri înalte, străzi pe care te plimbi, asurzit de zgomotele muncii şi te simţi ca într-o curte de închisoare. Poate fiindcă făgăduiala este mai ademenitoare când viaţa e atât de întunecată şi posacă, iar sufletu-i flămând când trupu-i ostenit şi nehrănit.

— Aşa-i, sătenii noştri nu se lasă uşor convinşi, reacţiile lor sunt lente ca ale animalelor pe care le cresc. Sunt însă, prin locurile noastre, şi câţiva cu mintea ageră, cred că-i cunoşti pe fraţii Bede: dealtfel, unul din ei — Seth Bede — e metodist.

— Îl cunosc pe Seth şi-l ştiu şi pe fratele lui, Adam. Seth e un băiat tare cumsecade, cinstit şi de treabă; iar Adam e ca patriarhul Iosif, la fel de înţelept şi priceput în toate, la fel de blând şi bun cu părinţii şi fratele său.

— Ai auzit de necazul care s-a abătut asupra lor? Tatăl, Matthias Bede, s-a înecat noaptea trecută în Willow Brook, la doi paşi de casa lor. Tocmai mă duceam să-l văd pe Adam.

— Biata lor mamă! exclamă Dinah, lăsând mâinile să-i cadă, cu ochii aţintiţi parcă asupra bătrânei care-i trezise mila. O să jelească mult: ştiu de la Seth că-i stă în fire să verse lacrimi şi să se căineze. Mă duc să văd dacă nu-i pot fi de folos.

Se sculă şi începu să strângă aţele şi cearşaful tocmai când căpitanul Donnithorne, epuizând toate pretextele ca să-şi prelungească şederea printre oalele cu lapte, apăru însoţit de Mrs. Poyser. Se ridică şi pastorul Irwine, apropiindu-se de Dinah şi întinzându-i mâna.

— La revedere. Am auzit că ne părăseşti curând; nu înseamnă însă că nu vei mai veni s-o vezi pe mă-

tușa dumitale, așa că vom mai avea prilejul să ne întâlnim.

Bunăvoința sa evidentă față de Dinah o liniști pe Mrs. Poyser, care, mai îmbujorată ca de obicei, spuse:

— Nici n-am apucat să vă întreb de sănătatea doamnei și a domnișoarelor Irwine, sper că se simt bine.

— Da, mulțumesc, Mrs. Poyser, în afară de domnișoara Anne pe care azi iar a durut-o rău capul. Și fiindcă veni vorba, mulțumesc pentru brânza trimisă, ne-a plăcut tare mult la toți, mai cu seamă mamei.

— Îmi pare bine, domnule, brânză din asta facem rar de tot, dar mi-am amintit că-i place doamnei Irwine. Cele cuvenite ei și domnișoarelor. N-au fost de mult să-mi vadă găinile și am câteva puicuțe porumbace din care s-ar putea să-i placă domnișoarei Kate să aibă și ea.

— Am să-i spun, trebuie neapărat să treacă să le vadă. La revedere, adăugă pastorul încălecând.

— Ia-o încet înainte, Irwine, spuse căpitanul încălecând la rându-i. Te ajung eu din urmă; vreau doar să-i spun câteva vorbe ciobanului, să aflu ce-i cu căței. La revedere, Mrs. Poyser, și spune-i bărbatului dumitale că mă întorc în curând să stăm de vorbă pe îndelete.

Mrs. Poyser se înclină respectuoasă și urmări cu privirea călăreții dispărând, stârnind zarvă în ogradă printre porci și găini și scoțând din sărite câinele care se pornise pe-un joc nărăvaș, amenințând în fiece clipă să-și rupă lanțul. Această plecare gălăgioasă o încântă pe Mrs. Poyser; constituia o dovadă în plus că în curtea ei domnea rânduiala și că nimeni nu-i putea încălca neobservat domeniul; de abia după ce porta fu închisă în urma căpitanului, se întoarse în bucătărie, unde o aștepta Dinah, gata de drum, s-o anunțe că pornește spre casa bietei Lisbeth Bede.

Dar Mrs. Poyser se prefăcea a nu observa intențiile nepoatei, înainte de a-și exprima uimirea pe care i-o provocase comportarea lui Mr. Irwine.

— Așadar Mr. Irwine nu era mânîat? Ce ți-a spus, Dinah? Nu te-a certat pentru predică?

— Nici gând să mă certe; dimpotrivă, a fost foarte prietenos. Iar eu m-am simțit în largul meu vorbindu-i;

nici nu-mi dau seama de ce, pentru că îmi păruse prea înclinat spre cele lumești. Când colo, mi-a plăcut felul lui de a fi.

— Ți-a plăcut! Nu mai spune? Da' cum era să nu-ți placă? își pierdu Mrs. Poyser răbdarea, punându-se pe împletit. Cred și eu că ți-a plăcut, se vede de-o poștă că-i un domn, iar maică-sa-i frumoasă ca o icoană. Poți colinda ținutul cât îi vrea și nu găsești alta ca ea la șaizeci și șase de ani câți are. Și nu-i de colea să privești la un om ca ăsta când îți vorbește duminica din amvon. Cum îi spuneam și lui Poyser, e ca și când ți s-ar întinde înaintea ochilor un lan cu grâne bogate sau o pășune pe care paște o turmă de vaci frumoase, te face să gândești că bună-i viața pe pământ. Nu seamănă de fel cu oamenii ceia după care vă luați voi metodiștii, jigăriți ca niște buruieni uscate pe câmpie. Bine le mai stă, n-am ce zice, să-i învețe pe alții ce-i bine și ce-i rău, când arată de parcă n-ar fi dus alta la gură decât pâine uscată și lapte acru. Da' ia zi, ce ți-a spus Mr. Irwine de predica ta de pe Pajiște?

— Atâta doar, c-a auzit de ea; nu părea să fie supărat din pricina asta. Mătușă dragă, nu-ți mai face griji! Mi-a spus însă ceva care cred c-o să te întristeze, cum m-a întristat și pe mine. Thias Bede s-a înecat azi noapte în eleșteu' de lângă casă și cred că bătrâna are nevoie de cineva să-i aline durerea. M-am gândit poate să-i fiu de folos și m-am pregătit să pornesc spre ea.

— Draga de tine! Da' stai mai întâi să bei un ceai, nu pleca cu inima goală, se înduioșă Mrs. Poyser, coborând brusc vocea într-un registru grav. Ceainicu-i pe foc, acuș fierbe, îndată vin și ăi mici și o să ceară și ei ceai. N-am nimic împotrivă să te duci să vezi de bătrână, că tu, oriunde-i durere, ești binevenită; metodist sau nemetodist, omu-i făcut din carne și sânge. Că brânza se face și din lapte gras și din lapte smântânit da' se cunoaște de la o poștă, din care-i făcută. Cât despre Thias Bede, mai bine că l-a strâns Dumnezeu — iertată-mi fie vorba — că de zece ani încoace n a adus decât ponoase pe capu' alor săi; și zic c-ar fi bine să iei o sticluță cu rom pentru bătrână, că nu cred s-aibă ceva în casă care să-i potolească focu' dinlăun-

tru. Şezi, fată dragă şi stai liniştită că nu te las să te mişti de aici pân nu bei un ceai.

În timp ce vorbea, Mrs. Poyser începuse să dea jos de pe poliţă serviciul de ceai; tocmai se îndrepta spre cămară să aducă pâinea, împiedicându-se la tot pasul de Totty care, auzind zvonul ceştilor, nu-i slăbea urma, când apăru şi Hetty ridicând braţele şi împreunându-le deasupra capului ca să şi le odihnească.

— Molly s-a dus să-mi culeagă frunze, spuse visătoare Hetty — c-am terminat untu' şi-i gata de împachetat.

— Ai auzit ce s-a-ntâmplat, Hetty? o întrebă mătuşă-sa.

— Nu de un' s-aud eu ce se-ntâmplă? răspunse ea îmbufnată.

— Şi ce să zic, chiar dac-ai auzi, mult ţi-ar păsa! Cu mintea ta de păsărică, poa' să moară omul că tu eşti în stare să stai două ore să te sclifoseşti în oglindă. Dar oricui în afară de tine i-ar păsa să afle că i s-a întâmplat o nenorocire cuiva, care are despre tine o părere cu mult mai bună decât ţi se cuvine. Cât despre tine, înece-se Adam Bede cu tot neamu' lui, că nici nu te sinchiseşti; că tot cu ochiu' la oglindă tragi.

— S-a înecat Adam Bede? se sperie Hetty lăsându-şi braţele în jos; bănuia totuşi că mătuşă-sa exagerase ca de obicei, din motive pedagogice.

— Nu, draga mea, o lămuri Dinah cu blândeţe, când Mrs. Poyser intrase în cămară fără să binevoiască să-i dea o informaţie mai precisă. Nu Adam s-a înecat, ci tatăl lui. Noaptea trecută, lângă Willow Brook. Mi-a spus domnul Irwine.

— Vai! ce îngrozitor! exclamă Hetty cu părere de rău, dar fără a fi profund dezolată; şi cum Molly tocmai se întorcea cu frunzele culese, le luă şi intră tăcută în lăptărie, fără să pună vreo întrebare.

CAPITOLUL 9

HETTY ŞI LUMEA EI

În timp ce Hetty aşeza pe fiecare frunză bucăţile de unt, ca nişte flori albe într-un cuibar de verdeaţă,

gândul îi era mai mult la căpitanul Donnithorne şi la cuvintele sale decât la Adam şi la necazul care-l lovise. Privirea aprinsă şi plină de admiraţie a unui gentleman tânăr şi chipeş, cu mâini albe, lanţ de aur, grade pe umăr, rang şi bogăţie neînchipuită, era ca o rază caldă sub al cărei efect vibra inima bietei fete, repetând la nesfârşit acelaşi refren nebunesc. După câte ştiu, statuia lui Memnon nu-şi slobozea tainica melodie în bătaia vânturilor puternice şi nici sub înrâurirea vreunei forţe divine sau pământene, ci doar în lumina anumitor raze efemere ale soarelui de dimineaţă, şi trebuie să ne învăţăm cu faptul că muzica acelor instrumente, foarte măiestrit alcătuite, care se numesc suflete, au o gamă redusă, corzile unora dintre ele neräspunzând de fel atingerilor care la alte instrumente produc potop de tremolouri.

Hetty se obişnuise ca oamenii s-o privească cu plăcere. Nu ignora că tânărul Luke Britton din Broxton venea în fiece duminică după masă la biserica din Hayslope numai ca s-o vadă; ştia prea bine că flăcăul ar fi mers chiar mai departe dacă unchiul ei, Mr. Poyser — care nu avea o părere prea bună despre un băiat al cărui tată era proprietarul unui ogor sărac ca cel al bătrânului Luke Britton — n-ar fi interzis mătuşii să-l încurajeze. Şi tot atât de bine ştia că Mr. Craig, grădinarul de la Chase, era îndrăgostit lulea; căpşunile delicioase şi hiperbolicele păstăi trimise în vremea din urmă constituiau declaraţii făţişe. Băgase de mult de seamă că Adam Bede — cel atât de înalt, drept, deştept şi inimos — atât de respectat de toţi din ţinut şi pe care unchiul se bucura să-l primească în casă, ori de câte ori venea serile, zicând despre el: „Adam pricepe firea lucrurilor cu mult mai bine decât ăi de se cred mai deştepţi ca el" — băgase de seamă că acest Adam care se purta destul de aspru cu unii şi care nu umbla după fete, devenea alb ca varul la faţă sau se roşea la un cuvânt sau o privire a ei. Hetty n-avea mulţi termeni de comparaţie, totuşi, simţise că Adam era un bărbat adevărat; găsea vorbe potrivite în orice împrejurare, ştia să proptească o bârnă şi dresese doniţa de lapte cât ai clipi din ochi; ghicea tăria lemnului privind capacul tăiat, putea spune de unde vine umezeala ce păta pereţii şi ce trebuia făcut ca să stâr-

peşti şobolanii; făcea atât de frumos literele că-i puteai citi scrisul şi socotea în minte, ceea ce nici cei mai bogaţi fermieri din partea locului nu erau în stare. Nu semăna câtuşi de puţin cu blegul de Luke Britton care, întovărăşind-o într-o zi de la Broxton la Hayslope, nu deschisese gura decât o dată şi atunci doar ca să spună că raţele începuseră să cadă cloşcă. Iar Mr. Craig, grădinarul, era el om cu degetul bun simţ dar avea un fel de a merge, şi de a vorbi tărăgănat, nu tocmai pe placul ei; şi-apoi, oricum, se apropia de patruzeci de ani.

Hetty era convinsă că unchiul ei ar fi vrut ca ea să-l încurajeze pe Adam şi că i-ar fi plăcut să se mărite cu el. Căci în vremurile acelea nu era deosebire socială între fermier şi meseriaşul destoinic. Puteau fi adesea văzuţi bându-şi stacana de bere împreună, fie în faţa căminului, fie la cârciumă; fermierul începuse să intuiască semnificaţia capitalului şi, în cadrul parohiei, i se recunoştea o anumită autoritate, ceea ce compensa inferioritatea lui în privinţa conversaţiei. Martin Poyser nu frecventa cârciumile, dar îi plăcea să stea cu cineva prietenește de vorbă, la o bere, făcută în casă; şi cu toate că se simţea tare bine când putea da sfaturi competente vreunui vecin prost care nu ştia să-şi gospodărească ferma, nu dispreţuia de fel ocaziile când mai putea învăţa şi el câte ceva de la un om deştept ca Adam Bede. Prin urmare, în ultimii trei ani — de când Poyser luase în primire ferma Hall — Adam fusese totdeauna binevenit în casa lui, mai cu seamă în serile de iarnă, când toată familia — stăpânul casei şi stăpâna, copiii şi slugile — potrivit obiceiului patriarhal, se aduna în bucătăria încăpătoare şi strălucind de curăţenie, luând loc în jurul focului. Iar de doi ani încoace, Hetty îl auzise din ce în ce mai des pe unchiul ei spunând: „O fi muncind el Adam acu' pe la alţii, da într-o bună zi o să aibă atelierul lui, să nu-mi spuneţi mie Poyser, dacă n-o fi aşa. Nu-i el prost, meşterul Burge care, după cum zic unii, umblă să-i dea fata de nevastă şi să-mpartă răspunderea atelierului cu el. Femeia care l-o lua de bărbat, n-o să aibă de ce să-i pară rău". Mrs. Poyser aproba cu însufleţire, continuând: „Nu-i deloc rău să te măriţi cu un bărbat cu avere din părinţi, da ce te faci cu el

dacă-i prost? Că geaba ai buzunarele pline, dacă ţi-i capu' gol. Nu zic că nu-i plăcut să stai fudulă în caleaşca ta, da' dac-o mână un nevolnic, nimereşti cu ea în şanţ. Eu una totdeauna am spus că nu m-aş duce Doamne fereşte după un bărbat fără minte; ca, la ce bun o femeie cu minte, dacă-i legată de un netot, care ajunge de râsul lumii. E ca şi cum s-ar găti în straie de duminică şi s-ar sui pe un măgar."

Aceste imagini plastice erau destul de elocvente în privinţa înclinaţiei pe care Mrs. Poyser o avea pentru Adam; deşi poate că atât ea cât şi soţul ei ar fi fost de altă părere dacă ar fi fost vorba de fiica lor; pentru o nepoată fără zestre Adam li se părea o partidă ideală. Căci Hetty n-ar fi fost decât o biată slujnică dacă n-ar fi luat-o unchi-su la el, s-o ajute la treabă pe Mrs. Poyser care, de la naşterea lui Totty nu mai era în stare să facă altceva decât să supravegheze slugile şi copiii. Dar Hetty nu-i dăduse nici o speranţă lui Adam. Nici chiar în momentele când îi era limpede că nici unul dintre admiratorii ei n-avea calităţile lui, nici chiar atunci nu se împăcase cu gândul de a-l accepta. Îi plăcea însă să ştie că acest bărbat puternic, priceput la toate, destoinic, era la discreţia ei şi ar fi fost de-a dreptul indignată dacă el ar fi dat vreun semn că vrea să scape de sub jugul ei, atras de blânda Mary Burge, de pildă; Mary care şi-ar fi pierdut capul de bucurie, dac-ar fi luat-o el în seamă. „Mary Burge, ian auzi! Spălăcita aia, care, dacă-şi leagă o panglică trandafirie cât de deschisă, se face galbenă la faţă ca floarea bostanului, şi-i atârnă părul drept ca un snop de paie." Şi ori de câte ori treceau câteva săptămâni fără ca Adam, care încerca să-şi stăpânească dragostea lui lipsită de speranţe să vină la ferma Hall, Hetty avea grijă să-l ademenească în mrejele ei, prefăcându-se, cu sfială, îngrijorată din pricina uitării lui. Cât despre a-l lua de bărbat, nici prin cap nu-i trecea! Nu simţea nici un îndemn lăuntric. Obrajii nu i se colorau când auzea rostindu-se numele lui; inima nu-şi iuţea bătăile când îl zărea de la fereastră sau îi ieşea pe neaşteptate în cale; nu simţea nimic când ochii lui priveau într-ai ei, decât doar satisfacţia de a şti că o iubeşte şi că lui puţin îi

pasă de Mary Burge; Adam nu putea trezi într-însa acea dulce emoție de prevestitoare de iubire, după cum imaginea soarelui nu poate trezi la viață plantele adormite de iarnă. Hetty îl vedea așa precum era: sărac, obligat să aibă grijă de părinții lui bătrâni, și fără putința de a-i oferi, o lungă bucată de vreme, nici măcar atât cât avea în casa unchiului. Hetty visa mai cu seamă la bogăție; se vedea șezând într-un salon cu covor pe jos și purtând ciorapi albi de mătase; iar în urechi, cercei mari de aur, ca cei care erau atunci la modă; și rochii garnisite cu dantelă fină de Nottingham, și batiste mirosind frumos ca cele ale domnișoarei Lydia Donnithorne; nimic n-o va obliga să se scoale dis-de-dimineață și nimeni n-o va certa. Dacă Adam ar fi fost bogat ca să-i îndeplinească visul, atunci l-ar fi iubit îndeajuns ca să se mărite cu el, gândea ea.

De câteva săptămâni, Hetty se afla sub o nouă influență — era cuprinsă ca de un fel de vrajă aeriană și imprecisă, ce nu luase forma unei speranțe de viitor, dar avea un efect narcotic; totul se petrecea ca în vis, umbla, se mișca, muncea fără osteneală și vedea lucrurile din jur ca printr-un văl subțire și mătăsos, având impresia că trăiește într-o lume ireală asemănătoare imaginilor pe care le redă apa când se oglindește soarele în ea, nicidecum pe planeta noastră alcătuită din lut și pietre. Hetty își dăduse seama că Mr. Arthur Donnithorne nu-și precupețea eforturile ca să găsească ocazii să o vadă; că la biserică se așeza întotdeauna în așa chip încât s-o aibă în fața ochilor și când ședea și când se scula în picioare; că mereu își făcea de lucru pe la ferma Hall și de fiecare dată născocea câte ceva pentru a o obliga să-i vorbească și să-l privească. Bietei copile nici nu-i trecea prin cap că tânărul nobil i-ar fi putut fi iubit, cum nici frumoasei fete de brutar nu i-ar fi trecut prin cap că fiul împăratului, care i-a zâmbit zărind-o prin mulțime, ar putea-o lua de nevastă. Dar fata de brutar se duce acasă și visează la frumosul împărat și cântărește grește făina, gândindu-se ce fericită ar fi să-l ia de bărbat; tot astfel apăruse și în visurile lui Hetty un chip și o prezență ce n-o părăsea nici ziua, nici noaptea; privirile lui blânde și aprinse o îmbolnăviseră de lin-

goare, boală ciudată ce nu-i producea suferință ci, dimpotrivă, o stare de continuă fericire. De fapt, ochii care-i aruncaseră asemenea priviri nu erau nici pe jumătate atât de frumoși ca ai lui Adam, care căutau uneori spre ea triști și rugători; dar celor dintâi imaginea proastei fete le deschisese drumul spre inimă, pe când Adam găsise calea închisă. De cel puțin trei săptămâni, întreaga ei viață lăuntrică se hrănea doar din amintirea vorbelor și a privirilor ce-i aruncase Arthur; doar din amintirea emoției resimțite când îl auzise vocea în curte, sau îl zărise apărând în ușă, sau îi surprinsese ochii opriți asupra ei, sau observase cum se apropie de ea, fără să-și dezlipească ochii de ai ei, cu hainele lui din stofă aleasă și mirosind ca o floare de grădină, deschisă în adierea serii. Gânduri prostești! după cum vedeți; care nu seamănă deloc cu cele ale fetelor de azi; dar nu trebuie să uiți că ceea ce vă povestesc eu se întâmpla acum șaizeci de ani, și că Hetty era o fată simplă, crescută la țară, pentru care un gentleman cu mâini îngrijite apărea la fel de strălucitor ca un zeu din Olimp. Până acum nu așteptase decât următoarea vizită a Căpitanului Donnithorne la fermă sau următoarea duminică în care avea să-l întâlnească iar la biserică; de rândul acesta însă, se întreba în sinea ei dacă nu cumva avea să încerce să-i iasă în drum mâine, când se va duce la Chase — și poate are să-i vorbească și au să facă o parte din cale împreună, și o să fie numai ei doi singuri! Așa ceva nu li se întâmplase încă; și acum, mintea ei, în loc să-și amintească de clipele trecute, încerca să-și imagineze cum va fi mâine — cam pe unde avea să-l zărească venind spre dânsa, cum avea să-și lege părul cu panglica trandafirie pe care el nu i-o văzuse, și ce o să-i spună el ca s-o facă să-l privească, și privirea lui — privirea lui pe care n-are s-o uite niciodată, până la moarte.

Astfel stând lucrurile, cum putea oare Hetty să pună la inimă necazul lui Adam sau să zăbovească cu gândul la moartea bătrânului Thias? Tinerii, când se află în această stare euforică, sunt tot atât de nepăsători față de alții, ca fluturii în căutarea nectarului; sunt despărțiți de restul lumii printr-o perdea de vise — sub vraja unor priviri nevăzute și îmbrățișați de brațe

imateriale.

În timp ce mâinile lui Hetty împătureau în frunze turtele de unt, iar gândul îi zbura la ziua de mâine. Arthur Donnithorne, călărind alături de Mr. Irwine spre Willow Brook, şi ascultându-l pe acesta din urmă comentând întâlnirea cu Dinah, avea şi el anumite presentimente în legătură cu ziua următoare; presentimentele nedesluşite dar destul de puternice pentru a-l face să tresară auzind întrebarea pastorului:

— Ce te-a fascinat într-atât în lăptăria doamnei Poyser? Te pomeneşti că au început să te intereseze procesul de preparare a brânzei şi doniţele de lapte?

Arthur îl cunoştea pe Mr. Irwine prea bine pentru a crede că ar scăpa născocind o minciună, aşa că răspune cu obişnuita lui sinceritate:

— Nicidecum. M-am dus s-o privesc pe Hetty Sorel, frumoasa fată care bătea untul. Dacă aş fi pictor, l-aş face portretul. E uluitor ce frumoase sunt uneori fetele fermierilor de pe aici, deşi taţii sunt pociţi ca nişte măscărici. Feţele lor rotunde, ca a lui Martin Poyser de pildă — cu obraji graşi şi rumeni, în care se pierd celelalte trăsături — preluate de femeile din familie se preschimbă în mutriţe adorabile.

— Mă rog, n-am nimic împotrivă s-o contempli pe Hetty menţinându-te pe o poziţie strict artistică dar, bagă de seamă, să nu care cumva să-şi închipuie că e o mare frumuseţe, pe placul tinerilor coconaşi, şi alte asemenea deşertăciuni, că-i strici viaţa şi n-o să se mai mulţumească să fie nevasta unui om cumsecade, a lui Craig bunăoară, pe care l-am prins făcându-i ochi dulci. Şi aşa mi se pare că are destul gărgăuni în cap ca să-i facă zile fripte celui de-o va lua, cum dealtfel se-ntâmplă oricărui bărbat potolit când se însoară cu o fată frumoasă. Apropo de însurătoare, acum după moartea bătrânului, sper că şi Adam al nostru are să se însoare. N-o mai are de întreţinut decât pe maică-sa şi am impresia, după o aluzie a bătrânului Jonathan pe când stăteam cu el de vorbă zilele trecute, că ar fi ceva între el şi fata aia cuminte, Mary Burge. Când l-am întrebat însă pe el, părea cam încurcat şi a schimbat vorba. Bănuiesc că ori lucrurile nu sunt încă limpezi între ei, ori Adam nu vrea să facă pasul până ce n-are o situaţie mai bună. Nu-i place

să depindă de nimeni, aș spune chiar că păcătuiește prin prea multă mândrie.

— Ar fi o partidă grozavă pentru Adam. O să-i rămână atelierul bătrânului Burge și pun mâna în foc c-o să facă treabă bună. Mi-ar părea bine să-l văd stabilit definitiv prin locurile astea cu casa și cu rostul lui; aș fi gata să-l numesc mare vizir dac-aș avea nevoie de unul. Împreună am putea plănui tot soiul de prefaceri și îmbunătățiri la conac. Nu știu cum arată fata, cred că n-am văzut-o.

— N-ai decât să te uiți la ea duminica viitoare la biserică. Stă alături de taică-su, în stânga amvonului. Și uită-te mai puțin la Hetty Sorrel. Când nu-mi pot permite să cumpăr un câine, evit să-l privesc, fiindcă dacă se atașează de mine și mă privește la rându-i drăgăstos, lupta dintre dorință și aritmetică riscă să devină penibilă. Mă mândresc cu această soluție înțeleaptă, descoperită de mine și, cum eu am ajuns la vârsta înțelepciunii, îngăduie-mi să ți-o ofer.

— Mulțumesc. Poate am s-o folosesc într-o bună zi; deocamdată însă n-am nici o problemă la care s-o aplic. Dumnezeule! cât a crescut apa eleșteului. Acum c-am ajuns la poala dealului, ce-ai zice s-o luăm la trap?

Acesta este marele avantaj al dialogului călare — oricând o poți lua la trap sau la galop, și nici însuși Socrate nu te poate reține de vrei să scapi de el. Cei doi prieteni, eliberați de obligația de a continua conversația, ajunseră curând la pajiștea din spatele casei lui Adam.

CAPITOLUL 10

DINAH ÎN VIZITĂ LA LISBETH

La orele cinci, Lisbeth coborî ținând în mână o cheie mare: era cheia de la ușa camerei în care zăcea mort bărbatul ei. Tot timpul zilei, cu excepția momentelor când o biruise durerea și își dăduse drumul lacrimilor, fusese în permanentă mișcare făcând cele cuvenite pentru mort, cu reculegerea și precizia cu care se e-

xecută o ceremonie religioasă. Scosese lenjeria scrobită păstrată de ani pentru această zi. Ca ieri — şi câte veri trecuseră de-atunci — îi spusese lui Thias unde pusese lenjurile astea, ca el să ştie de unde să le ia când o fi să moară ea, căci ea era mai bătrână decât el. Apoi curăţase lună fiecare lucruşor din odaie, scoţând tot ce amintea de viaţa de zi cu zi. Ferestruica prin care pătrunseseră până acum nestingherite razele îngheţate ale lunii şi lumina caldă a răsăritului din toiul verii, învăluind somnul omului trudit, fusese acoperită cu un cearşaf alb ca neaua, căci somnul veşnic este sacru, în mormânt ca şi în casă. Lisbeth cârpise chiar şi imperceptibila rosătură din draperia în pătrăţele a patului; căci numărate şi nepreţuite îi erau clipele în care îşi mai putea arăta grija faţă de bărbatul al cărui trup neînsufleţit încă i se părea că nu-şi pierduse cu totul viaţa. Morţii noştri nu sunt morţi pentru noi decât atunci când îi uităm; sunt sensibili la faptele noastre, îi putem jigni sau răni; ne cunosc remuşcările şi durerea pricinuită de locul gol ce-l lasă în urma lor; când sărutăm obiectele ce amintesc prezenţa lor, acele sărutări ei le primesc. Şi bătrâna ţărancă era încredinţată că mortul ei era conştient. Ani de zile Lisbeth făcuse economii cu gândul la propria ei înmormântare, dorind să fie îngropată cum se cuvine, convinsă că va şti când o vor duce la cimitir, urmată de soţul şi fiii ei; iar acum, i se părea că cel mai important lucru din viaţa ei era să aibă grijă de odihna de veci a lui Thias, acolo sub măcieşul alb unde i se arătase odată în vis că-şi va dormi somnul din urmă; în visul ei, balsamul florilor şi strălucirea soarelui erau la fel de puternice ca în dimineaţa aceea de duminică, când mersese pentru prima oară la biserică, după naşterea lui Adam.

Terminase tot ce avusese de făcut în camera în care zăcea mortul, făcuse totul de una singură, ajutată doar de fiii ei să-l ridice pe Thias, căci nu voise să trimită după ajutor în sat, neavându-şi prea mult la inimă vecinele; se împăca destul de bine cu Dolly, bătrâna care ţinea casa meşterului Burge şi care venise dimineaţa de cum aflase de moartea lui Thias, dar săraca avea vederea prea şubrezită ca să fie de vreun folos. Lisbeth încuiase uşa şi ţinea cheia în mână; se

așeză obosită pe un scaun, rămas în mijlocul casei, fără să-l pună la locul lui cum ar fi făcut în alte împrejurări. Nu dereticase bucătăria; pe jos erau urme de noroi, niște haine stăteau aruncate unde se nimerise, iar mobilele erau neorânduite. Dar ceea ce altă dată Lisbeth obișnuită cu ordinea și curățenia — n-ar fi suportat, Doamne ferește! i se părea azi normal; era normal ca încăperea să fie răvășită și neprimitoare acum că bătrânul plecase dintre cei vii într-un chip atât de trist: ar fi fost nefiresc ca bucătăria să arate ca și cum nu s-ar fi întâmplat nimic. După o noapte de muncă, după oboseala și agitația zilei, Adam, ajuns la capătul puterilor, adormise în atelier, întins pe o bancă, iar Seth se căznea să aprindă un foc de surcele în bucătăria de vară, voind să pună ceainicul la foc și s-o convingă pe Lisbeth să bea o ceașcă de ceai, plăcere pe care ea și-o îngăduia rareori.

Nu era nimeni în bucătărie când intră Lisbeth, și se trânti pe un scaun. Privi cu ochii absenți murdăria și dezordinea care, în lumina vie a după-amiezii, erau atât de deprimante, se potriveau cu dezordinea din sufletul ei, aceeași dezordine caracteristică primelor ore de după o mare durere, când biata făptură omenească zace parcă amorțită printre ruinele unui mare oraș și se trezește uluită, neștiind dacă ziua se naște sau moare, neștiind de ce totu-i atât de trist în jur și de ce se află acolo, pradă deznădejdii.

Altădată, primul gând al lui Lisbeth ar fi fost: „Unde-i Adam?" dar, neprevăzuta dispariție a bărbatului său îi redase locul pe care acesta îl ocupase în inima ei cu douăzeci și șase de ani în urmă: îi uitase păcatele, cum uităm necazurile trecutei copilării, și nu-și mai amintea decât dragostea bărbatului tânăr și răbdarea omului bătrân. Ochii ei se preumblară absenți prin încăpere până ce intră Seth, care se apucă să strângă din lucruri și să aranjeze masa pentru a-i pregăti ei ceaiul.

— Ce vrei să faci? îl întrebă maică-sa destul de acră.

— Vreau să bei o ceașcă cu ceai, răspunse Seth prevenitor. O să-ți facă bine; și strâng lucrurile astea, ca să fie casa mai plăcută.

— Plăcută! Auzi vorbă. Cum de poți măcar gândi așa ceva? Las-o cum e! Că parcă mai poate fi vreodată plăcută — își dădu ea drumul, cu lacrimile șiroindu-i pe obraji — acu' că s-a dus bietu' tatu-tău pe care l-am spălat și l-am cârpit și i-am gătit mâncare treizeci de ani de zile și n-a avut decât vorbe bune de mulțumire pentru tot ce i-am făcut, și ce îndemânatic era el, când cădeam bolnavă la pat cum mai gospodărea în locul meu și ce se mai mândrea când îmi aducea sus în odaie mâncare făcută de el; cum purta el în brațe băiatu', greu cât doi, preț de cinci mile, până la Waison Wake, fără să ocărască, numai pentru că voiam s-o văd pe soră-mea, care a murit chiar de Crăciunul ăla. Să se înece, sărăcuțu' de el, în eleșteu' ăsta pe lângă care am trecut în ziua de ne-am luat și am venit împreună în casa asta, unde mi-a făcut puzderie de rafturi ca să-mi pun vasele și era mândru nevoie mare că știa c-o să-mi placă. Să moară el și eu să nu știu nimic, să dorm ca și cum nu mi-ar păsa de el! S-apuc eu ziua asta! Cât eram de tineri și cât de bine credeam noi c-o să fie după ce ne-om lua! Lasă totu' așa cum este, băiete. Nu vreau ceai: nu-mi arde nici de ceai nici de mâncare, nici de nimic. Când s-a rupt unu' din capetele podului, la ce bun mai rămâne ălălalt? Mai bine m-ar strânge și pe mine Dumnezeu, să mă duc după omu' meu. Cine poate ști dacă n-are nevoie de mine?

Lisbeth începu să se legene înainte și înapoi, iar vorbele-i se transformară în bocet. Seth, a cărui purtare față de maică-sa era de obicei stângace, știind că avea prea puțină influență asupra ei, nu îndrăzni s-o contrazică, nici s-o consoleze, așteptând să treacă criza; își făcu de lucru, încercând să ațâțe focul și strângând hainele tatălui său, întinse la uscat de dimineață, evitând să se preumble prea mult prin camera unde stătea maică-sa, de teamă să n-o enerveze.

Dar după câteva minute, Lisbeth își întrerupse brusc legănatul și spuse cu glas tare:

— Mă duc să-l caut pe Adam că nu știu pe unde-o fi, și vreau să-l iau, să vină cu mine sus, înainte de se înoptează, că timpu' ce-a rămas să-l mai putem vedea pe taica, se topește ca zăpada la căldură.

— Adam doarme în ateliер, maică. Mai bine lasă-l să doarmă, că-i ostenit de muncă şi necazuri.

— Da' cine nu-l lasă să doarmă? Că doar n-am să-i trezesc dac-am să mă uit la el. Că nu l-am mai văzut de două ceasuri şi-am uitat că s-a făcut mare; mi se pare că a rămas tot prunc, ca pe vremea când îl purta tată-său.

Adam şedea pe o bancă, cu capul culcat pe braţul îndoit, de la umăr la cot, pe masa din mijlocul atelierului. Părea că abia se aşezase şi somnul îl furase, fără să-i şteargă de pe chip tristeţea şi oboseala. Obrazul, nespălat din ajun, era palid şi transpirat; părul îi stătea zbârlit în creştetul capului, iar ochii cu pleoapele închise erau supţi ca după veghe şi suferinţă. Gyp dădea semne de îngrijorare, stând pe picioarele dinapoi, cu botul pe gheata stăpânului, când lingând mâna lăsată în jos a lui Adam, când aruncând priviri atente spre uşă. Bietul câine era flămând şi neliniştit, dar nu-şi părăsea stăpânul, aşteptând să se petreacă ceva. Din pricina stării în care se afla Gyp, deşi Lisbeth intră în vârful picioarelor nevrând să-l trezească pe Adam, intenţia ei fu zădărnicită: câinele se porni pe lătrat, iar Adam deschise ochii şi o văzu pe maică-sa stând înaintea sa. Ceea ce vedea nu se deosebea prea mult de visul întrerupt, căci în timpul somnului retrăise, cu crescută intensitate, toate întâmplările dimineţii în centrul cărora maică-sa cu jalea ei fusese mereu prezentă. Singura diferenţă dntre vis şi realitate era că, dormind, avusese impresia că Hetty venea spre el, participând la momente din viaţa lui în care nu jucase nici un rol. O văzuse bunăoară lângă eleşteu; o supărase apoi pe Lisbeth, intrând în casă; şi o întâlnise, udă de ploaie, în drum spre Treddleston, când se dusese să anunţe primăria. Ori de câte ori îi apăruse Hetty, numaidecât apăruse şi maică-sa; aşa încât deschizând ochii şi zărind-o lângă el, nu fusese câtuşi de puţin surprins.

— Ah! Băiatu' meu, băiatu' meu! izbucni Lisbeth, reluându-şi lamentările, căci atunci când durerea e proaspătă, orice incident sau schimbare cât de neînsemnată devine prilej de dezlănţuire — de-acu încolo

n-o mai ai decât pe maică-ta să-i porţi de grijă şi să-ţi fie povară: de bietu' taică-tu ai scăpat; şi poate-a da Dumnezeu să se ducă şi maică-ta după el, că acu tot n-are nimeni nevoie de mine. C-o haină veche poţi doar petici altă haină veche, ce alta poţi face cu ea? Ţie-ţi trebuie femeie tânără, să-ţi cârpească şi gătească mai bine decât maică-ta. Şi când oi şedea lânqă sobă cu mâinile în sân, o să vă împiedicaţi de mine. (Adam clipi şi se mişcă, îi era groază, mai mult ca orice pe lume, să nu înceapă maică-sa să vorbească de Hetty). Dacă trăia tatu-tău, sărăcuţu' de el, nu m-ar fi dat în lături ca să fac loc alteia, că el fără mine nu putea trăi. Dacă aşa voia Domnul să fim daţi afară, încaltea era şi el cu mine; şi n-apucam ziua asta, că o îngropăciune ne era de ajuns la amândoi.

Lisbeth se opri iar Adam o privi îndurerat şi tăcut; azi nu-i putea vorbi aspru maică-si, dar imputările ei îl scoteau din sărite. Biata femeie nu-şi dădea seama cât îl costau pe Adam văicărelile ei, cum nici câinele rănit nu-şi dă seama cât îl enervează pe stăpânul său scheunatul. Ca toate femeile care se jelesc, Lisbeth voia să fie consolată, iar tăcerea lui Adam o făcea să se jelească cu şi mai multă amărăciune:

— Crezi că nu ştiu că ţi-ar fi mai bine dacă nu ţi-aş sta în cale, te-ai putea duce încotro voieşti, ţi-ai putea lua nevasta care-ţi place. Da' n-avea nici o grijă, că n-am să zic nimic, pe oricare-ai aduce-o-n casă; n-am să deschid gura să cârtesc, că omu' când îmbătrâneşte şi trăieşte pe spinarea altuia fiindcă nu mai e bun de nimic, mai bine să bage sama să nu înghită laolaltă cu colţunu' de pâine cel capătă pomană şi vorbe de ocară. Dacă ţi-ai pus în cap să iei o neisprăvită, ca să s-aleagă praf şi pulbere de rostu' tău, când poţi găsi una care să te facă om, tot n-am să cârtesc, acu' că tatu-tău a murit înecat şi m-o lăsat ca un mâner de cuţit care şi-a pierdut tăişul.

Nemaiputând suporta lamentările, Adam se ridică de pe bancă şi se îndreptă tăcut spre bucătărie. Dar Lisbeth se luă după el.

— Nu vrei să urci sus să te uiţi la tatu-tău? Eu am isprăvit cu orânduiala şi i-ar fi pe plac să stai şi tu prin preajma lui, că mult se mai bucura când era în viaţă şi te purtai frumos cu el.

Adam se întoarse spre ea și încuviință:

— Da, maică; hai să urcăm. Seth vină și tu sus, să fim cu toții împreună.

Urcară și, în urma lor, vreo câteva minute domni tăcerea. Apoi se auzi iarăși cheia învârtindu-se în broască și pași coborând scările. Adam însă nu apăru; era prea ostenit ca să mai țină piept văicărelilor lui Lisbeth și se dusese să se culce în patul lui. De cum intră în bucătărie, se așeză pe scaun, își aruncă șorțul peste față și reîncepu să plângă și să geamă, clătinându-se din nou înainte și înapoi. Seth gândi în sinea lui: „Acu' că am fost sus, o să se liniștească curând; și se duse în bucătăria din dos ca să aţâțe focul, sperând că va putea-o totuși convinge să bea o ceașcă de ceai.

Lisbeth se legăna de mai bine de cinci minute, gemând adânc la fiecare plecăciune spre față, când deodată simți o mână așezându-se ușor pe mâna ei și auzi o voce blândă spunându-i:

— Soră, Cel de Sus m-a trimis să încerc să-ți alin durerea.

La auzul acestor cuvinte, Lisbeth se opri din legănat și fără să-și descopere fața, rămase neclintită și atentă. Vocea îi era necunoscută. Să fi fost oare a soră-si, plecată dintre cei vii de atâția ani? Tremura toată neavând curajul să privească

Dinah, luându-i tăcerea drept dovadă că bătrâna îi primea consolările, nu mai spuse nimic, își scoase boneta și — făcându-i semn să nu facă gălăgie lui Seth care auzind-o venise repede cu inima bătându-i puternic în piept — se aplecă spre Lisbeth ca aceasta să simtă că are pe cineva alături.

Încet Lisbeth își descoperi fața și deschise cu sfială ochii negri înceţoșați. La început nu deslușî decât o față palidă, oglindă a unui suflet curat, cu doi ochi cenușii și blânzi îi era necunoscută. Nedumerirea ei crescu, poate era un înger. Dar tocmai atunci, Dinah puse din nou mâna ei pe mâna lui Lisbeth și bătrâna o cercetă: era o mână mai mică decât a ei, dar nicidecum albă și delicată, căci Dinah nu purtase mănuși în viața ei și palmele îi erau bătătorite de muncă încă din copilărie. Lisbeth mai privi o clipă mâna, apoi ri-

dică ochii spre chipul lui Dinah şi, revenindu-şi în fire, exclamă surprinsă :

— Eşti o femeie care munceşte !

— Întocmai. Mă numesc Dinah Morris şi sunt muncitoare la ţesătoria din satul meu.

— Ah ! se dumiri Lisbeth pe încetul, te-ai apropiat atât de încet, ca o umbră pe perete şi mi-ai şoptit la ureche, că am crezut că eşti un duh. Chiar ş-aduci la chip cu unu', cu ăl din Biblia cea nouă a lui Adam, care-l arată şezând pe un mormânt.

— Am venit de la ferma Hall. O ştiţi pe Mrs. Poyser — e mătuşa mea ; a aflat de necazu' ce s-a abătut asupra voastră şi îi pare foarte rău ; iar eu m-am gândit că s-ar putea să vă fiu de folos. Îi cunosc pe Adam şi pe Seth şi ştiu că altă fată ori femeie în afară de dumneata nu-i în casă, iar când pastorul mi-a spus cât de grea e încercarea pe care v-a dat-o Dumnezeu, inima m-a trimis spre dumneata şi am simţit îndemnul ceresc să vin să-ţi ţin loc de fiică, dacă-mi îngădui.

— Acu ştiu cine eşti ! Eşti metodistă ca Seth ; mi-a vorbit el de tine, spuse Lisbeth pornită din nou pe jale, acum că misterul se limpezise. Vrei să-mi bagi în cap, ca şi el, că durerea-i lăsată de la Dumnezeu. Da' la ce bun să-mi tot spuneţi, de parcă vorba mi-ar uşura oful. Că n-o să mă faceţi voi să cred că e mai bine că omu' meu, dacă i-o fost scris că moară, n-o murit în pat, şi că n-o avut preot la căpătâi să se roage pentru izbăvirea lui, şi că n-am fost lângă el să-i cer iertare pentru vorbele spuse la supărare şi să-i duc dumicătura la gură, atâta vreme cât mai putea înghiţi. Că a murit cum a murit, înecat în apa aia rece, colea lângă uşa noastră, ca un biet cerşetor fără casă şi noi să nu ştim nimic ! Eu să dorm ca şi când n-aş fi femeia lui.

Lisbeth începu din nou să se legene şi să-şi dea drumul la lacrimi ; Dinah spuse :

— Da, draga mea, cu adevărat mare-i durerea ta. Şi neînduplecată inimă are ăl de zice că ţi-e uşoară povara. Dar Domnul nu m-a trimis să ţi-o iau de pe umeri, ci să plâng alături de tine, dacă-mi dai voie. Dacă întindeai masă de petrecere şi te veseleai cu prietenii, te-ai fi gândit poate să ai bunătatea să mă

chemi şi pe mine fiindcă ai şti că mi-ar face plăcere să împărtăşesc bucuria voastră; dar eu mai mult doresc să iau parte la durerea dumitale, şi n-ai avea inimă dacă nu mi-ai îngădui. Nu-i aşa că nu mă alungi? Nu-i aşa că nu eşti supărat pe mine c-am venit?

— Nu, nicidecum! Auzi vorbă? Cum să fiu supărată. Ai fost prea bună c-ai vrut să vii. Seth, ce nu-i dai o ceaşcă de ceai? Mă tot îmbii pe mine, care n-am nevoie, şi nu te gândeşti la cei care au. Şezi colea pe scaun, şezi. Şi mulţămesc c-ai venit şi-ai bătut atâta cale pentr-o babă ca mine... Nu, n-am avut fete şi nici că-mi pare rău, că nu-i cine ştie ce de capu' lor. Is slabe şi nevolnice; flăcăi mi-am dorit, care să-şi poată croi drum în viaţă. Ş-apoi băieţii se-nsoară, ş-am să am şi fete, chiar prea multe. Da' acu, ia şi fă-ţi ceaiul cum îţi place, că mie mi-i tot una, orice iau în gură acelaşi gust are, gust amar de necaz.

Dinah avu grijă să nu se dea de gol că-şi luase ceaiul şi se grăbi să accepte invitaţia, sperând s-o convingă pe Lisbeth să bea şi să mănânce ceva căci avea nevoie, după o zi de post şi muncă.

Seth era atât de fericit de prezenţa lui Dinah în casă încât se gândea că, pentru astfel de clipe, merită să-ţi trăieşti viaţa, cu toate greutăţile şi supărările ei; în minutul următor se căi amarnic pentru a fi găsit prilej de bucurie în moartea tatălui său. Totuşi, plăcerea de a fi lângă Dinah birui: nu i se putea împotrivi cum nu se putea împotrivi nici influenţei pe care o avea vremea asupra lui. Mulţumirea i se citea pe faţă şi atrase atenţia mamei sale, care-l observă în timp ce-şi bea ceaiul.

— Tu, Seth, chiar că poţi spune că durerea îşi are şi ea partea ei bună şi că ţie unu' îţi priieşte. Arăţi ca şi cum n-ai şti ce-i aia grija sau nevoia, ca atunci când erai prunc şi stăteai treaz în leagăn. Tu stăteai în leagăn după ce deschideai ochii, nu ca Adam care nu şedea locului o clipă. Totdeauna ai fost nesimţitor ca sacu' cu cartofi şi aşa era şi bietu' tătâne-tu. Da şi tu, la fel arăţi — se întoarse Lisbeth către Dinah. Poate din pricină că sunteţi metodişti. Nu că aş vedea ceva rău în asta, da sunteţi mai împăcaţi. Mă rog dacă metodiştilor le e pe plac durerea, apoi n-are decât să le priască; păcat că nu pot prelua şi partea celor care

bucuros s-ar lipsi de ea. Cât despre mine, din belşug le-aş da ; când trăia omu' meu, mă căinam de dimineaţa până noapte, şi-acum că s-o dus, fericită aş fi să se-ntoarcă nenorocirea de-atunci.

— Aşa-i, încuviinţă Dinah, având grijă să n-o contrazică pe Lisbeth. Mi-aduc aminte când a murit mătuşa mea, cum mai doream s-o aud tuşind noaptea, în loc să dorm nestingherită în liniştea pe care a lăsat-o în urma ei. Draga mea, ia încă o ceaşcă de ceai şi mai mănâncă ceva.

— Cum — se miră Lisbeth luând ceaşca şi vorbind pe un ton mai puţin certăreţ — n-ai avut tată şi mamă de te-a îndurerat într-atât moartea unei mătuşi ?

— Nu, nu i-am cunoscut nici pe tata, nici pe mama ; m-a crescut mătuşă-mea de când eram mică. Ea n-a avut copii căci nu s-a măritat, şi m-a îngrijit ca şi când aş fi fost a ei.

— Frumos din partea ei, că nu-i uşor să creşti singură un copil de mic. Da cred că şi tu ai fost cuminte şi nu i-ai dat multă bătaie de cap ; când se uită omu' la tine ar zice că nu ţi-ai ieşit niciodată din fire. Şi ce-ai făcut după ce ţi-a murit mătuşa ? De ce n-ai venit la noi, că zici că Mrs. Poyser ţi-e mătuşă ?

Dinah, observând că Lisbeth îşi mutase atenţia asupra ei, începu să-şi povestească viaţa — cum fusese învăţată de mică să muncească şi ce fel de aşezare era Snowfield, şi cât de greu o duceau oamenii acolo — şi multe alte amănunte care puteau s-o intereseze pe bătrână. Aceasta asculta, uitându-şi jalea, furată de farmecul blând şi liniştitor al fetei. După un timp, se înduplecă şi îngădui să se facă curăţenie în bucătărie ; căci Dinah insistă, încredinţată că ordinea din jur o va ajuta pe Lisbeth să se reculeagă, ca apoi se se poată ruga împreună. Seth ieşise să taie lemne, intuind că Dinah dorea să rămână singură cu maică-sa.

Lisbeth şedea privind-o cum se mişca iute prin încăpere şi recunoscu în cele din urmă :

— Te pricepi la curăţenie. Mi-ar plăcea să te am de noră ; n-aş avea grijă c-ai cheltui banii băiatului pe găteli. Nu te-asemeni cu fetele de-aici. Poate că oamenii din Snowfield sunt altfel decât la noi.

— Viaţa lor e altfel, răspunse Dinah. Munca lor e alta : în fabrică, în mină, mulţi se angajează în satele

dimprejur. Sufletu' omului este însă pretutindeni acelaşi. Există şi acolo fii ai lumii şi fii ai pământului. Da' sunt mai mulţi metodişti la Snowfield ca aici.

— Ca să spun drept, nu credeam că femeile din secta voastră sunt ca tine; că o ştiu pe nevasta lui Will Maskery, şi nu-mi place deloc înfăţişarea ei. Mai bine mă uit la o broască decât la ea. Mă gândesc chiar dacă nu vrei să rămâi aici peste noapte, ca să fii în casă când m-oi trezi mâine dimineaţă. Da' poate te aşteaptă cei de la fermă?

— Nicidecum, spuse Dinah, nu m-aşteaptă nimeni — şi aş vrea să rămân, dacă nu m-alungi.

— Că loc este; eu îmi fac patu' în cămăruţa de lângă bucătăria din dos şi poţi să te culci lângă mine. Aş avea cu cine mai vorbi în timpu' nopţii, că-mi place felu' cum vorbeşti. Mi-aduce aminte de rândunelele de anu' trecut de sub streaşină, care ciripeau de dimineaţa. Ah! ce le mai iubea omu' meu! Şi Adam, la fel, dar anu' ăsta nu s-au mai întors. Poate c-au murit şi ele.

— Gata, anunţă Dinah, am terminat bucătăria. Uite ce frumoasă e! Şi acum, dragă mamă — căci în seara asta sunt fiica dumitale, nu-i aşa? — te rog spală-te pe faţă şi schimbă-ţi scufa. Mai ţii minte ce-a făcut David când Dumnezeu l-a chemat fiul la el? Cât timp încă trăia copilu', a postit şi s-a rugat să i-l lase Dumnezeu; a zăcut pe podea, fără să bea şi fără să mănânce, rugându-se toată noaptea. Când l-a văzut mort, s-a sculat, s-a spălat, s-a uns cu sfântul mir, şi-a schimbat hainele, şi s-a aşezat să mănânce şi să bea; şi când l-au întrebat cum se face că de îndată ce i-a murit băiatu', a încetat să-l jelească, el a răspuns: „Cât timp trăia copilu' am plâns şi am postit; gândeam în sinea mea: cine poate şti dacă nu se înduplecă Dumnezeu şi mi-l lasă. Acu' c-a murit, de ce să mai postesc? Pot oare să-l mai aduc înapoi? El n-are să se întoarcă, eu am să fiu cel care se va duce la el."

— Înţelept a vorbit! încuviinţă Lisbeth. Omu' meu — bietu' de el, n-o să se mai întoarcă, da' am să mă duc eu la el — şi cu cât mai curând, cu atât mai bine. Voi face precum vrei: găseşti în sertar o scufă curată, iar eu mă duc în bucătăria cealaltă să-mi spăl faţa.

Şi tu. Seth. adu de sus Biblia cea nouă cu poze a lu' Adam, că poate ne citeşte ea dintr-însa. M-au alinat vorbele astea : el n-are să se întoarcă, da' am să mă duc eu la el.

Dinah şi Seth mulţumiră în sinea lor Domnului, văzând-o pe Lisbeth mai împăcată. Aceasta i se datora lui Dinah care ştiuse să se apropie de ea cu căldură, fără să folosească cuvinte de predică. Din copilărie petrecuse mult timp alături de bolnavi şi de cei ce-şi plângeau morţii, printre oameni cu mintea întunecată de prea multă trudă şi neştiinţă, şi învăţase cum să se poarte cu ei, cum să pătrundă la inima lor şi să le-o înmoaie, ca să primească vorbe de consolare şi luare aminte. Obişnuia să spună că în asemenea împrejurări nu se simţea niciodată singură — că i se „arăta" când să vorbească şi când să tacă. Ceea ce numim noi înşine „inspiraţie" nu este oare iuţeala în gândire îmbinată cu o pornire generoasă ? Analiza subtilă a procesului mental a demonstrat, confirmând spusele lui Dinah, că cele mai înălţătoare gânduri ale noastre şi cele mai bune fapte, le datorăm inspiraţiei.

Aşadar în seara aceea, în bucătărioara din spatele casei, toţi se închinară cu credinţă, dragoste şi speranţă. Iar bătrâna şi veşnic îndurerata Lisbeth, fără a deveni mai înţeleaptă, se simţi mai bună şi mai îngăduitoare, intuind parcă, dincolo de necazurile vieţii, existenţa unei dreptăţi imanente. Nu era capabilă să înţeleagă sensul suferinţei, totuşi, în acele clipe, sub influenţa binefăcătoare a lui Dinah, îşi dădu seama că trebuia să tacă şi să rabde.

CAPITOLUL II

ACASĂ LA LISBETH

A doua zi de dimineaţă, încă înainte de ceasurile patru şi jumătate, Dinah — săturându-se să asculte ciripitul păsărelelor şi să privească pe fereastra din acoperiş creşterea zilei, se sculă din pat şi începu să se îmbrace, cu băgare de seamă, ca nu cumva s-o tre-

zească pe Lisbeth. Dar altcineva i-o luase înainte, sculându-se și mai devreme, și coborând scările în urma lui Gyp. Apariția câinelui era semn sigur că cel ce cobora nu putea fi decât Adam; Dinah însă n-avea de unde ști și crezu că era Seth, căci de la el aflase că Adam muncise fără să închidă ochii toată noaptea trecută. Dar Seth se trezi de-abia când auzi ușa. Întâmplările zilei, prezența lui Dinah, îl ținuseră treaz până târziu mai ales că, muncind mai puțin ca de obicei, nu fusese obosit; până să-l cuprindă somnul petrecuse ceasuri întregi gândindu-se și foindu-se în așternut și de aceea încă mai dormea.

În schimb Adam, refăcut după atâtea ore de odihnă și nerăbdător cum era din fire, voia să-și înceapă ziua și să-și alunge tristețea, apucându-se de treabă. Ceața nu se ridicase încă din vale; vremea avea să fie caldă și frumoasă, iar el se va reîntoarce la muncă, de îndată ce va fi mâncat ceva, ca să nu pornească pe inima goală.

„Omul poate duce oricât, atâta timp cât poate munci" se socoti el în gând. Firea lucrurilor nu se schimbă deși viața nu-i decât neîncetată schimbare. Patru ori patru tot șaisprezece fac fie că ești vesel ori amărât. Asta are bun munca, te scoate dintr-ale tale și te obligă să ții legătura cu ceea ce se petrece în jur.

După ce-și dădu cu apă pe față, se simți din nou el însuși și, cu ochii lui negri, vii ca de obicei, și părul des și umed, încă strălucind, se îndreptă spre atelier, ca să aleagă scândura pentru sicriu, vrând ca, împreună cu Seth, s-o ducă la Jonathan Burge unde să-l facă unul din lucrători, pentru ca maică-sa să nu vadă și mai ales să n-audă aceste triste pregătiri de îngropăciune.

Tocmai intrase în atelier când auzi un pas ușor și grăbit pe scări; sigur nu era al mamei. Seara, când sosise Dinah, el era de mult în pat și dormea, iar acum se minuna, neștiind al cui era pasul. Un gând nebun îi trecu prin minte și îl cuprinse o emoție ciudată. Ca și cum ar fi putut fi Hetty! Ea era ultima ființă din lume care s-ar fi putut afla în casă. Și totuși nu-i venea să se ducă să vadă, temându-se parcă să descopere dovada că se înșelase. Se sprijini de-o scândură pe care o trăsese din vraf și ascultă zgomotele ce ve-

neau de dincolo şi cărora imaginaţia lui le dădea o interpretare atât de plăcută; pe chipul său, cu trăsături puternice, apăru o expresie timidă de duioşie. Pasul cel uşor se mişca prin bucătărie, însoţit de foşnetul măturii, făcând tot atâta gălăgie cât o adiere blândă de toamnă care alungă frunzele moarte din praful cărării; cu ochii minţii, Adam vedea o fetişoară cu gropiţe, doi ochi negri zâmbitori şi jucăuşi privind în jos, şi o siluetă plinuţă, puţin plecată spre coada măturii. Era o închipuire nebună — nu putea fi Hetty; dar singurul mijloc de a pune capăt acestei nebunii era să meargă şi să vadă cine se afla în camera vecină, căci de ce sta şi asculta, de-aia era mai sigur de realitatea închipuirii sale. Puse scândura deoparte şi porni spre uşă.

— Bună dimineaţa, Adam Bede. Cum te simţi? îl întâmpină Dinah, cu vocea ei melodioasă, oprindu se din măturat şi privindu-l cu ochii ei blânzi şi gravi. Sper că te-ai odihnit şi ţi-ai recăpătat puterile, ca să înfrunţi greutăţile şi căldura zilei.

Adam se simţea ca şi când s-ar fi trezit dintr-un vis plin de soare şi-ar fi dat cu ochii de lună. O mai întâlnise el de câteva ori pe Dinah, la ferma Hall, unde însă Hetty îl împiedicase să ia în seamă orice altă prezenţă feminină, şi de-abia cu două trei zile înainte descoperise că Seth o iubea, aşa încât, cu toată grija lui faţă de frate-său, nu apucase s-o privească. Iar acum trupul ei subţire, rochia simplă şi faţa senină şi palidă îl impresionară, contrastând violent cu imaginea din mintea lui. Nu-i răspunse de îndată, ci rămase cu privirea aţintită asupra ei, cercetând-o cu insistenţă, ca şi când ar fi fost un obiect care-i atrăsese pe neaşteptate atenţia. Pentru prima oară în viaţă, Dinah se simţi stingherită; privirea pătrunzătoare a acestui bărbat plin de forţă era atât de diferită de a timidului, blajinului Seth! Sângele-i îmbujoră obrajii; mirarea îl aprinse şi mai mult. Roşeaţa feţii îi aminti lui Adam că uitase să răspundă:

— Am fost nedumerit să te văd aici; eşti tare bună c-ai venit s-o ajuţi pe maica, care a primit o lovitură atât de grea, îi mulţumi el cu căldură, căci mintea lui ageră îl făcu să priceapă imediat ce-o adusese pe Dinah în casa lor. Sper că maica îţi este îndatorată,

adăugă el, întrebându-se oarecum îngrijorat ce primire i-a făcut Lisbeth.

— Da, îl asigură fata, apucându-se de măturat, părea mult mai liniştită şi a dormit destul de bine în timpul nopţii. Când am plecat de lângă ea, nu se trezise încă.

— Cine v-a dat de ştire la fermă despre cele întâmplate? se minună Adam, cu gândul la altă persoană, voia să afle dacă „ea" dăduse vreun semn de mâhnire.

— Mi-a spus Mr. Irwine, pastorul, iar mătuşa mea, când a auzit, s-a întristat foarte, şi m-a îndemnat să merg să am grijă de mama dumitale; la fel ar fi făcut şi unchiu', nu mă îndoiesc, da' ieri a fost toată ziua la Rosseta. Toţi ăi din casă te aşteaptă, cum ai timp, să treci pe la noi, căci toţi de acolo se bucură când te văd.

Dinah, cu intuiţia ei, ghicise că Adam dorea să afle dacă Hetty fusese afectată de nenorocirea lor; era însă mult prea cinstită ca să mintă, dar se sîlise să găsească un răspuns în care să fie implicată şi Hetty. Dragostea are darul de a-i face pe oameni să se lase înşelaţi cu bună ştiinţă şi să devină credulii ca nişte copii; să dea crezare faptelor în care nu cred, dar care le liniştesc neliniştea. Atât de mult îl plăcu lui Adam cele spuse de Dinah, încât pe dată începu să-şi închipuie cum va fi când se va duce la ferma Hall şi când Hetty va fi poate mai drăguţă cu el decât fusese vreodată.

— Da' am auzit că te pregăteşti să-i părăseşti? întrebă Adam.

— Mă întorc sâmbătă la Snowfield. Şi trebuie să plec cu noaptea în cap spre Treddleston, ca să prind cursa lui Oakboume. Aşa că diseară mă duc la fermă, ca să petrec ultima zi cu mătuşa şi copiii. Însă, dacă mama ta doreşte, azi pot rămâne la voi. Aseară mi se părea că mă avea la inimă.

— Atunci nu încape îndoială că doreşte să rămâi. Când are pe cineva la inimă de la început, cu timpul îl îndrăgeşte; de obicei însă, nu prea se împacă cu femeile, mai cu seamă cu cele tinere. Deşi, surâse Adam, nu văd de ce să nu se împace cu dumneata, chiar dacă pe celelalte nu le suferă.

Până aici Gyp asistase tăcut şi nemişcat la conver-

saţie, azeşat pe picioarele dinapoi, ultându-se pe rând, când la faţa stăpânului său urmărindu-i expresia, când la Dinah care trebăluia prin bucătărie. Zâmbetul cu care Adam rosti ultimele cuvinte avu un efect hotărâtor asupra lui Gyp, lămurindu-l în ce lumină trebuia privită străina ; când fata lăsă mătura, câinele se îndreptă spre ea şi-şi propti prietenos botul de mâna ei.

— Priveşte, Gyp îţi spune „bun venit", comentă Adam ; de obicei îi trebuie mult timp până să se apropie de străini.

— Bietul căţel, exclamă Dinah, mângâindu-i blana cenuşie. Făpturile necuvântătoare îmi dau totdeauna senzaţia ciudată că ar vrea să vorbească şi suferă fiindcă nu pot. Fără îndoială că în mintea lor, se ascund mult mai multe gânduri decât izbutesc ei să ne facă să înţelegem, căci noi — cu toate că ne folosim de cuvinte — abia de putem împărtăşi jumătate din ceea ce simţim.

Când apăru Seth, se bucură găsindu-l pe Adam stând de vorbă cu Dinah ; voia ca fratele său să se convingă cât de superioară celorlalte femei era ea. Dar, după ce-şi dădură bună dimineaţa, Adam îl chemă în atelier ca să se sfătuiască cum să facă sicriul, iar Dinah se apucă din nou de curăţenie.

La orele şase îşi luau micul dejun împreună cu Lisbeth, în bucătăria în care totul era orânduit de parcă dereticarea ar fi fost făcută de stăpâna casei. Fereastra şi uşa erau deschise, lăsând să intre aerul proaspăt al dimineţii încărcat cu mirosul ismei şi al celorlalte ierburi din grădină. Dinah nu se aşezase, servindu-le mai întâi celorlalţi fiertura de cereale şi turtele de ovăz, pe care le pregătise după obiceiul casei, căci se interesase şi aflase de la Seth ce le dădea Lisbeth la micul dejun. De când coborâse, bătrâna tăcuse, încercând parcă să se adapteze rolului de cucoană care, când se scoală, găseşte totul gata şi, când se pune la masă, este servită. Noile senzaţii prin care trecea excludeau amintirile tragice. În sfârşit, după ce gustă fiertura de cereale, rupse tăcerea :

— Putea să-ţi iasă mai prost ; iaca mănânc fără să-mi întoarcă stomacul pe dos. Nu era rău dac-o făceai mai groasă, da' văd că şi tu ai pus câteva frunze de mentă cum pun şi eu ; cin' te-a învăţat ? Băieţii

mei, n-au să mai găsească ei pe nimeni să le facă fiertura ca mama lor, mare lucru dac-or găsi cin să le gătească măcar cât de cât. Da ţie, dacă ţi-ar arăta cineva, ai fi în stare; că nu eşti dintr-alea care umblă cu ochii lipiţi, când se scoală de dimineaţa; te mişti iute prin casă şi văd că ai grijit destul de bine.

— Cum maică, destul de bine? interveni Adam. Casa-i lună. Cum putea să fie mai curată?

— Ei, ce ştii tu? Chiar aşa, ia spune-mi, ce ştii tu? Că bărbaţii nu-şi dau seama dacă podeaua-i spălată sau a lins-o pisica. Ce ştii tu, decât să-mi ceri de mâncare, tocma' când mi-a dat fiertura-n foc şi-a prins gust de afumat. Că numa' când ai burta plină bagi sama că-i şi maică-ta bună la ceva.

— Dinah, vino de şezi şi mănâncă şi tu ceva, acum că ne-ai umplut la toţi farfuriile, o îndemnă Seth.

— Chiar aşa, vino de şezi cu noi, insistă Lisbeth. Pune şi tu ceva în gură, că te-ai sculat cu noaptea în cap şi te-ai apucat de treabă cu inima goală. Hai, stai colea — adăugă ea cu afecţiune în glas, în vreme ce Dinah se aşeză lângă ea. O să-mi pară rău când ai să pleci, că ştiu că nu mai poţi zăbovi. Uite, cu tine m-aş putea obişnui să trăiesc în casă.

— Dacă-mi îngădui, pot rămâne până diseară, spuse Dinah. Aş rămâne eu mai mult, da' sâmbătă mă-ntorc la Snowfield şi mâine trebuie să stau cu mătuşa.

— Eh, eu n-am să mai văd niciodată locurile alea. Omul meu era dinspre Stonyshire, da' a plecat când era tânăr, că zicea că acolo nu făcea nimic cu tâmplăria lui.

— Mi-l aduc aminte pe taica, cum îmi spunea când eram mic că dac-ar fi fost s-o ia iar din loc, s-ar fi dus spre miazăzi — începu Adam să povestească. Da' nu ştiu zău dac-ar fi fost bine. Mi-a spus mie Bartle Massey — care cunoaşte regiunile dinspre sud, că oamenii din nord sunt mai de soi, mai bine clădiţi, mai ageri la minte şi la treabă. Şi tot el mi-a spus că prin părţile din sud sunt locuri unde pământu-i neted ca-n palmă, nu vezi prea departe, decât dacă te urci în vârful copacului celui mai înalt. Eu unu' n-aş putea trăi într-aşa regiune; îmi place, când plec la lucru, să merg pe un drum care suie dealu' şi să cuprind cu privirea

câmpurile din jur, să văd un pod, sau un oraş sau vreun povârniş. Asta te face să simţi că lumea-i mare şi-ntr-însa trăiesc mulţi oameni, care — ca şi tine — muncesc cu braţele şi cu capu'.

— Şi mie-mi plac dealurile, adăugă Seth, mai cu seamă când se strâng nourii deasupra capului şi razele soarelui se văd departe, tocmai unde trece drumul spre Loamford — aşa cum s-au văzut destul de des în zilele din urmă când a fost furtună: acolo unde-i soare, parc-ar fi raiul cu veşnica lui veselie, deşi viaţa-i întunecată şi înnourată.

— Ah! Şi mie îmi place regiunea dinspre Stonyshire — spuse Dinah. Nici eu n-aş putea trăi într-un loc cu ogoare prea rodnice şi vite multe şi grase, cu pământu' prea neted şi uşor de străbătut cu picioru': n-aş putea întoarce spatele acestor dealuri, unde bieţii oameni trudesc din greu pentru bucata lor de pâine, unii stând ziua întreagă în mină sub pământ, fără s-apuce să vadă soarele. Ce binecuvântare, pe o zi rece şi întunecată cu ceru' înnourat deasupra dealurilor, să simţi sufletu' plin de dragoste pentru Cel de Sus şi să poţi duce cu tine această dragoste în casele de piatră, pustii şi sărace, ai căror locuitori nu au altă, mângâiere.

— Ei, îi tăie Lisbeth şirul vorbelor, ţie-ţi dă mâna, că tu eşti ca florile din ulcică; trăieşti din te miri ce, ca ele, care după ce le culegi, se mulţumesc cu o picătură de apă şi o rază de soare; da' ăi flămânzi bine fac de părăsesc locurile sărace. Că rămân mai puţine guri să rupă din pâinea prea mică. Da' continuă ea uitându-se la Adam, tu să nu vorbeşti de plecare, nici spre nord nici spre sud; că doar n-ai să-ţi laşi mama şi tatăl în cimitir ca să te aşezi pe meleaguri necunoscute. Să ştii că mă scol din mormânt dac-o singură duminică n-am să te văd la cimitir.

— N-avea grijă maică, o linişti Adam. Dacă mi-era mie de plecare, plecat eram de mult.

Isprăvise de mâncat şi se ridicase în picioare.

— Ce-ai de gând să faci? întrebă Lisbeth. Nu te-apuci de sicriul lui tătu-tău?

— Nu maică. Încercăm lemnul şi-l ducem în sat, să-l facă acolo.

— Asta nu, băiete, izbucni Lisbeth mânioasă. Doar n-ai vrea să laşi pe altul să-i facă sicriu lui tatu-tău.

Cine-l poate face mai bine ca tine? Şi nu uita că tatu-tău se pricepea să osebească lucru' bun de lucru' prost, şi nu se cade să aibă parte de un sicriu de mântuială, tocma' el care are un fecior că nu-i găseşti perechea în Treddleston de priceput ce-i.

— Bine maică, dacă asta-i voia dumitale, îl fac acasă; da' mă ţineam să nu-ţi facă rău s-auzi cum ciocănim la el.

— Şi ce-ai vrea, să-mi facă bine? Aşa se cade. Şi ce dacă-mi face rău. Că doar de-acu încolo parcă-mi mai mi-e dat s-aleg: când ai rămas fără gust în gură, înghiţi orice-mbucătură, de e bună, de e rea. Şi-acu' primu' lucru de care te-apuci, e sicriu'. Nu vreau să pună nime' altu' mâna pe el, afară de tine.

Adam întâlni ochii lui Seth care-şi plimba cu amărăciune privirea de la Dinah la el.

— Nu maică, spuse el, nu-i bine aşa. Dacă-l facem acasă trebuie să pună şi Seth mâna. Eu mă duc acu' de dimineaţă până la meşteru' Burge care s-ar putea să vrea să mă vadă, iar Seth rămâne acasă şi începe lucru. La prânz mă întorc, şi pleacă el.

— Nu, nu, se încăpăţână Lisbeth plângând. Ţin foarte mult să-i faci tu coşciugu' lui tatu-tău. Da' tu totdeauna eşti aşa căpăţânos şi numai după cum vrei tu le faci pe toate. Niciodată nu ţii seama de vrerea mea. Când trăia bietu' tatu-tău, te purtai aspru cu el şi-l judecai; ei, acu' c-o murit, ţi-o fi poate mai bine. Săracu! I-o fi trecut lui prin gând vreodată că Seth o să fie cel ce i-o face coşciugu'?

— Lasă, Adam, nu mai cerca de pomană, spuse Seth cu blândeţe deşi vocea-i trăda efortul de a-şi stăpâni mâhnirea, maica are dreptate. Eu mă duc la atelier, iar tu stai de mântuie sicriul.

Trecu în camera alăturată, urmat de Adam, iar Lisbeth, în virtutea obişnuinţei începu să strângă masa, ca şi când ar fi vrut să arate că nu-i mai îngăduie lui Dinah să-i ţină locul. Dinah tăcu şi trecu fără zgomot în atelier unde se aflau cei doi fraţi.

Aceştia îşi puseseră şorţurile dinainte şi tichiile în cap; Adam stătea în picioare cu mâna stângă pe umărul lui Seth arătând cu ciocanul spre stiva de scânduri din dreapta. Întorceau spatele uşii prin care pătrunse

Dinah, atât de încet încât n-o simţiră până ce nu-i auziră glasul:

— Seth Bede!

Seth tresări şi amândoi se întoarseră cu faţa spre ea. Dinah îl privi ca şi când nu l-ar fi văzut pe Adam, şi îşi opri ochii pe chipul lui Seth şi vorbindu-i cu multă căldură

— Nu-mi voi lua rămas bun. Am să te văd când te întorci de la lucru. Cum trebuie să fiu la fermă înainte de-nnoptat, n-o să fie mult până atunci.

— Mulţumesc Dinah; mă bucur să mai fac o dată drumul de înapoiere în tovărăşia ta. Poate pentru ultima dată.

Vocea lui Seth tremură uşor. Dinah îi întinse mâna:

— Domnul o să-ţi răsplătească bunătatea şi înţelegerea pe care i-o arăţi bătrânei tale mame.

Se întoarse şi plecă tot atât de repede şi fără zgomot cum venise. Adam o privise în tot acest răstimp, ea însă nu se uitase la el. De cum ieşi, Adam îi spuse lui Seth:

— Nu mă mir c-ai îndrăgit-o, Seth. Are o faţă ca de floare.

Tot sufletul lui Seth i se ridică în ochi şi pe buze; nu i se destăinuise încă fratelui său, iar acum simţea o mare fericire simţind că acesta îi aflase secretul.

— Da Addy, mi-e dragă, mi-e foarte dragă, mă tem că mi-e chiar prea dragă. Ea însă nu mă iubeşte, decât aşa cum a poruncit Dumnezeu să-ţi iubeşti aproapele. Şi cred că n-o să iubească niciodată pe nimeni, aşa ca să-l ia de bărbat.

— Asta n-ai cum şti, băiete; nu-ţi pierde nădejdea. Dinah e făcută dintr-o plămadă mai de soi decât altele, se vede de-o poştă. Dar dacă le întoarce în toate, nu-mi vine să cred că nu-i în stare să iubească.

Fără alte cuvinte, Seth, porni spre sat şi Adam se apucă de sicriu.

— Ajută-ne, Doamne, se rugă Adam în gând ridicând o scândură, ajută-ne şi pe el şi pe mine. Tare mă tem că n-o să ne fie viaţa uşoară, şi-o s-avem amândoi de tras. Ce ciudat e să vezi un bărbat în toată puterea, în stare să ridice în dinţi un scaun şi să umble cale de cincizeci de mile fără osteneală, tremurând şi

roşind sub privirea unei femei — una singură din câte-s pe lume! Cine poate dezlega taina asta? Nimeni; tot aşa cum nu poate dezlega taina bobului care rodeşte.

CAPITOLUL 12

ÎN PĂDURE

În aceeaşi dimineaţă de joi, Arthur Donnithorne în timp ce se preumbla prin odaia lui admirându-şi persoana tipic britanică reflectată în oglinzi de modă veche şi privind din când în când tapiseria egipteană, reprezentând fiicele faraonului şi pe Moise copil — vorbea cu sine însuşi; când valetul termină să-i lege eşarfa din mătase neagră, petrecută pe după umăr, ajunse la o hotărâre practică.

— Vreau să merg la Eagdale la pescuit şi să stau acolo vreo săptămână, îi comunică el valetului. Te iau cu mine, Pym, şi plecăm acum, de dimineaţă, aşa că să fii gata pe la unsprezece şi jumătate.

Fluieratul care-i întovărăşise gândurile până în pragul acestei hotărâri se transformă brusc în vocalize de tenor; apoi Arthur străbătu în goană coridorul cântând cât îl ţinea glasul aria lui preferată din *Opera de trei parale*: „Când sufletul ţi-e împovărat de griji". Nu era o melodie eroică, deşi, îndreptându-se spre grajduri ca să dea ordin să fie înhămaţi caii, căpitanul avea senzaţia că săvârşise o faptă eroică. Simţise nevoia să obţină propria-i aprobare pentru actele sale, şi nu era o aprobare pe care s-o capete fără să plătească. Până în prezent fusese totdeauna de acord cu sine însuşi şi avea mare încredere în virtuţile sale. Nu exista tânăr care să-şi mărturisească greşelile cu mai multă candoare ca el, ori candoarea era poate cea mai de seamă dintre calităţile sale; şi cum putea oare această candoare fi pusă în valoare dacă n-ar fi avut nici un păcat pe conştiinţă? Avea reconfortanta convingere că toate păcatele lui se datorau firii prea generoase — de leu puternic — şi impetuozităţii lui, sângelui prea fierbinte; nu erau păcate meschine de vierme, născute din prefăcătorie şi neputinţă. Arthur Donnithorne n-ar fi comis niciodată o laşitate sau o faptă crudă şi nedreaptă.

„Asta nu. Câteodată parcă am pe dracu' în mine şi mă bag în tot felul de buclucuri, dar totdeauna am grijă, ca vina să cadă asupra mea." Din nefericire însă, în cazul buclucurilor, dreptatea nu o face un judecător romantic şi consecinţele nu le suportă cel ce se recunoaşte vinovat în gura mare. Numai din cauza acestei deficienţe în orânduiala lucrurilor, adusese Arthur ponoase pe capul altora. Era, mai presus de orice, un om de treabă; în toate visurile de viitor, se vedea stăpânul unei moşii prospere şi bine gospodărită, lucrată de ţărani care ţineau la el ca la ochii din cap, căci era întruchiparea gentlemanului englez; la conac nu va lăsa nimic în voia soartei, vor domni ordinea, eleganţa şi bunul gust, toţi vor munci cu voioşie, şi va avea în grajd cel mai bun armăsar din Loamshire şi-şi va deschide cu uşurinţă punga pentru a contribui la bunăstarea obştei — într-un cuvânt, când frânele moşiei aveau să treacă în mâinile lui, altfel aveau să fie toate câte depindeau de familia Donnithorne. Iar una din primele măsuri avea să fie mărirea retribuţiei pastorului Irwine, pentru ca acesta să poată avea o trăsură cu cai la dispoziţia mamei şi a surorilor lui. Afecţiunea lui pentru rector data din copilărie. Era o afecţiune jumătate filială, jumătate frăţească; într-atât de frăţească încât prefera tovărăşia lui oricărui tânăr, şi destul de filială ca să se teamă de dezaprobarea lui.

Trebuie să recunoaşteţi că Arthur Donnithorne era ceea ce se numeşte „un băiat bun" — asta era părerea unanimă a tuturor colegilor lui de şcoală: nu putea suporta nenorocirile altora; oricât ar fi fost de pornit împotriva bunicului său, ar fi fost dezolat să i se întâmple ceva, până şi pentru mătuşă-sa Lidia nutrea acel sentiment cald care-l nutrea pentru toate femeile. Dacă avea suficientă voinţă ca să reuşească să nu aducă niciodată prejudicii nimănui ci să facă numai bine celor din jurul său, aşa cum dorea şi-l îndemna firea lui bună, era greu de ştiut, având în vedere că abia împlinise douăzeci şi unu de ani. Şi nici n-avem de gând să purcedem la investigaţii ample asupra caracterului unui tânăr nobil, chipeş şi generos, îndeajuns de bogat pentru a se achita onorabil în cazul unor accidente nedemne de luat în seamă: dacă, de pildă, alergând călare ar fi lovit un om şi i-ar fi rupt piciorul, fără în-

doială ar fi avut posibilitatea să-i asigure o pensie îndestulătoare, sau dacă, cu totul întâmplător, ar fi stricat viața unei fete, n-ar fi stat pe gânduri să-i trimită daruri scumpe, împachetându-le personal cu multă grijă. În asemenea împrejurări e ridicol să întreprindem cercetări și să analizăm mai îndeaproape caracterul unei persoane, care, în mod evident, nu este fiește cine. Pentru un astfel de gentleman cu stare și nume răsunător, folosim epitete adevărate cu înțeles mai general; iar doamnele, cu intuiția caracteristică sexului lor, își dau imediat seama că sunt „drăguți". Ce vreți? are toate șansele să treacă prin existență fără să scandalizeze pe nimeni; este ca o corabie solidă, pentru care nimeni nu refuză să iscălească o poliță de asigurare. E drept că uneori corăbiile se scufundă și atunci ies la iveală defectele de construcție, care ar fi rămas ascunse dacă vasul ar fi plutit numai pe ape liniștite; mulți „băieți buni" pățesc la fel, anumite circumstanțe dându-le în vileag cusururile.

N-avea însă temei să ne îndoim de viitorul lui Arthur Donnithorne care, în dimineața aceea se dovedea în stare de o hotărâre bine chibzuită, ascultând glasul conștiinței. În orice caz un lucru e sigur: natura avusese grijă să-l plămădească astfel încât să nu păsească greșit cu inima ușoară; și nu va trece nicicând în țara păcatului, ale cărui forțe vor încerca zadarnic să-l atragă de cealaltă parte a hotarului. Nu va deveni un cavaler al viciului și nu va purta culorile lui.

Erau orele zece, iar soarele strălucea puternic: privelișteа era înviorată de ploaia din ajun. E plăcut pe o asemenea vreme să umbli călcând pe pietrișul greblat al cărării ce duce spre grajduri, făcând planuri de drum. Dar mirosul grajdului, care de obicei are o influență liniștitoare asupra omului, îl întărâtă pe Arthur. În grajduri nimic nu se petrecea potrivit voinței lui; acolo totul se făcea anapoda. Bunicul se încăpățâna să-l țină în slujbă pe bătrânul John mai marele grăjdarilor, un nătâng pe care în nici un chip nu-l putea scoate din ale sale și care avea dreptul să-și aleagă singur subordonații; angajase pe rând, o mulțime de băieți necopliți din Loamshire, iar unul dintre ei încercase, nu de mult, niște foarfeci noi pe iapa murgă a lui Arthur, tunzându-i părul pe o porțiune prelungă din spi-

nare. Această stare de lucruri acreşte pe oricine, te poţi obişnui cu diversele neplăceri din casă, dar ca grajdul să devină o sursă permanentă de enervări e peste ceea ce poate îndura un om făcut din carne şi oase, fără a cădea în mizantropie.

Intrând în ogradă, Arthur dădu cu ochii de faţa ca de lemn, cu brazde adânci, a bătrânului John; fu de ajuns ca să i se otrăvească sufletul şi să nu mai aibă nici o plăcere auzindu-i pe cei doi câini de vânătoare pur sânge lătrând. Niciodată nu reuşea să-şi stăpânească nervii când vorbea acestui bătrân imbecil.

— Să pui şaua pe Meg şi vezi să-mi fie adusă la uşă la unsprezece jumătate. La aceeaşi oră să fie gata şi Rattler pe care va călări Pym. Ai auzit?

— Auzit, auzit, Căp'tane, răspunse John fără grabă intrând în grajd pe urmele tânărului stăpân. Pentru el, stăpânul tânăr era în mod firesc duşmanul slugilor bătrâne, şi tinerii, în general, erau o invenţie prea puţin folositoare pentru progresul omenirii.

Arthur intră în grajd ca s-o mângâie pe Meg şi încercă să nu observe nimic în jur, de teamă să nu se enerveze înainte de micul dejun. Calul îşi avea ieslea în rândul din fund; când îşi simţi stăpânul apropiindu-se, întoarse capul. Căţelul Trot, tovarăş nedespărţit, dormea făcut colac pe spatele iepei.

— Ei Meg, fata mea frumoasă, o alinta Arthur mângâindu-i gâtul, ce-o să mai galopăm noi azi!

— Asta nu se poate stăpâne; eu aşa îmi dau cu părerea că asta nu se poate, îl întrerupse John.

— Nu? Şi de ce, mă rog?

— De ce? Fiindcă şchioapătă.

— Şchioapătă? Ce vrei să spui cu asta, lua-te-ar dracu'?

— Păi, băiatul cela a dus-o prea aproape de caii lui Dalton şi unul mai nărăvaş a zvârlit la ea şi i-o pălit un picior din faţă.

Oricât ar fi de conştiincios, istoricul se abţine să consemneze cele ce urmară. E de la sine înţeles că a avut loc un schimb de vorbe tari, întretăiate de repetate „ho-uri", în timp ce a fost examinat piciorul iepei; că John stătea ca musca la arat, tot atât de simţitor ca un ciomag strâmb, tăiat în lemn de măr păduret; şi că,

după aceea, Arthur Donnithorne s-a întors pe unde venise, dar fără să mai cânte.

Era profund dezamăgit şi plictisit. În afară de Meg şi Rattler n-aveau alţi cai pe care să-i încalece, el şi Pym. Ce ghinion! tocmai când voia să dispară o săptămână-două. Soarta greşise îngăduind împrejurărilor să ia asemenea întorsătură.

După dejun, când Arthur urcă în camera sa, îi reveni în gând discuţia purtată mai devreme cu sine însuşi; dar acum îi era cu neputinţă să-şi concentreze atenţia, cu neputinţă să-şi amintească simţămintele şi argumentele care-l determinaseră să ia acea hotărâre, tot aşa cum cu neputinţă îi era să-şi amintească parfumul acela deosebit care, când deschisese dimineaţa fereastra întrase în încăpere odată cu aerul proaspăt de afară. Dorinţa de a o revedea pe Hetty se întorsese cu forţa unei ape de nestăvilit; era uluit de puterea cu care această neînsemnată idilă, transformată în obsesie, pusese stăpânire pe el; îşi trecu peria prin păr şi observă că-i tremura mâna. Dădea o importanţă mult prea mare unui fleac, exagerând gravitatea consecinţelor. Avea să se ducă să se întâlnească cu Hetty, ca să şi-o scoată din cap. Vina n-o purta decât Mr. Irwine. „Dacă n-ar fi spus nimic m-aş fi gândit la piciorul iepei şi nu la Hetty." Era o zi tocmai potrivită pentru hoinăreală; va porni spre schit luând cartea lui Moore *Zeluco*, şi-şi va petrece restul dimineţii citind acolo. Schitul se afla în Dumbrava Brazilor, în drumul lui Hetty de la fermă spre conac. Nimic nu era mai simplu şi mai firesc: întâlnirea cu Hetty avea să fie o întâmplare, şi nicidecum scopul plimbării sale.

Umbra lui Arthur se mişca printre stejarii înalţi din Chase, cu mai multă repeziciune decât te-ai fi aşteptat de la umbra unui bărbat obosit de dogoarea după-amiezii; de-abia se făcuse ora patru când ajunse în dreptul porţii înguste de unde începea labirintul de copaci ai pădurii căreia i se spunea Dumbrava Brazilor, nu pentru că erau brazi numeroşi ci pentru că erau foarte puţini. Era o pădure de fagi şi tei, şi ici-colo se zărea tulpina argintie a unui mesteacăn — o pădure în care părea că sălăşluiesc nimfe; parcă le vedeai siluetele apărând de după crengi, în lumina soarelui sau dindărătul trunchiului zvelt al unui tei; parcă le auzeai râse-

tele dulci ca o rostogolire de ape ; dar dacă privirea-ţi prea curioasă întârzia asupra lor, dispăreau pe după pomii de mesteacăn şi-ncepeai să crezi că n-ai auzit altceva decât susurul izvorului ; sau poate că se metamorfozaseră în veveriţele nebunatice care-şi băteau joc de tine, cocoţate în vârful copacilor. Nu era o alee cu pietriş şi iarbă cosită pe margini ; era o dumbravă alcătuită din poteci înguste, şerpuind printre copaci, tivite din loc în loc, cu o dungă delicată de muşchi — poteci născute parcă din voinţa pomilor şi a celorlalte plante, care s-au dat respectuos la o parte ca s-o admire pe înalta regină a nimfelor bălane.

Arthur Donnithorne trecu pe cea mai largă dintre aceste poteci, străjuite de tei şi mesteceni. După-amiaza era caldă şi liniştită şi lumina aurie a soarelui întârzia somnoroasă printre crengile din vârfuri, ici-colo pătrunzând până la cărarea roşiatică şi muşchiul verzui de pe margini ; o după-masă din acelea în care soarta îşi ascunde faţa ei rece sub un abur de lumină, învăluindu-ne în aripi moi şi calde, şi ne otrăveşte cu suflarea ei, cu miros de violete. Arthur hoinărea fără grabă, cu o carte sub braţ, dar ochii lui nu căutau în jos, cum caută ochii unui om pierdut în gânduri ; ochii lui cercetau în depărtare cotitura drumeagului de după care curând trebuia să apară o fată. Ah, iat-o venind : mai întâi o pată de culoare, ca o pasăre tropicală printre ramuri, apoi o siluetă sprintenă cu o pălărie rotundă pe cap şi un coş mititel atârnat de braţ ; şi în cele din urmă, o feţişoară îmbujorată, aproape speriată dar surâzătoare... fata se înclină, emoţionată şi fericită când el îi ieşi în întâmpinare. Dacă Arthur ar fi avut destul timp să judece, i s-ar fi părut ciudat că şi el era emoţionat, şi-ar fi dat seama că şi el roşise, că — într-un cuvânt — arăta şi se simţea ca şi când nu s-ar fi aşteptat s-o întâlnească şi fata s-ar fi ivit pe neaşteptate. Bieţii de ei ! Ce păcat că nu apucaseră acel veac de aur când ar fi stat faţă în faţă, desfătându-şi unul altuia privirea, ca apoi să schimbe câte-o sărutare, uşoară ca un fluture şi, înlănţuiţi, să pornească agale mai departe împreună. După aceea s-ar fi întors la casele lor. Arthur s-ar fi culcat în patul său cu draperii de mătase, Hetty şi-ar fi pus capul pe perna ei înfăţată în

pânză groasă, şi-ar fi dormit amândoi somn fără vise, iar a doua zi viaţa şi-ar fi reluat cursul, fără să ţină seamă de cele întâmplate ieri.

Arthur făcu cale întoarsă şi-şi potrivi pasul după Hetty. Erau împreună, şi singuri pentru întâia oară. Cât de copleşitoare este această primă clipă de intimitate. Un răstimp, nici nu îndrăzni s-o privească pe micuţa lăptăreasă. Cât despre Hetty, i se părea că avea nori sub picioare şi că zbura pe aripile blândului zefir; uitase de panglicuţele ei trandafirii; uitase că umblă pe picioare, de parcă sufletul ei de copil i-ar fi părăsit trupul, trecând într-o floare de nufăr ce se odihneşte pe pat de ape şi încălzindu-se la razele soarelui de vară. O reacţie, aparent contradictorie, se petrecu în Arthur: timiditatea lui se preschimbă în încredere în sine şi un fel anume de nepăsare; în orice caz, întâlnirea cu Hetty îl răscolise cum nu se aşteptase; cu tot preaplinul de simţăminte al acestor momente de tăcere, în mintea lui se furişase gândul că scrupulele din ajun nu-şi aveau rostul.

— Bine-ai făcut c-ai ales calea asta spre Chase, spuse el în cele din urmă, privind în jos spre Hetty. E cu mult mai frumoasă şi mai scurtă decât cea de lângă case.

— Da, domnule, răspunse fata cu glas şoptit, uşor tremurat.

Habar n-avea cum se vorbeşte unui gentleman ca Mr. Arthur, şi vanitatea o făcea şi mai stângace.

— Vii în fiecare săptămână la Mrs. Pomfret?

— Da, domnule, în fiece joi, da' numa' când nu trebuie să iasă cu Miss Donnithorne.

— Te duci ca să te înveţe câte ceva, bănuiesc?

— Da, domnule, să cârpesc dantela, aşa cum a învăţat ea în străinătăţuri, şi să ţes ciorapi că nu se vede unde, de zici că ciorapu-i întreg; şi mă mai învaţă să croiesc.

— Vrei să intri în slujbă pe lângă o doamnă?

— Aş dori, şi încă foarte mult.

Hetty începuse să vorbească ceva mai tare, dar glasul tot îi tremura; în sinea ei, fata se întreba dacă nu i se părea căpitanului Donnithorne tot atât de proastă cum îi părea ei Luke Britton.

— Asta-i ora când te așteaptă Mrs. Pomfret, nu-i așa?

— Mă așteaptă pe la patru. Azi am întârziat, c-a avut mătușa nevoie de mine; da' de obicei mă duc la patru ca s-avem timp pân-la ora când sună Miss Donnithorne după ea.

— Îmi pare rău, înseamnă că azi nu poți zăbovi. Aș fi vrut să-ți arăt schitul. L-ai văzut vreodată?

— Nu, domnule.

— Ăsta-i drumul care duce acolo. Acum însă trebuie să ne grăbim. Ți-l arăt altă dată, dac-ai să vrei.

— Vă rog, c[illegible]ășule.

— Seara tot pe drumul ăsta te întorci, sau ți-e teamă să umbli singură?

— Ba nu, domnule, că nu mă-ntorc niciodată prea târziu; plec la opt și e încă ziuă, ca acum. Mătușa se supără dacă nu-s acasă înainte de nouă.

— Poate vine să te ia Craig, grădinarul, ca să nu umbli singură seara?

Tot sângele îi năvăli lui Hetty în obraji.

— Nu vine; n-a venit niciodată; nu-i dau voie să umble după mine; nu pot să-l sufăr, declară ea într-o suflare și lacrimi de supărare îi umplură ochii, cu atâta repeziciune încât, înainte de a apuca să deschidă gura, una scăpă printre pleoape și se prelinse pe obrazul aprins. Numaidecât se simți rușinată și toată fericirea i se spulberă. În clipa următoare însă, un braț o cuprinse pe după umeri și auzi o voce blândă șoptindu-i:

— De ce plângi Hetty? N-am vrut să te supăr. Pentru nimic în lume n-aș vrea să te supăr, floare mică. Hai nu mai plânge, uită-te la mine, altfel am să cred că nu m-ai iertat.

Arthur puse mâna pe brațul cu piele mătăsoasă și se aplecă spre Hetty, cu o expresie de rugă în ochi. Hetty ridică genele ei lungi și îi întâlni privirea dulce, timidă și stăruitoare. Părea că un secol se scursese din clipa când li se întâlniseră privirile și până la cea în care el îi atinsese brațul! Cât de simplă e în aparență iubirea, când n-ai decât douăzeci și una de primăveri și alături de tine se află o fată fermecătoare de șaptesprezece ani, tremurândă ca un boboc de floare ce se deschide, lăsându-se cu mirare pătruns de lumina dimineții. Asemenea suflete tinere vin unul spre

altul, ca două piersici care își opresc rostogolirea de cum se ating, rămânând nemișcate; sunt gata să se unească, întocmai ca două pâraie ce nu așteaptă decât să-și împletească undele și să-și continue firul clipocitor al apelor printre meandre până spre cele mai tainice și umbroase ascunzișuri. Când Arthur se uită în ochii negri și încrezători ai fetei, nu-l mai interesă ce fel de engleză vorbea ea, și chiar dacă ar fi fost la modă femeile pudrate și crinolinele, tot nu i-ar fi păsat că Hetty nu avea distincția necesară ca să le poarte.

Se despărțiră deodată cu inimile bătându-le în piepturi: căzuse ceva pe jos făcând zgomot; era coșul lui Hetty și toate ustensilele ei de cusut se răspândiră pe cărare, unele dovedind un mare potențial de rostogolire. Strângerea lor le dădu de furcă; nu rostiră nici un cuvânt, dar când Arthur îi atârnă coșulețul de braț, biata copilă simți o schimbare în înfățișarea și în purtarea lui. Îi strânse doar mâna și spuse cu un glas care-o îngheță:

— Te-am reținut prea mult; nu vreau să întârzii din pricina mea. Probabil că ești așteptată. La revedere.

Fără să aștepte răspunsul, întoarse spatele și porni pe drumul ce ducea la schit, lăsând-o pe Hetty să-și continue calea într-o stare de visare, care la început îi adusese atâta uluitoare bucurie, iar acum numai tristețe și necaz. Avea să-l reîntâlnească la întoarcere? De ce-i vorbise ca și cum ar fi fost supărat pe ea? Și de ce plecase atât de repede? Plângea, fără să știe prea bine de ce.

Nici Arthur nu era prea mulțumit, dar el, cel puțin era conștient de ceea ce i se întâmplase. Grăbi pasul până la schit, căsuța care se găsea în mijlocul pădurii, descuie ușa, smulgând zăvorul, o trânti în urma sa, azvârli cartea cât colo și, înfundându-și pumnul drept în buzunar, măsură de patru-cinci ori încăperea, apoi se așeză pe canapea, luând o poziție țeapănă și incomodă, ca atunci când ești copleșit de porniri lăuntrice.

Era pe cale să se îndrăgostească de Hetty — nu mai încăpea îndoială. Era gata să dea dracului totul, numai ca să se lase în voia acelui simțământ nespus de plă-

cut pe care tocmai îl descoperise. N-avea nici un rost să se amăgească — aveau să țină din ce în ce mai mult unul la altul, dacă el continua să-i dea atenție — și care avea să fie urmarea? El trebuia să plece peste câteva săptămâni și fata rămânea părăsită și nenorocită. Nu trebuia s-o mai vadă, oricât l-ar fi costat, trebuia să dispară din viața ei. Ce prost fusese că plecase atât de devreme de la Gawaine!

Se ridică și deschise larg ferestrele lăsând să pătrundă în casă mirosul sănătos al brazilor care împrejmuiau ca un brâu schitul. Se rezemă cu coatele de pervaz cu privirea pierdută departe printre frunze; dar aerul blând al după-amiezii nu avu darul să-i stimuleze voința. Socoti însă hotărârea sa definitivă: nu mai era cazul să caute argumente. Decizia fusese luată; nu mai avea să se întâlnească cu Hetty; așa stând lucrurile, își putea îngădui să se gândească ce plăcut ar fi fost dacă împrejurările erau altele — ce plăcut ar fi fost să-i iasă seara în întâmpinare, să-și petreacă iar brațul pe după umerii ei și să-i privească fața. Se întrebă dacă oare și fata se gândea la el și era mai mult ca sigur că se gândea. Ce frumoși erau ochii ei, când lacrima i se aninase de gene! O zi întreagă și-ar fi desfătat sufletul privind-o: trebuia s-o revadă. Trebuia s-o revadă numai ca să-i alunge falsa impresie pe care i-o făcuse comportarea lui. Se va purta blând cu ea dar stăpânit — ca biata fată să nu se întoarcă acasă cu capul plin de iluzii. Da, așa trebuia să facă.

Trecuse destul timp — mai bine de o oră de la despărțire, când meditațiile lui Arthur luaseră această întorsătură. Nu mai putea zăbovi la schit. Trebuia să-și umple vremea până la întâlnirea cu Hetty. De altfel se făcuse destul de târziu ca să se întoarcă acasă și să se pregătească de cină, căci bunicul său lua cina la ora șase.

CAPITOLUL 13

SEARA ÎN PĂDURE

Întâmplător, în dimineața acelei joi, Mrs. Pomfret avusese o mică altercație cu Mrs. Best — menajera

conacului — şi faptul avu două consecinţe deosebit de favorabile pentru Hetty. În primul rând, Mrs. Pomfret ceru să i se trimită ceaiul sus la ea în cameră şi apoi fu atât de preocupată să-şi amintească alte împrejurări din trecut când comportarea lui Mrs. Best lăsase de dorit şi crâmpeie de dialoguri în care Mrs. Best îşi dovedise inferioritatea ca interlocutoare, încât spre a ascunde starea în care se afla, Hetty nu trebui să facă alt efort decât acela de a împunge cu acul şi de a rosti din când în când câte un „da" sau un „nu". Ar fi vrut să-şi pună pălăria şi să plece mai devreme. Dar îi spusese căpitanului Donnithorne că de obicei se întorcea pe la opt, şi dacă cumva ajungea el în Dumbravă după ea şi n-o găsea! Va veni oare? Inimioara i se zbătea ca un fluture în piept, când de emoţia amintirilor când de a îndoielilor. În cele din urmă, minutarul ornicului de modă veche cu cadran de alamă arătă că mai era doar un sfert de oră până la opt: venise aşadar timpul să se pregătească de drum. Fata îşi legă pălărioara pe după bărbie, privindu-se în oglindă; chiar şi Mrs. Pomfret, cu toate preocupările ei, observă cât era de frumoasă. „Fata asta se face mai frumoasă pe zi ce trece, comentă în sinea ei. Cu atât mai rău pentru ea. N-o să-i fie uşor să-şi găsească nici slujbă, nici bărbat. Bărbaţii serioşi şi înstăriţi nu vor neveste prea frumoase. Când eram eu fată, am avut mai multă căutare, tocmai pentru că nu eram aşa frumoasă. Are de ce să-mi mulţumească c-o învăţ cum să-şi câştige o pâine altfel decât muncind la fermă. De mine spuneau toţi că sunt bună din fire — şi chiar aşa este, da' asta nu mi-a adus nici un folos, că dacă eram altfel, n-ar fi îndrăznit cine ştiu eu să-mi dea mie ordine."

Hetty traversă grăbită porţiunea îngustă unde erau terenurile de sport, de teamă să nu-l întâlnească pe Mr. Craig, cu care n-ar fi fost în stare să se poarte cuviincios. Când ajunse printre stejarii şi ferigile din Chase, se simţi uşurată. Dar chiar şi atunci era gata să tresară ca şi căprioara pe care o goni apropierea ei. Nu băga în seamă lumina asfinţitului, care se culcase duioasă printre ferigi, făcându-le verdele mai aprins decât în miezul zilei: nu băgă în seamă nimic din cele ce o înconjurau. Nu vedea decât ceea ce ar fi putut apare: Mr. Arthur Donnithorne, ieşindu-i în întâmpi-

nare în Dumbrava Brazilor. Aceasta era imaginea pe care Hetty o avea în fața ochilor; dincolo de ea se întindeau, învăluite în ceață — zilele viitoare, care n-aveau să se asemene cu zilele vieții ei de până acum. Ca și cum ar fi pețit-o zeul unei ape și-n orice clipă ar fi așteptat ca el să vină și s-o ducă în palatul său fermecat, de sub o boltă de ape. De când începuse această dulce și ciudată beție, nu știa ce avea să urmeze. Dacă de undeva, din necunoscut, ar fi primit un sipet plin cu dantele și mătăsuri și nestemate, n-ar fi fost firesc să gândească că i s-a schimbat întreaga viață și că a doua zi îi va aduce bucurii încă și mai mari? Hetty nu citise romane; dacă i-ar fi căzut unul în mână, n-ar fi priceput cuvintele: așadar cum putea ea oare să-și închipuie povestea ce-o va trăi? Speranțele ei erau tot atât de lipsite de formă precum mirosmele aromate din Chase.

Ajunsese la intrarea în Dumbrava Brazilor. Se înserase; păși pe cărare și, cu fiecare pas, inima i se răcea de teamă. Dacă nu venea? Cât o mai chinuia gândul că ar fi putut ajunge la celălalt capăt al dumbrăvii și ieși de sub bolta copacilor, fără a-l vedea. În dreptul cotiturii dinspre schit, își încetini mersul — dar el nu era acolo. Ah, cât îi e de nesuferit iepurașul care trecu în goană poteca, cât de nesuferite îi erau toate, fiindcă nu erau el! Își continuă drumul, fericită de apropierea oricărei cotituri, după care s-ar putea să apară dânsul! Dar nu apăru. Începu să plângă: își simțea inima plină de amărăciune și ochii-i erau plini de lacrimi; oftă o dată din adânc, colțurile gurii i se lăsară în jos și lacrimile i se prelinseră pe obraji.

Nu știa că drumeagul spre schit mai avea un cot și că Arthur Donnithorne era la câțiva metri, stăpânit de un singur gând, și că acel gând era ea. O va revedea pe Hetty — aceasta era dorința care în răstimpul a trei ceasuri se transformase în sete nepotolită. Nu însă spre a-i vorbi drăgăstos cum avusese nesăbuința să-i vorbească mai devreme, ci spre a o lămuri cu blândețe, ca un prieten, ca biata copilă să nu-și facă false iluzii asupra relațiilor lor.

Dacă Hetty ar fi știut că era lângă ea, n-ar fi plâns; și ar fi fost mult mai bine; căci atunci Arthur s-ar fi purtat înțelept așa cum avusese de gând. Dar lacrimile

fi lunecaseră tocmai când el apăru de după aleea lăturalnică, şi ridicase spre el ochii înouraţi. Cum altfel i-ar fi putut el vorbi decât duios, ca unui căţeluş cu lăbuţa rănită de o aşchie?

— Te-ai speriat, Hetty? Ai văzut ceva în pădure? Nu fi speriată, te păzesc eu.

Hetty se îmbujoră; nici ea nu ştia dacă era fericită sau nenorocită. Iar o văzuse plângând — ce-or fi gândind domnii despre fetele care plâng mereu? Nici nu fu în stare să rostească „nu"; îi ocoli privirea şi-şi şterse lacrimile de pe obraji. Nu însă înainte ca un strop să se prelingă pe panglică.

— Hai, înveseleşte-te! Zâmbeşte-mi şi spune-mi ce s-a întâmplat. Hai, spune-mi!

Hetty întoarse faţa spre el şi şopti:

— Credeam că n-o să veniţi — apoi, încet-încet, îşi adună curajul şi-şi ridică ochii spre el. Arthur nu rezistă acestei priviri: ar fi trebuit să fii ciopliţ în granit de Egipt ca să nu întorci asemenea privire drăgăstoasă.

— Păsărică mică şi speriată! Floricică înlăcrimată! Prostuţo! Nu mai plânge, acum sunt cu tine. Nu mai plânge, ne-am înţeles?

Nu-şi mai dădu seama ce zicea: nu acestea erau vorbele pe care voise să i le spună. Braţul său se furişă pe după mijlocul fetei, strângându-l tot mai tare. Faţa lui se apropie tot mai mult de faţa fetei şi buzele lui atinseră buzele ei bosumflate, ca ale unui copil; o bună bucată de vreme, timpul se opri în loc. Nu-i mai păsa cine era: poate un păstor din Arcadia, sau poate primul bărbat din lume care sărută o fată; sau poate însuşi Eros sorbind buzele lui Psyche.

După aceea nu scoaseră nici un cuvânt, multe minute în şir. Merseră alături cu inimile bătându-le în piepturi, până ce ajunseră la capătul Dumbrăvii. Apoi se uitară ochi în ochi, altfel însă de cum se uitaseră mai înainte, căci acum, în ochii lor era amintirea unui sărut.

Dar un gust amar începuse să altereze dulceaţa acelor clipe. Arthur nu se mai simţea în largul său. Îşi luă braţul din jurul mijlocului lui Hetty şi spuse:

— Iată-ne ajunși la marginea pădurii. Mă întreb cât să fie ceasul? adăugă el scoțîndu-și ceasul din buzunar. E opt și douăzeci, dar ceasul meu o ia înainte. Gred că-i mai bine să rămân aici. Tu mergi mai departe, grăbește-ți picioruşele tale mici și sprintene ca s-ajungi acasă cât mai repede. La revedere.

O luă de mână, privind-o mâhnit, deși se silea să-i zâmbească. Ochii lui Hetty îl implorau parcă să nu plece încă, el însă îi mângâie obrazul și repetă:

— La revedere.

Fata fu nevoită să-și vadă de drum

Arthur goni înapoi în pădure, vrând parcă să aștearnă o distanță cât mai mare între el și Hetty. Nu se întoarse la schit; își aminti hotărârea luată acolo, hotărâre de care nu se alesese nimic. O apucă înspre Chase bucuros să părăsească Dumbrava unde i se părea că-l urmărește duhul cel rău. Mestecenii și frații aceia aveau ceva moleșitor în înfățișarea lor; pe când stejarii bătrâni și noduroși nu se plecau alene: vederea lor îți inspira forță și energie. Arthur se pierdu printre ferigi, cotind fără să țină seama de potecă, și rătăci până ce se așternu întunericul sub frunzișul înalt, iar iepurii ce-i tăiau calea îi părură niște umbre negre.

Era mult mai răscolit decât fusese de dimineață: se simțea ca și când călare fiind, după o săritură, calul ar fi îndrăznit să-și impună voința lui. Era supărat pe sine furios, și umilit. Gândindu-se la ce ar fi putut urma dacă nu-și înfrâna emoțiile ce-l stăpâniseră în cursul zilei, dacă nu punea capăt relațiilor sale cu Hetty și mângâierilor pe care și le îngăduise fără să-și dea seama, i se păru cu neputință să-l aștepte un asemenea viitor. A-i face curte lui Hetty, era cu totul altceva decât a-i face curte unei fete drăguțe de același rang social cu dânsul. În cazul din urmă nimic nu i-ar fi împiedicat să se amuze, iar dacă s-ar fi îndrăgostit unul de celălalt, n-ar fi avut decât să se căsătorească. Pe Hetty însă lumea ar fi vorbit-o de rău dacă ar fi văzut-o plimbându-se cu el; era la mijloc și familia Poyser, oameni atât de cumsecade, care țineau la nu-

mele lor bun ca și cum prin vinele lor ar fi curs cel mai nobil sânge — nu și-ar fi iertat niciodată să-i necinstească ; să se întâmple asemenea rușine tocmai pe moșia care într-o bună zi avea să fie a lui, să audă și să afle toți țăranii și dijmașii de care dorea să fie respectat ! O astfel de degradare era de neconceput, cum de neconceput era ca într-o zi să-și rupă amândouă picioarele și să umble tot restul vieții în cârje. Nu-și închipuia să ajungă vreodată în asemenea situație prea i se părea umilitoare și nepotrivită cu el

Chiar dacă, îndrăgostindu-se unul de celălalt, n-ar fi aflat nimeni, singura perspectivă tot durerea despărțirii ar fi fost. Nici un gentleman — afară doar de cei din balade — nu putea lua de nevastă nepoata unui fermier. Trebuia numaidecât să pună capăt acestei povești. Prea era nesăbuită.

Și totuși hotărârea lui fusese atât de nestrămutată înainte de a se duce la Gawaine ; după ce ajunsese acolo, ce oare pusese stăpânire pe dânsul, făcându-l să se întoarcă în goana calului. Să nu mai fie în stare să-și respecte propriile decizii ? Mai că-și dorea să-l doară iar brațul ca să nu se mai gândească decât la bucuria pe care o va avea când îi va trece durerea. De unde să știe ce porniri aveau să pună mâine stăpânire pe el, dacă rămânea în locul ăsta blestemat unde, cât era ziua de lungă, nu găsea nimic care să-l preocupe cu adevărat. Ce să facă oare ca să se abată din drumul greșit pe care-l împinsese această nebunie ?

Altă scăpare nu era decât să se ducă la Irwine și să-i spună totul. Traducându-le în vorbe, faptele își vor pierde din gravitate : ispita se va destrăma, cum se destramă farmecul cuvintelor de dragoste șoptite unei urechi nepăsătoare. În toate privințele, o discuție cu Irwine era binevenită. A doua zi, imediat după micul dejun, va porni călare spre Broxton.

De cum luă această hotărâre, Arthur începu să se gândească la potecile pe care le va alege pentru a se întoarce cât mai grabnic acasă. Era încredințat că va dormi bine la noapte — căci își luase piatra de pe inimă iar întâmplările zilei îl osteniseră.

CAPITOLUL 14

ÎNTOARCEREA ACASĂ

În timp ce Arthur şi Hetty se despărţeau în pădure, o altă despărţire avea loc în casa fraţilor Bede: Lisbeth, rămasă în prag alături de Adam, îşi încorda privirea spre a-i urmări, cu ochii ei îmbătrâniţi, pe Seth şi Dinah urcând dealul din faţă.

— Rău îmi pare c-a plecat, îi spuse ea lui Adam când intrară în casă. De ea mi-ar fi fost drag s-o ştiu pe lângă mine pân' când oi muri şi m-oi duce de m-oi odihni lângă omu' meu. Cu ea alături mi-ar fi fost mai uşor să mor, că are un fel de a vorbi care te linişteşte. Ştii poza aia din Biblia ta, cu îngeru' care şade pe-o piatră mare de mormânt? Poţi jura că-i ea. Ei, uite-aşa o fată să am, nu mi-ar părea rău; da' fetele astea bune, nu le ia nime' de nevastă.

— Ba iaca maică, eu cred c-o să-ţi fie frică; Seth a îndrăgit-o şi, poate, cu timpul, o să ţină şi ea la el.

—Vorbim ca să n-adormim. Nu-i pasă ei de Seth. Nu vezi că pleacă? Mă rog ţie, spune-mi că vreau să ştiu şi eu, cum să-l îndrăgească de la douăzeci de mile depărtare? Cum să crească aluatu', dacă nu-i pui drojdie? Dacă din cărţile alea ale tale cu socoteli, nici cu atâta învăţătură nu te-ai ales, la ce le mai citeşti? Mulţumeşte-te cu d-alea simple, de care citeşte Seth.

— N-o lua şi dumneata aşa, maică, râse Adam, sunt bune ele socotelile, că dacă nu ştii să socoteşti, prea departe n-ajungi; da' simţămintele oamenilor nu le poţi pune în cifre. Ca să le „calculezi" îţi trebuie multă pricepere şi de alt fel. Da' Seth e băiat bun şi nu cunosc flăcău mai destoinic ca el şi nici mai chibzuit; nu-i urât la înfăţişare, ş-apoi se potriveşte la minte cu Dinah. Merită o fată ca ea, chiar dacă nu-s multe.

— Ei, tu totdeauna i-ai ţinut partea lui frate-tu. Aşa te ţin minte de când eraţi de-o şchioapă. Tot ce-aveai împărţeai cu el. Da' de ce să se însoare Seth, că încă nu i-a venit vremea. La două'ştrei de ani are încă multe de învăţat ş-ar face bine să mai

strângă ceva parale. Cât despre potrivеală, ea-i mai vrâstnică decât Seth; are aproape anii tăi. Da' așa se-ntâmplă-n viață: oamenii fac potriveala de-a-ndoaselea, cum fac măcelarii cu carnea de porc — la bucata de carne macră, musai s-adauge și ceva ciolane.

Una dintre ciudățeniile specifice minții femeiești este tendința de a compara ceea ce este cu ceea ce ar putea fi și de a înclina, pentru scurt timp ce-i drept, spre cea de-a doua alternativă; și cum Adam nu voia să se însoare cu Dinah, Lisbeth era nemulțumită — dar tot nemulțumită ar fi fost dac-ar fi vrut s-o ia de nevastă, renunțând astfel la Mary Burge și la atelierul tatălui ei; din acest punct de vedere, căsătoria cu Dinah ar fi fost, în ochii lui Lisbeth, la fel de neavenită ca și căsătoria cu Hetty.

Era trecut de opt și jumătate când Adam și cu maică-sa vorbeau în felul acesta; când, zece minute mai târziu, Hetty ajunse la întorsătura potecii ce ducea spre poarta fermei, îi văzu pe Dinah și Seth venind din direcția opusă și se opri să-i aștepte. Și ei ca și Hetty, zăboviseră în cale, căci Dinah încercase să-i spună lui Seth vorbe care să-l aline și să-i ușureze clipele de despărțire. Când o văzură pe Hetty, se opriră și-și luară rămas bun. Seth o luă înapoi spre casa lui, iar Dinah porni singură înainte.

— Voia să vină și Seth să vorbească cu tine, îi spuse ea lui Hetty, da-i prea necăjit astă seară.

Hetty zâmbi, făcând gropițe în obraji, cu un aer absent de parcă n-ar fi înțeles cele spuse; și era izbitor contrastul dintre acest chip strălucind de frumusețe, dar lipsit de orice interes față de ceilalți muritori, și expresia calmă a lui Dinah, în a cărei privire atentă și caldă ce n-avea de ascuns nici o taină zăvorâtă în inimă, se citea dorința de a împărtăși bucuriile și necazurile semenilor ei. Hetty ținea la Dinah mai mult decât ținuse vreodată la o femeie; cum să nu țină, când ea îi lua apărarea ori de câte ori o certa mătușa și o scăpa de grija lui Totty, micuța Totty, îndrăgită și răsfățată de toți, dar pe care Hetty n-o suferea. În tot timpul ședерii ei la ferma Hall, Dinah nu exprimase nici o părere critică sau defavorabilă la adresa lui Hetty: stătuse îndelung de vorbă cu ea, încercând să-i dea sfaturi înțelepte; Hetty nu se supărase, fiindcă n-o

ascultase; și apoi, după toate discuțiile, Dinah o rugase — mângâindu-i ușor obrazul, să-i dea ce-avea de cârpit. Pentru ea, Dinah era o enigmă; o privea așa cum ar privi un pui de pasăre, care abia poate sări din ram în ram, spre zborul rândunicii sau al ciocârliei, când se-avântă în înaltul cerului; nu ținea însă să dezlege enigma, cum nu ținea nici să descopere înțelesul pozelor din *Călătoriile pelerinului* sau din Biblia cea veche cu care Marty și Tommy o plictiseau în fiecare duminică.

Dinah luă mâna fetei petrecându-și-o pe după braț.

— E-atâta fericire pe chipul tău, astă seară, draga mea, îi spuse ea. Când o să fiu la Snowfield, o să mă gândesc deseori la tine și-am să-ți văd fața așa cum e acum. Știi, e foarte ciudat — de multe ori, când sunt singură, șezând în camera mea sau umblând pe dealuri, închid ochii, și-atunci oamenii pe care-i cunosc sau cu care-am avut de-a face chiar numai întâmplător, se ivesc înaintea mea, le aud vocile, îi văd privind și mișcându-se ca și când ar fi aevea lângă mine și i-aș putea atinge cu mâna. Simt cum inima mea li se deschide, cum destinul lor devine parcă al meu și-l încredințez Domnului, aflând liniște și mângâiere atât pentru mine cât și pentru ei. Sunt sigură că și pe tine te voi revedea în minte.

Se întrerupse, dar Hetty nu spuse nimic.

— Nu știi cât bine mi-a făcut, continuă Dinah, ieri seară și azi, să fiu în preajma unor fii atât de buni ca Adam și Seth Bede. Au atâta grijă față de bătrâna lor mamă. Ea mi-a povestit tot ce-a făcut Adam în ultima vreme ca să-și ajute tatăl și fratele: e minunat să întâlnești un om înțelept și priceput ca el, oricând gata să întindă o mână în ajutorul celor slabi. Îl cred în stare de multă dragoste. Am băgat de seamă, printre oamenii de la noi din Snowfield, cum bărbații care se poartă cel mai bine cu femeile lor și cu copiii sunt tocmai cei puternici și destoinici; e de-a dreptul înduioșător să-i vezi cum ridică pruncii, de parcă n-ar cântări nici cât un pui de pasăre. Și pruncilor le place să fie purtați de brațe vânjoase. Cred c-așa are să fie și Adam Bede. Tu ce crezi, Hetty?

— Da, răspunse Hetty absentă, căci tot timpul gândul ei fusese la cele petrecute în pădure, și i-ar fi venit foarte greu să spună ce afirmase când rostise acel da.

Dinah își dădu seama că n-avea chef de vorbă, dar dealtfel nici timp nu le mai rămăsese, căci ajunseseră la poartă.

Amurgul domol, cu pâlpâiri roșietice înspre apus și cu primele stele palide aprinse pe boltă, se lăsase peste ferma de unde nu se mai auzea nici un zgomot, în afară de zvâcnirile de copite ale cailor din grajd. Trecuseră vreo douăzeci de minute de când soarele se făcuse nevăzut: păsările adormiseră, iar dulăul ședea întins pe culcușul de paie din fața coteților său, alături de cățelușul cel tărcat, când scârțâitul porții îi trezi pe amândoi și-i făcu să latre — ca doi funcționari conștiincioși în exercițiul funcțiunii — înainte să se dumirească din ce pricină.

Numaidecât se putu constata efectul lătratului asupra celor din casă, căci în prag apăru un bărbat masiv, cu față rumenă și ochii negri, ce puteau deveni pătrunzători și chiar disprețuitori câteodată — în zile de târg — dar care acum aveau acea expresie de mulțumire pe care o resimte omul cumsecade în căminul său, după cină. Știut este că marii învățați, deși aspri și nemiloși în fața ignoranței, în viața lor particulară au dat dovadă de multă blândețe și îngăduință; am văzut odată un asemenea om care, în timp ce-și legăna duios gemenii, își desființa interlocutorul, strivindu-l sub disprețul său, pentru că bietul de el se făcuse vinovat de necunoașterea limbii ebraice. Trebuie să iertăm slăbiciunile și păcatele semenilor noștri — căci vai! fiecare avem slăbiciunile și păcatele noastre — dar cel care tratează cu indiferență un lucru atât de important cum este limba ebraică, trebuie la rându-i tratat ca un dușman al speței umane. Această îmbinare de atitudini contradictorii îi era proprie și lui Martin Poyser: era atât de bun la suflet încât îi arătase mai mult respect tatălui său și se purtase mai bine cu el după ce acesta își împărțise pământul, și nimeni pe lume nu era mai îngăduitor ca el cu vecinii, când era vorba de probleme personale; dar pentru un fermier de teapa lui Luke Britton, bunăoară, al cărui ogor era năpădit de buruieni,

care nu se pricepea să grijească un gard viu, nici să sape un șanț și care nu socotea cum se cuvine cele trebuitoare pentru iernat — Martin Poyser era nemilos și implacabil ca vântul dinspre nord-est. Luke Britton nu putea rosti o vorbă măcar — nici chiar despre vreme — fără ca Martin Poyser să descopere într-însa nechibzuința și lipsa de pricepere de care dăduse dovadă ca fermier. Îl ura când îl vedea în zilele de târg la cârciuma „Royal George", ducând halba de bere la gură, și era destul să-l zărească de cealaltă parte a șoselei, care era destul de lată, pentru ca în ochii săi întunecați să apară o privire critică și severă, atât de deosebită de cea caldă și părintească cu care-și aștepta nepoatele în prag. Mr. Poyser își fumase pipa de seară și-și ținea mâinile în buzunare — singurul lucru care-i rămâne omului de făcut când și-a încheiat truda zilei și nu s-a hotărât încă să se ducă la culcare.

— Ei, fătuțelor, cam târzior vă-nturnați acasă, le spuse fetelor când acestea ajunseră în dreptul lui. Mama a-nceput să-și facă griji din pricina voastră și a mică-i bolnavă. Cum era bătrâna Bede când ai plecat de la ea, Dinah? O durut-o tare moartea omului ei, nu-i așa? Deși de cinci ani încoa' mai mult ponoase decât folosuri a tras de pe urma lui.

— A dărâmat-o moartea lui, răspunse Dinah; deși azi am lăsat-o mai liniștită. Fi-su, Adam, a stat toată ziua acasă să-i facă sicriu lui tăică-su, și bătrânei îi e drag să-l aibă în preajmă. Aproape toată ziua nu mi-a vorbit decât de el. Are o inimă plină de dragoste, deși-i certăreață din fire și temătoare. Dacă măcar și-ar găsi alinare în credință... Bine ar fi s-aibă un reazim la bătrânețe!

— O să-i fie Adam reazim, o asigură domnul Poyser, înțelegând perfect vorbele fetei. Băiatu' ăsta-i de soi, o să s-aleagă ceva de capul lui, nu-i un neisprăvit, ca alții. Pun prinsoare c-o să se poarte până la urmă bine cu maică-sa. Ți-a spus cumva dacă trece curând pe la noi? Da' nu intrați în casă? le îmbie el, făcându-le loc să treacă; nu trebuia să vă țin la ușă atâta vreme.

Clădirile înalte din ogradă acopereau mare parte din cer, dar prin fereastra largă încăpea destulă lumină ca să se vadă fiecare ungher din încăpere.

Doamna Poyser ședea în balansoarul adus din camera de primire, și încerca s-o adoarmă pe Totty. Lui Totty însă, nici prin cap nu-i trecea să doarmă; când intrară verișoarele ei pe ușă, se ridică în șezut: din scufița albă de noapte pe care-o avea în cap, ieșeau doi obrăjori îmbujorați și parcă și mai bucălați ca de obicei.

În colțul din stânga căminului, în fotoliul său încăpător, împletit din nuiele, se odihnea bătrânul Martin Poyser — reproducere micșorată și încărunțită, dar încă plină de vigoare, a masivului său fiu cu păr negru — cu capul pornit înainte și umerii trași spre spate, poziție care-i îngăduia să-și rezeme întregul braț pe brațul fotoliului. Își întinsese pe genunchi batista lui de culoare albastră, cum făcea întotdeauna în casă când și-o lua de pe cap; urmărea cele ce se petreceau în jurul său cu privirea liniștită și lipsită de participare a senectuții care, eliberată de drame lăuntrice, descoperă câte-un ac rătăcit pe podea, pândește cu o neașteptată tenacitate fiecare mișcare a cuiva, contemplă focul din sobă sau rătăcirile unei raze de soare pe perete, numără scândurile dușumelei, se uită cercetător la limbile ceasornicului, bucurându-se de ritmul tic-tac-ului.

— La ora asta se vine acasă, Hetty? sări Mrs. Poyser cu gura pe ea. Ia poftim de te uită la ceas, acușica-i nouă jumate și-am trimis fetele să se culce acu' juma' de oră, că și-așa era târziu și ele se scoală la patru să pregătească d-ale gurii pentru cosași și aluatu' de copt; și mai e și copila asta, să mi-o ție Dumnezeu, care a făcut febră și-i trează de parc-ar fi ora prânzului, și n-a fost mine' să-mi dea o mână de ajutor ca s-o fac să-și ia doftoria, în afară de unchi-tu, care mai bine nu m-ajuta c-am prăpădit-o jumătate pe cămășuța ei de noapte — da-i mai bine că n-a înghițit-o toată, că-i face mai mult rău decât bine. Da' ăi de nu le stă capu' la treabă au totdeauna norocu' să lipsească taman când îi mai multă nevoie de ei.

— Am plecat înainte de opt, încercă timid Hetty să se dezvinovățească. Da ceasu' ăsta o ia înainte, și n-am cum ști cât o s-arate când mă-ntorc de la Chase.

— Ast-ai vrea tu acu', să ne potrivim ceasu' nos' după boieri? Să veghem noaptea, ca să irosim lumâ-

narea, și dimineața să huzurim în așternut, ca bostanii din grădină, cu soarele de un cot deasupra capului? Ast-ai vrea, nu? Că doar ceasu' ăsta, nu de azi merge el înainte.

Adevărul este că Hetty uitase de diferența dintre cele două ceasuri când îi spusese căpitanului Donnithorne că se-ntorcea la opt și, cum mai și zăbovise pe drum, întârziase cu aproape jumătate de oră. Dar discuția se întrerupse, căci atenția mătușii fu atrasă de către Totty care, ajungând la convingerea că ei personal sosirea verișoarelor nu-i procurase nici un avantaj, începu să strige: „Mamă, mamă!"

— Taci cu mama, că mămica-i aici cu tine; Totty-i fetiță cuminte, să vezi cum face ea acuși nani, încercă Mrs. Poyser s-o convingă, legănându-se în balansoar și ținând fetița cuibărită în brațe. Totty însă zbieră și mai tare: „Nu vleau legănată!" Iar maică-sa, cu acea miraculoasă răbdare pe care-o dăruiește dragostea chiar și celor iuți din fire, se ridică, și-și apropie de obraz căpșorul cu scufă de noapte și-l sărută, uitând s-o mai certe pe Hetty.

— Hai, Hetty, o sfătui împăciuitor Martin Poyser, du-te dincolo și mănâncă ceva, c-aici masa-i strânsă și nu-i rost; s-apoi întoarce-te și ai grijă de copil până se gătește mătușa de culcat, că nu cred c-o să doarmă fără maică-sa. Și sunt de părere că și tu ai putea lua ceva în gură, Dinah, că-mi închipui că acolo n-ai găsit cine știe ce de mâncare.

— Mulțumesc, unchiule, da' am mâncat înainte să plec, spuse Dinah. Mrs. Bede nu s-a lăsat până nu mi-a făcut o prăjitură.

— Nici mie nu mi-e a mânca, adăugă Hetty scoțându-și pălăria. Dacă vrea mătușa, i-o iau pe Totty chiar acuma.

— Cum? Ce tot îndrugi tu acolo? sări Mrs. Poyser. Crezi că poți trăi fără mâncare sau poate că-ți țin de foame panglicile care ți le pui în cap? Chiar acu să te duci să mănânci, fetițo; vezi c-am pus deoparte o bucată de budincă de-aia de care-ți place ție.

Hetty se supuse în tăcere și trecu în altă încăpere, în timp ce Mrs. Poyser continuă să vorbească cu Dinah.

— Șezi draga mea și cearcă și tu să te odihnești, ca tot omu', că doar ăi fi având nevoie. Socot că bă-

trâna s-a bucurat că te-ai dus, de vreme ce te-a ținut atât?

— Cred că în cele din urmă i-a plăcut de mine; fetițiorii ei mi-au spus că nu prea suferă femeile tinere și, la început, am crezut chiar că s-a supărat c-am venit.

— Când bătrânilor nu le place de ăi tineri, ăsta-i semn că nu-i a bună, rosti bătrânul Martin, plecându-și mai mult capul înainte și urmărind cu ochii scândurile podelei.

— Deh! dacă nu-ți plac puricii, nu te băga în cotețu' găinilor, comentă Mrs. Poyser. Că, de ne-a adus noroc sau nu, am avut fiecare rându' nostru la tinerețe, și nu-i bine să uităm.

— Da trebuie să se învețe cu gându' c-o să-i vină femeie tânără în casă, se amestecă Mr. Poyser în discuție, că nu-mi prea vine a crede că Adam și Seth o să rămână încă zece ani de-acu' încolo fără neveste, doar ca să nu-i iasă din voie mamei lor. Nu-i în firea lucrurilor. Că ești tânăr ori bătrân, nu șade frumos să vrei să tragi numai tu foloase când închei o târguială. La urma urmei, dreptu-i ca ce-i prieșt unuia, să priască și ălorlalți. Nu c-aș fi eu de partea flăcăilor care-și iau nevasta înainte să osebească un măr de soi de unu' păduret, da' așa gândesc eu, că nici s-aștepte prea mult nu-i bine.

— Mai încape vorbă! se grăbi să-și susțină bărbatul Mrs Poyser. Că dac-a trecut de ora mesei, geaba vrei să fie bucatele gustoase. Pospăiești blidu' da' aia nu se cheamă mâncare. Și de zici că nu-ți place mâncarea, că nu-i bine gătită, apăi să știi că vina n-o poartă gătitu' ci stomacu' că i-a trecut ora.

Hetty se reîntoarse în odaie și-i întrerupse:

— Mătușă, dacă vrei, poți să mi-o dai pe Totty.

— Hai, Rachel, o îndemnă Mr. Poyser văzând că nevastă-sa se codea, pentru că fetița de-abia se liniștise — las-o pe Hetty s-o ducă sus, pân-te dezbraci. Ești obosită. S-a făcut târziu, ar fi timpu' să mergi la culcare. Parcă văd că iar o să te-apuce junghiu'.

— Mă rog, s-o ia, numai să vrea copilul.

Hetty se apropie de balansoar și, fără să zâmbească sau să încerce să câștige bunăvoința lui Totty, așteptă ca mătușă-sa să-i dea copilul.

— Fetiţa mamii cea cuminte, vrei tu să te ia Hetty ca să se dezbrace mama? Că pe urmă o culcăm pe Totty în patul mamei, şi face acolo nani până dimineaţa.

Înainte ca maică-sa să termine fraza, Totty răspunse într-un fel care înlătura orice echivoc: încruntă din sprâncene, îşi muşcă buziţa de jos şi se plecă spre Hetty plesnind-o peste braţ cu toată puterea. Apoi, fără nici un cuvânt, se cuibări din nou la pieptul maică-si.

— Ei, cum aşa? interveni Mr. Poyser, în timp ce Hetty rămase nemişcată. Nu vrei tu să stai cu vara Hetty? Dac-ai fi copil, aş înţelege, da' Totty-i fată mare, nu copil.

— Geaba cauţi s-o îndupleci, îl sfătui Mrs. Poyser. Când nu se simte bine, n-o suferă pe Hetty. Vezi, poate că vrea la Dinah.

Dinah îşi scosese şalul şi boneta şi se ţinuse deoparte, nevrând să se bage în treaba lui Hetty. Acu' însă veni spre fetiţă şi, întinzându-şi braţele spre ea, spuse:

— Hai Totty, vino la Dinah să te ducă sus la mama în dormitor; ia uite la mămica ta, săraca, cât îi de obosită şi cum vrea să se culce.

Totty îşi întoarse feţişoara spre Dinah, o privi o clipă, se săltă în şezut, întoarse braţele şi o lăsă pe Dinah s-o ia din poala maică-si. Hetty nu se arătă câtuşi de puţin jignită şi, luându-şi pălăria de pe masă, aşteptă indiferentă ca cineva să-i spună dacă mai avea ceva de făcut.

— De-acu poţi pune zăvoarele la uşă, Poyser, că Alick trebuie să se fi întors de mult, spuse Mrs. Poyser, ridicându-se. Hetty, adă-mi chibritele să le am la îndemână la noapte. Hai, tată.

Se auzi zgomotul zăvoarelor din uşă, iar bătrânul Martin începu să se pregătească să-şi părăsească locul, mai întâi împăturindu-şi batista de pe genunchi, apoi întinzând mâna s-apuce ciomagul noduros de stejar, sprijint în colţul căminului. Mrs. Poyser se îndreptă spre uşă şi ieşi din bucătărie, urmată de bunic, apoi de Dinah cu Totty în braţe; se duceau cu toţii la culcare înainte de a se face întuneric, ca găinile. În drum, Mrs. Poyser băgă capul în odaia unde dormeau cei doi băieţi, zăbovind atât cât să le vadă capetele cu obraji bucălaţi odihnindu-se pe pernă, şi să le audă respiraţia.

— Hai, Hetty, vino și tu să te culci, o chemă Mr. Poyser când porni la rându-i spre scări, vorbindu-i îngăduitor. Știu că n-ai vrut să întârzii, sunt încredințat, da' mătușa a avut multă bătaie de cap azi toată ziua. Noapte bună, fetișoară.

CAPITOLUL 15

CELE DOUĂ ODĂI DE DORMIT

Hetty și Dinah dormeau amândouă la etajul al doilea, în două odăi alăturate, mobilate sumar, fără obloane la ferestre, așa încât nimic nu stătea în calea luminii care acum, de când răsărise luna, sporise, fiind destul de puternică pentru ca Hetty să se poată mișca și dezbrăca în voie. Putea foarte bine deslușI piroanele mari de lemn ale vechiului cuier pictat, în care își agăța pălăria și rochia; deosebea fiecare gămălie a acelor înfipte în perniță ei roșie de ace; își vedea chipul în oglinda cea de modă veche, atât cât avea nevoie pentru a-și peria părul și a-și pune scufia de noapte. Afurisită oglindă! De câte ori se îmbrăca, Hetty se înfuria din pricina ei. Pe vremuri fusese socotită frumoasă; intrase în patrimoniul familiei Poyser cu vreun sfert de secol în urmă, fusese probabil cumpărată cu ocazia scoaterii în vânzare a mobilierului unei case boierești. Un anticar priceput ar privi-o cu interes: avea o ramă bogată, în culoarea aurului patinat, iar baza, din lemn de mahon solid, avea o mulțime de sertare, din care — dacă le trăgeai iute — lunecau toate lucrurile, scutindu-te de a le căuta prin colțurile din fund; dar mai impresionante erau cele două suporturi metalice de lumânare, fixate de o parte și de alta, care îi dădea un aer aristocratic. Ceea ce o supăra pe Hetty erau numeroasele pete care apăruseră pe sticlă și care nu ieșeau, oricât le-ar fi frecat; și-apoi oglinda nu era atârnată să cadă oblic pe perete, ci lipită de el, în așa fel încât pentru a-și vedea capul și gâtul Hetty trebuia să se așeze pe scăunelul din fața toaletei. Dar ce mai toaletă era și asta: un scrin mititel, cu sertare ale căror mânere masive de alamă îi juleau genunchii, împiedicând-o să se apropie de oglindă. Slujitorii fervenți ai

unui cult nu iau însă în seamă asemenea neajunsuri, când își săvârșesc ritualul; ori, în acea seară, Hetty era cuprinsă de o asemenea fervoare, încît nimic n-o putea împiedica de la un act de devoțiune.

După ce-și scoase rochia, luă o cheie ascunsă în buzunarul juponului și descuie ultimul sertar al scrinului, unde se aflau două lumânări, cumpărate pe ascuns la Treddleston; le înfipse în cele două sfeșnice metalice. Căută apoi cutia de chibrituri și aprinse lumânările. Tot în sertar se mai afla o oglinjoară cu ramă roșie și fără pete. În această oglindă — nu în cea de pe perete — se uită ea după ce se așeză pe scaun. Se privi într-însa zâmbind, și întorcând capul într-o parte, apoi o așeză pe masă și, din sertarul de sus, își luă peria și pieptănul. Voia să-și despletească părul ca să semene cu doamna din tabloul pe care-l văzuse în odaia domnișoarei Lydia Donnithorne. Curând, valuri negre îi încadrară umerii. Părul ei nu cădea greu pe spate, ci era moale și mătăsos, cu capetele rotite în inele delicate. Și-l trase îndărăt, cum era al doamnei din tablou, dezvelind rotunjimea albă a gâtului. Lăsă peria și pieptănul pe toaletă și se privi, încrucișând brațele la piept, tot ca doamna din tablou. Până și vechea oglindă pătată îi înfățișă o imagine fermecătoare — cu atât mai încântătoare cu cât corsetul lui Hetty nu era din satin alb — așa cum cred că poartă mai toate cucoanele — ci dintr-o pânză de culoare verde închis.

O! da! Era într-adevăr frumoasă: așa gândea și căpitanul Donnithorne. Era mai frumoasă ca toate fetele din Hayslope — mai frumoasă ca toate doamnele pe care le văzuse la Chase — de fapt doamnele erau de obicei cam bătrâne și urâte — mai frumoasă chiar decât Miss Bacon, fata morarului, căreia i se spunea „frumoasa din Treddleston". Hetty își privea astă seară chipul cu o senzație nemaiavută până acum: parc-ar fi fost de față încă cineva care se uita la ea, așa cum se uită lumina dimineții la flori. Vocea lui repeta întruna acele vorbe de neuitat pe care i le spusese în pădure; brațul lui o cuprindea pe după mijloc, și Hetty simțea încă în nări parfumul din părul lui. Nici cea mai fudulă femeie din lume nu este pe de-a-ntregul conștientă de frumusețea ei, până când nu se simte iubită de un bărbat care, la rându-i, știe să se facă iubit.

Hetty avea însă impresia că-i lipsește totuși ceva, căci se ridică și scoase din dulapul de rufe o năfrămă de dantelă neagră, și din sertarul în care-și păstra lumânările cele prețioase, o pereche de cercei mari. Dantela era veche și tăiată, dar îi ședea bine aruncată în jurul umerilor, punându-i în valoare pielea albă a brațelor. Își scoase cerceluții pe care-i avea în urechi — Doamne! ce-o mai certase mătușa când își făcuse găuri! și-i înlocui cu cei mari: erau din metal și aveau pietre de sticlă, dar, dacă nu știai din ce sunt făcuți, arătau întocmai ca cei purtați de doamne. Se așeză din nou, împodobită cu cerceii cei mari și șalul pe umeri. Își privi brațele: până dincolo de cot, nu existau brațe mai frumoase ca ale ei: erau albe și durdulii, cu gropițe asemenea celor din obraji, se îngroșau însă spre încheietura mâinii. „Din pricina untului și altor treburi pe care cucoanele nu le fac niciodată", gândi ea cu ciudă.

Căpitanul Donnithorne nu va admite ca ea să continue să muncească: va voi s-o vadă îmbrăcată în rochii frumoase, purtând pantofiori din piele fină și ciorapi albi, poate chiar din ăia cu fir de mătase, pentru că o iubea mult: doar nimeni n-o cuprinsese în brațe și n-o sărutase ca el. Va voi s-o ia de nevastă și să facă din ea o doamnă — abia de îndrăznea să se gândească la așa ceva — cum altfel s-ar fi putut sfârși povestea lor? Se vor căsători în taină, ca Mr. James, secretarul doctorului, cu nepoata acestuia, multă vreme nimeni nu știuse nimic, iar când se aflase, fusese prea târziu ca să se mai supere cineva. Chiar doctorul relatase întâmplarea mătușii, și Hetty auzise. Habar n-avea cum se vor desfășura lucrurile, de un fapt era însă sigură: niciodată nu-i va putea mărturisi taina bătrânului moșier, căci Hetty era gata să leșine de spaimă numai când îl zărea întâmplător la Chase. Pentru Hetty, el nu era un om din aceeași plămadă cu ceilalți, nici nu i-ar fi trecut prin cap că și el fusese tânăr odată: pentru Hetty era de când lumea Boierul cel bătrân de teama căruia tremurau cu toții. Nu știa cum se vor desfășura lucrurile. Căpitanul Donithorne însă, de bună seamă că știa. El era un gentleman, făcea ce-i place și putea să-și cumpere ce voia. Ea nu mai putea fi cea dinainte; poate că într-o bună zi avea să ajungă cu-

coană mare, să se plimbe cu trăsura ei, să poarte la cină rochii din mătăsuri grele, măturând podelele, şi pene în păr, ca Miss Lydia şi Miss Dacey pe care le văzuse într-o seară intrând astfel gătite în sufragerie; dar ea n-are să fie urâtă şi bătrână ca Miss Lydia, şi nici grasă ca Miss Dacey, ci frumoasă, şi-şi va pieptăna părul de fiecare dată în alt fel; şi uneori se va îmbrăca într-o rochie trandafirie, alteori într-o rochie albă — nu se hotărâse care dintre culori îi plăcea mai mult; iar Burge şi alţii o vor vedea plimbându-se în trăsură — sau mai bine zis vor auzi despre ea că se plimbă în trăsură; îi era cu neputinţă să-şi închipuie toate acestea petrecându-se la Hayslope, sub ochii mătuşii. Cu gândurile la viitoarea-i splendoare, Hetty se ridică şi agăţă cu şalul coada oglinzii care căzu, cu zgomot; dar era mult prea pierdută în visări pentru a se pleca s-o ridice. După o scurtă ezitare începu să se preumble prin cameră, cu un mers impunător de porumbel înfoiat, împodobită cu şalul drapat în jurul umerilor, peste corsetul şi juponul ei colorat şi cu cerceii cei mari în urechi.

Ce încântătoare era Hetty gătită astfel! A te îndrăgosti de ea era o nebunie firească: obrazul şi trupşorul ei păstrau încă rotunjimi de prunc; inelele delicate de păr negru acopereau cu graţie urechile şi gâtul; ochii ei mari şi negri, umbriţi de gene lungi, erau înduioşători şi totodată şăgalnici, de parcă prin ei ar fi privit un spiriduş neastâmpărat.

Ah! Ce noroc pe capul unui bărbat să aibă o asemenea mireasă ca Hetty! Cum îl mai pizmuiesc ceilalţi flăcăi în dimineaţa nunţii, văzând-o cum se sprijină de braţul lui, îmbrăcată toată-n alb şi cu flori de lămâiţă! Ce făptură gingaşă, tânără, blândă şi supusă! Sufletul ei este la fel de gingaş, firea la fel de lipsită de asperităţi, cum îi e şi înfăţişarea. Dacă înţelegerea lor nu va fi desăvârşită, întreaga vină o va purta el, căci el poate să facă ce vrea din ea, se vede cât colo. Tot astfel gândeşte şi iubitul: mititica de ea e atât de îndrăgostită, neînsemnatele ei cusururi sunt atât de fermecătoare, încât n-ar încerca pentru nimic în lume să i le îndrepte; asemenea privire, asemenea mişcări graţioase sunt întocmai ceea ce trebuie pentru a face dintr-un

cămin raiul pe pământ. Într-o asemenea situaţie, orice bărbat devine bun fizionomist. După cum se ştie, natura are un limbaj al ei propriu, pe care-l foloseşte cu multă exactitate: bărbatul care se afla în faţa lui Hetty, se simţea un desăvârşit cunoscător al acestui limbaj. Natura tradusese pentru el, în mod cât se poate de limpede, firea mireselei, prin liniile drăgălaşe ale obrajilor, şi ale buzelor, şi ale bărbiei, prin delicateţea de petală a pleoapelor, prin curbura genelor lungi şi prin adâncimea întunecată a acestor ochi minunaţi. Era evident că-şi va iubi şi îngriji copiii ca ochii din cap. Ea însăşi era încă un copil şi-n jurul ei copii vor arăta ca bobocii în jurul unei flori; preafericitul ei bărbat îşi va desfăta ochii cu această încântătoare privelişte, surâzând patern şi apoi, când va crede de cuviinţă, se va retrage în sanctuarul înţelepciunii sale, spre care supusa lui nevastă se va uita cuviosă, fără să îndrăznească să-l profaneze. Alături de ea, căsătoria avea să fie ca cele de pe vremuri, din vârsta de aur a omenirii, când bărbaţii erau toţi înalţi şi deştepţi, iar femeile toate frumoase şi iubitoare.

Cam tot aşa se gândea şi prietenul nostru Adam Bede la Hetty, numai că-şi formula altfel gândurile. Când era faţă de el rece şi capricioasă, îşi spunea în sinea lui că se comporta astfel doar pentru că nu-l iubea, fiind încredinţat că dragostea ei, atunci când o va dărui, va fi cel mai de preţ lucru pe care-l putea dobândi un bărbat. Înainte de a-l condamna pe Adam pentru greşita lui părere, vă rog întrebaţi-vă mai întâi dacă v-a venit vreodată să bănuiţi o femeie frumoasă de fapte rele — dacă aţi putut vreodată, fără ajutorul unei argumentaţii peremptorii — să bănuiţi femeia neîntrecut de frumoasă, care a pus stăpânire pe inima dumneavoastră, capabilă de a comite o faptă rea. De bună-seamă că nu: cei cărora le plac perele mălăieţe, uită de existenţa pietrelor, şi uneori îşi sparg măselele într-o piatră.

Şi Arthur Donnithorne la fel gândea despre Hetty — mă rog în măsura în care îl preocupa firea ei. Era încredinţat că mititica de ea era o făptură blândă, bună şi iubitoare. Bărbatul care trezeşte simţurile unei fete totdeauna o crede iubitoare; şi dacă face proiecte de viitor, se vede pe sine dând dovadă de o inepuizabilă

tandrețe și virtute față de femeia care depinde într-atâta de el. C-așa a lăsat Dumnezeu, să fie pe lume astfel de femei care au nevoie de apărare și sunt atât de grijulii în caz de boală.

La urma urmei, și cel mai deștept dintre noi se înșală uneori crezându-i pe alții fie mai buni, fie mai răi, decât sunt. Natura are un limbaj al ei și nu minte; dar nu-i cunoaștem încă toate subtilitățile sintaxei și o lectură pripită ne poate duce spre o înțelegere total greșită. Gene lungi și negre — ce poate fi mai frumos? Îmi este cu neputință să nu atribui persoanelor cu ochi cenușii adumbriți de gene lungi și negre un suflet generos, deși știu din experiență că îndărătul lor se poate ascunde duplicitate, cupiditate și prostie. Și când, dezgustat, am cercetat niște ochi ce nu-mi inspirau încredere, mare nu mi-a fost mirarea să descopăr aceleași corespondențe. Pe încetul, începi să intri la bănuială că nu există nici o relație între fire și gene; sau că genele sunt expresia însușirilor morale ale vreunei bunici, ceea ce, la drept vorbind, nu prezintă prea mare interes pentru noi.

Nu se pot imagina gene mai frumoase decât ale lui Hetty; și cum se plimba ea acum, cu prestanța unui porumbel înfoiat, privindu-și umerii încadrați în vechiul șal de dantelă neagră, umbrele lor se alungeau pe pielea trandafirie a obrajilor. Imaginația ei transforma fiecare geană într-un tablou, nu tocmai limpede, înfățișând momente din viața ei de mai târziu. În centrul fiecărei scene se afla, bineînțeles, ea; foarte aproape, Căpitanul Donnithorne, cu brațul petrecut pe după mijlocul ei, sau poate sărutând-o, iar toți din jur erau încremeniți de admirație — mai cu seamă Mary Burge, a cărei rochie nouă cu floricele nu făcea două parale pe lângă toaleta strălucitoare a lui Hetty. În acest vis de viitor, se strecura oare vreo amintire duioasă sau tristă, vreun sentiment de recunoștință sau afecțiune față de cei ce i-au fost ca niște părinți adoptivi, sau față de copiii pe care i-a îngrijit sau față de vreo prietenă, un animal sau măcar o jucărie din copilărie? Nu, nici unul. Sunt plante care de-abia dacă au un rudiment de rădăcină: le iei de pe piatra sau peretele unde-au crescut, le pui în casă, într-un vas, și nu le merge rău. Hetty se putea desprinde de trecutul ei

şi să-l uite cu desăvârşire. Casa în care locuia nu-i era dragă, nici Jacob's Ladder, şi nici nu prefera altor flori covorul nesfârşit de nalbe din grădină. E uluitor cât de puţin se simţea legată de unchiul ei, care îi fusese ca un tată: nu cred că s-a grăbit vreodată să-i aducă pipa fără ca el să i-o fi cerut, în afară de cazul când ar fi fost de faţă un musafir, căruia astfel îi oferea ocazia s-o vadă mişcându-se prin casă. De altfel Hetty nici nu înţelegea cum putea cineva ţine la oamenii mai vârstnici. Cât despre Marty şi Tommy şi Totty — copiii aceia nesuferiţi — îi socotea blestemul vieţii ei, la fel de plicticoşi ca muştele care te necăjesc pe căldură tocmai când vrei să dormi. Marty — cel mai mare, căci copiii dinaintea lui muriseră — era un prunc când venise ea la fermă, aşa încât Hetty trebuise să aibă grijă pe rând de toţi trei, jucându-se cu ei pe câmp în zilele însorite, sau, când ploua, în odăile mari, pe jumătate goale, ale bătrânei case. De băieţi scăpase, dar Totty era o adevărată pacoste, mai insuportabilă decât ceilalţi din pricina răsfăţului. Şi nu mai prididea cu croitul şi cârpitul rochiţelor. Hetty ar fi fost fericită să i se spună că nu va mai vedea copii în viaţa ei; îi erau chiar mai urâţi decât mieii pe care-i aduceau ciobanii când se năşteau, ca să fie îngrijiţi la fermă; încaltea de miei scăpa mai repede. Cât despre puii de găină şi de curcă, Hetty nu voia nici s-audă; ca să-i îngrijească, mătuşa o ademenise făgăduindu-i câte un pui de la fiecare cloşcă. Căpşoarele lor ca nişte bile de puf galben ieşind de sub aripa cloştei, n-o înduioşau câtuşi de puţin; drăgălăşenia lor nu-i procura nici un fel de plăcere, îi plăceau în schimb lucrurile pe care putea să şi le cumpere la târgul din Treddleston cu banii căpătaţi pe păsări. Şi totuşi era atât de graţioasă, atât de drăgălaşă când se pleca să bage tava cu pâine înmuiată în coteţ, încât trebuia să fii ghicitor ca să bănuieşti că este atât de nesimţitoare. În schimb Molly, cu nasul ei cârn şi falca lată, avea inimă bună şi — după declaraţiile lui Mrs. Poyser — nimeni n-o întrecea când era vorba de îngrijirea puilor, deşi faţa ei placidă nu purta nici urmă de duioşie maternă.

De obicei primul ochi care descoperă deficienţele morale ascunse sub învelişul înşelător al frumuseţii, este cel femeiesc; aşa încât nu e de mirare că Mrs. Poyser,

înzestrată cu o pătrunzătoare și neiertătoare forță de observație, socotise destul de exact potențialul afectiv al lui Hetty și nu o dată, în momente de maximă indignare, vorbise deschis cu bărbatul ei despre acest subiect:

„Îi ca păunul care se cocoață pe grad și-și rotește coada-n soare, chiar dac-ar fi să moară toate sufletele din parohie: n-ai văzut că nimic n-o face să-i tresalte inima, nici atunci când am crezut că Totty a căzut în groapă. Îngerașu' mamii! nu pot să uit cum am găsit-o cu piciorușele înțepenite în noroi, urlând cât o ținea gura. Da' lui Hetty nici că-i păsa — se vedea de-o poștă — deși a apucat-o de când s-a născut. Gândesc că are o inimă tare ca piatra."

— Nu fi așa aspră cu Hetty, încercase Mr. Poyser s-o înduplece. Fetișoarele astea-s ca rodu' necopt, din care ies ele bucate bune, da' care deocamdată, dacă le gătești, iesă terci. Ai să vezi cum o să fie Hetty când o găsi un bărbat cumsecade și-o avea copiii ei.

— Nu vreau să fiu aspră, și nici s-o judec greșit. E îndemânatică și-i bună la treabă, când îi e mintea la treabă; o să-mi fie greu fără ea la unt, că-i pricaută. Ș-apoi oricum ar fi, eu nu i-oi vrea decât binele, ca nepoată dreaptă ce-ți este: de la mine a învățat cum se ține o casă și mi-am dat toată ostenoala cu ea, deși Dumnezeu mi-e martor, că uneori de abia mă mai țin puterile cu durerea asta care mă chinuie. Cu fetele astea trei în casă, îți trebuie de două ori mai multă putere ca să le mâni din urmă. E ca și cum ai frige carne pe trei plite deodată: abia apuci să întorci o bucată, că alta s-a și ars.

Hetty se temea prea mult de mătușă-sa ca să-și dea pe față arama; încerca să-și ascundă deșertăciunea însă numai în măsura în care nu-i cerea prea mari sacrificii. Îi era peste putință să nu-și cheltuiască banii pe fleacuri și podoabe, faptă cu care Mrs. Poyser nu era deloc de acord; dar ar fi murit de rușine dacă în clipa aceea s-ar fi deschis ușa și ar fi apărut mătușă sa, surprinzând-o cu lumânările aprinse și preumblându-se prin odaie, cu șalul pe umeri și cerceii în urechi. Ca să se păzească de asemenea neplăcută surpriză, obișnuia să întoarcă cheia în broască, ceea ce făcuse și în seara aceasta. Fusese inspirată, căci deodată auzi o bă-

taie ușoară în ușă și Hetty, cu inima zvâcnind în piept se grăbi să stingă lumânările și să le arunce în șoștar. Vom afla îndată cine și de ce ciocănise în ușă dacă o lăsăm pe Hetty și ne întoarcem la Dinah, în clipa când o predase pe Totty maică-si și urcase scările, pornind spre camera ei care se afla lângă a lui Hetty.

Când era la ea în odaie, Dinah ședea adesea la fereastră, care, aflându-se la al doilea cat al clădirii, oferea o priveliște ce se întindea până departe peste câmpii. Zidul foarte gros, forma sub fereastră un fel de treaptă la mai puțin de jumătate metru înălțime de podea, și acolo își punea ea scăunelul. Și de rândul acesta, cum intră în odaie, se așeză pe scăunel și-și îndreptă privirile spre câmpia adormită, dincolo de care apăruse luna, tocmai deasupra crestelor de ulmi. Cel mai mult îi plăcea pășunea unde pășteau vacile și după aceea, pajiștea cu iarba cosită. Avea inima grea, căci nu-i mai rămăsese decât o noapte în care putea să se bucure de acest peisaj și cine știa cât timp avea să treacă până să-l revadă; dar nu de frumusețea locului îi părea ei rău, căci pentru ea și Snowfield își avea farmecul lui: se gândea la toți oamenii pe care-i cunoscuse aici și a căror amintire o va purta mereu în sufletul ei. Se gândea la încercările prin care aveau să treacă și la lupta care-i aștepta până la sfârșitul vieții, după ce ea va fi departe și nu va mai ști de soarta lor; și tot gândindu-se așa, o cuprinse tristețea și uită de câmpia adormită sub razele lunii. Închise ochii, căutând înlăuntrul ei acea Dragoste adâncă și deplină pe care nu i-o puteau da nici văzduhul, nici pământul. Acesta era felul în care se închina Dinah când era singură: închidea ochii, lăsându-se învăluită de Prezența Divină; pe încetul, spaimele, îngrijorarea pentru viețile celorlalți se topeau precum cristalele de gheață într-un ocean de ape calzi. Ședea astfel nemișcată de mai bine de zece minute, cu mâinile încrucișate în poală și fața scăldată în luciul palid al nopții, când deodată tresări la auzul unui zgomot puternic, venind din camera lui Hetty. Căzuse probabil ceva. Se sculă și ascultă atentă, dar nu mai auzi nimic, și-și închipui că Hetty răsturnase vreun obiect urcându-se în pat; începu să se dezbrace; dar acum, din pricina zgomotului din încăperea vecină, gândul ei se oprise

la Hetty ; făptura aceasta tânără și drăgălașă, care va trebui să înfrunte viața cu toate încercările ei, cu sfintele îndatoriri zilnice de mamă și femeie și care era moralmente atât de nepregătită : mintea-i era numai la prostii și la plăceri, ca a unui copil care, înainte de a pleca într-o călătorie lungă în timpul căreia nu va avea ce mânca și unde se adăposti de frig și întuneric, își strânge jucăriile ca să le ia cu el. Dinah, îi purta îndoită grijă lui Hetty, pentru că era preocupată, ca și Seth, de soarta lui Adam, și încă nu era convinsă că Hetty nu ținea destul la el ca să-l ia de bărbat. Își dădea prea bine seama cât de lipsită de căldură și de altruism era din fire Hetty și, de aceea, atitudinea rece a acesteia față de Adam, nu i se părea o dovadă că el n-ar fi bărbatul cu care să vrea să se mărite. Iar defectele el. în loc s-o dezguste, îi sporeau compătimirea. Un chip plăcut avea asupra lui Dinah efectul pe care-l are frumusețea asupra unei inimi curate, în stare de iubire și lipsite de egoism.

Până să-și îmbrace cămașa de noapte, îngrijorarea ei față de Hetty căpătă o intensitate insuportabilă ; imaginația ei crease un desiș spinos de păcate și dureri în care biata fată se zbătea, rănită și sângerândă, cerșind ajutor cu ochii în lacrimi, dar negăsind pe nimeni să-i întindă mâna. Căci la Dinah, imaginația și dragostea de oameni se stimulau reciproc. Simți o nevoie imperioasă de a se duce la Hetty numaidecât ca s-o prevină de cele ce aveau să i se întâmple. Dar poate că Hetty dormea. Dinah își lipi urechea de zidul dintre cele două odăi și, auzind mișcare, își dădu seama că Hetty încă nu se culcase. Ezită totuși ; nu era sigură că pornirea ei era o poruncă divină, căci vocea lăuntrică care-o îndemna să se ducă nu i se părea mai puternică decât cea care-i șoptea că Hetty era obosită și că, vorbindu-i într-un moment nepotrivit, ar putea să și-o îndepărteze. Dinah avea nevoie de un semn. Dacă deschidea Biblia, era încă destulă lumină ca să deslușească scrisul, atât cât să înțeleagă mesajul trimis de sus. Cunoștea pe dinafară pagină cu pagină și știa cărei cărți, uneori chiar cărui capitol, aparține fiecare verset, fără să vadă titlul sau numărul. Era o Biblie mică și groasă, cu marginile roase. Dinah o așeză pe prichiciul ferestrei, unde cădeau razele lu-

nii și o deschise cu arătătorul. Primele cuvinte pe care le văzu fură cele din susul paginii din stânga: „Și-au plâns cu toții de durere și l-au îmbrățișat pe Pavel și l-au sărutat." Fu de-ajuns pentru Dinah; deschisese tocmai acolo unde era înfățișată despărțirea de la Efes, când Pavel a simțit nevoia să-și descarce sufletul și să-și îndemne tovarășii să se ferească de păcat. Fără să mai stea pe gânduri, deschise încetișor ușa și bătu la ușa lui Hetty. Știm că a bătut de două ori căci Hetty trebuise să stingă lumânările și să ascundă șalul. În cele din urmă, fata apăru în prag. Dinah o întrebă: „Îmi dai voie să intru?" iar Hetty, prea încurcată să răspundă, îi făcu semn să intre.

Ce deosebire între cele două fete! Bătătoare la ochi chiar și în lumina slabă a lunii! Hetty, îmbujorată în obraji și cu ochii scânteind, păstrând îndărătul pleoapelor strălucitele imagini făurite de închipuirea ei, cu gâtul și brațele goale, cu părul în valuri despletite pe spate și cu cerceii mari și ieftini în urechi. Dinah, în cămașa ei lungă și albă de noapte, cu fața palidă de efortul de a-și stăpâni emoția, arăta de parcă sufletul ei s-ar fi întors în trupul mort, aducându-i din cealaltă lume taine sublime și o dragoste sublimă. Aveau aproape aceeași înălțime; Dinah era puțintel mai înaltă. Își petrecu brațul pe după mijlocul lui Hetty și o sărută pe frunte.

— Știam că n-ai apucat să te culci — îi spuse vorbind cu o voce limpede și caldă care-o scoase din fire pe Hetty — căci te-am auzit mișcându-te și doream foarte mult să-ți vorbesc fiindcă mai zăbovesc o noapte doar în afară de asta și cine știe ce se mai întâmplă mâine și ne împiedică să fim împreună. Pot să stau jos, până îți strângi părul?

— Sigur că da, o asigură Hetty, repezindu-se ,să-i aducă scaunul, prea bucuroasă că Dinah părea să nu fi observat cerceii.

Dinah se așeză, iar Hetty începu să-și perie părul înainte de a-l împleti, cu acel aer de totală indiferență sub care se ascunde de obicei sentimentul de vinovăție. Dar ochii lui Dinah o liniștiră; își dădu seama că nu vedeau ceea ce nu trebuiau să vadă.

— Dragă Hetty, continuă Dinah, mă gândeam astă eară că într-o bună zi s-ar putea să treci prin mari necazuri — nimeni nu scapă de ele, tuturor ne este dat să avem partea noastră de durere şi vine o vreme când avem nevoie de mai mult ajutor şi alinare decât putem găsi aici jos pe pământ. Vreau să ştii că, dacă vreodată ai să fii foarte amărâtă şi ai să ai nevoie de un prieten care să-ţi fie alături şi să te iubească, încrede-te în Dinah Morris de la Snowfield şi dacă vii la ea sau o chemi la tine, să ştii că n-are să uite niciodată noaptea asta şi vorbele pe care ţi le spune acum. Ai să ţii minte, Hetty?

— Da, răspunse Hetty cam speriată. Da' ce te face să crezi c-o să am necazuri? Ştii ceva?

Hetty se aşezase în timp ce-şi pusese scufia de noapte pe cap, iar Dinah se plecă spre ea şi-i luă mâinile într-ale sale:

— Pentru că, draga mea, toţi avem partea noastră de durere pe pământ: dorim lucruri potrivnice voinţii lui Dumnezeu şi atunci plătim prin suferinţă; cei care ne sunt dragi ne părăsesc; bolile ne slăbesc trupul; sau ne pierdem capul şi păcătuim faţă de semenii noştri. Nu s-a născut încă omul care să nu fi trecut prin asemenea încercări, şi presimt că şi ţie ţi-e dat să treci prin ele; şi tare aş vrea ca acum, cât eşti tânără, să-ţi ridici ochii spre Tatăl din Ceruri şi să-l rogi să-ţi dea putere; iar la greu, într-însul să cauţi sprijin.

Dinah se opri şi dădu dumul mâinilor lui Hetty, care rămase mută şi nemişcată; afecţiunea şi îngrijorarea lui Dinah nu o mişcaseră, în schimb vorbele ei, rostite cu o limpezime solemnă şi patetică, îi treziră spaima. Sângele din obraji dispăruse, făcând loc palorii; era din fire înclinată spre bogăţie şi plăceri, şi gândul la necazuri o cutremură. Dinah îi înţelese reacţia şi-şi continuă pledoaria, din ce în ce mai gravă, până ce Hetty speriată de nenorocirile pe care i le rezerva soarta, izbucni în plâns.

— Ne-am învăţat să credem că, în vreme ce oamenii inferiori nu-i pot înţelege pe cei superiori, înţelepciunea acestora descifrează tot ceea ce se ascunde în sufletul celor dintâi. Însă părerea mea este că oamenii superiori mai au de învăţat în privinţa asta, căci,

după cum veţi vedea, se mai înşală uneori. Dinah n-o văzuse niciodată pe Hetty atât de mişcată şi era convinsă că această reacţie se datora unui impuls interior de natură divină. Fericită, o sărută pe Hetty şi vărsă lacrimi alături de ea, mulţumind lui Dumnezeu că izbutise s-o întoarcă spre El. Hetty se afla însă în acea stare de tensiune care dă naştere unor simţăminte imprevizibile şi, pentru prima oară, prezenţa lui Dinah îi fu insuportabilă. O respinse reproşându-i printre lacrimi:

— Nu-mi vorbi aşa, Dinah. De ce vrei să mă sperii? Ce ţi-am făcut? De ce nu-mi dai pace?

Biata Dinah simţi cum i se strânge inima. Era prea înţeleaptă ca să insiste; şopti doar:

— Bine, draga mea, eşti obosită şi te las să dormi. Hai, urcă-te în pat. Noapte bună.

Şi ieşi din odaie repede şi fără zgomot ca o nălucă; când ajunse însă lângă patul ei îngenunchie şi, copleşită de mila ce-i umplea sufletul, începu să se roage fierbinte.

Cât despre Hetty, curând închipuirea o duse din nou în pădure, iar când o cuprinse somnul, visul ei din timpul zilei se prefăcu în realitate.

CAPITOLUL 16

LEGĂTURI

După cum vă amintiţi, Arthur Donnithorne îşi luase angajamentul faţă de el însuşi să se ducă de dimineaţă să-l vadă pe Mr. Irwine. În acea vineri, se trezi devreme, se îmbrăcă şi porni la drum fără să aştepte micul dejun. Ştia că Rectorul lua micul dejun singur la nouă şi jumătate, doamnele din familie având altă oră; Arthur avea tot timpul să încalece şi să ajungă până la nouă şi jumătate: orice discuţie se poartă cu mai multă uşurinţă în faţa unei mese puse.

Progresul civilizaţiei a făcut posibilă transformarea dejunului şi a micului dejun în nişte ceremonii vesele şi agreabile care le pot înlocui pe cele grave şi mult mai complicate. Greşelile ni se par mai uşoare când le mărturisim preotului în vreme ce acesta îşi

soarbe cafeaua. Păcatul de moarte fiind incompatibil cu plăcerea de a mânca cornuri proaspete, devenim parcă şi mai conştienţi de faptul că în epoca noastră penitenţa nu poate fi prea aspră pentru un gentleman luminat; azi buzunarele nu-ţi mai sunt golite, ca în vremurile barbare de demult, prin ameninţare cu pistolul, ci printr-o amabilă şi politicoasă cerere de împrumut, strecurată ca din întâmplare, în chip de paranteză, între cel de al doilea şi cel de al treilea pahar de vin roşu. Totuşi metodele rigide ale trecutului aveau părţile lor bune căci, de pildă, atunci când luai o hotărâre, acest legământ faţă de tine însuţi era întovărăşit de un act exterior care te obliga să-l respecţi; dacă găseşti o spărtură într-un zid gros de piatră şi ştii că dincolo se află o ureche ce-ţi aşteaptă vorbele, cu siguranţă că vei spune ceea ce ai de spus; nu la fel se întâmplă dacă stai picior peste picior, răsturnat comod într-un fotoliu, la umbra unui pom, faţă în faţă cu un prieten care n-are nici un motiv să se mire dacă n-ai nimic a-i spune.

Dar în acea dimineaţă însorită, în timp ce străbătea câmpiile călare, Arthur Donnithorne era ferm hotărât să-şi deschidă inima Rectorului; şi pe când trecea el peste văi şi dealuri, sunetul foşnitor al coaselor i se părea mai melodios ca de obicei, căci scopul pe care şi-l propusese îi împăcase conştiinţa. Se bucura de îndreptarea vremii, ştiind cât se temuseră fermierii c-o să le putrezească recolta în ploaie; putinţa de a lua parte la o bucurie colectivă, care nu-ţi aparţine numai ţie, este atât de reconfortantă, încât gândul la fermierii care puteau să-şi adune în linişte roadele stoarse pământului, făcea să-i pară cu mult mai uşoară îndeplinirea hotărârii luate. Un orăşan ar putea crede că o asemenea influenţă a naturii asupra sufletului omenesc nu-şi are locul decât în cărţile de poveşti pentru copii; cel care şi-a petrecut însă viaţa prin poieni şi ogoare ştie că nu poţi rămâne indiferent la mesajele naturii.

Arthur trecuse de satul Hayslope şi se apropia de dealul dinspre Broxton când, după o cotitură, zări nu prea departe înaintea lui un om pe care oricine l-ar fi recunoscut chiar dacă nu vedea câinele mare ciobănesc ce-l însoţea. Era Adam Bede, păşind iute şi apă-

sat cum îi era felul; Arthur dădu pinteni calului ca să-l ajungă din urmă, căci ţinea mult la Adam, încă din copilărie, şi nu voia să piardă un prilej de a sta de vorbă cu el. N-aş putea afirma că sentimentul lui Arthur nu-şi avea rădăcina în dragostea lui de viitor stăpân pentru moşia ce-avea să moştenească: prietenului nostru Arthur îi plăcea să se poarte frumos şi-i mai plăcea ca această calitate să-i fie recunoscută.

Auzind copitele calului, Adam privi înapoi şi rămase locului, aşteptând călăreţul; îşi scoase tichia de hârtie de pe cap şi surâse în semn de bineţe. Dintre toţi bărbaţii tineri pe care-i cunoştea Adam, îndată după Seth, cel mai mult îl preţuia pe Arthur Donnithorne. Dintre toate obiectele care îi aparţineau, cel mai drag îi era metrul de care nu se despărţea niciodată, purtându-l în buzunar, şi pe care-l primise în dar de la Arthur pe vremea când acesta era un flăcăiaş cu păr bălai, în vârstă de unsprezece, doisprezece ani; i-l cumpărase din banii lui de buzunar, drept recunoştinţă pentru meşteşugul de tâmplar pe care-l deprinsese atât de bine de la Adam, încât făcuse fiecărei doamne din casă mosoraşe pentru aţe şi cutii de lucru. Pe atunci Adam se mândrea cu tânărul boier iar când acesta crescuse, transformându-se într-un gentleman chipeş cu mustaţă, sentimentul lui se schimbase prea puţin. Mărturisesc că pe Adam îl impresiona rangul social şi era oricând dispus să acorde toată cinstea celor care prin naştere îi erau superiori, căci nefiind filozof şi nici un proletar cu idei revoluţionare, ci doar un simplu tâmplar, zdravăn, deştept şi respectuos din fire, accepta diferenţierea în clase, fără să ridice obiecţii decât doar când îl obliga vreun motiv anume. Nu credea în teorii şi nici că-i era dat lui să îndrepte lumea deşi vedea câtă pagubă aducea folosirea cherestelei de proastă calitate la clădirea unei case, şi planurile întocmite de nepricepuţii frumos îmbrăcaţi care se apucau să construiască şoproane şi ateliere, şi munca de mântuială a unor dulgheri, şi contractele încheiate în pripă, ce mai totdeauna se soldau cu ruinarea uneia din părţi; în ceea ce-l privea, se legase să lupte împotriva acestor strâmbătăţi. Şi se simţea în stare să ţină piept celui mai înstărit moşier din cuprinsul Loamshire sau Stonyshire; celelalte treburi însă, so-

cotea că era mai bine să fie lăsate în seama unor oameni mai competenți decât dânsul. Era perfect conștient cât de nechibzuit erau exploatate pădurile de pe moșie și în ce hal de degradare ajunseseră clădirile date în grija unora dintre fermieri; și dacă bătrânul Donnithorne l-ar fi chemat să-și dea părerea, și-ar fi spus-o răspicat, dar păstrând față de acesta atitudinea plină de bunăcuviință pe care i-o impunea calitatea de gentleman a moșierului. De altfel cuvântul „gentleman" avea un efect miraculos asupra lui Adam, și, după cum spunea chiar el, „nu-i putea suferi pe cei ce se credeau grozavi, fiindcă se obrăzniceau în fața mai marilor lor." Trebuie să vă reamintesc că Adam avea în vine sânge de țăran; de altfel, trăind cam cu o jumătate de secol înaintea noastră, nu-i de mirare că principiile lui ne par azi învechite.

Pe lângă respectul pe care în chip firesc i-l purta tânărului moșier, Adam păstra în minte și clipe ale copilăriei lor; vă închipuiți așadar că prețuia cu atât mai mult calitățile lui Arthur și acorda faptelor sale mai multă importanță decât le-ar fi dat dacă ar fi fost săvârșite de unul ca el. Era încredințat că toți vor binecuvânta ziua când Căpitanul Donnithorne va deveni stăpânul moșiei — căci avea inimă bună, o fire deschisă și — spre deosebire de tinerii de seama lui — capul plin de idei și planuri privind reparațiile și organizarea muncii pe domeniu. Așa încât zâmbetul cu care-l întâmpină Adam pe Arthur Donnithorne exprima nu numai respect ci și afecțiune.

— Ei, Adam, cum îți merge? întrebă Arthur întinzând mâna. De obicei nu dădea mâna când se întâlnea cu ceilalți fermieri, și Adam se simți cu atât mai onorat. Văzându-ți spatele puteam să jur că ești tu. E același spate, ceva mai lat, care m-a cărat pe vremea când eram copil. Îți amintești?

— Cum să nu-mi amintesc, domnule? Îi semn rău dacă omu' uită ce-a făcut și ce-a spus când era copil. Dacă-și uită prietenii de atunci, înseamnă că nici pe ăi de acu n-o să-i țină minte multă vreme.

— Bănuiesc că te duci la Broxton? întrebă Arthur potrivind pasul calului după mersul lui Adam. Ai treabă cu rectorul?

— Nu, domnule, mă duc să văd ce s-o-ntâmplat cu şopronu' lui Bradwell. Se tem să nu se dărâme zidurile care ţin acoperişu' şi mă duc să văd ce-i de făcut înainte să trimitem meşterii şi materialele.

— Am impresia că Burge lasă aproape totul pe seama ta, nu-i aşa Adam? În curând parcă văd că te ia părtaş. Şi o să te ia, dacă-i deştept.

— Nu prea ştiu la ce i-ar folosi. Că dacă ai un meseriaş bun şi cu tragere de inimă la treabă, tot atât munceşte ori de-i dai simbrie ori de împarţi câştigu' cu el. Ăl de nu bate un cui făr' să ceară bani, nu face două parale, aşa gândesc eu.

— Şi nu greşeşti, Adam. În ce te priveşte, ştiu că munceşti pentru Burge cum ai munci pentru tine. Dar ca părtaş, vorba ta ar avea mai multă greutate şi ai putea aduce unele îmbunătăţiri. Bătrânul n-o să mai facă multă vreme singur faţă şi n-are urmaş. Bănuiesc c-ar voi să găsească un ginere căruia să-i lase atelierul. Da' am impresia că-i destul de unghie în gât şi de-acum caută unul care să nu vină cu mâna goală. Dacă n-aş fi sărac ca un şoarece de biserică, bucuros aş investi nişte parale în afacerea asta ca să te văd cu un rost şi stabilit pe moşia mea. Sunt convins că n-aş fi în pierdere. Cine ştie, într-un an, doi, poate mi-o merge mai bine. După majorat am să primesc şi eu mai mulţi bani, îmi plătesc din datorii şi poate mi rămâne ceva cu care să ne descurcăm.

— Sunteţi prea bun, domnule, şi să nu care cumva să credeţi că nu vă sunt îndatorat, dar — adăugă Adam hotărât — nu vreau să cer nimic meşterului Burge şi nici nu vreau să pună altcineva o vorbă bună la el pentru mine. La drept vorbind, nu văd cum s-ajung părtaş cu el la atelier. Dacă ar avea de gând să-l vândă, apăi se schimbă socoteala. Atunci aş fi bucuros să mă împrumut, plătind dobânda ce se cade; cât despre înapoiatu' banilor, m oi descurca eu ca să-i înapoiez la timp.

— Mă rog, fiecare cu socotelile lui, cedă Arthur, amintindu-şi de aluzia rectorului la o probabilă neînţelegere intervenită în relaţiile sentimentale dintre Adam şi Mary Burge. Când e înmormântarea tatălui tău?

— Duminică, domnule. Mr. Irwine o să vină anume mai devreme. De-ar trece odată, s-o văd pe maica mai

liniştită. Mă seacă la inimă când dă necazu' peste bătrâni; rănile lor nu-s d-alea care se vindecă, că ei săracii sunt ca pomii uscaţi care nu mai dau primăvara în muguri.

— Multe ai mai avut şi tu de tras, Adam. Cred că de când te-ai născut n-ai avut niciodată răgaz să te bucuri de viaţă ca alţi flăcăi de vârsta ta. Mereu a dat câte un necaz peste tine.

— Cam aşa-i, domnule, da' nu mă plâng eu de asta. De eşti bărbat şi ai inima de bărbat, socot că-i firesc să porţi poveri de bărbat. Nu putem trăi ca păsările cerului, care cum îşi simt aripile mai zdravene îşi părăsesc cuibu', şi uită de neamuri şi-n fiecare an fac alţi pui care, la rându-le, decum îşi iau zboru', nu-şi mai cunosc părinţii. Ş-apoi mulţumesc lui Dumnezeu, sunt voinic şi sănătos, şi am destulă minte ca să-mi placă să muncesc, şi am mai avut norocul să pot merge la şcoala serală a lui Bartle Massey, unde am învăţat multe lucruri pe care n-aveam cum le învăţa de unu' singur.

— Ce om întreg eşti Adam! declară Arthur după o clipă de tăcere, în timpul căreia îl cercetase dus pe gânduri. Când eram student la Oxford, nimeni nu era în stare să mă bată; dar cred că dacă m-aş lua la întrecere cu tine, m-ai scoate din circulaţie pentru o săptămână.

— Să mă ferească Dumnezeu de una ca asta, domnule, spuse Adam, uitându-se zâmbind spre Arthur; pe vremuri mă mai luam eu la trântă cu câte unu' aşa, în glumă; da' m-am lăsat de când cu bătaia cu bietu' Gil Tranter, c-a zăcut vreo două săptămâni la pat. Acu' nu mă mai bat, în afară decât dacă dau peste v-unu' care se poartă ca un nemernic. Când ai de-a face cu un om fără ruşine şi conştiinţă, ca să-l împiedici de la rele încerci să-l opreşti cu pumnu', că n-ai încotro.

Arthur nu mai râse, căci îl muncea un gând anume.

— Ascultă, Adam, cred că tu nu te lupţi niciodată cu tine însuţi. Cred că dacă ţi-ai pus în cap să renunţi la un lucru la care râvneşti dar nu ţi se cuvine, renunţi cu aceeaşi uşurinţă cu care ai cotonogi un beţiv care-ţi caută ceartă. Adică, vreau să spun, că ştii totdeauna ce vrei, şi că nu iei azi o hotărâre pentru ca a doua zi s-o schimbi.

— Știu eu? se gândi Adam, cred că nu. De felu' meu nu stau niciodată în cumpănă. Odată ce am luat o hotărâre, nu mă răzgândesc. Dacă-mi încarc conștiința c-o faptă rea, îmi piere gustu' pentru orice. De când am început să înțeleg cum e făcută lumea, mi-am dat seama că faptele rele trag după ele păcate și necazuri de nu le mai dai de rost. G-ajunge o cărămidă prost zidită ca să se dărâme clădirea toată. Și la ce ne-am mai născut dacă e să facem semenilor noștri rău, în loc de bine? Da' faptele rele nu-s nici ele toate la fel. Iar prostiile pe care le fac unii sau greșelile mărunte de care nime' nu scapă, după mine nici că se numesc fapte rele. Ș-apoi ce-i rău dacă unui om nu-i pasă de s-alege cu o vânătaie două, fiindcă îi arde lui de glumă? Da mie nu mi-e felul să stau în cumpănă: socot că păcatu' meu îi că-s mai degrabă căpățânos. Cum am spus odată ceva — chiar dacă n-aude nime' afar' de mine — nu mai dau înapoi.

— Întocmai așa cred și eu, încuviință Arthur. Voința ți-e de fier, cum de fier ți-e și brațul. Totuși oricât de fermă ar fi o hotărâre, uneori îți vine greu s-o împlinești. Chiar dacă ne-am pus în cap să nu ne atingem de cireșele din pom și ținem mâinile în buzunar, gura tot ne lasă apă.

— I-adevărat; da' odată ce-am înțeles că trebuie să ne lipsim de ceva e bine să ne lipsim. Că doar viața nu-i ca bâlciu' de la Treddleston, unde oamenii se duc ca să mai vadă câte un joc și s-audă câte-o glumă. Dac-o iei așa, apăi lucrurile se schimbă. Da ce-oi fi pălăvrăgind eu atâta, că doar dumneavoastră știți mai bine.

— Nu-s chiar atât de sigur, Adam. Tu ești cu patru sau cinci ani mai bătrân ca mine iar pe tine, viața te-a învățat mai multe decât pe mine școala.

— Văd că aveți aceeași părere despre școală ca Bartle Massey. El spune că școala-i transformă pe oameni în niște băsici — care se umplu cu ceea ce li se toarnă în căpățână. Da' Bartle are o limbă ascuțită ca nimeni altu': de orice s-atinge, bucățele face. Da' uite c-am ajuns la răscruce: trebuie să mi iau rămas bun că dumneavoastră o luați spre parohie.

— Drum bun Adam, drum bun.

La poartă, Arthur își lăsă calul în seama grăjdarului și porni pe cărăruia cu pietriș care-l duse spre ușa dinspre grădină a casei. Știa că rectorul își lua micul dejun în biroul său, aflat în dreapta intrării, față în față cu sufrageria. Era o cameră mică, cu tavanul jos, făcând parte din corpul vechi al clădirii; pereții erau acoperiți de cărți cu scoarțe întunecate, dar când Arthur ajunse în dreptul ferestrei deschise, odaia i se păru plină de lumină. Căci razele soarelui cădeau pieziș pe globul de sticlă în care se jucau niște peștișori aurii și care era așezat drept lângă masa pregătită pentru micul dejun. Și tot lângă masă se afla un grup care ar fi înveselit orice încăpere. În fotoliul său, învelit în mătase stacojie de Damasc, ședea domnul Irwine cu fața odihnită și proaspătă după spălatul de dimineață; mâinile sale, grăsuțe, cu degetele alungite, se jucau cu părul creț de pe spatele lui Juno, care dădea din coadă cu vădită mândrie maternă, în timp ce doi cățeluși se rostogoleau printre picioarele ei oferind celor de față un duet de scheunături frenetice. Mai încolo, pe o perniță, ședea Pug, privind cu un aer disprețuitor de fecioară aceste nestăpânite manifestări de bună dispoziție, cărora nu voia să le dea prea multă importanță luându-le probabil drept slăbiciune animalică. Pe masă, lângă cotul pastorului, Arthur recunoscu primul volum al operelor lui Aeschyl; iar cana de argint pe care Carroll tocmai o aducea, împrăștie un abur cu aromă de cafea, întregind atmosfera plăcută a acestui mic dejun de holtei.

— Bine-ai venit Arthur! Ai sosit tocmai la timp — îl salută Mr. Irwine pe Arthur care sări peste pervazul ferestrei. Carroll, mai adu cafea și ouă, și vezi poate găsești niște friptură rece de pui s-avem pe lângă șuncă. Ce surpriză mi-ai făcut! Parc-am fi pe vremuri. Au trecut mai bine de cinci ani de când n-am mai luat împreună micul dejun.

Arthur avu grijă să nu se observe că venise cu un scop anume. Dealtfel, de cum se trezi față în față cu Mr. Irwine, ceea ce i se păruse ușor cu puțin mai devreme deveni dintr-o dată foarte greu; pe când strângea mâna pastorului, Arthur își dete seama că atunci când hotărâse să se destăinuiască uitase anumite detalii pe care nu le putea trece sub tăcere. Cum avea

el de pildă să-l facă pe Mr. Irwine să-i înțeleagă situația, fără să-i povestească cele petrecute în pădure? Și cum să-i povestească așa ceva fără să recunoască nesăbuința purtării sale? Și apoi cum să nu se rușineze de slăbiciunea de care dăduse dovadă înapoindu-se de la Gawaine și procedând pe dos de cum plănuise? Irwine avea să-l considere un om lipsit de voință. Oricum, mărturisirea trebuia să pară spontană; poate că în decursul conversației îi va veni la îndemână s-o facă.

— Momentul cel mai agreabil din timpul zilei este când îmi iau micul dejun, declară M. Irwine. Pe creier n-a avut când se-așterne praful, e ca o oglindă care înfățișează limpede lucrurile ce se oglindesc într-însa. Am totdeauna o carte bună alături și frânturile citite în acest răstimp îmi procură o asemenea plăcere, încât mai în fiecare dimineață am convingerea că am să m-apuc iar de studiu. Da' nu trece mult și apare Dent aducându-mi câte un nenorocit pe care l-a prins împușcând iepuri; după ce isprăvesc cu „făcutul dreptății" cum îi zice Carroll, de obicei pornesc la plimbare să văd cum merg treburile în domeniul parohial, iar la întoarcere nu se poate să nu mi iasă în cale administratorul azilului care are totdeauna să-mi spună câte o poveste lungă despre ce pozne a mai făcut câte un sărac de al lui; și uite așa, trece ziua și m-apucă seara, rămânând leneșul care mă știu. Apoi omul mai are nevoie de un tovarăș cu care să-și împărtășească preocupările și care să-l stimuleze, și de când a plecat D'Oley din Treddleston, nu mai am pe nimeni. Dacă te țineai de carte, aș mai fi avut poate o șansă. Dar din păcate, în familia voastră nimeni n-a avut înclinație spre studiu.

— Asta cam așa-i. De abia de mai știu destulă latină cu care să-mi înfrumusețez cuvântarea pe care-o voi ține peste șase-șapte ani când am să intru în Parlament. Drept să-ți spun, nu cred că o cunoaștere temeinică a clasicilor este absolut necesară unui moșier; după câte am observat cu mult mai important este să știe să se poarte. Am citit de curând cartea prietenului dumitale, Arthur Young, și nu-mi doresc nimic mai mult decât să fiu în stare să pun în aplicare ideile lui privind acordarea unei anumite independențe pentru

fermier în organizarea muncii în cadrul fermei sale; sau, cum spune el, transformarea unui ținut cultivat cum dă Dumnezeu și oferind pretutindeni aceeași priveliște monotonă, într-o regiune prosperă, cu un peisaj variat, în care ogoarele de grâu să alterneze cu pășunile pentru vite. Cât o trăi bunicu-meu n-o să mă lase să schimb ceva; dar nimic nu mi-ar da o satisfacție mai mare decât să reorganizez partea dinspre Stonyshire a moșiei — care acu-i într-un hal fără hal — să pun totul pe roate și apoi să pornesc în galop, de la un loc la altul, și să văd cum merge treaba. Aș vrea să cunosc toți lucrătorii, până la unul, și când trec pe lângă ei să-mi dea binețe, privindu-mă cu simpatie.

— Bravo Arthur; un om care n-are aplicație pentru operele clasicilor nu-și poate găsi o scuză mai bună că s-a născut, decât muncind să sporească hrana necesară erudiților și pastorilor care-i admiră pe eruditi. Deie Domnul s-apuc începutul carierei tale de moșier model. În această calitate, ai să ai nevoie alături de tine de un pastor arătos căruia să-i dai zeciuială din respectul și onoarea pe care le vei agonisi prin truda ta. Dar nu-ți face iluzii prea mari în legătură cu recunoștința pe care ți-o vor arăta oamenii. Nu-s convins că aceștia țin întotdeauna la cei ce le vor binele. Adu-ți aminte ce-l mai blestemau pe Gawaine când a împrejmuit pășunea. Trebuie să alegi din vreme ce râvnești mai mult — să fii iubit sau să fii de folos — altfel riști să nu fii nici una nici alta.

— Gawaine e prea neînduplecat, nu știe cum să se poarte cu țăranii. Eu unul sunt de părere că poți obține orice de la oameni, dacă știi cum să-i iei. Și zău că n-aș putea trăi într-un loc în care nu m-aș simți iubit și respectat; de aceea îmi și place să mă amestec printre oamenii de aici, fiindcă am impresia că se uită cu drag la mine. Lor li se pare probabil că n-a trecut decât o zi de când eram de-o șchioapă și mă plimbam călare pe un poney cât o oaie. Și dacă li se acordă credit, iar clădirile care li se dau în folosință sunt bine întreținute, cu siguranță că pot fi convinși — oricât de proști ar fi ei — să accepte noile metode.

— În cazul acesta, bagă de seamă de cine te îndrăgostești și nu lua nevastă o femeie care să-ți go-

lească punga şi să te facă — în ciuda voinţei tale — un arghirofil. Uneori mama şi cu mine discutăm despre tine; ea zice că nu îndrăzneşte să-ţi prevadă viitorul până n-o cunoaşte pe fata de care ai să te îndrăgosteşti. Cum e mareea dirijată de lună, la fel ai să fii şi tu de nevastă — asta-i părerea ei. Ca mentor ce-ţi sunt, mă simt obligat să-ţi iau apărarea; şi-i argumentez că tu nu eşti făcut dintr-o materie tot atât de lichidă ca apele. Te rog aşadar, ia seama să nu-mi infirmi judecata.

Auzind părerea bătrânei Mrs. Irwine despre el, Arthur tresări, având senzaţia neplăcută că ar fi prevestitoare de rele. Motiv în plus pentru a împlini scopul vizitei sale şi pentru a lua cât mai multe măsuri de securitate. Dar îi venea din ce în ce mai greu să vorbească despre Hetty. Avea o fire sensibilă şi opiniile sau sentimentele celorlalţi la adresa lui îl influenţau adesea; acum, bunăoară, simpla prezenţă a unui prieten care nu bănuia existenţa frământărilor lui lăuntrice, îl făcea pe Arthur să le considere neînsemnate. În fond, nu era un lucru despre care să facă atâta caz; şi, la urma urmei, cu ce l-ar fi putut ajuta Irwine? Va pleca la Eagledale; chiar dacă Meg şchiopăta, n-avea decât să-l ia pe Rattle, şi Pym se va descurca cu mârţoaga cea bătrână. Astfel gândi în timp ce-şi turnă zahăr în cafea; o clipă mai târziu, când să ducă ceaşca la gură, îşi aminti cât de hotărât fusese cu o seară înainte să-i mărturisească totul lui Irwine. Nu! nu se va răzgândi, de data aceasta va face ceea ce-şi pusese în cap să facă. Aşa că trebuia să aibă grijă să menţină conversaţia pe făgaşul intimităţilor. Dacă începeau să vorbească despre alte subiecte avea să-i fie şi mai greu. Momentul de cumpănă dură puţin şi scurta lui tăcere trecu neobservată:

— Predispoziţia unui bărbat de a se lăsa stăpânit de dragoste nu constituie, cred, un argument împotriva forţei lui de caracter. O constituţie fizică robustă nu reprezintă o garanţie împotriva pojarului sau a altei boli asemănătoare. Un bărbat poate fi foarte stăpân pe el în toate privinţele şi, totuşi, vrăjit de farmecele unei femei.

— Da; numai că există o diferenţă între dragoste şi pojar sau vrajă; dacă iei boala din vreme şi, la pri-

mele semne, schimbi, de pildă, aerul, scapi repede de ea, fără complicații. Există anumite paleative și în domeniul sentimentelor, cum ar fi bunăoară să nu uiți o clipă consecințele nefaste care te așteaptă; în felul acesta, dobândești niște ochelari cu sticle fumurii prin care o poți privi pe strălucitoarea ta iubită, văzându-i adevărata înfățișare; deși, mă tem că tocmai atunci când ai mai multă nevoie, nu-ți găsești ochelarii. Ce să-i faci; până și cei apărați de către înțelepciunea clasicilor cad uneori în greșeala unei căsătorii nechibzuite, în ciuda avertismentului ce le-a fost dat de corul din Prometeu.

Surâsul lui Arthur era forțat și, în loc să continue pe ton de glumă ca Mr. Irwine, spuse cu toată seriozitatea:

— Tocmai asta-i partea proastă. Este de-a dreptul umilitor că, după ce cumpănești bine toate și ajungi pe îndelete la concluzii înțelepte, rămâi totuși la discreția propriilor tale toane care te iau pe neprevăzute. Nu cred că trebuie condamnat cel care din pricina asta își trădează convingerile și face ceea ce n-a voit, în ciuda hotărârilor luate.

— Ei, da băiete, dar toanele sunt o manifestare a firii, întocmai ca și gândurile, ca și concepțiile despre viață, poate chiar mai mult. Un om nu poate săvârși nici o faptă împotriva firii sale. Poartă în el germenele tuturor acțiunilor lui prezente și viitoare; și dacă noi, care ne credem deștepți, facem prosții, suntem nevoiți să admitem că pe lângă ocaua de înțelepciune purtăm în noi și câteva grăunțe de prostie.

— Dar se poate întâmpla ca, datorită unor circumstanțe cu totul speciale, să fii obligat să faci anumite lucruri pe care în mod normal nu le-ai face.

— Se înțelege, un om nu poate fura o bancnotă decât dacă poate pune mâna pe ea; dar nu ne poate convinge că este cinstit pentru că, strigă, implorând bancnota să nu-i iasă în cale.

— Totuși, nu este la fel de condamnabil cel care luptă împotriva unei ispite, în care până la urmă cade, ca acel care păcătuiește fără să-și facă probleme.

— Nu, dragul meu, nu este, și mila mea față de acesta este proporțională cu suferința lui interioară, care nu-i altceva decât o formă de manifestare a soar-

tei, poate cea mai chinuitoare. Dar consecințele nu iartă. Faptele noastre sunt purtătoare de urmări, fioroase uneori, care nu depind câtuși de puțin de frământările prealabile — urmări care în cele mai multe cazuri nu se răsfrâng numai asupra noastră. Decât să căutăm motive care să ne scuze comportarea, mai bine să nu pierdem din vedere această certitudine. Dar nu te-am știut amator de asemenea discuții pe teme morale, Arthur! Nu cumva, prin aceste considerații generale și filozofice, te referi la vreo primejdie care te pândește?

Punând întrebarea, Mr. Irwine își împinse farfuria și se lăsă pe spate în fotoliu, privind țintă spre Arthur. Bănuise că acesta ar fi vrut să-i spună ceva și încercase să-i ușureze confesiunea. Greșise în 3. Aflându-se în pragul mărturisirii, Arthur dădu înapoi, simțindu-se mai incapabil ca oricând să vorbească. Conversația luase o întorsătură prea serioasă. Irwine avea să înțeleagă greșit și să-și închipuie că sentimentele lui pentru Hetty erau grave, ceea ce nu era adevărat. Își dădea seama că roșise și îl enervă stângăcia sa.

— Da de unde, nu mă pândește nici o primejdie, răspunse el, cu prefăcută indiferență. Nu cred să fiu mai nehotărât decât alții, dar mici incidente întâmplătoare te împing uneori spre speculații asupra viitorului.

Ce se ascunde oare îndărătul acestei ciudate retrageri a lui Arthur? Un motiv anumit pe care nu voia să-l admită și care acționa asupra lui, croindu-și cale de acces pe ușa din dos? Socotelile minții noastre sunt tot atât de complicate ca și cele ale unui stat: multe „treburi de bucătărie" sunt executate de către niște agenți din umbră. La fel se întâmplă și cu motoarele: câte o rotiță mică, de-abia perceptibilă, are rol important în mișcarea celor mari. Probabil că un asemenea agent secret, sau rotița de proporții infime, acționa fără astâmpăr în interiorul minții lui Arthur: era poate teama ca mărturisirea făcută pastorului să nu devină stânjenitoare în cazul în care nu-și va ține făgăduiala și va călca peste lăudabila lui hotărâre? N-aș putea nega că aceasta este cauza. Sufletul omenesc este foarte complex.

Lui Mr. Irwine îi trecu prin cap imaginea lui Hetty în timp ce-l privi pe Arthur, dar comportarea acestuia, indiferența cu care răspunse, îi confirmară părerea că între cei doi tineri nu putea fi nimic serios. Era greu de presupus că s-ar fi întâlnit în altă parte decât la biserică și acasă la fată, sub ochii vigilenți ai lui Mrs. Poyser ; iar prin aluzia pe care i-o făcuse cu vreo două zile înainte, voise doar să-l împiedice de-ai da fetiș-canei prea mare importanță, ca nu cumva ea să-și facă iluzii ce i-ar fi stricat rostul firesc al vieții ei modeste. În curând, Arthur avea să plece la regiment, la mare depărtare de moșie : nu, dinspre partea asta nu-i amenința nici o primejdie, chiar dacă însăși caracterul lui Arthur n-ar fi constituit o garanție. Dorința lui sin-ceră de a se bucura de dragostea țăranilor și mândria de a fi respectat ca un bun stăpân l-ar fi apărat de orice idilă prostească, și cu atât mai mult de o intrigă amoroasă degradantă. Chiar dacă Arthur avea ceva pe suflet și fusese gata să se destăinuiască, era limpede că acum nu mai avea intenția să vorbească, iar Mr. Irwine era prea delicat pentru a-și manifesta cu-riozitatea. De aceea schimbă subiectul discuției :

— Apropo, Arthur, dacă ții tu minte, la sărbători-rea aniversării colonelului tău au fost niște reprezentări alegorice în cinstea Britaniei, a lui Pitt, a miliției din Loamshire și a „tânărului generos", eroul zilei, care au avut un efect nemaipomenit. Nu crezi c-ar trebui să faci și tu așa ceva de ziua ta, ca să-i uluiești pe proștii noștri de aici ?

Ocazia era pierdută. Colacul de care s-ar fi putut agăța trecuse pe lângă Arthur și, în loc să-l prindă, stătuse pe gânduri ; acum trebuia să se salveze, în-notând de unul singur.

Zece minute mai târziu, Mr. Irwine fu chemat la treburile sale, iar Arthur, luându-și rămas bun, încă-lecă foare nemulțumit de sine, și hotărî, spre a-și li-niști conștiința, să plece fără zăbavă spre Eagledale.

CARTEA A DOUA

CAPITOLUL 17

ÎN CARE FIRUL POVESTIRII E O CLIPĂ ÎNTRERUPT

„PASTORUL ĂSTA DIN BROXTON se comportă ca un păgân!" aud o cititoare revoltându-se. „Cu cât mai folositor ar fi fost dacă l-ai fi făcut să-i dea lui Arthur câteva sfaturi morale, înălțătoare! I-ai fi putut pune în gură atâtea vorbe frumoase, ca într-o predică!"

E-adevărat c-aș fi putut, dragul meu critic, dacă aș fi fost romancier priceput, nesupus nevoii de a urmări, în chip servil, viața și întâmplările ei; dacă aș fi fost capabil să inventez și să înfățișez fapte care nu s-au petrecut și nu se vor petrece niciodată. Atunci, fără îndoială, alegerea personajelor ar fi depins de bunul meu plac și pastorul meu ar fi corespuns tipului perfect de cleric, prin gura căruia mi-aș fi putut exprima opiniile cele mai generoase. Dar cred că v-ați dat de mult seama că n-am asemenea înaltă vocație și că nu aspir la mai mult decât să redau veridic faptele și oamenii, așa cum s-au arătat ei în oglinda minții mele. Oglinda asta nu-i fără de cusur: imaginea e pe alocuri deformată, și — din pricina imperfecțiunii sticlei — uneori neclară și confuză; eu însă m-am legat prin jurământ să vă povestesc cât mai exact cele ce-am văzut într-însa.

Cu șaizeci de ani în urmă — e mult de atunci, deci nu e de mirare că multe lucruri s-au schimbat — nu toți membrii clerului erau plini de zel; dimpotrivă, suntem îndreptățiți să credem că numărul celor zeloși era foarte scăzut, și chiar dacă unul dintre aceștia ar fi avut în seamă în anul 1799 parohiile din Broxton și Hayslope, nu cred că v-ar fi fost mai mult pe plac decât Mr. Irwine. Pun rămășag zece contra unu, că l-ați fi considerat indiscret, prost crescut și încuiat. Prea

rar se întâmplă ca realitatea să fie pe măsura concepţiilor noastre de intelectuali luminaţi şi rafinaţi! Poate că spuneţi în sinea voastră: „N-ai decât s-o schimbi puţin, s-o ameliorezi: fă în aşa fel ca faptele să fie cât mai apropiate de viziunea corectă pe care o avem noi, privilegiaţii. Lumea nu este chiar cum o dorim, corecteaz-o pe ici, pe colo, potrivit bunului tău gust şi prezintă-ne-o mai puţin încâlcită şi inestetică decât este. Lasă-i pe cei care n-au nimic neobişnuit să se comporte ca oamenii obişnuiţi. Lasă dreptatea de partea personajelor virtuoase şi pune toate greşelile şi păcatele în seama celor negative. În felul acesta vom şti, de la prima vedere, pe cine să condamnăm şi cu cine să fim de acord. În felul acesta îi vom putea admira în voie, fără a ne încălca principiile, pe cei demni de admiraţie, şi-i vom urî şi dispreţui pe cei infami, cu toată convingerea, fiind siguri că nu greşim."

Dar ce te faci atunci, buna mea prietenă, cu vecine care se uită la bărbatul tău în biserică? Cu noul preot ale cărui predici sunt mai puţin frumoase decât ale predecesorului său? Cu servitoarea cea cinstită care te-a supărat călcându-ţi voia doar o singură dată? Cu Mr. Greene de alături, care s-a purtat atât de bine când ai fost ultima oară bolnavă, dar care a spus câteva vorbe dezagreabile pe socoteala ta? Ba chiar cu propriul tău soţ care este cel mai bun om din lume dar care, pe lângă că nu-şi curăţă pantofii, mai are şi alte obiceiuri care te scot din sărite? Trebuie să-i acceptăm pe toţi şi pe fiecare în parte, aşa cum sunt: n-ai cum le îndrepta năsurile, nici cum le lumina spiritele, şi în nici un caz nu le poţi modifica firea; este absolut necesar ca pe aceşti oameni — semenii tăi, printre care îţi petreci viaţa — să-i suporţi, să-i compătimeşti şi să-i iubeşti; de dragul lor — al acestor oameni mai mult sau mai puţin urâţi, proşti, nestatornici, ale căror calităţi trebuie să ştii să le descoperi şi admiri — ai obligaţia morală să speri şi să fii răbdător. Chiar dacă mi-ar sta în putinţă să aleg, n-aş voi să fiu un romancier deştept, în stare să creeze o lume perfectă, în care ne-am trezi cu regularitate în fiecare dimineaţă mânaţi de dorinţa de a ne îndeplini munca zilnică şi care te-ar face să priveşti cu şi mai multă indiferenţă şi dezamăgire străzile prăfuite ale oraşelor

și întinsul monoton al câmpiilor, și mai ales bărbații și femeile de rând pe care disprețul și prejudecățile tale i-ar răni de moarte și pe care îi poți însenina și ajuta prețuindu-i, răbdându-i, acordându-le încredere și dreptate.

Iată-mă așadar mulțumit să-mi povestesc simpla mea poveste, fără a încerca să corectez realitatea; și de nimic nu mă tem, în afară doar de minciună, de care în ciuda eforturilor noastre, trebuie să ne temem. E-atât de ușor să minți și atât de anevoie să respecți adevărul. Când creionul o ia razna desenând un grifon, ce plăcere: cu cât ghearele sunt mai lungi, și aripile mai mari, cu atât mai mare bucuria! Dar dexteritatea aceasta uluitoare, luată uneori drept geniu, ne părăsește cu desăvârșire când vrem să înfățișăm un leu adevărat. Supraveghează-ți cu băgare de seamă cuvintele și vei constata că, chiar atunci când nu există motiv de minciună, e foarte greu să nu te abați de la adevăr; până și despre propriile-ți simțăminte e mult mai ușor să spui vorbe alese, decât să le redai întocmai.

Din pricina fidelității lor față de realitate, îmi plac tablourile maeștrilor olandezi, pe care rafinații îi disprețuiesc. Pentru mine, pânzele lor constituie o sursă de cunoaștere și înțelegere, căci ele înfățișează aidoma acea viață casnică monotonă care le-a fost sortită celor mai mulți muritori; mult mai puțini la număr au fost cei care au avut parte de fast și onoruri sau de neagră mizerie, de suferințe tragice sau de victorii răsunătoare. Renunț fără ezitare la îngerași șezând pe nori, la profeți, silfide și luptători eroici pentru a alege bătrâna plecată asupra glastrei ei cu flori sau prânzind de una singură, în timp ce razele soarelui de amiază, poate filtrate printr-o perdea de verdeață, ating scufia albă de pe cap, fuiorul de lână de tors așezat alături, cana de lut de pe masă și toate celelalte lucruri simple, necesare traiului ei; sau o nuntă de țară, care are loc între patru pereți tuciurii, plăcându-mi să privesc stângăcia mirelui care-și ia la dans mireasa, lată-n spate și cu obraji sănătoși sub ochii nuntașilor mai vârstnici, cu nasuri și guri atât de diferit croite, ținând fiecare paharul în mână și având pe chipuri întipărită voioșie și bunăvoință. „Vai ce amănunte vulgare! exclamă prietena mea cea

idealistă. La ce bun să-ți dai atâta osteneală ca să redai întocmai înfățișarea unei bătrâne și a unor caraghioși? Ce existență jalnică! Și ce oameni urâți!"

Sper totuși că există pe lume și lucruri care, fără să fie frumoase, sunt plăcute. Ș-apoi nu știu zău dacă nu cumva urâții sunt cei care constituie majoritatea oamenilor; chiar printre britanici, care se mândresc a fi exemplarele cele mai de soi ale rasei umane, nu cred că indivizii bondoci, cei cu nasuri strâmbe sau cu bube pe față reprezintă cazuri de excepție. Și totuși, ne iubim între noi, ca frații. Am și eu câțiva prieteni ale căror trăsături n-aduc nici pe departe cu ale lui Apollo; dar, după câte am aflat, s-au găsit inimi care să bată și pentru ei iar miniaturile lor — care, deși îi înfățișează bineînțeles cu mai multă indulgență, nu sunt nici ele prea frumoase — sunt sărutate în taină de buze dulci, materne. Mi-a fost dat să cunosc multe femei, despre care nu s-ar fi putut spune că au fost măcar cândva arătoase, păstrând în sertare scrisori de dragoste îngălbenite de vreme și fiind înconjurate de o droaie de copii sănătoși, înghesuindu-se care mai de care să le sărute obrajii zbârciți. Și cred c-au existat mulți eroi, nu prea înalți de stat și cu barba rară, convinși în tinerețe că nu vor putea iubi decât fete cel puțin la fel de desăvârșite ca zeița Diana, găsindu-și fericirea, spre vârsta bărbăției, alături de câte o nevastă grasă. Slavă Domnului! Sentimentele sunt ca apele năvalnice care brăzdează pământul: nu ivirea frumuseții le dezleagă, ci ele, revărsându-se, scot frumusețea la iveală.

Cinste frumuseții, căreia mă închin! S-o cultivăm în grădinile și casele noastre și să sădim dragostea de frumos în sufletele bărbaților, femeilor și copiilor. Dar să respectăm și acea frumusețe — care nu ține de armonia proporțiilor, ci de profunda înțelegere a omului față de om. Pictează, dacă poți, un înger învesmântat în mantie violetă, purtând paloarea cerului în obraji; pictează o Madonă, privind cu adorație spre înălțimi și desfăcându-și brațele în așteptarea grației divine; dar nu ne impune principii estetice prin care să alungi din împărăția artelor femeile bătrâne care, cu degetele chircite, plivesc stratul de zarzavat, și nici sărăntocii necioplți care se-adună, îmbrăcați în

bietele lor haine de duminică, să-şi petreacă sărbătoarea într-o cârciumă mizeră; nu-i alunga, pentru că sunt aduşi de spate şi au feţele arse de vânt şi întunecate de prostie, pe cei ce săvârşesc o muncă trudnică; şi nici nu ne opri să privim casele acelea în care mâncarea se pune în vase de tablă, apa în ulcele de lut şi care sunt păzite de javre corcite. Lumea-i plină de oameni simpli şi amărâţi ale căror suferinţe sunt total lipsite de poezie. Dar e absolut necesar să ţinem seamă de existenţa lor, ca nu cumva să-i excludem din religia noastră, din filozofia noastră şi să ne făurim teorii gratuite, potrivite doar unei lumi alcătuite din extreme. De aceea trebuie ca Arta să ne amintească necontenit de ei; de aceea, avem nevoie de artişti care să treacă prin durerile facerii spre a da naştere unor opere înfăţişând viaţa oamenilor de rând — de artişti care să descopere frumuseţea lucrurilor obişnuite şi care să se bucure redând răsfrângerea unei raze de soare asupra lor. Sunt prea puţini profeţi pe lume; prea puţine femei sublim de frumoase; prea puţini eroi. Nu-mi pot permite să cheltui întreaga mea dragoste pe asemenea specimene rare; închin marea parte a sentimentelor mele semenilor mei — oamenii obişnuiţi — alegându-i cu precădere pe cei care se află în primele rânduri ale mulţimii ce-mi stă în faţă — pentru că le cunosc chipurile, le ating mâinile, şi printre ei trec, făcându-mi loc cu plecăciune. N-au trăsături pitoreşti sau romantice, nu sunt hoţi, nici criminali, sunt nişte ţărani obişnuiţi, care-şi agonisesc pâinea şi o mănâncă, tăind dumicatul cu briceagul din buzunar; n-au maniere elegante dar sunt adevăraţi. Mi se pare mai important să mă simt legat de vânzătorul purtând o cravată nepotrivită cu haina lui slinoasă şi care-mi cântăreşte zahărul în dreptul tarabei lui, decât de fantele elegant cu fular roşu şi pene verzi; mi se pare mai important ca inima-mi să tresare la un gest de afecţiune al păcătosului care se încălzeşte alături de mine la focul aceluiaşi cămin sau al preotului care slujeşte în parohia mea şi care este poate cam prea gras, decât la auzul faptelor unor eroi pe care nu-i cunosc, sau la cele mai sublime teorii născocite de un scriitor talentat.

Şi acum să ne reîntoarcem la Mr. Irwine, faţă de care vă rog să fiţi clemenţi, oricât ar fi el de departe de a împlini exigenţele voastre. Socotiţi poate că nu este — cum ar fi trebuit să fie — întruchiparea vie a tuturor calităţilor bisericii creştine? Eu mă îndoiesc; în orice caz sunt sigur că locuitorii din Broxton şi Hayslope s-ar fi întristat foarte dacă ar fi trebuit să se despartă de preotul lor şi că feţele lor se luminau când îl întâlneau în cale; şi, până se va dovedi că ura e mai prielnică sufletului decât dragostea, daţi-mi voie să cred că influenţa domnului Irwine în parohie a fost mult mai sănătoasă decât a zelosului Mr. Ryde, care douăzeci de ani mai târziu, când Mr. Irwine a plecat dintre cei vii, i-a luat locul. Ce-i drept, Mr. Ryde era un adept înflăcărat al Reformei, îşi vizita enoriaşii pe la casele lor şi înfiera cu asprime păcatele trupeşti; ba a oprit chiar colindele de Crăciun, sub motiv că ar fi fost o luare în deşert a celor sfinte şi o ocazie pentru colindători ca să se îmbete. Dar, după câte am înţeles de la Adam Bede, cu care mai târziu la bătrâneţe, am stat mult de vorbă, puţini preoţi au izbutit să-şi îndepărteze credincioşii ca Mr. Ryde. Au învăţat de la el atâtea despre credinţă, încât oricare dintre cetăţenii sub cincizeci de ani care mergeau la biserică, putea să deosebească ceea ce era scris în Scriptură de preceptele dizidenţilor; iar puţin timp după sosirea lui în acel liniştit district rural a început o adevărată mişcare religioasă.

— Dar spunea Adam — încă de când eram ţânc, mi-am dat seama că religia nu înseamnă numai învăţătură. Că nu învăţătura te face să nu greşeşti, ci cele ce simţi. În privinţa ştiinţei, religia se aseamănă cu matematica: omu' poate şedea comod în faţa focului, trăgând din pipă, şi făcând socoteli în capu' lui, da dacă vrea să construiască o casă sau o maşinărie, apăi atunci trebuie să ştie să vrea şi ce să vrea şi să-i fie munca mai dragă decât buzunaru'. După o scurtă bucată de vreme, însufleţirea oamenilor s-a risipit şi ei au început chiar să-l ia în râs pe Mr. Ryde. Cred că era mânat de intenţii bune; dar avea o fire morocănoasă şi se tocmea cu oamenii care-i făceau vreo treabă, înainte de a-i plăti; cu felu' ăsta al lui cum să-i înghiţi predicile? Şi voia să fie şi judecă-

tor în cuprins, să împartă el dreptate şi pedepse; îl certa pe credincioşi în biserică, de parc-ar fi fost biciu' lui Dumnezeu, nu-l suferea pe dizidenţi şi era mult mai pornit împotriva lor decât Mr. Irwine. Ş-apoi cheltuia mai mult decât îl ţineau curelele, că atunci când s-a pomenit cu un venit de şase sute pe an i s-a părut că-i de-o samă cu Mr. Donnithorne; ăsta-i un păcat în care cad destul de des preoţii săraci când se trezesc dintr-o dată câştigând ceva parale. Mr. Ryde era om deştept a scris pare-mi-se şi cărţi; dar ştiinţă de matematică şi pricepere la rosturile noastre n-avea defel. Ştia toate dogmele şi obişnuia să spună că ele sunt calea către Reformă; da eu n-am avut niciodată încredere în asemenea învăţătură care sucеşte mintea oamenilor şi nu-i face mai deştepţi la treabă. Pastoru' Irwine era cu totul altfel: înţelegea într-o clipită care-i păsu' omului; ştia cum se clădeşte o casă şi-şi dădea numaidecât seama dac-ai făcut treabă bună ori ba. Şi la fel de frumos se purta el cu fermierii, cu femeile bătrâne, cu muncitorii ca şi cu domnii. Nu-l vedeai niciodată băgându-se unde nu-i fierbea oala, suduind sau făcând pe stăpânu'. Era om bun şi tare cumsecade; şi ce grijă avea de mama şi soră-sa. Biata Miss Ann mereu bolnavă! ţinea la ea ca la nimeni pe lume. Nu se afla om în parohie care să fi crâcnit împotriva lui; şi slugile stăteau la el pân-ce îmbătrâneau de tot că trebuia să angajeze pe alţii să le facă treaba.

— Mă rog, i-am replicat eu, ăsta era un foarte nimerit fel de a predica în zilele săptămânii; da' cred că dac-ar fi ca vechiul tău prieten Mr. Irwine să se întoarcă printre cei vii şi să se urce duminica la amvon, te-ai simţi cam prost auzindu-l vorbind după ce l-ai lăudat atâta.

— Ba să-mi fie cu iertare — mi-a răspuns Adam scoţând pieptul înainte şi lăsându-se pe spătarul fotoliului, pregătindu-se parcă să înfrângă orice împotrivire — că nu m-a auzit nimeni zicând că Mr. Irwine ar fi fost un mare vorbitor. Nu se încumeta niciodată să rezolve problemele sufletului omenesc, că în sufletele noastre se petrec multe lucruri ce nu pot fi măsurate cu rigla, şi geaba spui: „fă aşa c-o

să fie bine sau nu fă așa c-o să fie rău." Uneori suntem prada unor sentimente care ne răscolesc viața ca o vijelie — cum zice Sfânta Scriptură — și ne-o curmă în două, de nu știm, când privim în urmă, dacă cei dinainte eram noi sau alții. Și tocmai d'aia îmi pare mie că religia ne poate fi de ajutor. Sunt anumite lucruri despre care n-are rost să vorbești, dar pe care le simți. Mr. Irwine nu pomenea de ele; dădea câte-o pildă, cu morala ei, și gata predica. Faptele lui însă se potriveau vorbelor: nu era dintr-ăia care azi se țin mândri că-s altfel decât ceilalți muritori, ca mâine să facă întocmai ca ei, și știa să se facă iubit și respectat, ceea ce-i mult mai greu decât să-i întărâți pe oameni mustruluindu-i toată vremea. Mrs. Poyser — care avea un cuvânt pentru toate cele — spunea că Mr. Irwine era ca hrana cea de toate zilele, nici nu te gândești la ea când o mănânci, da' p-ormă te simți sătul: pe când Mr. Ryde era ca doftoria — te făcea să te treacă năduşeala, da după aia nici că erai alt om.

— Dar nu-i așa că Mr. Ryde, în predicile lui, se ocupa îndeosebi de ceea ce este înălțător în religie, adică de partea ei spirituală? N-ai învățat oare de la el mai mult decât de la Mr. Irwine?

— Deh, știu eu? S-a străduit să ne bage în cap ce stă scris în cărți. Da' vezi dumneata, eu încă de când eram copil, mi-am dat seama că religie înseamnă și altceva pe lângă învățătură și teorii. Pentru mine teoriile astea sunt bune fiindcă te ajută să dai nume celor ce se petrec în sufletu' omului, ca să poți vorbi despre ele chiar când ești neștiutor, la fel cum vorbești despre scule, de știi cum le cheamă, chiar dacă n-ai pus vreodată mâna pe ele. Am auzit la viața mea multe teorii de astea, că mergeam cu Seth pe la adunările dizidenților și pe la șaptesprezece ani aveam capu' plin de dogmele arminienilor și ale calviniștilor. Adepții lui Wesley sunt de fapt Arminieni și Seth care nu suferea asprimea și era din fire încrezător în soartă, s-a dat de la început cu ei; da' mie câteva din teoriile lor mi s-au părut cam șubrede și-ntr-o zi, la Treddleston, m-am pus în gură cu unu' din condûcătorii lor și l-am luat la întrebări: Că asta de ce? Că aia pe dincolo, până s-a supărat ăla și

mi-a spus: „Bagă de seamă băiete, că necuratu' şi a făcut armă din trufia şi înfumurarea ta, ca să răstoarne adevărurile cele simple." Atunci, pe loc, am râs ca prostu' da' în drum spre casă m-am gândit că nu era el chiar aşa greşit. Am început şi eu să înţeleg că toată cântăreala asta — că versetu' ăsta zice aşa, şi că celalt zice altfel — că oare numai Dumnezeu te izbăveşte de păcate sau nu cumva trebuie şi bunăvoinţă din partea ta ca să-ţi fie ele iertate? — asta nu se cheamă religie. Ore în şir poţi sta aşa la vorbe şi ce alta câştigi decât să te crezi mai grozav? Şi uite de-aia m-am hotărât să las întâlnirile şi nu mai mergeam decât la biserică, nu-l mai ascultam decât pe Mr. Irwine, că el unu' nu rostea decât cuvinte cu socoteală care te făceau mai deştept, dacă le ţineai minte.

După cum vedeţi, Adam nu era un judecător imparţial în privinţa lui Mr. Irwine căci avea pentru el afecţiune şi admiraţie aşa cum din fericire mulţi dintre noi avem pentru cei cu care ne-am obişnuit, atitudine considerată, desigur cu dispreţ, drept slăbiciune de către persoanele cu minţi luminate care oftează după idealuri şi trăiesc cu impresia că sentimentele lor sunt atât de nobile încât nu pot avea la origine cauze atât de umile ca, de pildă, oamenii pe care-i întâlnesc zilnic. Aceste persoane alese m-au onorat adesea luându-mă drept confident şi astfel am descoperit tendinţa lor comună de a-i supraestima pe cei mari şi subestima pe cei de rând; şi am dedus că atunci când eşti îndrăgostit de o femeie fără ca o clipă măcar să consideri dragostea ta o nebunie, ar fi de dorit ca femeia iubită să moară în timp ce-i faci curte; iar dacă ai cât de cât încrederea în eroism, nu încerca să ai de a face cu eroi. Recunosc că m-am ferit ca un laş să împărtăşesc părerile mele acestor distinşi gentlemeni. Mă tem chiar că am zâmbit ca un ipocrit aprobându-i, servindu-le chiar şi câte o epigramă din cele la îndemâna oricui cunoaşte cât de puţin literatura franceză despre natura trecătoare a iluziilor noastre. Aşa cum au observat câţiva înţelepţi înaintea mea, sinceritatea nu este o lege a conversaţiei. Declar în cunoştinţă de cauză, şi cu mâna

pe conştiinţă, că de multe ori mi-au stârnit entuziasm şi admiraţie moşnegi bătrâni, care vorbeau o englezească de tot stâlcită, care-şi ieşeau din fire la orice pricină şi a căror sferă de influenţă nu depăşea limitele parohiei lor; că ceea ce m-a făcut să preţuiesc omul — să percep adâncimea patosului său şi sublimul misterelor lui — a fost traiul printre cei umili şi uneori chiar necioplţi, despre care nici un vecin din preajma lor n-ar putea să-ţi istorisească fapte demne de înţeles. Poate unul din zece negustori care le vând zilnic de-ale gurii să fi observat ceva deosebit la ei. Şi am descoperit o uluitoare coincidenţă între comportarea acestora şi a persoanelor cu minţi luminate care oftează după idealuri şi pentru care şorţul de bucătărie şi pantalonul de muncitor sunt prea neînsemnaţi pentru a le inspira respect şi dragoste. I-am auzit bunăoară pe Mr. Gelge — cel care ţinea hanul Royal Oak — rezumându-şi părerea despre oamenii din parohia lui — singurii dealtfel pe care-i cunoştea — în următoarele vorbe rostite cu emfază: „Ei dom'le, cum am mai spus în repetate rânduri şi spun şi acum — toţi din parohia asta sunt nişte proşti — da' dom'le — nişte proşti — mulţi la număr şi puţini la minte." „Cred că-şi închipuia că dacă s-ar fi strămutat pe alte meleaguri, acolo ar fi avut parte de vecini vrednici de el; şi chiar a şi plecat, când a preluat *Saracen's Head*", han cu dever pe una din străzile dosnice ale unui târg din apropiere. Dar e foarte ciudat că şi acolo a dat tot peste nişte localuri aidoma celor din Shepperton; — „Nişte proşti, dom'le, nişte proşti: mulţi la număr şi puţini la minte — şi ăi de cer un gin nu-s cu nimic mai procopsiţi ca ăi de cer o halbă de doi penny — nişte proşti."

CAPITOLUL 18

LA BISERICĂ

— Hetty! Hetty! Haide odată că la două începe slujba şi-s ceasurile unu jumătate! Tocmai azi când îl înmormântează pe bietul Thias Bede, ce-a murit înecat în crucea nopţii — că numai ce te gândeşti şi

se-ncreţeşte carnea pe tine — tocmai azi ţi-ai găsit să te găteşti de parcă mergi la nuntă?

— Ce să fac, mătuşă, răspunse Hetty, nu pot fi gata înaintea ălorlalţi, că trebuie s-o îmbrac pe Totty. Destul mă chinuiesc cu ea, că nu vrea să şadă locului.

Hetty coborî scările în timp ce Mrs. Poyser, cu boneta ei simplă în cap şi şalul pe umeri, o aştepta jos. Niciodată nu s-a asemănat o fată mai mult cu o floare, ca Hetty în rochia şi pălăria ei de duminică. Căci pălăria era garnisită cu un tiv trandafiriu iar rochia albă era presărată cu bobiţe tot trandafirii. Era toată albă şi trandafirie, în afară de păr, de ochi şi de pantofiorii cu cataramă. Mrs. Poyser zâmbi în ciuda voinţei ei, căci orice muritor ar fi reacţionat ca ea la vederea unei asemenea apariţii drăgălaşe. Aşa că tăcu şi se întoarse spre cei ce aşteptau în faţa uşii, urmată de Hetty, a cărei inimă bătea să-i spargă pieptul, la gândul că la biserică avea să întâlnească o anumită persoană.

Mica procesiune porni la drum. Mr. Poyser purta hainele lui de duminică, din postav cafeniu la culoare, cu jiletcă în dungi roşii şi verzi; din regiunea bombată unde se afla buzunarul pentru ceasornic atârna, ca un fir cu plumb, o panglică verde cu o cornalină mare în capăt, în jurul gâtului avea o legătură galbenă de mătase, iar în picioare nişte ciorapi foarte frumoşi, împletiţi de mâna nevestei, mulându-se perfect pe gamba domniei-sale. Mr. Poyser n-avea motiv să se ruşineze de picioarele sale şi era de părere că portul cizmelor şi al altor încălţări la modă, menite să ascundă bună parte din membrele inferioare, se datora tendinţei de degenerare a acestora. N-avea motiv să se ruşineze nici de faţa lui rotundă care era întruchiparea bunei dispoziţii; luându-şi nevasta de braţ spuse: „Hai, Hetty, haideţi copii!" şi deschise procesiunea îndepărtându-se spre poartă.

Copiii erau Marty şi Tommy, doi băieţi — unul de nouă şi celalt de şapte ani — cu hăinuţe din barchet şi pantaloni scurţi, cu obrajii roşii şi ochi negri, semănând cu tatăl lor cum seamănă un elefant mic cu un elefant mare. Hetty mergea între ei, iar în urmă păşea răbdătoarea Molly, care trebuia s-o ducă în braţe pe Totty până la poartă şi s-o ridice pe unde

întâlneau apă sau noroi, căci Totty, căreia îi trecuse temperatura, ţinuse morţiş să meargă la biserică şi să-şi pună colierul ei roşu cu negru peste guler. Şi drumul era plin de băltoace, căci plouase de dimineaţă; acum însă norii se îndepărtaseră formând o masă compactă, argintie, peste orizont.

Dintr-o singură privire asupra fermei îţi puteai da seama că era duminică. Până şi păsările de curte păreau să ştie; cotcodăcelile lor erau mai puţin gălăgioase ca-n celelalte zile, chiar şi dulăul era mai puţin fioros, ca şi când azi s-ar fi mulţumit cu un ciolan mai mic. Soarele îndemna la odihnă, nu la muncă; se aşternuse parcă la dormit pe muşchiul verde de pe acoperişul şopronului; pe spatele alb al gâştelor strânse laolaltă, cu capetele ascunse sub aripi; pe scroafa cea neagră întinsă peste fânețe, cu purcelul gras răsturnat alături; peste Alick — paznicul oilor — îmbrăcat în haine noi, moţăind într-o poziţie incomodă pe treapta hambarului. Alick era de părere că biserica era un lux pe care unul ca el, trebuind veşnic să păndească toanele vremii şi să îngrijească de miei, putea rareori să şi l îngăduie. „Biserica nu-i de mine — eu am altele pe cap" — aşa răspundea el, cu înţeles amar în glas, oprind orice insistenţă. Sunt convins că Alick nu făcea asta din lipsă de respect faţă de biserică; nu era un revoltat, nici minte speculativă nu avea şi pentru nimic în lume n-ar fi lipsit de la slujba de Crăciun sau de Paşti. Dar gândea că ceremoniile religioase — ca şi celelalte moduri de a-ţi petrece timpul fără să munceşti — erau destinate superiorilor lui.

— Iacă-tă-l pe taica, ne-aşteaptă la gard, anunţă Martin Poyser. Bag de seamă că vrea să se uite după noi când om trece peste câmp. La cei şaptezeci şi cinci de ani a' lui, e de mirare ce vedere bună are.

— De multe ori îmi zic că bătrânii sunt ca pruncii, meditâ Mrs. Poyser cu voce tare. Le place să privească, orice-ar vedea. C-aşa li-i lăsat lor de la Al de Sus, să se liniştească în chipu' ăsta înainte de-a adormi.

Zărindu-i venind, bătrânul Martin deschise larg poarta şi-o propti, sprijinidu-se în baston — bucuros c-a făcut o treabă; ca toţi bătrânii care au muncit întreaga viaţă, îi plăcea să simtă că mai poate fi de fo-

los — că în grădina de zarzavat era usturoi de soi fiindcă fusese el de față la semănat — că vacile erau mai bine mulse fiindcă stătea duminica după-masă acasă, pentru a supraveghea mulsul. Se ducea la biserică în duminicile când se împărtășea, în celelalte lipsea, fie că era umezeală, fie că-l dureau picioarele din pricina reumatismului, dar citea în schimb de unul singur primele trei capitole din Cartea Genezei.

— O să-l coboare în groapă pe Thias Bede înainte s-ajungeți voi la cimitir — spuse el fiului său când acesta se opri în dreptul lui. Da' mai bine-l îngropau de dimineață, când a plouat: de-acu slabă nădejde c-o să mai ploaie; iote luna colo, ca o barcă, o vezi? Asta-i semn de vreme bună — sunt ele semne care nu s-adeveresc, da ăsta nu minte niciodată!

— Da da și eu cred că s-a-ndreptat, aprobă fiul.

— Luați seama la ce spune preotu', flăcăiași, luați bine seama la vorbele lui — îi sfătui bunicul pe nepoții în pantaloni scurți, care-și pipăiau bănuții din buzunar știind c-o să aibă cu ce să se joace în timpul slujbei.

— Pa pa, tată mare, spuse Totty. Eu plec la biserică Uite, mi am pus mălgele. Dă-mi o bomboană.

Bunicul râse în hohote de istețimea nepoatei, mută pe-ncetul bastonul din mâna dreaptă în cea stângă, cu care sprijinea poarta, și tot fără grabă își băgă degetul în buzunarul jiletcii, urmărit de privirea plină de speranțe a fetiței.

După ce plecară, bătrânul se propti iar de poartă, petrecându-i cu privirea peste câmp, departe, până ce dispărură pe după un gard viu; căci în acele timpuri, chiar fermele cele mai gospodărite aveau ogrăzile împrejmuite cu garduri vii. Prin frunzișul verde al tufelor de trandafiri sălbatici se legănau buchete roșii; floarea de mătrăgună se împlinise galbenă și sângerie, caprifoiul palid se cățărase până în crestele stejarilor, iar din loc în loc, câte un sicomor ori alt copac înalt se ridica spre cer, aruncându-și umbra peste cărare.

În fața altor porți întâlniră fel de fel de cunoștințe care fură nevoite să se dea în lături spre a le face loc de trecere: în dreptul fermei Home Close, jumătate

din vaci se înșiraseră una în spatele celeilalte. Și de-abia într-un târziu înțeleseră că trupurile lor greoaie alcătuiau o oprelişte; de cealaltă parte a porții își scoase capul iapa cea tânără, lângă care mânzul de curând fătat, cu capul lipit de crupa maică-si, părea că se miră de această poziție în patru picioare. Până în șosea, drumul trecea peste pământurile lui Mr. Poyser care, în timpul mersului, cerceta cu ochi de stăpân lanurile și vitele; Mrs. Poyser era oricând gata cu câte un comentariu pentru toate. Femeia care conducea treburile lăptăriei avea un mare rol la sporirea veniturilor gospodăriei așa încât îi era îngăduit să aibă păreri asupra vitelor și a felului în care erau îngrijite — ba se bucura chiar de dreptul de a-și sfătui soțul și în alte probleme.

— Iote-o pe Sally, vaca aia cu coarne scurte, spuse Mrs. Poyser când ajunseră la Home Close, arătând o vacă mititică ce rumega și privea spre ei cu ochi visători. Numa' c-o văd și n-o sufăr; și zic cum am zis ș-acu' trei săptămâni, că cu cât om scăpa mai repede de ea, cu atât mai bine, că iaca vaca aia galbenă, de-mi dă numa' jumate cât lapte dă asta, da scot de două ori mai mult unt de la ea.

— Nu te asemeni deloc cu celelalte muieri, răspunse Mr. Poyser. Ălora le plac vacile cu coarne scurte tocmai pentru că dau lapte mult. Nevasta lui Chowne de pildă, nu vrea decât vaci din soiul ăsta.

— Parcă aia știe ce vrea! Și cine-i ea, mă rog? O toantă cu minte cât vrabia. N-a luat ea de-a legat slănina cu șfară, ș-apoi s-a minunat c-a trecut șfara prin slănină ș-a lăsat urmă? N-aș lua, Doamne păzește, slugă din casa ei, că în gospodăria aia când pui picioru' nu știi de-i luni ori vineri, că-ntind spălatul rufelor toată săptămâna; cât despre brânza ce-o face dumneaei, anu' trecut i-a crescut ca aluatul la copt, zicea că de vină a fost vremea, da așa-s unii de stau în cap și zic că de vină sunt încălțările.

— Păi Chowne îi gata s-o cumpere pe Sally, așa că dacă asta îți vrerea, putem scăpa de ea, spuse Mr. Poyser, mândru în sinea lui că avea o nevastă care știa foarte bine cât fac doi și cu doi; dealtfel, în zilele de târg, se bizuia adesea pe judecata ei în privința cornutelor.

— Deh, ăi de-şi iau o toantă de nevastă n-au decât să-şi ia şi vaci cu coarne scurte, că dac-ai dat cu capu' în boltă, ce mare lucru să-ţi uzi picioarele. Şi că veni vorba de picioare, ia te uită ce bine făcute sunt — continuă Mrs. Poyser arătând-o pe Totty care acum că drumul era uscat mergea ţopăind înaintea părinţilor. Leit ca ale dumitale! Şi tot aşa alungite! Se vede cât de colo că-i fiica lu' tat-su.

— O să se facă fată frumoasă — peste vreo zece ani o s-o-ntreacă pe Hetty, da' o să aibă ochi albaştri; ai maichii erau negri ca tăciunele, cum îi are şi Hetty.

— Fetii n-o să-i strice să mai aibă ceva care să nu semene cu Hetty. Ş-apoi nici n-aş vrea să fie prea frumoasă. Deşi sunt destui care spun că fetele cu păr bălai şi ochi albaştri nu-s mai urâte ca cele cu ochi negri. Că uite şi Dinah, dac-ar avea culoare în obraji şi şi-ar scoate scufia aia de metodistă din cap, care parcă-i spaima ciorilor, ar fi la fel de frumoasă ca Hetty.

— Ei ba nu, o contrazise Mr. Poyser, cu emfaza cunoscătorului, dumneata nu te pricepi ce va să zică frumuseţe femeiască. După Dinah n-o să-şi piardă bărbaţii capu', cum o să şi-l piardă după Hetty.

— Că mult îmi pasă după ce-şi pierd ei, bărbaţii, capu'! C-apoi nu văd eu prea bine cum ştiu dumnealor s-aleagă, după nevestele ce-şi iau, una mai nevolnică decât alta, că-s cu panglicile colorate; cum se duce culoarea, nu mai sunt bune de nimic.

— Că doar nu vrei să zici că eu n-am ştiut s-aleg când ne-am luat, replică Mr. Poyser care încheia de obicei micile dispute conjugale cu un compliment de soiul ăsta — şi doar slava Domnului! că dumneata erai de două ori mai arătoasă ca Dinah, acu' zece ani.

— Da' ce-am zis c-o femeie trebuie să fie pocită ca să-şi conducă cum trebuie gospodăria? Uite la nevasta lu' Chowne, că-i urâtă de acreşte laptele fără să-i puie cheag, da' nici că-i în stare de altceva. Cât despre Dinah, biata de ea, arătoasă n-are cum ajunge, cât timp o mânca numai pâine şi apă, ca să facă pomană nevoiaşilor. Mă scoate din răbdări, nu alta, cu felul ăsta al ei; că i-am şi spus, calcă cele ce stă scris în Scriptură: „Iubeşte-ţi semenii ca pe tine însuţi". „Păi dac-aşa-ţi iubeşti tu semenii, vai de capu' lor —

i-am zis — Crezi că-i spre binele lor să umble cu burta goală?" Unde o fi ea oare în astă zi de duminică? Bănuiesc că stă la căpătâiu' femeii aleia bolnave, la care a vrut numaidecât să meargă.

— Mai mare păcatu' că i-au intrat gărgăuni d-ăştia în cap. Putea rămâne la noi toată vara şi să mănânce cât poftește, că tot nu s-ar fi simțit. Ş-așa, nici că se simte când e ea în casă, că stă la locşoru' ei şi coase, cuminte ca pasărea-n cuibar, şi-i totdeauna gata să dea fuga şi să facă ce-o rogi. Când se mărită Hetty, dacă vrei dumneata, ia-o pe Dinah să şază cu noi.

— Ne răcim gura degeaba, răspunse Mrs. Poyser. Mai degrabă ţii în loc o rândunea, decât o faci pe Dinah să rămână în casa noastră şi să trăiască ca oamenii. Mi-am dat toată osteneala s-o opresc, am vorbit cu ea ore întregi, am ocărât-o; că-i fata sorii mele şi-i vreau binele. Da' geaba am încercat. Şi cum s-o urcat în căruţă şi şi-o luat rămas bun, întorcând capul către mine de ziceai că nu-i ea, ci mătuşa Judith întoarsă printre cei vii — Dumnezeu s-o ierte — aşa semăna cu ea, mi-a părut rău de toate câte i-am zis; că nu ştiu cum, da' are ea un fel, că gândeşti că ştie mai bine ca alţii ce-i de făcut. Nu fiindcă-i metodistă — asta n-am să ajung să cred niciodată, cum nu cred că un viţel e alb fiindcă s-adapă dintr-aceeaşi căldare cu unul negru...

— Nu-i am deloc la inimă, declară Mr. Poyser, încruntându-se atât cât îi îngăduia jovialitatea lui. Numai negustorii se fac metodişti; ai pomenit vreodată ţăran dându-se după ei? Din când în când câte un meseriaş, care nu-i cine ştie ce de capul lui ca Seth Bede bunăoară, mai cască gura pe la predicile lor. Da' vezi dumneata. Adam care-i deştept, nu se-ncurcă cu ei; el merge ca tot omu' la biserică — altfel nici nu m-aş învoi să i-o dau pe Hetty.

— Vai de mine şi dé mine, exclamă Mrs. Poyser aruncând o privire în urmă, în timp ce soţul ei vorbea — ia uite unde a rămas Molly cu băieţii! Tocma-n capul câmpului. Ah, Hetty, ce n-ai băgat de seamă la ei! Da mai bine pui un tablo' în locu tău' să păzească pe copii! Dă fuga şi spune-le să se grăbească.

Mr. şi Mrs. Poyser ajunseseră la marginea celei de a doua îngrădiri şi-o cocoţară pe Totty pe o piatră o-

prindu-se să aştepte întârziaţii. Totty comentă încântată: „Băieţii-s lăi, io-s bună".

—Adevărul era că pentru Marty şi Tommy această plimbare de duminică constituia un eveniment plin de neprevăzut: le era peste poate să-şi înfrângă dorinţa de-a se căţăra pe garduri, de-a se opri şi cerceta toate cotloanele, ca doi căţeluşi jucăuşi. Lui Marty i se păruse la un moment dat că zăreşte o ciocănitoare aurie printre ramurile din vârful frasinului; între timp, un animal mic, cu blăniţă albă în jurul gâtului, traversase cărarea şi, pentru că Marty nu-l văzuse, Tommy, frate-su mai mic, plin de însufleţire, i-l descrisese; apoi un cintezoi aterizase printre ierburi şi, până să se refugieze în tufişul de afine, cei doi crezuseră că-l pot prinde. Atenţia lui Hetty nu se lăsa niciodată ademenită spre asemenea nimicuri, dar supusa Molly era totdeauna gata să privească orice i se spunea să privească şi să se minuneze în gura mare ori de câte ori te aşteptai să se minuneze.

Când Hetty venise în goană s-o anunţe că mătuşă-sa se supărase, Molly luţise pasul, oarecum speriată, dar Marty i-o luă înainte, strigând să i se spargă pieptul: „Am găsit cuibarul curcii pestriţe, maică!" ştiind din instinct că aducătorii de veşti bune sunt numaidecât iertaţi.

— Ei! se bucură Mrs. Poyser uitând de disciplină la auzul unei informaţii atât de neaşteptate — ia uite ce băiat mintos are maica! Şi unde-i?

— Într-o groapă lângă gardul viu. Am zărit-o, c-o luase pe urma cintezoiului, şi-apoi s-a aşezat în cuibar.

— Sper că n-ai spăriet-o, c-altfel îl părăseşte se îngrijoră Mrs. Poyser.

— Nu, c-am plecat, tiptil tiptil, şi i-am spus lui Molly în şoaptă ce-am văzut — nu-i aşa Molly?

— Bine, bine, hai acum, luaţi-o înainte şi daţi i mâna lui Totty, îi mână Mrs. Poyser. Nu mai avem vreme de zăbavă. Băieţii cuminţi nu fug după păsări, dumineca.

— Da' maică, sări Marty, n-ai spus că-i dai jumate de coroană ălui de găseşte cuibarul curcii pestriţe? Nu mi-o dai s-o bag la puşculiţă?

— Vedem noi mai târziu, băiete, dacă mergi frumos cum îi şade bine unui băiat cuminte.

Tatăl şi mama schimbară pe furiş o privire, încîntaţi de isteţimea primului născut. Dar peste faţa rotundă a lui Tommy trecu un nor:

— Maică, scânci el, da' puşculiţa lui Marty e plină şi-a mea-i aproape goală.

— Maică, şi eu vleau juma de coloană pentlu pluschiţă, ţipă Totty.

— Da tacă-vă gura la toţi! Nimeni n-o să-şi mai vadă puşculiţa dacă nu vă cuminţiţi şi nu lungiţi pasul.

Ameninţarea avu efectul dorit şi restul drumului fu străbătut de cele trei perechi de picioruşe, fără să se oprească, nici măcar în dreptul unei băltoace plină cu mormoloci, spre care băieţii aruncară în treacăt o căutătură neputincioasă.

Priveliştea fânului umed aşteptând ziua următoare spre a fi întors nu prea era pe placul lui Mr. Poyser care totdeauna în timpul cositului şi a secerişului avea îndoieli asupra oportunităţii unei zile de odihnă; dar nimic nu l-ar fi înduplecat să purceadă la munca câmpului într-o duminică, nici chiar dis-de-dimineaţă.

— Mă mănâncă deştele când văd fânul ud cum zace pe câmp şi soarele ăsta care arde, comentă el inspectând cu ochii pajiştea de la Big Meadow. Da' e curată nesăbuinţă să te-apuci de o treabă când n-ai cugetu' împăcat. Ca Jim Wakefield bunăoară,ăl de-i ziceau „boierul Wakefield" care nu făcea osebire de-i zi de lucru ori duminică, şi nu lua seama ce se cade şi ce nu.

— Nici vorbă, încuviinţă din tot sufletul Mrs. Poyser că nu te-alegi cu nimic dacă goneşti cu limba scoasă după pricopseală. Banul câştigat în felu' ăsta găureşte buzunaru', în loc să-l umple. Eu nu vreau să lăsăm copiilor noştri decât bani agonisiţi cum se cuvine. Cât despre vreme, dac-aşa a hotărât Ăl de Sus să fie, apoi trebuie să ne împăcăm cu ea, că doar am scoate-o noi la capăt.

În ciuda zăbavei, datorită bunului obicei pe care-l avea ceasul lui Mrs. Poyser de a o lua înainte ajunseră totuşi în sat la ora două fără un sfert; toţi cei care avuseseră de gând să meargă la biserică, se şi aflau în curte. Acasă rămăseseră doar câteva femei,

ca de pildă Bess a' lu' Timothy, care ședea în prag alăptându-și copilul — încredințată, ca mai toate mamele în situația ei — că altceva nici nu i se putea cere.

Oamenii nu se strânseseră atât de devreme în fața bisericii numai pentru a lua parte la înmormântarea lui Thias Bede, ci pentru că așa le era obiceiul. E adevărat că femeile intrau numaidecât în biserică, unde nevestele fermierilor discutau șușotind peste strane, despre bolile lor și lipsa de eficiență a doctorilor — recomandându-și una alteia ceaiul de păpădie și alte lucruri făcute în casă, mult mai bune, după părerea lor, decât cele prescrise de doctori; despre slugi și pretențiile acestora la lefuri din ce în ce mai mari, în timp ce treaba și-o făceau din ce în ce mai prost, și nu mai găseai o fată în care să poți avea încredere; despre prețul pe care-l dădea Mr. Dindall, băcanul din Treddleston, pe unt și bănuielile îndreptățite că prăvălia lui era în pragul falimentului, spre sincera lor părere de rău pentru Mrs. Dindall, care era o femeie destoinică și de neam bun. Între timp, bărbații se adunau în fața bisericii și nici unul nu se grăbea să intre — afară doar de cântăreții care mai aveau câte ceva de repetat — până ce nu apărea Mr. Irwine la altar. Ce rost ar fi avut să intre mai devreme, când tot n-aveau nimic de făcut? Și că mai vorbeau și ei de ale lor, erau încredințați că nimeni pe lume nu le-ar fi luat-o în nume de rău.

Chad Cranage era parcă alt om; își arborase înfățișarea lui curată de duminică, ceea ce o făcea pe nepoțica lui să plângă, luându-l drept un străin. Un ochi mai ager, observând umila deferență cu care acest bărbat, înfipt în felul lui, îi saluta pe fermieri, cu pălăria în mână, și-ar fi dat pe dată seama că era fierarul satului. Căci Cranage spunea că unul ca el — înțelegând prin asta un muncitor care umblă toată săptămâna negru din creștet până-n tălpi — trebuia să ia sama cu cine s-aduna, nu pentru că se ținea măreț, ci, dimpotrivă, pentru că socotea că oamenilor care aveau cai de potcovit li se cuvenea respect. Chad și alții ca el stăteau deoparte sub umbra unui copac; Sandy Jim însă, și alți câțiva tovarăși de ai săi cu capul descoperit și pălăriile în mână, se aflau lângă

mormânt, alăturându-se grupului format din nevasta şi fiii răposatului. Unii se opriseră la jumătatea drumului, amestecându-se când cu grupul de lângă mormânt, când ascultând cele ce se discutau în grupul fermierilor de lângă uşa bisericii şi către care se îndreptase şi Martin Poyser, făcând loc familiei sale să intre în sfântul lăcaş. Tot acolo, mai la o parte, era şi Mr. Casson, hangiul de la Hanul Donnithorne, încremenit într-o poziţie impunătoare, cu arătătorul de la mâna dreaptă petrecut printre butonierele jiletcii, mâna stângă vârâtă în buzunarul pantalonilor şi capul uşor plecat pe-o parte, arătând ca un actor distribuit într-un rol secundar, dar conştient că publicul îl consideră în stare să interpreteze personajul principal al piesei; spre deosebire de el, bătrânul Jonathan — adus de spate din pricina tusei lui astmatice şi ţinându-şi amândouă mâinile dinapoi — avea un dispreţ profund pentru tot ceea ce nu se putea transforma în bani gheaţă. Discuţiile se purtau pe un ton mai scăzut ca de obicei, căci Mr. Irwine nu terminase slujba de îngropăciune pentru sufletul lui Thias Bede. Avusese fiecare, pe rând, câte o vorbă de părere de rău pentru bietul Thias, dar acuma îşi întoarseră cu toţi gândul la preocupările lor imediate, ca de exemplu comportarea lui Satchell, vechilul boierului care îndeplinea şi treburile de administrator, în măsura în care bătrânul Mr. Donnithorne nu prididea singur, căci acest domn mergea atât de departe cu zgârcenia, încât el însuşi strângea amenzile şi tocmea cheresteaua. Subiectul conversaţiei constituia un motiv în plus ca oamenii să nu vorbească prea tare, pentru că în orice clipă se puteau trezi cu Satchell pe aleea din faţa bisericii. La un moment dat, tăcură cu toţii; nu se mai auzea nici glasul lui Mr. Irwine iar cei adunaţi la umbra copacului porniră spre biserică.

Ceilalţi, cu pălăriile în mână, se dădură în lături făcând loc de trecere pastorului. În urma lui veneau Adam şi Seth, cu mama lor între ei — căci Ioshua Rann care era şi notar şi paraclisier, nu apucase să se schimbe ca să intre odată cu preotul în sacristie. Lisbeth mai întoarse o dată capul ca să privească spre groapă. Vai! nu-i fu dat să vadă decât un ciulin alb.

Totuşi, azi plângea mai puţin ; durerea ei se amesteca acum cu sentimentul ciudat de importanţă pe care i-l conferise înmormântarea şi discursul lui Mr. Irwine despre bărbatul ei ; şi acum ştia că în curând se vor cânta psalmii pentru odihna sufletului lui. Senzaţia aceasta, inedită pentru ea, creştea în vreme ce mergea între fiii ei şi-i vedea pe cei strânşi în jur plecându-i-se înainte, cu prietenie şi compătimire.

Mama şi cei doi fii pătrunseră în biserică urmaţi de bărbaţii care aşteptau afară ; unii mai întârziară totuşi, căci trăsura lui Mr. Donnithorne se zărea în depărtare urcând încet dealul.

Dar se auziră primele acorduri ale basului şi suflătorilor, apoi corul intonând imnul de seară cu care începea de obicei slujba, şi toţi înţeleseră că venise momentul să se aşeze pe locurile lor.

N-aş putea spune că interiorul bisericii din Hayslope ar fi avut ceva deosebit, cu excepţia stranelor din lemn de stejar, înnegrite de vreme — strane mari, cele mai multe în formă de pătrat, rânduite de o parte şi de cealaltă a culoarului îngust ce ducea de la uşă spre altar. Scăpase din fericire de tendinţa modernă de distribuire a spaţiului prin construire de balcoane. În mijlocul primului rând din dreapta, două strane erau rezervate muzicanţilor aşa că Joshua Rann avea scurtă cale de făcut când termina de cântat la bas ca să-şi reia locul lângă Mr. Irwine. Amvonul, din acelaşi lemn învechit, se afla într-o parte a arcadei, dincolo de care se înălţa altarul şi încă un rând de strane pentru familia Donnithorne şi slujbaşii casei. Vă rog să mă credeţi că aceste strane întunecate, împreună cu pereţii îngălbeniţi, dădeau multă căldură acestui interior sărăcăcios, şi se potriveau perfect cu feţele rumene ale oamenilor şi cu jiletcile lor colorate. Mai existau câteva pete de roşu aprins prin regiunea arcadei, căci amvonul şi strana bătrânului Mr. Donnithorne erau împodobite cu perne stacojii, iar altarul era acoperit cu o mătase tot roşie, cu raze aurii brodate de însăşi Miss Lydia.

Dar chiar fără ele, atmosfera din biserică tot caldă şi optimistă ar fi fost prin simpla prezenţă a lui Mr. Irwine, care-şi purta privirile binevoitoare asupra acestei congregaţii de oameni simpli — bătrâni căliţi în

munca ogoarelor, cu picioarele şi braţele slăbite, dar încă destul de voinici ca să cosească iarba şi să tundă gardul viu; cioplitori de piatră şi dulgheri, cu feţe aspre, arse de soare şi trupuri nalte şi robuste; şi femei vârstnice, cu portul îngrijit — neveste de fermieri cele mai multe, — purtând pe sub bonetele negre scufii albe ca zăpada, tivite cu dantelă şi ţinându-şi braţele uscate, dezvelite de la cot în jos, încrucişate pe piept. Nici unul dintre cei bătrâni nu avea carte de rugăciuni — şi de ce ar fi avut? de vreme ce nici unul nu ştia să citească. Dar cunoşteau pe dinafară anumite pasaje şi, din când în când, buzele lor zbârcite se mişcau în tăcere; ascultau slujba fără s-o înţeleagă prea bine, pătrunşi însă de credinţa în puterea ei de a îndepărta nenorocirile şi de a aduce binecuvântarea Celui de Sus asupra lor. Acum se desluşeau pe de-antregul toate chipurile căci oamenii se ridicaseră în picioare, iar copiii se cocoţaseră pe scaune, săltându-se să vadă peste speteze; începură să cânte imnul de seară al preasfinţiei sale episcopul Ken, pe melodia vioaie a unuia din acei psalmi care au murit odată cu vechea generaţie de pastori şi cântăreţi de biserică. Melodiile dispar odată cu cei care le îndrăgesc şi le ascultă. Adam nu se aşezase printre cântăreţi ca de obicei, căci şedea alături de maică-sa şi de Seth; mare-i fu mirarea când observă că nici Bartle Massey nu era la locul lui; cu atât mai mare era plăcerea lui Joshua Rann care strunea basul cu multă însufleţire aruncând pe deasupra ochelarilor cătături încruntate spre Will Maskery ce nu voia să-i dea o mână de ajutor.

Vă rog închipuiţi-vi-l pe Mr. Irwine purtându-şi privirile asupra acestuia, înveşmântat în mantia albă de preot care-i venea atât de bine, cu părul pudrat dat pe spate, cu culori de sănătate în obraji şi cu delicata lui croială a nasului şi a buzei de sus, căci prezenţa lui, atât de paşnică şi ageră totodată, răspândea un fel de lumină în juru-i cum se întâmplă adeseori cu feţele prin care răzbat razele unui suflet generos. Peste tot şi toate se revărsa soarele dulce de iunie, trecând nepăsător prin sticlele colorate ale geamurilor şi aruncând la întâmplare pete galbene roşii şi albastre.

Am avut impresia că azi ochii lui Mr. Irwine au zăbovit o clipă asupra stranei ocupate de Mr. Poyser și familia sa. Și am descoperit o pereche de ochi cărora le-a fost cu neputință să nu se oprească asupra fetei îmbrăcată toată-n alb și roz. Lui Hetty însă nu-i păsa de privirile lor, absorbită cum era de gândul că Arthur Donnithorne va apărea în curând, căci trăsura trebuie să fi ajuns la poarta bisericii. Nu-l mai văzuse de joi seara când se despărțise de el în pădure, și vai! ce lung i se păruse timpul. Viața își continuase cursul la fel ca mai înainte: minunea petrecută-n seara aceea nu adusese nici o schimbare și, pe încetul, părea că fusese un vis. Când auzi ușa deschizându-se, inima-i bătu cu atâta putere încât nu îndrăzni să-și ridice ochii. Își dădu seama că mătușa făcea o plecăciune; făcu și ea una. Trecea probabil Mr. Donnithorne — bătrânelul cu fața smochinită pășea totdeauna primul, scrutând cu ochii miopi adunarea care i se pleca înainte; Hetty știa că Mrs. Lydia îl urma, și, cu toate că îi plăcea boneta ei garnisită cu o coroniță de trandafirași, nu-și ridica privirea. Apoi plecăciunile încetară: însemna că el nu venise; era încredințată că în afară de boneta neagră a menajerei, de pălăria cea frumoasă de pai pe care Miss Lydia o dăruise cameristei, și de cele două capete pudrate ale lacheului și feciorului nu se mai afla nimic în fața portiței din strana boierească. Nu, nu venise; totuși trebuia să se convingă cu ochii — poate se înșelase — la urma urmei, până acum, nici nu se uitase. Ridică timidă pleoapele și căută spre strana cea cu perne roșii: nu-l văzu decât pe bătrânul Mr. Donnithorne, frecându-și ochelarii cu o batistă albă și pe Miss Lydia care tocmai își deschidea cartea groasă de rugăciuni cu margini aurite. Dezamăgirea fetei fu de neîndurat; își simți buzele tremurând și sângele fugindu-i din obraji; era gata să izbucnească în plâns. Doamne! ce era de făcut? Toți ar fi înțeles, și-ar fi dat seama că plânge fiindcă nu venise Arthur. Iar Mr. Craig — cu o floare de seră înfiptă la butonieră se holba la ea. Și mai era îngrozitor de mult până la împărtășanie când avea să poată îngenunchea. Două lacrimi i se prelinseră pe obraji; nu le observă decât Molly, căci unchiul și mătușa îngenuncheaseră cu spa-

tele la ea. Molly, incapabilă să-şi închipuie că ar exista vreun motiv care să te facă să plângi în biserică, în afară doar dacă te apucă ameţelile, despre care aflase câte ceva din auzite, scoase iute din buzunar o sticluţă albastră turtită şi, după ce se căzni să-i desfunde dopul, i-o puse lui Hetty la nas. „Nu-mi trebuie" se împotrivi ea în şoaptă, remarcând deosebirea dintre sărurile proaspete şi cele stătute: cele dintâi nu-ţi iritau nasul cu mirosul lor neplăcut. Câtuşi de puţin recunoscătoare, Hetty dădu în lături mâna lui Molly: şi ceea ce nu izbutiseră sărurile, izbuti acest gest — fata îşi reveni şi, adunându-şi puterile, şterse urmele lacrimilor, oprindu-le pe cele pe care era gata să le verse. În ciuda deşertăciunii ei, Hetty avea tărie de caracter i ar fi suportat orice numai să nu se facă de râsul oamenilor sau să scadă în ochii lor; şi-ar fi băgat unghiile adânc în carnea ei cea fragedă, numai să nu dea în vileag vreo taină pe care voia s-o ţină ascunsă.

Ce de-a gânduri îi frământară mintea în vreme ce Mr. Irwine rostea solemn rugăciunea pentru iertarea păcătoşilor! Pe lângă dezamăgire, îi încolţise în inimă ciuda, şi aceasta dărâma pe rând toate argumentele invocate în naivitatea ei pentru a scuza absenţa lui Arthur — care, de bună seamă, voise să vină, voise s-o revadă! Când urmând exemplul celorlalţi, se ridică, avea iar culori în obraji; i se aprinseseră din pricina dialogului înflăcărat pe care-l purta cu sine: era revoltată împotriva lui Arthur, pe care acum îl ura pentru că o făcuse să sufere şi-i dorea să aibă şi el parte de suferinţă. Cu toată furtuna dezlănţuită în suflet, ochii ei priveau cuvioşi în cartea de rugăciuni, iar ploapele cu gene lungi păreau mai îngereşti ca oricând. Astfel gândi Adam Bede când, ridicându-se din genunchi, căută spre ea.

Dar pe Adam, gândul la Hetty nu-l împiedicase să urmărească vorbele pastorului, ci se contopea cu toate simţămintele pe care i le trezea slujba bisericească, aşa cum în anumite momente binecuvântate trecutul se uneşte în conştiinţa noastră cu visurile de viitor şi dorinţele prezentului. Serviciul divin era pentru Adam împrejurarea ideală în care reuşea să-şi adune laolaltă părerile de rău, năzuinţele şi resemnările.

Dealtfel exista un motiv care făcea ca slujba din biserica de la Hayslope să fie mai impresionantă decât în oricare altă biserică de țară din Anglia — motiv pe care cred că nici nu-l bănuiți și care era felul cu totul aparte a lui Joshua Rann de a ține isonul. Cum și când învățase cizmarul cel cumsecade secretul acestei arte, nici chiar prietenii lui cei mai apropiați nu știau. Era poate un dar al naturii, care picurase din muzica ei proprie în sufletul lui cinstit și încrezător, cum mai picurase ea și în suflete nevrednice. Îl înzestrase cu o voce frumoasă de bas și cu ureche muzicală; dar nu pun mâna-n foc că atât ar fi fost de ajuns. Avea Joshua Rann un fel al lui de a trece de la tonurile grave și adânci, la cele duioase, scăzând ușor glasul către sfârșitul ultimului cuvânt, pân-ce s-auzea ca o vibrație întârziată a corzii de violoncel, ca un suspin ce nu putea fi asemuit decât cu foșnetul vântului de toamnă, printre crengile despuiate ale pomilor. Va părea poate nepotrivit a vorbi astfel despre măiestria unui țârcovnic de țară — om simplu, cu rame ruginite la ochelari, occipitalul protuberant și o claie nețesălată în vârful craniului prea mare. Dar dacă așa sunt potrivelile naturii: ea e cea care îngăduie uneori ca un preafrumos domn, cu înalte aspirații poetice, să cânte îngrozitor de fals, măcar să-și dea seama, iar în cine știe ce cârciumă murdară, un biet nepricopsit să fredoneze o baladă veche, nimerind notele cu dibăcia unei păsări.

Mai mândru era însă Joshua de calitățile sale de muzicant, și când se îndrepta spre strana orchestrei, pășea cu sporită importanță. Acum, mai pronunțată ca oricând: împrejurarea era cu totul specială; căci bătrânul Bede, cunoscut tuturora, murise de moarte nefirească, departe de patul său — fapt care în mintea omului de la țară îmbracă semnificații tragice — și venise clipa să cânte psalmul funerar în amintirea celui plecat dintre vii. Pe deasupra, lipsea și Bartle Massey, așa încât nimeni din cor nu-l putea eclipsa pe Joshua. Melodia era solemnă. Acordurile în gamă minoră ale vechiului psalm răsunau uneori ca niște vaiete iar cuvintele:

Trimiți un val care ne ia
Și dispărem ca visul

conţineau parcă, în cazul de faţă, o referire directă la moartea bietului Thias. Mama şi cei doi fii ascultau, copleşit fiecare de propriile-i gânduri. Lisbeth avea vaga senzaţie că psalmul îi făcea bine bărbatului ei, căci era parte din înmormântare, şi chiar de i-ar fi făcut multe zile fripte dac-ar fi trăit, a-l lipsi de o înmormântare aşă cum se cuvenea drept-credincioşilor i s-ar fi părut o pedeapsă mult prea mare. Cu cât se vorbea mai mult de el, cu cât dura slujba mai mult, cu atât mai neîndoielnică avea să fie salvarea sufletului lui. Aceasta era credinţa neştiutoarei Lisbeth, că dragostea şi înţelegerea omenească erau calea spre dragostea divină. Seth, sensibil din fire, vărsa lacrimi şi se străduia să-şi amintească — aşa cum făcea de când murise bătrânul — toate cele auzite despre posibilitatea ca o singură clipă de reculegere şi remuşcare în pragul morţii s-aducă iertarea şi împărăţia Domnului; nu era oare ăsta şi înţelesul psalmului pe care tocmai îl cântau, anume, că intervenţia divină nu ţine seamă de durată? Până acum nimic nu-l împiedicase pe Adam vreodată să cânte psalmii în cor cu ceilalţi. Deşi avusese parte, încă din copilărie, de supărări şi necazuri; dar de rândul acesta, pentru prima oară, durerea îi îneca vocea. Ciudată durere, pricinuită de faptul că motivul principal al trecutelor supărări şi necazuri dispăruse pentru totdeauna. Înainte de despărţire, nu apucase să strângă mâna tatălui său şi să-i spună: „Taică, să ştii că n-am uitat ce-ţi datorez şi nici ce-ai făcut pentru mine când eram un băieţandru; dumneata să mă ierţi dacă vreodată ţi-am spus vreo vorbă aspră." Prea puţin îşi amintea Adam în acele momente de truda şi banii prăpădiţi pe taică-su: gândul îi era la umilinţa pe care acesta o simţise, plecându-şi capul în faţa dojenilor fiului său. Când indignarea noastră întâlneşte tăcere şi supunere, e firesc ca în suflet să ni se strecoare îndoiala şi să ne întrebăm dacă suntem într-adevăr drepţi şi nu cumva lipsiţi de generozitate: cu atât mai mult când cel împotriva căruia ne-am ridicat ne-a părăsit şi i-am zărit ultima oară chipul în pragul morţii.

„Totdeauna am fost prea aspru, îşi spuse Adam. Ăsta-i păcatu' meu, să-mi ies din fire cu ăl care greşeşte, ş-apoi parcă mi se-nchide sufletul de nu-l mai

pot ierta. Văd eu prea bine că-n mine-i mai multă trufie decât dragoste, că mai degrabă dam pentru tata o mie de lovituri cu toporul decât să-i zic o vorbă bună. Şi câtă mânie adunam în mine cu fiece lovitură de topor, în loc să-mi fie drag să muncesc pentru el, c-aşa-i dracu', îşi vâră coada într-ale noastre nu numa' când păcătuim, da' şi când gândim că ne facem datoria. Un singur lucru bun ştiu şi eu să fac în viaţa asta da' numai fiindcă-mi vine uşor! Îmi vine mai uşor să muncesc decât să stau cu braţele încrucişate. Şi da dac-ar fi să fac ceva cu adevărat greu, ar trebui să mi înving firea şi voinţa şi să mă împotrivesc trufiei mele. Cred că dac-ar fi să-l pot găsi la întoarcere pe taica acasă, altfel m-aş purta acum cu el; da' cine poate şti cum m-aş purta — că dacă învăţătura de minte n-ar veni prea târziu, n-ar fi învăţătură de minte. Odată şi odată trebuie să înţelegem că viaţa nu-i o socoteală pe care poţi s-o faci de două ori; ce-i făcut, e bun făcut, n-ai cum îl drege, tot aşa cum nu poţi îndrepta o scădere greşită, făcând bine o adunare."

Gam acestea erau gândurile care-l frământau pe Adam de când murise taică-su şi lamentaţia solemnă a cântecului funebru i le readuse în minte; la fel şi predica pentru care Mr. Irwine alesese o temă legată de înmormântarea lui Thias. Preotul explică pe scurt şi simplu înţelesul cuvintelor din Biblie „în miezul vieţii fiind suntem sub aripa morţii" — arătând că nu putem fi siguri decât de clipa de faţă, că doar de ea dispunem pentru a ne răscumpăra păcatele, a făptui binele şi a ne bucura de căldura căminului. Toate adevăruri vechi — dar care, cu cât sunt mai vechi, cu atât ne par mai adevărate atunci când de curând am privit chipul neînsufleţit al unei fiinţe ce până nu demult făcea parte din viaţa noastră cea de toate zilele. Nu la fel se întâmplă oare şi atunci când cineva vrea să ne demonstreze efectul unei puternice surse de lumină, îndreptând fasciculul de raze spre obiecte familiare pentru ca ochii noştri să-şi dea seama de intensitatea ei, comparând strălucirea nou dobândită a culorilor cu paloarea lor dinainte.

În cele din urmă, slujba se încheie prin obişnuita binecuvântare, şi cuvintele sublime „Pacea Domnului

depășește limitele închipuirii" se contopiră parcă cu soarele de după-amiază revărsat peste capetele plecate ale credincioșilor, apoi se sculară cu toții tăcuți în picioare, mamele legară bonetele copilelor adormite în timpul predicii, tații strânseră cărțile de rugăciune și, în cele din urmă, se scurseră șiruri spre grădină, unde începură să vorbească între ei, ca vecinii, dându-și binețe sau poftindu-se unii pe alții la ceai, căci era duminică, zi în care casele erau deschise, iar oamenii plini de voie bună și îmbrăcați în haine de sărbătoare.

Mr. și Mrs. Poyser se opriră în poarta bisericii așteptându-l pe Adam nevrând să plece înainte de a spune o vorbă văduvei și celor doi fii.

— Ce să-i faci, doamnă Bede, începu Mrs. Poyser pornind împreună la drum, trebuie să fii tare. Bărbatu' și nevasta să se socoată fericiți dac-au apucat să-și vadă copiii mari.

— C-atunci, adăugă Mr. Poyser, oricum tot nu mai au mult de așteptat pân-or fi iar împreumă. Dumneata cel puțin ai doi flăcăi mândri cum alții nu-s în ținut; și cum să nu fie ei așa, că-l țin minte pe Thias, cât era el de voinic și lat în umeri; cât despre dumneata, Mrs. Bede, ia te uită ce dreaptă te ții de spate, că nu te-ntrece nici una din femeile astea tinere.

— Ei, replică Lisbeth, la ce folos că strachina nu-i spartă încă da-i crăpată toată? De m-aș vedea și eu odată mai repede-n pământ. Că acum n-are cine să mi mai simtă lipsa.

Adam nu lua niciodată în seamă când maică-sa se plângea pe nedrept de el sau de frate-su. Seth însă protestă:

— Nu vorbi așa, maică. Fiii tăi n-au cum să-și găsească altă mamă.

— Ai dreptate, băiete, ai dreptate, aprobă Mr. Poyser, și nu se cade, Mrs. Bede, să dăm frâu liber la durere. Că doar nu suntem copii, să plângem când tăta ori mama ne ia un lucru din mână. Al de Sus, știe El mai bine ca noi care-i rostul întâmplărilor.

— Ș-apoi nu-i bine să pui morții înaintea viilor, spuse Mrs. Poyser. Ne vine nouă la toți, rându' să murim da' până atunci bine ar face ăi din jur să ne ia în seamă, și să n-aștepte până ce ne ducem dintre cei

vii. Că de s-a lăsat iarna, geaba uzi pământul farba tot nu creşte.

— Spune, Adam, încercă Mr. Poyser să schimbe subiectul, simţind că vorbele nevesti-si erau, ca de obicei, mai degrabă incisive decât consolatoare — sper că ai să treci cât de curând pe la noi. N-am mai schimbat şi noi o vorbă de nu ştiu când şi fetişoara ceea de colo ar vrea să vezi ce-i cu roata ei de tors, că s-a stricat şi poate te-ai pricepe tu să i-o dregi. Vii curând, nu-i aşa?

Mr. Poyser căta în jur cu ochii să vadă unde era Hetty; copiii o luaseră la goană înainte. Hetty nu era singură şi ţinea în mână o minunată floare de seră, colorată ca şi ea în roz şi alb, o floare cu nume lung — nume scoţian credea ea de vreme ce lumea zicea că Mr. Craig era scoţian. Adam profită de ocazie ca s-o caute şi el cu privirea; nu cred că i-aţi fi putut pretinde să nu se bucure observând cum fata abia-şi ascundea plictisul cu care asculta pălăvrăgeala grădinarului. Totuşi, în adâncul sufletului, Hetty se bucura de tovărăşia lui, sperând să afle de la el cum se făcea de lipsise Arthur de la slujbă. Nu că s-ar fi încumetat să pună întrebări, dar aştepta o informaţie întâmplătoare, căci Mr. Craig — ca orice om superior — era foarte dornic să se dovedească bine informat.

Mr. Craig nu era conştient de răceala cu care erau primite curtea şi conversaţia lui, căci a intra în pielea altora pentru a privi ceea ce ne interesează, din punctul lor de vedere, este cu neputinţă chiar celor mai deştepţi dintre noi: putem oare şti ce impresie facem asupra maimuţelor proaste la minte din Brazilia? S-ar prea putea ca ele nici să nu ne observe superioritatea. Şi apoi Mr. Craig era un bărbat cumpănit şi intrase în al zecelea an de când tot reflecta asupra avantajelor şi dezavantajelor căsniciei. E drept că, în câteva rânduri, după ce dăduse pe gât mai multe halbe de bere, fusese auzit zicând că Hetty era „o fată destul de bună" şi că „un bărbat putea nimeri chiar mai prost" — dar în asemenea ocazii, sub efectul berii — bărbaţii de multe ori îşi afirmă răspicat opiniile.

Martin Poyser îl stima pe Mr. Craig ca unul care-şi cunoştea meseria şi ştia multe despre pământ şi bălegar; în schimb Mrs. Poyser nu-l prea suferea şi nu o

dată discutase despre el cu Mr. Poyser, exprimându-şi pe şleau părerea: „Ţi-o fi plăcând dumitale Craig, da' pe mine mă scoate din sărite, că-i ca un cocoş care crede că soarele răsare numai ca să-i audă lui cântatu'." Dealtfel, Mr. Craig era un bun grădinar şi prin urmare îndreptăţit să aibă o bună părere despre el. Era lat în spate, umerii oarajilor tot laţi îi avea şi îşi ţinea capul uşor plecat înainte când umbla cu mâinile în buzunarul pantalonilor. Scoţiană cred că era doar originea familiei sale; alte caracteristici ale neamului nu coborâseră până la el şi, în afară de o pronunţare uneori neclară a cuvintelor, vorbirea lui se asemăna întocmai cu cea a băştinaşilor din Loamshire. Dar cum profesorul de franceză este totdeauna parizian, aşa şi grădinarul trebuie neapărat să fie scoţian.

— Ei, Mr. Poyser, i se adresă el fermierului înainte ca acesta să deschidă gura, nu prea cred c-ai să poţi strânge mâine fânu' cosit de pe câmp: barometru' a înţepenit la „vreme schimbătoare" şi ascultă-mă pe mine, până nu trec douăzeci şi patru de ceasuri iar o s-avem ploaie. Vezi dumneata noru' ăla închis deasupra 'rizontului — ştii ce vreau eu să zic când zic 'rizont: acolo unde se-ntâlneşte pământu' cu ceru'?

— Da, da, văd noru', răspunse Mr. Poyser, şi fără ajutoru' 'rizontului. E deasupra pârloagei lui Mike Holdsworth — dar-ar naiba-n ea de pârloagă.

— Ei bine, ţine minte vorbele mele, noru' ăla o să se întindă peste cer mai repede, cât ţi-ai întinde dumneata prelata peste căpiţă. E lucru mare când ştii rostuiala norilor. Eu din Almanacurile alea metorologice nici că mai am ce afla, în schimb câte i-aş putea învăţa eu pe ăi de lucrează la ele, numa' de m-ar întreba. Şi dumneata, Mrs. Poyser cum o mai duci? Nu mai e mult şi s-apropie culesu' strugurilor negri. Că mai bine e când îi culegi înainte de a se coace prea tare, mai ales cu vremea care ne-aşteaptă. Ziua bună, Mrs. Bede, continuă el fără să se oprească, salutându-i din cap pe Adam şi Seth. Sper că ţi-a plăcut spanacu' şi poamele ce ţi-am trimis deunăzi cu Chester. Dacă vrei legume să nu mă ocoleşti. Toată lumea ştie că nu fac vânzare din averea altuia; că după ce dau cât e nevoie la conac, restu' ce rămâne în grădină, e treaba mea, că ş-aşa unde mai găseşte el boieru' ăl bătrân,

unu' să se priceapă la grădinărit ca mine ; da' chiar şi nepriceput nu ştiu dacă găseşte, că mă socoteşe în toate felurile ca să mi scot paralele care i le dau în arendă. Tare aş mai vrea eu să-i văd pe ăi de scriu almanacuri cum s-ar descurca ei în locu' meu, dac-ar fi să prevestească de e ploaie sau secetă, cu un an înainte.

— Merg şi ăia cu prevestirile lor destul de departe — încercă Mr. Poyser să-l contrazică, întorcând capul şi vorbind pe ton respectuos — că s-a adeverit ce-au prezis în poza aia cu cocoşu' pintenat care-a rămas fără cap, că i l-a retezat o ancoră, îndărătu' căreia erau multe corăbii. Poza a apărut încă înainte de Crăciun, şi a ieşit aşa cum spune acolo : că doar cocoşu-i Franţa, şi ancora Nelson şi...

— Mare scofală ! se încăpăţână Mr. Craig, de parcă s-ar fi putut să nu-i bată englezii pe franţuji ? Las' c-am aflat eu că franţuzu' care-i mai înalt de-o şchioapă e socotit uriaş în ţara lui, că acolo la ei se hrăneşe numai cu carne fiartă. Am cunoscut eu odată pe unu' a' cărui tată îi cunoştea bine pe franţuji. Tare aş vrea eu să ştiu cum ar putea un greiere d-ăia de-a lor ţine piept unui vlăjgan, ca de pildă căpitanu' Arthur ? Numai ce l-ar vedea şi ar rămâne franţuzu' cu gura căscată ; că un braţ de-a lui îi mai vânjos cât tot franţuzu', că ăştia se mai strâng la mijloc ; nu-i vorbă că nici n-au ce strânge, că burta li-i goală.

— Da unde-i Căpitanu' de n-a venit azi la biserică ? întrebă Adam. Am vorbit vineri cu el şi n-a pomenit că pleacă.

— S-a repezit doar până la Eagledale, că i-a venit poftă să pescuiască ; da' se-ntoarce el în câteva zile că-ncep pregătirile pentru serbarea de la treişpe iulie când împlineşte 21 de ani. Aşa-i place lui, să mai plece din când în când de-acasă. Că el şi boieru' ăl bătrân se înţeleg ca florile cu îngheţul.

Mr. Craig zâmbi şi clipi cu înţeles, încântat de ultima lui observaţie, dar comentariile se opriră aici căci ajunseseră în dreptul cotiturii de unde drumul lui Adam şi al tovarăşilor săi se despărţea de al celorlalţi. Şi grădinarul tot într-acolo ar fi trebuit s-o ia dacă n-ar fi primit invitaţia lui Poyser la ceai. Mrs. Poyser insistase conştiincioasă, căci ar fi socotit o adevărată

rușine dacă vreun vecin nu s-ar fi simțit binevenit în casa ei. Când era vorba de respectarea acestui sfânt principiu, nu mai ținea seamă de simpatiile și antipatiile ei personale. Și-apoi Mr. Craig se purtase totdeuna foarte bine cu cei de la Ferma Hall iar Mrs. Poyser avea grijă să declare sus și tare că: „n-avea nimic împotriva lui, păcat numai că maică-sa nu-l putea face din nou, și într-alt fel."

Așadar, Adam și Seth, cu mama lor între ei coliră spre vale, apoi urcară către casă, unde o tristețe nouă luase locul necazului celui vechi — și unde Adam intrând n-avea să mai întrebe niciodată: „Unde-i taica?"

Iar ceilalți, împreună cu Mr. Craig, se întoarseră la Ferma Hall — cu pacea în inimi, în afară de Hetty care aflase în sfârșit unde plecase Arthur dar era mai nedumerită și mai neliniștită ca înainte. Plecase deci de bunăvoie. Nu-l obligase nimeni; dacă ar fi vrut s-o vadă, n-ar fi plecat. Simți că i se face rău la gândul că visul ei de joi noaptea nu se va împlini. Și atunci nimic, niciodată n-ar fi putut-o face fericită; și-n clipele acelea de cumplită dezamăgire, dori cu acea nestăpânire dureroasă proprie pasiunii să fie iar cu Arthur, să-i întâlnească privirea drăgălașă și să-i asculte vorbele duloase

CAPITOLUL 19

ADAM ÎNTR-O ZI DE LUCRU

Ludă profeției lui Mr. Craig, norul cel întunecat se risipi fără ca amenințările de vreme rea să se adeverească. „Ce ți-e și cu vremea asta — comentă el în gând a doua zi de dimineață — tare mai e înșelătoare. Oricât ai fi de deștept, n-ai de unde ști cum se schimbă dumneaei, da' o nimeresc ei proștii câteodată și d-aia dau și oamenii crezare la ce scrie-n almanacuri. Din nimereli de-astea iese câte-o pâine și pentru proști."

Dar, cu excepția lui Mr. Craig, această comportare neașteptată a vremii nu displăcea nici unui alt locuitor din Hayslope. De cum se uscă roua, toți bărbații ieșiră la câmp; nevestele și fiicele de fermier rămase

acasă, muncind îndoit ca să trimită slujnicele să ajute la întorsul fânului cosit; iar când Adam porni spre atelier, cu coșul cu scule aruncat peste umăr, din îndărătul îngrăditurilor auzi zvonuri vesele de vorbe și râs. Ca și sunetul tălăngilor atârnate de gâtul vacilor, veselia oamenilor lucrând la fân pe câmp e mai plăcută de departe, căci de aproape sunetele devin aspre și zgârie uneori auzul; de departe însă se amestecă printre celelalte sunete ale naturii. Omul își mișcă cu mai multă ușurință mușchii când e voios, dar voioșia lui nu-i melodioasă ca a păsărilor.

Și cea mai frumoasă clipă a zilei de vară este când căldura soarelui abia începe să alunge răcoarea zorilor, când boarea întârziată a dimineții ține încă în loc dogoarea miezului de zi. Adam se afla la acea oră pe drum, căci avea de străbătut patru mile pentru a ajunge la o casă ce trebuia reparată înainte de a se muta într-însa fiul unui moșier de prin împrejurimi; iar dis-de-dimineață, avusese treabă cu încărcatul scândurilor, a ușilor și hornurilor în căruța care pornise odată cu el și pe care Jonathan Burge — plecat mai devreme călare — o aștepta la fața locului, ca să supravegheze lucrătorii.

Pentru Adam, drumul însemna odihnă, cu atât mai plăcută cu cât se simțea pătruns de farmecul acelei dimineți. Tot dimineață de vară era și în inima lui și în lumina soarelui vedea chipul lui Hetty. Ieri, la ieșirea din biserică, atunci când îi dăduse mâna, apăruse pe fața ei o expresie de melancolie pe care nu i-o cunoștea și pe care el o luase drept semn de compătimire pentru cele petrecute în familia lui. Sărmanul Adam! expresia aceea de melancolie avea o cu totul altă explicație; dar de unde putea el ști? Privim chipul femeii iubite, cum îl privim pe cel al pământului-mamă, căutând într-însul răspunsul la năzuințele noastre. Îi era cu neputință lui Adam să nu-și dea seama că tristul eveniment de săptămâna trecută îi îngăduia să-și poată face proiecte de căsătorie pentru un viitor mai apropiat. Până acum, se temuse ca nu cumva să se ivească alt bărbat care să pună stăpânire pe inima și mâna lui Hetty, el nefiind în stare să-i ceară să-l ia de bărbat. Chiar dacă ar fi fost încredințat că-i era drag — și încredințat nu era căutși de

puțin — prea era împovărat de alte obligații pentru a putea purta grija unui cămin pentru el și Hetty — un cămin în care ea să fie fericită, după ce cunoscuse bunăstarea și belșugul gospodăresc de la Ferma Hall. Ca toți bărbații puternici, Adam avea încredere în sine și în viitor; știa că dacă va trăi, își va putea întemeia o familie și croi un drum în viață; avea însă o minte prea așezată spre a nu fi conștient de obstacolele care deocamdată îi stăteau în cale. Și, Doamne! cât timp îi trebuia ca să le înlăture. Iar Hetty era ca un măr domnesc, aninat de o creangă peste gardul livezii, în văzul trecătorilor! Câți oare nu râvneau să întindă mâna să-l culeagă? Dacă l-ar fi iubit, bineînțeles c-ar fi fost bucuroasă să-l aștepte; dar oare îl iubea? Niciodată nu fusese destul de sigur, ca să îndrăznească s-o întrebe. Era îndeajuns de perspicace ca să observe că unchiul și mătușa i-ar fi primit cererea cu bunăvoință și dealtfel, fără încurajarea lor, și-ar fi întrerupt vizitele la fermă; dar în privința sentimentelor lui Hetty nu putuse ajunge la o concluzie precisă. Era ca o pisicuță, și dincolo de înfățișarea ei drăgălașă, nimeni din preajmă nu putea ghici ce se ascunde.

Acum însă, îi era cu neputință să nu recunoască în sinea lui că obstacolul cel mai greu dispăruse și avea toate temeiurile să spere că înainte de a se fi încheiat anul își va fi făcut o situație care să-i permită să-și țină nevasta. Trebuia s-o înfrunte și pe maică-sa — știa prea bine că n-avea să-i fie ușor; ar fi fost geloasă pe orice fată ar fi ales, dar împotriva lui Hetty era de pe-acum pornită — poate tocmai fiindcă simțise că ea era aleasa lui. Îi era teamă că după însurătoare nu va putea rămâne sub același acoperiș cu maică-sa; și ce lipsit de inimă îl va socoti ea dacă-i va cere să se despartă. Da, îl aștepta destul necaz din partea maică-si, dar în asemenea împrejurare trebuia să-și impună voința, chiar pentru binele ei. Cât despre dânsul, ar fi dorit să rămână cu toții laolaltă până la căsătoria lui Seth, în casa bătrânească, căreia să-i mai adauge o încăpere, două.. De frate-su n-ar fi vrut să se despartă, căci de când se născuseră, fuseseră mereu împreună.

Dar de cum își dădu Adam seama că gândurile lui începuseră s-o ia razna — făcând planuri nechibzuite

pentru viitor — le şi puse frâu. „Frumoasă clădire înalţ eu n-am ce zice, făr' de cărămizi şi făr' de cherestea. Acu'-acu-i gata podu', da' n-am săpat încă temelia." Aşa era Adam, ori de câte ori îşi punea în cap să facă ceva, pornea de la date precise, din care îşi construia o ecuaţie; procedeele sale erau riguros ştiinţifice, şi de aceea rezultatele nu erau niciodată neprevăzute. Probabil că aceasta era şi explicaţia asprimii de care singur se acuza: avea prea puţină înţelegere faţă de cei slabi care greşeau, deşi erau conştienţi de urmările greşelii lor. Fără această înţelegere, cum putem oare avea răbdare şi compătimire faţă de semenii noştri care se împiedică la tot pasul, în această lungă călătorie de-o viaţă, alături de noi? Şi nu există decât o singură cale prin care un astfel de om neînduplecat să înveţe ce-i îndurarea: să se lege prin propriile simţăminte de cei slabi şi supuşi greşelilor, ca astfel să fie nevoit să împartă cu ei nu numai consecinţele exterioare ale faptelor lor, ci chiar şi durerea lăuntrică. E o lecţie grea, care cere timp şi Adam abia apucase să-i înveţe alfabetul, acum cu moartea neprevăzută a tatălui său. Dispariţia acestuia ştersese din amintirea fiului tot ceea ce-i pricinuise cândva supărare, întărind în schimb acele trăsături şi calităţi pentru care îl iubise şi îl compătimise.

În această dimineaţă însă, gândurile lui Adam aparţineau omului destoinic care era, nu celui aspru. De mult îşi făcuse socoteală că ar fi fost o nebunie din parte-i să ia de nevastă o fată frumoasă, atâta timp cât sporirea familiei ar fi însemnat, pentru el şi ai lui, sporirea sărăciei. Fusese mereu nevoit să cheltuiască din ceea ce reuşise să pună deoparte (nu numai atunci când plătise ca Seth să nu fie luat la armată), aşa încât n-avea cu ce să-şi înjghebeze o gospodărie cât de mică, darmite să mai păstreze şi ceva bani pentru zile negre. Cu timpul, se gândea el, negreşit că se va înfiripa, dar nu era el bărbatul să se mulţumească doar cu încrederea în braţele şi munca lui; trebuia să-şi facă un plan bazat pe certitudini şi la asta îi era acum capul. Tovărăşia cu Jonathan Burge nu putea intra în socotelile lui, pentru că implica anumite obligaţii pe care nu voia să le accepte; da' se gândea să cumpere nişte lemn de calitate bună şi, împreună cu Seth —

pe lângă munca lor la atelier — să s-apuce să facă mobilă și alte obiecte trebuitoare în gospodării, treabă pentru care Adam avea un adevărat talent. Lucrând cu el, Seth ar fi câștigat mai mult decât scotea cu zilier, iar el, Adam în orele care-i rămâneau libere ar fi putut finisa obiectele și face ceea ce cerea o mai mare îndemânare. Banii astfel obținuți și leafa lui destul de bună de maestru le-ar fi îngăduit să prindă și ei cheag, mai ales că de-acu avea să-i coste și viața mai ieftin. De abia i se contură acest plan în minte, că Adam se și porni să calculeze cât lemn să cumpere și cu ce să încrapă — hotărând în cele din urmă să se apuce de un bufet de bucătărie, făcut după capul lui, cu uși care să lunece și altele închise cu zăvoare, cu fel de fel de despărțituri pentru alimente; un bufet de bucătărie atât de ingenios și frumos la vedere, încât orice gospodină să nu-și mai găsească pacea până ce bărbatul nu-i făgăduiește că-i va cumpăra unul. Adam o și vedea pe Mrs. Poyser scotocind prin sertarele bufetului, încercând zadarnic să-i găsească cusur; și bineînțeles că, alături de Mrs. Poyser, se afla Hetty, și Adam pierdu din nou șirul socotelilor, lăsându se pradă speranțelor și închipuirilor. Da, astă seară se va duce s-o vadă — trecuse atâta vreme de când nu mai fusese pe la Ferma Hall. Voise să treacă pe la școala serală să afle de ce nu venise Bartle Massey ieri la biserică, temându-se ca vechiul lui prieten să nu fie cumva bolnav; dacă însă nu se va putea duce în amândouă locurile, drumul la școală îl va lăsa pe a doua zi — căci dorința de a fi cu Hetty și de a-i vorbi era prea mare.

Tot gândindu-se el așa, se apropiase de capătul călătoriei; zgomotele ciocanelor, mânuite de muncitorii care reparau casa, ajungeau până la el. Pentru un muncitor bun, îndrăgostit de munca lui, zvonul uneltelor reprezintă ceea ce reprezintă pentru violoncelist acordurile orchestrei înaintea unui concert în care va cânta: fântura lui începe să vibreze în ritmul cu care s-a învățat, și ceea ce cu o clipă mai devreme a fost bucurie supărare, năzuință se preschimbă în putere de muncă. Înflăcărările ni se preschimbă în putere atunci când trecând dincolo de îngrădirea îngustă a ființei noastre, se pot manifesta prin truda brațelor,

prin îndemânarea mâinilor sau prin creativitatea minții noastre. Urmăriți-l pe Adam în tot restul zilei; priviți-l cocoțat pe schelă, cu metrul în mână, fluierând în timp ce cumpănește cum să dreagă mai bine o dușumea sau să potrivească rama unei ferestre; sau dând în lături un ucenic mai tânăr zicându-i: „La o parte, băiețaș; las' pe mine că oasele tale nu s-au legat încă!" și ridicând câte-o grindă mai grea; sau urmărind din ochi un lucrător de cealaltă parte a odăii și atrăgându-i atenția că măsurătorile lui nu-s bune. Priviți acest bărbat, lat în umeri, cu brațele lui viguroase descoperite, cu părul negru des și țeapăn ca iarba cosită, pe creștetul acoperit cu o tichie de hârtie, cu vocea puternică înălțându-se din când în când în cântec, ca un fel de eliberare a forței, pe care omul caută să și-o stăpânească. Dacă n-ați fi știut dinainte, n-ați fi bănuit câte tristeți, câtă dragoste, câte speranțe sălășluiesc în acest trup de voinic, cu unghiile tocite — în acest om vânjos și simplu ce nu cunoaște alte versuri decât cele cuprinse în cărțile sfinte, și nici prea multe despre istoria vieții pe această lume; și pentru care rotațiile și forma pământului, traiectoria soarelui, și trecerile anotimpurilor se înscriu într-o zonă de mister în care pătrunde atât cât îi îngăduie bruma de știință pe care o are. Câte ceasuri de trudă îl cosrase pe Adam să agonisească puțina cunoaștere nelegată de meșteșugul lui — căci pe aceasta din urmă o dobândise cu o ușurință înnăscută. Câtă trudă până să învețe să mânuiască condeiul și să scrie corect sau să deosebească notele, ca să cânte în biserică; citise Biblia și cărțile apocrife, *Almanahul sărmanului Richard*, *Călătoria Pelerinului*, și *Viața lui Bunyan*, și *Războiul Sfânt* și bună parte din Dicționarul lui Bailey, și *Valentin și Orson* și fragmente dintr-o *Istorie a Babylonului*, pe care i-o împrumutase Bartle Massey — dar n-apucase să citească „tipăriturile noi" cum le numea Lisbeth, pentru că în ceasurile de seară, când nu muncea la tâmplărie își petrecea de obicei timpul încercând să dea de rostul cifrelor.

Vă dați seama că Adam nu era un om fără cusur, și nici un geniu, totuși nu pot spune că mulți muncitori îi semănau; și nici nu vă sfătuiesc să credeți că primul om pe care-l veți vedea purtând pe umăr co-

şul cu unelte şi în cap o tichie de hârtie, posedă inteligenţa şi bunul simţ, sensibilitatea şi voinţa lui Adam. Nu era un om obişnuit. În fiecare generaţie de ţărani şi meseriaşi apar asemenea exemplare, care au moştenit din părinţi bogăţia sufletească a celor învăţaţi să-şi ducă împreună truda şi nevoile şi care şi-au desăvârşit îndemânarea muncind fără preget: reuşesc să-şi croiască drum în viaţă, arareori ca genii, mai adesea ca oameni cinstiţi şi vrednici ce sunt, cu conştiinţa împăcată de a-şi fi făcut datoria. Faima lor nu depăşeşte ţinutul de baştină, dar dacă te poartă paşii într-acolo, cu siguranţă vei găsi vreun drum sau vreo clădire bine construită, sau vreo metodă nouă aplicată în gospodăriile fermierilor, sau o reformă abolind abuzurile popilor, pentru care numele lor este cu recunoştinţă pomenit de fiii contemporanilor, şi chiar de fiii fiilor lor. Celor care i-au avut în simbrie le-au sporit averea, rodul muncii lor s-a dovedit durabil iar rodul minţii lor a fost altora bun îndrumător. În tinereţe, au umblat cu şapcă sau tichie de hârtie şi cu haina înnegrită de praf de cărbune sau pătată de vopsele; la bătrâneţe, întâlneşti capetele lor albite aflându-se în loc de frunte la biserică sau prin pieţe; acasă, în serile de iarnă, aşezaţi în faţa căminului şi înconjuraţi de copiii lor — bine şi cu grijă îmbrăcaţi — povestesc cât s-au bucurat când au câştigat primii bani. Alţii mor săraci, fără să-şi schimbe salopeta de muncitor: acestora le-a lipsit arta de a prospera; dar şi ei sunt oameni de nădejde şi, dacă se întâmplă să moară cât mai sunt încă în puteri, stăpânul lor se întreabă: „unde o să mai găsesc eu asemenea lucrător?"

CAPITOLUL 20

ADAM ÎN TRECERE PE LA FERMA HALL

Adam se întoarse de la lucru cu căruţa; de aceea apucase să-şi schimbe hainele şi să fie gata să pornească spre Ferma Hall pe la şapte fără un sfert.

— Da' ce ţ-ai îmbrăcat straiele de duminică? întrebă Lisbeth când îl văzu coborând scările. Doar nu te-oi duce la şcoală cu ce ai mai bun?

— Nu maică, răspunse Adam calm. Mă duc la Ferma Hall da' p'ormă poate oi trece și pe la școală, așa că să nu-ți faci griji dac-oi întârzia. Seth o să fie acasă până în juma' de oră, s-a dus numa' până în sat.

— Și, mă rog ție, ce te-ai gătit așa ca să mergi la Ferma Hall? Familia Poyser ți-a văzut și ieri straiele astea. Ce-ți veni să schimbi ziua de lucru în sărbătoare? Nu-i a bună când ai de-a face cu oameni cărora nu le place să te vadă-n salopetă.

— Ziua bună, maică, n-am vreme de zăbavă, îi tăie Adam vorba și, punându-și haina și pălăria, porni la drum.

Da' n-apucă bine să treacă pragul că Lisbeth se și căi, gândindu-se că-l supărase. Îl luase la întrebări, fiindcă bănuise că de dragul lui Hetty își pusese el hainele de duminică, dar mai mare decât necazul pe fată era nevoia ei ca fiu-său s-o iubească. Se luă repede după dânsul, îl ajunse din urmă la jumătatea drumului până la eleșteu, îi trase de braț și-i spuse:

— Ei băiete, doar n-ai să pleci supărat pe maică-ta și s-o lași singură să-și facă inimă rea din pricina ta.

— Nu-s supărat, maică, îi explică Adam grav, cuprinzând-o de după umeri — nu-s supărat. Dar aș vrea, pentru binele dumitale, să-mi dai pace să fac ce mi-am pus în cap. Rămân fiul dumitale pân' ce-oi muri. Da' omu'-n viață n-are numai datorii față de maică-sa și taică-su, iar dumneata greșești gândind că n-am să ți ies din vorbă. D-aia ar fi bine să iei sama că atunci când dreptul meu e să fac ce vreau eu, n-am să fac ce vrei dumneata. Așa că hai mai bine să ne-nțelegem odată pentru totdeauna ca să nu mai avem vorbe.

— Păi, protestă Lisbeth nevoind să arate că pricepuse spusele lui Adam cui mai mult decât maică-tii îi place să te vadă în hainele bune? La ce altă crezi că-i place ei să se uite, dacă nu la obrazul tău când îi curat, la părul tău, când îi pieptănat? Cât despre mine, bucuroasă te-aș vedea numai în straie de duminecă — n-am să mă plâng eu că le porți.

— Prea bine maică, rămâi sănătoasă, spuse Adam, sărutând-o și grăbindu-se să pornească.

Vedea el că altfel dialogul ar fi continuat la nesfârșit. Lisbeth rămase locului și ducându-și mâna

streașină la ochi, îl urmări până ce nu-l mai văzu. Înțelesese pe deplin vorbele lui Adam și-și spuse cu voce tare — cum se obișnuise ea cu ani în urmă când bărbatul și băieții erau la muncă și ea de una singură acasă: „Ei, azi-mâine o să-mi zică că mi-o aduce în casă; și ea o să fie stăpână, și eu o să văd cum umblă ea cu farfuriile alea cu margini albastre, și le ciobește, deși până acum una nu s-a spart și uite se împlinesc douăzeci de ani de când am fost cu omu' meu la târg, de le-am cumpărat. E-hei — continuă ea din ce în ce mai tare, intrând în casă, luându-și andrelele de pe masă și începând să împletească — da' cât oi trăi eu n-o să facă ea ciorapi pentru băieți; și când n-oi mai fi, s-o gândi el că nimeni nu-i potrivește încălțări ca maică-sa. Ce să se priceapă ea, cum să scadă și să crească ochiurile pentru călcâi. Așa-i trebuie dacă vrea să ia fată tânără. Eu eram trecută de treizeci de ani, și tat-su la fel, când ne-am luat — și eram încă destul de tineri. Vai de capul ei cum o să fie fata asta când o-mplini treizeci de ani, dacă se mărită înainte să-și schimbe toți dinții de lapte."

Adam merse atât de repede că ajunse la poarta fermei înainte de șapte. Martin Poyser și cu taică-său nu se înapoiaseră de la muncă; toți erau plecați la câmp. De pază în curte nu rămăsese decât câinele; iar când Adam ajunse la ușa care era larg deschisă, văzu că nici în bucătăria cea strălucind de curățenie nu era nimeni. Dar bănui unde putea fi Mrs. Poyser cu încă cineva, așa încât bătu la ușă și spuse tare:

— Mrs. Poyser, e cineva acasă?

— Cum să nu,Mr. Bede, poftește înăuntru, se auzi vocea lui Mrs. Poyser din lăptărie. Totdeauna i se adresa astfel lui Adam, când îl primea la ea acasă. Poți veni în lăptărie dacă vrei, că tocma-acuma nu pot lăsa brânza din mână.

Adam intră în lăptărie, unde Mrs. Poyser, împreună cu Nancy, puneau cheagul pentru brânză în laptele de seară.

— Ți s-o fi părut c-ai nimerit în casă pustie, se scuză Mrs. Poyser când îl văzu în prag, toți sunt plecați la câmp; da' Martin trebuie să vie numaidecât, că s-au apucat astă seară să strângă fânul, ca să-l poată căra mâine dis-de-dimineață. A trebuit s-o țin

pe Nancy acasă, că pe Hetty am trimis-o să culeagă poame: c-așa-i și cu fructele astea, se coc gata de cules, taman când e mai multă treabă. Și nu poți trimite copiii, că ăia bagă mai mult în gură decât în coș.

Bucuros s-ar fi dus Adam să-l aștepte pe Mr. Poyser în grădină, dar n-avu curajul să-i mărturisească lui Mrs. Poyser, așa că-i spuse:

— Poate până atunci să mă uit la roata de tors să văd ce-i cu ea. O fi prin casă, unde-o găsesc?

— Nu-i în casă, am băgat-o eu în antreu' din dreapta; așteaptă până să vin s-o scot de-acolo. Da' dacă tot vrei să mă ajuți, poate te repezi până-n grădină și-i zici lui Hetty s-o trimită pe Totty înăuntru. Dacă-i spune, vine ea singură acasă, că altfel Hetty o s-o lase să mănânce prea multe poame. Ți-aș fi recunoscătoare, Mr. Bede, dacă te duci dumneata și mi-o trimiți încoa; ș-apoi poți vedea și trandafirii care tocmai s-au deschis și-s o frumusețe. Da' poate că mai întâi vrei niște zăr; unora le place zăru' când e proaspăt.

— Mulțumesc, Mrs. Poyser, răspunse Adam, și mie îmi place. Între un pahar de bere și unu' de zăr îl aleg pe ăl din urmă.

— Așa-i pe lumea asta, comentă Mrs. Poyser luând o căniță albă de pe raft și umplând-o cu zer — mirosu' de pâine caldă numai brutarului nu-i place. Domnișoarele Irwine îmi zic mie: „Vai, Mrs. Poyser! ce n-aș da să am o lăptărie ca a dumitale; și păsări ca ale dumitale; și ce plăcut trebuie să fie să ai o fermă!" „Da — le răspund eu, frumoasă-i ferma când te uiți la ea, da' nu când e să trebăluiești într-însa, cât îi ziulica de lungă."

— Lasă, Mrs. Poyser, că așa cum ții dumneata ferma, nici că s-ar putea să trăiești în altă parte — protestă Adam, luând cana; nici c-ai găsi ceva mai frumos la vedere ca o vacă bună de lapte păscând pe-o pajiște cu iarba până la genunchi; sau ca spuma laptelui proaspăt muls în doniță, sau untu' gata să fie trimis la târg, sau viteii încă șubrezi pe picioare, sau găinile din curte. Beau în sănătatea dumitale și să dea Domnu' să rămâi în puteri să te grijești de lăptăria dumitale, ca s-aibă și alte neveste de fermieri de la cine învăța cum se ține-o gospodărie.

Nu se pierdea ea Mrs. Poyser atât de uşor cu firea încât să zâmbească la auzul unui compliment, dar faţa i se lumină şi privirea ochilor ei cenuşii deveni mai blândă urmărindu-l pe Adam cum îşi ducea paharul cu zer la gură. Ah! parcă simt pe buze gustul zerului — cu mirosul lui atât de delicat, de parcă ar fi un parfum din cele alese şi cu acea căldură a lui mătăsoasă care-ţi mângâie închipuirea ca un vis. Şi susurul picăturii de zer, parcă-l am în urechi, îmbinat cu ciripitul păsării de afară, care pătrunde prin fereastră - fereastra aceea dinspre grădină, umbrită de ramuri de trandafir agăţător.

— Mai vrei, oleacă, Mr. Bede? întrebă Mrs. Poyser când Adam îşi luă cana de la gură.

— Nu, mulţumesc. Acu' mă duc în grădină să v-o trimit pe fetişoară.

— Mă rog dumitale şi zi-i să vină la maică-sa în lăptărie.

Adam trecu prin ograda cu căpiţe, unde acum nu erau căpiţe şi ajunse la gărduleţul de lemn dinspre grădina, în care pe vremuri dădea bucătăria conacului şi care fusese cândva foarte bine îngrijită; acum, în afara zidului de cărămidă roşie care o împrejmuia pe una din laturi, arăta aşa cum arată grădina oricărei ferme, fără straturi de flori, cu copaci netunşi şi belşug de zarzavaturi, crescând de-a valma. A căuta pe cineva în grădina aceea plină de arbuşti, pomi şi plante agăţătoare semăna cu un joc de-a v-aţi-ascunselea. Nalbele înalte tocmai dădeau în floare şi îmbătau ochiul cu străluciri roze, albe şi galbene; trandafirii, lăsaţi în voia lor, erau neobişnuit de mari; mlădiţele de fasole şi mazăre întârziată ţineau adevăraţi pereţi de frunze; într-un loc se înşirau la rând câţiva aluni stufoşi, iar într-altul se înălţa un măr uriaş de jur împrejurul căruia, pe o rază cât crengile de la baza tulpinei, pământul nu rodise. Ce însemnătate avea însă câte o pată de pământ printr-atâta profuziune de verde? Grădina era foarte întinsă. Pretutindeni întâlneai răzoare cu păstăi: nouă sau zece paşi prin poteca cu iarbă necosită, care mărginea unul din aceste răzoare, făcu Adam ca să ajungă la capătul lui; cât despre celelalte legume, le rămânea şi lor inutil de mult spaţiu, aşa că din primăvară până în toamnă,

mereu erau straturi în rod. Trandafirii, pe lângă care trecând Adam rupse o floare, se sălbăticiseră şi ei, se împreunaseră, alcătuind tufişuri masive, presărate acum cu petale mari albe cu pete roşii, afirmându-şi astfel apartenenţa la acel soi care dată din vremea când casa de York se împăcase cu cea de Lancaster. Adam fusese destul de deştept să aleagă un trandafir de Provence, care stătea gata să se sufoce printre megieşii săi bătători la ochi dar lipsiţi de mireasmă — şi-l ţinea în mână, gândindu-se că dacă avea mâna ocupată se va simţi mai în largul său; merse până-n marginea grădinii îndreptându-se spre porţiunea unde ştia că se afla viţa. Dar de-abia depăşise tufele de trandafiri când auzi o creangă scuturându-se şi o voce de băiat zicând:

— Ia sama Totty, ţine şorţu' c-acuma pică raţa!

Vocea venea din vârful unui cireş înalt, printre ramurile căruia Adam văzu un omuleţ cu şort albastru, călărind o cracă încărcată de fructe. Fără îndoială că Totty era dedesubtul copacului, ascunsă după perdeaua de fasole. Chiar aşa şi era: se afla acolo cu boneta căzută pe spate şi mutriţa, mânjită de zeamă roşie, întoarsă spre copac, aşteptând cu gura deschisă şi şorţul întins să-i pice fructele de sus. Cu părere de rău, trebuie să recunosc că jumătate din cireşile căzute erau încă verzi şi necoapte; Totty însă nu-şi pierdea vremea, şi-şi băgase trei boabe zemoase în gură, înainte ca Adam să i întrerupă plăcerea:

— Gata, Totty, ai cules destule. Fugi acu' în casă şi-arată mămichii ce ai tu în şorţuleţ. Fugi la ea că te-a chemat. Vezi c-o găseşti în lăptărie. Fii fată cuminte şi du-te repede!

În timp ce-i vorbea o ridică în braţe şi-o sărută, ceea ce pe Totty o deranjă în chip vizibil, împiedicând-o să mănânce cireşe; de cum o lăsă Adam jos, o luă la picior fără nici o vorbă, alergând spre casă şi sugând boabele dulci.

— Tommy, băiete, vezi să nu te-mpuşte careva, crezând că eşti o pasăre din alea hoaţe! glumi Adam pornind spre aracii cu viţă.

Vedea un coş lângă ultimul arac: Hetty era desigur pe aproape şi lui Adam i se păru că-i simte privirea asupra lui. Dar când o descoperi, fata stătea cu

spatele la el, plecată să culeagă fructele de lângă rădăcină. Ciudat că nu-l auzise venind! Poate din cauza frunzelor care foşneau. Tresări când îşi dădu seama că era cineva în apropiere — tresări atât de tare, încât scăpă din mână vasul cu fructe; apoi când îl zări pe Adam, din palidă cum era, se îmbujoră toată. Roşeaţa din obrajii ei făcu să-i bată inima lui Adam de fericire. Niciodată până atunci Hetty nu roşise văzându-l.

— Te-am speriat, spuse el, având plăcuta senzaţie de a rosti vorbe care aveau cu totul alt înţeles, lasă-mă pe mine să strâng poamele de pe jos.

Terminară repede, căci fructele se răsturnaseră fără să se risipească şi când Adam se ridică şi-i întinse vasul, o privi drept în ochi cu acea duioşie recunoscătoare, născută din prima bucurie a unei iubiri.

Hetty îi susţinu privirea; roşeaţa îi trecuse şi în ochi îi apăru o tristeţe gravă care-l făcu fericit pe Adam, fiindcă era nouă pentru el.

— Nu prea mai sunt poame, spuse ea; am cam isprăvit cu culesul.

— Hai că te ajut, se oferi Adam şi trase coşul aproape plin lângă ei.

Nu mai rostiră nici un cuvânt până ce terminară. Adam îşi simţea inima prea plină ca să poată vorbi şi credea că Hetty îl înţelege. Aşadar prezenţa lui nu-i era indiferentă: se îmbujorase văzându-l, iar tristeţea din ochii ei nu putea fi decât iubire, de vreme ce se deosebea într-atât de expresia ei obişnuită de nepăsare. Adam nu se sătura s-o privească cum sta aşa plecată culegând fructe, în timp ce razele apusului furişate printre ramurile mărului, se aşezau mângâioase pe obraji şi grumazul ei rotund, de parcă şi ele ar fi fost îndrăgostite. Adam n-avea să uite niciodată această clipă — clipă atât de importantă în viaţa oricărui bărbat, când îşi închipuie că prima femeie iubită i-a arătat, printr-un gest de-abia schiţat, o vorbă, o privire, prin tremurul buzelor sau al pleoapelor, că şi ea a început să-l iubească. I-ar fi cu neputinţă să descrie altcuiva semnul acesta abia perceptibil, ca o atingere de pană, care i-a tulburat întreaga făptură, i-a transformat dorinţele neîmplinite

din suflet într-o dulce beție, i-a alungat din minte totul, lăsând doar prezentul. Primele bucurii sunt mai totdeauna uitate: uităm bucuria cu care ne-am pus pentru prima oară capul pe sânul sau în poala mamei sau cu care am încălecat prima oară pe umerii tatălui; fără îndoială că acele bucurii s-au păstrat în plămada din care suntem făcuți, așa cum se păstrează razele soarelui de vară în carnea moale a piersicilor; dar din amintire se șterg, își pierd individualitatea, dizolvate în ceea ce numim bucuria copilăriei. Însă prima clipă de bucurie a primei dragoste rămâne o imagine veșnică în mintea noastră; amintirea ei aduce totdeauna cu sine fiorul emoției de atunci, și adaugă un farmec inefabil dragostei, hrănește demența gelozie și adâncește chinurile disperării.

Hetty aplecată peste ciorchinii roșii, razele soarelui printre ramurile verzi ale mărului, grădina cu tufișurile ei nesfârșite, propria lui emoție în fața acestei priveliști, bucuria de a crede că și fata se gândea la el că între ei nu mai era nevoie de vorbe — toate acestea Adam și le va aminti până în ultima clipă a vieții.

Dar Hetty? Știți prea bine că Adam se înșelase în privința ei. Li s-a întâmplat și altor bărbați, văzând cum dragostea pentru altul încolțește în inima iubitei, să-și închipuie că ar fi obiectul acestui sentiment. Când Adam se apropiase pe nesimțite, ea era cu gândul la Arthur și la posibila lui întoarcere; orice pas bărbătesc ar fi auzit, la fel ar fi reacționat, i s-ar fi părut că era al lui Arthur și, după ce ar fi întors capul și ar fi descoperit că se înșelase, sângele oricum i-ar fi fugit din obraji, chiar dacă ar fi dat cu ochii de altcineva. Adam nu greșise gândind că Hetty se schimbase: îngrijorarea și temerile primei iubiri, care-o făceau să tremure toată, erau mai mari decât mândria; pentru întâia dată simțea că depinde de sentimentele cuiva, senzație care trezise în ea nevoia pe care o are orice femeie de a-și găsi un sprijin și o sensibilitate cu totul nouă pentru simțămintele celorlalți. Acum, când voia să fie iubită, Hetty descoperea cătă alinare îi putea aduce dragostea sfioasă, dar bărbătească a lui Adam. Vai! cât de greu îi era să îndure absența și tăcerea *lui*, netăgăduite semne de indiferență după

acele clipe încandescente de dragoste! Spre deosebire de ceilalți admiratori ai ei, Adam era totdeauna reținut și n-o supăra vorbindu-i de iubire sau înșirându-i cuvinte lingușitoare; se putea, așadar, bucura în pace că acest bărbat viguros și destoinic o iubea și era lângă ea. Nici nu i-ar fi trecut prin minte că Adam, la rându-i, era demn de milă, că și el avea să sufere într-o bună zi.

Știm însă că Hetty n-a fost prima femeie care s-a arătat binevoitoare față de cel ce-o iubea în zadar, pentru că ea însăși iubea pe un altul. Povestea este cu mult mai veche; dar Adam nu avea habar de ea, așa că bău până în fund cupa cu dulci și înșelătoare iluzii.

— Gata, declară Hetty după scurtă vreme, mătușa a zis să mai las pe vreț. Acu' să duc poamele în casă.

— Bine c-am venit la timp să-ți ajut să cari coșu', spuse Adam, c-ar fi fost prea greu pentru brațele tale subțirele.

— Da' de unde; că-l ridicam cu amândouă mâinile.

— Ei, da, zâmbi Adam, și făceai tot atâta pân-s-ajungi cât îi trebuie unei furnici cărând o omidă. Ai privit vreodată o făptură d-aia mititică, purtând o greutate de patru ori mai mare decât ea?

— Nu, răspunse Hetty, indiferentă la avatarurile vieții de furnică.

— Ba, când eram copil, stăteam de multe ori să mă uit la furnici. Da' acum, să vezi numa' cum salt coșu', ca pe-o nucă, cu un braț, și de celalt te poți sprijini. Vrei? Brațe d-astea mari, ca ale mele, sunt anume făcute ca de ele să se anine brațe subțirele, ca ale tale.

Hetty schiță un zâmbet și-și petrecu brațul după al lui Adam. El o privi, dar ochii îi erau întorși spre grădină.

— Ai fost vreodată la Eagledale? întrebă ea păsind agale alături de el.

— Da, răspunse Adam fericit că întrebarea se referise la el; acu' vreo zece ani, când eram încă băiețaș, m-a luat taică-meu cu el c-avea de văzut ce era de lucru pe acolo. E tare frumos locu' cu stânci și

peșteri cum nu găsești pe-alci. Pân-a merge la Eagledale, n-am știut ce-i aia stâncă.

— Cât îți ia s-ajungi acolo?

— Păi, ne-a luat cam două zile bune de mers. Da' cu-n cal iute, nu-ți ia mai mult de una. Căpitanu' bunăoară, care-i bun călăreț, face drumu' în nouă, ăl mult zece ceasuri. Și nu m-aș mira mâine să fie îndărăt; că nu-i el omu' să șadă locului, mai ales singur, într-un pustiu ca ăla, un' s-a dus să pescuiască și-unde nu-i decât un hănuleț. Mi-ar place să văd moșia în mâinile lui; și-ar umple vremea cu o treabă pe măsură, și ar face-o bine, că-i destoinic, deși tânăr; e mai priceput ca unu' de două ori mai vârstnic ca el. Mai zilele trecute mi-a vorbit foarte frumos: mi-a zis c-o să mă împrumute cu bani dac-o să vreau să deschid atelier; și dac-o fi să fie, de la el mă îndatorez — îmi vine parcă mai ușor decât de la altu'.

Bietul Adam vorbea despre Arthur, crezând că lui Hetty îi face plăcere să știe că tânărul boier îi voia binele; de asta depindeau de altfel și planurile lui de viitor pe care dorea să i le prezinte lui Hetty într-o lumină cât mai promițătoare. Și într-adevăr, ea îl asculta cu un real interes, care i se citea în ochi și în zâmbetul apărut pe buze.

— Ce frumoși s-au făcut trandafirii, continuă Adam, oprindu-se să-i admire. Ia uite! l-am furat pe ăl mai frumos, da' nu pentru mine. Mie ăștia de-o culoare, cu frunze subțiri, îmi plac mai mult ca ăi pătați — tu ce zici?

Puse jos coșul și desprinse trandafirul din cheutoarea jiletcii.

— Are miros tare frumos, pe când ăi pătați n-au. Ia-l și prinde-l de bluză, da după aia să-l pui în apă. Mai mare păcatu' să se veștejească.

Hetty luă trandafirul zâmbind fericită la gândul că Arthur s-ar putea curând întoarce, de va voi. Însuflețită de această scânteie de speranță și cuprinsă deodată de veselie, repetă un gest pe care-l mai făcuse de multe ori până atunci; își înfipse trandafirul în păr, puțin deasupra urechii stângi. O umbră abia perceptibilă întunecă expresia de caldă admirație întipărită pe chipul lui Adam. Pasiunea lui Hetty pentru găteli avea s-o atâțe pe maică-sa, și-i displăcea și lui,

atât cât putea să-i displacă ceva la ea.

— Sameni cu cucoanele din tablourile de la conac, spuse el; mai toate au în păr flori, pene sau podoabe aurite, da' mie nu-mi plac; după mine, parc-ar fi femeile alea desenate în culori pe barăcile din târg de la Treddleston. Nu-i podoabă mai frumoasă pentru o femeie ca părul, dacă-i unduit, cum îl ai tu. Când femeia-i tânără și frumoasă, nimic nu-i stă mai bine ca îmbrăcămintea simplă. Iaca Dinah Morris, cu toate că poartă boneta ceea a ei și o rochie simplă, e-o fată tare frumoasă. După mine, fața unei femei n-are nevoie de flori — e chiar ea o floare. Cel puțin a ta, așa-i.

— Prea bine, dacă așa vrei, se alintă Hetty jucăușă, scoțând trandafirul din păr; când ajungem în casă îmi pun o bonetă de-a lu' Dinah, să vedem dac-o să fiu mai arătoasă cu ea. Și-a lăsat una la noi, așa că pot să-mi croiesc și eu o bonetă la fel.

— Ba n-aș vrea să te văd c-o bonetă de metodistă, ca Dinah. I-urâtă, și-mi amintesc, când am întâlnit-o pe Dinah aici, mi-am zis că n-are rost să te îmbraci altfel de cum se îmbracă ceilalți; da' până săptămâna trecută, când a venit de-a stat cu maica, nici nu m-am uitat bine la ea, apoi mi-am dat seama că ei boneta i se potrivește cum se potrivește cupa ghinzii pe ghindă ș-acu parcă-mi place mai mult când îi cu boneta-n cap, decât fără. Da' tu ești altfel și mie, uite așa cum ești acum îmi place, fără nimic adăugat înfățișării tale. Atunci când un om are glas și cântă frumos, vrei să-i asculți cântatul; și orice alte sunete, chiar de clopoței, te supără.

Îi luă brațul și-l petrecu din nou după al lui, privind-o cu drag. Îi era frică nu cumva să creadă că voia să-i facă morală, închipuindu-și, ca și noi dealtfel, că ea pricepuse ceea ce el îndrăznise să spună doar pe jumătate. Pentru nimic în lume n-ar fi vrut ca vreun nor să întunece fericirea acelei seri. Nu voia să-i destăinuiască fetei dragostea ce i-o purta, până ce n-avea să fie sigur că bunăvoința pe care începuse să i-o arate era semn că-l iubea. Se gândea la anii mulți pe care-i avea de trăit alături de Hetty; acum, se mulțumea cu puțin. Ridică iar coșul cu poame și merseră mai departe spre casă.

În jumătatea de oră pe care Adam o petrecuse în grădină, priveliștea în curte se schimbase. Totul prinsese viață: Marty îndemna cârdul de gâște gălăgioase să intre pe poartă și întârâta gânsacul, șuierând în urma lui; ușa de la hambar scârțâi prelung, împinsă de Alick care terminase cu sortatul grânelor; toți trei câinii lătrau la caii pe care Tim — plugarul — îi mâna la adăpost, răcnind cât îl ținea gura „Dii", de parcă bietele animale, cu capetele plecate, mișcându-și prudent picioarele zvelte, ar fi vrut s-o ia la goană aiurea, în loc să se îndrepte unde trebuiau. Toată lumea se înapoiase de la câmp; când Hetty și Adam intrară în casă, îl găsiră pe Mr. Poyser așezat în scaunul lui cu trei colțuri și pe bunicul instalat în fotoliul cel mare din față, urmărind cu nerăbdare pregătirile de cină. Pe masa mare de stejar, Mrs. Poyser însăși întinsese fața de masă — o față de masă din pânză de in țesută în casă, ușor colorată în cafeniu și cu pătrățele vesele, așa cum îi place unei adevărate gospodine, nu o cârpă dintr-acelea cumpărată la prăvălie, care îndată se face găuri toată; alea nu țin ca astea de casă, de le poartă și copiii când se fac mari. Privind carnea rece de vițel, salata proaspătă și cratița cu mâncare fierbinte, oricărui om flămând, care prânzise la douăsprezece jumătate, i-ar fi lăsat gura apă. Pe masa alăturată, trasă la perete, străluceau linguriile, cănile și vasele de cositor, pregătite pentru Alick și ceilalți lucrători; stăpânii și servitorii cinau în aceeași încăpere; era foarte bine așa, căci dacă Mr. Poyser avea de dat vreo indicație asupra muncii de a doua zi, Alick era lângă el și-l auzea.

— Îmi pare bine să te văd, Adam spuse Mr. Poyser. Ai fost de-ai ajutat-o pe Hetty să culeagă poame? Vin de te-așază aici. Au trecut aproape trei săptămâni de când n-ai mai fost la noi la cină; și s-a brodit ca tocmai azi să facă nevastă-mea niște mușchi împănat, cum știe dumneaei. Îmi pare bine c-ai venit.

— Hetty, o strigă Mrs. Poyser, cercetând coșul să vadă dacă fructele erau frumoase, fugi sus și zi-i lui Molly să coboare. O culcă pe Totty, da' vreau s-o trimit să scoată berea, că Nancy mai are de lucru la brânză. Vezi tu de copil! Da' un-ți-a fost capu' de-ai

lăsat-o cu Totty să-şi umple burta cu fructe, că n-a fost chip să mai înghită mâncare?

Ultimele cuvinte fuseseră rostite încet, în vreme ce Mr. Poyser discuta cu Adam; căci Mrs. Poyser nu-şi călca niciodată principiile şi socotea că o fată nu trebuia certată în prezenţa unui tânăr care îi făcea curte. Nu era drept: fiecărei femei îi vine rândul să fie tânără şi să-şi găsească norocul şi era de datoria celor mai vârstnice să nu i-l strice — întocmai cum la piaţă, precupeaţa care şi-a vândut ouăle din coş n-are voie să îndepărteze muşteriii de coşul plin al altei precupeţe.

Hetty, negăsind prea uşor ce să răspundă la întrebarea mătuşă-si, o zbughi în sus pe scări iar Mrs. Poyser ieşi în curte să-i caute pe Marty şi Tommy şi să-i aducă la cină.

Curând se aşezară cu toţii în jurul mesei — cei doi flăcăiaşi cu obraji roşii de-o parte şi de cealaltă a mamei, iar între Adam şi Mr. Poyser, un scaun gol o aştepta pe Hetty. Sosise şi Alick şi se aşezase la locul lui din celălalt colţ al bucătăriei, înfulecând cu poftă din farfuria plină cu mâncare de fasole, cu bobul gras şi mare, ajutându-se cu briceagul; pentru el gustul fasolei era mai rafinat chiar decât al ananasului.

— Mult îi mai trebuie fetei ăştia s-aducă berea, se revoltă Mrs. Poyser, împărţind feliile de muşchi împănat. Cred c-a pus ulcioru' sub canea şi-a uitat s-o-nvârtă; nu mai ştiu unde le-o fi stând capu' la fetele astea; de câte ori nu s-a-ntâmplat să pună la foc ceainicu' gol, şi peste un ceas să vină să vadă dacă nu fierbe apa.

— Poate că scoate şi berea pentru oameni, îşi dădu Mr. Poyser cu părerea. Trebuia să-i fi spus s-o aducă întâi pe-a noastră.

— Să-i fi spus, să-i fi spus, răspunse Mrs. Poyser, c-ar trebui să-mi irosesc toată suflarea şi să-mi scuip plămânii ca să le spun întruna la fiecare, ce nu le duce capu' să facă. Mr. Bede, nu doreşti oţet la salată? Apăi ai dreptate să nu-i pui. După mine, strică gustu' muşchiului. Că aia nu-i mâncare bine gătită dacă trebui să-i dregi gustu' cărnii cu acreli şi pipă-

reli. Sunt d-ăia care fac unt prost și cred că dacă-l toarnă sare, nu se simte.

Atenția lui Mrs. Poyser fu atrasă de Molly care-și făcu apariția aducând un ulcior cât toate zilele, două halbe și patru căni — toate pline ochi — vrând parcă să demonstreze cât de mare era puterea de cuprindere a mâinii omenești. Biata Molly ținea gura mai căscată ca de obicei și pășea cu ochii țintă la recipientele din mână, nebăgând de seamă schimbarea la față a stăpânei.

— Văleu Molly cum de rabdă pământu' așa toantă făr' de pereche, ca tine, și când mă gândesc la maică-ta care-a rămas văduvă, și eu care te-am luat în casă și de-atâtea ori ți-am zis...

Molly nu văzuse fulgerul de aceea căderea trăsnetului luând-o pe neașteptate, o făcu să se piardă cu firea. Simțind că trebuia să-și schimbe neapărat comportarea, se grăbi spre masa de lângă perete ca să scape de căni — își prinse piciorul în șorțul care i se dezlegase și căzu într-o băltoacă cu bere; Marty și Tommy slobozir un cor de strigăte iar Mr. Poyser exclamă grav „Heil!" necăjit să-și vadă bunătatea de bere risipită pe podele.

— Ai făcut-o! reluă cu asprime Mrs. Poyser cuvântul, sculându-se și îndreptându-se spre bufet, în timp ce Molly, înfricoșată, culegea cioburile de pe jos. De câte ori nu ți-am zis eu c-așa ai să pățești; biata de maică-ta nu-i ajunge ei ce câștigă-ntr-o lună ca să poată plăti cana asta, de-a stat zece ani în casă fără s-o știrbească nimeni, ș-a trebuit să vii tu să mi-o spargi; câte vase nu mi-ai prăpădit că și un popă în locul meu ar sudui — iartă-mă, Doamne, de ce-am zis; și dacă era apă fiartă îți dai seama ce puteai să pați? Te opăreai toată și rămâneai schiloadă pe viață! C-apoi dacă tot așa ai s-o ții, cine știe ce-o să se mai întâmple. Când vede omu' cum îți cad toate celea din mâna îi vine să creadă că ești epileptică.

Lacrimile curgeau șiroaie din ochii lui Molly care, observând cum valul zglobiu de bere înainta cu viteză spre picioarele lui Alick, își transformase șorțul în cârpe de șters podele. De lângă bufet, Mrs. Poyser îi trimise o prrivire fulgerătoare.

— Sigur, acu te-ai pus pe bocit, ca să fie şi mai multă udătură de şters. Geaba plângi că numai tu eşti de vină, nici nu păgubeşti — da' căpăţânoasă cum eşti, nu vrei să m-asculţi. Ălora de au mâna de lut, numai lucruri de lut să le dai pe mână. Poftim, acu' să iau la purtare cana a albă cu cafeniu pe care n-am scos-o mai mult de trei ori tot anu' şi să cobor eu scările la pivniţă, că poate mi s-o trage moartea şi iar mă culcă boala la pat.

Mrs. Poyser tocmai se întorcea dinspre bufet cu cana cea albă cu cafeniu în mână, când dete cu ochii de ceva în celălalt capăt al odăii; poate că ceea ce văzu avu un efect atât de puternic asupra ei pentru că era foarte enervată; sau poate că spartul căniior, întocmai ca alte păcate de neiertat — sunt molipsitoare. În orice caz rămase pironită locului de parcă o stafie i-ar fi răsărit dinainte, iar preţioasa cană cu cafeniu îi scăpă din mână, despărţindu-se pe veci de toarta şi gurluiul ei.

— Doamne, cine-a mai văzut una ca asta! exclamă ea coborând brusc tonul, după ce mai întâi îşi rotise privirea descumpănită prin odaie. Cănile astea-s fermecate — asta e! Fir-ar ele de toarte să fie, cine le-a lustruit pe ele — că-ţi lunecă din mână de parc-ar fi şerpi.

— Ai păţit-o şi'mneatale, observă bărbat-su, râzând împreună cu copiii, te-a şfichiuit biciul cu care dădeai în altu'.

— Frumos vă şade să vă râdeţi de om, îşi reveni Mrs. Poyser — da' să ştiţi voi că vasele astea parcă uneori prind viaţă şi-ţi zboară din mână de parc-ar fi păsări. Ca şi sticla, care crapă când nici n-o atingi. Ce-i scris că i-a venit rându' să se spargă, se sparge, n-ai ce-i face, că mie, de când mă ştiu, n-a fost vas să mi scape din mână că nu l-am ţinut bine, altfel cum aş mai avea eu toate farfuriile şi sticlăriile pe care le-am cumpărat la nuntă? Da' ţie ce-ţi veni Hetty, ai înnebunit? Ce te-a apucat să te schimonoseşti aşa, de începe lumea să creadă că umblă stafii prin casa asta?

În vreme ce Mrs. Poyser vorbea, izbucni un nou cor de râsete, provocate nu atât de brusca ei schimbare de optică asupra cănilor sparte, cât de ciudata

apariție a lui Hetty, care o uluise într-atât pe mătușă-sa. Strengăriţa găsise o rochie neagră de-a mătuşi-si, şi o strânsese în ace în jurul grumazului ca să semene cu Dinah, îşi pieptănase cât mai lins părul, iar în cap îşi pusese una din bonetele fără bor ale lui Dinah. Văzând în locul ochilor şi al feţei palide şi grave a lui Dinah — pe care rochia şi boneta ţi le aminteau fără să vrei — obrăjorii rotunzi şi roşii ai lui Hetty şi ochişorii ei zglobii, nu se putea să nu te pufnească râsul. Băieţii se ridicară de pe scaunele lor şi începură să sară în jurul ei, bătând din palme, până şi Alick emise un hohot gros, ridicându-şi capul din farfuria cu fasole. Profitând de gălăgie, Mrs. Poyser ieşi din bucătărie s-o trimită pe Nancy la pivniţă cu o stacană mare de măsurat băuturi făcută din cositor şi deci ferită de farmece.

— Ce-i fetişoară cu tine, vrei să te faci metodistă? o întrebă Mr. Poyser cu acea veselie tihnită în râs pe care numai bărbaţii corpolenţi o au. Da'-nainte de-a te da cu ei, trebuie să te mai tragi puţintel la faţă, nu-i aşa Adam? Cum de ţi-a venit să te îmbraci aşa?

— A zis Adam că lui mai mult îi place rochia şi boneta lu' Dinah ca rochiile mele, răspunse Hetty aşezându-se cochetă pe scaun. Aşa a zis el, că fetelor le şade mai bine cu rochii urâte decât cu ale frumoase.

— Nici pomeneală să fi zis aşa, se dezvinovăţi Adam, privind-o pierdut de admiraţie. Am zis doar că astea se potrivesc cu Dinah. Da' dac-am zis că şi ţie ţi-ar şade bine, apoi n-am zis o minciună.

— Aşa-i c-ai crezut că Hetty-i o nălucă? se adresă Mr. Poyser neveste-si care îşi reluase locul la masă. Arătai de parcă erai gata să mori de spaimă.

— Mai îmi mai pasă mie cum arătam — ripostă Mrs. Poyser. Că arătarea mea n-are putere să dreagă cănile, şi nici râsu' dealtfel, după cum bag eu de seamă. Îmi pare tare rău, Mr. Bede, că trebuie să aştepţi după bere atâta, da o aduce acuş. Ia te rog nişte cartofi d-ăştia reci; ştiu că-ţi plac. Tommy, astâmpără-te că îndată te trimit la culcare, dacă nu isprăveşti cu râsu'. Şi, mă rog, ce-i de râs, vreau să ştiu şi eu? Mie nici că-mi vine să râd, mai degrabă aş plânge când văd boneta bietei fete; cunosc eu pe

cineva care ar putea cerca să-i semene nu numai la îmbrăcăminte. Nu şade nimănui frumos în casa asta să-şi bată joc de copilu' sori-mi care, mititica de ea, de-abia a plecat, că mi s-a frânt inima în două când a fost s-o las să se ducă; şi-apoi eu atâta ştiu, că dac-ar da necazu' peste noi, şi eu aş cădea la pat şi copiii ar fi să moară, şi-ar da boala-n vite — apoi măcar de-am avea noi parte să vedem iar boneta asta — fără bor, aşa cum îi ea — din nou pe capu' lui Dinah. Ea-i din făpturile alea care aduc veselie în casă când e vreme rea şi-ţi arată dragoste taman când ai mai multă nevoie.

După cum observaţi, Mrs. Poyser ştia că nimic nu goneşte râsul ca gândul la nenorociri.

Tommy, care era sensibil de felul lui şi o iubea mult pe maică-sa, şi care, pe deasupra, mâncase mult prea multe cireşe ca să-şi poată stăpâni emoţia, fu atât de zguduit de sumbra viziune asupra viitorului, înfăţişată de Mrs. Poyser, încât începu să plângă; iar prea bunul său tată, îngăduitor cum era faţă de slăbiciunile oricui în afară de cele ale fermierilor, îi spuse lui Hetty:

— Fata mea, ar fi bine să te duci frumuşel să te schimbi; mătuşa se amărăşte când vede lucrurile lui Dinah.

Hetty urcă să se schimbe şi tocmai atunci sosi şi berea care risipi norii; căci Adam trebui să-şi dea cu părerea asupra noului butoi, părere care bineînţeles fu întru totul favorabilă lui Mrs. Poyser; urmă apoi o discuţie despre cum se face berea şi care sunt metodele cele mai bune. Mrs. Poyser avu astfel din plin prilejul să-şi expună cu competenţă teoriile în privinţa acestor subiecte, aşa că la sfârşitul cinei când Mr. Poyser îşi aprinse pipa şi cana cu bere fu din nou umplută, buna dispoziţie îi revenise şi, la rugămintea lui Adam, se duse să-i aducă roata de tors.

— Iac-aici i-a sărit o bucăţică, spuse Adam examinând-o cu atenţie. Frumoasă roată! Trebuie dusă-n sat, că n-o pot drege fără strung, şi la mine acasă n-am ce-mi trebuie. Dac-o trimiteţi mâine dimineaţă la atelierul meşterului Burge, v-o termin până miercuri. M-am tot gândit în ultima vreme, continuă Adam adresându-se lui Mr. Poyser, cum să-mi încropesc cele

trebuitoare acasă, ca să m-apuc să lucrez niște mobilă cum îmi place mie. Am făcut eu câteva lucruşoare d-astea, în orele mele de odihnă, şi-am ieşit în câştig cu ele, că cer muncă multă da' material puţin. Vreau să ne întocmim şi noi un atelier mai acătării pentru Seth şi pentru mine, că am cunoscut eu un negustor la Rosseter care-i gata să ia tot ce putem noi face, şi-apoi cred c-am găsi cerere şi pe la oamenii de pe-aici.

Acest plan, care-i oferea lui Adam putinţa de-a face primul pas spre o situaţie indepenedentă, îl interesă foarte pe Mr. Poyser, Mrs. Poyser îşi dădu şi ea asentimentul în privinţa bufetului de bucătărie, cu compartimente speciale pentru băcănie, murături, vase şi rufe. Hetty, îmbrăcată în rochia ei, cu baticul dat spre spate, căci seara era călduroasă, alegea poamele şezând lângă fereastră, unde Adam o putea privi în voie. Timpul trecu pe nesimţite şi, în cele din urmă, Adam se ridică să plece. Gazdele îl rugară să se reîntoarcă în curând, dar nu stăruiră să mai rămână, căci în acea perioadă a anului, când era atâta treabă, nici un om cu mintea întreagă nu-şi prelungea de bună voie serile, de teamă să nu fie somnoros a doua zi la 5 dimineaţa.

— Vreau să mă reped să văd ce-i cu Massey, învăţătoru' spuse Adam, că ieri n-a fost la biserică şi nu l-am văzut de săptămâna ce-a trecut. Nu ţin minte să fi lipsit el vreodată dumineca de la biserică.

— Nici noi n-am mai auzit de el, spuse Mr. Poyser, că băieţii-s în vacanţă, aşa că nu ştiu ce-i cu el.

— Da' nu cumva vrei să te duci la el la ora asta aşa târzie? se miră Mrs. Poyser strângându-şi andrelele.

— Învăţătoru' nu se culcă el aşa devreme, răspunse Adam. Dealtfel, clasa de la seral nici nu s-a isprăvit încă. Că oamenii vin de departe şi întârzie. Bartle n-apucă să se bage-n pat înainte de orele unspe.

— Apoi, eu una n-aş putea face casă cu-aşa om, declară Mrs. Poyser, că-n juru' lui pe podele numai ceară de lumânare tre' să fie şi dimineaţa când te scoli din pat, luneci pe ea ca pe gheţuş.

— Târzie oră-i unspe, târzie, rosti bătrânul Martin. Nu m-am culcat în viaţa mea la unspe, afară doar de-a

fost nuntă, sau botez, sau veghe, sau sărbătoarea secerișului. Târzie oră-i unșpe!

— Pe mine prea des mă prinde treaz și douăspe, mărturisi Adam râzând, nu ca să am timp mai mult de băut și de mâncat, ci de lucrat. Noapte bună Mrs. Poyser noapte bună Hetty.

Hetty nu putu decât să zâmbească având mâna prea mânjită cu zeamă de fructe ca să i-o întindă; toți ceilalți însă strânseră inimoși mâna lui puternică îmbiindu-l: „vino curând, vino curând."

— I-auzi la el, bietu' băiat, comentă Mr. Poyser, după plecarea lui Adam. Îl prind orele douăspe de noapte muncind. Nu găsești ușor un altu' la douăzeci și șase de ani să se poată măsura cu el. Ascultă-mă pe mine ce-ți spun, Hetty, dacă pui mâna pe Adam și-l iei de bărbat, apoi nu trece vreme multă și te văd mânând trăsură cu arcuri.

Hetty tocmai se foia cu poamele prin bucătărie așa că unchiu-su nu văzu gestul de dispreț cu care răspunse. Să mâne trăsură cu arcuri era o perspectivă de viitor prea umilă pentru ea acum.

CAPITOLUL 21

ȘCOALA SERALĂ ȘI ÎNVĂȚĂTORUL

Casa lui Bartle Massey se afla printre alte câteva case răzlețe din marginea unui sat pe care șoseaua spre Treddleston îl împărțea în două. Un sfert de oră după ce părăsi ferma Hall, Adam ajunse în dreptul ei; când puse mâna pe clanța ușii, putu zări prin fereastra fără perdele opt sau nouă capete plecate peste pupitrele luminate de câte-o lumânare subțire de seu.

Când intră, ora de citire era în toi; Bartle Massey de-abia-i făcu semn cu capul, lăsându-l să se așeze unde voia. Nu venise pentru a urmări lecția și prea îi era gândul la ale lui și la cele două ceasuri petrecute în prezența lui Hetty, pentru a răsfoi o carte, așteptând sfârșitul orei; se așeză așadar într-un colț plimbându-și absent privirile prin încăperea pe care o cunoștea atât de bine și unde ani de-a rândul asis-

tase săptămânal la lecțiile lui Bartle Massey. Cunoștea pe dinafară fiecare înflorítură a literelor scrise de acesta pe o pancartă înrămată și agățată pe perete deasupra capului său, pentru a înnobila mintea elevilor cu idealuri înălțătoare; cunoștea coperțile fiecărei cărți de pe raftul de deasupra cuielor de lemn, aliniate pe peretele curat văruit pe care se aninau tăblițele; știa exact câte boabe pierduse știuletele de porumb agățat de căpriorii ușii; își epuizase de mult resursele imaginației închipuindu-și cum arătaseră și crescuseră în mediul lor natural ierburile de mare uscate strânse mănunchi; de la locul unde ședea nu putea deslușí mai nimic pe vechea hartă a Angliei întinsă pe peretele din față, căci timpul o îngălbenise, și acum parcă era făcută din spumă de mare. Acțiunea ce se desfășura sub ochii lui îi era aproape tot atât de familiară ca și decorul, totuși, în ciuda obișnuinței nu putea rămâne indiferent, și, cu toate că era atât de absorbit de preocupările lui, retrăi emoțiile de elev, văzându-i pe oamenii aceia simpli ținând neîndemânatic tocul în mâinile lor aspre sau căznindu-se să înfrunte dificultățile cititului. La lecția de citire participau trei dintre cei mai înapoiați elevi, așezați pe banca dinaintea catedrei; că era o lecție de citire, Adam ar fi bănuit văzând doar chipul lui Bartle Massey și felul lui de a se uita peste ochelarii care-i lunecaseră spre vârful nasului și de care, în mod evident, n-avea acum nevoie. Expresia de pe chipul învățătorului exprima cea mai mare blândețe de care era în stare: sprâncenele cenușii și stufoase se ridicaseră în unghi ascuțit în semn de bunăvoință și îndemn, iar gura, de obicei strânsă și cu buza de jos ieșită înainte, era întredeschisă, gata să pronunțe cuvântul sau silaba în care se poticnea elevul. Această blândețe a feței atrăgea cu atât mai mult atenția cu cât nasul acvilin și pornit într-o parte, al lui Bartle Massey, avea înfățișarea mai degrabă războinică; iar fruntea purta urmele unei încruntări ce corespunde de obicei temperamentelor colerice; ar fi îndulcit-o poate un început de chelie, dar părul cărunt și tepos, tăiat două degete de la rădăcină, era la fel de des ca-n tinerețe, iar pe sub pielea îngălbenită și străvezie a tâmplelor se vedea albastrul unor vine îngroșate.

— Nu așa, Bill, își corecta binevoitor Bartle elevul când îi făcuse semn din cap lui Adam, ia-o de la capăt s-ai să-ți dai singur seama care-i *d*, care-i *r* și care-i *y*. Doar i-aceeași lecție de săptămâna trecută.

Bill era un flăcău voinic, de douăzeci și patru de ani, tăietor de piatră priceput, plătit cu cea mai mare simbrie pe care un tânăr de vârsta lui putea să o ceară; pentru el însă, lecția de citire în care trebuia să deosebească între ele vorbe de trei litere i se părea mai grea decât tăiatul celei mai tari pietre. Se plângea că „literele seamănă așa mult una cu cealaltă, că n-ai cum ști care ce-i"; dealtfel, prin însăși natura meseriei sale, tăietorul de pietre nu prea ține el seama de asemenea amănunte neînsemnate, cum ar fi prelungirile în sus sau în jos ale literelor. Dar Bill era ferm hotărât să învețe să citească, din două motive: mai întâi, pentru că vărușău Tom Hazelow putea citi orice — fie că era scris de mână fie că era scris cu litere de tipar — dintr-o privire, iar Tom îi trimisese scrisoare de la 20 de mile depărtare, prin care îl încunoștiința cât de bine îi merge și că fusese numit supraveghetor; în al doilea rând, Sam Philips — ăl de tăia pietre cu el — când împlinise douăzeci de ani se apucase să învețe să citească; și Bill socotea că ceea ce putuse un prăpădit ca Sam Philips putea și el, având în vedere că numai din două lovituri el l-ar fi făcut pe Sam una cu pământul — dac-ar fi fost nevoie. De aceea se afla el acum aici, arătând cu degetul trei cuvinte deodată și întorcând capul spre stânga pentru ca ochiul să cuprindă doar cuvântul ce trebuia să-l despartă de celelalte două. Cantitatea de cunoștințe pe care le poseda Bartle Massey îi se părea lui Bill de-a dreptul înfricoșătoare: nu cred că s-ar fi încumetat să nege amestecul învățătorului în fenomene ca succesiunea zilelor și a nopților sau schimbarea vremii.

Omul de lângă Bill aparținea unei categorii diferite: era cărămidar de meserie și metodist; după ce treizeci de ani trăise pe deplin împăcat cu ignoranța lui, se „dăduse" după noua religie și fusese deodată cuprins de dorința de a citi Biblia. Și pentru el învățatul era o treabă serioasă și de aceea, astă seară, ca de obicei în drum spre școală, se rugase, cerând ajutor Celui de Sus, căci singura rațiune care-l îndemnase să se în-

hame la această muncă anevoioasă fusese dorința de hrană spirituală, dorința ca să descopere cât mai multe texte sfinte și imnuri prin care să izgonească din minte vechi păcate și ispite; sau, mai pe scurt, pe necuratu'. Căci, pe vremuri, cărămidarul fusese braconier vestit, unii bănuiau chiar — deși nu existau dovezi temeinice împotriva lui — că el ar fi fost cel care împușcase un paznic în picior. Oricare ar fi adevărul, cert este că la scurt timp după accident — care se nimerise să coincidă cu sosirea unui predicator metodist din Treddleston — o mare schimbare se petrecuse cu cărămidarul; de atunci, deși vecinii continuau să-l strige „Praf de pușcă" ca mai-nainte, se ferea ca de dracu' să mai aibă de-a face cu această substanță rău-mirositoare. Era un bărbat cu pieptul lat și o fire înfocată care-l făcea să absoarbă cu mai multă ușurință ideile religioase, decât știința aridă a descifrării literelor din alfabet. De altfel hotărârea lui de a învăța fusese oarecum zdruncinată de un frate metodist care-l asigurase că litera constituia o opreliște în calea Spiritului și își exprimase teama că învățătura o să i se urce la cap lui „Praf de Pușcă".

Cel de al treilea începător era un elev care promitea mai mult. Era un bărbat înalt, cam slab dar bine legat, aproape de aceeași vârstă cu „Praf de pușcă", cu fața foarte palidă și mâinile pline de pete albastre. Era vopsitor de meserie și tot muind în vopsea lână toarsă-n casă și șorțurile femeilor bătrâne, îl apucase ambiția să afle cât mai multe despre tainele culorilor. I se dusese vestea în ținut pentru felul în care știa el să vorbească și îi venise în cap o metodă prin care să reducă prețul nuanțelor de roșu aprins și purpuriu. Farmacistul din Treddleston îi spusese că dacă ar ști să citească ar economisi și timp și bani, și de atunci își petrecea orele libere la școala serală; hotărâse ca pe fii-su să-l trimită fără întârziere la școala lui Mr. Massey de cum o împlini „puștiul" vârsta.

Era impresionantă priveliștea acestor trei bărbați, marcat fiecare de munca grea cu care-și câștiga pâinea, plecați cu râvnă asupra cărților tocite și chinuindu-se să citească „Iarba este verde", „Lemnul este uscat", „Grâul este copt" — texte greu de descifrat. Și Bartle Massey era înduioșat, iar acești trei copii mari erau

singurii elevi cărora nu le adresa epitete severe şi cu care nu-şi pierdea răbdarea. Căci învăţătorul nu era înzestrat cu o răbdare de fier, iar în serile când aveau loc repetiţiile pentru cor şi-o pierdea prea adesea; astă seară însă, pe când Bill Dawnes, tăietorul de pietre, îşi întorcea capul într-o parte, total incapabil să deosebească *d* de *r* şi de *y*, ochii săi căutau spre elev, aruncându-i peste ochelari o privire caldă plină de îndemn.

Când ora de citire luă sfârşit, trecură la ascultare doi băieţi între şaisprezece şi nouăsprezece ani; făcuseră nişte socoteli pe tăbliţă şi acum trebuiau să le facă „pe dinafară", dar greşiră într-atât încât Bartle Massey, care-i fulgeră de câteva ori cu privirea, prin sticlele ochelarilor de rândul acesta, ridică tonul şi se răsti la ei, oprindu-se după fiecare propoziţie, ca să bată-n podea cu ciomagul lui noduros pe care-l ţinea sprijinit între picioare.

Iaca, vedeţi şi voi că nu sunteţi în stare să faceţi socotelile astea mai bine de cum le făceaţi acum două săptămâni; şi-am să vă spun eu de ce. Vreţi să învăţaţi să socotiţi, buun? Da' v-a intrat în cap că, pentru asta, v-ajunge să veniţi la mine de două sau trei ori pe săptămână să staţi un ceas să faceţi nişte adunări şi gata; de cum v-aţi pus şapca în cap şi-aţi ieşit pe uşă, s-a zis cu învăţătura nu vă mai stă capu' la ea. Umblaţi de ici colo, fluierând a pagubă fără să luaţi seama că mintea trebuie să s-aleagă săraca, şi ea cu ceva, şi chiar de-ar fi să se prindă câte ceva de ea, aveţi voi grijă să nu s-oprească nimic, de parc-ar fi un şanţ de scurgere şi vă e teamă să nu se-nfunde cu niscaiva gunoi. C-aşa vă-nchipuiţi voi, că-nvăţătura se capătă pe degeaba — daţi acolo şase penny pe săptămână lui Bartle Massey şi v-aţi şi făcut deştepţi la socotit, fără trudă şi fără osteneală. Numai că învăţătura n-o capeţi pe bani, ascultaţi ce vă spun eu: dacă vreţi să învăţaţi socotitu', apoi toată ziulica trebuie să fiţi cu mintea la numere, ca să daţi de rostu' lor. Că puteţi număra tot ce vă iesă în cale, chiar şi un prost de întâlniţi, şi pe ăla îl puteţi număra. Ziceţi în sinea voastră: „Eu sunt un prost şi Jack e un prost. Dacă capu' meu ăl prost trage două kile şi capul ăl prost a lu' Jack un kil şi trei sferturi, cu câte grame mai mult trage al meu?" Că cine vrea cu ade-

vărat să învețe socotitul, găsește el la tot pasu' ce s-adune, numai să-i stea lui capu' la învățătură; cizmarul bunăoară, își numără împunsăturile din cinci în cinci, apoi pune un preț la fiecare împunsătură — un bănuț să zicem — și după aceea socotește câți bănuți scoate într-o oră; și după aia, câți scoate într-o zi; și după aia, cât câștigă zece cizmari, lucrând tot așa, trei, sau douăzeci sau o sută de ani — și-n tot timpu' ăsta mâna-i merge la fel de iute ca atunci când nu se gândește la nimic. Pe scurt, asta vreau eu să vă intre bine în cap: că-n școală la mine nu-i loc decât pentru ăi de-și dau osteneală să învețe ce-au venit să învețe; și trudesc cu sârg, ca omu' care-i în beznă și vrea să iasă la lumină. Nu gonesc pe nimeni fiindcă-i prost: dacă Bolly Taft, prostu' satului, vrea să învețe carte și vine la mine, îl primesc. Da' nu-mi place să irosesc bunătate de învățătură pe ăi ce cred că-i de cumpărat pe șase penny și de purtat în buzunar, ca o pungă de tutun. Așa că să nu vă mai văd pe aici dacă nu-mi dovediți că v-ați pus mințile pe treabă și nu mai gândiți că, dacă vă dă mâna să mă plătiți, vă dau eu mintea mea să facă treabă pentru voi. Asta am avut de spus.

Terminând aceste cuvinte, Bartle lovi și mai zgomotos cu bastonul lui noduros în podea, iar băieții rușinați și cu mutrele îmbufnate se ridicară să plece. Din fericire pentru ei, ceilalți elevi n-aveau să-i arate decât caietele cu exerciții de scriere — fiecare cu tema corespunzătoare lecției la care ajunsese, de la bețe până la formarea de propoziții — și greșelile de scriere oricât de grave ar fi fost ele, nu-l scoteau din fire pe Bartle ca cele de aritmetică. Se arătă ceva mai sever față de z-urile lui Jacob Storey, cu care acesta umpluse o pagină, îndreptând terminațiile literei în direcția inversă. Bietul Jacob avea senzația nelămurită de a fi greșit, iar învățătorul îl consolă în cele din urmă, spunându-i că z este destul de rar întrebuințat și că, după el, fusese trecut în coada alfabetului „doar așa, ca să-l încheie, deși cred că se putea încheia și cu ș.a.m.d."

După ce băieții își puseră șepcile pe cap și-și luară „seara bună", Adam — cunoscând obiceiul bătrânului învățător, se ridică și-l întrebă:

— Pot să sting lumânările, Mr. Massey?

— Da, băiete, încuviinţă el, stinge-le pe toate, afară de asta, pe care o iau cu mine în casă; şi dacă tot eşti lângă uşă, fii bun şi împinge zăvorul.

Apoi îşi potrivi bastonul ca să se sprijine în el, coborând de la catedră. De-abia când se ridică în picioare îţi dădeai seama de ce avea nevoie de baston; piciorul lui stâng era mult mai scurt decât cel drept. Deşi şchiop, învăţătorul se mişca atât de iute, încât invaliditatea lui nu putea fi privită ca o infirmitate; dacă-l vedeai străbătând clasa şi urcând sprinten scările ce duceau spre bucătărie, înţelegeai de ce copiii erau încredinţaţi că-şi putea iuţi pasul oricât voia şi că-i putea ajunge din urmă, oricât ar fi fugit ei de repede.

În clipa când apăru în uşa bucătăriei cu lumânarea aprinsă în mână, se auzi un scheunat dinspre cămin; o căţeluşă cafenie, din rasa pe care ne-am obişnuit s-o numim şoricari, cu picioare scurte, trup alungit şi ochi inteligenţi, îi ieşi în întâmpinare dând din coadă târându-se pe podea şi ezitând la fiecare pas, căci îi venea greu să-şi părăsească culcuşul de lângă cămin, dar nici să-şi vadă stăpânul intrând în casă, fără să-i dea bineţe, nu se îndura.

— Ei, Vixen, cum o mai duci? Ce-ţi fac copiii? o întrebă învăţătorul îndreptându-se către cămin şi ţinând lumânarea deasupra coşului cu marginea joasă, în care doi căţeluşi de-abia născuţi şi cu ochii lipiţi, ridicară dintre lânuri şi flanele căpşoarele spre lumină. Nici chiar stăpânul nu se putea apropia de coş fără ca Vixen să nu se neliniştească: se urcă în coş, apoi se dădu jos, comportându-se ca o femeie pe care-o apucă nebuniile, păstrând totuşi pe chipul ei mare de pitic cu picioare prea scurte, o expresie înţeleaptă.

— Da' ce văd eu acolo? Ţi s-a mărit familia, Mr. Massey — glumi Adam intrând în bucătărie. Parcă te ştiam împotrivă. Cum de a îndrăznit cineva în casa asta să încalce legea?

— Care lege? Unde-ai mai pomenit lege în casa unui bărbat prost care-a lăsat o muiere să-i treacă pragu? răspunse Bartle întorcându-se supărat cu spatele la coş. Când vorbea despre Vixen, spunea „femeie" şi se părea că nu-şi mai dădea seama că folosea

o figură de stil. Dac-aș fi știut că Vixen e femeie, îi lăsam pe băieții ăia s-o înece ; da' pe urmă, după ce-am ținut-o în brațe, n-am mai putut s-o alung. Și-acu', iaca ce mi-a făcut, netrebnica asta prefăcută — Bartle rosti cu năduf reproșul adresat lui Vixen care, simțindu-i privirea, lăsă capul în jos și ridică vinovată ochii spre el. Auzi ! Să stau eu duminică la căpătâiul ei în loc să mă duc la biserică. Ce n-aș fi dat să fiu om câinos, că aș fi spânzurat și mama și copiii de aceeași funie.

— Mă bucur că n-a fost altceva mai rău care să te oprească să vii la biserică, spuse Adam. M-am temut că ești bolnav, mă gândeam că-i prima oară că ai căzut la pat. Da' mi-a părut rău că n-ai fost ieri la slujbă.

— Și mie, băiete, mi-a părut foarte rău, foarte rău, spuse Bartle îmblânzit dintr-o dată și ridicând mâna să-l bată pe Adam pe umărul până la care abia-i ajungea învățătorului capul. — Nu ți-a fost ție viața prea ușoară, da' uite, de-acu' încolo să știi că te-așteaptă vremuri mai bune. Am vești pentru tine, băiete. Da-ntâi să-mi fac ceva de mâncare, că mi-e foarte foame, foarte foame. Ia loc și șezi, șezi.

Bartle se duse în cămară, de unde se întoarse cu o pâine făcută în casă, de mai mare frumusețea ; ăsta era luxul lui, o dată pe zi, cu toată scumpetea, să mănânce pâine în locul turtei de ovăz, și se justifică spunând că un învățător are nevoie de creier, iar turta de ovăz e hrănitoare doar pentru oase. Mai aduse și niște brânză și o cană cu bere spumoasă. Puse totul pe masa rotundă de lângă jilțul cel mare din dreptul căminului ; de o parte a jilțului, pe polița de sub fereastră, era un vraf de cărți, iar de cealaltă parte, culcușul lui Vixen. Masa strălucea de curățenie, și ca podeaua din dale de piatră, de parcă Vixen ar fi fost cea mai desăvârșită dintre gospodine ; pe dulapul, masa și scaunele vechi, din lemn de stejar — pe care azi cei ce locuiesc în case aristocratice ar da bani grei, deși în vremea aceea, când la modă erau mobilele delicate cu picioare subțiri și ornamentații cu amorași, Bartle le plătise cu un cântec — se așezase puțin praf, atât cât era firesc să se așeze într-o zi de vară.

— Hai, băiete, trage-ți scaunu' mai aproape. Întâi cinăm și pe urmă stăm de vorbă. Nimeni nu poate fi deștept cu burta goală. Numai că trebuie să i dau și lui Vixen de mâncare — își aminti el și se sculă iar — fir-ar ea să fie! Că nici măcar nu mănâncă pentru ea, mănâncă să hrănească plozii ăștia inutili. Așa-s muierile — neavând creier, hrana toată se preface în grăsime sau în lapte.

Aduse din cămară o farfurie cu resturi; Vixen, cum dădu cu ochii de ea, sări din paneraș și începu să înghită în grabă mare.

— Eu am cinat, Mr. Massey, se scuză Adam, da' stau până ți iei masa. Am trecut pe la ferma Hall și cei de acolo cinează mai devreme, nu-s obișnuiți cu ore târzii, ca dumneata.

— Ce știu eu când cinează ei, dădu Bartle din umeri, tăindu-și pâinea și îmbucând din ea fără să înlăture coaja. Nu prea calc eu în casa ceia, cu toate că băieții mi-s dragi iar Martin Poyser e om de treabă. Da prea-s multe muieri acolo, și glasurile muierilor mă scot din fire; nu tac, Doamne păzește: ori bâzâie ori chițcâie ori bâzâie ori chițcâie. Și Mrs. Poyser trâncănește ca o flașnetă; cât despre fetișcanele alea, mai bine mă-mpac cu omizile, din care, cel puțin, știu ce-o să iasă. Da' bea și tu o cană de bere, că pentru tine am scos-o, pentru tine am scos-o.

— N-o lua nici dumneata chiar așa, Mr. Massey, se împotrivi Adam care, în seara asta mai mult ca oricând, nu putea fi de acord cu antipatia prietenului său față de femei — nu fi așa aspru cu făpturile pe care Dumnezeu le-a făcut de dragul nostru. Vai de capu' omului care n-are și el o nevastă să-i grijească de casă și masă, să-i spele rufele și să-i țină gospodăria.

— Prostii! Asta-i cea mai gogonată minciună în care un om deștept ca tine poate crede. Auzi, cică ți trebuie femeie ca să țină gospodăria. Asta-i curată născocire, că ne-am pomenit cu femeile pe capu' nostru și a trebuit să le găsim un rost. Ascultă la mine, nu există lucru pe lume pe care bărbatul să nu-l facă mai bine ca femeia, afară doar de copii. Da' nici la treaba asta nu-s femeile cine știe ce pricepute — mai bine o lăsa Dumnezeu tot în sama bărbaților. Ascultă la mine,

o femeie poa-să coacă plăcinte în fiecare săptămână a vieţii ei, da' nici că-şi dă seama că cu cât îi cuptoru' mai încins cu atât ia coptu' timp mai puţin. Ascultă la mine, douăzeci de ani, zi de zi, poa-să-ţi facă o femeie budincă, fără s-o ducă mintea să calculeze proporţia dintre făină şi lapte — că dacă e puţin mai mult lapte sau puţin mai multă făină, ce-şi zice ea? că nu se vede: şi dacă budinca nu-i bună, apoi atunci de vină e făina, sau laptele, sau apa! Pe când la mine, ia priveşte, îmi fac singur pâinea şi, de la un capăt la celalt al anului, îmi iese de fiecare dată la fel; dacă s-ar mai fi pripăşit la casa mea înc-o muiere, afar' de Vixen, păi ar fi trebuit de câte ori se cocea pâinea să mă rog lui Dumnezeu să crească. Cât despre curăţenie, nu-i casă mai curată în ţinut, deşi celelalte, mai toate, colcăie de muieri. Băiatu' lui Will Baker vine de m-ajută în fiecare dimineaţă, şi într-un ceas facem câtă treabă face-o femeie în trei, numai că ea îţi mai răstoarnă şi câte-o găleată cu apă peste picioare, sau lasă fiarele de călcat şi cleştii de la sobă toată ziulica în mijlocu' casei, să te-mpiedici în ei. Nu-mi spune tu mie că Dumnezeu a făcut asemenea făpturi de dragu' nostru! A! poate că pe Eva o fi făcut-o Ea să-i ţie lui Adam tovărăşie în rai; da' acolo nu gătea, ca să strice mâncarea, nici alte muieri nu erau, ca să se încaiere cu ele; nu vezi şi tu, cum s-a ivit prileju', cum s-a apucat de pozne. Dacă vii azi şi-mi spui că femeia-i o binecuvântare pentru bărbat, apoi înseamnă că nu ţii seamă de ce stă scris în Biblie şi n-o respecţi; aşa n-ai decât să spui că şi păianjenii, şi viespile, şi broaştele şi fiarele sălbatice tot o binecuvântare sunt — când de fapt sunt o năpastă de care omu' are tot dreptu' să se ferească pe lumea asta şi să tragă nădejde că scapă pe lumea ailaltă.

Pe măsură ce Bartley îşi dezvoltase argumentaţia, vehemenţa şi furia lui crescuseră într-atât încât uitase de cină iar cuţitul pe care-l ţinuse în mână îi folosise doar ca să puncteze ideile, bătând cu mânerul în masă. Intensitatea şi frecvenţa bătăilor crescuseră treptat, tonul devenise din ce în ce mai ridicat, până când în cele din urmă, Vixen, alarmată, îşi părăsi culcuşul şi găsi de cuviinţă să intervină printr-un lătrat timid.

— Taci, Vixen, se răsti Bartle, întorcându-se spre ea. Te porți întocmai ca muierile : sari cu gura fără măcar să-nțelegi despre ce-i vorba.

Vixen se reîntoarse umilită în culcușul ei, iar stăpânul își continuă masa într-o tăcere pe care Adam se feri s-o întrerupă ; știa că bătrânului avea să-i treacă supărarea după ce va fi mâncat și-și va fi aprins pipa. Adam îl mai auzise vorbind astfel, dar neștiind prea multe despre viața lui, nu aflase dacă concepțiile învățătorului privind neajunsurile căsătoriei își aveau rădăcinile în experiența proprie. Bartle nu vorbea niciodată despre trecut ; era chiar o taină pentru toți unde trăise și de unde venise cu douăzeci de ani în urmă, când — spre norocul țăranilor și meseriașilor din regiune — se stabilise printre ei și le devenise învățător, singurul dealtfel de prin partea locului. Dacă se-ncumeta cineva să pună vreo întrebare, Bartle răspundea evaziv : „Eh, am umblat mult prin lume, am umblat mult prin sud" — și, pentru oamenii din Loamshire, satele și orașele din sud erau la fel de necunoscute ca și cele din Africa.

— Și-acu' băiete, decise Bartle, după ce-și umplu a doua oară halba cu bere și-și aprinse pipa, ș-acu' să stăm de vorbă. Da-ntâi, ia spune-mi tu mie, ce știre mai deosebită ți-a ajuns pe la ureche ?

— Nici una, răspunse Adam, nu-mi amintesc să fi auzit nimic.

— Văd că tac și nu spun la nimeni, nu spun la nimeni. Da' eu tot am aflat, din întâmplare ; și-s vești care, dacă nu mă înșel, s-ar putea să te privească pe tine — și nu-s eu ăla care se-nșală cu una, cu două.

Aici Bartle se opri și trase de câteva ori cu furie din pipă, continuând să privească foarte serios spre Adam. Acest fumător prea locvace și nervos habar n-avea cum trebuie să pufăi ușurel din pipă, fără de pripeală, ca să nu se stingă ; după ce-o lăsa până aproape se stingea, o pedepsea tot pe ea de uitarea lui. În sfârșit, îi împărtăși vestea lui Adam.

— L-a lovit damblaua pe Satchell. Am aflat azi dimineață, înainte de șapte de la băiatu' pe care l-au trimis la Treddleston după doctor. Și-a trecut de mult de șaizeci de ani, așa că mare minune dacă scapă.

— Apoi eu cred, își dădu Adam cu părerea, că oamenii mai mult au să se bucure că scapă de el, decât să jelească. Rău om a fost, numai la folosu' lui s-a gândit și mai umbla și cu vorbe; da' cel mai mult de pe urma lui a păgubit boieru' ăl bătrân. Da' el singur îi de vină că l-a făcut pe-un prost ca ăsta mai mare peste cellalți, numa și numa să nu plătească simbrie unuia care se pricepe să-i administreze moșia. Numa' din cât a pierdut la pădure, scotea să plătească doi administratori ca lumea. Pun mâna-n foc că scotea. Dacă dă ortu' popii, s-o găsi el altu' mai bun să vie-n loc. Da' nu văd ce mă privește asta pe mine?

— Ba' eu văd, eu văd, se răsti Bartle, și mai văd și alții. Că uite — știi și tu, la fel ca mine — că în curând Căpitanu' împlinește douăzeci și unu de ani, și-o să aibă și el un cuvânt de spus în treburile moșiei. Și iarăși mai știi — cum știu și eu — care ar fi voia Căpitanului în legătură cu pădurea, dacă e să se facă vreo schimbare. L-a auzit o mulțime de lume spunând că mâine ți-ar da pe mână pădurea, dacă ar fi după el. Nu mai departe Carroll, omu' de la Mr. Irwine, l a auzit mai deunăzi când vorbea cu pastoru? Iar Carroll a fost sâmbătă seară pe la Casson, tocmai când ne aprinsesem pipele, și ne-a povestit; și când zice cineva o vorbă bună de tine, pastoru' îndată se pornește să te laude. S-a vorbit mult despre asta la Casson, căci fiecare și-a dat cu părerea; mă rog cum e când se pornesc oamenii pe vorbeală.

— Era și Mr. Burge de față, sau el n-a trecut sâmbătă pe la Casson? se interesă Adam.

— Plecase mai-nainte să vină Carrol; și Casson, cum e el, că face totdeauna pe grozavu' și vrea s-arate că el știe mai bine, zicea că nu, că pădurea o să i-o dea lui Burge. „Om așezat — zicea el — cu șaizeci de ani de experiență la cherestea: și-i foarte bine să lucreze și Adam cu maistru', da' una ca asta nu cred, să ia el boieru' pe unu' tânăr ca Adam, când poate angaja om în toată firea și vechi în meserie." Da' i-am zis și eu: „Deștept mai ești, Casson. Păi Burge e ăl de *cumpără* cherestea; ia șezi colea și judecă, i-ai da tu pădurea pe mână, ca să facă el prețu'? Nu prea-mi vine mie a crede că tu le dai de băut mușteriilor, s-apoi îi lași pe ei să facă socoteala. Cât despre vârstă,

numa' vinu' are mai multă căutare când îmbătrânește. Că toată lumea știe cine duce-n spate atelieru' lui Jonathan Burge."

— Mulțumesc dumitale pentru cuvintele bune — spuse Adam. Da' socot că, de rându' ăsta, Casson avea dreptate. Nici mie nu prea-mi vine a crede că boieru' ăl bătrân o să mă vrea pe mine: l-am supărat acu' vreo doi ani și nu mi-o iartă.

— Ei? Cum s-a-ntâmplat? Până acum nu mi-ai pomenit nimic — se miră Bartle.

— Nu-i cine știe ce de povestit. Am făcut odată o ramă de paravan lui Miss Liddy — știi că-ntruna țese fel de fel de pânzeturi și brodează — și ne-am chibzuit noi și-am măsurat de parc-ar fi fost vorba de ridicat o casă. Da' a ieșit frumos și am lucrat cu tragere de inimă. Doar că lucrurile astea mărunte iau o mulțime de timp. Am lucrat la ea numa-n timpu' liber, seara până târziu, ș-am mai trebuit să mă și duc de câteva ori până la Treddleston după cuie de bronz și alte nimicuri de astea. Și i-am sculptat picioarele și toată lemnăria după model, și când a fost gata, mi-a plăcut și mie cum a ieșit. Și când i-am dus-o acasă, Miss Liddy mi-a trimis vorbă să urc la ea în salon, ca să-mi spună cum să prind broderia — care arată foarte frumos, ca un tablou, cu Jacob și Rachela îmbrățișându-se, înconjurați de oi — și acolo era și boieru' ăl bătrân care mai toată ziua șade la Miss Liddy. A fost și ea foarte mulțumită de ramă și voia să-i spun cât să mă plătească; mă știi că nu vorbesc la întâmplare, nu mi-i ăsta felu'; făcusem eu bine socoteala, da n-o pusesem pe hârtie, și i-am spus ca să-mi dea o liră și jumătate. Atâta făceau materialele, cu munca mea Boieru' a ridicat capu', s-a uitat chiorâș la paravan și-a zis: „O liră jumătate pe-un hârb ca ăsta? Lidia dragă, dacă ții s-arunci banii pe asemenea fleacuri, ce nu te duci mai bine la Rosseter în loc să dai aici de două ori mai mult pe lucru făcut de mântuială. Un tâmplar ca Adam nu se pricepe la de-astea. Dă-i o guinee, că-i destul." Și, mă rog se vede că Miss Liddy a crezut ce-a spus el, că nici ea nu se desparte bucuroasă de parale — nu-i femeie rea da' așa a crescut-o el — s-a făcut roșie toată la față și a început să se caute în pungă. Da' eu am făcut o plecăciune și am zis: „Lăsați, domnișoară, nu

vă mai osteniți. Dacă vă place rama, v-o dăruiesc. Să știți că-i lucru bine făcut și n-am cerut mult pe munca mea. Și să mă ierte boieru', da' la Rosseter nu vă face nimeni paravan ca ăsta fără două lire. Eu sunt gata să vi-l dăruiesc, că l-am lucrat în timpu' meu liber și n-am de dat la nimănui socoteală; da' dacă mă plătiți, apoi nu pot lua mai puțin decât am cerut, c-atunci ar însemna că recunosc c-am cerut mai mult decât se cădea. Și-acu, cu voia dumneavoastră, vă zic ziuă bună." Am făcut o plecăciune și-am plecat înainte s-apuce ea să deschidă gura. A rămas cu punga în mână, fără să știe ce să facă. N-am vrut să mă port urât și-am încercat să-i vorbesc cât am putut de frumos; da' nici să tac nu pot, când îmi dă cineva a-nțelege c-am vrut să-l trag pe sfoară. Iar seara, servitorul lor a venit acasă la mine și mi-a adus o liră și jumătate, înfășurată în hârtie. Și mi-am dat seama că, de-atunci, boieru' ăl bătrân nu prea mă are la inimă.

— Asta cam așa e, cam așa e, rosti Bartle, căzând pe gânduri. Singura cale ca să se înduplece e să-i deschidă careva ochii la folosu' ce l-ar trage, și Căpitanu' poate asta poate asta.

— Nu știu zău dacă poate, se îndoi Adam. Boieru-i deștept n-am ce zice, da' oamenii, ca să vadă care li-i folosu' adevărat le trebuie și altceva pe lângă deșteptăciune: le mai trebuie conștiință și încredere că, până la urmă binele de rău tot s-alege. Da-l poate convinge cineva pe boier că dintr-o treabă cinstită scoți câștig mai mare decât dacă umbli cu șiretlicuri? Ș-apoi nici nu-mi prea dă mie ghes inima să muncesc pentru el: că nu-mi place să mă cert cu domnii, mai cu seamă cu unu' trecut de optzeci de ani, și știu că multă vreme casă bună noi doi n-o să facem. Dacă stăpân ar fi Căpitanu', atunci ar fi cu totu' altceva; pentru el mi-ar place să muncesc ca pentru nimeni altul.

— Ia seama, băiete, dacă norocu-ți bate la ușă, nu scoate capu' pe geam să-i zici că nu ești acasă, eu așa te sfătuiesc. Ca să trăiești, trebuie să-nveți să te-mpaci cu multe, cum te-mpaci la socotit și cu numerele cu soț, da' și cu cele fără. Îți spun cum ți-am mai spus și acu zece ani, când l-ai bătut măr pe Mike Holdworth fiindcă voia să te păcălească la bani, înainte de a ști dacă chiar asta voia sau numa' glumea — ești

cam repezit şi te ţii prea mândru şi prea ţi-arăţi lute colţii, cum nu se dă careva după capu' tău. Eu nu păqubesc dacă-s mai ţeapăn de spate: am îmbătrânit învăţător şi nu-mi trebuie mai mult. Da' la ce mi-am pierdut eu timpul cu tine să te-nvăţ să scrii şi să faci planuri şi să măsori, dacă nu vrei s-ajungi ceva în viaţă şi s-arăţi ălorlalţi ce folos ţi-aduce că porţi pe umeri cap, nu gulie? Ce, doar n-ai de gând să dai cu picioru' noroculuí, ori de câte ori îţi iese în cale, fiindcă ţi se pare ţie că pute, chiar dacă ăilalţi nu simt mirosu'. Ce-i prostia asta la tine Adam, ca şi ailaltă, cu nevasta? Auzi vorbă: că bărbatu' care munceşte are nevoie de mulere ca să-i ţină casa. Ai capu' plin de gărgăuni; plin de gărgăuni. Scoate-ţi-i şi lasă prostiile pe seama proştilor, a ălora care nu pot merge cu învăţătura mai departe de adunare! Pentru care şi adunarea-i prea grea. Sau poate vrei să intri şi tu în rându' lor să fie un prost mai mult pe lumea asta?

În timpu' acestui îndemn înfierbântat la cumpănire şi luciditate, pipa se stinsese iar Bartle marcă punctul culminant al argumentaţiei sale frecând mânios cnibritul de mânerul bastonului şi reaprinzându-şi pipa, după care pufăi de câteva ori cu sârg şi hotărâre, fără să-l slăbească din ochi pe Adam, care se străduia să-şi stăpânească râsul.

— Ce-mi spui nu-i lipsit de chibzuială, că sfaturile dumitale sunt totdeauna bune, începu Adam, când i se potoli pofta de râs. Da' recunoaşte şi dumneata că n-ar fi cu rost să m-apuc să plănuiesc ce fac cu blana vulpii din pădure, când nu ştiu încă dac-o prind. Ce am eu de făcut deocamdată e să muncesc cu sculele şi lemnu' care-l am în mână. Dacă-mi iese norocu' în cale, apoi atunci am să mă gândesc la vorbele dumitale; da' pân' atunci nu pot să mă bizui decât pe mâna şi pe capu' meu. Mă bate mintea să-ncerc să m-apuc cu Seth, în timpu' nostru liber, să mai facem nişte mobilă, să mai câştigăm şi noi un ban, peste simbrie. Da-s orele înaintate şi, până ajung acasă, trece de unşpe, iar maica şade şi m-aşteaptă, că deloc nu-şi găseşte liniştea. Aşa că seara bună.

— Stai să te petrecem până la poartă, că tare-i frumoasă noaptea — spuse bătrânul, luându şi bastonul. Într-o clipită, Vixen fu pe picioare şi, fără să mai

scoată vreun sunet, cei trei ieşiră sub cerul înstelat şi o luară pe lângă stratul de cartofi semănaţi de Bartle, înspre p rtă.

— Vino vineri la seara de muzică, dacă poţi, îl invită bătrânul pe Adam, după ce închise portiţa, sprijinindu-se de ea.

— Da, da, răspunse Adam păşind în direcţia şoselei, care se zărea palidă în lumina lunii.

El era singurul punct mişcător în întreg peisajul. Cei doi măgari din faţa tufişurilor încremeniseră de parc-ar fi fost de piatră, la fel de neclintiţi ca şi acoperişul de papură cenuşie a bordeiului de chirpici de lângă drum. Bartle îl urmări pe Adam cu privirea până ce dispăru în întuneric ; în vreme ce Vixen dădu de vreo două ori fuga în casă să vadă ce-i făceau copiii, întorcându-se de fiecare dată lângă stăpânul ei.

— Da, da, şopti ca pentru sine bătrânul învăţător, ai pornit la drum cu umblet sigur, cu umblet sigur. Da' n-ai fi tu ce eşti dacă-n tine n-ar fi şi-o părticică din Bartle cel bătrân şi şchiop. Viţelu' cât o fi el de voinic, trebuie s-aibă de unde suge. Toţi flăcăii ăştia zdraveni de pe-aici ar fi rămas fără ştiinţă de carte dacă n-ar fi fost Bartle Massey. Ce-i, Vixen, ce-i cu tine, fată proastă? Să intru-n casă, nu-i aşa? S-a zis de-acu, nu mai pot face ce vreu. Şi căţeii ăia, mă rog, ce crezi c-am să mă fac cu ei când or creşte de două ori cât tine? Că i-ai făcut cu dulăul lui Will Baker, nu-i aşa, ia spune tu drept, şireato? (Vixen îşi băgă coada între picioare şi fugi în casă. Orice femeie bine crescută se face că n-aude când i se pomenesc asemenea vorbe în faţă.) Da' ce rost are să stai la discuţie cu o femeie când are copii mici — monologă Bartle în continuare — că nici conştiinţă nu i-a mai rămas, nici conştiinţă ; şi aia i s-a prefăcut în lapte.

CARTEA A TREIA

CAPITOLUL 22

OASPEȚII SE PREGĂTESC DE PRAZNIC

SOSI ȘI ZIUA DE TREIZECI IULIE, o zi din acelea călduroase cum puține numără verile ploioase din Anglia. De trei-patru zile, nu mai căzuse picătură de ploaie și vremea era frumoasă: pe frunzișul gardurilor vii nu se așezase prea mult praf, și nici pe mușețelul sălbatic care tivea cu galben șoseaua, iar iarba era destul de uscată pentru ca cei mici să se tăvălească prin ea; cât cuprindeai cu ochii nu se vedea nor pe cer, afară de o dungă alburie, hăt departe-n înălțimi. Vreme ideală pentru serbări câmpenești, dar nu și pentru a veni pe lume. În această perioadă a anului Natura își îngăduie parcă răgaz: a trecut timpul celor mai frumoase flori; a trecut și timpul creșterii și al speranțelor; dar timpul secerișului și al strânsului n-a venit încă și toți se tem ca nu cumva furtuna să strice rodul pământului, acum când a dat în copt. Verdele pădurilor e pretutindeni același; nu mai vezi care cu fân străbătând drumurile și lăsând snopi de ierburi mirositoare aninate-n crengile copăceilor de pe margini; pajiștile sunt uneori ușor pârlite de soare dar lanurile de grâu nu și-au căpătat încă strălucirea lor de aur; mieii și viteii și-au pierdut drăgălășenia lor inocentă luând aerul tâmp al mamelor lor. Între cositul fânului și secerișul grâului nu prea era de lucru pe la ferme, de aceea fermierii și țăranii din Hayslope și Broxton gândeau că bine se potrivea că tocmai acum împlinea Căpitanul douăzeci și unu de ani: nimic nu-i împiedica să se bucure din plin de gustul berei turnate în butoi la nașterea moștenitorului și din care aveau să se îndestuleze la petrecerea de azi. Curând după răsăritul soarelui, zvonul clopotelor de biserică înveselise diminea-

ța, fiecare dăduse zor să-și termine treaba înainte de douăsprezece ca să se gătească pentru a merge la Chase.

Camera lui Hetty era inundată de razele amiezii; fereastra fără oblon lăsa să pătrundă toată căldura și lumina necruțătoare de afară peste Hetty, care se privea în oglinda cea pătată, căci aceasta era singura în care-și putea vedea gâtul și brațele; în oglinjoara pe care-o luase de pe peretele odăii învecinate — fosta odaie a lui Dinah — de abia de-i încăpea bărbia și începutul grumazului, în care se topea rotunjimea obrajilor adumbriți de buclele negre și ginqașe. Iar azi, mai mult ca oricând, voia să-și vadă gâtul tot și brațele; pentru că seara, la dans, n-avea să și le acopere cu șalul și în ajun cususe toată ziua la rochia ei albă cu picățele trandafirii, ca s-o poată purta cu mânecile lungi sau scurte după voie. Era îmbrăcată așa cum avea să fie diseară; în jurul decolteului avea o fâșie de dantelă adevărată — pe care mătușa i-o împrumutase pentru această ocazie cu totul specială — fără alte podoabe; își scosese până și cerceii ei mititei pe care-i purta de obicei. Se vedea însă că mai avea ceva de făcut înainte de a-și pune șalul și mânecile lungi pe care avea să le păstreze în timpul zilei, căci se pregătea să descuie sertarul în care-și ascunsese comorile ei tainice. A trecut mai bine de-o lună de când am suprins-o descuindu-l; acum înăuntru se afla ceva mult mai de preț, deoarece vechile comori erau îngrămădite într-un ungher. Hetty nici nu se gândi să-și pună azi în urechi cerceii cei mari cu pietre de sticlă, căci priviți! are cercei mult mai frumoși, din aur cu perle și granate, așezați într-o cutiuță elegantă, căptușită cu mătase albă. Ah! Câtă voluptate să scoți cutiuța, s-o deschizi și să privești cerceii! Nu-mi veni cu argumente, cititorule spunându-mi că Hetty, având o înfățișare atât de plăcută, trebuia să-și dea seama că n-avea nici o importanță dacă purta sau nu podoabe; și că se putea mulțumi privind doar cerceii, fără să se poată mândri cu ei, satisfacerea vanității constând tocmai în impresia produsă asupra celorlalți; dacă ești din cale afară de rațional, nu vei putea niciodată înțelege firea femeilor. Încearcă de te descotorosește de rațiune și prejudecăți, ca și când obiectul studiu-

lui tău n-ar fi psihologia unei făpturi omenești ci a unui canar, și urmărește mișcările acestei fete drăgălașe; privește cum își întoarce ea căpșorul într-o parte, zâmbind încântată în timp ce admiră cerceii din cutiuță. Aha! Îți dai dumneata cu părerea — pentru că îi e drag cel de la care i-a primit, și-și amintește de clipa când i-au fost dăruiți. Nicidecum; altfel de ce și-ar fi dorit cercei mai mult decât orice altceva? căci știu prea bine că din câte podoabe sunt pe lume, mai presus de toate, cercei și-a dorit.

— Ce urechiușe mititele! o alintase Arthur într-o seară prefăcându-se că vrea să le ciupească, în timp ce Hetty, cu capul gol, ședea alături de el pe iarbă.

— Tare-mi doresc niște cercei frumoși! rostise ea, înainte de a-și da seama ce spune: dorința-i stătuse pe buze și o suflare fusese deajuns ca să-și ia zborul.

Și a doua zi — întâmplarea se petrecuse cu o săptămână în urmă — Arthur se repezise călare până la Rosseter ca să-i cumpere cercei. Dorința exprimată cu atâta naivitate i se păruse cuceritor de copilărească, căci niciodată până atunci nu auzise o formulare asemănătoare; și învelise cutiuța în multe foițe de hârtie ca s-o vadă pe Hetty din ce în ce mai curioasă desfăcându-le una câte una, și întorcându-și apoi ochii plini de bucurie ca să-i caute pe-ai lui.

Nu, nu zâmbește fiindcă se gândește la cel care-i dăruise cerceii, căci, priviți! îi scoate din cutie, nu ca să-i ducă la buze, ci ca să și-i prindă în urechi — o clipă doar, atât cât să se admire în oglinda din perete; înclină căpșorul într-o parte, apoi în cealaltă, ca o păsărică atentă la zgomotele din jur. Văzând-o e cu neputință să nu-ți schimbi părerile înțelepte referitoare la cercei, căci la ce-ar mai fi existat perle și pietre prețioase pe lume dacă nu pentru asemenea urechi? Te împaci până și cu minusculele găurele făcute anume în lobul urechii, gândindu-te că zânele apelor și suratele lor nemuritoare și toate răpitor de frumoase, sunt de la natură înzestrate cu urechi gata găurite, de care să-și anine asemenea podoabe. Și nu încape îndoială că Hetty se numără printre ele: ți s-ar frânge inima în piept de durere s-o socotești femeie, și să gândești că i-a fost hărăzit destin de femeie; și că, în

tinerească-i neştiinţă, îşi ţese din nesăbuinţă şi speranţe zădarnice o pânză uşoară care poate într-o bună zi o va învălui, strângându-se în jurul ei ca un veşmânt otrăvit şi otrăvitor, prefăcând pâlpâielile zglobii ale sufletului ei tânăr în adâncă suferinţă omenească.

N-are însă timp să se privească pe îndelete, ca nu cumva unchiul şi mătuşa să-şi piardă răbdarea aşteptând-o. Îşi scoase cerceii, îi puse iute în cutie şi-i încuie. Are să vină ea ziua când va putea purta orice fel de cercei i-ar place, şi la gândul ăsta se şi vede trăind într-o lume strălucioare, printre doamne care de care mai elegante, învăluite în voaluri fine, mătăsuri unduitoare şi catifele, aşa ca acelea din dulapurile domnişoarei Lydia, pe care i le-a arătat camerista de la Chase: simte pe braţe greutatea brăţărilor, iar sub tălpi, moliciunea covorului întins în faţa oglinzii înalte în care se priveşte. Dar în sertar se află totuşi un lucru pe care va avea îndrăzneala să-l poarte, pentru că-l poate agăţa de şiragul de boabe cafenii pe care-l pune de sărbători şi de care atârnă o sticluţă mică de tot de parfum pe care şi-o ascunse în sân, sub marginea rochiei; iar şiragul trebuie să-l pună — altfel gâtul i-ar rămâne prea golaş. Lui Hetty, medalionul nu-i este tot atât de drag cum îi sunt cerceii, deşi e un medalion mare şi frumos, cu flori de email pe dos şi o ramă groasă de aur în jurul sticlei sub care e o buclă de păr, castaniu deschis la culoare. Dacă-l ascunde cu grijă în sân, nimeni n-o să-l vadă. Pentru că Hetty, pe lângă rochii şi dantele, mai avea o pasiune aproape la fel de puternică; şi această pasiune o face să-şi lege de gât medalionul chiar de-l va ascunde privirilor. De nu s-ar fi temut să înfrunte întrebările mătuşii, nu şi l-ar fi ascuns niciodată. Îşi petrecu şiragul odată cu lanţul de după gât. Lanţul nu era prea lung iar medalionul de abia de ajungea ceva mai jos de marginea rochiei. Nu-i mai rămăsese decât să-şi tragă mânecile cele lungi, să-şi lege şalul străveziu la gât şi să-şi aşeze pe cap pălăria de pai care acum avea o garnitură albă, căci cea trandafirie se cam decolorase de soarele verii. Pălăria era singurul motiv de amărăciune al lui Hetty pe ziua de azi — pentru că nu era tocmai nouă şi se cam vedea paiul uşor îngălbenit mai ales pe lângă albul panglicii — iar Mary Burge

cu siguranță că avea să aibă pălărie sub bonetă nouă. Ca să se consoleze, căută spre ciorapii cei frumoși din bumbac alb, pe care-i avea în picioare; îi veneau într-adevăr tare bine; dăduse pe ei aproape toți banii ce-i agonisise. Visurile de viitor ale lui Hetty nu o făcuseră indiferentă față de prezent: Căpitanul Donnithorne o iubea și încă atât de mult încât puțin îi păsa de ceilalți; dar ceilalți nu știau cât o iubea el și de aceea ea nu voia să apară în ochii lor, nici chiar pentru scurtă vreme, o fată oarecare și prost îmbrăcată.

Când Hetty coborî, toți membrii familiei și ai gospodăriei erau adunați în fața casei, gătiți bineînțeles în haine de sărbătoare; treaba fusese isprăvită dis-de-dimineață iar clopotele de la biserică băteau de zor în onorea Căpitanului Domnithorne, astfel încât Marty și Tommy, până a nu-i potoli mama lor, începuseră să fie îngrijorați că în programul zilei era prevăzut și mersul la biserică. Mr. Poyser își dăduse mai demult cu părerea că ușile puteau fi încuiate și casa lăsată fără pază; „căci, spusese el, n-o să fie primejdie de spargere, că toți s-or duce la Chase, chiar și hoții. Dacă încuiem casa, nu-i nevoie să rămână nimeni — că toată lumea vrea să meargă: de, o zi ca asta n-apuci de două ori în viață." Dar Mrs Poyser se opusese cu strășnicie:

— Nu mi-am lăsat casa singură de când mă știu, de eram încă nemăritată, și nici n-am de gând s-o las nepăzită. C-am văzut eu săptămâna asta destule haimanale dând târcoale pe aici și nu vreau să-mi ia șuncile din cămară și lingurile din sertare; ăștia au înțelegere între ei, știu eu cine-mi sunt, că mă și mir cum de pân-acum n-au dat otravă la câini și nu ne-au făcut seama într-o noapte de vineri către sâmbătă când aveam banii pentru oameni în casă. Știu ei mai bine ca noi unde și când plecăm; că dacă a pus el bătrânul Harry ceva la cale, apoi așa să știi că de la nimic nu se dă îndărăt.

— N-are cum să ne facă seama, spuse Mr. Poyser, ai uitat c-am pușca-n odaie, lângă pat? Iar dumneata ai urechi de auzi și șoarecele când mestecă slănină. Dă ca să ai dumneata inima-mpăcată, n-are decât să rămână Alick acasă, în prima jumătate a zilei, ș-apoi

către cinci să se-ntoarcă Tim, ca să aibă şi Alick parte de petrecere. Să-l dezleg pe Growler, dacă dă cineva târcoale ogrăzii; şi mai e şi dulăul lui Alick care atâta aşteaptă să-i facă stăpân-su un semn ca să sară la om.

Mrs. Poyser acceptase compromisul dar găsi de cuviinţă să încuie şi să zăvorască uşile cu multă vigilenţă; iar acum Nancy tocmai fereca oblonul ferestrei din faţă, deşi această fereastră se afla chiar sub ochii lui Alick şi ai câinilor, având aşadar prea puţine şanse de a fi aleasă drept cale de pătrundere în locuinţă, în cazul unei tentative de spargere.

Şareta cu coviltirul tras şi fără arcuri aştepta gata să transporte întreaga familie, cu excepţia slugilor de sex bărbătesc: Mr. Poyser şi bunicul şedeau pe capră, iar copiii şi femeile se grămădiseră de-a valma înăuntru. Cu cât mai mare încărcătura, cu atât mai plăcută era călătoria, că nu se mai simţeau hurducăturile. Dar Mr. Poyser mâna calul la pas, evitând pe cât cu putinţă zdruncinarea pasagerilor şi dându-le acestora răgaz să schimbe bineţe cu cei întâlniţi în cale şi care mergeau pe jos în aceeaşi direcţie, împestriţând şoseaua, ce şerpuia printre pajiştile verzi şi lanurile aurii, cu pete mişcătoare de culoare — ici un pieptar roşu, la fel cu macii cam prea numeroşi care-şi clătinau capetele printre spicele de grâu, colo câte o năfrămă albastră, înodată peste albul imaculat al unei cămăşi noi. Toţi locuitorii din Broxton şi din Hayslope se îndreptau spre Chase, unde urmau să se veselească în cinstea „moştenitorului"; bătrânii — bărbaţi şi femei, care de mai bine de douăzeci de ani nu mai călcaseră prin partea aceasta a dealului, fuseseră aduşi din Broxton şi Hayslope cu căruţele fermierului, aşa cum propusese Mr. Irwine. Dangătul clopotelor de la biserică se auzi din nou — o ultimă oară — înainte ca urătorii să coboare în vale şi să-şi aducă contribuţia la atmosfera sărbătorească; nu apucă să se risipească zvonul clopotelor că altă muzică se auzi din ce în ce mai aproape, până ce chiar bătrânul Brown, calul cumpătat înhămat la căruţa familiei Poyser, îşi ciuli urechile: orchestra „Clubului de binefaceri" îşi făcu apariţia triumfală, cântăreţii cu fulare şi cocarde albastre purtând un steag pe care se vedea o mână şi sta scris: „Dăinuiască dragostea pentru aproapele tău!"

Carele, firește, nu puteau pătrunde în curte i ajunși în dreptul porții de la Chase, pasagerii coborau și carele făceau cale întoarsă.

— S-a și strâns lume, de-ai zice că-i zi de târg la Chase, constată Mrs. Poyser dându-se jos din șaretă și privind spre pâlcurile de oameni răsfirate pe sub stejarii cei bătrâni și spre ceata de băieți, alergându-se în plin soare și cercetând prăjinile înalte în vârful cărora fluturau veșmintele de dat ca premiu celor mai iuți la cățărat. — D-apoi nici c-aș fi crezut că-i atâta popor în astea două parohii. Ține-mă, Doamne, că tare-i cald când ieși din umbră. Vino-ncoa, Totty c-o să-ți ardă soarele fața de ți-o face carne vie. Că-n dogoarea asta, puteau găti mâncarea în curte fără să mai irosească lemnele de foc. Mă duc la Mrs. Best în odaie, să m-așed puțin.

— Mai stai o clipă, o sfătui Mr. Poyser, c-acuși sosește carul de-i aduce pe bătrâni, c-așa ceva n-ai să mai apuci dumneata să vezi, cum s-or da ei jos din car și-or porni laolaltă la petrecere. De bună seamă că dumneata, taică, ți-amintești de unii cum arătau ei în tinerețe.

— Cum să nu, cum să nu, răspunse bătrânul Martin, pășind încetișor spre veranda cea alungită și adăpostită de soare, de unde îi putea vedea mai bine pe moșnegi. Pe Jacob Taft bunăoară, îl de s-a luat după răsculații scoțieni și i-a gonit preț de cincizeci de mile, când ăia s-au pornit de la Stoniton într-acoace.

Se simțea iarăși tânăr, cu o viață întreagă dinainte, când îl zări pe Taica Taft, patriarhul de la Hayslope, venind spre dânsul, cu tichia lui cafenie de noapte pe cap și sprijinit în două ciomege.

— Ziua bună, Taică Taft, strigă bătrânul Martin cât îl ținu gura căci deși știa că moșneagul era surd ca piatra, nu-l răbda inima să nu i dea binețe — te ții bine, te ții bine. Încă mai ești bun de petrecere, la cei nouăzeci și mai bine de ani, câți ai.

— Sluga dumneavoastră, sluga dumneavoastră, mormăi cu glas tremurat Taica Taft băgând de seamă că erau oameni în jur.

Grupul celor vârstnici sub supravegherea fiicelor și fiilor lor cu păr cărunt trecu de cealaltă parte a drumului pornind spre casă, unde îi aștepta o masă

anume întinsă pentru ei; în timp ce familia Poyser o lua prin iarbă şi se adăposti la umbra frunzişului bogat al copacilor înalţi, nu prea departe de peluza uşor înclinată, cu straturi de flori. La celălalt capăt al peluzei era un loc acoperit cu o pânză frumoasă în dungi, iar alte două pânze mai mari, întinse la capetele ei, formau unghiuri drepte cu prima, cuprinzând între ele tăpşanul verde pentru joc. Casa în sine n-avea nimic deosebit şi ar fi semănat cu orice conac din timpul domniei reginei Anne, dacă într-una din părţi n-ar fi făcut corp comun cu ceea ce mai rămăsese dintr-o veche mănăstire; aceasta era puţin în retragere faţă de clădirea cea nouă şi umbrită de un şir de mesteceni înalţi. Acum soarele trecea peste crestele lor şi toate obloanele erau lăsate; în dogoarea amiezii, casa părea că doarme. Hetty se întristă privind-o: de bunăseamă că Arthur se găsea într-una din încăperi, la sfat cu oaspeţii de seamă şi n-avea de unde şti că ea venise şi avea să treacă multă vreme până ce va putea să-l vadă — cu siguranţă că nu înainte de sfârşitul prânzului, când auzise ea că va ieşi să ţină o cuvântare.

Hetty însă se înşelase. Nu fuseseră poftiţi oaspeţi de seamă, în afara familiei Irwine, după care fusese trimisă trăsura mai devreme, iar în momentul acela Arthur nu era în casă, ci se preumbla cu Rectorul prin galeria largă de piatră a mănăstirii, unde fuseseră puse mese lungi, la care să şadă arendaşii şi fermierii cu ai lor. Frumos exemplar al rasei saxone era Arthur şi mai cu seamă azi era frumos, căci era bine dispus şi îi venea bine haina de culoare albastră după ultima modă, iar braţul i se tămăduise şi nu-l mai ţinea legat. Şi-avea o faţă atât de deschisă, şi o privire atât de cinstită! Dar oamenii cinstiţi au şi ei tainele lor, şi tainele nu brăzdează urme pe chipurile tinere.

Intrând în galeria răcoroasă exclamase:

— Pe cuvânt, cred că ţăranii au locurile cele mai bune; pe asemenea căldură, galeria asta e o sufragerie ideală. Mi-ai dat un sfat grozav, Irwine, să-i aşez pe toţi la mese, ca să mănânce cum trebuie şi să nu chem decât oamenii de pe moşie; mai ales că, până la urmă, am avut şi destul de puţini bani. Deşi bunicul a declarat că-mi dă *carte blanche*, când a fost să

treacă la fapte, nu s-a îndurat să-mi acorde prea multă încredere.

— N-avea nici o grijă, ai să vezi că o să fie chiar mai bine așa, îl liniști Mr. Irwine. În împrejurări ca astea, oamenii cam au tendința să confunde abundența cu dezmățul. Sună bine când spui că s-au fript oi și vaci întregi și că cine-a vrut să vină, a mâncat pe săturate; da' adevărul e că prea puțini apucă să se înfrupte cum se cuvine. Dacă la amiază le dai oamenilor un prânz bun și o cantitate moderată de bere, rămân treji și se pot bucura de petrecerea care se încinge când se lasă răcoarea. Chiar și așa, n-ai cum să-i împiedici pe ăi care beau să nu se îmbete până seara, da' beția-i mai puțin supărătoare după înserare decât în plină zi.

— Mă rog, sper să n-avem parte de așa ceva. Ca să nu se adune și cei din Treddleston, le-am dat masă în oraș, și i-am pus pe Casson, pe Adam Bede și încă pe câțiva, mai de nădejde, să supravegheze cum se împarte berea pe la tarabe, ca să nu se depășească măsura. Și-acu, hai să mergem pe sus, unde-i întinsă masa pentru fermieri, să vedem cum arată.

Urcară scările de piatră ce duceau spre altă galerie a mănăstirii, așezată deasupra celei dintâi și de unde, cu trei generații în urmă, fuseseră scoase toate tablourile prăfuite și lipsite de valoare care împodobiseră pe vremuri pereții, în afară de câteva portrete ale reginei Elizabeta și ale doamnelor ei de onoare, un tablou înfățișându-l pe generalul Monk pierzându-și ochii; un altul înfățișându-l pe Daniel înconjurat de lei și un portret al lui Iulius Cezar călare, cu nasul mare, cununa de lauri pe cap și ținând în mână „Comentariile" sale

— Ce noroc că n-au dărâmat partea asta a vechii mănăstiri, spuse Arthur. Dacă ajung vreodată stăpân aici, am să aranjez galeria; n-avem în casă nici o încăpere care să fie măcar cât o treime din asta. Cea de a doua masă e pentru nevestele și copiii fermierilor. Mrs. Best mi-a spus că-i mai bine ca mamele să fie împreună cu copiii lor. Eu voiam să așez copiii la masă cu mine. Că, pentru ei, într-o bună zi, eu am să fiu „mosieru' ăl bătrân" și ei o să povestească copiilor lor cum eram eu în tinerețe, și cu cât arătam mai chipeș

decât fiul meu. Şi jos e o masă pentru femei şi copii. Dar ai să le vezi pe toate mai târziu ; sper că după prânz, urci aici cu mine.

— Se-nţelege, răspunse Mr. Irwine. Pentru nimic în lume n-aş vrea să pierd discursul pe care-l vei ţine oamenilor, înainte de a te despărţi de adolescenţă!

— Mai cu seamă că am să le dau o veste de care ai să te bucuri. Dar hai mai bine în bibliotecă, să-ţi spun despre ce-i vorba, în timp ce bunicul face conversaţie cucoanelor în salon. E ceva de care ai să te miri. Bunicul a cedat în cele din urmă

— Nu cumva în legătură cu Adam ?

— Întocmai ; eram gata să mă reped călare până la dumneata, să-ţi spun, dar n-am vreme. După cum îţi mărturisisem, îmi pierdusem orice speranţă şi renunţasem să mai insist, dar mare nu mi-a fost uimirea când, înainte de a ieşi, m-a chemat bunicu' la el şi mi-a comunicat că s-a hotărât asupra măsurilor pe care vrea să le ia în urma îmbolnăvirii lui Satchell şi că e de acord să-l angajeze pe Adam să administreze pădurea, plătindu-l cu o guinee pe săptămână şi dându-i în folosinţă un poney întreţinut în grajdul moşiei. Cred că şi-a dat el de la început seama cât de avantajoasă era soluţia asta, dar avea un cui împotriva lui Adam şi-apoi, de obicei, când o propunere vine din partea mea, o respinge. Ce ciudate şi contradictorii sunt reacţiile bunicului meu : pe de o parte ştiu că vrea să-mi lase mie toţi banii pe care i-a agonisit şi nu m-aş mira ca pe biata mătuşă-mea Lydia, care l-a slugărit toată viaţa, s-o pricopsească c-o amărâtă de pensie de cinci sutare pe an, numai ca să-mi dea mie mai mult ; dar, pe de altă parte, uneori am impresia că pur şi simplu mă urăşte pentru că sunt moştenitorul lui. Sunt convins că dacă mi-aş frânge gâtul ar gândi că nu i se putea întâmpla nenorocire mai mare, da-i face nespusă plăcere să mă hărţuiască zilnic cu tot felul de meschinării.

— Ei, băiete, să nu crezi că numai femeile au darul să „iubească fără dragoste", cum spune bătrânul Eschil. Dar povesteşte-mi mai bine despre Adam. A acceptat slujba ? Mie, unul, nu mi se pare că i-ar aduce

mai mult decât câştigă acum, doar că ar avea mai mult timp liber.

— Nici eu n-am fost sigur că acceptă când i-am vorbit prima oară; a stat pe gânduri. Dar mi-a spus că ceea ce-l reţine e îndoiala că bunicu' ar putea fi mulţumit de el. L-am rugat să primească, de dragul meu, chiar de-ar exista vreun motiv împotrivă, dacă slujba îi convine şi nu-l obligă să renunţe la un câştig mai mare; el însă m-a încredinţat că nici o slujbă nu i-ar place mai mult; în felul ăsta îşi poate şi el încropi un atelier pe socoteala lui şi-l poate părăsi pe Burge, cum de mult îl bate gândul. Mi-a spus că-i rămâne destul să vadă şi de atelierul în care vrea să lucreze cu Seth şi pe care, pe încetul, o să-l mărească. În cele din urmă a primit, şi am aranjat ca azi să fie aşezat la masa fermierilor; vreau să le aduc şi lor la cunoştinţă vestea ca să ridice paharul în cinstea lui Adam. E un băiat de nădejde şi nu vreau să pierd nici un prilej să-i fac şi pe ceilalţi să afle ce părere am despre el. De asta am regizat piesa în felul ăsta.

— O piesă în care prietenului nostru Arthur îi revine rolul principal, glumi Mr. Irwine. Când observă că Arthur roşise, adăugă: iar mie, ca de obicei, îmi revine rolul bătrânului morocănos căruia tineretul nu-i intră niciodată în voie. Căruia nu-i place să recunoască ce mândru e de elevul lui, când acesta face lucrurile cum trebuie. Dar uite că de astă dată vreau să întruchipez un bătrânel simpatic şi să închin şi eu în sănătatea lui Adam. S-a lăsat bunicul tău convins şi în privinţa angajării unui administrator ca lumea la moşie?

— Nici gând, răspunse Arthur sculându-se nervos de pe scaun şi începând să se plimbe prin încăpere, cu mâinile în buzunarul pantalonilor. Are el un plan, vrea să arendeze ferma Chase şi să obţină pe deasupra laptele şi untul pentru casă. Eu nici nu-l mai întreb nimic, mă enervez prea tare. Cred că vrea să le facă singur pe toate şi să se lipsească de administrator. E totuşi nemaipomenit ce energie are!

— Ei acum hai să mergem pe la cucoane, sugeră Mr. Irwine ridicându-se şi el de pe scaun. Vreau să-i spun mamei ce tron frumos i-ai pregătit sub pânza de cort.

— Ai dreptate, mai ales că trebuie să şi mâncăm, aprobă Arthur. S-a făcut ora două şi auzi? au început să bată gongul ca să-i cheme pe oameni la masă

CAPITOLUL 23

ÎN TIMPUL PRÂNZULUI

Când află Adam că avea să şadă la masa fermierilor de seamă, se simţi stingherit la gândul că fusese ridicat deasupra maică-si şi a lui Seth, care rămâneau să prânzească în galeria de jos a mănăstirii. Dar Mills, lacheul, îi spuse că însuşi Căpitanul Donnithorne dăduse porunca şi că acesta s-ar fi supărat foarte dacă Adam nu-i da ascultare.

Adam clătină din cap, apoi se îndreptă către Seth care era la câţiva paşi mai încolo :

— Seth, băiete, Căpitanu' a trimis după mine ca să m-aşed la masa de sus. Mr. Mills zice că aşa a dat Căpitanu' poruncă, şi nu se cade să trec peste vorba lui. Da' mie tare nu-mi place să fiu înălţat deasupra ta şi a maichii, ca şi cum aş fi din alt soi decât cei de-un neam cu mine. Cred că nu mi-o iei în nume de rău?

— Fii pe pace, băiete, îl linişti Seth, cin' te cinsteşte pe tine, ne cinsteşte şi pe noi ; cu cât te ridici mai sus cu atât mai mare mi-i bucuria, numa' să ştiu că-n inima ta tot fratele tău mă socoţi. Te-au pus la masa aia fiindcă ai să capeţi pădurile şi gândesc c-aşa-i bine. Asta-i slujbă de încredere şi de-acu încolo nu mai eşti un lucrător de rând.

— Aşa o fi, admise Adam, da' oamenilor nu li s-a spus încă nimic. Iar lui Mr. Burge n-am apucat să-i dau înştiinţare că plec de la el şi n-aş vrea să pomenesc nimănui de asta înainte de a vorbi cu el, că ştiu că n-o să-i vină la îndemână. Da' dac-o să mă vadă la masa ceia, oamenii o să se minuneze, şi-or să-şi dea prea bine seama de ce şed acolo, şi or să pună întrebări, că de vreo trei săptămâni încoace tot despre asta au vorbit, dac-o să-mi dea sau nu mie pădurile.

— N-ai decât să spui c-ai primit poruncă să şezi *acolo fără să-ţi lămurească nimeni de ce. Că ăsta-i*

adevărul. Să vezi numa' ce-o să se bucure maica. Hai de-om merge să-i spunem.

Adam nu era singurul musafir invitat la masa de la etaj după alt criteriu decât cel al aportului la renta pe care i-o aducea bătrânului Donnithorne moşia. În cele două parohii mai erau şi alţii respectaţi nu atât pentru bunăstarea, cât pentru funcţia lor. Bartle Massey era unul dintre ei. Şchiopăta parcă mai tare ca de obicei, din pricina căldurii; de aceea Adam, când auzi clopotul, rămase în urma celorlalţi, aşteptându-şi prietenul, ca să urce împreună; căci n-avea îndrăzneala ca într-o asemenea împrejurare, de faţă cu toată lumea, să se alăture familiei Poyser. Cu siguranţă că mai târziu, în timpul zilei, se va ivi prilejul de a se apropia de Hetty, aşa că deocamdată Adam se mulţumi cu această speranţă, de teamă ca nu cumva să dea prilej de glume pe socoteala lui şi a fetei; bărbatul acesta deschis şi curajos devenea sfios foarte când era vorba de dragostea lui.

— Ei, meştere Massey, îl interpelă Adam când învăţătorul ajunse în dreptul lui, astăzi am să şed şi eu la masa de sus, împreună cu dumneata: aşa a poruncit Căpitanul.

— Aha! constată Bartle, oprindu-se în loc, ţinând la spate una din mâini. Înseamnă că se pune ceva la cale, se pune ceva la cale. Ai prins cumva de veste ce are de gând să facă boieru' ăl bătrân?

— Am prins, cum să nu, răspunse Adam, ş-am să-ţi spun şi dumitale, că ştiu că ştii să taci; da' numa' să nu sufli o vorbă pân' n-or afla şi ăilalţi, că am eu temeiu' meu să nu se afle încă.

— În mine te poţi încrede, băiete, te poţi încrede. Eu n-am nevastă, ca alţii, să mă iscodească ş-apoi să bată toba-n sat. Când te-ncrezi într-un om, vezi mai întâi să n-aibă muiere, să n-aibă muiere.

— Ei atunci află că ieri s-a hotărât să-mi dea în seamă administrarea pădurilor. Căpitanu' a trimis după mine ca să-mi facă propunerea, în timp ce înălţam stâlpii şi rânduiam grădina pentru petrecere iar eu am primit. Da' dacă sus te-ntreabă careva ceva dumneata fă-te că n-auzi şi schimbă vorba, iar eu ţi-oi fi recunoscător. Şi-acu hai şi-om merge, c-am rămas cei de pe urmă.

— Mă pricep eu cum să mă descurc, n-avea teamă, spuse Bartle, pornind din loc. Vestea asta face mâncarea mai gustoasă şi-o să mănânc mai cu poftă. Ai s-ajungi departe, băiete. Nu-i om în ţinut s-aibă ochi ca tine la măsurători, nici cap ca al tău la socoteli; şi-ai primit şi învăţătură temeinică — da da, învăţătură temeinică.

Când ajunseră sus, problema pe care Arthur nu o rezolvase, anume cine să stea în cele două capete ale mesei, era încă în discuţie aşa că prezenţa lui Adam trecu neobservată.

— Aşa s-ar cădea, spunea Mr. Casson, ca Mr. Poyser ăl bătrân, ca ăl de-i mai vârstnic dintre noi, să şadă în capu' mesii. Că doar n-am fost cinşpe ani lacheu fâr' să-nvăţ rostuiala meselor.

— Nu, nu, se împotrivi bătrânul Martin, eu-l las pe fi-miu-n loc că eu nu mai sunt arendaş; să treacă fi-miu-n locu' meu. Că la ăi bătrâni ne-a trecut vremea: bine-i să ne dăm la o parte, când le-a venit rându' la ăi tineri.

— Apoi eu gândesc ca ăl de are în arendă ăl mai mult pământ are dreptu' la locul de cinste, nu ăl mai vrâstnic, îşi dădu cu părerea Luke Britton care nu-l prea avea la inimă pe Mr. Poyser pentru că găsea pricină la toate — şi dintre toţi, Mr. Holdsworth are pământul ăl mai mult.

— De ce să nu şadă-n cap ăl de are pământul ăl mai prost? replică Mr. Poyser că-n felul ăsta nimeni nu-l pizmuieşte pe ăl de primeşe cinstirea.

— Iacă-tă-l pe Mr. Massey, interveni Mr. Craig care având o poziţie neutră, dorea sincer rezolvarea problemei — învăţătoru' ştie el de bunăseamă ce se cuvine. Mr. Massey, cine trebuie să şadă-n capu' mesii?

— Păi ăl mai gras, răspunse Bartle, ca să nu ia din locul ălorlalţi; ş-al doilea gras, în coada mesii.

Acest fel de a curma disputa produse râsul asistenţei — destul de veselă ca să râdă chiar şi de-o glumă mai nesărată. Mr. Casson, socotind că nu era de demnitatea lui, nici potrivit cu cunoştinţele sale deosebite, nu catadicsi să râdă împreună cu ceilalţi, până ce nu fu aşezat în celălalt capăt al mesei ca fiind cel mai gras bărbat după Mr. Poyser. Aşadar, Mr. Poyser ăl

tânăr, fiind cel mai gras dintre meseni, prezidă masa, avându-l pe al doilea gras, Mr. Casson, drept adjunct.

Datorită acestei hotărâri, Adam aflându-se spre coada mesei, se trezi dintr-odată sub privirea lui Mr. Casson care, până atunci, prea preocupat de ierarhie, nu-l băgase în seamă. După cum am constatat, Mr. Casson socotea că Adam se cam ajunsese şi că-i sărea cam iute mustaru; i se părea că cei mari îi dădeau prea multă importanţă acestui tâmplar; şi nu făceau deloc caz de Mr. Casson, care timp de cinşpe ani fusese un valet atât de merituos.

— Ei, Mr. Bede, văd că eşti din ăi de urcă, nu se-n-curcă, îi spuse el lui Adam când acest se aşează. După câte bine-mi amintesc eu, n-ai mai şezut la masa asta.

— I-adevărat, Mr. Casson, n-am mai şezut la astă masă, răspunse Adam cu vocea lui tare, putând fi auzită de toţi mesenii, da şed acum, că asta-i dorinţa Căpitanului Donnithorne şi aş vrea să cred că nu strîc nimănui plăcerea.

— Nicidecum, nicidecum, protestară câteva glasuri, ne bucură să fii printre noi. Cine s-aibă ceva împotrivă?

— Şi după ce prânzim ne punem pe cântat „Peste dealuri, hăt departe", ce ziceţi? propuse Mr. Chowne, ăsta-i cântecu' de-mi place mie.

— Pfî, îşi exprimă Mr. Craig dezaprobarea, ăsta-i nimic pe lângă alea scoţiene. Eu nu ştiu cânta, că nu-mi stă mie capu' la nimicuri de-astea. Că dacă ţi-i ţinerea de minte plină cu feluri de plante şi rostu' lor, nu mai e loc şi de cântece. Da' am eu un văr, unu' de păzeşte turme, ce de-a mai cântece scoţiene ştie ăla! Că nici n-are la ce alta se gândi.

— Cântece scoţiene, exclamă Bartle Massey plin de dispreţ. Am auzit atâtea, că-mi ajunge pe toată viaţa. Nu-s de folos decât să sperii păsările cu ele — mă rog, păsările din Anglia, că alea din Scoţia or fi cântând şi ele cântece scoţiene. Dă-le ţâncilor cimpoaie în loc de zbârnâitoare şi, mă prind pe orice, că nu se apropie umbră de pasăre de lan.

— Cunosc eu destui care se grozăvesc şi ponegresc lucruri de care n-au habar, observă Mr. Craig.

— Cântecele scoțiene sunt ca cicăleală de muiere, continuă Bartle fără să ia în seamă observația lui Mr. Craig. O tot țin așa, una și bună, și nu se mai isprăvește. Ai crede că-s o întrebare pe care careva i-o tot pune unuia surd — ca bătrânul Taft, de o pildă — care nu se-ndură să-i dea răspuns.

Pe Adam nu-l supără vecinătatea lui Mr. Casson, pentru că de unde stătea o vedea bine pe Hetty, care se afla la o depărtare nu prea mare. Hetty însă nu-l zărise pentru că se lupta cu Totty care ținea morțiș să-și urce picioarele pe bancă, amenințând să murdărească rochia albă cu trandafiriu a lui Hetty. De cum îi împingea piciorușele mici și grase, de îndată acestea reveneau pe bancă, deoarece Totty era prea preocupată de farfurii, cercetându-le să găsească unde se ascundea plăcinta cu prune, pentru a-și putea controla mișcarea membrelor. În cele din urmă, Hetty își pierdu răbdarea și, încruntându-se, cu lacrimile de-abia stăpânite, spuse:

— Ah, mătușă dragă, fii bună și spune-i lui Totty să-și țină picioarele locului, că-mi prăpădește rochia.

— Ce-ai cu copilu'? Că mereu îi găsești pricină, se nedumeri mama; las-o să vină la mine, că pe *mine* nu mă necăjește.

Adam n-o slăbea din priviri pe Hetty și-i văzuse încruntarea și ochii ei negri măriți parcă de lacrimile ce-i dăduseră de ciudă. Blânda Mary Burge, care era destul de aproape ca să observe că Hetty era necăjită și că Adam avea ochii ațintiți pe ea, se gândi în sinea ei că nu se putea ca un bărbat înțelept ca Adam să nu-și dea seama ce puțin preț are frumusețea la o femeie când aceasta-i rea din fire. Mary era fată bună și nu obișnuia să se bucure de cusururile altora; dar, își spunea ea, dacă Hetty-i rea din fire, e mai bine ca Adam să știe. Și era adevărat că dacă Hetty n-ar fi avut o înfățișare atât de atrăgătoare în clipa aceea ar fi fost de-a dreptul urâtă și nimeni nu s-ar fi putut înșela asupra pornirilor ei lăuntrice. Așa însă, până și mânia ei avea ceva fermecător: semăna mai mult a disperare copilărească decât a supărare; iar Adam, deloc îngăduitor de felul lui, nu găsi nimic reprobabil în purtarea ei; dimpotrivă, îl înduioșă și îl amuză, de parcă ar fi avut în față o pisicuță zburlindu-se și rotun-

jindu-şi spatele sau o păsărică mică de tot, înfoindu-se în pene. Nu-şi dădea el prea bine seama ce o necăjise, dar pentru el această fată era cea mai drăgălaşă făptură din lume şi dac-ar fi fost după ei, Hetty n-ar mai fi avut niciodată motiv să se mânie. Acum, după ce scăpase de Totty, Hetty ridică ochii şi, descoperindu-i privirea, îi făcu semn cu capul şi un zâmbet îi lumină chipul. Observase că Mary Burge se uita la ei, şi voia să-i dovedească acesteia câtă putere avea asupra lui Adam. Pe el însă, zâmbetul ei îl îmbătă ca vinul.

CAPITOLUL 24

ÎNCHINAREA PAHARELOR

Când prânzul luă sfârşit şi primele bărdace cu bere din polobocul anume pregătit pentru sărbătorirea zilei de naştere a moştenitorului fură aduse sus, i se făcu loc voluminosului Mr. Poyser la una din laturile mesei iar în cap fură puse două scaune. Mr. Poyser ştia ce avea de făcut la apariţia tânărului moşier şi de vreo cinci minute încoace rămăsese dus pe gânduri, cu ochii aţintiţi asupra tabloului întunecat din faţa lui şi cu mâinile înfundate în buzunarele pantalonilor.

Când intră tânărul moşier, cu Mr. Irwine alături, mesenii se ridicară în picioare; lui Arthur îi plăcu foarte acea clipă, văzând cum îl cinsteau oamenii. Ţinea la buna lor părere şi se bucura ori de câte ori îi dădeau prilej să creadă că îl iubeau şi-l respectau. Când li se adresă, pe faţă i se citea mulţumirea:

— Bunicului meu şi mie ne place să credem că prânzul a fost bun şi că berea cu care ne-am cinstit prietenii a fost pe gustul lor, Mr. Irwine şi cu mine am venit să închinăm un pahar cu voi şi sunt încredinţat că prezenţa lui ne va spori plăcerea.

Toţi ochii se întoarseră spre Mr. Poyser, care tot cu mâinile în buzunare, începu să vorbească, rostind cuvintele domol, fără grabă, ca un ceas cu bătaia rară.

—Căpitane, ăştia vecini ai mei m-au ales să vorbesc azi în numele lor, că atunci când oamenii gândesc la fel, de vorbeşte unu' e ca şi cum ar vorbi toţi. Că despre altele nu-i totdeauna potriveală în părerile

noastre — unu'-şi ară ogoru' într-un fel, altu'-n alt fel — şi nu-s eu ăla să mă scol să vorbesc în numele altuia care îşi îngrijeşte el de fermă, că eu îmi văd numa' de ferma mea — da' cât despre moşieru' nostru ăl tânăr apoi suntem cu toţii la un gând. Îl cunoaştem cu toţii de când era de o şchioapă, şi n-am auzit niciodată decât lucruri bune despre el. E drept la vorbă, şi drept e şi la faptă, de aceea ne bucurăm la gându' că-ntr-o bună zi o să ne fiţi stăpân că noi ştim că ne vreţi binele la toţi câţi suntem şi n-o să ne amărâţi pâinea la nici unu'. Aşa gândesc eu şi aşa gândim cu toţii; şi când un om a sfârşit de zis ce-avea de zis, bine face dacă tace, că băuturii nu-i prieşte să s răsufle în pahare. Cât despre cum îi berea, încă n-am părere, că am aşteptat să închinăm în sănătatea dumneavoastră şi nu m-am atins de ea; da' mâncarea a fost bună, şi dacă e careva să nu-i fi plăcut, apoi vina nu-i a bucatelor ci a lui. Cât despre faptu' că-i şi pastoru' printre noi, e lucru ştiut că-n parohia asta, oriunde s-ar afla, e binevenit; să-i dea Dumnezeu viaţă lungă, s-apuce să ne vadă bătrâni, şi pe copiii noştri oameni în toată firea, şi pe dumneavoastră, însurat şi cu copii. Asta-i ce-am avut de spus în legătură cu ziua de azi şi acum ridicăm de trei ori paharu' în sănătatea stăpânului nostru ăl tânăr.

Urmă o izbucnire de urale, aplauze, ropote şi iarăşi urale, mai plăcute urechii celui ce primea pentru prima oară asemenea semne de simpatie, decât muzica cea mai sublimă. În timpul cuvântării lui Mr. Poyser, pe Arthur începu parcă să-l mustre conştiinţa, dar cu atâta îngăduinţă încât nu-i strică plăcerea de a se auzi lăudat. Nu era oare adevărat ce se spunea despre el? Şi dacă în comportarea lui exista ceva ce n-ar fi fost tocmai pe placul lui Mr. Poyser — în cazul când acesta ar fi prins de veste — nu-i mai puţin adevărat că faptele nici unui om nu sunt chiar toate lăudabile, când le priveşti de aproape; şi-apoi cu siguranţă că Poyser nu prinsese de veste; la urma urmelor, ce vină aşa de mare i se putea aduce? Poate că mersese puţin prea departe în relaţiile sale cu Hetty, dar orice alt bărbat în locul lui ar fi mers şi mai departe; şi n-avea să iasă nimic rău din asta, căci la următoarea lor întâlnire avea să-i spună lui Hetty, să-i explice că nu

trebuia să ia în serios cele petrecute între ei şi nici să se mai gândească la dânsul. După cum vedeţi Arthur avea nevoie să-şi simtă cugetul curat: înlătură remuşcările, înlocuindu-le cu bune intenţii pentru viitor, intenţii pe care le formulă cu atâta iuţeală încât până să-şi încheie Mr. Poyser cuvântarea avu timp să-şi liniştească întrutotul conştiinţa şi, când îi veni rândul, să răspundă cu inima împăcată:

— Buni prieteni şi vecini, vă mulţumesc vouă, tuturor, pentru bunele sentimente şi păreri pe care le aveţi despre mine şi pe care le-a pomenit Mr. Poyser, vorbind în numele vostru şi al lui; îmi voi da toată osteneala să le merit. Într-o bună zi, dacă mi-e dat să trăiesc, voi ajunge stăpânul acestei moşii; acesta este dealtfel motivul pentru care bunicul meu a dorit să-mi sărbătorească ziua de naştere şi să vin printre dumneavoastră. Mă bucură acest gând, nu pentru plăcerea şi puterea pe care mi le dă mie stăpânirea moşiei, ci mai ales pentru binele pe care sper să fiu în stare să-l fac vecinilor mei. Nu se cade unui tânăr ca mine să vorbească despre cum se gospodăreşte o fermă, dumneavoastră, oameni în toată firea care cu asta vă îndeletniciţi de când vă ştiţi; dar treaba asta m-a preocupat şi am învăţat multe în privinţa asta, atât cât mi-a îngăduit vremea; şi când, cu voia lui Dumnezeu, moşia va trece în mâinile mele, dorinţa mea cea dintâi va fi să-i încurajeze în toate privinţele pe arendaşii şi dijmaşii mei şi să le pun la îndemână mijloacele necesare ca să-şi îmbunătăţească felul de a munci pentru a spori rodul ogoarelor şi produsul fermelor. Nimic nu doresc mai mult, decât ca toţi cei de pe moşie să mă socotească prietenul lor şi nu va fi pentru mine fericire mai mare decât îndreptăţirea de a respecta pe fiecare dintre ei şi de a fi la rându-mi respectat de ei. Nu-i acum nici locul, nici momentul să intru în amănunte; vreau doar să ştiţi că răspund urărilor ce mi-aţi făcut, că speranţele voastre se potrivesc cu speranţele mele şi că voinţa mea este să împlinesc ceea ce aşteptaţi de la mine; şi mă declar de acord cu Mr. Poyser, că atunci când omul a spus ce avea de spus, să tacă. Dar plăcerea de a vă vedea închinând paharul în sănătatea mea nu va fi deplină dacă mai înainte nu ridicăm unul în sănătatea buni-

cului meu care mi-a ținut loc și de tată și de mamă. Aștept așadar să goliți împreună cu mine acest pahar, ridicat în cinstea lui, azi, în ziua când vrerea lui a fost să mă aflu printre dumneavoastră ca viitorul cap al familiei și continuator al numelui său.

Probabil că nici unul dintre cei de față, cu excepția lui Mr. Irwine, n-a priceput și apreciat eleganța cu care Arthur adusese aminte oamenilor să bea în sănătatea bunicului. Fermierii credeau că Arthur știa cât îl urau pe moșieru' ăl bătrân, și Mrs. Poyser chiar spuse, bodogănind: „Mai bine nu tulburi fiertura, că s-acrește toată zeama". Mințile bucolice nu apreciază delicatețea bunului gust. Dar propunerea nu putea fi respinsă și, după ce goliră toți paharelele, Arthur continuă:

— Vă mulțumesc în numele bunicului și al meu; și acum vreau să vă mai spun ceva, să vă fac părtași la bucuria mea, căci sunt convins că vestea ce-am să vă dau o să vă bucure. Cred că nu-i nimeni printre cei de față care să nu-l respecte pe Adam Bede și unii chiar să aibă o părere deosebit de bună despre el. Este fapt bine cunoscut în tot ținutul că nu-i om mai de cuvânt ca dânsul; că atunci când se pune pe treabă, muncește cu nădejde și că ține seama de interesele stăpânului lui ca și cum ar fi ale lui. Sunt mândru să mărturisesc că am ținut la Adam Bede de pe vremea când eram copil și că simțămintele mele față de dânsul nu s-au schimbat — sunt mândru pentru că asta dovedește că-mi dau seama când am de a face cu un om destoinic. De mult am vrut să-i fie încredințată administrarea pădurilor, care constituie unul din veniturile importante ale domeniului; și nu pentru că țin la Adam, ci pentru că are priceperea care se cere într-o slujbă ca asta. Și-mi pare bine să vă aduc la cunoștință că aceeași este și vrerea bunicului meu și că s-a hotărât ca Adam să fie numit administrator peste păduri; am convingerea că măsura este în folosul moșiei. Sper că ridicând paharul în sănătatea lui Adam Bede și urându-i să-i meargă în viață cum merită, sunteți alături de mine. Dar cum se găsește de față un alt prieten de-al meu, mai vechi chiar decât Adam Bede, și care este Mr. Irwine, cred că sunteți de acord că nu putem bea în sănătatea altuia, înainte de a

ridica paharul în cinstea lui. Nu mă îndoiesc că aveţi cu toţii motive să-l iubiţi, dar nu ca mine. Umpleţi vă aşadar paharele şi să ne trăiască pastorul de trei ori trăiască!

Rândul acesta de bere fu dat pe gât cu entuziasm, iar clipa când se ridică Mr. Irwine ca să mulţumească şi când toate capetele se întoarseră spre el, fu deosebit de impresionantă. Contrastul dintre eleganţa rafinată a înfăţişării lui şi meseni era mai izbitor decât dintre aceştia şi Arthur. Chip ca al lui Arthur întâlneai adesea printre englezi iar costumul cel nou croit după ultima modă, era mai pe gustul fermierilor decât hainele negre, impecabil periate dar mult purtate, cu care pastorul se îmbrăca în ocazii festive; căci una din ciudatele şi misterioasele obişnuinţe ale lui Mr. Irwine era de a nu purta niciodată haine noi.

— Aceasta este departe de a fi prima oară spuse el când mă văd în plăcuta situaţie de a mulţumi enoriaşilor mei pentru bunăvoinţa pe care mi-o arată şi care, când vine din partea celor în vecinătatea cărora trăim, cu cât mai veche este, cu atât mai mult preţuieşte. Ziua de azi dovedeşte câtă bucurie poate aduce sărbătoarea vârstei de 21 de ani, când cel care-o împlineşte e sănătos şi demn de lauda noastră; legăturile dintre voi, ca enoriaşi şi mine, ca păstor, au ajuns la majorat cu doi ani în urmă, căci au trecut mai bine de douăzeci şi trei de ani de când am poposit printre voi, iar aici de faţă sunt multe femei mândre şi mulţi bărbaţi chipeşi care nu tot aşa arătoşi mi s-au părut când i-am văzut întâia oară şi i-am botezat. N-o să vă mire faptul dacă am să vă mărturisesc că dintre toţi aceşti tineri cel mai drag inimii mele este Mr. Arthur Donnithorne, cel în cinstea căruia tocmai aţi rostit cuvinte atât de frumoase. I-am fost tutore ani de-a rândul şi am avut astfel putinţa de a mă apropia de el şi de a-l cunoaşte, cum n-am putut cunoaşte pe nici un altul din jurul acestei mese; de aceea, sunt tot atât de mândru pe cât sunt de bucuros să declar că împărtăşesc speranţele voastre şi încrederea în acele calităţi ale lui care vor face din el — atunci când i-o veni vremea — un moşier priceput şi un stăpân vrednic. În multe privinţe nutrim aceleaşi sentimente, bunînţeles în măsura în care un om ce-abia

împlinește douăzeci și unu de ani poate simți la fel cu unu' care se apropie de cincizeci; chiar adineauri a pomenit despre un asemenea sentiment, pe care îl împărtășesc din tot sufletul și nu vreau să scap prilejul de a adăuga și eu ceva. Este vorba de părerea bună și respectul pe care le avem pentru Adam Bede. Pe cei mari, toată lumea-i cunoaște și e firesc ca faptele lor să fie mai lăudate decât ale celor care-și petrec viața trudind zi de zi și săvârșind o muncă umilă; dar, oricine are un dram de minte știe cât de necesară-i această zilnică și umilă trudă, și cât de important este ca ea să fie bine făcută. De aceea sunt întrutotul de acord cu prietenul meu, Mr. Arthur Donnithorne, că atunci când, muncind astfel, un om dă dovadă de merite ce pot fi luate de alții drept pildă, aceste merite trebuie să-i fie recunoscute. Acelui om i se cuvin laude și prietenii lui trebuie să se bucure și să-l cinstească. Eu îl știu bine pe Adam Bede — știu bine cum muncește și ce fel de fiu și frate este — și nu mint defel când spun că-l respect tot atât cât pe oamenii cei mai demni de respect din câți am întâlnit. Dar nu vă vorbesc despre un străin: mulți îi suntem prieteni și nu cred ca, printre mesenii aici de față, să fie vreunul care să nu fi auzit de el și să nu ridice odată cu noi paharul, închinând din toată inima în sănătatea lui.

De cum sfârși Mr. Irwine, Arthur se ridică și umplându-și cana spuse:

— Să bem acest pahar pentru Adam Bede și să-i dea Dumnezeu viață lungă și feciori cinstiți și harnici ca el!

Nimănui, nici chiar lui Bartle Massey, nu-i plăcu această cuvântare mai mult ca lui Mr. Poyser: oricât de mulțumit era el de propriul său discurs, ar fi fost gata să mai rostească unul, dar prea nu se cădea. Astfel stând lucrurile, își exprimă însuflețirea prin felul în care dădu peste cap berea, lovind apoi zgomotos scândura mesei când, printr-un gest larg al brațului așeză paharul la loc. Iar dacă Jonathan Burge și alți câțiva nu se bucurară peste măsură, își dădură osteneala să-și ascundă simțămintele, așa încât voia bună păru unanimă.

Când se sculă să mulțumească prietenilor săi, Adam era mai palid ca de obicei. Era foarte mișcat de laudele aduse lui în public — și era de înțeles, căci acest public constituia micul său univers, întreaga lui lume, care se unise ca să-l cinstească. Nu-l speria gândul că avea să vorbească, fiindcă nu cunoștea sfiala celor ce vor să pară grozavi nici a celor ce nu-și găsesc cuvintele; nu era cât de puțin stânjenit, ci stătea drept, ca de obicei, cu capul dat spre spate, ținând mâinile nemișcate; avea atitudinea demnă a muncitorului inteligent, integru și destoinic care nu-și pune niciodată întrebări în legătură cu rostul lui pe pământ.

— M-ați luat pe nepusă masă, începu el, că nu m-așteptam la câte cuvinte bune s-au spus și care fac mai mult decât simbria de administrator, cât o fi ea de mare. Mulțumesc dumneavoastră dom'le Căpitan și dumneavoastră, Mr. Irwine și-ălorlalți prieteni aici de față, care-ați închinat în sănătatea mea și mi-ați urat de bine. Nu s-ar cădea să vă zic că nu-s vrednic să gândiți așa de mine; că nu mi-ar șade bine să zic, drept mulțumire că geaba mă cunoașteți de atât amar de vreme, că n-ați fost în stare să aflați mare lucru despre mine. Ați zis că dacă m-apuc de-o treabă, apoi o duc la bun sfârșit, fie ea plata bună sau mică — și asta, adevărat îi. Dacă n-ar fi așa, mi-ar fi rușine să stau acum în fața dumneavoastră. Da' eu gândesc că așa-i de datoria omului, și că nu-i temei de fudulie; eu unul socot că nu mi-am făcut decât datoria. Ș-apoi, oricare ne-o fi munca, nu facem alta decât să folosim mintea și puterea ce ne-au fost date. Așadar, lauda dumneavoastră, de drept, nu mi se cuvine mie; da' pentru că mi-o dăruiți, eu o iau ca pe un dar și vă mulțumesc. Cât despre noua slujbă ce mi-a fost încredințată, n-am ce zice alta, decât c-am primit-o, fiindc-a fost vrerea Căpitanului Donnithorne, și am să mă străduiesc, cât m-or ține puterile, să nu-l dezamăgesc. Că nu-mi doresc stăpân mai bun ca el, și de aceea mai multă tragere de inimă o să am să muncesc pentru bucata mea de pâine fiindcă știu că-i pentru sporu' lui. Că el fi unu' dintre ăi care vrea să facă bine, să lase-n urmă lumea cât de cât mai bună de cum a apucat-o, și asta, gândesc eu, că trebuie să vrea și să poată fiecare om, fie că-i mare, fie că-i mic,

ori cu banii lui, ori cu brațele lui. Nu mai zic acu' nimic de el : da' cât oi trăi d-acu'ncolo, am să-i arăt cu fapta, recunoștința ce-i port.

Foarte diverse fură opiniile față de cuvântarea lui Adam : câteva dintre femei șușotiră cum că nu-și exprimase îndeajuns recunoștința și că fusese cum nu se poate mai semeț ; dar majoritatea bărbaților căzură de acord că vorbise cum nu se putea mai bine și că Adam era om de nădejde. În timpul acestor comentarii și al discuțiilor care începuseră privind intențiile moșierului ăl bătrân de a angaja sau nu un intendent, cei doi domni se ridicară și se îndreptară spre masa unde ședeau femeile și copiii. Aici, bineînțeles nu se bea bere din cea tare, ci se adusese vin și fructe — coacăze sângerii pentru copii și niște vișinată grozavă pentru mame. În capul mesei trona Mrs. Poyser, cu Totty în brațe ; fetița își băgase nasul până în fundul unui pahar, încercând să culeagă miezul de sâmburi din băutură.

— Ce mai faci Mrs. Poyser ? întrebă Arthur. Ce spui ce frumoasă cuvântare a ținut bărbatul dumitale?

— Ei, domnule, când e să vorbească, bărbații parc-au limba cusută-n gură, mai mult trebuie să ghicești, ca la muți, ce vor să spună.

— Cum ? Crezi că dumneata te-ai fi descurcat mai bine ca el ? se miră Mr. Irwine râzând.

— Apoi, ce să zic, eu când am de zis ceva, nu duc lipsă de cuvinte, slava Domnului. Nu că i-aș găsi cusur lu' bărbatu'meu, că el chiar de nu vorbește mult, da' ce spune aia și face.

— Cred că n-am văzut petrecere mai frumoasă ca asta, mai spuse Arthur privind obrajii ca merele ai copiilor. Mătușa mea și domnișoarele Irwine or să vină îndată și ele. S-au temut c-o să fie prea multă gălăgie în timpul cuvântărilor, dar ar fi păcat să nu vadă cum prânziți.

Își continuă plimbarea în jurul mesei, schimbând câte o vorbă cu mamele, mângâind copiii, iar Mr. Irwine îl urmă tăcând, făcând doar câte un semn din cap, ca să nu fie băgat în seamă căci, în această împrejurare, atenția tuturor i se cuvenea lui Arthur, eroul zilei. Arthur nu îndrăzni să se oprească în dreptul lui Hetty ; ci doar se înclină când ajunse în fața

ei. Biata fată simți inima umplându-i-se de amărăciune; căci ce femeie suportă indiferența, chiar când știe că nu-i decât o mască sub care se-ascunde iubire? Hetty își închipui că trăia cea mai nefericită zi din existența ei; o clipă, lumina rece a realității, pătrunse în lumina viselor ei: Arthur care, doar câteva ceasuri mai devreme, îi păruse atât de aproape, se afla acum foarte departe, atât de departe, ca eroul unei procesiuni față de privitorul umil din mulțime.

CAPITOLUL 25

ÎNTRECERILE

Dansul trebuia să înceapă după ora opt; dar lucrurile fuseseră astfel potrivite, ca fetele și flăcăii care aveau chef să danseze mai devreme, pe iarba verde a pajiștei, să nu ducă lipsă de muzică; nu era oare orchestra clubului de binefaceri în stare să execute cântece vesele de joc, din cele de țară și din cele scoțiene? Mai fusese adusă și o formație mare de suflători de la Rosseter; ca să nu mai vorbim de vioara lui Joshua Rann, care din altruistă prevedere își luase instrumentul cu sine, în cazul în care cineva dând dovadă de bun gust, în loc să danseze, ar fi preferat să asculte un solo de vioară.

Când soarele părăsi pajiștea din fața casei, începură întrecerile. Printre acestea se numărau: cățărarea pe stâlpii bine lustruiți, pregătiți anume pentru competiție, alergări la care participau femeile vârstnice sau concurenți legați în saci, ridicări de greutăți și felurite alte probe în care oamenii își arătau puterea sau îndemânarea, ca de pildă mersul într-un picior cale cât mai lungă — întrecere pe care nu se îndoia nimeni că avea s-o câștige Ben Așchie, „omul ăl mai mlădios și sprinten din ținut". Cea mai importantă din toate rămânea însă întrecerea între măgari, în care, conform principiilor democratice, fiecare încuraja măgarii celorlalți, câștigătorul cursei urmând să fie gloaba care ajungea ultima la țintă.

Curând după orele patru, majestuoasa Mrs. Irwine, îmbrăcată cu rochia ei de mătase grea, învăluită în

dantele negre și urmată de membrii familiei Donnithorne și de oaspeții lor, își făcu apariția la brațul lui Arthur care-o conduse la jilțul anume pregătit pentru ea sub pânza de cort dungată de unde urma să împartă premiile învingătorilor. Din respect și modestie, Miss Lydia, căreia de drept îi revenea această sarcină de onoare, ceruse permisiunea să i-o cedeze bătrânei doamne cu port regesc, iar Arthur fusese prea fericit să-i ofere nașei sale ocazia de a patrona, cunoscându-i gustul pentru asemenea spectaculoase oficii. După ei venea Mr. Donnithorne — bătrânelul uscățiv, îngrijit și parfumat — cu politețea lui pedantă și acidă, dând brațul domnișoarei Irwine; Mr. Gawaine era întovărășit de Miss Lydia, indiferentă și țeapănă în rochia ei elegantă din mătase de culoarea florii de piersică; ultimul păși Mr. Irwine împreună cu sora lui, Anne. Nici un alt prieten al familiei în afară de Mr. Gawaine nu fusese invitat; a doua zi avea să aibă loc o masă pentru nobilimea din ținut, azi însă toate forțele erau concentrate anume pentru ca oamenii de pe moșie să se distreze cât mai bine.

În fața cortului, despărțind peluza de restul grădinii, era un șanț peste care se construise în grabă un pod pentru învingătorii chemați să-și primească trofeele și pentru alți musafiri răspândiți în grupuri sau așezați pe băncile aduse pe tăpșan, dincolo de șanț.

— Frumoasă priveliște, zău că-mi place, declară bătrâna doamnă, cu glasul ei adânc, aruncând, în vreme ce se așeza, o privire asupra decorului viu colorat, proiectat pe fundalul verde închis al copacilor. Este probabil ultima mare petrecere pe care-o mai apuc, afară doar dacă tu, Arthur, te grăbești să te însori. Da să iei seama să-ți găsești mireasă frumoasă, altfel prefer să mor înainte de-a o vedea!

— Greu să fie cineva pe placul dumitale, nașă! răspunse Arthur. Teamă mi-e că oricum o fi aleasa mea, tot ai să-i găsești cusur.

— În nici un caz să nu-mi vii cu una care nu-i frumoasă. Mie nu-mi ajunge să fie admirabilă, calitate inventată anume pentru a scuza existența urâților. Și, Doamne ferește, să nu fie proastă, că tu ai nevoie de o femeie care să te strunească, și dacă-i proastă,

n-are să poată. Da' cine-i bărbatul ăla de colo, tânăr și-nalt, care stă în picioare cu capul dezgolit și are grijă de femeia aia înaltă de lângă el, maică-sa probabil?

— Cum, nu-l recunoști, mamă? se miră Mr. Irwine. E Seth Bede, fratele lui Adam — metodist, dar bărbat tare bun. Bietul Seth! de la o vreme încoace, pare tare amărât — credeam că din pricina împrejurărilor în care a murit taică-su, dar am aflat de la Joshua Rann că voia să se însoare cu fata aceea cuminte și drăguță care nu de mult, până luna trecută, predica metodiștilor de pe aici; bănuiesc că ea nu l-a vrut.

— Parcă-mi amintesc c-am auzit de ea. Da-s atâția oameni pe aici pe care nu-i cunosc, că au crescut și s-au schimbat de când obișnuiam să ies și să umblu prin sat.

— Nemaipomenit ce vedere bună ai, doamnă Irwine! se minună bătrânul Mr. Donnithorne, ducând la ochi un *face-à-main* cu sticlele groase. Cum poți distinge de la distanță până și expresia unui chip? Pentru mine, fața acestui tânăr e ca o pată tulbure și stearsă. Cred că te întrec, însă, când privesc ceva de aproape. Citesc fără ochelari literele de tipar, oricât de mici.

— Ei, domnule dragă, dumneata ai început prin a fi miop și miopii își păstrează vederea. La citit, eu am nevoie de ochelari, și încă foarte tari, în schimb văd din ce în ce mai bine de la distanță. Dacă mai trăiesc încă cincizeci de ani, nici să deslușesc n-am să pot ceea ce văd ceilalți; am să ajung ca un om care stă în fundul unei fântâni și privește numai la stele.

— Atenție! exclamă Arthur. Babele sunt gata de întrecere. Care crezi că iese prima, Gawaine?

— Aia cu picioare lungi, dacă nu cumva sunt mai multe probe. Atunci poate că învinge aia scundă și sfrijită.

— Mamă, acolo în dreapta sunt Mr. și Mrs. Poyser, o informă Miss Irwine. Mrs. Poyser se uită la dumneata. Fă-i un semn.

— Bineînțeles că-i fac! spuse bătrâna Mrs. Irwine, salutând gratios din cap. O femeie care-mi trimite brânză și smântână atât de bune trebuie băgată-n seamă.

Doamne, ce copil dolofan ține pe genunchi! Dar fata de lângă ea, aia drăgălașă și cu ochii negri, cine e?

— E Hetty Sorrel, interveni Miss Lydia Donnithorne — nepoata lui Martin Poyser — o fată drăguță și foarte arătoasă. Camerista mea a învățat-o să brodeze si mi-a reparat cu multă iscusință niște dantele — cu foarte multă iscusință.

— Bine, mamă, dar Hetty locuiește la ferma Hall de vreo șase-șapte ani! spuse Miss Irwine. Nu se poate să n-o mai fi văzut până acum.

— Nu, copila mea, n-am mai văzut-o, răspunse Mrs. Irwine, continuând să se uite la Hetty. Cel puțin, nu așa cum e acum. Arătoasă spui? E frumoasă de pică! De când eram tânără n-am mai văzut o fată atât de frumoasă. Păcat că asemenea nestemată a nimerit printre fermieri când ar fi prins atât de bine unei familii nobile, fără avere! Căci viitorul ei bărbat n-o s-o prețuiască mai mult decât dacă avea ochii rotunzi și părul roșu.

Cât timp Mrs. Irwine vorbi despre Hetty, Arthur nu cuteză să-și întoarcă privirea spre dânsa. Făcându-se că nu aude, își găsi ceva de lucru în celălalt capăt al mesei. Dar și fără să se uite la Hetty, o vedea destul de bine; auzind cum i se laudă frumusețea, o găsea și mai frumoasă, căci părerile altora ofereau sentimentelor sale un teren foarte prielnic, din care își trăgeau seva pentru a crește năvalnic. Da, Hetty era în stare să sucească mințile unui bărbat și oricine, în locul lui Arthur, la fel ar fi procedat și ar fi simțit. Renunțând la ea, așa cum se hotărâse, săvârșea o faptă de care avea să-și amintească totdeauna cu mândrie.

— Nu, mamă, se amestecă în discuție Mr. Irwine, nu pot fi de acord cu dumneata. Oamenii simpli nu sunt chiar atât de mărginiți cum îți închipui. Bărbatul cel mai necioplit, dacă are un dram de minte și de simțire, își dă seama de deosebirea dintre o femeie frumoasă și delicată și una cu trăsături grosolane. Dacă stă lângă ele, până și un câine simte diferența. Poate că nici bărbatul nu izbutește să explice mai bine decât câinele înrâurirea pe care o are asupra lui o delicatețe, dar de simțit o simte.

— Ce vorbești, Dauphin? Ce se pricepe un burlac bătrân ca tine în treburi de astea?

— În asemenea probleme, burlacii bătrâni se pricep mai bine decât bărbaţii însuraţi, căci au mai mult răgaz să contemple lumea. Ca să-şi păstreze judecata limpede, un adevărat estet nu trebuie să aibă o femeie pe care să o socotească a lui. Dar, revenind la ceea ce vă spuneam, tânăra predicatoare metodistă de care v-am pomenit adineauri, mi-a povestit că a vorbit în faţa unor mineri dintre cei mai necioplţi, care i-au arătat respect şi s-au purtat cuviincios. Motivul — pe care dânsa nu-l cunoaşte — este că pe chipul ei se citeşte bunătate, gingăşie şi curăţenie sufletească. O astfel de femeie aduce cu sine o adiere din „văzduhul raiului", la care nu rămâne nesimţitor nici un bărbat, oricât de necioplit.

— Ia uite colo alt exemplar reuşit: muieruşca sau fetişoara aia — ce-o fi ea — care vine să-şi primească premiul, spuse Mr. Gawaine. E una dintre cele care au alergat în saci, înainte de venirea noastră.

„Exemplarul reuşit" era vechea noastră cunoştinţă Bessy Cranage, zisă şi Bess a' lu' Chad: trupul durduliu şi obrajii mari şi roşii, erau parcă şi mai coloraţi. Cu părere de rău trebuie să spun că, după plecarea lui Dinah, Bessy purta din nou cercei, iar astăzi îşi pusese toate gătelile şi podoabele pe care le avea. Dacă cineva ar fi privit în sufletul bietei Bessy, ar fi găsit acolo nădejdi şi frământări mărunte, izbitor de asemănătoare cu cele ale lui Hetty. În privinţa sentimentelor, poate că avantajul era de partea lui Bessy. Dar ce diferită era înfăţişarea celor două fete: chipul lui Bessy cerea palme, în vreme ce pe Hetty îţi venea s-o săruţi.

Bessy participase la întrecerea cea înverşunată la îndemnul firii sale de băietan zvăpăiat, dar şi din dorinţa de a câştiga premiul: cineva îi spusese că primele dintre concurente aveau să primească pelerine şi rochii elegante. Acum se îndrepta spre cort, făcându-şi vânt cu batista şi cu ochişorii ei rotunzi strălucind de bucurie.

— Premiul pentru prima alergare în saci, spuse Miss Lydia, înmânându-i lui Mrs. Irwine un pachet voluminos, înainte ca Bessy să ajungă în dreptul mesei încărcate cu daruri. O rochie trainică şi groasă şi o bucată de postav cenuşiu

— Nu credeai ca învingătoarea să fie atât de tânără, nu-i așa, mătușă? întrebă Arthur. N-ai putea găsi altceva pentru fata asta, și să păstrezi rochia mohorâtă pentru o femeie mai în vârstă?

— N-am cumpărat decât lucruri folositoare și trainice, răspunse Miss Lydia, potrivindu-și dantelele. N-am de gând să stârnesc fetelor de fermieri pofta de zorzoane. Am și o pelerină stacojie, dar o țin pentru bătrâna care iese învingătoare.

La auzul acestor cuvinte, Mrs. Irwine îi aruncă lui Arthur o privire ironică. În fața lor, Bessy nu mai prididea cu reverențele.

— Mamă, dânsa e Bessy Cranage, spuse blând Mr. Irwine. Fata lui Chad Cranage, fierarul.

— Firește ! Uite, Bessy, aici e premiul tău — niște lucruri foarte bune, care o să-ți ție de cald la iarnă. Nu ți-a fost ușor să le câștigi, pe o zăpușeală ca asta.

Bessy se bosumflă când văzu rochia urâtă, croită dintr-un material aspru și gros care acum, în căldura de iulie, părea cu atât mai grosolan. Făcu din nou câteva reverențe, cu ochii plecați și cu buzele tremurând, apoi se retrase.

— Biata fată, comentă Arthur. Cred că e dezamăgită. Mai bine căpăta ceva pe gustul ei.

— Are un aer cam înfipt, observă Miss Lydia. Nu trebuie să ne luăm după gusturile ei și ale altor fete ca ea.

În sinea lui, Arthur hotărî să-i dăruiască chiar în acea zi bani cu care Bessy să-și cumpere ceva după pofta inimii. Neștiind însă de consolarea ce i se pregătea, ea se furișă din luminișul unde o puteau vedea cei din cort, aruncă bocceaua nesuferită la rădăcina unui copac și izbucni în plâns, acompaniată de corul de chicoteli al copiilor. Verișoara și tiza ei măritată o zări, se grăbi să-și dea pruncul în grija bărbatului și să vină lângă dânsa.

— Ce-ai pățit? întrebă Bess cea măritată, ridicând bocceaua de jos și examinând-o atentă. Ai nădușit toată că te-ai băgat s-alergi ca proasta. Ia te uită ce rochie bună și ce stofă sănătoasă ți-au dat. Mai bine-o păstrau pentru ăi cu mintea întreagă, de nu se bagă-n sminteli d-astea. Dă-mi și mie din postavul ăsta să

fac o hăinuță la băiat, știu că nu ești apucătoare, și-am spus-o și altora.

— N-ai decât să-l iei tot, mie nici că-mi pasă, răspunse înciudată Bess cea nemăritată ștergându-și lacrimile și încercând să-și alunge obida.

— Apoi dacă vrei să te scapi de lucrurile astea, mie-mi prind bine, spuse dezinteresata verișoară, plecând repede cu bocceaua, ca nu cumva Bess a lui Chad să se răzgândească.

Dar această fetișcană rumenă în obraji avea firea schimbătoare și nu se lăsa mistuită de necazuri; când competițiile atinseră momentul culminant — cursa de măgari — dezamăgirea ei dispăruse cu desăvârșire. Bess luă înfocată parte la sâsâiturile cu care fetele îndemnau măgarul cel rămas în urmă, în vreme ce băieții recurgeau la argumentul ciomegelor. Dar forța cugetului măgăresc constă în adoptarea unei atitudini inverse celei în favoarea căreia pledează argumentele, ceea ce, la drept vorbind, cere o tărie morală tot atât de mare ca supunerea necondiționată la poruncă. Iar urecheatul în cauză dovedi înaltul său grad de inteligență, transformându-se în stană de piatră când ploaia de lovituri se înteți. În uralele răsunătoare ale mulțimii, un zâmbet radios lumină fața lui Bill Downes, cioplitorul în piatră și călărețul plin de noroc al acestui dobitoc superior, ce stătea calm, cu picioarele tepene, repurtând astfel victoria.

De premiile pentru bărbați se ocupase Arthur și Bill avu bucuria să capete un splendid briceag, înzestrat cu atâtea lame și sfredeluri încât chiar un om naufragiat pe o insulă pustie s-ar fi descurcat cu el fără s-aibă nevoie de altă unealtă. Îndată după ce căpătă trofeul, se răspândi vestea că Ben Aşchie avea de gând să ofere adunării un spectacol improvizat și gratuit, anume un dans marinăresc. Coregrafia nu-i aparținea dar interpretarea era atât de deosebită și complexă, încât nimeni nu-i putea tăgădui meritul originalității. Mândria de artist a lui Ben — a cărui măiestrie făcea totdeauna senzație la praznicul anual — nu avusese nevoie de alt imbold decât de câteva stacane de bere bună, pentru a-l convinge că dansul său îi va da gata pe boieri. Ben se bucură de sprijinul substanțial al lui Joshua Rann, care declară că acesta

era felul cel mai nimerit de a-i mulțumi tânărului Mr. Donnithorne, pentru osteneala ce-și dase pentru ei. Opinie care, exprimată de un personaj atât de grav, nu vă va surprinde când veți afla că Ben îl rugase să-l acompanieze la vioară; de aceea Mr. Rann era convins că, chiar dacă dansul nu va fi la înălțime, muzica va compensa orice scădere. Fiind și el de față la discutarea propunerii, Adam îl sfătui pe Ben să nu se facă de râs — povață care precipită definitiv hotărârea dansatorului: doar nu avea să renunțe la intențiile sale, numai pentru că nu erau pe placul lui Adam.

— Asta ce mai e? întrebă bătrânul Mr. Donnithorne. E un număr organizat de tine, Arthur? Uite-l pe contopist cu vioara în mână, și un șmecher cu floare la butonieră.

— Nu, habar n-am despre ce-i vorba! Dumnezeule mare, o să avem parte de un dans! E unul dintre dulgheri — îmi scapă cum îl cheamă.

—E Ben Cranage — Ben Aşchie, cum i se mai spune, îi aminti Mr. Irwine. Cam trage la măsea, mi se pare. Anne, draga mea, ai obosit, nu mai rezişti. Haí în casă, să te mai odihnești până la cină.

Miss Anne acceptă invitația și bunul ei frate o scoase din mulțime. După câteva acorduri în chip de preludiu, Joshua se lansă în „Cocarda cea albă", după care urmă un potpuriu. Instrumentistul trecea cu dibăcie de la o melodie la alta, grație urechii sale muzicale, dar ce disperare l-ar fi cuprins dacă ar fi știut că atenția publicului era atât de absorbită de dansul lui Ben, încât mai nimeni nu lua în seamă acompaniamentul.

Ați văzut vreodată un țăran englez autentic interpretând un solo de dans? Poate că nu cunoașteți decât pe pseudo-țăranul din balete, vesel și zâmbitor ca poza de pe o placă de faianță, cu grațioase suceli ale șoldurilor și cu mișcări insinuante din cap. E un fals care seamănă tot atât de bine cu originalul ca și „Valsul păsărilor" cu ciripitul lor. Ben nu schița nici un zâmbet, mișcându-și trupul dar păstrându-și fața imobilă, ca o maimuță dresată — serios ca un filozof pe cale de a verifica pe propria sa persoană doza de

scuturături şi varietatea de unghiuri pe care o suportă mâinile şi picioarele omului.

Ca să acopere hohotele de râs din cortul boierilor, Arthur aplauda fără încetare, strigând „bravo!" Ben găsi totuşi şi un admirator, a cărui privire îi urmărea fiecare mişcare cu o fervență gravitate. Era Martin Poyser, care stătea pe o bancă, ţinându-l pe Tommy între genunchi.

— Ce zici de Ben? o întrebă el pe soţia sa. Se ţine-n pas cu muzica de parc-ar fi ceasornic. Dansam şi eu destul de bine când eram mai uşurel, da' niciodată n-am fost în stare să-mi potrivesc ca el pasul după cântec.

— Eu zic că nu-i cine ştie ce scofală să ai aşa picioare, replică Mrs. Poyser. Mai bine-i să ai ceva în cap, că dacă Ben nu-l avea gol ca un bostan răscopt apoi nu se-ncumeta să ţopăie, de-i văd că se prăpădesc de râs.

— Ce-i rău în asta, las' să facă haz, reluă Mr. Poyser, pe care cu greu îl scotea cineva din sărite. Da' mi se pare că acu' se duc la masă. Hai să ne dezmorţim şi noi, vrei? Să vedem ce mai face Adam Bede. Are-n seamă băutura şi cred că nu prea i-a ars de petrecere.

CAPITOLUL 26

PETRECEREA

Ca sală de dans, Arthur alesese holul de la intrare, măsură foarte cuminte, căci era o încăpere aerisită, cu uşi mari dând spre grădină şi spre celelalte odăi. Desigur, podeaua de piatră nu era tocmai potrivită pentru dans, dar majoritatea dansatorilor erau deprinşi să petreacă de Crăciun jucând pe duşumelele de piatră ale bucătăriilor. În comparaţie cu holul, celelalte încăperi păreau nişte dulapuri: avea tavanul înalt, împodobit cu ştucaturi — îngeraşi, trâmbiţe şi jerbe de flori — iar pe pereţi atârnau portrete de eroi, alternând cu statui adăpostite în nişe. Era locul potrivit pentru a fi decorat cu ramuri verzi şi, profitând de ocazie, Mr. Craig îşi etalase plantele de

seră afirmându-şi astfel talentele de grădinar. Treptele lungi ale scării de piatră erau căptuşite cu perne rezervate copiilor care urmau să stea, laolaltă cu slujnicele până la nouă şi jumătate, în chip de spectatori; iar cum la petrecere nu fuseseră invitaţi decât arendaşii şi fermierii mai de vază, era loc din belşug pentru toată lumea. Agăţate sus de tot, printre crengi verzi, lampioanele de hârtie colorată încântau ochiul: după ce strecurau o privire înăuntru, soţiile şi fiicele fermierilor dobândeau convingerea că nimic nu putea fi mai fastuos pe lume: acum ştiau cum locuiau regele şi regina şi gândurile li se îndreptau, cu oarecare milă, spre rudele şi cunoştinţele lor, care nu aveau acest minunat prilej de a afla cum se trăieşte în înalta societate. Lampioanele erau aprinse, deşi soarele abia apusese şi văzduhul se scălda în lumina domoală a amurgului, când parcă se vede mai limpede decât ziua în amiaza mare.

Frumoasă era priveliştea şi în grădinile conacului! Fermierii cu familiile lor se plimbau pe peluză, printre flori şi arbuşti, sau pe lângă aripa de răsărit, pe aleea largă şi dreaptă, mărginită de un covor de iarbă catifelată, împodobit ici-colo de un cedru tenebros, cu ramurile teşite, sau de un brad majestuos în formă de piramidă, cu crengi tivite în verde deschis, mângâind pământul. Grupurile de săteni din parc se răriseră, tinerii îndreptându-se spre galeria mănăstirii transformată pentru ei în sală de dans — la geamurile căreia începuseră să sclipească luminile, iar vârstnicii, mai trezi gândindu-se că era timpul să pornească încetişor spre casă. Printre aceştia din urmă se afla şi Lisbeth Bede, însoţită de Seth căruia conştiinţa nu-i îngăduia să danseze. Fusese trist şi melancolic toată ziua: o simţise pe Dinah mai aproape ca niciodată în această ambianţă, unde nimic nu semăna cu ea. Când se uita la figurile neroade şi la rochiile în culori vesele ale tinerelor din jurul său, amintirea chipului ei îl răscolea şi mai puternic — aşa cum frumuseţea şi măreţia unei madone zugrăvite pe pânză sunt mai izbitoare în contrast cu un cap vulgar care, o clipă, o ascunde privirilor. Purtând-o pe Dinah în suflet, răbda mai uşor toanele maică-si, care, de un ceas încoace, era iarăşi pusă pe ceartă. Biata

Lisbeth era prada unor sentimente care se băteau cap în cap. Mândria şi bucuria pricinuită de respectul arătat iubitului ei fiu, Adam, începuseră să pălească din cauza geloziei şi a neliniştii, redeşteptate în clipa când Adam o anunţase că fusese invitat de căpitanul Donnithorne în holul conacului. Simţea cum Adam se îndepărta tot mai mult de ea: ar fi dorit ca trecutele necazuri să se abată iarăşi asupra lor, numai ca Adam să-şi plece din nou urechea la suferinţa ei.

— Bine-ţi şade, n-am ce zice! Nu-s nici cinci săptămâni de când l-am îngropat pe taică-tău şi ţie la joc ţi-i capu'! Mai bine intram şi eu odată cu el în mormânt, decât să fac umbră pământului degeaba, să se-mpiedice ăilalţi de mine când le arde de petreceri.

— Hai, maică, nu-mi căta ceartă! răspunse Adam, hotărât să nu-şi piardă răbdarea. Nu intru-n joc, mă uit doar. M-a poftit Căpitanu' şi să nu mă duc, nu se face, mi-ar putea-o lua în nume de rău. Ai văzut cât bine mi-a făcut.

— Fă cum te taie capu', că nu maică-ta o să-ţi stea ţie în drum. Că biata de ea-i un ciot uscat şi tu te-ai rupt de ea, ca aluna coaptă.

— Bine, maică, iaca merg la Căpitan şi-i zic că nu vreau să-ţi faci sânge rău fiindcă stau la petrecere şi că de aia mai bine mă-ntorc acasă. Traq nădejde că n-o să se supere, încheie Adam cu părere de rău, căci tare ar fi vrut să rămână de dragul lui Hetty.

— Nu, nu, nici pomeneală — lu' boieru' ăl tânăr o să-i sară ţandăra. Du-te şi fă cum ţi-a poruncit şi eu merg acasă cu Seth. Văd şi singură ce cinste-ţi face să te poftească — şi cine să se mândrească mai mult ca maică-ta? Nu ea te-a crescut şi te-a'ngrijit toţi anii ăştia?

— Atunci cu bine, maică, cu bine, Seth — nu uita de Gyp când ajungi acasă, spuse Adam, îndreptându-se spre locul de petrecere.

Spera să întâlnească acolo familia Poyser, căci fusese atât de ocupat toată după-amiaza, încât nu avusese timp să stea de vorbă cu Hetty. Zărind în depărtare pe aleea largă şi pietruită grupul căutat, se grăbi să-i iasă în întâmpinare.

— Bine-mi pare că te văd, Adam! exclamă Mr. Poyser, care o ducea pe Totty în braţe. Nădăjduiesc

c-o să petreci şi tu acu că altă treabă n-ai. Iacă-tă-o şi pe Hetty care a făgăduit la o mulţime de cavaleri să joace cu ei şi tocmai o-ntrebam dacă s-a-nvoit şi cu tine, da' zice că nu.

— Apoi nu prea-mi vine mie să joc astă-seară, răspunse Adam, care, privind-o pe Hetty, se şi simţi ispitit să se răzgândească.

— Prostie! făcu Mr. Poyser. Toată lumea dansează astă-seară, afar' de boieru' ăl bătrân şi de Mrs. Irwine. Mrs' Best ne-a zis că Miss Lydia şi Miss Irwine o să danseze şi ele şi boieru' ăl tânăr o s-o ia întâi pe nevastă-mea, ca să deschidă balu', aşa că, vrând-nevrând o să trebui' să joace şi ea, că nu s-a mai urnit de pe scaun de la Crăciunu' dinainte de s-a născut Totty. De ruşine măcar şi tot trebuie să intri în joc, Adam; auzi vorbă, flăcău voinic, mai mare dragu' să-l vezi cum dansează, şi el să stea ca momâia!

— Nici nu s-ar cădea! îl completă Mrs. Poyser. O fi el dansu' o prostie, da', dacă toată viaţa stai să-alegi ce-i prostie şi ce nu, apoi să ştii că n-ajungi departe. Când fiertura-i gata, cată de mănâncă păsatu', altfel te-alegi numa cu zeama.

— Dacă-i aşa şi se-nvoieşte Hetty, dansez cu ea primul dans care i-a rămas liber, spuse Adam convins poate de argumentul lui Mrs. Poyser, poate de un altul, ştiut numai de el.

— Al patrulea-i liber, răspunse Hetty. De vrei, dansez cu tine.

— Da' trebui' se-ncepi chiar cu ăl dintâi, Adam sări Mr. Poyser, altfel o să se mire lumea. Găseşti aici o mulţime de fete drăguţe, ai de un' să-ţi alegi una pe gustu' tău, că nici ele nu-s în largul lor când băieţii stau deoparte şi nu le poftesc la dans.

Adam recunoscu că Mr. Poyser avea dreptate: nu se cuvenea să danseze numai cu Hetty. Amintindu-şi că Jonathan Burge avea anumite motive de supărare, se hotărî s-o invite pe Mary, dacă nu cumva îşi găsise alt cavaler.

— I-auziţi, orologiu' ăl mare, bate de opt, spuse Mr. Poyser; trebui' să iuţim pasu', altminteri boieru' şi cucoanele o să fie-acolo 'naintea noastră şi asta nu-i frumos.

Într-adevăr, de îndată ce intră în sală și cei trei copii fură instalați pe treptele scării, sub privegherea lui Molly, ușile pliante ale salonului se dădură în lături : Arthur, în uniformă de gală, o conduse pe Mrs. Irwine, pe o estradă acoperită cu un covor și împodobită cu plante de seră. De acolo aveau să asiste la bal mama pastorului, Miss Anne și bătrânul Mr. Donnithorne, asemenea regilor și reginelor dintr-o piesă de teatru. Arthur își pusese uniforma de dragul arendașilor săi, care se mândreau cu gradul lui în miliție de parcă ar fi fost prim-ministru. Era foarte mulțumit să le facă pe plac, mai ales că uniforma îi venea foarte bine.

Înainte de a se așeza, boierul cel bătrân făcu înconjurul sălii, pentru a-i saluta pe fermieri și a spune câteva cuvinte politicoase soțiilor lor. Era totdeauna cuviincios, dar fermierii, la început mirați, descoperiseră că această purtare ascundea o fire necruțătoare. Astă-seară, toată lumea băgă de seamă că Mr. Donnithorne se arătă deosebit de amabil față de Mrs. Poyser, informându-se de sănătatea ei și recomandându-i să folosească, ca și el, apa rece drept întăritor, evitând medicamentele. Mrs. Poyser făcu reverențele de rigoare și-i mulțumi fără să-și piardă cumpătul, dar, după ce Mr. Donnithorne trecu mai departe, șopti soțului său :

— Să n-apuc ziua de mâine dacă ăsta nu pune ceva la cale-mpotriva noastră. Diavolu' nu dă din coadă de pomană.

Mr. Poyser nu apucă să-i răspundă, căci își făcuse apariția Arthur :

— Mrs. Poyser, am venit să te rog să-mi faci cinstea de a dansa cu mine primul dans. Iar pe Mr. Poyser dă-mi voie să-l duc la mătușa mea, care vrea să danseze cu dânsul.

Când Arthur o conduse în capătul sălii, obrajii palizi ai lui Mrs. Poyser se îmbujoraseră de plăcere și emoție. În schimb, Mr. Poyser — care, grație unui păhărel în plus, era convins că arăta și dansa la fel de bine ca în anii tinereții — îi însoți țanțoș până la Miss Lydia încredințat că aceasta nu avusese niciodată un partener în stare s-o ridice atât de sus ca el. Pentru a nu nedreptăți nici una din cele două parohii,

Miss Irwine dansă cu Luke Britton, cel mai de seamă fermier din Broxton, iar Mr. Gawaine cu Mrs. Britton. După ce o conduse spre estradă pe sora sa Anne, Mr. Irwine se îndreptă spre clădirea mănăstirii, așa cum se înțelesese cu Arthur, ca să vadă cum se desfășura petrecerea sătenilor. Între timp, în sala conacului, toate perechile mai puțin distinse își ocupaseră locurile pentru dans: Hetty la braț cu inevitabilul Mr. Craig iar Mary Burge cu Adam. Și iată că orchestra intonă primul cântec și toți începură să joace un joc de țară, cel mai frumos dintre toate.

Păcat că sala nu avea dușumea de scânduri, căci tropotul ritmic al încălțărilor groase ar fi răsunat mai frumos chiar decât tobele. Acel bocănit vesel, acea grațioasă înclinare din cap, însoțită de unduitoarea întindere a mâinii — unde oare le mai întâlnim noi astăzi? Dansul simplu al nevestelor cu fuste lungi și năframe — uitând un ceas de grijile casei și ale lăptăriei, amintindu-și fără regrete de tinerețe, mândre de fetișoarele care săltau alături, dar fără să le pizmuiască — vioiciunea, păstrată anume pentru zile de sărbătoare, a bărbaților așezați — adresând mici complimente soțiilor lor, de parcă le-ar fi făcut din nou curte — stângăcia fetelor și a flăcăilor care nu știau cum și ce să-și vorbească... Bine ar fi să mai avem când și când parte de toate acestea, în locul rochiilor decoltate și a fustelor înfoiate și a privirilor iscoditoare care cercetează cu amănuntul toaletele celorlalte și a bărbaților fără vlagă cu cizme de lac și surâs echivoc.

Ceea ce-i strica oarecum plăcerea lui Martin Poyser era apropierea de Luke Britton, fermierul cel nepriceput. Își pregăti o privire rece pentru clipa când aveau să-și încrucișeze mâinile; dar în fața lui se afla Miss Irwine și, Doamne ferește, n-ar fi vrut să o înghețe pe aceasta în locul nesuferitului de Luke. Așa că, în cele din urmă, Martin renunță să ia vreo atitudine îngăduindu-și, fără reticențe, să fie vesel.

Ce tare îi bătu inima lui Hetty, când se apropie Arthur! Toată ziua abia de o învrednicise cu o privire, dar acum *trebuia* să-i ia mâna. Oare i-o va strânge? Se va uita la dânsa? Dacă nu-i va da nici un semn de dragoste, cu siguranță că va izbucni în plâns. Apăru în fața ei — îi luă mâna — și... i-o strânse. Uitându-se

în ochii lui o clipă, Hetty păli, apoi dansul îi despărți. Paloarea ei îi pricinui lui Arthur o durere surdă care nu-l părăsi, deși fu nevoit să danseze, să surîdă și să glumească toată seara. Așa va arăta Hetty când îi va spune ceea ce trebuia să-i spună; iar el nu va fi în stare să suporte și din nou își va pierde capul. Dar expresia lui Hetty nu avea sensul pe care-l atribuise Arthur: în sufletul fetei se dădea o luptă între dorința ca el s-o ia în seamă și teama de a se trăda în fața celorlalți. Chipul lui Hetty avea un limbaj care nu traducea prea fidel sentimentele. Există fețe pe care Natura le-a înzestrat cu putința de a exprima foarte patetic nu numai frămîntările sufletești ale persoanei respective, ci întregul tumult de bucurii și dureri ale generațiilor trecute: ochi în care se citește dragoste adîncă — dragoste care a existat, fără îndoială, cîndva și mai există încă, dar care n-a aparținut acestor ochi, ci altora — mai spălăciți poate și incapabili s-o exprime — așa cum limba unui popor, deși plină de poezie, o regăsești pe buze ce nu se pricep s-o simtă. Expresia lui Hetty îl umplu pe Arthur de teamă — o teamă amestecată cu o nemărturisită și primejdioasă bucurie — că fata îl iubea prea mult. Hotărârea pe care o luase devenea din ce în ce mai greu de împlinit, căci ar fi renunțat la trei ani de tinerețe, de dragul fericirii de a se lăsa pradă, fără remușcări, pasiunii sale pentru Hetty.

Chinuit de aceste gânduri contradictorii, Arthur o duse pe Mrs. Poyser — care gâfâia istovită, jurându-se în sinea ei că nimeni pe lume n-ar putea-o ademeni să mai danseze — în sufragerie, unde masa întinsă aștepta oaspeții să se îndestuleze după pofta inimii.

— Aveam grijă ca Hetty să nu uite de dansu' ce vi l-a făgăduit, spuse cu nevinovăție buna Mrs. Poyser. I-atât de uitucă încât era în stare să-și dea toate dansurile. Așa că i-am zîs să nu se-nvoiască cu prea mulți cavaleri.

— Mulțumesc, Mrs. Poyser, răspunse Arthur, nu fără remușcări. Acuma, ia te rog loc în fotoliul acesta confortabil: iată-l și pe Mills, care te va servi cu tot ce-i ceri.

Apoi ieși repede din sufragerie, ca să ia la dans o altă nevastă, deoarece trebuia să acorde cinstea cuvenită femeilor măritate, înainte de a-și îngădui să invite

vreuna din fete. Şi dansurile ţărăneşti continuară să se desfăşoare vesele, în tropot de picioare, graţioase înclinări din cap şi unduitoare fluturări de mâini.

În cele din urmă, veni şi rândul celui de al patrulea dans, pe care Adam cel puternic şi grav îl aştepta cu nerăbdarea unui tinerel fiirav de optsprezece ani — când e vorba de prima dragoste, semănăm foarte mult cu toţii. Adam de-abia dacă atinsese vreodată în treacăt mâna lui Hetty, spunându-i bună-ziua sau rămas-bun, şi dansase doar o singură dată cu dânsa. Fără vrerea lui, o urmărise atent cu privirea toată seara, aflând motive şi mai temeinice pentru a o iubi. Găsea că fata avea o purtare cuviincioasă şi liniştită, nu cocheta cu nimeni şi zâmbea mai puţin ca de obicei, ba chiar părea învăluită într-o dulce tristeţe. „Dumnezeu s-o aibă în sfânta lui pază! îşi spuse Adam. Dacă-i trebuie un braţ vânjos să muncească pentru ea şi o inimă s-o iubească, atunci cu mine o să trăiască fericită".

Furat de visuri — se vedea întorcându-se acasă de la lucru, luând-o pe Hetty în braţe şi simţindu-i obrazul catifelat lipit de al său — Adam uită unde se afla; muzica şi zgomotul făcut de dansatori îi treceau pe la ureche ca răpăitul ploii şi vuietul vântului.

Dar la sfârşitul celui de al treilea dans, Adam, dezmeticindu-se, se îndreptă spre Hetty. Aceasta se afla la unul din capetele sălii, lângă scară, şuşotind cu Molly; i-o luase pe Totty din braţe, pentru ca slujnica să-şi poată aduce şalul şi boneta de pe podestul scării. Mrs. Poyser îi dusese pe cei doi băieţi în sufragerie, ca să le dea câte o felie de tort, înainte de a-i trimite acasă cu căruţa, Molly urmând să plece imediat după aceea.

— Dă-mi-o mie, spuse Adam, copiii-s grei când dorm.

Hetty primi cu bucurie, căci nu-i făcea nici o plăcere să stea în picioare cu Totty în braţe. Dar mutarea avu nefericitul rezultat de a trezi fetiţa, la fel de arţăgoasă ca toţi copiii de vârsta sa când sunt treziţi dintr-un somn dulce. În timp ce trecea în braţele lui Adam, Totty deschise ochii şi, cu pumnul stâng, îl izbi peste mână iar cu cel drept se agăţă de şiragul de mărgele de la gâtul lui Hetty. Medalionul sări de sub gu-

lerul bluzei, ața se rupse și Hetty, neajutorată, îl văzu rostogolindu-se pe podea, odată cu mărgelele.

— Medalionul! Medalionul! șopti ea înspăimântată lui Adam. Dă-le-ncolo de mărgele!

Adam, care remarcase medalionul, îl văzu sărind de pe dușumeaua de piatră pe estrada de lemn, unde era instalată orchestra. Când îl ridică, atenția îi fu atrasă de șuvițele brune și blonde de păr, de sub capacul de sticlă, care în cădere rămăsese deasupra și nu se spărsese. Întorcându-l în palmă, văzu și celălalt capac, de aur emailat.

— Nu s-a stricat, spuse el, întinzându-i-l lui Hetty, care nu-l putu însă lua, căci amândouă mâinile îi erau ocupate cu Totty.

— A, nu-i nimic, puțin îmi pasă de el, răspunse Hetty, care, după ce pălise, era acum roșie la față.

— Puțin îți pasă? întrebă Adam, cu gravitate. Erai tare speriată să nu-l pierzi. Las' că-l țiu eu până isprăvești, adăugă dânsul, strângând pumnul, ca să nu-și închipuie ea că voia să-l examineze.

Între timp, Molly venise cu șalul și boneta și, de îndată ce Totty fu în brațele ei, Adam puse medalionul în palma lui Hetty, care-l luă cu un aer de nepăsare și-l vârî în pungă. Era furioasă pe Adam pentru că-l văzuse, dar se hotărî să nu-și trădeze frământarea.

— Uite, spuse dânsa, toți își iau locu' la dans, hai și noi.

Adam încuviință tăcut. O teamă plină de nedumerire pusese stăpânire pe el. Să fi avut oare Hetty un iubit de care el să nu știe? Era convins că rudele fetei nu i-ar fi dăruit un astfel de medalion; și nici unul dintre admiratorii ei pe care-i cunoștea nu avea calitatea de logodnic pe care ar fi trebuit s-o aibă cel ce-i dăduse medalionul. Fără să poată identifica vreo persoană asupra căreia să-și îndrepte bănuielile, Adam simțea doar, cu o sfâșietoare durere că în viața lui Hetty se ivise ceva neștiut de el și că, pe când el prindea nădejde că va avea cândva parte de dragostea ei, fata se îndrăgostise de altul. Dansul nu-i mai făcea nici o plăcere și în ochii săi, ori de câte ori se opreau asupra lui Hetty, se citea o întrebare stânjenită. Nu-i venea nimic în cap ca să-i spună și nici ea, la fel de prost

dispusă, nu avea chef de vorbă. Se bucurară amândoi când dansul luă sfârşit.

Adam se hotărî să nu mai rămână la petrecere, unde nimeni nu-i ducea lipsa şi nimeni nu avea să observe plecarea lui. De cum ieşi pe uşă, începu să meargă cu pasul său obişnuit, grăbindu-se, fără să ştie de ce, şi obsedat de gândul că amintirea acestei zile, plină de atâta cinste şi de atâtea promisiuni, era otrăvită pe vecie. Dar, după ce străbătu o bună bucată de drum, se opri dintr-o dată, fulgerat de o idee care dădu aripi noi speranţelor sale. La urma urmelor, poate că era un prost şi făcuse din ţânţar armăsar. Cine ştie dacă Hetty, mereu ahtiată după podoabe, nu-şi cumpărase ea însăşi medalionul? E drept că părea prea scump pentru punga ei, semănând cu bijuteriile expuse pe satin alb, în vitrina giuvaergiului din Rosseter. Având însă noţiuni foarte aproximative despre valoarea unor astfel de lucruri, Adam îşi închipuia că nu costase mai mult de o guinee. Poate că Hetty strânsese această sumă din darurile de Crăciun şi că, dintr-o pornire copilărească, o cheltuise pe medalion: era atât de tânără şi-i plăceau atât de mult zorzoanele! Dar de ce se speriase aşa tare, pălind şi roşind, ca apoi să se prefacă zicând că nu-i pasă? Poate de ruşine fiindcă Adam văzuse la gâtul ei un obiect atât de scump: îşi dăduse seama că fusese nechibzuită cumpărându-l şi ştia că lui Adam nu-i plăcea lipsa de chibzuială. Era încă o dovadă că Hetty nu era nepăsătoare la ce-i plăcea şi ce nu-i plăcea lui. Tăcerea mohorâtă a lui Adam a făcut-o probabil să creadă că el se supărase foarte şi că era neîngăduitor faţă de slăbiciunile ei. Domolindu-şi pasul şi rumegând noul dumicat de speranţă, Adam începu să fie îngrijorat că purtarea lui putea s-o îndepărteze pe Hetty. Căci, aceasta era — fără îndoială — singura ipoteză justă, şi nu alta! Cum să aibă Hetty un logodnic fără ca Adam să ştie? Nu lipsea niciodată de acasă mai mult de o zi, nu cunoştea pe nimeni care să nu vină la ferma lui Hall şi nu avea secrete faţă de unchiul şi mătuşa ei. Ce nerozie să-şi închipuie că medalionul îl fusese dăruit de un iubit! Cu siguranţă că mica şuviţă de păr negru era a ei; pe cea blondă nu o văzuse bine, aşa că nu era în stare să ghicească cui aparţinea. Poate că mamei sau tatălui lui Hetty, pe

care-i pierduse încă din copilărie, așa că era firesc să-și pună în medalion și o șuviță de-a ei.

Înfășurându-se astfel într-un ingenios păienjeniș de probabilități — scutul cel mai sigur pe care un înțelept îl poate pune între sine și adevăr — Adam se duse la culcare cu cugetul împăcat. Ultimele gânduri se topiră într-un vis fermecător: se făcea că era din nou cu Hetty, la ferma Hall, și că-i cerea iertare pentru răceala și tăcerea lui.

În timp ce el visa astfel, Arthur dansa cu Hetty, spunându-i într-un murmur grăbit: „Poimâine la șapte, sunt în pădure; vino cât mai devreme!" Iar absurdele ei bucurii și speranțe — izgonite o clipă de spaima pe care i-o stârnise un incident fără nici o importanță — dădură buzna înapoi, fâlfâind din aripi și neținând seama de adevărata primejdie. Trăia prima clipă de fericire a zilei și ar fi vrut ca dansul să dureze ceasuri în șir. La fel își dorea și Arthur, convins că era ultima slăbiciune pe care și-o îngăduia; căci niciodată nu minte cu atâta molatică încântare un bărbat, dominat de o pasiune, ca atunci când e hotărât să-i pună frâu cu începere de a doua zi.

Mrs. Poyser, însă, apăsată de neagra presimțire că brânza de mâine dimineață va întârzia din pricina petrecerii — dorea să plece cât mai curând. După ce Hetty își împlini datoria, dansând cu boierul cel tânăr, Mrs. Poyser își trimise soțul afară pentru a vedea dacă se înapoiase căruța, să-i ducă acasă, căci se făcuse zece și jumătate. Trecând peste slaba lui obiecție că nu ședea frumos să fie cei dintâi care pleacă, Mrs. Poyser rămase „frumos-nefrumos", fermă pe poziție.

— Cum, ai și plecat, Mrs. Poyser? se miră bătrânul Mr. Donnithorne, când acesta își luă rămas bun cu o reverență. Credeam că nici un oaspete nu ne va părăsi înainte de ora unsprezece. Așa bătrâni cum suntem Mrs. Irwine și cu mine așteptăm mai întâi să se termine dansul!

— Ei, boierilor le dă mâna să vegheze la lumina lumânărilor, că lor nu li se acrește laptele de nu-i pun cheagul de brânză în zori. Pentru noi și-așa-i târziu, că n-avem cum să le spunem vacilor să ne mai 'ngăduie mâine cu mulsu'. Așa că vă rugăm să ne fie cu iertăciune, da' trebuí să ne luăm rămas bun.

— Of, spuse ea mai târziu lui Mr. Poyser, când căruța se urni din loc, mai bine să am de fiert berea și de spălat rufele într-o singură zi, decât să mai viu la o petrecere ca asta! Să muncesc oricât, tot mi-e mai ușor decât să mă fâțâi de colo-colo, să mă zgâiesc la alții, fără să am habar ce-o să fac peste o clipă, și să rânjesc tot timpu' cu gura pân la urechi, ca un băcan în zi de târg, ca să nu zică ăilalți că-s prost crescută. Și cu ce te-alegi, pân' la urmă? Cu o gălbinare, că ți-a căzut greu mâncarea.

— Nu, nu, răspunse Mr. Poyser care petrecuse o zi minunată și era într-o dispoziție dintre cele mai vesele. Nu-ți strică și dumitale nițică distracție din când în când. Și să știi că nu-i una să danseze mai bine ca dumneata — nici o nevastă din parohie n-are picioru' mai sprinten. Și mare cinste ne-a făcut boieru' ăl tânăr că pe tine te-a luat mai întâi — pesemne, fiin'că am stat în capu' mesei și am ținut cuvântarea. Nici Hetty n-a avut de când e așa pereche la dans — un ofițer chipeș, în uniformă de paradă! O să povestești la bătrânețe, Hetty, cum ai dansat cu boieru' ăl tânăr, în ziua când a ajuns bărbat în toată firea.

CARTEA A PATRA

CAPITOLUL 27

O CRIZĂ

TRECUSE DE JUMĂTATEA LUI AUGUST şi se împlineau aproape trei săptămâni de când Arthur Donnithorne îşi sărbătorise ziua de naştere. În comitatul Loamshire, aşezat la mijloc de ţară, către nord, începuse secerişul grâului, dar strângerea recoltei era încă ameninţată de ploile torenţiale, care provocau inundaţii şi mari stricăciuni în tot ţinutul. Aciuiţi pe dealuri blajine şi prin văi străbătute de gârle, fermierii din Broxton şi Hayslope nu avuseseră de pătimit de pe urma acestei pacoste. Nu mă încumet să pretind că erau nişte oameni atât de mărinimoşi, încât să pună binele obştesc mai presus de al lor. De aceea lesne veţi înţelege că nu prea se prăpădeau cu firea la gândul că se va urca preţul pâinii, atâta vreme cât nădăjduiau să-şi strângă bucatele neatinse. Când şi când, câte o zi cu soare şi cu adieri care zvântau pământul le întărea speranţa.

Ziua de 18 august a fost o asemenea zi, iar după cerul posomorât din ajun, soarele strălucea parcă mai puternic. Vălătuci mari de nori lunecau repede pe bolta albastră şi umbrele lor fugare dădeau viaţă dealurilor înalte, cu coama rotunjită, din spatele domeniului Chase. Soarele se ascunse o clipă, apoi ieşi din nou la iveală, luminos şi cald, ca o bucurie regăsită; vântul smulgea frunzele încă verzi de pe ramurile copăceilor de-a lungul gardurilor vii; prin preajma fermelor răsuna zgomot de uşi trântite, merele căzdeau în livezi, iar caii o luau razna pe brazdele verzi ale ogoarelor şi pe islaz, cu coamele zbârlite peste ochi. Dar ai fi zis că vânatul nu era decât un crâmpei din voioşia pe care strălucirea soarelui o înstăpânise pretu-

tindeni. Era o zi pe placul copiilor, care alergau și țipau, doar-doar să biruie vântul cu glasurile lor; oameni în toată firea erau și ei plini de voie bună, dându-și cu presupusul că-i așteptau zile și mai frumoase. Numai de nu s-ar fi copt grâul până într-atâta, încât să-i zburătăcească boabele prin văzduh, împrăștiindu-se ca niște semințe aruncate prea de timpuriu.

Dar chiar și într-o asemenea zi, năpasta se poate abate asupra cuiva. Într-adevăr, dacă uneori Natura ține seama de soarta unuia, nu-i oare la fel de adevărat că de a altuia puțin îi pasă, nici nu se sinchisește? Nu trece ceas care să nu aducă bucurii și deznădejdi, nu este revărsat de zori care să nu adauge obidei încă o durere, iar harului și dragostei tării noi. Suntem atât de mulți și ursitele noastre sunt atât de felurite; nu-i de mirare că Firea este adesea în toane bune tocmai când înfruntăm o încercare grea. Suntem copiii unei familii numeroase și aidoma lor, trebuie să ne împăcăm cu gândul că necazurile noastre nu prea sunt luate în seamă, să ne mulțumim cu un dumicat de pâine și cu un dram de răsfăț și, tocmai de aceea, să ne ajutăm unul pe celălalt.

Fusese o zi grea pentru Adam, care, în ultima vreme, muncise cât doi, lucrând mai departe ca meșter la atelierul lui Jonathan Burge, până la găsirea cuiva vrednic de slujbă, Jonathan nezorindu-se deloc cu căutatul. Dar Adam se înhămase, fără să stea pe gânduri la treaba cea nouă, căci prinsese iarăși nădejde să câștige inima și mâna lui Hetty. De la aniversare încoace, ori de câte ori se întâlniseră, ea se străduise să se poarte cât mai bine cu dânsul, ca și cum i-ar fi dat de înțeles că-l iertase pentru mutenia și răceala lui din timpul dansului. Adam nu-i mai pomenise de medalion, bucuros că fata îi zâmbea și că nu mai era atât de zvăpăiată, semn — credea Adam — care prevestea femeia duioasă și așezată de mai târziu. „N-are decât șaptspe ani — repeta mereu în sinea lui — i-o veni ei vremea să se cumințească. Mătușă-sa nu mai contenește s-o laude cât îi de bună la treabă. Până să fie nevastă, s-o schimba de nici maica n-o să-i găsească cusur". La drept vorbind, de la aniversare încoace, n-o mai văzuse decât de două ori. Într-o duminică dimineață, când Adam voise să meargă de la biserică

la ferma Hall, Hetty plecase spre casă cu câțiva servitori mai de soi de la Chase, și-ai fi putut jura că-i făcea ochi dulci domnului Craig. „Prea se are bine cu ăi de roiesc prin juru' administratorului, remarcă Mrs. Poyser. Că mie niciodată nu mi-au plăcut slugile de casă mare — seamănă cu câinii ăia burduhănoși de-i alintă cucoanele, nici nu latră, nici nu mușcă, doar că-s arătoși". În altă seară, Hetty plecase la Treddleston, după cumpărături. Spre marea lui mirare, pe când se întorcea acasă, Adam o zări sărind un pârleaz cam depărtișor de șosea. Când îl văzu venind, fata îl întâmpină prietenoasă și, ajunși în poarta casei, îl pofti înăuntru. Îi spuse că la întoarcere o luase razna peste câmp, neavând chef să intre în casă: îi plăcea atât de mult să hoinărească, iar mătușă-sa făcea gură ori de câte ori îi cerea voie să iasă la plimbare. În fața porții, Adam era gata să-și ia ziua bună, când fata îl rugă: „Hai, zău, intră-înăuntru, cu mine". El nu putu spune nu. În casă, Mrs. Poyser bombăni, în treacăt, că Hetty întârziase. Pe drum, fata fusese cam abătută, acum însă zâmbea, sporovăia și îi îmbia pe toți ba cu una, ba cu alta, neobișnuit de săritoare.

De atunci n-o mai văzuse, dar mâine avea să-și facă neapărat timp să se ducă la ferma Hall. Știa că astăzi este ziua când Hetty mergea la Chase, unde camerista cucoanei o învăța să coasă. Hotărâse, așadar, ca astă seară să muncească pe brânci, pentru ca seara următoare să fie liber.

Printre lucrările pe care trebuia să le supravegheze, erau și niște reparații la ferma Chase, unde până mai deunăzi locuise Satchell; acum se zvonise că boierul cel bătrân voia s-o dea unui arendaș, bărbat chipeș, cu cizme înalte, pe care țăranii îl zăriseră într-o zi trecând călare pe acolo. Numai dorința de a găsi un arendaș îl putea face pe boier să înceapă reparațiile. Sâmbătă seara, însă, musafirii d-lui Casson, pufăind din pipe, conveniseră cu toții că nici un om cu mintea întreagă n-ar lua în arendă ferma Chase, fără ceva pământ arabil pe deasupra. Dar oricum ar fi stat lucrurile, venise porunca să se dea zor și Adam, trimis de Mr. Burge la față locului, își făcea datoria cu râvna lui obișnuită. Astăzi, însă, prins cu treburi aiurea, nu izbutise să ajungă decât târziu după-amiază

la ferma Chase, unde descoperise niște spărturi într-un acoperiș vechi, pe care până atunci îl socotise bun. Acum își dădu seama că această parte a clădirii trebuia dărâmată. Și Adam începu să se gândească ce staul de vite grozav, cu țarc pentru viței și șopron pentru scule s-ar fi putut ridica acolo, fără să fie nevoie de prea multe materiale. După plecarea muncitorilor, se așeză, își scoase carnețelul din buzunar și se apucă să facă planul și să socotească cheltuielile, pentru a i le arăta, a doua zi dimineața, lui Burge care să stea pe capul boierului până o zice da. Pentru Adam nu exista bucurie mai mare decât „să facă o treabă bună", chiar și când era vorba de ceva neînsemnat. Acum, așezat pe un butuc, cu carnetul pe o masă, fluiera încetișor din când în când, lăsând capul într-o parte, pe buze cu umbra unui zâmbet de mulțumire și de mândrie; așa cum îi plăcea treaba bine dusă la capăt, îi plăcea și clipa când putea spune în sinea lui: „Am făcut-o și pe asta!" Cred că singurii care nu suferă de această slăbiciune sunt cei care nu pun la inimă în ceea ce fac. Era aproape șase când isprăvi și-și îmbrăcă surtucul. Aruncând o ultimă privire împrejur, băgă de seamă că Seth, care lucrase la fermă în ziua aceea, își lăsase acolo coșul cu scule. „Aoleu, băiatu' ăsta și-a uitat sculele și mâine are de lucru la atelier, își spuse Adam. Cine a mai pomenit așa cască-gură? Și capu' l-ar pierde, dacă nu i-ar fi prins de umeri. Noroc c-am dat eu de ele, să i le iau acasă".

Clădirile fermei se aflau la unul din capetele domeniului Chase, preț de vreo zece minute de mers în direcția mănăstirii. Adam venise călare pe ponei, cu gândul ca, în drum spre casă, să-l lase în grajdul conacului. Acolo nimeri peste Mr. Craig; acesta trebuia să vadă de calul cu care Căpitanul urma să plece poimâine în călătorie. Mr. Craig îl ținu pe Adam de vorbă, povestindu-i cum toată servitorimea avea să se strângă la poartă, pentru a ura drum bun boierului celui tânăr. Astfel că, atunci când Adam ajunse la moșie cu coșul cu scule pe umăr, soarele care scăpătase trimitea raze orizontale și purpurii printre trunchiurile masive ale bătrânilor stejari, învăluind fiecare petec golaș de pământ într-un nimb trecător, asemenea unui giuvaer zvârlit în iarbă. Vântul se potolise, lăsând în

urma lui doar o boare, care înfiora frunzele cu cozi plăpânde. După o zi întreagă petrecută în casă, cui nu i-ar fi surâs o plimbare pe jos? Dar Adam se săturase de hoinărit pe sub cerul liber şi voia să ajungă acasă pe drumul cel mai scurt. Îşi aminti că putea tăia domeniul de-a curmezişul şi s-o ia înapoi prin Crâng, pe unde nu mai fusese de ani de zile. Porni repede, păşind pe cărări înguste, printre tufe de ferigă, cu Gyp ţinându-se scai de el. Fără a zăbovi în contemplarea minunatei lumini schimbătoare, fără a o învrednici măcar cu un gând, o simţea în smerenia tihnită şi plină de bucurie care se împletea cu cele ce-i stăruiau prin minte, după o zi încărcată. Cum să nu fi simţit lumina? O simţeau până şi căprioarele şi sfiala lor sporea.

Gândurile lui Adam se îndreptară acum spre cele spuse de Mr. Craig despre Arthur Donnithorne: şi-l închipui plecând în călătorie şi găsind, la înapoiere, o seamă de prefaceri. Apoi amintirile îl purtară cu drag înapoi, spre trecutele întâmplări pe care le trăiseră laolaltă ca băieţi şi se opriră asupra însuşirilor lui Arthur, cu care Adam se mândrea, aşa cum ne mândrim toţi cu virtuţile unui superior care ne respectă. Pentru un om cu firea lui Adam, cu marea lui nevoie de a purta dragoste şi respect, fericirea atârnă în bună parte de ceea ce crede şi simte el despre alţii! Adam nu avea o lume ideală, sălăşluită de eroi morţi, neştiind mai nimic despre traiul oamenilor de odinioară, nu găsea fiinţe cărora să le închine admiraţia sa plină de dragoste decât printre cei cu care avea de-a face. Gândurile bune despre Arthur aduseră o expresie mai blajină ca de obicei pe chipul său ager şi colţuros şi poate că tot ele îl îndemnară, înainte de a deschide poarta cea veche şi verde, care dădea în Crâng, să se oprească pentru a-l mângâia pe Gyp şi a-i spune un cuvânt cald.

După micul popas, o porni din nou, pe poteca largă şi întortocheată care străbătea Crângul. Ce fagi măreţi! Pe Adam, un copac frumos îl încânta mai mult decât orice: aşa cum ochii pescarului văd cel mai bine pe mare, tot astfel niciunde nu erau simţurile lui Adam mai în largul lor ca în faţa arborilor. Îi ştia pe de rost, ca un pictor, ţinând minte fiecare pată şi

fiecare nod de pe scoarța lor, fiecare curbă și fiecare unghi al ramurilor. Adesea, dintr-o singură privire, socotea precis înălțimea și volumul unui trunchi. Iată de ce când îi răsări în cale, la o cotitură a potecii, un fag masiv și ciudat, deși se grăbea, nu se putu împiedica să nu se oprească lângă el, pentru a desluși dacă nu cumva erau doi arbori cu trunchiurile alipite, în loc de unul singur. Tot restul vieții, avea să-și amintească această clipă când cercetase în tihnă fagul, cum își amintește omul ultima privire aruncată casei în care și-a petrecut tinerețea, înainte de a o pierde din vedere la o șerpuitură a drumului. Fagul se afla la ultima cotitură a potecii, după care ieșeai din Crâng, pe sub o boltă de crengi, pe unde pătrundea lumina asfințitului. Adam se îndepărtă de copac, gata să-și vadă iar de drum, când ochii îi căzură asupra unei perechi, aflate la nici douăzeci de metri depărtare de el.

Rămase încremenit ca o statuie, și aproape tot atât de palid. Pe cale de a-și lua rămas bun, cei doi stăteau față în față, ținându-se de mâini. În clipa când își apropiară capetele. Gyp țâșni din hățișurile prin care se zbenguise și scoase un hămăit puternic. Cei doi tresăriră, trăgându-se înapoi. Ea o luă la fugă, ieșind pe poarta Crângului, el se răsuci în călcâie și se îndreptă agale spre Adam. Neclintit și alb la față, acesta își încleștase degetele de bățul cu care-și ducea pe umăr coșul de scule și se uita la cel ce venea spre el cu o privire în care mânia luă repede locul uimirii.

Arthur Donnithorne avea obrajii roșii și ochii cam tulburi: pentru a ușura greutatea care-i stătea pe inimă, băuse la prânz mai mult vin ca de obicei și, sub înrâurirea lui amăgitoare, nu luă nedorita întâlnire cu Adam prea în serios, cum ar fi făcut-o în alte împrejurări. La urma urmei, dintre cei care l-ar fi putut surprinde cu Hetty Adam era cel mai cumsecade — un om chibzuit și potrivnic trăncănelilor. Convins că era în stare să lămurească lucrurile și să le facă uitate cu o glumă, Arthur păși alene, cu o prefăcută nepăsare. Chipul său congestionat, costumul de seară, din olandă fină, mâinile lui albe, cu inele pe degete, înfundate pe jumătate în buzunarele jiletcii — toate străluceau în bătaia ciudatei lumini de seară, pe care

norii pufoşi o furaseră amurgului, împrăştiind-o acum printre cele mai înalte crengi de deasupra capului său.

Adam rămăsese nemişcat, cu privirea aţintită asupra celui care se apropia. Acum înţelegea mult şi misterul medalionului şi alte fapte care-i stârniseră bănuieli. O lumină orbitoare îi dezvăluia, nemiloasă, slovele ascunse, care schimbau înţelesul celor întâmplate. Dacă şi-ar fi mişcat un singur muşchi, şi-ar fi pierdut controlul şi s-ar fi năpustit ca un tigru asupra lui Arthur. În aceste clipe lungi, cât se află pradă unor simţăminte ce se ciocneau cap în cap, se hotărî să nu dea frâu liber pornirilor sale şi să nu spună decât ce se cuvenea. Stătea ţeapăn, ca şi cum o putere nevăzută l-ar fi prefăcut în stană de piatră, dar această putere nu era decât tăria voinţei sale.

— Ce, Adam, ţi-ai desfătat privirea cu bătrânii şi frumoşii noştri fagi? Să ştii că nu se va atinge securea de ei. Crângul e sfânt. Înapoindu-mă la vizuina mea — la Schit — am ajuns-o din urmă pe fetişcana asta frumuşică, Hetty Sorel. Rău face că o ia pe aici, atât de târziu, când se-ntoarce seara acasă. Am condus-o până la poartă şi i-am cerut un sărut pentru osteneală. Acum trebuie să fac cale-ntoarsă, drumul ăsta e tare umed. Noapte bună, Adam. Ne vedem mâine — ştii, ca să ne luăm rămas bun.

Arthur îşi jucase cu prea multă convingere rolul ca să-şi dea seama de expresia de pe chipul lui Adam. Fără să se uite drept la el, îşi plimbă privirile nepăsătoare peste copacii din jur, apoi ridică un picior şi cercetă cu luare aminte talpa cizmei. Găsind de prisos să mai adauge ceva — aruncase şi aşa destul praf în ochii vrednicului Adam — dădu să-şi continue drumul.

— Ia stai o clipă, conaşule, spuse Adam, cu o voce aspră şi poruncitoare, fără să se întoarcă spre el. Am şi eu o vorbă de spus.

Arthur se opri, surprins. Pe oamenii susceptibili, o schimbare de ton îi impresionează mai mult decât nişte cuvinte neaşteptate — iar Arthur avea susceptibilitatea unei firi afectuoase şi, în acelaşi timp, orgolioase. Îl surprindea şi mai mult că Adam nu se clintise, rămânând ţeapăn, ca şi cum l-ar fi somat să se întoarcă. Ce-o fi vrând? Te pomeneşti că ia în serios toată povestea asta. Fir-ar să fie, ce încurcă-lume!

Arthur simţea cum începe să-şi piardă răbdarea. Deprinderea de a lua atitudini protectoare faţă de ceilalţi avea şi o latură negativă; în talmeş-balmeşul din sufletul lui, enervarea şi neliniştea se amestecau cu impresia că unul ca Adam, căruia îi arătase atâta bunăvoinţă, nu avea căderea să-l osândească pentru purtarea sa. Şi totuşi, se simţea dominat, aşa cum se simte totdeauna cel cu musca pe căciulă faţă în faţă cu omul la a cărui părere ţine. Călcându-şi mândria zgândărită, spuse cu un glas pe cât de supărat, pe atât de rugător:

— Ce te-a apucat, Adam?

— M-a apucat, răspunse Adam, la fel de aspru şi tot fără să se întoarcă, m-a apucat, că pe mine nu mă duci cu minciuna, conaşule. Nu azi v-aţi întâlnit prima oară, în Crâng, dumneata şi Hetty Sorel, nu azi v-aţi sărutat prima oară!

Arthur îşi pierdu siguranţa: ce ştia oare Adam şi ce presupunea doar? Îndoiala îi împiedica să găsească răspunsul potrivit şi-i spori enervarea; ridicând vocea, se răsti:

— Ei şi, ce dacă?

— Este, că-n loc să te porţi ca un om de treabă şi la locul lui, aşa cum credeam cu toţii că eşti, te-ai purtat ca un nemernic, fără suflet şi fără minte. Ştii, ca şi mine, unde duce când un boier sărută o fată ca Hetty, ba-i face şi daruri, pe care ea se fereşte să le-arate altora. Cum zic, te-ai purtat ca un nemernic, făr' de suflet şi făr' de minte, şi mă curmă la inimă când rostesc vorbele astea — că mai bine îmi retezai mâna dreaptă.

— Ascultă, Adam, răspunse Arthur, stăpânindu-şi furia din ce în ce mai năvalnică şi străduindu-se să reia un ton nepăsător, eşti de o obrăznicie fără margini şi îndrugi prostii. Nu orice fată e neghioabă ca tine, să-şi închipuie că dacă boierul vede că-i frumoasă şi se ţine niţeluş de fusta ei, înseamnă că are cine ştie ce gânduri. Nu există bărbat să nu facă curte unei fete frumoase şi nu există fată frumoasă să n-o ungă la inimă când îi face curte un bărbat. Cu cât nepotriveala dintre ei e mai mare, cu atât primejdia e mai mică, pentru că fata n-are temei să-şi facă visuri deşarte.

— Nu știu ce-o fi însemnând la dumneata să faci curte, spuse Adam. Dar dacă-nseamnă să te porți c-o fată ca și cum ai iubi-o da' fără s-o iubești, eu zic că nu-i purtare de om cinstit și ce nu-i cinstit aduce necaz. Nici eu nu-s neghiob, nici dumneata și știi bine că lucrurile nu stau așa cum spui. Știi bine că-i destul să afle lumea că te-ntâlnești cu Hetty ca să-i iasă nume rău și să ajungă, ea și toți ai ei, de râs și de ocară. La ce bun c-ai sărutat-o și i-ai făcut daruri, fără să te ducă gându' la mai mult. Ceilalți n-o să creadă. Și să nu-mi spui mie că Hetty nu-și face visuri deșarte. Ascultă-mă pe mine, i-ai sucit mințile și numai la dumneata i-e capu'. Poate că i-ai otrăvit toată viața și n-o să mai iubească alt bărbat, care-o vrea s-o ia de nevastă.

În timp ce Adam vorbea, Arthur simțea cum i se lua piatra de pe inimă, dându-și seama că celălalt nu știa de fapt nimic și că întâlnirea nenorocită de astă seară nu era chiar atât de gravă. Adam mai putea fi încă păcălit. Arthur cel fără de prihană era la strâmtoare, dar putea scăpa printr-o minciună bine ticluită. Speranța îi mai domoli mânia :

— Se prea poate să ai dreptate, Adam, admise el prietenos și plin de îngăduință. Poate am făcut rău că m-am legat de fetișcana asta și i-am furat din când în când câte o sărutare. Tu ești om serios și cuminte și nu poți înțelege cum se lasă cineva ispitit de asemenea fleacuri. Pentru nimic în lume n-aș vrea ca ea sau niște oameni atât de cumsecade, ca Poyser și nevastă-sa, să aibă necazuri din pricina mea. Dar cred că și tu prea vezi lucrurile în negru. Știi doar că în curând plec și chiar dac-am greșit, n-o să mai fac. Hai să ne spunem noapte bună — Arthur se întoarse, gata de plecare — și să uităm cele întâmplate. Totul se uită, până la urmă.

— Nu, pe legea mea! izbucni Adam, nemaiputându-și stăpâni mânia.

Aruncă jos coșul cu scule și, din câțiva pași, ajunse în fața lui Arthur. Toată gelozia, toată furia pe care se străduise să le țină în frâu, țâșniră, dintr-o dată, copleșindu-l. În primele clipe ale unei dureri sfâșietoare, oare ar fi vreunul dintre noi în stare să conceapă că semenul care ne aduce suferința nu ne-a

dorit răul? Răzvrătindu-se instinctiv împotriva durerii, suntem ca niște copii care caută neapărat un vinovat pe care să se răzbune. În clipa aceea, Adam nu se gândea decât că Hetty îi fusese furată — furată mișelește tocmai de omul în care avusese toată încrederea; față în față cu Arthur, aproape lipit de el, îl străfulgera cu ochii încruntați, cu buzele albite și cu pumnii încleștați. La început îi vorbise aspru, dar se silise să nu dea glas decât întemeiatei lui indignări, acum vocea îi era sugrumată de furia care îi zguduia tot trupul:

— Cum să uit că te-ai băgat între mine și Hetty, tocma' când să prindă și ea drag de mine? Cum să uit că m-ai jefuit, că mi-ai furat fericirea, tocma' când ziceam că ești prietenu' meu ăl mai bun, un om cu suflet ales, de eram mândru că muncesc pentru dumneata? O sărutai, da' gându' nu te ducea la nimic, așa-i? Eu n-am sărutat-o, da' am trudit din greu, ani de-a rându', ca să am dreptu' s-o sărut. Asta se cheamă fleac la dumneata. Puțin îți pasă de răul pricinuit altora, totu-i să-ți faci gusturile — restu-s fleacuri pentru dumneata. N-am nevoie de binefacerile dumitale, că nu ești omu' de mi-l închipuiam. De-acu 'nainte, nu te mai socotesc prieten. Îmi ești vrăjmaș și vreau să mă bat cu dumneata, chiar aici, — e tot ce-ți cer pentru răul făcut.

Stăpânit de o furie care nu-și găsea altă ieșire, Adam își smulse surtucul și șapca și le aruncă pe jos; se dezlănțuise într-atât încât nu băgase de seamă că Arthur se schimbase la față. I se albiseră și lui buzele, iar inima îi bătea năprasnic. Aflând de dragostea lui Adam pentru Hetty, se vedea el însuși, prin ochii plini de mânie ai celuilalt și înțelegea că suferința lui Adam era urmarea greșelii sale. Cuvintele de ură și dispreț — primele pe care le auzea — îl frigeau ca niște gloanțe fierbinți, lăsându-i cicatrici de nevindecat. O frântură de secundă dispăru și îngăduința de sine — în dosul căreia ne ascundem câtă vreme ceilalți ne mai respectă — și rămase față în față cu prima lui mârșăvie, mare și de neîndreptat. Abia împlinise douăzeci și unu de ani, în urmă cu trei luni — nu, mult mai curând — și se gândise cu mândrie, că nimeni nu-i va aduce vreodată o învinuire. Dacă

ar fi avut răgaz, poate că ar fi simțit îndemnul de a rosti cuvinte de căință. Dar Adam, după ce-și aruncă pe jos surtucul și șapca, dându-și seama că Arthur, palid și cu mâinile tot în buzunarele jiletcii, nu se clintise din loc, strigă :

— Cum, nu vrei să te bați cu mine, bărbătește? Știi bine că nu mă ating de dumneata, dacă stai așa.

— Dă-mi pace, Adam, răspunse Arthur, nu vreau să mă bat cu tine.

— Sigur că nu, se înverșună Adam, nu vrei să te bați cu mine. Eu îs om de rând, mă poți călca în picioare fără să-ți ceară nimeni socoteală.

— N-am vrut să te calc în picioare, ripostă Arthur, înfuriindu-se din nou. N-am știut că o iubești.

— Da' ai știut ce să faci ca să te iubească pe dumneata! scrâșni Adam. Ești om cu două fețe — nu cred un cuvânt din ce spui.

— Dă-mi pace când îți zic, se răsti Arthur, scos din sărite, altfel o să ne pară rău la amândoi.

— Nu, răspunse Adam cu o voce gâtuită, nu mă urnesc din loc până nu mă bat cu dumneata. Vrei să te întărât? Ei bine, atunci să-ți spun pe șleau că ești un mișel și un pungaș și că mi-e silă de dumneata?

Obrajii lui Arthur se îmbujorară. Într-o clipită pumnul său drept, cu pielea albă, îl lovi fulgerător pe Adam, care se dădu îndărăt, clătinându-se. Acum, sângele îi clocotea în vine, ca și lui Adam. Uitând de emoțiile prin care trecuseră, cei doi se bătură cu ferocitatea unor pantere, în umbra tot mai deasă a amurgului. Domnișorul cu mâini gingașe ținea piept muncitorului, dar n-avea mușchii la fel de puternici. Măiestria cu care eschiva loviturile îi îngădui lui Arthur să prelungească lupta. Dar atunci când se înfruntă doi oameni neînarmați, învingător iese cel puternic, dacă nu face greșeli prostești. O lovitură bine plasată a lui Adam trebuia să-l doboare pe Arthur, așa cum o rangă de fier rupe o vergea de oțel. Lovitura nu se lăsă așteptată și Arthur se prăbuși, cu capul sub un tufiș de ferigă. Nu i se mai vedea acum decât trupul învesmântat în negru.

Nemișcat, în lumina crepusculară, Adam îl aștepta să se ridice de jos. Încordându-și nervii și mușchii, trăsese pumnul victorios — dar la ce bun? La ce-i fo-

losise bătaia? Doar ca să-şi dea frâu liber pornirilor, doar ca să facă praf şi pulbere din propria lui răzbunare. Nu o salvase pe Hetty, nu schimbase cu nimic trecutul, care rămânea neatins. I se făcu leahamite de zădărnicia furiei sale.

Dar de ce nu se ridica Arthur? Zăcea de o veşnicie, aşa i se părea lui Adam. Doamne sfinte! Nu cumva îl lovise prea rău? La gândul acesta, îl trecu un fior şi spaima îi săgetă inima. Îngenunche lângă Arthur şi îi ridică capul din tufa de ferigi. Celălalt nu dădea nici un semn de viaţă, cu gura şi ochii închişi. Pe Adam îl năpădi groaza. Nu-şi mai dădea seama decât că moartea se aşternuse pe chipul lui Arthur, căruia nu era în stare să-i mai fie de nici un ajutor. Fără a schiţa cel mai mic gest, stătea în genunchi, ca o întruchipare a deznădejdii, contemplând întruchiparea morţii!

CAPITOLUL 28

ÎN CUMPĂNĂ

Trecuseră doar câteva minute — deşi pentru Adam răstimpul dură la nesfârşit — până ce desluşi o pâlpâire pe figura lui Arthur şi un tremur uşor prin trupul lui. Un val de bucurie îi înundă sufletul, aducând ceva din vechea-i afecţiune.

— Te doare pe-undeva, conaşule? întrebă el cu blândeţe, desfăcând cravata lui Arthur.

Acesta întoarse spre Adam o privire rătăcită, apoi tresări uşor, ca izbit de amintirea celor întâmplate. Din nou îl străbătu un fior şi nu spuse nimic:

— Te doare pe-undeva, conaşule? repetă Adam, cu glas nesigur.

Arthur ridică mâna spre nasturii jiletcii şi, după ce Adam îi deschise, trase adânc aer în piept.

— Pune-mi capul jos, şopti el, şi adu-mi puţină apă, te rog.

Adam îi propti uşurel capul de tufă, scoase sculele din coş şi porni în fugă, printre copaci, până la capătul Crângului, unde începea moşia şi curgea o apă, cu malul înalt.

Când se întoarse cu coşul şiroind, dar încă pe jumătate plin, Arthur îi aruncă o privire care dovedea că-şi venise în fire.

— Poţi sorbi apă din palmă? îl întrebă Adam, îngenunchind din nou şi ridicându-i capul.

— Nu, răspunse Arthur, ia-mi cravata, înmoaie-o şi stoarcemi-o pe frunte.

Înviorat de apă, se ridică în capul oaselor, sprijinindu-se de braţul lui Adam.

— Te doare cumva pe dinăuntru? îl întrebă acesta din nou.

— Nu... nu mă doare nimic, răspunse şovăielnic Arthur, dar sunt vlăguit.

După un răstimp, adăugă:

— Pe semne că am leşinat, când m-ai doborât la pământ.

— Slavă Domnului, conaşule! Mi-era frică de mai rău.

— Cum? Ai crezut că m-ai dat gata? Hai, ajută-mă să mă ridic în picioare. Mi s-au muiat genunchii şi mi se învârteşte capul, spuse Arthur, rezemându-se de braţul lui Adam. Parcă m-ai fi pocnit cu un par în cap. Nu mă ţin încheieturile să umblu de unul singur.

— Sprijină-te de mine, te duc eu. Sau mai bine stai lungit pe surtucu' meu. Te proptesc eu de mijloc. Peste un minut-două, o să te simţi mai bine.

— Nu, vreau să ajung la Schit... am acolo o sticlă de rachiu. O luăm pe scurtătura de lângă poartă. Numai dacă vrei să m-ajuţi.

Merseră încet, oprindu-se adesea, dar fără să rostească o vorbă. Când Arthur îşi venise în fire, nu se gândiseră amândoi decât la ceea ce aveau imediat de făcut. Acum, însă, îşi amintiră cele întâmplate anterior. Întunericul învăluia poteca îngustă, şerpuind printre copaci, dar cercul de molizi din preajma Schitului lăsa loc destul luminii din ce în ce mai insistentă a lunii care se răsfrângea în geamuri. Păşeau fără zgomot pe covorul gros al acelor de brad şi pacea care se instăpânise în jur, zbuciumul lor lăuntric prindea noi puteri. Arthur scoase cheia din buzunar şi i-o puse lui Adam în palmă. Neştiind că Arthur adusese mobilă, şi-şi făcuse un cuib al vechiului Schit, Adam fu surprins când deschise

ușa și văzu o încăpere confortabilă, care se cunoștea că slujise adesea drept locuință.

Desprinzându-se de brațul lui Adam, Arthur se aruncă pe canapea.

— Vezi că pe undeva trebuie să fie butelca mea de vânătoare, spuse el. O tolbă de piele, cu o sticlă și un pahar înăuntru.

Adam găsi repede tolba.

— A rămas foarte puțin rachiu, spuse el, ținând sticla peste pahar, în dreptul ferestrei. Abia un păhărel.

— Ei și? Dă-mi cât e! răspunse Arthur exasperat de slăbiciunea sa.

— Eu zic să dau o goană pân' la conac, să mai aduc niște rachiu, zise Adam, după ce Arthur sorbi de câteva ori din pahar. Drumu' nu ține mult. Că fără un strop să te întărească, greu ajungi acasă.

— Da... du-te. Dar să nu știe nimeni că mi-e rău. Găută-l pe Pym, valetul meu, și spune-i să ia de la Mills niște rachiu și să nu sufle nimănui că sunt aici. Adu și niște apă.

Adam se bucură că avea ceva de făcut. Amândurora le părea bine de scurta despărțire. Dar pasul iute al lui Adam nu-i putu izgoni nici gândurile dureroase, nici chinurile provocate de nenorocirea ce se abătuse asupră-i și de perspectiva jalnicului viitor ce i se așternea înainte.

După plecarea lui, Arthur rămase nemișcat câteva minute, apoi se ridică cu greu de pe canapea, rotindu-și privirea în jur și căutând ceva, la lumina pâlpâitoare a lunii. Găsi un capăt de lumânare, rătăcit într-un morman de condeie și pensule. Căută apoi un chibrit și, aprinzând lumânarea, cercetă cu grijă încăperea, pentru a constata dacă ceva anume se afla sau nu acolo. În cele din urmă dădu peste un obiect mărunt, pe care mai întâi îl strecură în buzunar, dar apoi, răzgândindu-se, îl vârî în fundul unui coș de hârtii. Era o băsmăluță de mătase roz. Puse lumânarea pe masă, se trânti din nou pe canapea, istovit, și ațipi.

Îl trezi Adam, care se înapoia, aducând cele cerute.

— Bravo, spuse Arthur. Am mare nevoie de-o tărie ca să prind puteri.

— Bine că n-ai rămas pe întuneric, zise Adam.

Tocma' mă gândeam să fi adus un felinar.

— Nu, nu, ajunge lumânarea... Încă puțin și mă pun pe picioare.

— Până nu te știu ajuns acasă, nu plec, spuse Adam cu o oarecare ezitare.

— Da, rămâi... Ia loc!

Adam se așează în fața lui, și amândoi tăcură stingheriți. Arthur sorbea încet din rachiul îndoit cu apă, care-i reda vlaga. Se tolăni într-o poziție mai comodă — se vedea bine că suferința trupească îi trecuse, ceea ce nu-i scăpă lui Adam. Cu cât se temea mai puțin pentru sănătatea lui Arthur, cu atât îi sporea frământarea prin care trec cei nevoiți să pună stavilă unei indignări legitime, din cauza stării fizice a vinovatului. Dar, înainte de a începe iar să-l mustre, îi stătea pe suflet s\-și ceară iertare pentru anume vorbe nedrepte pe care le rostise. Poate că dorea să se căiască, numai pentru ca apoi mânia să și-o poată revărsa în voie. Văzând cum Arthur își revenea, cuvintele i se urcară de câteva ori pe buze, dar le înghiți, spunându-și că era mai bine să amâne totul pentru a doua zi. Câtă vreme păstrară tăcerea, nu se uitară unul la altul. Adam presimțea că era destul să deschidă vorba despre cele întâmplate — era destul să-l privească în ochi pe Arthur — pentru ca amândoi să izbucnească iar. Nici unul din ei nu rosti un cuvânt, până ce capătul de lumânare începu să pâlpâie în sfeșnic. Tăcerea devenea din ce în ce mai apăsătoare pentru Adam. Arthur își umplu din nou paharul, punându-și mâna sub cap și săltând un picior, pentru a se instala și mai comod. Atunci, Adam nu mai putu să se împotrivească ispitei de a spune ce-i stătea pe suflet:

— Ți-ai venit în fire, conașule?

Lumânarea se stinse și, în lumina palidă a lunii, abia de se mai zăreau unul pe celălalt.

— Da, dar încă nu de tot... M-a cuprins parcă o lene și nu-mi vine să mă mișc. Mai iau înghițitura asta și pornesc spre casă.

Urmă o pauză, apoi Adam reluă:

— Adineauri m-a luat gura pe dinainte și-am spus lucruri neadevărate. Nu-i drept să zic că mi-ai făcut rău cu bunăștiință, că dumneata n-aveai de unde ști c-o iubesc pe Hetty; era taina mea.

Se întrerupse o clipă, după care continuă:

— Şi poate că te-am judecat prea aspru... Aşa-s eu, aspru. Cine ştie, de vină-o fi nechibzuinţa, da' nu mi-am putut închipui atâta nechibzuinţă la un om cu inimă şi cuget. Ce să-i faci, nu suntem croiţi toţi după acelaşi tipar şi uneori ne înşelăm. Martor mi-i Dumnezeu că nimic nu-mi doresc mai mult decât să am iar gânduri bune pentru dumneata.

Arthur ar fi vrut să plece acasă fără să răspundă: avea conştiinţa prea încărcată şi trupul prea vlăguit pentru explicaţii. Răsuflă totuşi uşurat, deoarece Adam abordase subiectul în aşa fel încât nu-i era greu să răspundă. Se găsea în nefericita situaţie a unui om deschis şi generos, care, săvârşind o greşeală, crede că minciuna e obligatorie. Din motive de tactică, i se părea necesar să-şi înăbuşe imboldul firesc de a răspunde cu adevăr la adevăr şi de a răsplăti încrederea cu sinceritate. Sentimentul vinovăţiei îl domina tiranic silindu-l să ia altă cale decât cea pe care îl îndemna firea lui dreaptă să aleagă. Singura soluţie — credea el — era să arunce praf în ochii lui Adam, să-l facă pe acesta să aibă despre el o părere mai bună decât merita. Auzind cuvintele de cinstită părere de rău şi amara rugăciune cu care încheiase Adam — Arthur se socoti dator să profite de rămăşiţele încrederii lui naive. Nu răspunse numaidecât, încercând să fie dibaci, nicidecum sincer.

— Nu-mi aminti de cearta noastră, Adam, spuse el într-un târziu, cu un glas molatic, căci efortul de a vorbi îl costa mult. Te iert pentru nedreptatea cu care m-ai judecat care dealtfel nici nu mă miră, cunoscând fermitatea principiilor tale. Sper că bătaia asta nu ne-a stricat prietenia. Tu ai învins — şi aşa se cuvenea, căci, dintre noi doi, păcatul meu era mai mare. Hai, dă mâna!

Îi întinse mâna, dar Adam rămase neclintit:

— Nu-mi place să zic nu, da' nu-ţi dau mâna pân'ce nu mă dumiresc. I-adevărat, am greşit când am zis că mi-ai făcut un rău cu bună ştiinţă, dar ce-am zis înainte n-am greşit, când ţi-am vorbit de cum te-ai purtat cu Hetty. Nu pot să-ţi strâng mâna, cum aş fi strâns-o prietenului de odinioară, pân'ce nu limpezim lucrurile.

Arthur își rertase mâna, înăbușindu-și mândria și ciuda ; tăcu câteva clipe, apoi spuse cât mai indiferent cu putință :

— Nu te înțeleg, Adam, ce înseamnă să limpezim lucrurile ? Ți-am explicat că nu merită să iei în serios o simplă joacă. Și chiar dacă ai avea motive de îngrijorare... sâmbătă plec la drum și ce a fost ia oricum sfârșit. Îți cer din toată inima iertare pentru mâhnirea pe care ți-am pricinuit-o. Altceva nu mai am de spus.

Fără a scoate o vorbă, Adam se ridică de pe scaun și rămase în picioare, cu capul întors spre fereastră, cu ochii la petele negre ale molifților în lumina lunii. Nu vedea însă nimic, conștient doar de zbuciumul dinlăuntrul său. Hotărârea de a aștepta până mâine nu-și mai avea rostul : venise momentul să vorbească. Dar abia peste câteva minute se întoarse și făcu câțiva pași, oprindu-se în picioare, lângă canapeaua pe care stătea lungit Arthur și ațintindu-și privirea asupra lui :

— Se cade să vorbesc fără ocol, spuse el cu vădit efort, deși tare-mi vine greu. Vezi, conașule, pentru dumneata o fi floare la ureche, da' pentru mine nu. Eu nu-s din ăia care azi se țin după o fată, mâine după alta și puțin le pasă care le pică în brațe. Dragostea mea pentru Hetty e de alt soi, cunoscut doar de cei cărora așa le-a hărăzit Dumnezeu să iubească. N-am altceva pe lume, afară de cuget' curat și numele meu bun. Dacă-i așa, cum mi-ai zis... c-a fost doar o glumă o joacă, și acu' s-a isprăvit, că pleci la drum... o s-aștept, în nădejdea că inima ei s-o întoarce iar către mine. Bănuiesc că nu ești în stare de asemenea înșelăciune și te cred pe cuvânt, oricum or fi stând ele, lucrurile.

— Dacă nu mă crezi, o nedreptățești pe Hetty mai mult chiar decât pe mine, pledă Arthur vehement, ridicându-se de pe canapea și îndepărtându-se de Adam ; dar numaidecât se trânti într-un fotoliu și continuă, pe ton mai scăzut : Nu-ți dai seama că nedându-mi crezare, o învinovățești pe ea ?

— Să-mi fie cu iertare, conașule, răspunse Adam mai potolit, ca omul care și-a revenit în fire, căci, cinstit cum era, nu știa distinge minciuna fățișă de cea ascunsă de după vorbe șirete. Să-mi fie cu iertare, da'

între dumneata și Hetty-i mare deosebire. Dumneata vezi unde calci, chiar de calci pe de lături. Da-n capu' ei, de unde știi ce-a fost? E-o biată copilă, că orice om cu suflet s-ar cuveni să-i poarte de grijă. Și orice-ai zice știu c-ai zăpăcit-o. Știu c-a prins drag de dumneata, că multe înțeleg acum, pe care mai 'nainte nu le pricepeam. Da' de păsurile ei nu te sinchisești... la asta nu te duce gându'.

— Pentru numele lui Dumnezeu, dă-mi pace, Adam! izbucni Arthur, impetuos. Am destule remușcări și așa, fără să mă cicălești tu...

De îndată ce lăsă să-i scape aceste cuvinte, simți că se dăduse de gol.

— Apoi, de vreme ce ai remușcări, ripostă Adam, de vreme ce-ți pare rău că i-ai sucit capu' și ai făcut-o să creadă c-o iubești, atunci cer și eu ceva... Nu pentru mine, ci pentru binele ei. Cer să-i spui adevărul-nainte de pornești la drum. Doar n-o să fii de-a puturi plecat. Dac-o lași așa să-și închipuie că ții la ea cât ține ea la dumneata, o să tânjească și-o să-ți ducă doru' și-n nici un chip nu se mai poate drege rău'. Adevăru' o s-o doară, da' măcar scapă să se chinuiască mai târziu. Scrie-i scrisoarea, asta-ți cer și am eu grijă s-ajungă în mâinile ei. Mărturisește-i adevărul și recunoaște c-ai greșit, purtându-te astfel c-o fată care nu-i de rangu' dumitale. Vorbirea mi-e simplă, conașule, da' nu știu vorbi altfel. Nimeni altu' decât mine nu poate să înțeleagă și să aline durerea lui Hetty.

— O să fac ce-oi crede de cuviință, fără să-ți făgăduiesc nimic, răspunse Arthur, tot mai iritat de regretele ce-l chinuiau. O să iau măsurile pe care le socotesc eu potrivite.

— Nu! rosti Adam, tăios și hotărât. Vreau să știu pe ce lume trăiesc. Vreau să-mi iau de grijă c-ai încheiat povestea asta care nici nu se cădea să înceapă. N-am uitat respectu' ce-l datorez unui boier ca dumneata. Da-n clipa asta vorbim de la bărbat la bărbat și nu dau îndărăt de la ce-am spus.

— Mai vorbim noi mâine, încercă Arthur să amâne discuția, după o tăcere de câteva clipe. Acum nu mă mai țin balamalele. Mi-e rău.

Se ridică și întinse mâna spre șapcă, gata să plece.

— Să nu-ți închipui c-ai să te mai întâlnești cu ea! izbucni Adam, din nou cuprins de mânie și bănuială, lipindu-se cu spatele de ușă. Ori mărturisești că nu poate fi nevasta mea... că m-ai înșelat... ori făgăduiești ce ți-am cerut.

Punându-l în această dilemă, Adam îi ațintea, amenințător, calea lui Arthur, care pornise spre ușă și se oprise — sleit, tulburat, bolnav la trup și la suflet. Amândoi avură impresia că lupta lăuntrică a lui Arthur după o veșnicie, în sfârșit, acesta spuse cu glasul stins:

— Îți făgăduiesc. Lasă-mă să trec.

Adam se dădu la o parte și deschise ușa. Dar, ajuns în prag. Arthur se opri din nou, rezemându-se de tocul ușii.

— N-ai prins îndeajuns putere, ca să umbli de unu' singur, spuse Adam. Ține-te de mine.

Fără să răspundă, celălalt porni, urmat de Adam. După câțiva pași, însă se opri și spuse cu răceală:

— Nu-i chip să te scutesc de osteneală, se face târziu și acasă s-or fi speriind de ce n-am venit.

Adam îi întinse brațul și merseră așa, fără a scoate o vorbă, până la locul unde se aflau coșul și sculele.

— Trebui' să le-adun, conașule, spuse Adam. Îs ale lu' frate-meu și mi-e c-o rugini. Fii bun și așteaptă o clipită.

Arthur se opri tăcut. Nu mai schimbară nici un cuvânt, până ce ajunseră la intrarea lăuntrică, pe unde Arthur spera să se furișeze, fără a fi văzut de nimeni.

— Îți mulțumesc. De aici mă descurc și singur.

— Când să vin mâine?

— La cinci, nu mai devreme. Dă-mi de veste când sosești.

— Noapte bună, domnule, spuse Adam, dar nu mai auzi nici un răspuns: Arthur intrase în casă.

CAPITOLUL 29

DIMINEAȚA URMĂTOARE

Arthur nu petrecu o noapte fără somn, dimpotrivă, dormi îndelung și adânc. Căci dacă sunt răpuși de oboseală, somnul nu-i ocolește pe cei cu sufletul răvășit.

Dar la ora şapte sună clopoţelul şi îl uimi pe Pym, declarând că voia să se îmbrace şi cerând să i se aducă micul dejun la ora opt.

— Vezi de iapă, să fie înşeuată la opt jumătate; iar bunicului să-i spui, când coboară, că azi mă simt mai bine şi c-am pornit să mă plimb călare.

Se trezise de un ceas şi nu-l mai răbda inima să stea culcat. Când stai în pat, ziua de ieri îţi pare prea apăsătoare: dacă eşti în stare să te scoli, fie şi numai pentru a fluiera sau a trage un fum de ţigară, intri într-un prezent care te apără oarecum de trecut şi înregistrezi senzaţii care alungă tiranicele amintiri. Dacă am putea stabili o statistică a sentimentelor, sunt convins că ar reieşi că, la ţară, în sezonul de vânătoare, boierii sunt mai puţin chinuiţi de păreri de rău, mustrări de conştiinţă şi suferinţe din amor propriu, decât vara şi la sfârşitul primăverii. Arthur avea impresia că plimbarea călare îl va îmbărbăta. Dar până şi prerzenţa lui Pym, care-l slujea cu obişnuita sa deferenţă, era un balsam pentru el, după cele întâmplate ieri. Pierzând respectul lui Adam, Arthur, foarte sensibil la părerea altora, primise o lovitură atât de puternică, încât îşi închipuia că toată lumea îl disprețuia; era ca o femeie nervoasă care, speriată de o primejdie reală, se temea să facă până şi un pas.

După cum ştiţi, Arthur avea o fire afectuoasă. Îi venea tot atât de uşor să facă o faptă bună pe cât de uşor îi venea să-şi însuşească un obicei prost: căci ambele erau rezultatul amestecului de slăbiciune şi calităţi, de egoism şi mărinimie din care era el alcătuit. Nu-i plăcea suferinţa, dar îi plăcea să fie privit cu recunoştinţă pentru bucuriile pe care le dăruia. Într-o zi, când avea şapte ani, dăduse cu piciorul în ulciorul cu fiertură al unui bătrân grădinar, numai pentru că voise să dea cu piciorul în ceva fără să-i treacă prin minte că prăpădea mâncarea de prânz a moşneagului. Când află, scoase numaidecât din buzunar un cuţit cu plăsele de argint şi i-l dărui grădinarului împreună cu un penar la care ţinea foarte mult. Nu se schimbase de atunci încercând să-şi răscumpere greşelile prin daruri. Dacă era vreo urmă de răutate în el, aceasta nu ieşea la iveală decât faţă de cel care nu se lăsa îmbunat. Poate că venise vremea să-şi dea această rău-

tate în vileag. Când descoperise că legătura lui cu Hetty periclita fericirea lui Adam, Arthur fusese cuprins de remuşcări şi disperare: dacă i-ar fi stat în putinţă să-l despăgubească înzecit pe Adam dacă printr-un dar sau prin orice altceva ar fi izbutit să-i redea lui Adam bucuria pierdută obţinând în schimb respectul acestuia şi recunoştinţa lui, nu s-ar fi dat înapoi de la nimic, s-ar fi apropiat şi mai mult de Adam, şi ar fi rămas cu impresia că nu şi-a răscumpărat păcatul. Dar Adam nu se îndupleca să primească despăgubiri, nici să-i fie durerea alinată; pocăinţa lui Arthur nu reînvia respectul şi afecţiunea lui. Adam era ca un obstacol apărut în drum şi pe care nimeni şi nimic nu-l putea clinti şi înlătura; devenise parcă simbolul a ceea ce îl îngrozea pe Arthur mai mult ca orice, anume ireparabilul faptelor rele săvârşite de el. Cuvintele dispreţuitoare ale lui Adam, refuzul de a-i strânge mâna, felul cum îl dominase în timpul discuţiei de la Schit şi, mai ales, umilinţa de a fi fost bătut — cu care un bărbat nu se poate împăca, nici în împrejurări mai eroice — îi arseseră sufletul cu fierul roşu, fiind mult mai greu de suportat decât mustrările de conştiinţă. Ce grabnic s-ar fi lăsat Arthur convins că era nevinovat! Şi chiar dacă nu s-ar fi găsit nimeni să-i aducă argumente, s-ar fi convins el şi singur. Arareori izbuteşte Nemesis să-şi făurească sabie din conştiinţa noastră, din remuşcările şi suferinţa de a-i fi făcut pe alţii să sufere: suferinţa asta e rareori făcută dintr-un metal din care să se poată turna o armă bună. Simţul nostru moral a deprins bunele maniere ale societăţii, ştie să răspundă printr-un zâmbet când zâmbesc ceilalţi; dar când vreun necioplit spune pe nume faptelor noastre nesfiindu-se să vorbească fără ocol, suntem descumpăniţi. Aşa se întâmplase şi cu Arthur: neânduplecarea cu care-l judecase Adam, asprimea cu care-i vorbise îi zădărniciseră tentativa de a-şi atenua, în propriii săi ochi, vinovăţia.

Căci Arthur nu-şi simţise cugetul curat nici înainte ca Adam să-l fi surprins. Luptele sale lăuntrice, ca şi hotărârile se transformaseră în temeri şi mustrări de conştiinţă. I se rupea inima de Hetty dar şi de el, pentru că trebuia să renunţe la ea. De câte ori luase sau călcase vreo hotărâre, se străduise să nu

ţină seama de pasiunea lui, ştiind că despărţirea îi va pune capăt. Dar cu firea lui, iubitoare şi înfocată, nu se putea să nu sufere la gândul rupturii. Îl îngrijora şi Hetty, căci descoperise visurile ei de a ajunge o cucoană înveşmântată în mătăsuri şi atlasuri. Când Arthur îi pomenise pentru prima oară de călătoria ce urma s-o facă, Hetty, tremurând din tot trupul, îl rugase s-o ia cu el şi să se însoare cu ea. Tocmai pentru că toate astea îl dureau, învinuirile lui Adam îl răniseră cumplit. I-adevărat că el n-o amăgise prin făgăduieli deşarte, speranţele ei fiind rodul propriei sale imaginaţii de copil; dar era nevoit să recunoască, faţă de el însuşi, că purta jumătate din vină. Vină cu atât mai mare, cu cât nici în acea ultimă seară nu îndrăznise s-o trezească la realitate, simţindu-se obligat s-o mângâie cu vorbe dulci, de teamă să n-o arunce în ghearele disperării. Se afla într-o situaţie insuportabilă, căci îl costa suferinţa lui Hetty, iar gândul că, în loc să dispară, sentimentele ei vor rămâne statornice, îl tortura. Acesta era singurul păcat pe care şi-l recunoştea; de celelalte, îşi băgase în cap că se putea lepăda. Dragostea lor se petrecuse în taină şi familia Poyser nu avea nici cea mai mică bănuială. Nimeni, afară de Adam, nu aflase nimic şi nu avea cum să afle, căci Arthur sădise în mintea lui Hetty teama că mergea la pierzanie dacă trăda, printr-o vorbă sau o privire, legătura dintre ei. Cât despre Adam, care descoperise o parte din adevăr, nu era nici o primejdie că avea să-l dea în vileag. Întreaga poveste era regretabilă, dar n-avea nici un rost să-i exagerezi rezultatele închipuind nenorociri care puteau foarte bine să nu se întâmple. Deocamdată, cea mai gravă dintre urmări era suferinţa trecătoare a lui Hetty; Arthur refuza să anticipeze alte consecinţe, mai neplăcute, de care nimeni nu avea cum să fie sigur. Iar Hetty ar fi putut da de bucluc şi fără Arthur. Şi, poate că mai târziu el o va putea ajuta, răscumpărându-şi lacrimile vărsate din pricina lui. Grija pe care i-o va purta în viitor o va despăgubi pentru necazul de acum. Iată cum, din rău va purcede binele, potrivit minunatei rânduieli ce domneşte pe pământ!

Poate că vă vine să întrebaţi: să fie oare acelaşi Arthur — cu suflet nobil şi curat — care, cu două

luni în urmă, ar fi fost incapabil să jignească un om, darmite să-i strice viața, și care acum se lepăda atât de ușor de răspunderea faptelor sale? Același Arthur care socotea că respectul de sine era judecătorul suprem, mai de temut decât orice părere din afară? Ei bine, da — vă rog să mă credeți că era același, numai că împrejurările erau altele. Depindem de faptele noastre în aceeași măsură în care depind ele de noi. Până ce nu știm care a fost sau va fi rezultatul îmbinării factorilor externi cu pornirile lăuntrice ale unui om, într-un moment de criză, să nu ne lăudăm că-i cunoaștem caracterul acelei persoane. Faptele au o uriașă putere asupra noastră, fiind în stare mai întâi să prefacă un om cinstit într-unul necinstit și apoi să-l împace cu transformarea suferită, ba mai mult, să-l convingă că necinstea lui e cât se poate de lăudabilă. Astfel o ispravă privită — înainte de a fi fost săvârșită — cu ochii sănătoși, ai unui suflet curat și neprihănit, este apoi privită prin ochelarii artei de a găsi scuze, prin care ceea ce este frumos și ceea ce este urât arată a fi croit din stofe aproape aidoma. Europa se adaptează la un *fait accompli*, la fel și indivizii, până ce o zguduire va veni să le tulbure senina adaptare.

Dar nerespectarea propriilor norme de dreptate duce la degradare. Mai cu seamă în cazul lui Arthur, pentru care tocmai nevoia de a-și păstra intact respectul de sine și cugetul curat constituise un scut sigur împotriva păcatului. Fiindu-i din cale-afară de greu să-și recunoască vinovăția — era incapabil de așa ceva — trebuia să se convingă că greșeala lui nu era gravă. Începu chiar să-și plângă de milă că era nevoit să-l amăgească pe Adam, ceea ce nu se potrivea deloc cu firea sa cinstită. Dar n-avea încotro, altă soluție nu exista.

În ciuda justificărilor sale, Arthur era profund nefericit: nefericit din pricina lui Hetty; nefericit din pricina scrisorii făgăduite lui Adam, scrisoarea care i se părea când un act de cruzime, când un act de caritate la adresa fetei. În unele clipe îi venea să sfideze totul, s-o ia pe Hetty cu el și la dracu' cu ce-avea să urmeze. meze.

În asemenea stare sufletească, nu-i de mirare că cei patru pereți ai încăperii deveniră o temniță insuportabilă; parcă adunau grămadă și aruncau asu-

pră-i, înăbuşindu-l, toate gândurile lui negre, toate sentimentele care se ciocneau în inima lui, multe dintre care, fără îndoială, s-ar fi risipit sub cerul liber. Nu-i mai rămăsese decât un ceas, cel mult două, ca să ia o hotărâre ; trebuia să se liniştească şi să-şi limpezească mintea. Călare pe Meg, în aerul proaspăt al unei dimineţi însorite, va fi mai stăpân pe situaţie.

Arcuindu-şi grumazul murg sub razele soarelui şi izbind cu copita în pietrişul aleii, animalul tremură de bucurie când stăpânul îl mângâie pe bot, îl bătu pe crupă şi-i vorbi mai frumos chiar ca de obicei. Arthur ţinea atât de mult la iapă poate şi pentru că nu-i cunoştea tainele. Dar Meg ghicea dispoziţia stăpânului ei aşa cum multe alte fiinţe de acelaşi sex cu ea, deslueşesc gândurile din minţile tinerilor şi simpaticilor domni la a căror vedere le tresaltă inimile pline de aşteptare.

Arthur străbătu cinci mile în galop, ajungând la poalele unui deal unde drumul nu mai era mărginit de copaci sau de garduri vii. Acolo, zvârli căpăstrul peste grumazul iepei şi începu să chibzuiască.

Hetty ştia că întâlnirea de ieri fusese ultima înainte de plecarea lui în călătorie. Nu exista nici o posibilitate de revedere fără a deştepta bănuieli. Ca un copil înspăimântat, fata izbucnise în plâns ori de câte ori venise vorba de despărţire, înălţându-şi faţa pentru ca sărutările lui să-i şteargă lacrimile. Pentru a-i alina durerea, Arthur o lăsase să se legene mai departe în visuri. Scrisoarea avea s-o trezească într-un chip prea brutal. Totuşi, Adam avea dreptate : rândurile lui o vor scuti de o lungă dezamăgire, care putea chinui mai rău decât durerea aprigă de-o clipă. De altfel era singurul mijloc de a-i da satisfacţie lui Adam, căruia, din multe motive, *trebuia* să-i dea satisfacţie. Măcar dacă ar fi putut să o mai vadă o dată ! Dar era imposibil, căci între ei se ridica mărăcinişul plin de ghimpi al opreliştilor şi orice pas nechibzuit duce la pierzanie. Pe de altă parte, chiar dacă ar fi putut să se întâlnească din nou, la ce le-ar fi folosit ? Ar fi suferit şi mai mult văzând-o cum se chinuie şi ar fi dus cu dânsul această amintire. Departe de el, Hetty

avea suficiente temeiuri pentru a-şi păstra stăpânirea de sine.

Deodată o teamă subită îl cuprinse ca o umbră — teama ca nu cumva suferinţa s-o împingă pe Hetty la un gest necugetat. Şi numaidecât se ivi o altă teamă, care aruncă o umbră şi mai întunecoasă. Dar Arthur, sorbind forţe din tinereţea şi speranţele sale, alungă spaimele. De ce să-şi închipuie, neapărat, viitorul în negru? La fel de firesc era ca totul să se încheie cu bine. Niciodată nu făcuse cu premeditare ceva împotriva conştiinţei sale, îşi spuse el; se lăsase doar târât de evenimente, aşa că nu merita să fie atât de aspru pedepsit şi lucrurile să ia o întorsătură nefericită. Convins de fapt că era un băiat cumsecade, nu vedea pentru ce să-l judece providenţa cu atâta neîndurare.

Oricum nu stătea în puterile sale să schimbe urmările. Tot ce mai putea face era să aleagă o cale cât mai înţeleaptă. Nu-i trebui mult pentru a-şi da seama de avantajele unei apropieri între Adam şi Hetty. Poate că Adam avea dreptate atunci când spunea că, după o bucată de vreme, Hetty va prinde din nou drag de dânsul. În cazul acesta, povestea lua sfârşit şi nimeni nu era păgubit, căci Adam ardea şi acum de dorinţa de a se însura cu Hetty. Fără îndoială. Adam fusese înşelat — şi încă într-un fel pe care Arthur l-ar fi socotit mârşav, dacă el ar fi fost victima. Gândul întunecă frumoasa încheiere pe care o imaginase Arthur spre consolarea sa, iar ruşinea şi enervarea îi aprinseră obrajii. Dar ce putea face un bărbat pus într-o astfel de dilemă? Era obligat să tacă pentru a salva onoarea lui Hetty, prima sa datoarie fiind de a o ocroti *pe ea*. Ca să se apere doar pe el, Arthur n-ar fi recurs niciodată la minciună. Dumnezeule! Ce nătărău să se bage într-o asemenea încurcătură! Avea totuşi scuze temeinice, cum nu credea să fi avut un bărbat vreodată. (Păcat că urmările purced nu din scuze, ci din faptele noastre!)

În orice caz, scrisoarea trebuia scrisă, era singura cale de a ieşi din impas. La gândul că Hetty o va citi, îl podidiră lacrimile; dar aproape la fel de greu îi

venea și lui s-o scrie și ideea că nu se cruța nici pe dânsul îl ajută să ia o hotărâre. Doar nu fusese niciodată în stare să lovească în cineva, fără să sufere și el. Până și pornirea de gelozie, stârnită de decizia de a renunța la Hetty în favoarea lui Adam, i se părea o dovadă în plus că făcea un sacrificiu.

Ajungând la această concluzie, Arthur întoarse calul și porni spre casă, în trap vioi. Înainte de orice trebuia să scrie scrisoarea. În restul zilei va avea atâtea treburi încât nu-i va rămâne răgaz să privească îndărăt. Ce bine că Irwine și Gawaine fuseseră invitați să prânzească la conac! Și a doua zi la amiază va fi departe de Chase. Fiind atât de ocupat va rezista nestăpânitului său impuls de a da o goană până la Hetty și de a-i face cine știe ce declarație smintită care ar fi năruit totul. La cel mai mic semn al stăpânului Meg cea sensibilă iuțea pasul, până ce trapul se prefăcu în galop dezlănțuit.

— Aseară boieru' ăl tânăr a căzut la pat, spuse la prânz, în sufrageria servitorilor, John rândașul bătrân și posac. Da' azi dimineață numa-ntr-o goană a ținut-o, mai să deșăleze iapa.

— Pesemne c-așa o fi boala, John, răspunse vizitiul, veșnic pus pe glume.

— Atunci bine-ar face să-și ia puțintel sânge! concluse John, încruntându-se.

Dis-de-dimineață, Adam veni la Chase să afle cum îi mergea lui Arthur. Când i se spusese că acesta plecase călare, răsuflă ușurat, căci se temuse ca bătaia să nu fi avut urmări mai grave. La ora cinci după-amiază, Adam se înființă din nou, înștiințându-l pe Arthur de sosirea lui. Peste câteva minute, Pym coborî cu o scrisoare în mână și-i spuse că domnul căpitan, neavând timp să-l primească, așternuse pe hârtie tot ce dorea să-i spună. Plicul era adresat lui Adam, care însă nu îl deschise până ce nu ieși din casă. Înăuntru, era o foaie împăturită și sigilată, purtând pe ea numele lui Hetty. Pe fața interioară a plicului, Adam citi:

„În scrisoarea alăturată am scris tot ce mi-ai cerut. Te las pe tine să hotărăști cum e mai bine, o dai lui Hetty sau mi-o înapoiezi. Mai gândește-te o dată

dacă ceea ce vrei să faci nu o va costa mai mult decât tăcerea.

Nu are rost să ne mai vedem astăzi. Când ne vom reîntâlni peste câteva luni, sper ca orice urmă de supărare dintre noi să se fi risipit.

A. D."

„Poate că are dreptate să nu vrea să dea ochi cu mine, își spuse Adam. N-are rost nici să ne spunem vorbe grele nici să ne strângem mâna, ca și cum am fi prieteni. Nu suntem prieteni și-i mai bine să nu umblăm cu prefăcătorii. Știu că omu' e dator să ierte. După cum socot eu, asta înseamnă să-ți alungi din suflet orice gând de răzbunare. Dar să-l iubești pe vinovat cum l-ai iubit înainte, nu e cu putință. În ochii mei e alt om. Cum să-l am la inimă ca odinioară? Să mă bată Dumnezeu dacă mai știu pe cine am la inimă! E ca atunci când te-apuci de lucru și măsori de-a-ndoaselea, și pe-urmă trebui' să iei treaba de la capăt".

Curând, însă, toate gândurile îi fură alungate de întrebarea dacă să-i dea lui Hetty scrisoarea sau nu? Aruncând răspunderea pe umerii lui Adam și însoțind-o de un avertisment, Arthur își ușurase povara. Iar Adam, deși nu era deprins cu șovăiala, acum șovăia. Până la urmă, hotărî să se ducă la Hetty să vadă mai întâi în ce stare se afla fata și apoi să se decidă.

CAPITOLUL 30

SCRISOAREA AJUNGE LA DESTINAȚIE

În duminica următoare, ieșind de la biserică, Adam se apropie de soții Poyser, în speranța că l vor invita la ei acasă. Avea scrisoarea în buzunar și voia să găsească un prilej de a sta de vorbă cu Hetty, între patru ochi. În biserică, nu-i putuse desluși chipul, căci fata se mutase de la locul ei. Venind lângă dânsa să i dea binețe, observă cât de nesigură și stânjenită era, ceea ce nu era de mirare, căci nu se mai văzuseră de când o surprinsese cu Arthur în crâng.

— Poftește la noi, Adam, îl invită Mr. Poyser, când ajunseră cu toții la cotitura drumului.

Când ieșiră în câmp, Adam, își luă inima în dinți și-i oferi lui Hetty brațul. După puțin, datorită copiilor ce se zbenguiau, putură rămâne ceva mai în urmă.

— Hetty, ieși diseară în grădină să te plimbi puțin cu mine, dacă nu se strică vremea? întrebă el. Am ceva anume de vorbit cu tine.

— Bine, răspunse Hetty.

Și ea dorea să aibă o discuție cu Adam și se întreba ce-o fi gândind el despre ea și Arthur. Știa că-i văzuse sărutându-se, dar nu-și putea închipui ce se petrecuse după aceea între Arthur și Adam. La început, crezuse că Adam se va supăra pe ea și că poate o va pârî unchiului și mătușii; dar nici nu-i trecuse prin minte că ar fi putut deschide gura față de căpitanul Donnithorne. Pe drum, se temuse că venise ca „s-o spună". Văzând cât era de prietenos și auzind că voia să stea de vorbă numai cu *ea*, răsuflă ușurată. Mai întâi va descoperi părerile și intențiile lui; nu se îndoia că apoi îl va convinge să nu facă nimic împotriva voinței ei, ba chiar să-i dea crezare când îi va spune că Arthur îi era indiferent. Era sigură că, atâta vreme cât Adam spera că-l va lua de bărbat, va juca așa cum îi va cânta ea. În afară de asta, *trebuia* să se prefacă în continuare că ține la el, ca nu cumva unchiul și mătușa să intre la bănuială.

Cu căpșorul plin de socoteli, Hetty mergea la brațul lui Adam răspunzând prin „da" și „nu" la tot ce spunea el: că la iarnă păsările vor avea din belșug semințe de gherghine cu care să se hrănească și că norii groși, care se adunaseră, se vor risipi până mâine dimineață. Când îi ajunseră din urmă pe Mr. și Mrs. Poyser, Hetty se cufundă din nou în gânduri, fără s-o mai tulbure nimeni, căci unchiul era de părere că, oricât de mult îi place unui tânăr să meargă de braț cu aleasa inimii lui, nu-i strică să discute de lucruri serioase. Curios să afle ultimele știri despre ferma Chase, Mr. Poyser îl acapară pe Adam tot restul drumului. Mergând pe lângă tufișuri, la brațul vrednicului Adam, Hetty își urzea mai departe micile ei comploturi, născocind tot soiul de planuri, așa cum fac cuconițele elegante în iatacurile lor. Dacă o țărancă

frumoasă cu încălţări butucănoase are minte uşoară, procesele ei mentale seamănă uluitor cu cele ale doamnelor în crinolină, din înalta societate, care-şi frământă intelectul străduindu-se să rezolve aceeaşi problemă: cum să păcătuiască fără să se compromită. Faptul că Hetty era nefericită nu micşora asemănarea. Despărţirea de Arthur, o făcea să sufere îndoit: zbuciumul pasiunii şi al amorului propriu se împletea cu teama vagă şi tulbure că viitorul va fi altul decât în visurile ei. Se agăţa de cuvintele cu care-o îmbărbătase şi o consolase Arthur la ultima lor întâlnire: „Mă întorc de Crăciun şi vedem atunci ce-i de făcut". Se încăpăţâna să creadă că-i era atât de dragă, încât fără dânsa el nu-şi putea găsi fericirea. Mai ţinea încă mult la taina ei, mândră de a fi iubita unui gentleman de neam şi simţindu-se prin asta superioară tuturor prietenelor sale. Dar nesiguranţa şi lipsa unei perspective în care să întrevadă măcar vreo soluţie care să schimbe în bine situaţia începuseră s-o apese, aşa cum apasă nevăzuta greutate a aerului. Pe micuţa sa insulă de visuri, Hetty era singură, având de jur împrejur apele negre ale necunoscutului în care se topise Arthur. Ca să-şi facă curaj, acum nu mai privea înainte, ci numai înapoi, amintindu-şi cuvintele şi mângâierile din trecut. De joi seara, însă, aproape că-şi uitase frământările, înspăimântată de ameninţarea imediată de a-şi vedea secretul dat în vileag de Adam. Propunerea lui neaşteptată de a-i vorbi între patru ochi îi mutase gândurile pe alt făgaş, şi nu voia cu nici un preţ să piardă prilejul de astă seară. De aceea, după ce-şi băură ceaiul, când băieţii ieşiră din grădină, iar Totty ceru voie să meargă cu ei, Hetty spuse cu o vioiciune care o surprinse pe Mrs. Poyser:

— Mă duc şi eu, mătuşică!

În schimb, nimeni nu se miră când Adam declară că merge şi dânsul. Curând, rămase singur cu Hetty, pe poteca din aluniş; băieţii îşi găsiseră de lucru pe aiurea, adunând alune mari şi necoapte ca să se joace cu ele, în timp ce Totty îi contempla cu o privire de căţeluş. Abia de curând — nici două luni nu trecuseră — Adam stătuse în grădină alături de Hetty, cu sufletul plin de dulci speranţe. De joi seara încoace, amintirea acelei clipe îl urmărea stăruitor: revedea,

cu ochii minții, razele de soare furișându-se printre crengile mărului, ciorchinii roșii, fermecătorii bujori din obrajii lui Hetty. Amintirea nu se potrivea cu această seară tristă, nici cu cerul acoperit de nori grei. Adam se sili s-o alunge, de teamă ca emoția să nu-l silească să vorbească mai mult decât trebuia.

— După cele ce-am văzut joi seară, începu el, să nu-mi ei în nume de rău ce-ți spun, Hetty. Să fi umblat cu orice flăcău care avea în gând să te ia de nevastă, și să fi știut că ți-e drag și că vrei să te duci după el, n-aveam dreptu' să mă împotrivesc. Da' când văd că te ții c-un boier, care nu poate să se-nsoare cu tine, și nici prin cap nu-i trece, apoi atunci e de datoria mea să m-amestec. Cu unchiu și mătușa, care-ți sunt ca părinți, nu vreau să stau de vorbă, ca să nu fac necazu' mai mare.

Cuvintele lui risipiră una din temerile lui Hetty, dar ascundeau un înțeles care-i întări fetei presimțirile rele. Albă la față și tremurând din tot trupul, fu gata să-l contrazică pe Adam, dar se abținu de frică să nu-și trădeze sentimentele.

— Tu ești tare tânără, Hetty — continuă Adam cu multă blândețe — n-ai avut când te dumiri cum e în lumea asta. Mă simt dator să fac tot ce-oi putea ca să te scap de nenorocirea ce te pândește fiindcă n-ai știut c-ai pornit pe-o cale greșită. Dac-afla altu-n locu' meu că ești în vorbă c-un boier, care ți face daruri scumpe, bătea toba-n sat și-ți scotea nume rău. Și pe deasupra te mai așteaptă o nenorocire, c-ai să te chinui dacă-ți dai inima unui bărbat care nu te poate lua de nevastă ca să-ți poarte de grijă toată viața.

Adam se opri și aruncă o privire lui Hetty, care smulgea frunze de pe o ramură de alun și le fărâmița între degete. Ca o lecție prost învățată, micile planuri și frazele dinainte pregătite pieriseră din mintea ei, izgonite de panica pe care i-o stârniseră cuvintele lui Adam. Rostite cu atâta calm și siguranță, se transformaseră într-o forță nemiloasă, gata să spulbere toate firavele ei nădejdi și năluciri. Hetty ar fi vrut să se împotrivească, să răspundă în așa fel încât să pună capăt discuției, dar era nevoită să-și ascundă

sentimentele, deşi în clipa aceea nu-şi mai dădea seama de nimic, nici de efectul vorbelor ei.

— Cin' ţi-a dat dreptu' să zici că-l iubesc? întrebă ea, cu voce stinsă dar clocotind de revoltă, smulgând încă o frunză şi rupând-o în bucăţele.

Tulburarea o făcea şi mai frumoasă: faţa îi pălise, ochii negri, de copil, se măriseră şi răsufla mai repede ca de obicei. Privind-o, Adam simţea cum i se topeşte inima de dragoste. Ah, cât ar fi vrut s-o mângâie s-o liniştească, s-o apere de suferinţă; cât de mult ar fi vrut s-o apere de suferinţă; cât ar fi vrut să ocrotească sărmanul ei suflet zbuciumat, aşa cum i-ar fi ocrotit trupul de orice primejdie!

— Cum alta să zic? continuă Adam plin de înţelegere. Doar nu vrei să-mi închipui că laşi un bărbat să te sărute, că primeşti să-ţi facă daruri şi mergi să te-ntâlneşti cu el în crâng, fără să-l iubeşti. Ştiu că n-ai vină, că nici n-ai băgat de seamă când l-ai îndrăgit. El poartă toată vina că ţi-a furat inima, când ştia că nu te ia de nevastă. S-a jucat de-a dragostea cu tine, da' nu te iubeşte, aşa cum se cade să iubească un bărbat cinstit.

— Ba da, mă iubeşte, i-e drag de mine, ştiu eu mai bine ca tine, izbucni Hetty; uitase hotărârea de a fi prudentă, uitase de toate, atât de puternică îi era durerea şi furia la auzul acestor cuvinte.

— Ba nu, Hetty, răspunse Adam. Să-i fi fost drag de tine, nu se purta aşa. Mi-a şi zis, verde-n faţă, că sărutările şi darurile astea nu însemnează nimic pentru el; ba voia să-mi bage-n cap că nici pentru tine. Da' eu ştiu că pentru tine înseamnă. Te-ai încrezut în dragostea lui zicând c-o să te ia, măcar că-l boier. De asta am vrut să-ţi vorbesc, că tare mi-e teamă să nu te-amăgeşti singură, pentru că de nevastă nici prin cap nu-i trece să te ia.

— Ce ştii tu? Şi cum de-ndrăzneşti să vorbeşti aşa? întrebă Hetty, oprindu-se în loc şi tremurând ca frunza.

Tonul hotărât al lui Adam o înspăimântase, făcând-o să-şi piardă cumpătul cu totul. Văzând-o şi auzind-o, Adam nu mai stătu în cumpănă; trebuia să înmâneze fetei scrisoarea.

— Văd bine că mie nu-mi dai crezare, fiindcă îţi închipui că el e rupt din ceruri şi că te iubeşte cu adevărat. Da' am în buzunar o scrisoare scrisă chiar de mâna lui pe care mi-a dat-o să ţi-o dau ţie. De citit n-am citit-o, da' mi-a zis el că-ntrânsa îţi mărturiseşte adevăru'. Ţi-o dau, da' mai-nainte chibzuieşte-te bine, Hetty, şi nu lăsa durerea să te doboare. Chiar dacă era destul de smintit să te ia de nevastă, tot n-ai fi fost fericită.

Hetty tăcu; auzind de existenţa unei scrisori pe care Adam nu o citise, speranţele îi reînviară. Cuprinsul scrisorii era cu siguranţă altul decât îşi închipuia el.

Adam scoase scrisoarea din buzunar, dar nu i-o dădu înainte de a o ruga duios:

— Te rog, Hetty, nu-mi purta supărare că-ţi aduc veşti rele. Dumnezeu mi-e martor că bucuros răbdam durere de-o sută de ori mai mare numai să te cruţ pe tine. Şi nu uita: nimeni altu' decât mine nu ştie nimic; bizuieşte-te pe mine ca şi cum ţi-aş fi frate. În ochii mei, tu tot cea de-odinioară eşti, că nu cred c-ai greşit cu bună ştiinţă.

Hetty pusese mâna pe scrisoare, dar Adam nu i-o dădu până ce nu termină de vorbit. Ea însă, nici nu-l ascultă. De îndată ce Adam dădu drumul scrisorii, fata o vârî în buzunar, fără s-o deschidă; apoi porni cu pas iute, grăbită să intre în casă.

— Faci bine că n-o citeşti acu' îi spuse Adam; aşteaptă până-i fi singură. Mai rămâi pe-afară s-adunăm mai întâi copiii; aşa albă la faţă şi pieritâ cum eşti, să nu se sperie mătuşa!

Hetty ţinu seama de povaţa care-i aminti că trebuia să facă apel la întreg talentul ei de disimulare. Avea scrisoarea în buzunar şi nu se îndoia că, orice-ar spune Adam, în ea va găsi mângâiere. Dădu fuga după Totty, şi când se înapoie de mână cu ea, avea din nou culoare în obraji. Silită să arunce un măr necopt în care-şi înfipsese dinţişorii, Totty era îmbufnată.

— Hai, Totty, îi spuse Adam, sui-te la mine-n cârcă, sus, mai sus, până dai cu tifla-n vârfu' copacilor.

Cărui copil nu-i trece supărarea când se simte înşfăcat de două mâini puternice şi urcat pe nişte umeri

vânjoşi. Cred că nici Ganimede nu a protestat când l-a luat vulturul pe sus, pentru a-l instala în spinarea lui Jupiter. De la înălţime, Totty zâmbea cu satisfacţie celor de jos. Pentru Mrs. Poyser, care stătea în prag, ce putea fi mai plăcut la vedere decât Adam ducând în spinare mica lui povară? Totty se aplecă spre ea, întinzând mânuţele.

— Bată-te norocu' să te bată că frumoasă fată mai am, spuse Mrs. Poyser.

Dragostea de mamă îmblânzi o clipă ochii ei cei aprigi când fetiţa întinse braţele spre ea; lui Hetty nu-i aruncă nici măcar o privire şi îi spuse în treacăt:

— Du-te şi scoate nişte bere de la butoi, Hetty. Amândouă ulcelele sunt în cămară.

După ce fata scoase berea şi unchiu-său îşi aprinse luleaua, o duseră la culcare pe Totty, dar trebuiră s-o mai aducă o dată jos căci, neavând chef de somn, începuse să plângă. Urmă apoi pregătirea cinei şi Hetty nu stătu o clipă locului. Adam îşi prelungi vizita, până ce simţi că Mrs. Poyser aştepta să-l vadă plecat, ţinându-i pe ea şi pe bărbatu-său de vorbă, pentru a-i da răgaz lui Hetty să-şi vină în fire. Zăbovi pentru că voia să se asigure că fata nu se lăsase zdrobită de lovitura primită şi se bucură văzând câtă stăpânire de sine dovedea. Ştia că Hetty nu avusese vreme să citească scrisoarea, dar nu bănuia că o îmbărbăta tainica speranţă că scrisoarea va contrazice spusele lui. Se despărţi anevoie de ea, ştiind că vor trece zile înainte de a afla cum se va împăca Hetty cu soarta în cele din urmă, trebui să plece iar când îşi luă rămas bun, o strânse uşurel de mână, dându-i astfel să-nţeleagă că dragostea lui era aceeaşi. Cât îşi mai bătu capul în drum spre casă să născocească justificări pentru nechibzuinţa lui Hetty, punându-i slăbiciunea pe seama firii ei prea iubitoare şi aruncând toată vina pe Arthur, a cărui purtare i se părea din ce în ce mai condamnabilă. Răscolit de suferinţa lui Hetty şi de teama ca nu cumva s-o fi pierdut pentru totdeauna, respingea orice argument în favoarea celui pe care greşit îl luase drept prietenul său şi din pricina căruia el şi Hetty erau nefericiţi. Adam era un om lucid şi nepărtinitor, un flăcău drept şi zdravăn atât la minte cât şi la trup. Dar nici chiar Aristide cel

drept n-a fost tocmai mărinimos când îl mistuiau chinurile dragostei și ale geloziei. Și nici nu pretind că, în zilele acelea grele, în inima lui Adam nu existau alte sentimente în afara mâniei plină de virtute și a milei plină de dragoste. Era cumplit de gelos și, așa cum iubirea îl făcea îngăduitor cu Hetty, gelozia îl făcea necruțător față de Arthur.

„Nu-i de mirare, își spunea în sinea lui, că i-a sucit capu' un gentleman ca el, cu apucături alese și straie frumoase, cu mâini albe și vorbe meșteșugite, cum știu boierii. Că unu' de-o seamă cu ea nu-i atât de priceput în ale dragostei. Cine știe dacă s-o mai uita ea vreodată la un bărbat de rând. Fără să-și dea seama își scoase mâinile din buzunare și-și privi palmele bătătorite și degetele cu unghii rupte. Necioplit mai sunt! Acu' că stau și mă gândesc, ce să găsească la mine o femeie; da' dacă n-o iubeam pe ea, nu mi-era mie greu să-mi găsesc o nevastă. Numa' că eu pe Hetty o iubesc și dacă nu mă vrea, ea, de alelalte nici că-mi pasă. Și poate că m-ar fi vrut, că nu-s de lepădat și prin părțile noastre nu-i bărbat de care să-mi fie frică; da' s-a băgat dânsu' între noi, ș-acu' ea, să nu mă mai vadă-n ochi, că nu aduc defel cu el. Da' cine știe, poate se lecuiește, când o-nțelege că și-a bătut joc de ea. Ș-atunci o să-și dea seama ce-nseamnă un bărbat care-i fericit să se lege cu ea pe viață. Cât despre mine mai bine să mă-mpac cu gându' că, oricum o să fie, tot e bine că n-a ieșit mai rău. Nu-s eu singuru' pe lume să n-am parte de fericire. De muncit poți munci chiar de te doare inima. Dac-așa a vrut Domnu', noi ce să mai zicem, că mai bine ca el tot nu potrivim lucrurile, chiar de-am sta să chibzuim 'pân' la ultima suflare. Eu unu' nici de muncă nu mai eram bun dac-o vedeam pe Hetty nenorocită tocmai de omu' cu care m-am fălit de când mă știu. Acu', c-am scăpat-o, n-am cuvânt să mai cârtesc. Un bărbat care-i întreg și sănătos, rabdă el și câte-o crestătură de cuțit mai adâncă."

Gândind astfel, Adam ajunse în dreptul unui pârleaz, pe care-l trecu și zări un bărbat mergând de-a lungul lanului. Îl recunoscu pe Seth, care se înapoia de la predica de seară, și se grăbi să-l ajungă din

urmă. Oprindu-se să-l aştepte. Seth se întoarse spre dânsul.

— Ziceam c-ajungi acas'-naintea mea, îi spuse Adam, că eu am cam întârziat.

— Apoi şi eu am întârziat, că după slujbă m-am dat în vorbă cu John Barnes. Gică de la o vreme s-a izbăvit de păcate şi voiam să-l întreb cum de-a izbutit. Dintr-una într-alta, ne-am abătut din drum şi-am ajuns cu pălăvrăgelile noastre până hăt, departe.

Cei doi merseră câteva minute alături, în tăcere. Adam nu avea chef de discuţii religioase, în schimb simţea nevoia să se apropie de fratele său, ceea ce i se întâmpla destul de rar, deşi cei doi flăcăi ţineau mult unul la altul. Dar nu vorbeau aproape niciodată despre problemele lor personale, iar despre necazurile familiale abia dacă aminteau când şi când. Reţinut din fire şi pudic în privinţa sentimentelor, Adam nu pomenea de ele, iar Seth era timid în faţa fratelui său, care avea mai mult simţ practic ca el.

— Seth, băiete, spuse Adam, trecându-şi braţul pe după umerii celuilalt, ţi-a mai dat de veste Dinah Morris, de când a plecat?

— Da, răspunse Seth. Zicea că să-i trimit vorbă cum ne mai merge şi cum o duce mama cu necazu' ei. Aşa că i-am scris, acu' vreo două săptămâni, şi i-am povestit de slujba ta a nouă şi ce mulţumită-i mama. Miercurea trecută, am fost pe la poştă, la Treddleston şi-acolo era o scrisoare de-a ei. Mă bătea gându' să ţi-o dau s-o citeşti, da' nu ţi-am mai spus nimic că prea te frământai cu alte treburi. Scrie scrisori tare frumoase, măcar că-i femeie!

Seth scoase scrisoarea din buzunar şi i-o întinse lui Adam, care o luă:

— Ai dreptate băiete, zilele astea am tot avut o groază de treburi pe cap, da' nu-mi lua în nume de rău că-s mai posac şi mai colţos ca de obicei. Ştii bine că oricâte griji aş avea, tu tot frate-mi eşti că noi tot împreună rămânem, cât om fi şi om trăi.

— Cum să-ţi iau eu ţie ceva în nume de rău, Adam? Că nimeni nu te-nţelege ca mine, chiar când îţi sare ţandăra şi eşti mai lute la vorbă.

— Iacă-tă-o pe maica cum deschide uşa să vadă dac-am venit, spuse Adam, în timp ce urcau dealul. A

stat pe-ntuneric, ca de-obicei. Ce-i, Gyp, te bucuri c-am sosit?

Lisbeth intră repede în casă și aprinse o lumânare, căci auzise pașii fiilor ei prin iarbă, înainte chiar de-a-ncepe Gyp să latre.

— Bine c-a dat Dumnezeu și v-ați întors acasă. Parcă niciodată n-a trecut așa greu vremea ca-n astă seară de sfântă duminică. Unde-ați umblat pân' acu'?

— De ce stai pe-ntuneric, maică, spuse Adam c-atunci vremea pare mai lungă.

— Și de ce mă rog s-aprind lumânarea duminica, când nu-s decât eu acasă și de-mpletit n-am voie de la Dumnezeu? Că să mă uit prin cărțile de nu le pot citi mi-ajunge cât îi zi afară. La ce bun să prăpădesc bunătate de lumânare numai ca să treacă vremea. Care din voi stă la masă? Că la vremea asta târzie, omu-i ori sătul ori flămând ca lupul.

— Mie mi-e foame, mamă, spuse Seth, așezându-se la măsuța pe care Lisbeth pusese tacâmuri când aprinsese lumânarea.

— Eu am mâncat. Na, Gyp, spuse Adam, luând un cartof rece de pe masă și mângâind capul cu păr sur și țepos al câinelui, care privea spre el.

— Nu-l mai da, interveni Lisbeth. Am avut eu grijă de el. Cum era să-l uit, când e singuru' de mai stă pe lângă casă.

— Hai Gyp, la culcare, spuse Adam. Noapte bună, maică. Îs frânt de oboseală.

— Ce-o fi cu el, nu cumva știi tu? îl iscodi Lisbeth pe Seth, după ce frate-su urcă în odaia în care dormeau amândoi. De vreo două zile încoace parcă nu i-s boii acasă, parc-a dat necazu' peste el. Azi dimineață, după ce ai plecat tu, ședea de unu' singur în atelier — ședea și nu făcea nimic, nici măcar carte nu citea.

— A avut multe pe cap zilele astea, răspunse Seth, și nu prea-i în apele lui. Închide și dumneata ochii maică, că s-amărăște dacă vede c-ai băgat de seamă. Poartă-te mai blând cu el și nu-l mai dojeni.

— Auzi vorbă, da' când l-am dojenit? Și nu-s eu totdeauna blândă și răbdătoare? Las' că-i fac o budincă, s-o aibă dimineața când s-o scula.

Adam își scoase surtucul și vesta și citea scrisoarea de la Dinah, la flacăra lumânării de seu.

„*Dragul meu frate Seth*, scrisoarea ta a întârziat, fără știrea mea, trei zile la poștă, căci n-am avut destui bani pentru mărci, pe aici fiind vremuri de restriște și de boală din pricina ploilor care au căzut de parcă s-ar fi revărsat toate râurile cerului. În astfel de timpuri, când cei nevoiași n-au nici de unele, să pui bani de-o parte e ca și cum ai lua pâinea de la gura lor. Îți spun toate astea fiindcă nu vreau să crezi că sunt lenească la răspuns sau că nu m-am bucurat îndeajuns de norocul fratelui tău, Adam. Merită pe deplin cinstea și dragostea ce i le porți, căci Dumnezeu l-a înzestrat cu multe daruri dar el n-a întors spatele alor săi, ci a urmat pilda patriarhului Iosif, carele căpătând dregătorie înaltă și de încredere, n-a uitat de părintele și fratele său mai tânăr.

Inima mi-a rămas legată de maica ta cea bătrână, de care, mi-a fost dat să fiu alături la durere. Vorbește-i de mine și spune-i că adesea în fapt de seară, când stau în lumina asfințitului în care ședeam cu dânsa ținându-i mâna și spunându-i cuvintele de mângâiere care-mi veneau pe buze, gândurile mi se îndreaptă către ea. Ce binecuvântată este clipa când coboară întunericul și trupul ți-e ostenit de truda zilei. Atunci strălucește mai vie lumina din lăuntrul nostru și simțim cu adevărat prezența puterii divine. Stau pe scăunelul meu, în întunericul din încăpere, închid ochii și îmi pare că plutesc, ca și cum m-aș fi despărțit de povara trupului, uitând orice nevoi sau dorințe. Atunci am forța să accept de bună voie toate greutățile, necazurile, rătăcirile, și păcatele la care am fost martoră și pentru care am vărsat lacrimi — să accept însăși spaima noastră, a celor născuți din oameni, care se abate asupra mea uneori ca bezna unei nopți nefirești — așa cum primesc să împart crucea cu Mântuitorul. Căci simt crucea, o port în spate, pentru că dragostea nemărginită înseamnă suferință. Omenirea suferă, tânjește, se tânguie, căutându-se oarbă pe sine, vrând să se izbăvească de durerea sub care se zbuciumă și geme. Nu-i o binecuvântare să te lepezi de suferință, atât timp cât în lume domnesc

suferința și păcatul. Suferința face parte din dragoste și dragostea nu se leapădă de suferință. Nu-i doar o părere a cugetului meu, este un adevăr pe care l-am găsit și în Sfânta Scriptură. Nu sunt oare rugăminți și în ceruri?

Cât despre cele pământești, de care mă întrebi, am de toate și din belșug. Am lucrat neîntrerupt la țesătorie, deși alții au rămas un timp pe dinafară. Trupul mi s-a făcut foarte puternic, astfel încât nici după drumuri lungi, când am mult de vorbit, nu simt oboseală. Cele ce-mi spui — că te-ai hotărât să nu-ți părăsești ținutul și să rămâi, împreună cu mama și fratele — îmi dovedesc ce călăuză bună ți-e cugetul: acolo ți-a fost ție scris să trăiești, și a cerca să-ți cați împlinirea altundeva, ar fi ca și cum ai aduce prinos necuvenit Domnului și ai aștepta semn că l-a primit. Soarta mea de dealurile astea-i legată; uneori mi se pare că prea țin la cei de aici și chiar de mi s-ar cere, nu știu dacă aș pleca de bună voie.

Îți mulțumesc pentru veștile despre cei dragi de la ferma Hall. Când m-am întors, le-am trimis scrisoare, cum m-a rugat mătușa, dar n-am primit răspuns. Mătușa nu se pricepe la scris și, cum nici sănătoasă nu-i, treburile casei îi iau toată ziua. Îi port în inimă, pe ea, pe copiii ei, — căci îmi sunt cele mai apropiate rude de sânge — și pe toți cei din casă. Sore ei mă poartă gândul în ceasurile de tihnă; uneori chiar în toiul muncii, sau în timp ce vorbesc, îmi apar în minte și teamă mi-e să nu fie semn că-i așteaptă vreo nenorocire. Deocamdată îmi scrii că sunt bine.

Negreșit că de întâlnit ne vom mai întâlni dar nu cred că prea curând, căci frații și surorile din Luds mi-au trimis vorbă să vin pe la ei pentru o scurtă bucată de vreme, când voi avea iar posibilitatea să plec din Snowfield.

Rămâi cu bine, frate drag — ba nu, nu-mi iau rămas bun de la tine. Căci pe acei fii ai Domnului, cărora le-a fost dat să se privească ochi în ochi, să se împărtășească întru aceeași credință și să simtă Duhul Sfânt pogorând în sufletul lor, nimic nu-i poate despărți, nici chiar dealurile ce se înalță între ei. Legă-

tura ce-i unește, e pentru ei veșnic izvor de putere. Credincioasa ta soră întru Hristos.

Dinah Morris.

N-am iscusința ta la scris slove mărunte și condeiul meu se mișcă agale, de aceea nu pot scrie cât aș vrea și-ți spun prea puțin din cele ce-mi trec prin minte. Sărut-o din parte-mi pe maica ta. La despărțire, m-a rugat s-o sărut de două ori".

Adam împături la loc scrisoarea și rămase pe gânduri, în capul patului, cu capul pe braț. Așa îl găsi Seth, când urcă în odaie.

— Ai citit scrisoarea?

— Da. Să n-o fi cunoscut, cine știe ce părere-mi făceam de ea și de scrisoare: mi-nchipui că numa' să fi auzit de o femeie ce predică și m-apuca greața. Da' Dinah, orice spune și orice face e bine: citeam scrisoarea și parc-o vedeam 'naintea mea. Îi țin minte întocmai chipu' și glasu'! Tare bine ți-ar fi cu ea, Seth, e tocmai femeia care-ți trebuie.

— N-are rost să mai vorbim, trebuie să-mi mut gându' de la ea, răspunse Seth, abătut. Doar mi-a spus răspicat că nu mă vrea și nu-i ea femeia una să spună și alta să gândească.

— Poate s-o răzgândi. Dragostea la o femeie vine cu încetu', nici vreascurile nu ard bine când s-aprind iute. Te sfătuiesc să te duci din când în când s-o mai vezi. Potrivesc eu lucrurile să poți lipsi vreo trei-patru zile, că drumu' nu-i cine știe ce lung, douăzeci-treizeci de mile de mers pe jos.

— Tare-aș vrea s-o văd, numa' să nu se supere c-am venit.

— Nu se supără ea, replică apăsat Adam, ridicându-se și scoțându-și surtucul. Mare binecuvântare ar fi pentru toți să te vrea, că-i de minune ce drag a prins mama de ea și cît îi plăcea s-o aibă în casă.

— Da, și unde mai pui că Dinah ține și la Hetty — îndrăzni Seth — numa' vorbe de bine spune de ea.

Adam nu răspunse; în afară de „noapte bună", în seara aceea cei doi frați nu mai schimbară nici un cuvânt.

CAPITOLUL 31

ÎN ODAIA LUI HETTY

Se făcuse prea târziu ca să meargă la culcare fără să aprindă lumânările — cum se întâmpla de obicei în casa doamnei Poyser unde toţi dormeau odată cu găinile. Puţin după plecarea lui Adam, Hetty luă şi ea o lumânare, şi se duse în odaia ei, încuind uşa.

Acum în sfârşit putea citi scrisoarea. Trebuia, era cu neputinţă să nu găsească în ea o mângâiere. De unde să ştie Adam adevărul? De aceea nici nu era de mirare că îi vorbise aşa cum îi vorbise.

Hetty puse lumânarea pe masă şi scoase scrisoarea, care avea un miros slab de trandafiri, amintindu-i de Arthur de parcă ar fi fost lângă ea. Duse hârtia la buze şi, o clipă, năvala amintirilor îi spulberă teama. Când rupse pecetea, inima începu să bată puternic şi mâinile să tremure. Citi încet, căci nu-i venea lesne să deslușească scris de om învăţat, deşi Arthur se străduise să aştearnă literele cât mai citeţ.

„Prea scumpa mea Hetty, nu te-am minţit când ţi-am spus că te iubesc şi că nu voi uita niciodată dragostea noastră. Atât cât îmi va fi sortit să trăiesc, voi rămâne credinciosul tău prieten, aşa cum sper să-ţi dovedesc. Dacă această scrisoare te va mâhni, te rog să nu crezi că nu te iubesc, căci nu m-aş da înapoi de la nimic, dacă aş şti că te fac cu adevărat fericită. E peste puterile mele să mi-o închipui pe micuţa mea Hetty vărsând lacrimi fără ca eu să fiu alături, să i le sterg şi s-o sărut. Dacă ar fi după vrerea mea, în această clipă m-aş afla lângă tine, în loc să-ţi scriu. Îmi vine foarte greu să mă despart de tine, dar şi mai greu îmi vine să-ţi scriu cuvinte pe care poate le vei găsi necruţătoare, deşi ele izvorăsc din cea mai sinceră dragoste.

Scumpă, scumpă Hetty, oricât de dulce a fost pentru mine dragostea noastră, oricât de mult mi-ar fi plăcut să mă iubeşti toată viaţa, socotesc că ar fi fost mai bine pentru amândoi să nu fi avut parte de această fericire şi că este de datoria mea să-ţi cer, pe

cât cu putință, să nu mă mai iubești și să nu te mai gândești la mine. Vina este numai și numai a mea, căci, deși nu am fost în stare să țin piept dorinței de a fi lângă tine, am știut tot timpul că dragostea noastră nu-ți va aduce decât suferință. Ar fi trebuit să mă împotrivesc sentimentelor mele. Așa aș fi făcut dacă aș fi fost om de omenie. Dar trecutul nu-l mai putem schimba, și de aceea mă simt dator să te apăr de orice primejdie care poate fi preîntâmpinată. Știu c-ar fi spre răul tău să mă iubești ca până acum și să nu te uiți la un alt bărbat — la un bărbat care, prin dragostea lui, ți-ar dărui mai multă fericire decât sunt eu în stare — așteptând de la viitor ceva ce nu se va îndeplini niciodată. Draga mea Hetty, dacă aș face ce mi-ai cerut, într-o bună zi ți-ai da seama că, în loc de fericire, ți-am adus neorocirea. Tu nu vei fi fericită decât măritându-te cu un bărbat de seama ta. Dacă te-aș lua de nevastă, te-aș face mai nenorocită decât ești acum, și mi-aș călca totodată alte îndatoriri. Tu, draga mea Hetty, nu cunoști lumea în care trăiesc și, foarte curând, ai începe să mă urăști, văzând cât ne deosebim unul de celălalt.

Neputând să mă căsătoresc cu tine, trebuie să ne despărțim, trebuie să încercăm să nu ne mai iubim. Mi se rupe inima vorbind astfel, dar nu am încotro. Supără-te pe mine, fetița mea dulce, căci merit. Dar să nu crezi că vei înceta vreodată să-mi fii dragă; veșnic îți voi fi recunoscător și veșnic îmi voi aduce aminte de Hetty a mea. Dacă cumva ți se-ntâmplă vreun necaz, care deocamdată nu poate fi prevăzut, crede-mă că voi face tot ce-mi stă în putință pentru a te ajuta.

Ți-am spus unde să-mi trimiți scrisoare dacă dorești să-mi dai de veste, dar îți scriu din nou adresa, mai jos, ca nu cumva s-o fi uitat. Nu-mi scrie decât dacă se ivește ceva în care-ți pot fi cu adevărat de folos, căci, draga mea, Hetty, trebuie să ne silim să ne gândim cât mai puțin unul la celălalt. Iartă-mă și încearcă să dai uitării totul, în afară de aceea că voi rămâne, tot restul vieții, prietenul tău apropiat,

Arthur Donnithorne".

După ce parcurse încet scrisoarea, Hetty ridică privirea și, în oglinda veche și înceţoșată, apăru un chip golit de sânge, un chip de marmură albă, cu trăsături bucălate de copil, dar exprimând o tulburare mult mai gravă decât un necaz de copil. Hetty nu se văzu — nu vedea nimic — i se făcuse doar frig, îi era rău și tremura din toate mădularele. În mână, scrisoarea tremura și ea, foșnind. Fata o puse jos. Frigul și tremurul deveniră insuportabile alungându-i din minte până și gândurile din care se zămisliseră. Scoase din dulap o pelerină groasă în care se înfășură, așezându-se apoi iar, de parcă n-ar fi avut altă preocupare decât să se încălzească. Într-un târziu, luă din nou scrisoarea, cu o mână ceva mai sigură, și începu s-o recitească, de la capăt. De data asta, izbucni în plâns, cu lacrimi mari și năvalnice, care o orbeau și pătau hârtia. N-avea decât un singur gând: că Arthur era crud — crud pentru că-i scria astfel, crud pentru că n-o lua de nevastă. Mintea ei nu descoperea nici un motiv care să-l împiedice de la căsătorie. Cum să-și închipuie că din împlinirea tuturor dorințelor și visurilor sale i s-ar fi putut trage nenorocirea, când nu dispunea de nici un element din care să-și formeze imaginea acestei nenorociri?

Aruncând scrisoarea, își surprinse în oglindă chipul, îmbujorat și ud de lacrimi. I se păru că vede un prieten, căruia putea să i se jeluiască, bizuindu-se pe compătimirea lui. Proptită în coate, se plecă înainte, uitându-se la ochii negri, înecați în lacrimi care se rostogoleau, din ce în ce mai mari, și la gura care fremăta și se crispa de plâns.

Sfărâmarea micuței lumi de visuri, nimicitoarea lovitură primită de o iubire ce abia înflorise, striveau făptura lui Hetty, ahtiată de plăceri, sub povara unei suferințe atât de copleșitoare, încât îi răpea orice îndemn la împotrivire și îi ținea în frâu mânia. Rămase nemișcată, hohotind, până ce lumânarea se stinse, și, — sfârșită de oboseală, cu dureri în tot trupul, năucă de atâta plâns — se aruncă pe pat, fără să se mai dezbrace, și adormi.

La patru și ceva, când se trezi, o geană de lumină se strecura în încăpere. Avea senzația surdă a unei nenorociri, ale cărei cauze i se dezvăluiau treptat, pe

măsură ce prindea să desluşească lucrurile din jurul ei, sub razele plăpânde ale revărsatului de zori. Apoi, ca o străfulgerare, îşi aminti că trebuia să-şi ascundă zbuciumul şi să înfrunte lumina posomorâtă a începutului de zi. Nemaiavând răbdare să stea în pat se sculă şi se duse la masa pe care se afla scrisoarea, apoi deschise sertarul în care-şi ţinea comorile şi unde erau cerceii şi medalionul, dovada scurtei ei fericiri, simbolul vieţii lungi şi sarbede ce-o aştepta. Uitându-se la micile podoabe — pe care odinioară le sorbise din ochi şi le mângâiase cu atâta bucurie, socotindu-le o arvună a viitoarelor ei giuvaeruri — retrăi clipele când le primise în dar, însoţite de gingaşe dezmierdări, de cuvinte neobişnuit de frumoase, de priviri aprinse care o umpluseră de o dulce şi tulburătoare uimire. Iar Arthur, cel care-i vorbise şi o privise astfel, care era şi acum alături de dânsa — doar îi simţea braţul încingându-i mijlocul, obrazul lipit de al ei, până şi răsuflarea atingându-i pielea — era crudul, crudul Arthur care-i trimisese scrisoarea. Scrisoarea pe care o luă şi o făcu ghem, apoi o desfăcu din nou ca s-o mai citească o dată. Cu mintea pe jumătate amorţită de plânsul din ajun, avea nevoie să recitească rândurile lui Arthur, pentru a se convinge că suferinţele ei aveau temei şi că scrisoarea era cu adevărat foarte crudă. Trebui să ţină hârtia lângă fereastră, căci lumina abia mijită nu-i îngăduia să descifreze cuvintele. Da, era crudă, mai crudă chiar decât i se păruse ieri. Mânioasă o strânse din nou în pumn. Pe cel ce i-o trimisese îl ura acum tot aşa cum îl iubise — cu toată patima şi vanitatea ei.

Lacrimile îi secaseră. Le plânsese toate în ajun; acum urma suferinţa dimineţilor, suferinţă cu ochi uscaţi şi fără suspine, mai chinuitoare decât durerea din clipa loviturii, deoarece cuprinde nu numai prezentul, ci şi viitorul. În închipuirea ei, în toate dimineţile ce aveau să vină, avea să se trezească ştiind bine că ziua nu-i va aduce nici o bucurie. Căci nu există deznădejde mai absolută ca cea pricinuită de primul mare necaz, când încă nu ştim că suferinţa se lecuieşte şi că speranţele pot renaşte. Scoţându-şi în silă veşmintele cu care dormise toată noaptea, ca să se spele şi să se pieptene, i se strânse inima la gândul că aşa i se va scurge viaţa — ocupându-se mereu de aceleaşi

treburi care nu-i făceau nici o plăcere, întâlnindu-se mereu doar cu oameni care nu-i spuneau nimic, ducându-se duminicile și sărbătorile la biserică, la Treddleston, și uneori la ceai la Mrs. Best, neavând pe nimeni și nimic care să-i mulțumească sufletul. Scurta și otrăvita desfătare de care avusese parte îi spulberase pentru totdeauna toate micile bucurii care odinioară dăduseră farmec vieții: o rochie nouă cusută pentru bâlciul din Treddleston, petrecerea dată de Mr. Britton, cu prilejul praznicului din Broxton, curtezanii cărora își promitea să le răspundă cu „nu" încă multă vreme și perspectiva nunții care trebuia să aibă loc în cele din urmă, ocazie pentru a-și face o rochie de mătase și o grămadă de alte haine, toate în același timp. Acum fleacurile acestea i se păreau neînsemnate și plicticoase, totul se transforma într-o corvoadă și, cât o trăi, îi era dat să tânjească după ceva ce era cu neputință să se împlinească.

Întrerupându-se din dezbrăcat, se rezemă de dulapul înnegrit de vreme. Grumazul și brațele i se dezgoliseră, părul îi atârna în cârlionți delicați și era tot atât de frumoasă ca și în noaptea din urmă cu două luni, când umblase de colo până colo prin dormitor, strălucind de mândrie și speranță. Acum nu se gândea la grumaz sau la păr, puțin îi păsa de propria ei frumusețe. Ochii îi rătăciră cu tristețe prin încăperea mohorâtă care-i era atât de cunoscută, apoi se ațintiră spre lumina crescândă de afară. Să-și fi amintit oare de Dinah, de presimțirile acesteia care-o scoseseră din sărite sau de căldura cu care-i ceruse s-o socotească un prieten de nădejde? Nu, impresia fusese prea fugară pentru a-i stărui în minte. În această dimineață, oricâtă afecțiune și mângâiere i-ar fi adus Dinah, Hetty ar fi rămas nepăsătoare, cum de altfel era față de orice, în afară de cumplita ei deznădejde. Se gândea că, nici în ruptul capului, nu va putea rămâne în casa aceea, ducând viața de până atunci. Mai ușor i-ar fi fost să se deprindă cu ceva nou, decât să meargă mai departe, pe vechiul făgaș. Ar fi vrut să fugă numaidecât, doar ca să nu mai dea ochi cu chipuri de care i se făcuse lehamite. Dar Hetty nu era croită să înfrunte greutățile, nu avea îndrăzneala să lase în urmă lumea cu care se obișnuise și să dea

buzna, orbește, către necunoscut. Fire nu pătimașă, ci frivolă, jinduind după o viață ușoară, nu era în stare de acțiuni violente decât sub imboldul spaimei și al disperării. În mintea ei de păsărică nu prea era loc pentru chibzuință. Nu după mult îi trecu prin cap că singura soluție pentru a-și schimba traiul era să-i ceară voie lui unchiu-său să se angajeze cameristă la o cucoană. Dacă Mr. Poyser se învoia, fata care lucra la Miss Lydia o va ajuta să intre la stăpân.

Odată hotărârea luată, își făcu cocul și începu să se spele; nu se mai temea să coboare la bucătărie, simțindu-se capabilă să se poarte ca de obicei. Voia să stea de vorbă chiar azi cu unchiu-său. Ca zbuciumul sufletesc să lase urme adânci pe chipul plin de sănătate a lui Hetty, trebuia să se întâmple o nenorocire mult mai mare: văzând-o îmbrăcată cu grijă, cu părul strâns sub scufie și gata de lucru, un străin ar fi remarcat mai degrabă rotunjimile tinerești ale obrajilor și ale gâtului sau negrul ochilor și al genelor. Dar când să ia scrisoarea mototolită și să o încuie în sertar, la adăpost de priviri indiscrete, o podidiră lacrimile, lacrimi ce frigeau, fără s-aducă nici o alinare, așa cum aduseseră stropii mari din seara trecută. Își șterse repede ochii, căci ziua nu avea voie să plângă — nimeni nu trebuia să afle ce nenorocire se abătuse asupra ei, nimeni nu trebuia să știe că suferise o dezamăgire. Gândul că unchiul și mătușa o vor cerceta cu privirea îi dădu puterea să se stăpânească. Pentru Hetty — copleșită cum era de amărăciune — posibilitatea ca Mr. Poyser și Mrs. Poyser să descopere cele întâmplate însemna ceea ce înseamnă pentru un pușcăriaș doborât de oboseală și boală țintuirea la stâlpul infamiei. Unchiul și mătușa ar fi osândit purtarea ei rușinoasă și rușinea-i era insuportabilă. Așa glăsuia conștiința sărmanei Hetty.

Încuind sertarul, ieși din dormitor și se apucă de treabă.

Seara, după ce Mr. Poyser își aprinse luleaua clipă când bunăvoința sa atingea punctul culminant, Hetty profită de lipsa mătușă-si pentru a deschide discuția:

— Unchiule, mă lași să intru cameristă la o cucoană?

Scoţând pipa din gură, Mr. Poyser îi aruncă o privire lungă şi puţintel mirată. Cuminte, fata cosea mai departe. Pufăind o dată din lulea, ca să nu se stingă, întrebă, în cele din urmă :

— Asta cin' ţi-a mai băgat-o-n cap, fetişoară ?

— Îmi place mie — e mai pe gustu' meu decât să muncesc la fermă.

— Ce ştii tu ! Şi cum să ştii când n-ai habar de slujba asta. Nu-i bună nici pentru sănătate, nici nu te-ajută să-ţi găseşti norocu'. Eu zic să stai la noi, până ţi-ăi găsi un bărbat cumsecade. Doar mi-eşti nepoată bună, de ce să intri slujnică, fie şi la casă mare, când poţi sta, aici, la mine ?

Mr. Poyser se întrerupse, pufăind de câteva ori din pipă.

— Îmi place să cos cu acu', spuse Hetty. Şi primesc şi leafă bună.

— Te-a certat mătuşa ? întrebă el, fără să ia în seamă argumentul lui Hetty. Nu te necăji prea rău, ştii că-ţi vrea binele şi că ţine la tine. Unde mai găseşti mătuşă să nu-ţi fie rudă de sânge şi să-ţi poarte de grijă cum îţi poartă ea ?

— Nu, nu-i din pricina mătuşii, da-mi place mie mai mult cusutu'.

— Ţi-a prins bine c-ai învăţat să coşi cu acu' — la asta m-am învoit pe dată când a vrut Mrs. Pomfret să-ţi arate. Că de-o fi nevoie, nu strică să fii cât mai pricepută. Da' nici prin minte nu mi-a trecut c-ai să te faci slujnică, fetişoară. Neam de neamul meu n-a mâncat pâine la masa altuia, zli şi dumneata taică, nu-i aşa ? Ce-ai spune s-o vezi pe nepoata dumitale slujnică ? Ţi-ar plăcea ?

— Nu-u-u-u, răspunse bătrânul Martin, aplecându-se înainte, cu privirea aţintită în podea, şi lungind cuvântul ca să-şi arate nu numai dezaprobarea, ci şi resentimentele. Da' fata-i bucăţică ruptă din maică-sa. Tare m-am chinuit s-o priponesc de casă, da' n-a ascultat de mine, s-a dus după un calic, care n-avea decât numa' două vaci, când zece îi trebuiau ca să ţină fermă. Cred şi eu c-a făcut aprindere la plămâni şi-a murit tânără, nici treizeci de ani n-avea.

Arareori vorbea bătrânul atât de mult, dar întrebarea fiului său căzuse ca un strop de gaz peste tă-

ciunii unei amărăciuni îndelung mocnite, care-l făcuse din totdeauna să fie mai rece cu Hetty decât cu copiii lui Martin. Mama ei își irosise zestrea cu un pierde vară, al cărui sânge curgea acum prin vinele fetei.

— Biata de ea, o compătimi Mr. Poyser, căruia îi părea rău că-l mâniase pe tatăl său aducându-i aminte fapte trecute. N-a avut parte de noroc. Da' cu Hetty o să fie altfel că n-are decât să-și aleagă bărbatu' cel mai de ispravă din ținut, numai ea să vrea.

După ce slobozi aceste vorbe pline de tâlc, Mr. Poyser se reîntoarse la luleaua și tăcerea lui, uitându-se pe furiș la Hetty, căutând un semn care să-i arate că fata renunțase la nechibzuita ei dorință. Hetty însă, nemaiputându-se stăpâni, izbucni în plâns, parte de ciudă că nu obținuse învoirea, parte din pricina amărăciunii pe care toată ziua se străduise s-o înnăbușe.

— Ei, ei, fără lacrimi, strigă Mr. Poyser pe un ton sprințar, ca să-i potolească necazul. Lacrimile-s bune pentru ă-i de n-au casă un' să stea, nu pentru fetișoarele care s-au săturat de bine. Tu ce zici? își întrebă el nevasta, care tocmai intra în încăpere, împletind aprig de repede, de parcă trebuia neapărat să dea din andrele, ca un crab care flutură din antene.

— Ce să zic? Păi zic că-ntr-o bună zi ne trezim fără urmă de pasăre, dacă fata asta uită seara să-nchidă cotețele. Ce te-a apucat, Hetty? De ce plângi?

— Zice că vrea să intre cameristă la o cucoană, răspunse Mr. Poyser. Și eu i-am zis c-o s-avem noi grijă de ea, s-ajungă mai bine.

— Am știut eu că coace ea ceva, că de dimineață de când s-a sculat n-a catadicsit să deschidă gura. Asta numa' fiin' c-am lăsat-o să-și piardă vremea cu slugile de la Chase, c-am fost proști s-o lăsăm. Își închipuie c-o s-o ducă mai bine ca-n casa noastră care-i suntem neamuri și am crescut-o de când era un plod, cât Marty. Ascultă ce-ți spun eu, ea crede că slujnicele atâta au de făcut, să poarte haine cum nu li se cuvine ei să poarte. Gât e ziua numa' la asta-i e capu', ce cârpe să mai puie pe ea; că am și întrebat-o dacă nu vrea să se facă sperietoare de păsări, c-aia-i toată numa' cârpe, și pe dinăuntru, și pe dinafară. În ruptu' capului n-o las să se bage slugă, câtă vreme are cin' să-i poarte de grijă pân' s-o mărita cu un bărbat ca

lumea, c-altfel te pomenești că se duce după un lacheu d-ăia care nici un om de rând nu-i, nici boier, da-i gata să șadă cu mâinile-n sân să se uite la nevasta-sa cum muncește pentru el.

— Da, da spuse Mr. Poyser, alt soi de bărbat trebuie să-i găsim noi ei ; ș-ai să vezi, că-ți găsim. Hai, fetișoară, nu mai boci și mergi de te culcă. Las' pe mine, c-am să am eu grijă s-ajungi mai bine decât slujnică la cucoane. Gata ! să nu mai vorbim de așa ceva !

După ce Hetty se duse la culcare, Mr. Poyser continuă :

— Ce i s-o fi năzărit să plece de la noi, nu pricep. Puteam să jur că-i e drag de Adam Bede, c-așa părea de la o vreme.

— De un' să știi dacă-i drag de cineva ori ba, de parc-ar avea o păstaie uscată-n loc de inimă. Eu zic — și mă doare că-i așa — da' Molly s-ar despărți mai greu de noi și de copii, măcar că la Sfântu' Mihail abia se face anu' de când e-n casă. Acu' i-a intrat în cap să se bage cameristă fiindc-am lăsat-o să s-amestece cu slugile. Așa ne trebuie, că i-am dat voie să meargă pe-acolo ca să-nvețe să coase cu acu'. Da' pun eu capăt istoriei ăștia, n-avea dumneata grijă !

— Când o fi la despărțire, dacă nu pleacă la mai bine, dumitale o să ți se rupă inima după dânsa, spuse Mr Poyser. Și ți-e de ajutor în casă.

— Da' o să mi se rupă inima. Nici că merită să țiu atâta la ea, fătuța asta cu inimă de piatră, care atât așteaptă, să plece din casă. Da cum să nu țin la ea când de șapte ani o tot am prin preajmă, și-i port de grijă, și-o învăț cum se ține o gospodărie ? Am dat pânza la țesut, cu gându' să-i fac cearșafuri și fețe de masă pentru când s-o mărita, și-am zis c-o rămâne în parohia asta, ca s-avem parte s-o vedem — proastă am fost, Doamne, să mă omor cu firea pentru una ca ea de la care nu ne-așteaptă nici o mulțumire.

— Ei, ei, acu' nu fă nici dumneata din țânțar armăsar, încercă Mr. Poyser s-o îmblânzească. Ține la noi, crede-mă, da-i tânără și gândește că tot ce zboară se mănâncă. Fetișoarele astea crude își iau câteodată lumea-n cap, fără să se dumirească prea bine ce fac.

Pe lângă ciudă şi lacrimi, răspunsul unchiului trezi un gând nou în căpşorul lui Hetty, care ştia foarte bine la cine se referise el vorbindu-i de căsătorie şi de un bărbat mai acătării. La ea în odaie, perspectiva de a se mărita cu Adam i se înfăţişă într-o lumină nouă. Pentru un suflet lipsit de sentimente puternice şi şi de noţiunea de bine, care îi e omului călăuză în clipe de zbucium ca să rămână răbdător pe calea cea bună, primul imbold pe care i-l dă suferinţa este să caute buimac şi deznădăjduit orice ar aduce o schimbare. Nefiind în stare să anticipeze cursul evenimentelor, şi orbită de durere, Hetty era gata să facă pasul impulsiv şi nechibzuit care-i smulge pe oameni dintr-un necaz vremelnic şi-i aruncă în ghearele nefericirii de-o viaţă întreagă.

De ce să nu se mărite cu Adam? Puţin îi păsa ce făcea, numai să-şi schimbe viaţa. Nu se îndoia că el dorea şi acum să se însoare cu dânsa. Cât despre fericirea lui Adam, nu gândi o clipă la ea.

„Ciudată grabă!" te vei mira dumneata, poate, cititorule, aceea de a găsi tocmai soluţia care, în actuala ei stare de spirit ar trebui să-i pară respingătoare.

Da, sunt ciudate pornirile unui suflet mărunt, ca al lui Hetty, în lupta cu soarta grea şi tristă, hărăzită omului. La fel de ciudat navighează şi corabia fără balast, atunci când marea învolburată de furtună o zvârle ba într-o parte, ba într-alta. Şi ce arătoasă era, ancorată în golful adăpostit, cu pânzele ei pestriţe în bătaia soarelui!

„Paguba s-o plătească cel ce a ridicat ancora!"

Dar asta nu va scăpa de la pieire nava cea frumoasă, de care altminteri, stăpânul ei s-ar fi bucurat toată viaţa.

CAPITOLUL 32

MRS. POYSER SPUNE CE GÂNDEŞTE

Sâmbătă seara, la cârciuma „Donnithorne Arms", avu loc o discuţie plină de însufleţire pe marginea unui incident petrecut chiar în ziua aceea: cea de a doua apariţie a bărbatului chipeş, cu cizme înalte, pe care

unii îl credeau un fermier oarecare venit să se tocmească pentru ferma Chase, iar alţii, viitorul administrator al moşiei. Mr. Casson, însă, care-l văzuse cu ochii lui, susţinea plin de dispreţ că nu era decât un logofăt, cu nimic mai presus decât Satchell, la vremea lui. Nimeni nu se îndoia că Mr. Casson îl văzuse pe străin, dar el se simţea obligat să invoce diverse argumente în sprijinul afirmaţiilor sale :

— L-am văzut cu ochii mei. L-am văzut cum venea dinspre pajiştea Mărului pădureţ, călare p-un cal cu botu' fără păr. Tocma' dădusem pe gât o bere — era zece jumătate de dimineaţă şi eu îmi beau berea la fix, ca ceasornicu' — când îl văd pe Knowles că vine cu căruţa şi-i zic : „Azi poţi să faci rost de nişte orz, Knowles, zic, numa' să-ţi dai puţintică osteneală". Pe-urmă am dat ocol curţii şi-am luat-o către şoseaua ce duce spre Treddleston şi când am ajuns la frasinu' ăl mare, îl văd pe omu' ăla cu cizme 'nalte, pe-un cal cu botu' fără păr — să nu mă clintesc de vă mint. Am stat pe loc pân' ce-a ajuns lângă mine şi-i zic „Bună dimineaţa", zic, să-l aud ce vorbă are, ca să aflu dac-o fi de pe-aici. Zic „Bună dimineaţa, azi îi zi de cules orzu'. Dac-avem noroc, adunăm câte ceva". Şi el de colo zice : „Se prea poate, mai ştii ?". Din asta l-am cunoscut că era de undeva, pe-aproape. S-o fi mirat de vorba mea, că voi, ăştia din Loamshire, aşa vă miraţi când daţi peste unu' cu grai ales.

— Grai ales ! pufni cu dispreţ Bartle Massey. Vorba dumitale seamănă a grai ales, aşa cum guiţatul porcului aduce cu-n cântec de goarnă.

— O fi, răspunse Mr. Casson, rânjind furios, da' eu zic că unu' crescut de mic printre boieri pricepe ce-i aia grai ales aproape tot atâta cât învăţătoru'.

— Da, da, replică Bartle, pe ton de ironică îngăduinţă, o fi grai ales pe potriva dumitale. Că ţapul lui Mike Holdsworth când face be-e-e, ce alta ai vrea să scoată din gâtlejul lui ?

Ceilalţi locuitori ai comitatului Loamshire, adunaţi în jurul lor, râseră cu poftă de Mr. Casson, care avu înţelepciunea să revină la primul subiect. Departe de a se fi epuizat într-o singură seară, el fu reluat a doua zi, în curtea bisericii, înainte de slujbă, cu interesul proaspăt pe care-l capătă orice veste ori de câte ori

află de ea cineva. Ultimul care aflase era Martin Poyser care, vorba nevesti-si, „nu se duce niciodată la cârciuma lu' Casson să tragă la măsea cu toți nepricopsiții ce șed pe scaun și toarnă-n ei ca-n bute, cu mutre neghioabe, de parc-ar fi pești pe uscat".

La întoarcerea de la biserică, Mrs. Poyser avu o discuție cu soțul ei despre misteriosul străin. Iată de ce, peste o zi-două o duse iar gândul la el: stând în prag și împletind, în tihna de care avea parte când isprăvea de strâns masa de prânz, îl văzu pe boierul cel bătrân intrând în curte pe poneiul său negru, urmat de John, rândașul. Mai târziu, Mrs. Poyser avea să amintească mereu de această împrejurare, căci din clipa când îl zări pe boier, presimți că era ceva necurat la mijloc: „Te pomenești că vine să-i ceară lui Poyser să facă cine știe ce pe degeaba pentru ăla de-o să la ferma Chase. Da-i prost Poyser dacă se-nvoiește".

Nu încăpea îndoială că se petrecea ceva neobișnuit, căci boierul cel bătrân nu prea trecea pe la arendașii săi. În anul din urmă, Mrs. Poyser repetase în gând o mulțime de lucruri, unele chiar cu tâlc ascuns, pe care era hotărâtă să i le spună cum l-o vedea intrând pe poarta fermei, dar cuvintele ei nu găsiseră încă prilej de a fi rostite.

— Bună ziua, Mrs. Poyser, spuse boierul cel bătrân, aruncându-i o privire de miop printre pleoapele strânse, ceea ce, spunea ea, o „scotea din sărite de parcă-ai fi o gânganie și el ar vrea să-și vâre unghia-n tine".

— Sluga dumneavoastră, boierule, răspunse respectuoasă Mrs. Poyser făcând o reverență.

Doar știa cum să se poarte cu cei de neam mare și nu se abătea de la buna cuviință decât atunci când n-avea încotro.

— Soțul dumitale e-acasă?

— Da, boierule, e-n curtea din dos, acu' trimit după el. Dați-vă jos de pe cal, vă rog, și poftiți înăuntru.

— Mulțumesc, așa o să fac. Vreau să mă sfătuiesc cu dânsul în legătură cu o trebșoară care te privește și pe dumneata, așa că vreau să cunosc și părerea dumitale.

Intrând în casă, boierul cel bătrân făcu o plecăciune adâncă, ca răspuns la reverența lui Hetty. Rușinată de

petele de magiun de pe şorţuleţ, Totty îşi vârâse năsucul în pendulă, aruncând căutături furişe prin jur.

Hetty, dă fuga şi cheamă-l pe unchiu, spuse Mrs. Poyser.

— Ce bucătărie frumoasă! exclamă Mr. Donnithorne, rotindu-şi admirativ privirea. Vorbea totdeauna domol, alegându-şi cuvintele, indiferent dacă le rostea mieros sau cu venin. Şi ce curăţenie domneşte aici, Mrs. Poyser! Să ştii că nicăieri pe moşie nu-mi place ca-n casă la dumneata.

— Apoi, dacă vă place, boierule, bine-ar fi să daţi poruncă s-o mai dreagă niţeluş, că pardoseala-i într-un hal fără de hal, de-o să ne mănânce şobolanii şi şoarecii; şi numa' să coborâţi în pivniţă, că apa v-ajunge pân' la genunchi, da' poate că-mi daţi crezare şi nu vă mai osteniţi. Nu staţi jos, conaşule?

— Încă nu, vreau să trec pe-la lăptărie. N-am mai văzut-o de un car de ani şi numai laude aud despre brânza şi untul de aici, spuse Mr. Donnithorne, făcându-se politicos că nu ştia să existe vreun motiv de neînţelegere între el şi Mrs. Poyser. Mi se pare că uşa-i deschisă. Să nu te miri că-mi fac poftă untul şi smântâna dumitale. Slabă speranţă ca untul şi smântâna doamnei Satchell să stea în rând cu cele de-aici.

— Nu mă pricep, boierule. Rar mi-e dat să văd unt ieşit din alte mâini, măcar că nici nu-i nevoie să-l vezi, îl cunoşti după miros.

— Asta da, mai zic şi eu, exclamă Mr. Donnithorne, dând ocolo cu privirea încăperii strălucitoare de curăţenie şi umezeală, dar rămânând lângă uşă. Când ştiu că untul şi smântâna de pe masă vin de aici, mănânc şi eu mai cu poftă. Îţi mulţumesc că mi-ai desfătat ochii. Din păcate, încheieturile îmi cam scârţâie şi mă feresc de umezeală. Voi lua loc în bucătăria d-tale, atât de plăcută. A, bună ziua, Poyser. Văd că eşti la treabă ca de obicei. Mă uitam la minunata lăptărie de care se ocupă soţia d-tale, cea mai harnică gospodină din toată parohia, nu-i aşa?

În cămaşă şi cu vesta descheiată, Mr. Poyser era ceva mai stacojiu la faţă decât de obicei, din cauza grabei. Aşa roşu, plinuţ şi radios cum stătea în faţa

boierului scund, costeliv şi imperturbabil, arăta ca un măr de soi lângă un crab uscat.

— Staţi jos, boierule, spuse Mr. Poyser, împingând puţin mai în faţă jilţul tatălui său, în ăsta o să şedeţi bine.

— Nu, mulţumesc, nu stau niciodată în fotoliu, răspunse bătrânul domn, instalându-se pe un scăunaş lângă uşă. Ştii, Mrs. Poyser... dar luaţi loc, vă rog luaţi loc amândoi... de la o vreme nu mai sunt defel mulţumit de cum îşi gospodăreşte lăptăria Mrs. Satchell. Nu-i pricepută, ca dumneata.

— N-am de un' să ştiu, răspunse Mrs. Poyser, pe un ton aspru, tot făcând ghem şi despăturind împletitura între degete şi uitându-se glacial, pe fereastră.

Rămăsese în picioare, în faţa oaspetelui: Poyser n-avea decât să se aşeze, ea nu voia să stea jos, pentru a demonstra astfel că nu se lăsa păcălită de vorbele mieroase ale boierului. În schimb, Mr. Poyser, care numai glacial nu arăta, luă loc pe scaunul său triunghiular.

— Acum, că am isprăvit cu Satchell, am de gând să dau ferma Chase pe mâinile unui arendaş destoinic. M-am săturat să am ferma pe cap — după cum ştiţi, în asemenea împrejurări, toate merg anapoda. Un logofăt de încredere e greu de găsit. Iată de ce sper ca dumneata, Poyser, cu mine şi cu vrednica d-tale soţie, vom putea ajunge la o învoială care să ne fie de folos tuturor.

— Aha, făcu Mr. Poyser, la fel de jovial, deşi habar nu avea despre ce învoială era vorba.

— Dacă mă-ntrebaţi pe mine, domnule, interveni Mrs. Povser, aruncând soţului ei o privire de milă pentru moliciunea lui, dumneavoastră le ştiţi mai bine, nici vorbă, da' nu pricep ce-avem d-a face noi cu ferma Chase, abia prididim la a noastră cu treaba. Mă bucur s-aud de-un om cumsecade că vine-n parohia noastră, că unii s-au pripăşit p-aici fără să-i descoasă nimeni ce hram poartă.

— Sunt sigur că o să vă împăcaţi foarte bine cu un vecin ca Mr. Thurle şi credeţi-mă pe cuvânt că n-o să vă pară rău dacă-i faceţi mica înlesnire de care vreau să vă vorbesc, mai ales când o să înţelegeţi că şi dv. vă e de folos.

— Dacă-i pe-așa, domnule, e ăl dintâi târg cu folos pentru noi pe care l-am încheiat vreodată. Pe lumea asta, numai ăi de trag foloase s-aleg cu folos, ăilalți așteaptă de le iese păru' prin căciulă pân' să se pricopsească.

— Adevărul este, dragă Poyser, continuă boierul, fără a lua în seamă teoria prosperității lumești elaborată de Mrs. Poyser, că ferma are prea multe păsuni și prea puțin teren arabil ca să-i convină lui Thurle. Nu vrea s-o ia decât cu condiția să aducem unele modificări: pare-se că soția lui nu prea se pricepe să scoată mare lucru din lapte, ca a d-tale. Așa că m-am gândit la un mic schimb. Dacă iei păsunea din Vîlceaua Adâncă poți să-ți mărești lăptăria pe care Mrs. Poyser o gospodărește atât de bine, și care cu siguranță îți aduce un câștig frumușel. Am să te rog, Mrs. Poyser, să mă aprovizionezi cu lapte, unt și smântână, la prețul pieței. Iar dumneata, Poyser, dă-i lui Thurle lanurile de pe Coama Înaltă și de pe Coama Joasă. Cu vremea asta ploioasă, scapi de o belea: cu laptele mergi mai la sigur cu grânele riscul e mare.

Aplecat înainte, cu coatele pe genunchi, capul într-o parte și buzele țuguiate, Mr. Poyser părea că nu se gândește decât cum să-și împreune buricele degetelor, pentru a reproduce cât mai fidel coastele unei corăbii. Era un om prea isteț pentru a nu se dumiri numaidecât cum stăteau lucrurile și pentru a nu prevedea reacția soției sale. Dar nu-i plăcea să-l nemulțumească pe nici unul cu răspunsurile sale, așa că, decât să se ia la harță, era gata să cedeze, în orice privință, atâta timp cât nu se lega nimeni de munca la fermă. Dealtfel, în treaba de acum, nevastă-sa avea un cuvânt mai greu decât el, așa că, după câteva clipe de tăcere, înălță privirea spre ea, întrebând-o cu blândețe:

— Dumneata ce zici?

Câtă vreme tăcuse, Mrs. Poyser îl fixase cu o rece severitate, dar, auzind întrebarea, smuci capul într-o parte, ațintindu-și privirea de gheață spre acoperișul grajdului de vaci și înfigând andreaua liberă în împletitura pe care o strânse în pumni.

— Ce zic? Apoi zic că tu n-ai decât să faci cum te-o tăia capu' și să dai câte lanuri poftești, chiar

și'naînte de sorocu' contractului — măcar că mai are încă un an întreg de la Sf. Mihail încolo — da' eu, una, cu aur să mă plătești, treabă mai multă la lăptărie nu-mi iau pe cap. Și văd c-aici nici pomeneală de-un câștig pentru mine, numa' pentru ăi de-și poartă de grijă și paralele intră-n buzunaru' lor. Știu că unora le e scris să aibă-n stăpânire pământu' și altora să-l stropească cu sudoarea lor (aici Mrs. Poyser făcu o pauză pentru a-și trage răsuflarea) și mai știu că-i de datoria creștinului să se plece 'naintea mai marilor lui. Da' eu n-am de gând s-ajung mucenică, să rămân numa' piele și oase și să iasă untu' din mine, ca dintr-un putinei, de dragu' nici unui moșier din Anglia, fie el chiar și regele George.

— Nu, nu, dragă Mrs. Poyser, sigur că nu, spuse boierul bizuindu-se pe puterea lui de convingere, nimeni nu-ți cere să te istovești. Dar ia gândește-te, nu cumva așa o să ai mai puțin de lucru decât acum? La Mănăstire e mare nevoie de lapte, și cel care-ți vine pe deasupra n-o să-ți rămână, ca să faci brânză și unt. Pare-mi-se că din vânzarea laptelui iese câștigul cel mai bun nu-i așa?

— Da, asta așa-i, spuse Mr. Poyser, neputându-se abține să-și spună părerea într-o problemă de economie agricolă și nedându-și seama că, în cazul de față, problema nu avea un caracter doar teoretic.

— Așa o fi, ripostă furioasă Mrs. Poyser întorcând capul pe jumătate spre soțul ei și ațintindu-și privirea asupra jiltului gol. Așa o fi pentru bărbații care stau la gura sobei și le potrivesc pe toate din gură. Dacă pâinea s-ar coace numa' gândindu-te la aluat, ușor ne-ar fi s-avem de mâncare!... De un' să știu eu câtă vreme o să-mi vând laptele? Dacă peste câteva luni, la Mănăstire, n-o să mai fie nevoie de lapte? Să stau cu ochii-n tavan toată noaptea, că n-am ce face cu optzeci și ceva de chile? Că Dingali n-o să mai ia pic de unt, da' mi-te să-l plătească! O să-ngrășăm porcii și pe-urmă să ne rugăm în genunchi de măcelar să ni i cumpere, după ce jumate din ei au crăpat de molimă. Și pe-urmă căratu' laptelui înseamnă și el jumate zi de muncă pentru un om cu calu' — și asta scade din câștig, nu? C-așa sunt unii oameni, vor să ducă apă cu sita.

— În privința căratului n-o să aveți nici o greutate, Mrs. Poyser, spuse boierul, care credea că, trecând la probleme de amănunt, interlocutoarea sa arăta o vagă tendință spre compromis. De asta o să se ocupe Bethell, care o să vie în fiecare zi cu poneiul și căruța.

— Vai, boierule, s-avem iertare, da' nu-s deprinsă cu slugi de casă mare care să-și vâre nasu' în gospodăria mea și să se lege de fete, și ele să stea cu mâinile-n șold să asculte cum le îndrugă verzi și uscate, în loc să-și vadă de treburi. Dacă-i s-ajungem la sapă de lemn, măcar să nu facem cârciuma-n lăptărie.

Mr. Donnithorne schimbă tactica și se adresă stăpânului casei, ca și cum Mrs. Poyser ar fi ieșit din bucătărie, renunțând să mai participe la tratative:

— Bine, Poyser, dacă vrei să faci pășune în Vâlcea, n-ai decât. Mie nu mi-e greu să iau din altă parte lapte și unt. Și n-o să uit ce săritor ai fost față de mine și de un vecin! După câte știu, îți să-ți reînnoiesc contractul pe încă trei ani, când îți expiră arenda, că altfel Thurle, care are ceva capital, ar lua bucuros amândouă fermele, doar se pot lucra foarte bine împreună. Dar nu vreau să mă despart de un arendaș vechi, ca dumneata.

Chiar fără amenințarea de la urmă, felul cum fusese eliminată din discuție era de ajuns s-o scoată din sărite pe Mrs. Poyser. Alarmat de-a binelea de perspectiva de a pierde ferma, unde se născuse și crescuse — căci îl socotea pe boier capabil să se răzbune — Mr. Poyser, vrând să explice cât de peste mână i-ar veni să cumpere și să vândă alte vaci, începu să protesteze sfios:

— Știți, boierule, e cam greu...

Dar Mrs. Poyser îl întrerupse, hotărâtă să-și verse de astă dată tot năduful, chiar cu riscul de a fi cu toții dați afară și de a nu găsi alt adăpost decât la azil.

— Apoi, boierule, cu voia dumneavoastră, măcar că-s femeie și cică femeile-s destul de toante ca să tacă atunci când bărbații se-nvoiesc pe spinarea lor, da' eu am drept să vorbesc, că din munca mea iese un sfert din arendă și-un alt sfert tot eu îl pun de-o parte — eu zic că, de vreme ce Mr. Thurle e-atât de pornit să ia ferme de la dumneavoastră, e și păcat să n-o ia și p-asta, și să vedem atunci cum i-o place-ntr-o casă plină

de toate blestemăţiile : beciu-i plin de apă şi broaştele ţopăie pe trepte, şi duşumeĭele-s putrezite, şi unde dau de o bucată de brânză şoarecii şi guzganii tabără pe ea, şi când ne culcăm joacă tontoroiu' pe capu' nostru, de ne e şi frică să nu ne mănânce de vii, că e un noroc că nu i-au mâncat pe copii, încă de mult. Să văd alt arendaş, afar' de Poyser, să nu zică nimic că nu se face-o reparaţie cât de cât, pân' ce nu cad pereţii — s-atunci, numa' după ce ne rugăm şi ne ploconim şi plătim juma din bani. Să-l văd şi pe el strâns de gât cu arenda, că mare lucru dac-agoniseşte de-ajuns ca s-aibă cu ce plăti, că banii i-a cheltuit dinainte, pentru pământ. Să văd dacă găsiţi vreun străin să duc-aşa viaţă, că până şi-un vierme, numa' dacă se naşte-n brânză-mpuţită, îi place-acolo. Degeaba fugiţi de vorbele mele, continuă Msr. Poyser, urmându-l pe boier afară.

Căci după primele clipe de uluială, Mr. Donnithorne se ridicase de pe scaun, zâmbindu-i şi făcând un semn de rămas bun, şi ieşise în curte, după ponei. Dar nu-i fu cu putinţă să plece imediat, căci John, care plimba calul de colo până colo, se afla la oarecare depărtare.

— Degeaba fugiţi de vorbele mele, boierule. Degeaba umblaţi cu ameninţări şi uneltiţi împotriva noastră cu Moşu' Harry, că alt prieten nici n-aveţi ! Eu vă zic de la obraz că nu suntem vite, să ne batjocorească şi să se umple de bani pe spinarea noastră ăl de-are biciu'n mână, fiin' că nu ştim cum să ieşim din jug. Oi fi eu singura care spun ce-am pe suflet, da' la fel gândesc o groază de oameni din parohia noastră şi din a vecină — numa' ce-aud de dumneavoastră şi zici c-aud de dracu' — afară doar de vreo doi-trei moşnegi, de vreţi să vă ierte Dumnezeu de păcate cu ei şi le faceţi pomană c-un dumicat de pâine şi c-o zdreanţă. Loc mai ieftin în cer nu găsiţi, cât aţi fi de unghie-n gât !

În anumite împrejurări, trei argaţi — două fete şi un căruţaş — alcătuiesc un public redutabil : îndepărtându-se de poneiul său cel negru, boierul îşi dădu seama, în ciuda miopiei, că Molly, Nancy şi Tim, aflaţi prin apropiere, chicoteau cu gura până la urechi, Mr. Donnithorne bănuia că, în dosul lui, rânjea bătrânul şi posacul John — ceea ce era adevărat. Cei doi câini din curte, dulăul lui Alick şi gâscanul, sâsâind prudent de

la distanță, acompaniară, ca un impresionant cvartet, solo-ul doamnei Poyser.

De îndată ce văzu ponelul pornind din loc, stăpâna casei se răsuci în călcâie, aruncă celor două fete o privire, care le făcu să dispară în bucătăria de vară și, desfăcându-și împletitura, începu să lucreze din nou, cu obișnuita ei repeziciune; apoi intră în casă.

— Ai făcut-o! spuse Mr. Poyser, cam îngrijorat și stânjenit, dar cu un fel de triumfătoare veselie, stârnită de ieșirea nevestii-si.

— Știu c-am făcut-o, da' mi-am vărsat năduful și-oi răsufla mai ușor cât oi trăi. Ce viață e aia, să-nghiți mereu, fără să crâcnești, și numa' pe furiș să spui ce ai pe suflet, ca un butoi de se scurge apa din el. Nu mă căiesc că mi-am spus gându' nici de apuc s-ajung cât boieru' de bătrână. Da' asta nu prea cred eu să se-ntâmple, că p-aici au căutare numa' ăi făr' de căutare pe lumea ailaltă.

— Da' nici ție nu ți-o veni la-ndemână, s-o iei din loc la anu' de Sf. Mihail și s-ajungi într-o parohie străină, unde nu cunoști suflet de om. Tare greu o să ne fie, și nouă, și tatei.

— Ei, n-are rost să-ți faci sânge rău: pân' la anu' de Sf. Mihail câte nu se pot întâmpla! Dacă-n timpu' ăsta ajunge careva din cal măgar? spuse Mrs. Poyser, neobișnuit de optimistă în fața unei încurcături în care se vârâse cu bună știință și nu din vina altuia.

— Eu unu' nu-mi fac sânge rău, răspunse Mr. Poyser, ridicându-se de pe scaunul lui triunghiular și îndreptându-se încet spre ușă, numa' că nu-mi vine să las casa asta și parohia unde am văzut lumina zilei și eu, și tata-naintea mea. Mi-e că aici îs rădăcinile noastre și-n altă parte nu mai rodim.

CAPITOLUL 33

NOI VERIGI

În cele din urmă, se isprăvi și secerișul iar petrecerile avură loc, înainte de strângerea jalnicei recolte de fasole înnegrită. Oamenii puseră la păstrare merele și nucile. Dinspre ferme, venea miros de zer, și-n urma lui, mirosul berei care fierbea. Sub cerul înnourat și

plumburiu, pădurile din spatele domeniului şi gardurile vii căpătară o splendoare solemnă. Veni şi ziua Sfântului Mihail, cu miresmele coşurilor doldora de goldane purpurii, cu părăluţe de un purpuriu mai palid, cu băieţii şi fetele care ieşeau din slujbă sau intrau la stăpân şi care străbăteau potecile întortocheate dintre tufişurile galbene, cu bocceluţele sub braţ. În ciuda Sfântului Mihail, însă, Mr. Thurle, arendaşul mult aşteptat, nu luă în primire ferma Chase şi, până la urmă, boierul cel bătrân se văzu nevoit să tocmească un nou logofăt. În cele două parohii, toată lumea ştia că planul boierului dăduse greş din cauză că soţii Poyser nu se lăsară „încălecaţi", şi ieşirea lui Mrs. Poyser fusese dezbătută pretutindeni. În comparaţie cu această întâmplare, vestea că „Bony" (Bonaparte) se înapoiase din Egipt era lipsită de interes, iar respingerea francezilor în Italia, nu făcea doi bani faţă de respingerea lui Mr. Donnithorne de către Mrs. Poyser. În casa fiecăruia dintre enoriaşii săi, cu o unică excepţie — moşia Chase — Mr. Irwine auzise câte o altă versiune. Cum însă totdeauna evitase cu măiestrie certurile cu Mr. Donnithorne, pastorul nu-şi îngădui plăcerea de a râde decât cu mama lui de eşecul bătrânului moşier. Declarând că, dacă ar fi fost bogată, i-ar fi acordat soţiei lui Poyser o pensie viageră, Mrs. Irwine vru s-o invite la casa parohială, pentru a auzi, direct din gura ei, cum se desfăşurase scena.

— Nu, mamă, nu, se împotrivi Mr. Irwine. Mrs. Poyser şi-a făcut dreptate nu tocmai cum scrie la carte şi mie nu mi-e îngăduit să privesc cu ochi buni asemenea purtare. Dacă se află că ştiu de ceartă, pierd şi bruma de influenţă pe care o am asupra bătrânului.

— Află că femeia asta îmi place chiar mai mult decât brânza ei. Aşa gălbejită cum e, are curaj cât trei bărbaţi şi limba ascuţită foc.

— Ascuţită? Da, are o limbă ca un brici tras pe curea. Şi în felul cum vorbeşte e foarte originală, face parte din categoria fiinţelor inteligente şi fără şcoală, care contribuie la zestrea de proverbe a ţării. Ţi-am povestit cum m-a uimit când am auzit-o spunând despre Craig că seamănă cu un cocoş care-şi închipuie

că soarele răsare ca să-l audă cântând. Este pur și simplu o fabulă de Esop, într-o singură frază.

— Păcat ar fi să nu le mai dea lor ferma la anu', de Sf. Mihail, nu-i așa?

— Ei, n-o să se întâmple așa ceva. Poyser e muncitor și destonic, iar Donnithorne se va răzgândi, preferând să-și înghită supărarea decât să-i dea afară. Dacă, totuși, de Bunavestire le vine înștiințare că arenda nu se prelungește, va trebui ca Arthur și cu mine să ne străduim să-l îmbunăm. Doar nu putem lăsa să plece niște enoriași vechi, ca familia Poyser.

— Cine știe ce se mai întâmplă până la Bunavestire, murmură Mrs. Irwine. De ziua lui Arthur, am remarcat că bătrânul nu era tocmai în apele lui, și are optzeci și trei de ani. E o vârstă mult prea înaintată, numai femeile au voie să trăiască atât.

— Când fiii lor sunt niște burlaci bătrâni, care ar rămâne de pripas fără ele, râse Mr. Irwine, sărutând mâna mamei sale.

Ori de câte ori soțul ei avea presimțirea că nu i se va reînnoi arenda, Mrs. Poyser îl încuraja repetând: „Cine știe ce se întâmplă pân' la Bunavestire". Era una din acele afirmații cu caracter general, folosite de obicei pentru a transmite un înțeles particular, cu totul altul decât cel aparent. Dar să nu fim prea severi cu firea omenească și să nu socotim criminal pe cel ce-așteaptă ca un bătrân — fie el chiar rege — trecut de optzeci și trei de ani să moară. În asemenea condiții, doar englezii mărginiți pot fi supuși smeriți.

În afară de această presimțire, nimic nu se schimbase în gospodăria soților Poyser. Doar că Mrs. Poyser constatase o surprinzătoare ameliorare în purtarea lui Hetty. Nu încăpea îndoială că fata devenise „mai la locu' ei, că uneori cu cleștele nu poți scoate un cuvânt de la ea". Gândurile nu-i mai zburau mereu la rochii și își vedea cu sârg de treabă, fără să fie nevoie de îndemn. Era de-a dreptul de mirare cum nu-i mai plăcea să se plimbe — cu greu, de abia dac-o scoteai din casă. Când mătușa puse capăt lecțiilor de cusut, fata nu protestă și nici nu se bosumflă. Pesemne că îl îndrăgise pe Adam și toana de a intra cameristă îi venise în urma unei certe, când voise să

se răzbune pe el. Acum că se împăcaseră, îi trecuse. Când Adam apărea la ferma Hall, Hetty era bine dispusă şi mai vorbăreaţă ca de obicei, în schimb devenea ursuză când se nimerea să vină în vizită Mr. Craig sau alt admirator.

Adam observase şi el schimbarea, neliniştit la început, apoi uimit şi în cele din urmă prinzând iar speranţe. La cinci zile după ce-i înmânase scrisoarea lui Arthur, se încumetă să treacă pe la ferma Hall, temându-se totuşi ca reîntâlnirea să nu-i facă rău lui Hetty. Ea nu era acolo în odaia mare, laolaltă cu ceilalţi; Adam stătu câteva minute de vorbă cu Mr. şi Mrs. Poyser, aşteptându-se, cu inima cât un purice, să afle că Hetty era bolnavă. Apoi auzise pasul uşor pe care-l cunoştea atât de bine şi, când Mrs. Poyser întrebase: „Pe unde-ai umblat, Hetty?", el se întorsese spre ea, deşi îi fusese frică de schimbarea ce crezuse că i se citea pe faţă. Dar fata îi zâmbise, bucuroasă parcă să-l revadă. La prima vedere, arăta neschimbată, atâta doar că-şi pusese o bonetă pe care nu i-o văzuse niciodată pe cap în celelalte seri când venise în vizită. Examinând-o mai atent, în timp ce umbla prin odaie sau şedea pe un scaun, împletind, Adam observase totuşi o schimbare: deşi obrajii îi erau la fel de rumeni ca odinioară, deşi zâmbea tot atât de des, în ochi, în expresia feţei şi în toate gesturile ei apăruse o expresie nouă, aspră, mai matură. „Sărmana de ea, îşi spusese Adam, aşa-i când ţi-e inima rănită pentru prima oară. Slavă Domnului că-i destul de dârză să nu se lase doborâtă!"

Săptămânile se scurseseră, una după alta, şi Adam se încredinţase că Hetty se bucura când îl vedea, întorcând spre dânsul chipul ei fermecător — de parcă ar fi vrut să-i dea de înţeles câtă plăcere îi făcea fiecare întâlnire — şi trebăluind liniştită, fără a părea că suferă. Treptat, Adam începu să creadă că fata îl iubise pe Arthur mai puţin decât îşi închipuise în primele clipe de indignare şi spaimă şi că acum Hetty lua iluziile ei — despre dragostea lui Arthur şi despre căsătoria lor — drept o rătăcire de care se lecuise la timp. Şi poate că aşa cum visase el cândva, inima lui Hetty începuse să bată, plină de căldură,

pentru bărbatul care o iubea cu adevărat.

Socoți poate, cititorule, că lăsându-se astfel înșelat de aparențe, Adam nu dădea dovadă de prea multă înțelepciune, și că un bărbat cu scaun la cap nu se poartă așa cum se purta el: se îndrăgostise de o fată al cărui singur merit era frumusețea, și-i atribuise virtuți imaginare, rămânându-i credincios, chiar după ce i se aprinseseră călcâiele după altul, și cerșindu-i umil și sfios câte o vorbă bună, ca un câine, care așteaptă să-și întoarcă stăpânul ochii spre el. Trebuie să ținem seama însă că firea omenească este prea complexă pentru a se supune vreunei reguli.

Știu că regula cere ca bărbatul serios să se amorezeze de fata cea mai serioasă pe care-o cunoaște, să nu se lase amăgit de tertipurile cochetelor, să nu-și închipuie că e iubit când nu e cazul, să înceteze de a mai iubi la momentul potrivit și să se însoare cu o nevastă cu care să se potrivească în toate privințele, astfel ca toate domnișoarele din ținut să fie constrânse să-l aprobe.

Dar chiar și de la regula asta au existat abateri, în decursul secolelor. Prietenul meu, Adam, constituie un exemplu. În ce mă privește, asta nu-mi știrbește respectul ce i-l port. Ba mai mult, după mine cred că marea lui dragoste pentru Hetty — cea atât de dulce, cu ochișori negri, rotunjoară și frumoasă ca o floare, al cărui suflet îi era total necunoscut — era expresia naturii sale viguroase, nicidecum a slăbiciunii sale. Slăbiciune să fie oare vraja ce ne cuprinde când ascultăm o muzică frumoasă? Când simțim o melodie armonioasă pătrunzând până în cutele cele mai gingașe ale sufletului — până la fragilele fire de tort ale vieții, unde nu răzbește nici o aducere aminte — când o simțim potopindu-ne întreaga făptură, de azi și de ieri, într-o singură vibrație, cu neputință de descris, revărsând asupra noastră toată afecțiunea, toată dragostea irosită de-a lungul anilor de trudă, înmănunchind într-un singur sentiment de cutezanță sau resemnare toate lecțiile atât de greu învățate despre devotament și abnegație, împletind bucuriile de acum cu durerile din trecut și durerile de acum cu toate bucuriile din trecut? Dacă această vrajă nu înseamnă slăbiciune, atunci nici să-ți pierzi capul după încân-

tătoarele rotunjimi ale obrazului, gâtului şi braţelor unei femei, după apele adânci ale privirilor ei, după fermecătoarea ei guriţă de copil nu înseamnă slăbiciune. Căci frumuseţea femeii este asemenea muzicii. La femei frumuseţea chipului are o mai mare putere de fascinaţie decât cea a sufletului, aşa cum şi cuvintele înţelepţilor au de multe ori mai multă forţă decât ideea pe care o exprimă. Privirea unei femei e tulburătoare pentru că într-însa descoperi, dincolo de dragostea ei firească pentru un bărbat, dragostea ideală şi îndepărtată de care — numai prin ochii ei — ne apropiem o frântură de timp. Un gât arcuit sau un braţ cu gropiţe sunt tulburătoare nu numai prin frumuseţea lor, ci pentru că ne amintesc clipele de pace şi căldură de care am avut parte în frământata noastră existenţă. Cu cât e mai nobil din fire, cu atât omul este mai sensibil la expresia *impersonală* a frumuseţii (inutil de spus că există domni cu favoriţi căniţi, cât şi cu favoriţi necăniţi, care sunt cu desăvârşire orbi la acest fel de frumuseţe). Iată de ce, bărbaţii cu fire nobilă nu desluşesc trăsăturile sufleteşti ale femeii învesmântate în frumuseţe. De aceea, teamă mi-e că tragedia vieţii omeneşti va mai dăinui încă mult amar de vreme, în ciuda filozofilor raţionali care prescriu reţete eficace pentru evitarea unor astfel de greşeli.

Vrednicul nostru Adam nu găsea cuvinte frumoase în tiparele cărora să toarne sentimentele sale faţă de Hetty. Nepricepându-se să explice misterele, se mulţumea să declare cu toată sinceritatea că dragostea lui era un mister. El atât ştia că, ori de câte ori o vedea pe Hetty sau îşi amintea de ea, era profund răscolit de o emoţie care îi declanşa toate resorturile afective, dându-i curaj şi încredere în viaţă. Cum să-şi închipuie că fata era mărginită, egoistă şi nesimţitoare, când în închipuirea lui o înzestrase cu un suflet asemenea sufletului său, deschis, altruist şi afectuos.

Renaşterea speranţelor în legătură cu Hetty îndulci în oarecare măsură resentimentele faţă de Arthur, Era posibil ca acesta să nu-i fi arătat fetei decât o atenţie superficială. Bineînţeles că purtarea lui era condamnabilă, şi că nimeni în situaţia lui nu şi-ar fi

îngăduit să procedeze astfel; dar fusese un fel de joacă, care lui nu i se păruse primejdioasă, iar ei nu-i pricinuise un rău prea mare, nefăcând-o să-l iubească cu adevărat. Perspectiva de a-şi vedea visul împlinit începu să alunge indignarea şi gelozia: Hetty nu suferea din pricina lui Arthur; mai mult decât atât, Adam era gata să fie convins că, dintre ei doi, fata pe el îl prefera; îl încolţise chiar gândul că prietenia cu Arthur, ruptă în chip atât de dramatic, va reînvia în inimile lor, şi el nu va fi nevoit să-şi ia rămas bun de la pădure, ci se va bucura şi mai mult de ea, tocmai pentru că aparţinea lui Arthur. Această făgăduinţă de fericire, venind atât de repede după o durere crâncenă, îl îmbăta ca un vin tare pe cumpătatul Adam, deprins cu o viaţă grea şi cu speranţe modeste. Oare chiar îi era lui dat să aibă parte de noroc? Aşa s-ar fi zis. Căci, la începutul lui noiembrie, Jonathan Burge, constatând că-i era cu neputinţă să-l înlocuiască pe Adam, se hotărî, în sfârşit, să-l ia ca asociat, fără altă condiţie decât să muncească din răsputeri ca şi până atunci, renunţând la intenţia de a-şi deschide un atelier propriu. Fie că avea sau nu să-i fie ginere, Adam devenise prea necesar pentru ca Burge să se lipsească de el. Îi era mai cu seamă necesară mintea lui Adam — mai necesară decât mâinile sale dibace — aşa că nu-l supăra dacă prelua şi gospodărirea pădurilor; cât despre vânzarea cherestelei boierului, nu era greu de găsit o a treia persoană. Adam vedea deschizându-se înaintea sa un drum din ce în ce mai larg şi mai prosper şi conducându-l spre realizări la care râvnise, ambiţios, încă de pe când era un băieţandru: într-o bună zi va ajunge să construiască un pod sau o primărie, sau o fabrică, căci afirmase de nenumărate ori că atelierul de tâmplărie şi construcţii al lui Jonathan Burge era ca o ghindă din care putea răsări un stejar falnic. Bătuse palma cu Burge, căzând la învoială, şi plecase spre casă făcând în capul lui fel de fel de planuri (şi cititorul va strâmba iar din nas când îi voi spune că printre aceste planuri vedea chipul lui Hetty şi zâmbetul ei drăgălaş): cum să aplice o metodă de uscare a lemnului cu o cheltuială cât mai redusă, cum să ieftinească preţul la mia de cărămizi prin folosirea unor jgheaburi de apă şi cum

să întărească zidurile și acoperișurile prin folosirea unei chingi speciale de fier. (Ei și ce-i dacă strâmbați din nas? Acestea erau gândurile în stare să-l înflăcăreze pe Adam. Entuziasmele noastre cuprind în ele dragostea noastră, așa cum aerul cuprinde electricitatea care-i înzecește forța prin subtila ei prezență.)

Acum, Adam putea să-și ia o casă și să-i poarte de grijă mamei lui care avea să rămână în cea veche. Cu asemenea perspective în față, avea temei să nu mai zăbovească cu însurătoarea. Iar dacă Dinah îl lua pe Seth, maica ar fi fost chiar mai fericită să nu locuiască în aceeași casă cu Adam. Nu vroia să se pripească însă, ca să nu pună la încercare sentimentele lui Hetty, înainte de a le lăsa răgazul să crească și să prindă rădăcini adânci. Totuși, a doua zi după slujba religioasă, se va duce la ferma Hall, pentru a povesti cele întâmplate. Știa că vestea îl va bucura pe Mr. Poyser mai mult decât o hârtie de cinci lire. Oare ochii lui Hetty se vor bucura la auzul ei? Luni de zile îi vor trebui lui Adam ca să îndeplinească tot ce-și pusese în minte și se temea ca nu cumva graba nebunească ce-l stăpânea de la o vreme, să nu-i aducă pe buze cuvinte cărora nu le sosise încă sorocul. Acasă, în timpul cinei, când spuse vestea cea bună mamei sale — care stătea lângă el, aproape plângând de bucurie și îmbiindu-l să mănânce de două ori mai mult ca de obicei în cinstea norocului ce-i căzuse pe cap — Adam nu putu rezista ispitei de a o pregăti cu blândețe pentru schimbările ce se anunțau, aducând vorba despre casă cum că era neîncăpătoare, pentru ei toți.

CAPITOLUL 34

LOGODNA

Era duminică, și o vreme uscată, neobișnuit de frumoasă pentru 2 noiembrie. Nu era soare dar norii pluteau la mare înălțime și vântul se potolise lăsând ca bătrânețea să desprindă frunzele de ulm de pe ramuri. Mrs. Poyser nu se duse însă la biserică, fiindcă răcise și trebuia să se îngrijească: cu două ierni în

urmă, zăcuse de răceală câteva săptămâni. Şi fiindcă nevasta rămânea acasă, Mr. Poyser hotărî să stea cu ea, ca „să-i mai ţină de urât". Nu ştiu dac-ar fi fost în stare să explice ce anume îl făcuse să ia această hotărâre, dar orice om cu experienţă ştie că adesea cele mai profunde convingeri ale noastre depind de impresii prea gingaşe pentru a fi explicate prin cuvinte. Aşadar, în după-amiaza aceea, nu merseră la biserică decât Hetty şi băieţii. La ieşire, luându-şi inima în dinţi, Adam îi ajunse din urmă şi le spuse că-i va conduce până acasă. Cât timp trecură prin sat, el vorbi numai cu Marty şi Tommy, povestindu-le despre veveriţele din dumbrava Binton şi promiţându-le să-i ducă şi pe ei acolo. Dar când ieşiră în câmp, el spuse celor doi băieţi :

— Ia să vedem, care din voi e mai iute de picior ? Cine-ajunge primu' acasă, merge primu' cu mine la dumbravă, călare pe măgăruş. Da' Tommy porneşte de la pârleazu' ce vine, că-i mai mititel.

Niciodată până atunci, Adam nu se arătase ca îndrăgostit atât de energic. De îndată ce băieţii o zbughiră, îi oferi braţul lui Hetty, rugând-o stăruitor de parcă i l-ar mai fi oferit o dată şi ea l ar fi respins. Fata înălţă spre el o privire zâmbitoare şi îşi trecu numaidecât braţul pe după al lui. Pentru ea, gestul n-avea nici un fel de importanţă dar ştia cât de mult îl preţuia Adam şi ţinea la preţuirea lui. Fără ca inima să-i bată mai repede, Hetty se uită cu aceeaşi indiferenţă de mai înainte la gardurile vii pe jumătate văduvite de frunze şi la ogoarele arate. Adam însă, care abia de ştia pe unde călca, o strângea uşor, foarte uşor, de braţ, convins că ea simţea. Pe buzele lui năvăliseră cuvinte, pe care nu cuteza să le rostească, pe care hotărâse să nu le rostească încă ; cât dură drumul în câmpie merseră în tăcere. După crâncena lovitură primită cu aproape trei luni în urmă, îşi pierduse domoala răbdare cu care aşteptase odinioară ca Hetty să-l iubească, mulţumindu-se doar cu prezenţa ei şi cu planurile de viitor. Chinurile geloziei îi răscoliseră pasiunea, copleşindu-l cu temeri şi îndoieli pe care nu le mai putea îndura. Neîngăduindu-şi să vorbească de dragoste cu Hetty, dorea totuşi să-i a-

ducă la cunoştinţă noile sale perspective şi să vadă dacă se va bucura. Când se simţi destul de stăpân pe sine, începu:

— Ştii, Hetty, am veşti pentru unchi-tău care cred c-o să se mire, da' o să se şi bucure, aşa-mi dau eu cu părerea.

— Ce veşti? întrebă Hetty, nepăsătoare.

— Mr. Burge vrea să mă ia părtaş şi eu am de gând să primesc.

Hetty se schimbă la faţă — nu pentru că vestea o impresionase în chip plăcut, ci dimpotrivă, pentru că o umpluse de nelinişte şi ciudă. Îl auzise de atâtea ori pe Mr. Poyser spunând că numai de Adam depindea să se însoare cu Mary Burge şi să intre în asociaţie cu ei, încât, legând în minte însurătoarea cu atelierul îşi spuse că Adam renunţase la ea, din cauza celor întâmplate, şi se hotărâse s-o ia pe Mary de nevastă. Odată cu acest gând şi înainte de a se dumiri că era neîntemeiat, o cuprinse deznădejdea, văzându-se iar părăsită şi cu speranţele înşelate: singura persoană la care găsise sprijin în mohorâta ei suferinţă îi scăpa printre degete. De obidă şi furie, ochii i se umplură de lacrimi. Ţinea privirea în jos, dar Adam îi văzu chipul înlăcrimat şi până s-apuce s-o întrebe „Hetty, draga mea, de ce plângi?" mintea lui aceră enumeră la iuţeală toate motivele posibile şi alese unul — care era pe jumătate adevărat: Hetty se amărâse bănuind că se însura cu Mary Burge... Probabil că la fel s-ar fi amărât dacă ar fi fost vorba de orice altă fată, în afară de ea. Prudenţa lui Adam se risipi făcând loc unei fericiri fără margini. Aplecându-se spre ea şi luând-o de mână, îi spuse:

— Acu mă-ncumet să mă-nsor, Hetty, am cu ce ţine o nevastă. Da' dacă tu nu mă vrei de bărbat altă nevastă nu-mi trebuie.

Ridicând privirea spre el, Hetty îi zâmbi printre lacrimi, aşa cum îi zâmbise în prima seară lui Arthur, în pădure, atunci când crezuse că-l aştepta zadarnic, şi el totuşi venise. Mărunt şi neînsemnat i se păru triumful de rândul acesta, dar ochii ei mari şi negri, ca şi buzele-i pline, erau la fel de frumoase ca rândul trecut, poate chiar mai frumoase, căci, de la o vreme, Hetty înflorise. Adam de-abia putea crede în

atâta fericire. Ţinându-i mâna stângă în palma dreaptă şi apăsându-i braţul de inima lui, se plecă spre ea

— Chiar ţi-s drag, Hetty? Vrei să fii tu nevasta mea, pe care s-o iubesc şi de care să am grijă cât oi trăi?

Capetele lor erau foarte aproape. Hetty nu răspunse, dar îşi lipi obrăjorul rotund de al lui, ca o pisicuţă. Voia să fie mângâiată, să se simtă ca şi cum Arthur ar fi fost din nou lângă ea.

Adam nu mai avea acum nevoie de cuvinte, aşa că restul drumului îl făcură în tăcere, ei mulţumindu-se să întrebe: „Îmi dai voie să vorbesc cu unchiu' şi mătuşa, Hetty?" iar ea răspunse: „Da".

În seara aceea, lumina roşie a focului din căminul de la ferma Hall se răsfrânse doar pe chipuri vesele: profitând de momentul când Hetty urcă la ea în odaie, Adam spuse soţilor Poyser şi bunicului că acum era în stare să ţină o nevastă şi că Hetty consimţise să se mărite cu el.

— Nădăjduiesc că nu vă împotriviţi să mă ia de bărbat, spuse Adam. Deocamdată sunt om sărac, da' n-o să ducă lipsă de nimic, că de la muncă nu mă dau-ndărăt.

Bunicul îşi aplecă umerii înainte, scoţând lungul său „Nuuu, nuuu!", iar Mr. Poyser răspunse:

— Să ne împotrivim? Cum să ne împotrivim, mă, băiete? Ce dacă deocamdată o duci mai greu? Din capu' tău ies ele paralele, cum ies dintr-un ogor semănat, da' mai trebuí timp. Ai cu ce începe şi cât despre lucrurile din casă s-o mai găsi şi pe la noi câte ceva. Ai destule perne şi rufărie, nu-i aşa?

Se înţelege că întrebarea era adresată soţiei sale, care se înfăşurase într-un şal gros şi era prea răguşită ca să vorbească cu obişnuita ei uşurinţă. La început, dădusè doar energic din cap, dar acum nu putu rezista ispitei de a fi mai explicită şi spuse, cu vocea dogită:

— Halal gospodină aş fi, să n-am în casă perne şi rufărie, că nu vând o pasăre pân' ce n-o jumulesc de pene, iar roata de tors se-nvârte cât e ziulica de mare.

Când Hetty coborî, Mr. Poyser o chemă la el:

— Vino-ncoa, fetișoară, vino de mă-mbrățișează, să-ți urez noroc.

Fără să scoată o vorbă, Hetty se duse la unchiul ei cel corpolent și jovial și-l sărută.

— Așa! spuse acesta, bătând-o pe spate. Acu du-te de-i sărută și pe mătuș-ta și bunic-tu. Nici tată să ți fiu nu m-aș bucura mai mult să te văd la casa ta. Și mătușa la fel, că de șapte ani nu știe ce să-ți mai facă, și ce să te mai învețe, de parc-ai fi fata ei. Hai, adăugă el, pus pe glumă, după ce Hetty îi sărută pe bunicu și mătușa, că acu' că-i dreptu' lui, pot să jur că și Adam vrea să-l săruți.

Hetty nu-i luă în seamă și se așeză zâmbind pe scaunul ei.

— Apoi dacă-i vorba p-așa, du-te tu de-o sărută, Adam, stărui Mr. Poyser, ca s-arăți că ești bărbat.

Adam se ridică și, roșind ca o fetiță, cât era el de voinic, își petrecu brațul pe după mijlocul lui Hetty și o sărută gingaș pe gură.

În lumina flăcărilor din cămin tabloul era cât se poate de frumos: nu ardea nici o lumânare; la ce bun să ardă, când focul era atât de viu și văpaia lui jucăușă se răsfrângea în vasele de cositor și în mobilele de stejar lustruit? Nimeni nu avea chef de muncă într-o seară de duminică. În această atmosferă caldă și pașnică pînă și Hetty se simțea aproape mulțumită. Dragostea și mângâierile lui Adam nu-i satisfăceau vanitatea, dar reprezentau tot ceea ce viața-i putea acum oferi mai bun, împlinindu-i totodată dorința de schimbare.

Până la plecarea lui Adam, urmă o lungă discuție despre posibilitatea găsirii unei case pe potriva tinerei perechi. Nu exista altă casă liberă, în afara celei de lângă locuința lui Will Maskery, dar aceea era prea mică pentru ei. Mr. Poyser își dădu cu părerea că cel mai nimerit ar fi fost să se mute mama lui Adam împreună cu Seth, lăsându-i fiului mai mare locuința ei, care cu timpul putea fi mărită, căci era loc suficient în grădină și în curtea din spate. Adam însă nu era de acord ca maică-sa să-și părăsească gospodăria ei.

— Mă rog, ceda în cele din urmă Mr. Poyser, nu-i nici un zor să punem orânduială în toate chiar astă-

seară; avem destul răgaz să chibzuim. Pân' la Paşte tot nu puteţi face nuntă. Nu c-aş gândi că logodna-i bine să fie lungă, da' trebui' să mai treacă ceva timp, c-aşa se cuvine.

— Nici vorbă! aprobă răguşit Mrs. Poyser. Doar e nuntă de creştini, nu de cuci!

— Numai că sunt cam îngrijorat, continuă Mr. Poyser, să nu ne dea afară şi să trebuiască să luăm altă fermă, la douăzeci de mile depărtare.

— Ei, spuse bătrânul, mişcându-şi mâinile când în sus, când în jos, cu privirea aţintită în duşumea şi coatele sprijinite în genunchi, proastă treabă să mă goneaşcă d-aici şi să mă-ngroape într-o parohie străină. Şi te pomeneşti c-o să te pună să plăteşti şi o arendă de două ori mai mare, adăugă el, uitându-se la fiul său.

— Lasă, tată, îi răspunse acesta, nu-ţi face sânge rău înainte de vreme. Când s-o-ntoarce Căpitanu' ne-mpacă el cu bătrânul. Trag nădejde dinspre partea asta, că-l ştiu pe Căpitan că-şi dă osteneala să facă dreptate oamenilor, când poate.

CAPITOLUL 35

TEAMA ASCUNSĂ

De la începutul lui noiembrie şi până la începutul lui februarie, Adam avu mult de lucru şi n-o prea văzu pe Hetty decât în zilele de duminică. Dar fu fericit în răstimpul acesta, în care fiecare zi îl apropia tot mai mult de luna martie, când urma să aibe loc nunta. Orice pregătire pentru noua lor gospodărie însemna un pas înainte spre ziua mult visată. Casei celei vechi i se adăugară două încăperi, căci se hotărâseră şă locuiască cu Seth şi Lisbeth. Aceasta izbucnise într-un plâns atât de jalnic la gândul că se va despărţi de Adam, încât el o întrebă pe Hetty dacă, de dragul lui, n-ar putea să se împace cu „deprinderile" maică-si şi să locuiască împreună. Spre bucuria lui, fata nu se împotrivi: „Da, e mai bine să stea cu noi". Puţin îi păsa lui Hetty de deprinderile bietei Lisbeth, avea ea necazuri mai mari pe suflet. Dar răspunsul ei îl consolă de dezamăgirea pe care i-o pricinuise ştirea cu

care se înapoiase Seth de la Snowfield: „Geab-am încercat, Dinah nici că se gândeşte la căsătorie". Când îi spuse lui Lisbeth că Hetty era de acord să locuiască laolaltă şi că deci nu mai era nevoie să se despartă, ea îi declarase, bucuroasă cum n-o mai văzuse de când o anunţase că se va însura: „Să ştii, fiule, că n-o să suflu nici o vorbă şi-o să văd numa' de treburile unde n-o vrea ea să s-amestece. Bine că nu mai trebuie să facem pe din două blidurile şi câte altele de stau pe raft dinainte de-a te naşte tu".

Un singur nor umbrea din când în când fericirea lui Adam: uneori Hetty părea tristă. Dar la întrebările lui, pline de grijă şi de duioşie, ea răspundea asigurându-l că era pe deplin mulţumită şi că nu-şi dorea altceva — iar data următoare o vedea din nou veselă şi vioaie. Poate că era şi cam obosită căci, curând după Crăciun, Mrs. Poyser răcise din nou, dăduse într-o aprindere de plămâni şi zăcuse la pat de la un capăt la celălalt al lunii ianuarie. Hetty trebuia să aibă grijă de toată gospodăria, şi să facă şi jumătate din treaba lui Molly, care o îngrijea pe stăpână-sa. Hetty se pornise pe treabă cu atâta râvnă şi sârguinţă — ceea ce nu-i prea stătuse în obişnuinţă până atunci — încât unchiu-său glumea pe seama ei zicându-i lui Adam că fata voia să-i arate ce nevastă gospodină şi destoinică lua; dar pe de altă parte Mr. Poyser găsea că „fata prea se-ntrece cu treaba şi trebuia să se-odihnească puţin de cum s-o mai întrema mătuşă-sa ş-o putea coborî din odaie."

Evenimentul mult aşteptat avu loc în primele zile ale lui februarie; Mrs. Poyser coborî în bucătărie tocmai când se mai încălzi vremea, topind ultimul petec de zăpadă de pe dealurile Bilton. Într-una din zile, după ce mătuşă-sa părăsise patul, Hetty se duse la Treddleston, ca să şi cumpere câte ceva din cele ce n-apucase să-şi ia pentru nuntă şi pentru care Mrs. Poyser o certase că nu se îngrijise, zicându-i: „ca să fi fost podoabe de agăţat pe tine de mult le luai".

Hetty plecă pe la ora zece: bruma uşoară care înălbise în zori copacii, se topise în bătaia soarelui de pe cerul fără nori. Zilele senine de februarie au un farmec mai dătător de speranţe decât celelalte zile ale anului. Razele blânde ale soarelui te îndeamnă să

stai în loc, să privești dincolo de îngrăditură, la caii ce trag răbdători la plug, făcând apoi cale întoarsă la capătul brazdei, și să speri ca anul să fie bun. Însuflețite parcă de acest gând, păsările scot triluri limpezi, tot atât de limpezi ca văzduhul. Copacii și tufișurile n-au încă frunze, dar ce verde e iarba de pe câmp! Ce frumoase sunt crengile golașe și negrul ușor purpuriu al pământului arat! Ce voios îți pare acest capăt de lume, când îl străbați în șa sau mâni caii prin văile și peste dealurile lui! Așa gândesc adesea când mă aflu pe meleaguri străine cu ogoare și păduri care se aseamănă cu cele din comitatul Loamshire — cu pământ gras, bine lucrat, cu păduri îmbrăcând dealuri line până la hotarul poienilor înverzite; dar deodată, ceva, la marginea drumului, îmi amintește că nu mă aflu în Loamshire. La fel cum, imaginea unei mari suferințe — suferința celui răstignit — ne amintește că în lume există și durere. Imaginea asta o poți întâlni uneori în apropierea unor meri în floare, alteori în bătaia soarelui, lângă lanul de grâne sau la cotitura drumului ce duce spre pădurea unde, pe sub frunzele copacilor, susură un pârâiaș. Unui străin picat din altă lume, care nu cunoaște patimile Celui de pe cruce, fără îndoială că această imagine a suferinței i s-ar părea ciudat de nelalocul ei aici, în sânul naturii voioase. Străinul n-are de unde știi că, după trunchiul unui măr în floare, sau printre spicele de aur ale grânelor, sau pe sub ramurile umbroase ale pădurii, se poate ascunde o făptură omenească cu inima zvâcnind neliniștită în piept, o fată, poate, ca un boboc abia deschis, neștiind încotro s-o apuce și cum să se apere de rușinea ce vine năprasnic asupră-i; înțelegând din viața aceasta a noastră atât cât poate înțelege un miel rătăcit de turmă, care umblă bezmetic prin pârloaga pustie, după căderea nopții, sorbind totuși până în fund cupa cu cea mai amară amărăciune din viață.

Uneori găsești asemenea zbucium pe ogoarele însorite sau prin livezile în floare; iar dacă te apropii de un anume tufiș, auzi cum susurul pârâiașului se împletește cu un hohot de deznădejde.

Cu pelerina ei roșie pe umeri, cu o scufie groasă pe cap și coșul în mână, Hetty se abătu spre o îngră-

ditură de pe marginea drumului către Treddleston, nu ca să se bucure pe îndelete de razele soarelui, nici ca să se gândească ce speranţe îi va împlini anul care-a început. Abia dacă a observat strălucirea soarelui şi, singura speranţă a cărei împlinire o aşteptase săptămâni în şir, era legată de ceva care o făcea să tremure şi să se înfioare. Nu dorea decât să iasă de pe şosea, să poată merge agale fără să se teamă că-i citeşte cineva pe faţă obida din suflet; sărind un pârleaz, o luă pe cărarea ce tăia câmpul. Ochii ei mari şi negri rătăceau în neştire peste câmpie, ca ochii unui pribeag cu inima zdrobită, rămas fără adăpost şi neiubit de nimeni, nu ca ai unei fete logodită de curând cu un flăcău destoinic şi îndrăgostit. Nu-s înlăcrimaţi, căci izvorul lacrimilor a secat după plânsul din timpul nopţilor până la venirea somnului. La pârleazul următor, cărarea se desface în două: una din poteci, în lungul perdelei de copaci, iese din nou la şosea, cealaltă, de-a curmezişul câmpului, se depărtează de drum, ajungând la păşunile din văIceaua Scantlands, unde nu e ţipenie de om. Alegând ultima potecă, Hetty porni iuţind pasul, ca şi cum brusc şi-ar fi amintit că ţelul spre care se-ndrepta merita să se grăbească. Curând, ajunse la Scantlands, unde începu să coboare povârnişul acoperit de iarbă. Ceva mai departe, în vale, se zări un pâlc de copaci, şi se duse spre ei. Nu, nu era un pâlc de copaci, ci un loc mic, învăluit în umbră, unde s au strâns ploile de iarnă, şi unde apa s-a ridicat într-atât încât crengile scunde de soc zăceau sub apă. Hetty se aşează pe malul înverzit, rezemându-se de trunchiul stejarului măreţ care-şi înălţa coroana deasupra iazului întunecat. Spre iaz au tot purtat-o gândurile în nopţile de ianuarie şi iată că a venit în sfârşit să-l vadă. Prinzându-şi genunchii între mâinile încleştate, se aplecă în oglinda apei scrutând-o cu privirea, ca şi cum ar fi vrut să desluşească ce fel de culcuş ar afla dincolo de ea mlădiosul ei trup.

Hetty nu îndrăzni să se arunce în apa aceea rece; căci şi dacă ar fi îndrăznit, tot aveau s-o găsească şi să descopere de ce se înecase. Nu-i mai rămăsese altceva de făcut decât să plece cât mai departe, să i se piardă urma.

După primul moment de cumplită spaimă, la câteva săptămâni de la logodna cu Adam, Hetty aşteptase şi aşteptase, agăţându-se de speranţa nebună că avea să se întâmple ceva care s-o scape din ghearele nenorocirii. Dar nu mai putea aştepta. Îşi încordase toate puterile spre a nu se da de gol — şi, mânată de o teamă irezistibilă, se ferise să facă cel mai mic gest care ar fi putut duce la dezvăluirea jalnicei sale taine. Îi trecu prin minte să-i scrie lui Arthur, dar izgoni gândul: ce putea face el, ca s-o ferească de privirile şi de dispreţul familiei şi al vecinilor care, acum, după ce i se spulberase visul de mărire, alcătuiau iar toată lumea ei? Acum ştia limpede că fericirea ei nu depindea de Arthur, care nu era în stare nici să-i satisfacă vanitatea nici să-i vindece mândria rănită. Totuşi ceva trebuia să se întâmple — trebuia numaidecât să se întâmple — ca s-o scape de nenorocire. Cei tineri şi neştiutori, se încăpăţânează să creadă orbeşte că norocul îi va scoate din încurcături: unei fete sau unui băiat tânăr îi este tot atât de greu să accepte că i se poate întâmpla o nenorocire, pe cât de greu îi este să accepte ideea morţii.

Dar acum, când până la ziua nunţii mai rămăsese foarte puţin, acum, când era încolţită, Hetty nu se mai putea bizui doar pe oarba ei credinţă în noroc. Trebuia să fugă, să se ascundă undeva, unde să n-o dibuie nici un ochi cunoscut. Deodată, spaima de a rătăci printr-o lume necunoscută, o făcu să privească într-o lumină mai reconfortantă posibilitatea de a se duce la Arthur: se simţea atât de neputincioasă, atât de incapabilă să-şi croiască singură viitorul, încât perspectiva de a-şi pune soarta în mâinile lui îi aducea o uşurare mai puternică decât amorul propriu. Şezând pe malul lacului, înfiorată de apa lui sumbră şi rece, nădejdea că Arthur o va primi cu duioşie, că îi va purta de grijă şi că va lua hotărâri în locul ei, îi dădu o senzaţie de amăgitoare căldură: uită de tot şi toate pentru a nu se mai gândi decât cum să-şi întocmească un plan şi să fugă.

De curând, primise o scrisoare de la Dinah, plină de vorbe bune pentru viitoarea căsătorie de care aflase de la Seth. După ce Hetty i-o citise cu glas tare, Mr. Poyser spusese: „Bine-ar fi dacă Dinah ar veni să-l

fie mângâiere mătuş-ti, după ce-i pleca tu! Ce zici, fetişoară, nu te repezi pân' la ea, când ai un răgaz, s-o aduci încoace? Cine ştie, poate o convingi tu dacă-i spui că mătuşii i-e dor de ea, cu toate că scrie că n-are timp să vină". Călătoria până la Snowfield şi revederea cu Dinah nu-i făceau nici o plăcere lui Hetty, care se mărginise să răspundă: „I-aşa departe, unchiule!" Dar acum se gândi că ideea lui Mr. Poyser putea servi ca pretext pentru plecarea ei de acasă: îi va spune mătuşii că ar vrea să stea vreo săptămână, zece zile la Snowfield. Odată ajunsă la Stoniton, unde n-o cunoştea nimeni, lua diligenţa de Windsor, unde se afla Arthur, la care voia să se ducă.

De îndată ce-şi făcu planul, Hetty se ridică de pe malul lacului, luă coşul de jos şi porni spre Treddleston, să-şi cumpere lucrurile pentru care plecase la drum, deşi n-aveau să-i fie de trebuinţă niciodată, dar se temea să nu dea loc la vreo bănuială.

Mrs. Poyser se bucură din inimă când află că Hetty dorea să meargă la Dinah şi să încerce s-o aducă la fermă, măcar pentru a lua parte la nuntă. Cu cât pleca mai degrabă, cu atât mai bine, căci vremea era bună. Într-o seară, Adam îi spuse că dacă pornea la drum a doua zi de dimineaţă, îşi făcea şi el timp s-o conducă până la Treddleston şi s-o vadă instalată în diligenţa de Stoniton.

— Tare-aş fi vrut să merg şi eu, ca s-am grijă de tine, Hetty, îi spuse el în dimineaţa următoare, rezemându-se de uşa diligenţei. Noroc că nu lipseşti mult... da' tot o să-mi pară o veşnicie.

O sorbea din ochi, strângându-i mâna în palma lui puternică. În prezenţa lui, cu care se deprinsese, Hetty se simţea ocrotită: bine-ar fi fost dacă şi ar fi putut reface trecutul şi dacă n-ar fi cunoscut dragostea înainte de a fi resimţit această paşnică atracţie ce-o avea pentru Adam. Îl privi pentru ultima oară şi o podidiră lacrimile.

— Mulţumescu-ţi ţie, Doamne, pentru dragostea ei, spuse Adam, întorcându-se la lucru, cu Gyp în urma sa.

Dar lacrimile lui Hetty nu erau pentru el, nu izvorâseră la gândul durerii care-l va copleşi când

afla că îl părăsise. Fata își plângea propria-i soartă, care o smulgea de lângă un bărbat cumsecade și destoinic, gata să muncească o viață întreagă pentru ea, ca s-o azvârle, ca pe o cerșetoare nevolnică, în cârca unui bărbat, căruia grija ce-l va implora să-i poarte avea să fie o povară.

Spre orele trei, aflându-se în diligența ce o ducea până la Leicester — o localitate pe unde trecea lungul drum la Windsor — Hetty începu să se teamă că la capătul acestei călătorii istovitoare o va aștepta o nouă suferință.

Totuși la Windsor avea să-l găsească pe Arthur, nu se putea supăra pe ea. Chiar dacă n-o iubea ca odinioară, îi făgăduise că o va ajuta.

CARTEA A CINCEA

CAPITOLUL 36

CĂLĂTORIE CĂTRE ULTIMA SPERANȚĂ

A porni de unul singur la drum lung, cu inima plină de amărăciune, a părăsi meleagurile unde ai trăit pentru a te duce printre străini este o încercare grea și dureroasă, chiar pentru cei bogați, puternici și învățați, o încercare grea chiar și atunci când te cheamă datoria, darmite când te gonește groaza.

Ce să mai spunem așadar ce-a însemnat acest drum pentru Hetty? Cu căpșorul ei de păsărică, fără visuri și iluzii vane, dar copleșit de spaima unei amenințări precise; repetând în minte mereu și mereu puținele ei amintiri — plănuind copilărește, mereu și mereu, cele ce voia să facă și închipuindu-și cum se vor desfășura faptele; neștiind nimic despre lume și viață, afară de povestea neînsemnatelor ei bucurii și necazuri; cu atât de puțini bani în buzunar și o cale atât de anevoioasă înainte. Dacă nu-i va da mâna să meargă tot drumul cu diligența — și se îndoia c-o să poată, căci biletul până la Stoniton o costase mai scump decât se așteptase, va trebui să călătorească cu căruțe țărănești sau alte harabale încete ca melcul; și câtă vreme va trece până va ajunge la destinație!

Văzând o fată atât de frumușică printre pasagerii de pe imperială, matahala de vizitiu din Oakbourne o pofti să șadă lângă el, pe capră. De îndată ce diligența ieși din oraș, socotind că era de datoria lui ca bărbat și ca vizitiu, să înceapă dialogul cu o glumă, se căzni să născocească una cât mai potrivită cu împrejurarea. După ce plesni de mai multe ori din bici și o cercetă cu coada ochiului pe Hetty, își trase sub bărbie legătura cu care-și înfofolise gura și glăsui:

— Pun rămăşag c-are aproape şase picioare[1], nu-i aşa?

— Cine? întrebă Hetty luată pe neaşteptate.

— Apoi drăguţu' matale, ăl de-a rămas la Treddleston, sau poate ăl după care-ai pornit la drum... Ia zi, la care capăt de drum o fi el acu'?

Închipuindu-şi că vizitiul ştia ceva despre ea, Hetty se îmbujoră toată, apoi păli. Probabil că-l cunoştea pe Adam, şi avea să-i spuie încotro o pornise. Celor de la ţară le vine greu să creadă că un om de vază din parohia lor nu este cunoscut şi aiurea. Venindu-i la fel de greu să creadă că nişte cuvinte, care se potriveau cu situaţia ei, fuseseră rostite la întâmplare, Hetty amuţi de spaimă.

— Ei, ei! făcu vizitiul, constatând că gluma lui nu obţinuse succesul scontat, ce te-ai încruntat aşa? Dacă te-a supărat, ia-ţi alt drăguţ! O fată ca mătăluţă, găseşte unu' cât ai bate din palme.

Văzând că vizitiul nu mai făcea nici o aluzie la preocupările ei personale, teama lui Hetty se potoli cu încetul, dar nu avu îndrăzneala să-l întrebe ce legături avea spre Windsor. Sub pretext că de la Stoniton mai avea foarte puţin de mers, coborî la hanul unde se oprea diligenţa şi porni în grabă, cu coşul în mână, spre celălalt capăt al oraşului. Când hotărâse să se ducă la Windsor, crezuse că singura problemă era să găsească motiv pentru a pleca de acasă. După ce-l născocise, invocând vizita la Dinah, toate gândurile ei se concentraseră asupra întâlnirii cu Arthur şi a felului cum avea s-o întâmpine, fără să-şi închipuie că putea surveni vreun incident pe drum. Era atât de ignorantă în privinţa călătoriilor, încât nu fusese în stare să prevadă nici unul din neajunsurile care se iviră: crezuse că cele trei guinee din pungă — toţi banii pe care-i pusese deoparte — erau mai mult decât suficiente. Abia când află cât costa calea până la Stoniton începu să se neliniştească şi tot atunci îşi dădu seama, pentru prima oară, că nu avea habar prin ce oraşe trecea drumul spre Windsor. Cu inima strânsă de o nouă teamă, Hetty străbătu străzile posomorâte ale Stonito-

[1] Aproximativ 1,83 m.

nului, poposind în cele din urmă la un han mic şi prăpădit, unde spera să găsească un pat mai ieftin să-şi petreacă noaptea. Aici, îi rugă pe hangiu s-o îndrume spre Windsor şi să-i spună încotro s-o pornească.

— Apoi nu prea ştiu nici eu cum s-o iei, răspunse hangiul. Windsor tre' să fie pe lângă Londra, că acolo locuieşte regele. Cel mai bine ar fi s-o iei mai întâi către Ashby, către sud. Câte case-s în Stoniton, tot atâtea oraşe-s de-aici pân' la Londra, cam aşa-mi dau eu cu presupusul, că de umblat, n-am umblat nici eu prea mult. Da' cum se face c-o fătuţă aşa crudă a pornit-o singură la drum atât de lung?

— Mă duc la frate-meu, care-i militar la Windsor, răspunse Hetty, speriată de privirea scrutătoare a hangiului. N-am bani de diligenţă; crezi c-oi găsi mâine dimineaţă vreo căruţă să mă ia şi pe mine pân-la Ashby?

— Da, căruţe s-or găsi ele, numa' să ştii de unde plecă, că altfel baţi tot oraşu' până dai de una. Mai bine-o iei pe jos, şi dac-o fi să ai noroc te-ajunge vreuna din urmă.

Îngrijorarea lui Hetty sporea cu fiecare cuvânt căci abia acum îşi dădea seama ce greutăţi avea înaintea-i. Până la Ashby şi i se părea departe — s-ar fi putut să meargă ziua întreagă! — şi era o nimica toată faţă de restul drumului. Dar trebuia să ajungă până la capăt, trebuia să ajungă la Arthur; ah, câtă nevoie avea de cineva care să-i poarte de grijă! Hetty, care în fiecare dimineaţă se deşteptase având doar chipuri cunoscute în jurul său şi oameni de care depindea existenţa ei; ea, care nu fusese mai departe de Rosseter, drum pe care-l făcuse stând în spatele lui Mr. Poyser pe şa; ea, a cărei minte fusese totdeauna liberă să viseze, căci de problemele ei se ocupaseră alţii; ea care, până la urmă cu câteva luni, nu avusese alt motiv de amărăciune decât invidia stârnită de vreo panglică nouă a lui Mary Burge sau praftura trasă de mătuşă-sa pentru că nu avea grijă de Totty; ea trebuia acum să înfrunte, de una singură, după ce-şi părăsise pentru totdeauna paşnicul ei cămin, drumul cel anevoios în căutarea unui adăpost, spre care o călăuzea o slabă licărire de speranţă. Întinzându-se pe patul străin şi

tare, înțelese, pentru prima oară, că avusese o viață fericită, că unchiu-său fusese foarte bun cu ea, că trăise în tihnă la Hayslope, printre lucruri și oameni apropiați, cu mărunta mândrie pe care i-o inspirau cele mai frumoase rochii și bonete ale ei și cu sentimentul că nu avea nimic de ascuns față de alții. Ce n-ar fi dat ca trezindu-se din somn să regăsească această realitate, și să se bucure că zilele febrile prin care trecuse în ultimul timp fuseseră doar un coșmar. Tânjea după tot ce lăsase în urmă; i se rupea inima de mila ei, dar n-avea nici o părere de rău pentru suferința pricinuită altora. Și totuși, înainte de a-i trimite scrisoarea cea crudă, Arthur îi arătase atâta dragoste și afecțiune: amintirea păstra încă puțin din vraja din trecut — o mângâiere abia simțită care-o ajuta totuși să-și ducă povara. Căci, de aici încolo, Hetty nu-și închipuia că va putea trăi altfel decât pe ascuns — și o astfel de viață — chiar dacă ar fi avut parte de dragoste, nu o atrăgea câtuși de puțin cu atât mai puțin cu cât era amenințată de rușine. Nu auzise de aventuri romantice și nu fusese decât prea puțin înzestrată cu acele sentimente din care izvorăsc aventurile romantice, așa încât doamnelor cultivate le va veni poate greu să-i înțeleagă mentalitatea. Neștiind nimic dincolo de cele câteva noțiuni și deprinderi elementare în care fusese crescută, era prea ignorantă pentru a-și imagina viitorul în contururi precise; spera doar că Arthur îi va purta de grijă, și o va pune la adăpost de mânia și disprețul oamenilor, fără s-o ia însă de soție și să facă din ea o cucoană. Nu vedea ce altceva i-ar fi putut el oferi și de aceea nu vedea ce altceva ar mai fi putut aștepta de la viață.

Dimineața, se trezi devreme și, după o gustare alcătuită doar din lapte cu pâine, porni pe jos spre Ashby, sub un cer de culoarea plumbului, tivit la orizont cu o dungă galbenă, care se strâmta necontenit, ca o speranță ce se risipește. Descurajată de lungimea și dificultățile călătoriei, Hetty era înspăimântată că i se vor termina banii și va fi nevoită să ceară de pomană. Căci nu numai că avea firea mândră, dar făcea parte dintr-o categorie de oameni mândri — din clasa celor ce plătesc cel mai greu impozit pentru nevoiași și care se ferește ca de foc să beneficieze de acest im-

pozit. Încă nu-i dăduse prin cap să-şi vândă medalionul şi cerceii pe care-i luase cu ea. Cu puţina aritmetică pe care o învăţase şi slabele ei cunoştinţe în materie de preţuri, socoti câte mese şi câte bilete de diligenţă putea obţine în schimbul unei monede de două guinee: asta era toată averea ei, şi încă vreo câţiva şilingi, câteva monede amărâte, ce erau parcă cenuşa albicioasă a celeilalte, strălucitoare ca o flacără.

Ieşind din Stoniton, Hetty străbătu vitejeşte primele câteva mile, luând mereu drept ţintă un copac, o îngrăditură sau un tufiş văzut în depărtare în marginea şoselei, şi bucurându-se ori de câte ori ajungea în dreptul ei. Dar când întâlni prima piatră indicatoare ascunsă printre ierburile ce creşteau pe lângă drum, şi văzu că nu străbătuse decât patru mile, îi pieri tot curajul. De-abia parcursese o distanţă atât de mică şi se simţea ostenită, iar aerul proaspăt al dimineţii îi ataţase din nou pofta de mâncare. Obişnuită cu mişcarea şi treaba doar în casă, nu era deprinsă cu umbletul care oboseşte trupul altfel decât gospodăria. Nu-şi luase încă ochii de pe piatra indicatoare, când simţi câţiva stropi căzându-i pe faţă: începea să plouă. Alt necaz neprevăzut se adăuga peste celelalte; copleşită sub povara lor, fata se aşeză pe un trunchi de copac şi izbucni în hohote de plâns. Primul moment când treci printr-o încercare, ca şi prima îmbucătură când guşti dintr-o mâncare amară, pare de nesuportat; totuşi, în lipsă de altă hrană, mai luăm un dumicat ca să ne potolească foamea şi constatăm că ne este cu putinţă să-l înghiţim. Revenindu-şi din plâns, Hetty îşi adună curajul ce-i mai rămăsese: ploua şi trebuia s-ajungă într-un sat unde să găsească un acoperiş sub care să se adăpostească. Tocmai când s-o ia din loc, auzi din spate huruitul unor roţi: pe şosea se târa alene un car cu coviltir, mânat de un om, care mergea pe lângă cai, pocnind din bici. Hetty îl aşteaptă, gândind să-l roage pe căruţaş — dacă nu avea o înfăţişare prea ursuză! — s-o ia şi pe dânsa. Vizitiul rămăsese în urma carului iar pe capră fata văzu ceva care-i dădu curaj şi pe care înainte nici nu l-ar fi luat în seamă; dar acum, suferinţa o făcuse sensibilă la acest tablou pe care-l privi cu profundă emoţie. Acel ceva era un prepelicar mic, alb, cu pete roşii întunecate şi cu ochi mari şi

sfioşi, tremurând din toate mădularele, aşa cum tremură uneori aceste făpturi mărunte. După cum ştiţi, Hetty nu prea iubea animalele dar, în clipa aceea, i se păreа că între ea şi sărmanul cățel neajutorat era oarecare asemănare şi, fără să-şi dea seama de ce, îi veni mai uşor să-i vorbească căruţaşului — un bărbat trupeş, cu obrajii roşii, care îşi aruncase un sac peste umeri în chip de pelerină.

— Mergi la Ashby? întrebă Hetty. Mă iei şi pe mine-n căruţă, că-ţi plătesc?

— Nu mai spune! răspunse bărbatul cu acel zâmbet domol caracteristic chipurilor colţuroase. Te-oi lua şi fără plată, numa' de te cocoţi colo sus pe baloturile alea de lână. Dincotro vii şi ce te mână la Ashby?

— Vin din Stoniton şi merg departe, tocma' la Windsor.

— Te bagi la stăpân sau ce cauţi acolo?

— Mă duc la frate-meu, care-i-militar.

— Apoi, eu nu merg decât până la Leicester, da' tot e-o bucată bună de drum, şi te iau dacă n-ai zor, că noi umblăm încetinel. Caii nici n-o să te simtă, că nu tragi mult mai greu la cântar decât cățelu' ăsta. L-am cules de pe drumuri, acu' vreo două săptămâni, pesemne că s-a pierdut şi numa-ntr-un tremurat o duce. Hai, adă coşu' şi vin-aici, în spate, să te salt în car.

Lungindu-se cu o adevărată desfătare pe baloturile de lână, sub crăpătura lăsată pentru aer între foile coviltirului. Hetty moţăi câteva ceasuri, până ce căruţaşul o pofti să coboare şi să ia „ceva de-ale gurii" la cârciuma unde avea şi el de gând să prânzească. Seara târziu, ajunseră la Leicester şi astfel trecu şi cea de a doua zi a călătoriei, în care nu cheltuise decât pentru mâncare. Nu se simţea în stare să înfrunte încă o zi de mers şi dimineaţa se duse la o agenţie de poştalioane, să întrebe pe unde s-o ia spre Windsor şi să afle dacă banii îi ajungeau ca să facă parte din drum cu diligenţa. Nu, distanţa era prea mare şi diligenţele prea scumpe, aşa că trebuia să renunţe la ele. Mişcat de neliniştea ce apăruse pe fetişoara ei drăgălaşă, bătrânelul de la tejghaua agenţiei îi scrise pe o hârtie numele oraşelor principale prin care trebuia să treacă. Altă mângâiere nu găsi la Leicester, unde trecătorii pe stradă se holbau în urma ei: prima oară în viaţă

Hetty ar fi dat orice ca oamenii să nu se uite la ea. Porni din nou pe jos, dar și de data asta avu noroc, căci o prinse din urmă un căruș, care o lăsă la Hinckley. Într-o șaretă a serviciului de întreținere a drumurilor — condusă de un bețiv care o speria, mânând nebunește și răsucindu-se necontenit în șa, ca să-i arunce în gura mare tot soiul de observații hazlii — ajunse, înainte de căderea nopții, în inima pădurilor din comitatul Warwickshire, unde află că până la Windsor o mai despărțeau încă o sută de mile. Ce mare era lumea și ce greu îl venea lui Hetty să se descurce în hățișurile ei! Citind pe petecul de hârtie numele orașului Stratford, nimeri din greșeală la Stratford-on-Avon, dar acolo i se spuse că se abătuse mult din drum. De abia cinci zile mai târziu sosi la Stony Stratford. Uitându-te pe hartă sau amintindu-ți plăcutele excursii făcute cândva de-a lungul pajiștilor de pe malul Avonului, ai impresia că e un voiaj scurt. Dar cât de lung și de istovitor fusese pentru Hetty! I se păruse că acest ținut de șesuri netede și desișuri scunde, cu case cu bârne negre, cu sate și târguri — pe care ochii ei nepăsători nu le deosebeau unele de altele, n-avea să se sfârșească niciodată și că ea era osândită să rătăcească de-a pururi pe cuprinsul lui, așteptând câte o căruță pe la bariere, pentru a parcurge câte o mică bucată de drum — o milă, până la moara de colo, bunăoară. I se făcuse silă de cârciumile unde luase masa și ceruse informații, pentru că bărbații care trândăveau pe acolo o priviseră obraznic și făcuseră glume deșucheate pe socoteala ei. Neliniștea și oboseala asta nouă cu care nu fusese învățată o secătuiseră mai rău decât temerile prin care trecuse înainte de a apleca de acasă. În cele din urmă, când ajunse la Stony Stratford, sleită de răbdare și puteri, își înfrânse prudența și hotărî să ia diligența până la destinație, chiar de-ar fi fost să dea toți banii care-i rămăseseră, socotind că la Windsor n-avea să-i trebuiască nimic, de vreme ce-avea să-l găsească pe Arthur. După ce plăti biletul, pe fundul pungii mai era un șiling, dar, la amiaza celei de-a șaptea zile, când coborî la Windsor, clătinându-se pe picioare de foame și oboseală, în pragul hanului „La omul verde", vizitiul îi ațină calea, amintindu-i „să nu uite" de el. Hetty

scoase moneda, dar la gândul că se despărţea de ultimul ban, şi că n-avea cu ce plăti mâncarea de care avea neapărată nevoie înainte de a porni în căutarea lui Arthur, nu-şi mai putu stăpâni lacrimile. Întinzând şilingul, îşi înălţă ochii negri şi umezi spre vizitiu, şi-l întrebă :

— Vrei să-mi dai îndărăt şase pence ?

— N-am nevoie de şilingu' tău, răspunse el cu grosolanie, iaţi-l !

Stăpânul hanului care se afla pe aproape şi urmărise scena, era un om bine hrănit, şi ca atare prosper şi bine dispus. Dealtfel feţişoara brăzdată de lacrimi a lui Hetty ar fi muiat inima oricărui bărbat.

— Hai înăuntru, poftește, o invită el, să-ţi dau să pui ceva în gură, că de-abia te ţii pe picioare.

Intrând cu ea în han, se adresă nevesti-si :

— Nevastă, ai grijă de fata asta ; vezi că tare-i obosită !

Lacrimile curgeau şiroaie pe obrajii lui Hetty. Plângea din pricina slăbiciunii : căci acum — îşi spunea ea — nu mai avea de ce să plângă, şi-i era ciudă că nu se putea stăpâni. Doar se afla la Windsor şi curând avea să-l găsească pe Arthur.

Când văzu pâinea, friptura şi berea pe care i le puse în faţă hangiţa, uită de toate, fericită să-şi potolească foamea şi simţind cum prindea iar putere. Cât mâncă, hangiţa n-o slăbi din ochi. Nici nu era de mirare : fără scufie, cu cârlionţi căzând pe umeri, tinereţea şi frumuseţea lui Hetty deveniseră de-a dreptul patetice din cauza epuizării. Privirea gazdei lunecă apoi spre trupul fetei : îmbrăcându-se în grabă, Hetty nu se mai ostenise să ascundă ce era de ascuns. Şi apoi, ochiul unui străin descoperă mai iute ceea ce scapă ochiului nebănuitor al unui om de aproape.

— Călătorie-ţi lipsea ! spuse hangiţa, cătând spre mâna fără verighetă a lui Hetty. De departe vii ?

— Da, răspunse fata, care-şi revenise şi căreia întrebarea femeii îi aminti că trebuia să fie mai cu băgare de seamă. Am făcut drum lung şi-s istovită. Da acu' mi-e mai bine. Nu cumva ştiţi pe unde vine locu' ăsta ?

Scoase din buzunar un petec de hârtie : era sfârşitul scrisorii lui Arthur, unde îşi scrisese el adresa. Han-

giul, care între timp intrase în încăpere şi începuse s-o cerceteze pe Hetty la fel de atent ca şi nevastă-sa, luă hârtia şi citi adresa.

— Da' pe cine cauţi acolo? vru el să ştie.

Căci aşa este firea hangiilor şi, în general, a oamenilor care n-au prea multe treburi — să pună cât mai multe întrebări, înainte de a da o informaţie.

— Pe un domn care locuieşte-n casa ceia, răspunse Hetty.

— Da' nu stă nici un domn în ea, replică hangiul. Casa-i goală — de două săptămâni. Cum îl cheamă pe domnu' ăsta? Poate ştiu să-ţi spun unde dai de el.

— Căpitanu' Donnithorne, mărturisi Hetty cu glas tremurător şi inima zvâcnind dureros, speriată şi dezamăgită că nu-l va găsi pe Arthur de îndată, cum sperase.

— Căpitanu' Donnithorne spui? Ia stai puţin! se codi hangiul. Nu cumva cel de la miliţia din Loamshire? Un ofiţer tânăr şi înalt, cu faţă smeadă şi cu perciuni roşcovani — care-avea un valet de-i zicea Pym?

— El e! se bucură Hetty. Îl cunoaşteţi? Unde stă?

— Cam depărtişor: miliţia din Loamshire a plecat în Irlanda, acu' vreo două săptămâni.

— Ia te uită: a leşinat! strigă hangiţa, repezindu-se s-o prindă în braţe pe Hetty, care-şi pierduse cunoştinţa.

O întinseră pe canapea, şi-i desfăcură corsajul.

— Aici nu-i lucru curat, deduse hangiul, aducând un pahar cu apă.

— Apoi se cunoaşte de la o poştă că nu-i lucru curat! Şi după câte-mi dau eu seama, nu-i o dezmăţată ca toate alelalte. Cred că-i fată de oameni cumsecade şi vine de la ţară, de undeva de departe, după cum o arată 'graiu'. Vorbeşte ca rândaşu' nostru, ăla care venea de la nord — om mai cinstit ca el nici c-am pomenit vreodată, că acolo în nord toţi îs oameni cinstiţi, aşa se zice.

— În viaţa mea n-am văzut fată mai frumoasă ca asta, spuse hangiul. Parcă-i din pozele alea puse-n vitrinele prăvăliilor. Numai că te uiţi la ea şi te-ncălzeşte la inimă.

— I-ar fi prins mai bine să fie mai puţin frumoasă, da' mai la locu' ei, ripostă hangiţa, care, cu oricâtă

bunăvoința ar fi fost privită, era mai curând „la locul ei" decât frumoasă. Uite că-și vine în simțiri. Mai adă apă!

CAPITOLUL 37

CĂLĂTORIE FĂRĂ DE SPERANȚĂ

Tot restul zilei, Hetty se simți prea rău pentru a putea răspunde la întrebări, atât de rău încât nici măcar la nenorocirile care o așteptau nu se mai gândi. Își dădea seama că nici o speranță de-a ei nu avea sorți de izbândă și că, în loc să găsească un adăpost, nimerise într-o junglă necunoscută, fără nici un țel spre care să se îndrepte. Slăbiciunea, patul confortabil și îngrijirile bunei hangițe erau doar o păsuire, un scurt popas ca al călătorului prin deșert, care, în loc să meargă mai departe, sub soarele arzător, se aruncă istovit pe nisip.

Dar somnul și odihna îi refăcură îndeajuns forțele pentru ca sufletul să-și reia suferința: în zorii zilei următoare — privind din pat la lumina tot mai vie de afară, care o silea, ca un vătaf crud, să se înhame iarăși la o trudă deznădăjduită de rob — Hetty se întrebă ce să facă, singură printre străini, fără lețcaie în buzunar; acum, după călătoria la Windsor, știa bine cât îi va fi de greu. Pe ce cale să apuce? Nu putea intra la stăpân, chiar dacă ar fi găsit unul s-o ia: nu-i rămânea decât să s-apuce de cerșit. Își aminti de o femeie tânără, găsită la Hayslope, într-o duminică dimineața, lângă zidul bisericii, aproape moartă de frig și de foame, cu un prunc în brațe. Femeia fusese salvată de la pieire și luată în seama parohiei. „În seama parohiei!" Poate vă e greu să înțelegeți ce însemnau aceste cuvinte pentru Hetty, crescută printre oameni nu tocmai îngăduitori, nici când cu sărăcia — oameni care trăiau pe ogoare și cărora nu le era milă de nevoiași, nevăzând în ei, cum văd orășenii, victimele unui destin nemilos, ci ale propriilor lor păcate și trândăvii. Păcatele și trândăvia erau vinovate de poverile ce cădeau în spinarea parohiei. Pentru Hetty, „parohia" reprezenta o treaptă a dizgrației vecină cu temnița. A

cere ceva unor străini — a cerși — era la fel de rușinos și nici în coșmarurile ei cele mai groaznice Hetty nu-și închipuise că va fi nevoită să întindă mâna după pomană. În minte îi stăruia imaginea femeii aceleia — pe care, când ieșise de la biserică, văzuse cu ochii ei cum o duceau la Joshua Rann — și avea senzația penibilă că acum se deosebea foarte puțin de ea. Frica de durere fizică se îmbina cu teama de rușine, căci Hetty era delicată ca un animal de casă, răsfățat și cu blană moale.

Ce dor îi era de căminul în care fusese ocrotită! Ce n-ar fi dat să fie din nou înconjurată de dragoste și grijă, ca pân-acuma! Mustrările mătușă-si i s-ar fi părut cea mai melodioasă dintre muzici, le ducea dorul, căci erau legate de vremea când nu avea de ascuns decât fleacuri neînsemnate. Să fi fost ea aceeași Hetty care bătea untul în lăptăria cu trandafiri la ferestre — ea, o fugară, căreia prietenii nu-i vor mai deschide ușa — ea care zăcea acum în acest pat străin, știind că n-avea cu ce-și plăti hrana și adăpostul, obligată să dea unor străini din lucrurile puse în coș? Atunci își aminti de medalionul și de cerceii de la Arthur și răsturnă conținutul pungii cu comori pe cearșaf. Dinăuntru căzură medalionul și cerceii, în cutiuțele lor căptușite cu catifea, un foarte frumos păhărut de argint, pe care i-l cumpărase tot Arthur și pe marginea căruia era scris: „Nu mă uita", o punguță de oțel, în care era ultimul ei șiling și o cutiuță de piele roșie, prinsă cu o curelușă. Cu câtă bucurie își încercase cercelușii cei frumoși, sub razele strălucitoare ale soarelui, la 30 iulie! Acum nu mai avea chef să și-i pună în urechi: capul, cu inelele lui negre de păr, vlăguit pe pernă, iar tristețea zugrăvită pe frunte și în ochii ei era prea adâncă pentru a lăsa loc vreunei plăceri din trecut. Își duse mâinile la urechi, de care erau prinși niște cercei subțiri de aur: și aceștia aveau oarecare valoare. Da, cu siguranță că va obține ceva bani pentru podoabele ei: cele dăruite de Arthur costaseră probabil destul de scump. Poate că hangiul și hangița, care fuseseră atât de omenoși cu ea, o vor ajuta să capete niște bani în schimbul acestor lucruri.

Dar cât vor ține acești bani? Și ce va face când se vor isprăvi? Încotro s-apuce? La un moment dat, perspectiva mizeriei și a cerșetoriei o făcu să se gândească să se întoarcă acasă, să ceară iertare unchiului și mătușii. Dădu repede înapoi din fața acestei idei, de parc-ar fi atins-o cineva cu un fier înroșit în foc: nu era în stare să îndure oprobriul lui Mr. și Mrs. Poyser, a lui Mary Burge, al servitorimii de la Chase, al celor din Broxton și al tuturor celor ce o cunoșteau. Aceștia nu trebuiau să afle niciodată ce i se întâmplase. Dar atunci, ce-i rămânea de făcut? Trebuia să plece din Windsor, să călătorească din nou, ca și săptămâna trecută, și să ajungă pe câmpiile întinse și verzi, să se piardă printre desișurile înalte, unde nimeni nu o vedea și nu o știa. Poate că acolo, când nu va mai avea încotro s-o ia, va găsi curajul necesar să se înece într-un iezer, asemenea celui din Scantlands. Da, va pleca din Windsor cât mai curând cu putință: nu voia ca cei de la han să afle taina ei și de ce-l căuta pe căpitanul Donnithorne — trebuia să născocească un pretext ca să explice de ce întrebase de el.

Odată hotărârea luată, începu să-și strângă grăbită lucrurile, cu gândul să se scoale și să se îmbrace înainte de venirea hangiței. Când puse mâna pe cutiuța de piele roșie se întrebă dacă nu cumva avea într-însa ceva de care uitase, și pe care putea lua un preț bun. Căci, deși n-avea nici un plan de viitor, dorea să-și asigure mijloacele de trai — și când vrem cu orice preț să găsim ceva, căutăm peste tot, chiar prin locuri unde n-are rost. În cutiuță nu se găsi nimic, afară de câteva ace de cusut și ace cu gămălie, niște petale uscate de lalea, și un petec de hârtie pe care-și notase micile ei cheltuieli. Dar, pe altă hârtiuță, văzu scris un nume, un nume binecunoscut de ea, dar care acum i se păru un mesaj din altă lume. Numele era: *Dinah Morris* Snowfield. Deasupra lui, aceeași mână — mâna lui Dinah — mai scrisese câteva rânduri. Dar Hetty nu le citi, căci toată atenția i se concentrase asupra numelui. Pentru prima oară, afecțiunea caldă pe care i-o arătase Dinah și cuvintele rostite de ea cândva în odaia lui Hetty — anume că Hetty s-o socotească o prietenă la nevoie — pătrunseră până la inima fetei. Și dacă s-ar fi dus la Dinah să-i ceară s-o ajute? Ea avea alt

fel de a gândi decât ceilalți, un fel pe care Hetty nu-l înțelegea — și alt fel de a se purta cu semenii ei, mult mai binevoitor. Dinah nu și-ar fi întors capul de la ea și n-ar fi osândit-o cu asprime sau dispreț ca alții, nici n-ar fi vorbit-o de rău și nu s-ar fi bucurat că-și primește pedeapsa și că suferă. Dinah nu aparținea lumii de a cărei judecată Hetty se temea. Dar nici chiar ei nu-i venea să se spovedească și să-i cerșească mila; nu putea să-și spună „Mă voi duce la Dinah", ci se gândea la această posibilitate ca la o ultimă soluție în cazul în care nu va avea curajul să-și curme viața.

Hangița rămase surprinsă când o văzu pe Hetty coborând devreme în sala de mese, îmbrăcată cu grijă și foarte sigură pe ea. Fata îi spune că își revenise și că, în ajun, nu se simțise bine din pricina oboselii, căci venea de departe, căutându-l pe fratele ei, care fugise de acasă, ca să se facă militar — așa credea familia. Căpitanul Donnithorne, care îi arătase băiatului multă bunăvoință știa poate unde se află. Povestea era cusută cu ață albă și hangița o ascultă neîncrezătoare. Dar Hetty era atât de stăpână pe sine, încât femeia, de teamă să nu dea impresia că se amestecă unde nu-i fierbea oala, nu spuse nimic și o invită la micul dejun. Când se așează la masă, Hetty scoase cerceii și medalionul, și-l întrebă pe hangiu dacă nu putea s-o ajute să le vândă: călătoria costase mult mai mult decât se așteptase, pretextă ea, și nu-i mai rămăseseră bani de înapoiere, căci voia să plece de îndată spre casă.

Hangița zărise podoabele în ajun, când scotocise prin coșul lui Hetty, și discutase apoi cu soțul ei, întrebându-se de unde avea o fată de la țară niște giuvaeruri atât de frumoase; trăseseră amândoi concluzia că fata îi primise în dar de la ofițerul cel chipeș care se purtase ca un ticălos cu ea.

— Știu eu? mormăi hangiul, când Hetty puse pe masă mica ei comoară. I-am putea duce la giuvaergiu, că nu-i departe de aici; da' n-o să-ți dea nici un sfert din cât fac. Nu-ți pare rău că te desparți de ele? o iscodi el.

— A, puțin îmi pasă, răspunse Hetty iute. Numa' să fac rost de parale pentru-ntoarcere.

— Se prea poate să-și închipuie că-s de furat, și că de aia vrei să le vinzi, continuă el. Că nu-ntâlnești în

fiece zi o fată ca tine să umble cu lucruri așa frumoase.

Neam de neamul meu n-a furat, se revoltă Hetty, roșie de mâine. Nu-s o hoață.

— Sigur că nu ești... Ce-ți veni să vorbești așa? sări hangița, cu gura la bărbatu-su. Sunt lucruri primite în dar, nu-ncape nici o îndoială.

— N-am zis ce cred eu, se dezvinovăți hangiul, rușinat, am zis ce-ar putea crede giuvaergiul și că din pricina asta n-o să-i dea preț bun.

— Ce-ar fi să-i dai tu fetei niște bani și dàc-o vrea să răscumpere giuvaerurile, ni-i trimite înapoi după ce ajunge acasă. Dacă nu primim veste până-n două luni, atunci rămân ale noastre.

Nu pretind că, făcând această propunere cât se poate de convenabilă, hangița nu spera ca mărinimia să i fie răsplătită, și până la urmă să-i rămână ei medalionul și cerceii: văzuse numaidecât în închipuire efectul pe care asemenea podoabe le-ar fi avut asupra nevestei băcanului. Hangiul luă bijuteriile în mână și-și țuguie meditativ buzele. Era plin de bunăvoință față de Hetty: dar, dragă cititorule, câți oare din cei ce ți vor binele se dau înapoi să câștige ceva pe seama ta? Proprietăreasa casei în care stai cu chirie este sincer afectată că se desparte de tine, căci te respectă și se bucură nespus când cineva e generos cu tine; dar asta nu o împiedică să-ți prezinte o notă de plată în care să includă un beneficiu personal cât mai substanțial.

— Câți bani îți trebuie ca s-ajungi acasă? întrebă, într-un târziu, binevoitorul hangiu.

— Trei guinee, răspunse Hetty care, din lipsa altui criteriu, se oprise asupra sumei cu care plecase de acasă, temându-se să nu ceară prea mult.

— Fie, uite îți împrumut trei guinee decise hangiul — și, dacă-mi trimiți banii înapoi, capeți îndărăt podoabele. Știi unde mă găsești: „Omul cel verde" n-o ia din loc.

— Mulțumesc din toată inima, spuse Hetty, bucuroasă că nu trebuia să meargă la giuvaergiu, să-i suporte privirile iscoditoare și întrebările.

— Da' dacă vrei să le capeți îndărăt, scrie-ne degrabă, interveni hangița, că dacă până-n două luni nu primim veste înseamnă că nu le mai vrei.

— Bine, conveni Hetty cu nepăsare.

Cei doi soți erau și ei mulțumiți de târgul încheiat. Hangiul își făcea socoteala că dacă rămânea cu giuvaericalele, se va duce să le vândă la Londra unde va lua mai mult pe ele, iar hangița plănuia să-și convingă bărbatul să i le dăruiască. Pe deasupra aveau și conștiința împăcată: o ajutaseră pe Hetty — sărmana de ea — o fată frumușică, cuminte în aparență, care dăduse de bucluc. Refuzară să primească bani pentru casă și masă, și la ora unsprezece, Hetty își luă rămas bun, urcându-se cu același aer hotărât și calm pe care-l avusese toată dimineața, în diligența ce avea să o ducă douăzeci de mile înapoi, pe drumul pe care venise.

Există o anumită stăpânire de sine care trădează pierderea oricărei speranțe. Ca și mulțumirea deplină, deznădejdea nu are nevoie de sprijinul nimănui, eliberând mândria de amenințarea compromisurilor impuse de sentimentul dependenței față de alții.

Hetty simțea că nimeni n-o putea apăra de nenorocirile care aveau să-i facă viața nesuferită și de aceea hotărâse ca nimeni să nu afle de suferința și umilința ea. Nu avea să spună nimic nici chiar lui Dinah; va rătăci până i se vor pierde urmele, se va îneca undeva unde nu i se va găsi leșul și nimeni nu va afla ce i se întâmplase.

După ce coborî din diligență, porni din nou pe șosea, urcându-se din când în când în câte o căruță, mâncând prin hanuri ieftine și continuându-și drumul fără țel: curios, totuși, că merse pe același drum pe care venise, parcă sub puterea unei vrăji, deși nu dorea să se înapoieze în locurile de baștină. O atrăgeau câmpiile cu ierburi înalte din Warwickshire, împrejmuite de desișuri și copaci, unde se putea ascunde chiar și când pomii erau desfrunziți. Nu se grăbi ca la venire, abătându-se adesea din drum și poposind ceasuri întregi pe sub un gard viu, cu ochii ei frumoși privind în gol, închipuindu-și că ședea pe malul unui eleșteu pitit într-o adâncitură, ca cel din Scantlands; ar fi vrut să știe dacă moartea prin înec e chi-

nuitoare şi dacă dincolo de mormânt nu o aştepta cumva ceva şi mai rău decât groaza de acuma. Credinţa ei în Dumnezeu nu era foarte puternică: ca mulţi alţii, primise botezul, avea naş şi naşă, învăţase catehismul pe de rost, primise prima împărtăşanie, mergea în fiecare duminică la biserică, fără să-şi fi însuşit acel sentiment creştinesc care-ţi dă putere să înfrunţi viaţa şi să accepţi senin moartea. Dacă vă închipuiţi că, în acele zile de suferinţă gândurile lui Hetty au fost căutuşi de puţin influenţate de religie, vă înşelaţi.

Se îndreptă din nou spre Stratford-on-Avon, unde nimerise prima oară din greşeală: îşi amintise că, în drum spre oraş, văzuse o câmpie acoperită de ierburi, o câmpie unde spera să găsească locul pe care-l căuta. Totuşi, ţinea cu grijă socoteala banilor şi ţinea strâns coşul în mână, căci moartea era încă departe şi ea încă atât de dornică de viaţă! De câte ori îşi imagina malul de unde avea să se arunce în apă, o apuca foamea sau somnul şi de îndată pornea după hrană şi loc de odihnă. De cinci zile părăsise oraşul Windsor şi rătăcise întruna, ferindu-se de întrebările şi privirile oamenilor, străduindu-se să pară sigură pe sine ori de câte ori simţea ochii străinilor îndreptaţi asupra ei, înnoptând sub acoperişuri unde se credea în siguranţă, îmbrăcându-se cu luare aminte dimineţile, pornind la drum fără şovăire sau rămânând pe loc dacă ploua, ca şi când ar fi avut o viaţă fericită, din făgaşul căreia nu voia să iasă.

Totuşi, chiar şi în clipele când reuşea să pară stăpână pe sine, chipul ei nu mai era cel de odinioară, cel din oglinda veche şi pătată, nu mai era chipul ei de altădată care zâmbea celor care-l priveau cu admiraţie. Ochii îşi păstraseră strălucirea lor întunecată şi genele la fel de lungi erau, dar căutătura se asprise, devenise sălbatică. Când surâdea nu mai făcea gropiţe în obraji. Faţa nu-şi pierduse frumuseţea de copil răsfăţat şi uşor bosumflat, dar pierduse orice urmă de dragoste şi de credinţă în dragoste şi din pricina aceasta devenise cumplit de tristă.

Ajunse în cele din urmă la câmpia visată, şi o luă de-a lungul unei cărări strâmte, ce ducea spre o pădure. Ce bine ar fi fost să găsească un loc ascuns în

pădure! Dar pădurea nu era o pădure, ci niște hățișuri sălbatice, crescute pe locul unei foste cariere de piatră, un teren plin de movile și gropi năpădite de tufe și copaci scunzi. Hetty cercetă fiecare groapă, sperând să găsească un lac, până ce obosi și se așeză să-și tragă răsuflarea. După-amiaza era pe sfârșite și cerul plumburiu începuse să se întunece, semn că soarele învăluit în nori se pregătea de asfințit. După un timp Hetty băgă de seamă că se însera și se ridică, obligată să amâne pe a doua zi căutarea lacului, și deocamdată trebuind să-și găsească adăpost pentru noapte. Constată, însă, că se rătăcise; alese la întâmplare o direcție, care îi era totuna unde o purtau pașii. Trecu de câmp, merse mai departe, îi ieși în cale un alt câmp dar nu întâlni nici un sat, sau măcar o casă; deodată, în capătul unei pășuni, zări o spărtură într-un gard viu: pământul cobora și, în deschizătură, doi copaci se plecau unul spre celălalt. Inima lui Hetty zvâcni presimțind că acolo se afla lacul pe care-l căuta. Merse călcând peste smocurile de iarbă, cu buzele palide și tremurând din tot trupul, de parcă nu ea ar fi căutat atâta amar de vreme iazul, ci i s-ar fi ivit înainte fără vrerea ei.

Îl avea în fața ochilor — întunecat, tăcut și nemișcat, sub cerul de seară. Hetty puse coșul jos și îngenunchie pe iarbă. Iarna lacurile-s mai adânci și până la vară, când scad apele — așa cum își amintea Hetty că se întâmpla cu eleșteele de pe lângă Hayslope — nimeni nu-i va descoperi cadavrul. Dar mai era și coșul, și el trebuia să dispară; îl va umple cu ceva greu și-l va arunca în apă. Se ridică să caute niște pietre, adună vreo cinci-șase bolovani, îi puse lângă coș, apoi se așeză iar. Nu se grăbea, avea doar o noapte întreagă ca să se înece. Își sprijini cotul de coș. Era obosită și i se făcuse foame. Își aminti că în coș erau niște chifle, trei chifle cumpărate de la hanul unde prânzise. Le scoase și le mâncă lacom, apoi rămase din nou nemișcată, cu ochii la eleșteu. Acum că-și astâmpărase foamea o cuprinsese o senzație plăcută și cum stătea ea ghemuită, capul îi căzu pe genunchi și adormi adânc.

Se deșteptă în toiul nopții, răzbită de frig. Era înspăimântată, înspăimântată de noaptea care o apucase

sub cerul liber. De-ar fi avut măcar puterea să se arunce în apă! Dar mai avea încă timp. Începu să umble încoace și încolo, ca să se încălzească. Ce încet trecea timpul pe întuneric! Focul din vatră, căldura și vocile celor de acasă, sentimentul de siguranță cu cu care se culca și se trezea din somn, ogoarele cunoscute, oamenii pe care-i știa, duminicile și sărbătorile cu mărunțele bucurii ale gătelilor și praznicelor, i se perindară pe dinaintea ochilor; îi venea să întindă mâinile spre acest trecut, de care o despărțea o prăpastie fără fund. Amintindu-și de Arthur, scrâșni din dinți și-l blestemă — neștiind nici ea la ce-i folosea blestemul — să-l ajungă și pe el deznădejdea, s-aibă și el parte de frig și rușine, și să i se urască de viață dar să nu cuteze să-i pună capăt.

Groaza de frig, beznă și singurătatea — senzația cumplită de a fi ruptă de lume — creștea clipă de clipă: era ca și cum ar fi murit și ar fi știut că e moartă, și ar fi tânjit după viața pe care o pierduse. Dar nu, nu murise încă, căci n-avusese puterea să se-arunce în lac. Un sentiment ciudat, contradictoriu puse stăpânire pe ea: era dezolată că nu îndrăznea să înfrunte moartea și fericită, în același timp, că trăia, că se mai putea bucura de lumină și căldură. Umblă iar încoace și încolo, ca să se dezmorțească și, pe măsură ce ochii se deprindeau cu întunericul, începu să deslușească locul unde se afla: coama închisă a gardului viu, mișcările repezi ale unei făpturi — un șoarece de câmp, probabil, care gonea prin iarbă. Nu se mai simțea întemnițată în beznă, era sigură că va nimeri drumul înapoi, peste câmpie, până la îngrăditura din parcela alăturată, unde lângă un țarc de oi văzuse un bordei acoperit cu frunze de drobiță. Acolo putea să se încălzească și să petreacă restul nopții; era un bordei ca acela în care dormea Alick la Hayslope, când le venea oilor timpul să fete. Porni spre noul ei țel ca spre o nouă speranță: își luă coșul, străbătu câmpia, și căută pârleazul peste care sărise la venire. Nu-l găsi dar căutarea avu efectul unui stimulent, risipindu-i temerile. Când sări pârleazul, auzi behăitul unor oi speriate — așadar nu se înșelase, ajunsese în apropierea țarcului lângă care văzuse bordeiul: adăpostul era la capătul cărării. De

acolo înainte, merse ţinându-se de scândurile îngrăditurii, apoi de parii ţarcului, până ce simţi în palmă înţepătura acoperişului de ierburi. Minunată clipă: găsise un acoperiş sub care să se aciuiască. Orbecăi, până ce dădu peste uşă şi o deschise. Înăuntru mirosea urât, dar era cald: simţindu-se în siguranţă, Hetty se trânti pe paiele aşternute pe jos. O podidiră lacrimile şi izbucni în hohote de plâns — nu mai plânsese de când plecase din Windsor — nebună de bucurie că mai trăia încă, că nu-şi luase viaţa, că tot pe pământul care-i era drag se afla, simţind oile în preajmă! Suflecându-şi mânecile, îşi sărută braţele, cu o pătimaşă dragoste de viaţă. Curând, suspinele se potoliră şi fata, toropită de căldură şi oboseală, aţipi; visă că era din nou la malul iazului voind să sară în apă, şi se deşteptă speriată, neştiind unde se găsea. Un somn adânc şi fără vise o birui în cele din urmă: adormi cu capul rezemat de peretele ţepos, iar bietul ei suflet, hărţuit între două spaime, amândouă la fel de mari, se linişti, pierzând contactul cu realitatea.

Dar vai! liniştea se sfârşi parcă chiar în clipa când începuse! Hetty crezu mai întâi că visa, că în bordei intrase mătuşă-sa care stătea lângă ea în picioare, cu o lumânare în mână. Tremurând sub privirea lui Mrs. Poyser, deabia îndrăzni să deschidă ochii. Nu era nici o lumânare în bordei, dar era lumină — lumina zorilor, care pătrundea prin uşa deschisă. O priveau într-adevăr doi ochi care însă aparţineau unui necunoscut, unui bătrân îmbrăcat în salopetă.

— Ce caţi aci? o întrebă el aspru.

Sperietura şi ruşinea o făceau pe Hetty să tremure şi mai tare decât în vis, sub privirea mătuşă-si; i se părea că devenise o cerşetoare, care dormea pe unde se nimerea. Dar ţinea atât de mult să-şi explice prezenţa acolo, încât îşi regăsi graiul.

— M-am rătăcit. Am pornit-o spre Norton, da' am pierdut drumu' c-am luat-o peste câmp şi m-a prins noaptea. Cum fac s-ajung în sat, c-o fi unu' pe aproape?

Vorbind, se ridică în picioare, îşi potrivi scufia pe cap, şi luă coşul în mână.

Fără să-i răspundă, bătrânul se uită la ea, câteva clipe cu o privire bovină. Apoi se răsuci în călcâie

şi porni spre uşă, oprindu-se în prag şi întorcându-se spre ea :

— Hm ! hai să-ţi arăt p-un' s-o iei către Norton. Da' ce-ţi veni să te abaţi din şosea ? o dojeni el morocănos. O să dai de belea dacă nu bagi de seamă.

— Da, da, n-am să mai fac, făgădui Hetty. N-am să mă mai abat din şosea. Ai bunătatea şi zi-mi încotro-i ?

— Dacă ţineai şoseaua, vedeai acolo semne care arată drumu' şi întâlneai oameni să te-nveţe încotro s-apuci, continuă moşul şi mai argăţos. Cin' te vede-aşa zice că ţi-ai pierdut minţile.

De cum îl văzuse, Hetty se temuse, dar ultimele lui cuvinte o înspăimântară de-a binelea. Ieşind din colibă în urma lui, se gândi să-i dea şase pence drept răsplată că-i arată drumul, ca să nu mai creadă că era nebună. Când moşneagul se opri să-i spună pe unde s-o apuce, ea-şi vârî mâna în pungă pregătind bănuţul, şi când el dete să plece fără să-şi ia ziua bună i-l întinse :

— Mulţumesc pentru osteneală.

El întoarse domol capul, privi moneda şi spuse :

— N-am nevoie de banii tăi. Vezi mai bine unde-i pui, să nu ţi-i fure careva ; cum umbli ca smintita de una singură pe câmp, nu m-aş mira defel.

Moşul plecă fără alt cuvânt şi Hetty îşi văzu de drum. Începuse o zi nouă şi ea trebui să-şi reia călătoria fără ţel. Nu se mai gândea la înec, n-avea rost de vreme ce nu era în stare să-şi pună capăt vieţii — deocamdată cel puţin, cât mai avea bani de mâncare şi putere de umblat. Dar întâmplarea de dimineaţă, o demoralizase cu totul ; îi era din ce în ce mai groază de clipa când va rămâne fără leţcaie, când va fi nevoită să-şi vândă coşul şi lucrurile din el, când va arăta într-adevăr ca o cerşetoare sau ca una care şi-a pierdut minţile, cum spusese bătrânul. Bucuria de a fi vie, care o cuprinsese noaptea trecută, după ce scăpase de moartea care-o pândea în fundul eleşteului negru şi rece — se risipise. În lumina dimineţii, amintindu-şi privirea neînduplecată şi scormonitoare a bătrânului, viaţa o înspăimânta tot atât cât şi moartea ; poate chiar mai mult. Condamnată la

spaimă, Hetty căuta zadarnic o salvare : îi venea să fugă de viață cum fugise de lângă lac.

Scoase banii din pungă și-i numără : avea douăzeci și doi de șilingi, destul să reziste multe zile încă sau să ajungă destul de repede în comitatul Stonyshire, unde locuia Dinah. Gândul la Dinah devenea din ce în ce mai stăruitor acum, când cele petrecute în cursul nopții izgoniseră hazul din mintea ei stăpânită de groază. Hetty s-ar fi dus poate la Dinah, dacă ar fi existat vreo chezășie că, în afară de Dinah, nimeni n-ar fi aflat nimic niciodată. I-ar fi făcut atât de bine glasul blând și ochii plini de înțelegere ai predicatoarei. Dar știa că, până la urmă, aveau să-i afle cu toții taina și Hetty n-avea puterea să înfrunte rușinea, cum n-avea puterea să înfrunte moartea.

Nu-i rămânea altceva de făcut decât să rătăcească la nesfârșit, așteptând să se afunde în deznădejde până ce va avea curajul să se sinucidă. Poate că moartea se va îndura de ea, căci era slăbită și abia mai suporta eforturile zilnice. Dar atât de ciudată este inima asta a noastră, încât pornirile ei ascunse ne ademenesc tocmai spre țelul de care fugim : părăsind satul Norton, Hetty se interesă care era cel mai scurt drum spre comitatul Stonyshire și se îndreptă într-acolo.

Sărmana Hetty, cu fețișoara ei bucălată de copil — și sufletul înrăit și lipsit de orice speranță — neavând loc în mintea ei cea strâmtă decât pentru necazurile a căror amărăciune o simțea din plin ! Inima îmi sângerează pentru dânsa, când văd cum abia se târăște pe picioarele-i istovite sau cum șade în câte o căruță, cu ochii pironiți înainte, fără să-i pese încotro duce drumul, întrebând, numai când i se face foame, cum s-ajungă în cel mai apropiat sat.

Cum va sfârși oare povestea ei ? Povestea acestor peregrinări fără noimă a unei făpturi omenești lipsită de orice afecțiune, legată de restul omenirii doar prin mândrie și de viață doar cât e agățată o sălbăticiune rănită, hăituită de vânători ?

Dumnezeu să ne păzească — pe tine, cititorule, și pe mine — de asemenea încercări !

CAPITOLUL 38

CĂUTAREA

Pentru cei de la Hall și pentrn Adam, ocupat cu munca lui, primele zece zile după plecarea lui Hetty se scurseră ca toate celelalte zile ale anului. Se așteptau ca Hetty să rămână la Snowfield cel puțin o săptămână, zece zile, dacă nu chiar ceva mai mult, în cazul în care Dinah se îndupleca să vină și ea. Dar, după două săptămâni, începură să se cam mire că fata nu se întorsese încă; probabil că se simțise în tovărășia lui Dinah mult mai bine decât își închipuiseră ei. În cele din urmă, Adam căruia i se făcuse prea dor de ea hotărî că, dacă Hetty nu apărea a doua zi (sâmbătă), va porni el, duminică dimineața, s-o aducă înapoi. Duminica nu circulau poștalioanele; dar dacă pleca înainte de revărsatul zorilor și dacă avea norocul să găsească o căruță pe șosea, Adam putea ajunge destul de devreme la Snowfield, ca să se întoarcă a doua zi cu Hetty — și cu Dinah, dacă voia și ea să vină. Era timpul ca logodnica lui să se înapoieze și, de dragul de a face drumul împreună, nu se codi să piardă ziua de luni.

Trecu sâmbătă seara pe la ferma Hall, unde planul său fu aprobat în unanimitate. Mrs. Poyser stărui să nu cumva să se întoarcă fără Hetty, care și așa întârziase prea mult la Snowfield, ținând seama de câte erau de făcut până la mijlocul lui martie și o săptămână era prea de ajuns pentru cineva care voia să se întremeze. Cât despre Dinah, Mrs. Poyser nu prea spera în venirea ei, afară doar dacă Adam și Hetty izbuteau s-o convingă că la Hayslope oamenii erau de două ori mai nefericiți decât la Snowfield.

— Deși poți să-i zici, declară ea în chip de concluzie, că nu i-a mai rămas decât o mătușă pe lumea asta și aia-i ca o umbră. Și până la anu', de Sf. Mihail, cine știe dacă nu no-o arunca soarta la douăzeci de mile depărtare de aici, ș-om muri de inimă rea printre străini ș-or rămâne copiii pe drumuri — orfani și de tată și de mamă.

— Ei, ei, protestă Mr. Poyser, care avea înfățișarea unui om sănătos tun, n-o fi el dracu' chiar atât de

negru! Ia uite cum te-ai îndrăvenit și pe zi ce trece, prinzi carne pe os. Da' tare m-aș bucura să vie Dinah, să te mai ajute cu copiii că și ei au prins drag de ea.

Duminică în zori, Adam porni la drum. Seth îl însoți o milă-două, căci gândul la Snowfield și la o eventuală înapoiere a lui Dinah îl făcea să nu-și găsească locul; mergând alături de Adam, amândoi îmbrăcați în hainele lor bune, și respirând aerul proaspăt al dimineții, Seth simții cum pogoară asupra lui liniștea obișnuită a zilelor de duminică. Era ultima zi a lui februarie, cerul era înnourat și plumburiu și o brumă ușoară se așezase pe marginea verde a drumului și pe coama tufișurilor desfrunzite. Pășeau tăcuți, fiecare bucurându-se de prezența celuilalt, ascultând gâlgâitul pârâului umflat de ploi, care cobora în grabă dealul, și ciripitul sfios al păsărelelor matinale.

— Rămâi sănătos, băiete, rosti Adam la despărțire, punând mâna pe umărul lui Seth și privindu-l cu afecțiune. Tare mi-ar fi plăcut să vii cu mine tot drumu' și să-ți fie tot așa de bine cum mi-e mie.

— N-am a mă plânge, Addy zău, n-am, răspunse voios Seth. Așa mi-a fost mie dat, să-mbătrânesc burlac și să mă joc cu copiii tăi.

Se despărțiră și Seth se-ntoarse agale spre casă, trodonând în gând unul din îmnurile sale favorite:

Negru-i soarele în zori
Rece ziua se vestește
Dacă tu nu te pogori
Harul tău ne împlinește.
Dă-ne-o rază de lumină
Ca s-avem viața senină.

Adam mergea mult mai repede și orice călător care a trecut în ziua aceea, la răsăritul soarelui, pe șoseaua spre Oakbourne, a privit desigur cu plăcere bărbatul înalt și vânjos, drept și călcând apăsat ca un oștean, cu ochii veseli și ageri, ațintiți deasupra dealurilor albăstrii ce îi ieșeau în cale. Rareori i se întîmplase lui Adam în viață să aibă chipul atât de senin și lipsit de urmele grijilor. Și pentru că așa sunt alcătuite mințile practice și constructive, eliberat de

preocupări Adam era atent la lucrurile din jur, gata să primească şi să culeagă idei folositoare pe care să le aplice planurilor şi invenţiilor sale ingenioase. Dragostea pe care şi-o ştia fericită şi gândul că fiecare pas îl apropia tot mai mult de Hetty, care curând avea să fie a lui, însemnau pentru sufletul său ceea ce aerul proaspăt al dimineţii însemna pentru trup: se simţea nespus de bine şi mişcarea îi făcea plăcere. Când şi când, o pornire sentimentală mai impetuoasă îi izgonea din minte toate imaginile, afară de cea a lui Hetty; îi era recunoscător şi uimit în acelaşi timp că putea fi atât de fericit, că viaţa omului putea fi atât de frumoasă. În pieptul prietenului nostru, Adam bătea o inimă cucernică, şi chiar dacă nu răbda pălăvrăgelile evlavioase, dragostea lui se învecina cu credinţa, astfel că una trezindu-se se trezise şi cealaltă. După ce se potolea valul de emoţie, reveneau cu şi mai multă vigoare gândurile chibzuite, concentrându-se azi asupra unor metode de îmbunătăţire a şoselelor — destul de păcătoase pe tot cuprinsul ţării — şi asupra rezultatelor pe care le-ar obţine un boier dacă şi-ar da osteneala să dreagă drumurile din districtul său.

Adam parcurse repede cele zece mile până la Oakbourne, orăşelul cel frumos de la poalele dealurilor albastre, unde îşi luă micul dejun. Mai departe, ţinutul era din ce în ce mai sterp: nu se mai vedeau costişe împădurite, nici copaci cu ramuri groase, nu mai întâlneai la tot pasul gospodăriile ţărăneşti, nici garduri vii, ci pretutindeni parapete de piatră cenuşie, păşuni sărăcăcioase şi ici-colo câte o casă mohorâtă din aceeaşi piatră cenuşie, ridicate pe pământul sfârtecat de puţurile unor mine lăsate în paragină. „Prăpădite meleaguri! îşi spuse Adam. Mai degrabă m-aş duce către sud, unde cică pământu-i otova ca o palmă, decât să mă aciuiesc p-aici. Da' dacă Dinah vrea să trăiască într-un loc unde să fie de ajutor celor nevoiaşi, apoi atunci are dreptate că şi-a ales părţile astea, unde chiar că trebuie să arate picată din cer, ca îngerii ăia pogorâţi în desert, să dea curaj pustnicilor ce n-au ce pune-n gură". Când în sfârşit zări în depărtare Snowfield, găsi că oraşul era „frate geamăn cu ţinutu'", deşi râul ce curgea prin valea unde se afla

țesătoria cea mare înveșmânta într-un verde plăcut șesurile din vecinătate. Clădirile posace de piatră ale orașului se înălțau pe povârnișul abrupt al unui deal; dar Adam nu ajunse până la ele, căci știa de la Seth că Dinah locuia într-o căsuță cu acoperiș de stuf, nu departe de țesătorie — o casă mică și veche, proptită într-o rână de drum și cu un petec de pământ în față pe care creșteau cartofi. Dinah stătea în gazdă la doi bătrâni, așa că, dacă se nimerea ca ea și cu Hetty să nu fie acasă, Adam avea de la cine să afle unde plecaseră sau când se vor întoarce. Era posibil ca Dinah să se fi dus să țină o predică, lăsând-o pe Hetty acasă, așa nădăjduia Adam în sinea lui. Recunoscând căsuța de la marginea drumului, zâmbi involuntar și fața i se lumină, cum se întâmplă oricui când știe că îl așteaptă o bucurie.

Străbătu cu pas iute poteca strâmtă până la casă și ciocăni în ușă. Îi deschise o bătrână foarte curată, al cărui cap tremura ușor.

— I-acasă Dinah Morris? întrebă Adam.

— Cum ?... Nu, răspunse bătrâna, uitându-se la străinul cel înalt, și negăsindu-și vorbele din pricina uimirii. Poftește-năuntru, adăugă ea, revenindu-și și făcându-i loc să treacă. Tre' să fii fratele tânărului de-a venit acu' câtăva vreme, nu ?

— Da, răspunse Adam, intrând. Pe el îl cheamă Seth Bede. Eu-s frate-său, Adam. Mi-a zis să vă urez numa' bine din partea lui, dumitale și bărbatului dumitale.

— Asemenea și lui, că-i un băiat tare de treabă. Semeni cu el, numa' că ești mai oacheș. Șezi în jilț, bărbatu-meu încă nu s-a-ntors de la predică.

Adam se așeză, plin de răbdare, nevoind s-o năucească pe bătrână cu întrebări, dar nu-și luă ochii de la scara îngustă, în spirală, din colțul încăperii: poate că Hetty îi auzise glasul și putea coborî dintr-o clipă într-alta.

— Va să zică ai venit s-o vezi pe Dinah Morrin? întrebă bătrâna, așezându-se în fața lui. Nu știai că nu-i acasă.

— Nu, da-mi închipuiam că n-o să fie acasă în zi de duminică. Da' fata ailaltă e-acasă ori a plecat și ea cu Dinah?

Bătrâna îi aruncă o privire mirată :

— Cu Dinah? Apoi Dinah s-a dus la Leeds, un oraș mare de care poate c-ai auzit și unde-s mulți oameni cu frica lu' Dumnezeu. Vineri s-au făcut două săptămâni de când a plecat, că i-au trimis și bani de drum. Vrei să-i vezi odaia ? continuă ea, deschizând o ușă, fără să-și dea seama de efectul care-l avuseseră cuvintele sale asupra lui Adam.

El se ridică și merse după ea, aruncând o privire curioasă în mica încăpere, în care se afla un pat îngust, un portret al lui Wesley, atârnat de perete, și câteva cărți așezate pe o Biblie mare. Sperase prosteşte s-o găsească acolo pe Hetty, dar văzând camera goală, rămase o clipă fără glas, cu inima strânsă de o teamă nelămurită : dacă fata păţise ceva pe drum? Poate că era totuși la Snowfield — bătrânei îi mergea mintea foarte încet și era greu să capeți o lămurire de la ea.

— Păcat că n-ai știut, spuse ea. Ai bătut tot drumu' ăsta numa' ca s-o vezi ?

— Dar Hetty — Hetty Sorrel ? întrebă Adam pe neașteptate. Ea unde-i ?

— Nu cunosc nici o fată pe care s-o cheme așa, răspunse bătrâna nedumerită. E de p-aici, din Snowfield ?

— Cum, n-a venit la Dinah Morris o fată — vineri se împlinesc două săptămâni — o fată tânără și frumoasă ?

— Nu, eu una n-am văzut să fi venit nici o fată.

— Ia mai gândește-te, ești sigură ? O fată de optspe ani, cu ochi negri și păr negru, cu cârlionți, c-o pelerină roșie și c-un coș în mână? Dac-ai văzut-o, n-ai avut cum s-o uiți.

— Nu, vinerea de-acu' două săptămâni e taman ziua când a plecat Dinah și de venit n-a mai venit nimeni. Pân' la dumneata n-a-ntrebat nimeni de Dinah, că oamenii de p-aici știu că-i plecată. Da' ce, maică, s-a-ntâmplat ceva ?

Bătrâna observă spaima din ochii lui Adam. Dar, deși speriat, acesta nu-și pierdu capul ci încercă să afle unde ar mai fi putut să întrebe de Hetty.

— Da, o fată de la noi a plecat încoace — vineri s-au împlinit două săptămâni — s-o caute pe Dinah.

Am venit s-o iau cu mine să ne întoarcem împreună, da' tare mi-e frică să nu fi pățit ceva. N-am vreme să mai zăbovesc. Cu bine!

Ieși în grabă din casă ; bătrâna îl însoți până la poartă, clătinând din cap și privind trist în urma lui. Adam porni aproape în fugă spre oraș. Voia s-ajungă la stația din fața hanului, unde oprea diligența de Oakbourne, ca să se intereseze de Hetty.

Nu, nimeni nu văzuse o fată care să semene cu Hetty. A avut cumva poștalionul vreun accident, acu' două săptămâni ? Nu. Duminica, nu-i cursă, Adam n-avea cu ce să se întoarcă la Oakbourne. Nu-i nimic, va merge pe jos, nu putea rămâne în Snowfield, cu brațele încrucișate. Văzându-l că se frământă, hangiul — zelos cum sunt cei care-și petrec mare parte din timp stând cu mâinile în buzunare și cu privirea ațintită asupra unei străzi de o statornică monotonie — îi propuse să-l ducă, chiar în seara aceea, la Oakbourne, în căruța sa „cu taxă". Nu era încă cinci după amiază și Adam avea timp să ia masa și să ajungă la Oakbourne înainte de ora zece. Hangiul spunea că și așa tot voia el să plece într-acolo, și dacă pornea de cu seară era chiar mai bine, că-i rămânea toată ziua de luni pentru treburi. După ce încercă zadarnic să îmbuce ceva, Adam băgă mâncarea în buzunar și, după ce dădu pe gât un pahar de bere, declară că era gata de plecare. Pe drum, în dreptul casei celor doi bătrâni, se gândi că n-ar strica să afle adresa lui Dinah la Leeds : dacă necazurile aveau să se abată asupra celor de la Hall — Adam încă se mai îndoia că presimțirile sale se vor adeveri — poate că soții Poyser vor voi să-i dea de veste și lui Dinah. Dar fata nu-și lăsase adresa și bătrâna, incapabilă să rețină vreun nume, nu-și amintea cum o chema pe „cu-voioasa femeie", care o invitase la Leeds.

Drumul cu căruța îi păru lui Adam foarte lung și îi dădu răgazul să facă fel de fel de presupuneri, unele cu totul negre, altele mai optimiste. În prima clipă, zguduit că n-o găsise pe Hetty la Snowfield, Adam se gândise la Arthur, dar se străduise s-alunge acest gând, chinuitor de parcă l-ar fi străpuns o săgeată, căutând o explicație care să nu-i producă o durere chiar atât de insuportabilă. Avusese loc un accident

— nu putea fi altceva. La Oakbourne, Hetty s-o fi urcat din greşeală în altă diligenţă sau s-a îmbolnăvit pe drum şi n-a vrut să-i sperie pe ai ei, dându-le de veste. Dar această şubredă construcţie, alcătuită din ipoteze puţin probabile, se prăbuşi înlăturată de o teamă precisă şi întemeiată. Hetty se minţise singură, crezând că-l va putea îndrăgi şi lua de bărbat, dar ea pe Arthur îl iubea şi acum şi, disperată de apropierea nunţii, fugise de acasă. Se dusese la el. Vechiul sentiment de indignare şi gelozie puse din nou stăpânire pe Adam : începu să-l bănuie pe Arthur că-şi călcase cuvântul — că îi scrisese lui Hetty, că o ademenise neputând accepta gândul că ea va aparţine altui bărbat. Poate că totul fusese pus la cale chiar de Arthur, care o învăţase pe Hetty să procedeze astfel ca să vină după el, în Irlanda ; căci Adam aflase de la Chase că tânărul Donnithorne plecase de trei săptămâni spre Irlanda. Îşi aminti fiecare umbră de mâhnire care întunecase chipul lui Hetty, de la logodnă încoace, umbră stârnită de amărăciunea amintirii. Se bucurase ca un prost ce era ! Poseme că multă vreme biata fată nici nu-şi dăduse seama ce se petrecea în sufletul ei ; sperase că-l va uita pe Arthur ; fusese o clipă atrasă de bărbatul care-i oferea o dragoste credincioasă şi ocrotitoare. Nici acum Adam n-o putea socoti pe Hetty vinovată ; ea nu voise să-i facă nici un rău. Vinovat era bărbatul cel egoist şi netrebnic care se jucase cu inima ei — probabil că tot el o îndemnase să fugă de acasă.

La Oakbourne, rândaşul de la hanul „Stejarul regelui" îşi aminti de o tânără, a cărei înfăţişare se potrivea cu descrierea făcută de Adam şi care coborâse din diligenţa de Treddleston, cu mai bine de două săptămâni în urmă : cum să uite o fată frumoasă ca ea şi zorită nevoie mare ? Nu, nu plecase cu poştalionul de Buxton, care trecea prin Snowfield, putea jura că nu se urcase în acela, dar tocmai atunci trebuise să schimbe caii ; o pierduse din ochi. Adam se duse, aşadar, la hanul din faţa căruia pleca diligenţa de Stoniton, primul oraş spre care era firesc să se îndrepte Hetty, indiferent de destinaţie, căci nu-şi putea imagina ca fata s-o fi apucat pe alt drum decât pe şoseaua principală. Într-adevăr, hangiul o văzuse şi îşi mai

aminti că se urcase pe capră, lângă vizitiu. Din păcate, acesta nu se afla acolo — un altul îi ținea locul de vreo trei-patru zile — ci probabil la Stoniton, nu știa unde dar vor fi știind desigur cei de la hanul unde oprea poștalionul. Și astfel, în ciuda neliniștii și a nerăbdării, Adam fu nevoit să aștepte, și să se odihnească până a doua zi dimineața — ba nu, până către amiază — căci diligența pleca la ora 11.

La Stoniton altă zăbavă, fiindcă bătrânul vizitiu cu care călătorise Hetty lipsea din oraș și se înapoia abia seara târziu. Când se întoarse, își aminti numaidecât de Hetty, și chiar de gluma lui pe care i-o repetă de câteva ori lui Adam, observând că trebuie să fi fost ceva necurat la mijloc, de vreme ce fata nu făcuse haz. Dar, ca și hangiul de la stația de poștă, bătrânul declară că Hetty dispăruse de îndată ce se dăduse jos. Adam pierdu o parte a dimineții următoare făcând ocolul tuturor stațiilor de diligență din oraș — dar în zadar, pentru că, după cum știți, Hetty plecase din Stoniton pe jos ; apoi al barierelor aflate pe toate drumurile ce ieșeau din oraș, în slaba nădejde să-i găsească urma. Dar urma lui Hetty se pierduse cu desăvârșire. Lui Adam nu-i mai rămânea decât să se întoarcă acasă și să aducă jalnica veste la cunoștința soților Poyser. Cu toată nenorocirea care-l lovise, cu toată durerea care-l năucise în timp ce alerga de colo până colo, avu totuși puterea să ia câteva hotărâri precise. Prima, să nu pomenească despre cele întâmplate între Hetty și Arthur Donnithorne, atâta vreme cât nu era absolut necesar : încă mai era cu putință ca Hetty să se întoarcă și dacă secretul ei ar fi fost dat în vileag, gura lumii n-ar fi iertat-o. Cea de a doua, de îndată ce ajungea acasă și isprăvea de pus totul la cale ca să poată lipsi una sau mai multe săptămâni, să plece în Irlanda : dacă nu dădea de urma lui Hetty pe drum, se va duce la Arthur Donnithorne, să afle ce știa acesta despre călătoria ei. În câteva rânduri îi dădu prin minte să se sfătuiască cu Mr. Irwine : dar pastorul nu-l putea ajuta cu nimic decât dacă-i spunea toată povestea, dezvăluindu-i legătura dintre fată și Arthur. E ciudat că Adam care nu-și precupeți nici un efort și-și tot trudea creierul unde s-o caute pe Hetty, nu se gândi nici o clipă că ea, ne-

știind de plecarea lui Arthur din Windsor, s-ar fi putut îndrepta într-acolo. Poate pentru că nu și-o imagina pe Hetty sosind nepoftită la Arthur ; pentru că nu înțelegea de ce ar fi făcut ea un asemenea pas, după acea scrisoare pe care el i-o scrisese în luna august. În capul lui nu existau decât două alternative : ori Arthur îi scrisese din nou, convingând-o să plece de acasă, ori Hetty fugise înainte de căsătorie, dându-și seama că nu era în stare să-l iubească îndeajuns pe el, Adam, dar, neîndrăznind să desfacă logodna, temându-se de mânia celor din jur.

Ferm decis să se ducă la Arthur, gândul că pierduse două zile irosite cu cercetări îl tortura pe Adam; dar cum nu voia să mărturisească soților Poyser nici că bănuia unde se afla Hetty, nici că se ducea după ea, trebuia totuși să le spună că încercase să-i dea de urmă.

Era trecut de miezul nopții, când Adam ajunse la Treddleston. Ca să nu-i trezească din somn pe Lisbeth și Seth la această oră târzie, și ca să evite întrebările lor, trase la hanul „Căruța răsturnată", unde se trânti îmbrăcat pe un pat și adormi buștean, frânt de oboseală. Nu dormi însă decât patru ceasuri ; căci, încă înainte de a se face cinci, în lumina palidă a zorilor, porni spre casă. Avea totdeauna la el cheia de la ușa atelierului și voia să intre în casă fără s-o deștepte pe maică-sa, ca să nu fie nevoit să-i spună chiar el ce necaz îi lovise iarăși ; dacă-l vedea mai întâi pe Seth, putea să-l roage să-i spună el, atunci când va socoti de cuviință. Se strecură prin curte și răsuci încetișor cheia în broască dar, așa cum se așteptase, Gyp, care dormea în atelier, scoase un lătrat ascuțit. Se potoli însă numaidecât când Adam îi făcu semn cu degetul ; își exprimă tăcut bucuria, frecându-se de picioarele stăpânului său și gudurându-se pe lângă el fără măcar să dea din coadă.

Adam era prea amărât ca să ia în seamă manifestările de simpatie ale lui Gyp. Se trânti pe bancă, și-și roti apatic privirile peste sculele și lemnele din jurul său, întrebându-se dacă le va mai mânui vreodată cu tragere de inimă. Simțind că stăpânul său avea un necaz, Gyp își puse capul sur și zbârcit pe genunchii lui, și ridică ochii spre el, încrețindu-și frun-

tea. De duminică după-amiază încoace, Adam rătăcise necontenit printre străini, pe meleaguri străine, rupându-se cu totul de viața lui obișnuită. Acum, în faptul unei noi zile, se întorsese acasă, printre obiectele care-i erau familiare, dar care nu-i mai erau dragi, iar realitatea — cumplita și chinuitoarea realitate a suferinței sale —îl apăsa ca o povară din ce în ce mai grea. În ață avea un scrin neterminat, la care lucrase în timpul liber, cu gândul să i-l dăruiască lui Hetty, când casa lui avea să fie și a ei.

Seth nu-l simțise pe Adam, dar îl trezise lătratul lui Gyp — și Adam îl auzi cum se foia sus în camera lui, îmbrăcându-se. Cum deschisese ochii, Seth se gândise la fratele său: azi trebuia să se înapoieze neapărat, că i se simțea prea mult lipsa la atelier dacă mai întârzia o zi, da' făcuse bine că-și luase și el o scurtă vacanță! Oare avea să o aducă pe Dinah? Nu exista bucurie mai mare pentru Seth, deși își pierduse speranța ca ea să-l iubească și să-l ia de bărbat; dar se resemnase repetând în sinea lui că tot era mai bine să fii prietenul și fratele lui Dinah, decât soțul oricărei altei femei. Cât ar fi dorit să poată trăi mereu în preajma ei, în loc s-o știe atât de departe.

Coborî scara și deschise ușa care despărțea bucătăria de atelier, vrând să-i dea drumul lui Gyp înainte, dar încremeni în prag văzându-l pe Adam trântit pe bancă, galben la față, nespălat, cu ochii înfundați în orbite, ca un bețiv în zori de zi. Își dădu numaidecât seama că nu era beat, ci că i se întâmplase o mare nenorocire. Adam ridică privirea spre el, fără un cuvânt; Seth se apropie, tremurând la rândul lui atât de tare, încât abia fu în stare să vorbească.

— Domnul să ne aibă-n pază, Addy, rosti el într-un târziu, așezându-se pe bancă lângă Adam. Ce s-a-ntâmplat?

Adam n-avu putere să-i răspună; acest bărbat voinic, deprins să-și ascundă simțămintele, își pierdu stăpânirea de sine la primul semn de înțelegere pe care i-l arăta cineva: se aruncă de gâtul fratelui său izbucnind în hohote de plâns.

Seth se aștepta acum la tot ce putea fi mai rău căci nu și amintea să-l fi văzut pe Adam plângând nici chiar în copilărie.

— E moartă? A murit Hetty? întrebă el în şoaptă, în timp ce Adam îşi înălţă capul, încercând să-şi vină în fire.

— Nu, băiete; da' a fugit — s-a dus în lume. Nici n-a trecut prin Snowfield. Dinah e la Leeds de mai bine de două săptămâni, a plecat vinerea, ca şi Hetty. De la Stoniton încolo, n-am putut afla încotro a luat-o.

Uluit, Seth amuţise : din câte ştia el, nu putea pricepe ce o făcuse pe Hetty să fugă de-acasă.

— Ştii cumva de ce? întrebă el în cele din urmă.

— Nu-i eram drag şi a speriat-o apropierea nunţii — asta cred eu că-i pricina, răspunse Adam. Hotărâse doar să nu pomenească de celelalte motive.

— I-auzi, s-a trezit maica. Îi spui şi ei?

— Nu, încă nu, şopti Adam dându-şi la o parte părul ce-i căzuse pe frunte, de parcă ar fi vrut să-şi limpezească mintea şi sculându-se în picioare. Nu pot acum; şi-apoi iar trebui' să plec la drum, da' mai întâi mă duc în sat şi trec pe la ferma Hall. Nu pot să-ţi spun unde plec, da' tu să-i zici că m-am dus după nişte treburi de care nu trebuie să ştie nimeni. Acu' vreau să mă spăl.

Adam porni spre uşă dar, după doi paşi, se întoarse şi, uitându-se liniştit şi trist în ochii lui Seth, adăugă:

— Să ştii c-am să iau toţi banii din cutia de tinichea. Da' de-o fi să păţesc ceva, totu-ţi rămâne ţie, să ai cu ce îngriji de maica.

Seth era palid şi tremura din toate mădularele: îşi dădea seama că la mijloc era o taină şi-l cuprinse teama.

— Frate, îl rugă el — nu-i spunea aşa lui Adam decât în momente solemne — nu cred că eşti în stare de vreo faptă care să-l mânie pe Domnul.

— Nu, băiete, fii pe pace. N-am să fac nimic altceva decât doar ce se cade să facă un bărbat.

Ştiind că dacă i-ar fi aflat păsul, Lizbeth i-ar fi adâncit durerea cu cuvintele ei stângace de compătimire şi de satisfacţie că s-adeverise ceea ce prevestise ea, că Hetty nu era o nevastă potrivită pentru el. Adam făcu un efort supraomenesc să-şi recapete stăpânirea de sine. Când apăru Lizbeth, îi spuse că pe

drum la întoarcere se simţise prost şi de aceea trăsese peste noapte la Treddleston ; îl mai durea încă rău capul, de aceea era palid şi avea pleoapele umflate.

Merse mai întâi în sat ; stătu la atelier vreun ceas apoi îl anunţă pe Burge că trebuia să plece într-o călătorie, rugându-l să nu pomenească nimănui ; căci se ferise să nimerească la Hall în timpul micului dejun, când copiii şi slugile erau cu toţii adunaţi în bucătărie şi s-ar fi mirat foarte că se înapoiase fără Hetty. Aşteptă la atelier până la ora nouă, apoi o luă peste câmp spre fermă. Îi păru bine să-l vadă, pe când se apropia de curte, pe Mr. Poyser venind spre dânsul şi scutindu-l astfel de a se întâlni cu restul familiei. În această dimineaţă de martie, Mr. Poyser avea pasul sprinten şi capul la tot felul de treburi legate de venirea primăverii : în mână cu o săpăligă, luată să-i fie tovarăş şi ajutor, pornise să-şi arunce ochiul de stăpân şi să vadă cum se potcovea calul de ham cel nou. Se miră când îl zări pe Adam, dar firea lui optimistă îndepărtă şi de astă dată presimţirile rele.

— Ia te uită ! Chiar tu să fii, mă flăcăule ? Ai bătut atâta cale şi tot n-ai adus fetele acasă ? Ce-i cu ele ? Unde sunt ?

— Nu, nu le-am adus, răspunse Adam, întorcându-se din drum pentru a-l face pe Mr. Poyser să înţeleagă că dorea să-i vorbească.

— Arăţi prost ! observă acesta, privindu-l mai atent. S-a întâmplat ceva ?

— Da, s-a întâmplat ceva foarte rău : Hetty nu-i la Snowfield, rosti Adam răspicat.

Pe faţa jovială a lui Mr. Poyser apăru o expresie de mirare şi nelinişte :

— Cum nu-i la Snowfield ? Da' ce-o fi putut să păţească ? întrebă el nedumerit gândindu-se la un accident.

— N-am de un' să ştiu, dac-a păţit ceva. La Snowfield nici n-a călcat, a luat poştalionu' la Stoniton, da' după ce s-a dat jos i s-a pierdut urma.

— Cum adică, doar n-o să-mi spui c-a fugit de-acasă ? se revoltă Mr. Poyser, oprit în loc de uluit ce era, încă neînţelegând că asupra lui se abătuse o nenorocire.

— Ba da, întocmai astă am vrut să spun — se apropia nunta şi nu voia să mă ia de bărbat — de aia trebui' c-a fugit. Ce-o fi fost în sufletu' ei...

Martin tăcu câteva minute, cu ochii în jos, smulgând iarba cu săpăliga fără să ştie ce face. Avea de obicei vorba domoală, dar mai ales acum când subiectul discuţiei era atât de penibil îşi pierduse cu totul graiul. În cele din urmă, ridică ochii din pământ şi-l privi pe Adam drept în faţă :

— Dacă-i aşa, atunci să ştii că nu era de tine, flăcăule ! Mă simt şi eu vinovat că mi-e nepoată şi tare-am mai dorit să te ia de bărbat. N-am cum să-mi răscumpăr vina faţă de tine, Adam, şi-mi pare rău, tare rău : cum a putut să-ţi facă ea una ca asta ?

Adam nu putu spune nimic ; Mr. Poyser mai merse o bucată de drum şi continuă :

— Pun rămăşag c-a plecat să caute să intre cameristă la vreo cucoană, cum i s-a năzărit acu' juma' de an, de mă tot bătea la cap să-i dau voie. Da' credeam c-are mai multă minte — adaugă el, clătinând mâhnit din cap — credeam c-are mai multă minte şi că i-au ieşit gărgăunii din cap, mai ales după ce-a făcut logodna şi ne-am pregătit de nuntă.

Adam avea toate motivele să-i întărească lui Mr. Poyser încrederea în această presupunere, ba se sili chiar să creadă el însuşi în temeinicia ei. La urma urmelor, nu există nici o dovadă sigură că Hetty plecase la Arthur.

— Bine-a făcut dacă şi-a dat seama că nu-i sunt drag. Mai bine să fugă acu' decât să se căiască mai târziu. Şi să nu fiţi aspri cu ea dacă s-o-ntoarce că n-a putut trăi prin străini.

— Să mă uit la ea ca pân-acum, tot n-am să mai pot, ripostă Martin. S-a purtat rău cu tine şi cu noi toţi. Da' n-am să-i întorc spatele : e crudă încă şi alt păcat nu ştiu să fi făptuit. Tare greu îmi vine să-i spun mătuşă-si. De ce n-a venit Dinah, că ea o mai îmbuna ?

— Dinah nu-i la Snowfield, a plecat la Leeds acu' două săptămâni şi bătrâna unde şade nu-i ştie adresa, că m-am gândit şi eu să i-o cer.

— Şi Dinah mai bine stătea frumuşel cu neamurile ei, în loc să colinde predicând la străini, îşi dădu cu părerea Mr. Poyser, indignat.

— Acu' trebuie să plec să-mi văd de treburi, spuse Adam.

— Bine, du-te de-ţi vezi de treburi că nevesti-mi i-oi spune când ajung acasă. N-o să fie treabă uşoară!

— Da' te rog din suflet, la alţii nu spune nimic, mai aşteaptă o săptămână-două. Nici lu' maica nu i-am spus, că cine ştie cum se întorc lucrurile.

— Ai dreptate; vorbă multă sărăcia omului. Ce zor avem să povestim cum s-a rupt logodna; poate până la urmă tot primim vreo veste de la Hetty. Dă mâna, flăcăule: rău îmi pare că n-am cum să-mi răscumpăr vina faţă de tine.

Ceva i se pusese lui Martin Poyser în gât, şi abia putu îngâna ultimele cuvinte. Dar Adam pricepu tâlcul lor; cei doi bărbaţi îşi strânseră mâinile bătătorite, în deplină înţelegere.

Nimic nu-l mai reţinea pe Adam. Îl rugase pe Seth să se ducă la Chase şi să dea de ştire boierului că Adam Bede fusese nevoit să plece pe neaşteptate într-o călătorie — atât să spună şi nimic altceva şi celor care ar fi întrebat de el. Aflând de plecarea lui, soţii Poyser aveau să-şi dea seama că plecase în căutarea lui Hetty.

De la Hall voise să iasă de-a dreptul în şosea; dar gândul pe care-l mai avusese şi altă dată — de a trece pe la Mr. Irwine ca să-i mărturisească cele întâmplate — nu-i dădu pace. Era în pragul unei lungi călătorii — o călătorie anevoioasă — pe mare — şi nimeni nu ştia încotro va porni. Dacă i se întâmpla ceva? Dacă avea neapărat nevoie de ajutor ca s-o salveze pe Hetty? În Mr. Irwine se putea încrede; aşa că hotărârea lui de a nu da în vileag taina ei cedă în faţa necesităţii de a mai găsi pe cineva care să fie în stare să o ocrotească pe Hetty dacă cumva ar fi fost cazul. Faţă de Arthur — chiar dacă acesta nu săvârşise nici un nou păcat — Adam nu se simţea câtuşi de puţin obligat să tacă, dar era în interesul lui Hetty să vorbească.

„Aşa am să fac" îşi spuse Adam, năpădit de aceste gânduri care-l frământaseră neîncetat tot timpul călă-

toriei şi care acum îl copleşeau ca un val gata să-l înece. „Aşa am să fac, c-aşa-i bine. De unu' singur, nu răzbesc."

CAPITOLUL 39

VESTEA

Adam o luă spre Broxton, iuţi cât putu pasul, uitându-se la ceas cu teamă ca nu cumva Mr. Irwine să fi plecat de-acasă — la vânătoare, de pildă. Înainte de a ajunge la poarta presbiteriului, teama şi graba îl aduseră într-o stare de maximă încordare ; pe drum văzu urme proaspete şi adânci de copite.

Dar copitele erau orientate spre poartă, nu spre şosea, iar de uşa grajdului era priponit un cal care nu era al pastorului : se vedea că abia sosise de la drum şi că aparţinea cuiva care venise cu treburi. Aşadar, Mr. Irwine era acasă ; dar Adam abia reuşi să-i spună lui Carrol că voia să stea de vorbă cu rectorul. Suferinţa pricinuită atât de nenorocirea care-l lovise cât şi de incertitudine — îl răzbise. Se trânti pe o bancă din antret, fixându-şi privirea absentă pe pendula de pe peretele din faţă. Mirat, valetul îl informă că pastorul avea un oaspete, dar tocmai atunci auzi uşa biroului deschizându-se — probabil că străinul pleca — şi fiindcă Adam era grăbit, binevoi să-şi anunţe stăpânul de venirea lui.

Adam nu-şi dezlipea ochii de pe pendulă : minutarul cel lung parcurgea ultimele cinci minute până la zece, întovărăşit de tictacul indiferent şi puternic al ceasornicului ; Adam privea şi asculta ca şi când şi-ar fi îndeplinit o datorie. În momente de grea încercare, se ivesc totdeauna asemenea pauze, când conştiinţa amorţeşte, percepând mecanic doar câte o senzaţie banală. E ca şi cum o stare vecină cu îndobitocirea ne-ar sustrage o clipă de la amintirile care ne chinuie şi în somn.

Întoarcerea lui Carrol îl readuse pe Adam la realitate. Pastorul îl aştepta în birou. „Ce-o fi căutat străinu' ăsta pe aici, zău dacă ştiu" — comentă limbut valetul, conducându-l pe Adam spre uşă. „Acu aşteaptă

în sufragerie şi stăpânu' arată de parcă l-ar fi speriat cineva." Adam n-auzi cuvintele lui Carrol : nu-i păsa de problemele altora. Dar când intră în birou şi-l privi pe Mr. Irwine, observă că pe chipul acestuia era o expresie mult deosebită de cea de caldă prietenie cu care-l întâmpinase până atunci. Pe masă era o scrisoare deschisă peste care îşi ţinea mâna ; cătătura ciudată pe care i-o aruncă lui Adam nu putea fi pricinuită doar de neplăceri oarecare, căci trăda o intensă nelinişte, ca şi cum apariţia lui Adam l-ar fi pus într-o situaţie foarte dificilă.

— Vrei să stai de vorbă cu mine, nu-i aşa Adam? spuse pastorul cu acel calm nefiresc pe care-l au oamenii în glas când vor să-şi domine agitaţia lăuntrică. Ia loc aici, făcu semn spre scaunul din faţa lui, aflat la mai puţin de un metru distanţă de fotoliul său.

Adam se aşeză ; răceala cu care-l primise Mr. Irwine era ca o piedică neaşteptată care făcea ca spovedania să-i pară şi mai grea. Dar când îşi punea ceva în cap, nu era el omul să se răzgândească, fără motive temeinice.

— Viu la dumneata, părinte, ca la omu' pe care-l cinstesc cel mai mult din câţi cunosc. Trebuie să-ţi spun ceva — şi-o să te doară inima când ai s-auzi povestea mea, cum o să mă doară şi pe mine când ţi-oi spune-o. Şi dac-am să-i vorbesc pe alţii de rău, apoi dumneata, părinte, ai să-ţi dai seama că am tăcut cât am putut.

Mr. Irwine dădu încet din cap şi Adam continuă, cu un glas nesigur :

— Pe ziua de cinşpe trebuia să mă cununi, cu Hetty Sorrel. Credeam că i-s drag şi nu era om în parohie mai fericit ca mine. Da' o nenorocire năprasnică s-a abătut pe capu' meu.

Fără voia sa, Mr. Irwine se ridică, apoi ca să-şi domine emoţia, se duse la fereastră şi se uită afară.

— A fugit de-acasă, părinte, nu ştim un' s-a dus. A plecat la Snowfield, vineri s-au împlinit două săptămâni, şi duminica trecută m-am dus s-o aduc acasă. Nici nu i-a călcat picioru' la Snowfield, a luat poştalionu' pân' la Stoniton, şi de acolo i s-a pierdut urma.

Acu' plec iar la drum, s-o caut, da-ncotro porneso n-am spus nimănui, numa-n dumneata am încredere.

Întorcându-se de la fereastră, Mr. Irwine se așeză din nou pe scaun și întrebă :

— Nu bănuiești ce motiv ar fi avut să fugă de acasă ?

— Ba-i limpede ca lumina zilei, n-a vrut să mă ia de bărbat. S-a speriat că s-apropia nunta. Da' asta nu-i totu' părinte, mai am ceva de spus. În povestea asta, mai e cineva amestecat.

O lumină — parcă o rază de liniște sau de bucurie — apăru pe chipul crispat al pastorului. Cu ochii în pământ, Adam se opri : îi venea greu să pronunțe cuvintele ce-i stăteau pe buze. Dar când reluă firul vorbei, înălță capul și-l privi pe Mr. Irwine, drept în față, decis să meargă până la capăt.

— Părinte, dumneata îl știi pe omu' pe care-l socoteam cel mai bun prieten, și în slujba căruia eram mândru să muncesc toată viața, că așa apucasem eu să cred încă de când eram un băiețandru...

Cu un gest disperat Mr. Irwine apucă brațul pe care Adam și-l sprijinea de masă, încleștându-l ca un om străfulgerat de durere și, cu buzele albite, îl imploră în șoaptă :

— Nu, Adam, taci, pentru numele lui Dumnezeu !

Surprins de violența reacției lui Mr. Irwine, Adam se căi de cuvintele rostite și tăcu, abătut. Dar cleștele care-i strângea brațul se desfăcu pe încetul, pastorul se rezemă de spătarul scaunului, și spuse :

— Continuă... trebuie să știu.

— Omu' ăsta și-a bătut joc de inima lu' Hetty și s-a purtat cu ea cum n-avea dreptu' să se poarte c-o fată de seama ei — îi făcea daruri și-i ațina calea, când ieșea să se plimbe: am prins de veste de purtarea lui cu două zile înainte de a pleca — i-am văzut în Crâng când o săruta la despărțire. Lu' Hetty nu i-am zis nimic atunci deși o iubeam de mult și ea știa. Da' pe el nu m am sfiit să-l fac de ocară și s-a iscat ceartă și bătaie între noi ; și dup-aceea el s-a jurat că-ntre ei n-a fost nimic, ci doar o joacă. L-am pus să-i scrie lu' Hetty o scrisoare și să-i mărturisească că n-avea gânduri serioase ; că-mi dădusem eu seama, deși la început nu pricepusem chiar totu' că Hetty-l

iubea şi mi-am zis că atâta vreme cât nu şi l-o scoate din minte n-o să poată ţine la altu' care-ar vrea s-o ia de nevastă. Aşa că i-am dat scrisoarea şi-am văzut că nu s-a necăjit chiar aşa rău cum m-aşteptam... şi-apoi, mi s-a părut, că pe-ncetu' a prins drag de mine... Sărăcuţa pesemne că nici ea nu ştia ce-i în sufletu' ei şi când s-a dumirit, era prea târziu şi şi-a pierdut capu'... Ea n-are nici o vină... Nu pot crede c-a vrut să mă mintă. Da' m-a făcut să cred că i-s drag şi... restu' îl ştii şi dumneata. Îl bănui că nu şi-a ţinut cuvântu' şi-a ademenit-o să fugă la el, şi ea s-a dus. Acu' mă duc şi eu după ea; că am ajuns din om neom şi nici de treabă nu mă pot apuca pân-ce nu aflu ce s-a întâmplat cu ea.

În timp ce Adam vorbea, Mr. Irwine îşi redobândise sângele rece, cu toate gândurile care i se îmbulzeau în cap. Îşi aminti, cu amară părere de rău, de dimineaţa când luase micul dejun cu Arthur, şi când acesta fusese gata să-i facă o mărturisire. Acum era limpede ce anume voise să-i mărturisească. Dacă discuţia lor ar fi luat altă întorsătură... dacă nu s-ar fi codit atât să iscodească secretele altuia... era îngrozitor pentru el să-şi dea seama cât de uşor ar fi fost de închis calea spre păcat şi suferinţă. Mr. Irwine vedea acum cele întâmplate în lumina necruţătoare pe care prezentul o aruncă asupra trecutului. Dar, rând pe rând, toate sentimentele cedară în faţa milei — o milă profundă şi respectuoasă — pentru bărbatul dinaintea lui, rănit încă de pe acum, şi luptând cu tristă şi oarbă resemnare împotriva unei nenorociri imaginare, în vreme ce asupra lui stătea gata să se abată o nenorocire adevărată şi care depăşea cu mult cea mai cumplită încercare închipuită de el vreodată. Respectul pe care oricine îl simte în prezenţa unei dureri nemărginite îl ajută pe pastor să-şi domine propria sa agitaţie. Căci durerea pe care trebuia să i-o pricinuiască lui Adam nu putea fi evitată. Punându-i din nou mâna pe braţ, de data asta cu multă gingăşie, îi spuse:

— Adam, dragul meu prieten, ai avut parte de multe încercări grele în viaţă. Ai dovedit că ştii să suferi bărbăteşte, aşa cum ştii în toate să te porţi bărbăteşte: Dumnezeu ne cere să înfruntăm soarta bărbă-

teşte. Te aşteaptă o nenorocire mai crâncenă decât cele de până acum. Dar fiindcă nu tu porţi vina, nu ţie ţi-e dat să porţi povara cea mai grea. Aibă-l Dumnezeu în pază pe cel vinovat !

Cu chipurile palide cei doi se priveau în ochi: pe chipul lui Adam se citea încordare şi spaimă, pe cel al pastorului o milă care-l făcea să şovăie. Totuşi, continuă :

— Azi-dimineaţă am aflat veşti despre Hetty. Nu s-a dus la el. Este în comitatul Stonyshire, la Stoniton.

Adam se ridică de pe scaun, pe parc-ar fi crezut că dintr-o săritură putea ajunge pe dată la ea. Dar Mr. Irwine îl apucă din nou de braţ domolindu-l stăruitor: „Stai, Adam, aşteaptă". Şi el se aşeză.

— E într-o situaţie foarte nefericită. Sărmanul meu prieten, o să-ţi pară mai rău că ai găsit-o, decât dacă o pierdeai pentru totdeauna.

Buzele lui Adam fremătară, dar nu slobozir nici un sunet. Apoi se mişcară din nou, şoptind : „Spune!"

— A fost arestată... e la închisoare.

Ca şi cum l-ar fi pălmuit cineva, Adam îşi redobândi dârzenia. Sângele îi năvăli în obraz; întrebă cu voce tare şi aspră :

— De ce ?

— Pentru o faptă nelegiuită — şi-a ucis copilul.

— *Nu se poate !* strigă Adam, ţâşnind de pe scaun şi făcând un pas spre uşă; apoi se întoarse, se rezemă de bibliotecă, şi-şi întoarse privirea sălbatică spre Mr. Irwine. Nu-i cu putinţă. N-a avut nici un copil... Cum să-l fi ucis ? Cine-o învinuieşte ?

— Dea Domnul să fie nevinovată, Adam. Încă mai putem spera.

— Cine-o învinuieşte ? întrebă Adam, cu violenţă. Spune-mi totul !

— Am aici o scrisoare de la magistratul care cercetează cazul, iar jandarmul care a arestat-o e în sufragerie. Fata nu vrea să spună cum o cheamă, nici de unde vine, dar mă tem, tare mă tem că este Hetty. Aşa cum mi-a fost descrisă, nu încape îndoială, doar că e palidă şi arată rău. Are în pungă o cutiuţă de piele roşie şi înăuntru o foaie de hârtie, pe care scrie sus „Hetty Sorrel, Hayslope" şi dedesubt „Dinah Morris, Snowfield". Nu vrea să spună care din cele

două nume e al ei, tăgăduieşte totul şi nu răspunde la nici o întrebare. Tribunalul îmi cere sprijinul pentru identificarea ei, presupunând că primul nume de pe hârtie este al ei.

— Să zicem că-i Hetty, ce dovadă au împotriva ei? întrebă Adam, la fel de violent şi tremurând din tot trupul, în efortul de a se stăpâni. Nu cred, nici în ruptu' capului, nu cred. Un copil şi nimeni dintre noi să nu bage de seamă?

— Există dovada incontestabilă că avea motiv să săvârşească omorul ; dar să păstrăm speranţa că nu l-a făptuit. Ia scrisoarea şi încearcă s-o citeşti, Adam.

Adam luă scrisoarea în mâinile sale tremurânde şi se strădui să-şi ţină ochii asupra ei. Mr. Irwine ieşi pentru a da câteva porunci. Când se întoarse, Adam tot la prima pagină era — nu putea citi — nu putea lega între ele cuvintele aşternute pe hârtie, ca să desluşească înţelesul lor. Până la urmă, zvârli scrisoarea şi îşi încleştă pumnii :

— El e de vină! Dacă s-a făptuit vreo nelegiuire, el să dea socoteală, nu ea. El a învăţat-o să mintă, el m-a minţit şi pe mine din capu' locului. Pe el să-l aducă la judecată, să stea acolo lângă ea, să le spun eu cum i-a sucit el capu' şi cum a-mpins-o în păcat şi cum m-a minţit pe mine. Cum adică el, să rămână liber şi numa' ea să poarte pedeapsa? — ea atât de crudă şi plăpândă?

Imaginea sugerată de ultimele cuvinte îndreptă spre alt făgaş sentimentele bietului Adam. Mai întâi tăcu, aţintindu-şi privirea într-un colţ al încăperii, ca şi cum ar fi văzut ceva acolo. Apoi izbucni iar, cu rugă şi mânie în glas :

— Nu mai pot îndura! La grea încercare mă pui Doamne! Nu pot îndura să ştiu că-i o stricată.

Mr. Irwine se aşezase din nou, tăcând : era destul de înţelept ca să nu rostească vreun cuvânt de mângâiere tocmai atunci ; şi de altfel nici nu i-ar fi venit uşor să vorbească, căci prea era mişcat văzându-l pe Adam îmbătrânit dintr-o dată, cum li se întâmplă uneori tinerilor, în clipe de cumplită suferinţă — pielea obrajilor îşi pierduse culoarea, de-o parte şi de alta a gurii care tremura se formaseră cute adânci, şi fruntea i se încreţise — acest bărbat voinic şi hotărât fu-

sese doborât de o lovitură nemiloasă și nevăzută a sorții. Adam stătea nemișcat, cu ochii pironiți în gol; în cele câteva minute cât dură nemișcarea, retrăi întreaga lui iubire.

— Ea n-ar fi putut face așa ceva, spuse într-un târziu cu aceeași privire fixă, vorbind pentru sine: I-a fost frică, d-aia s-a ascuns... O iert că m-a înșelat... Te iert, Hetty, că și tu ai fost înșelată... Biata mea Hetty, prin ce ți-a fost dat să treci... da' nimeni n-o să mă facă pe mine să cred că ești vinovată!

Tăcu din nou, apoi continuă cu vocea iarăși mânioasă:

— Plec la el... mă duc să-l aduc... să-l aduc cu de-a sila s-o vadă cât-îi de nenorocită... s-o vadă și să n-o mai poată uita... zi și noapte s-o aibă 'naintea ochilor... să nu scape cât o trăi... De rându' ăsta, geaba mai umblă cu minciuna... mă duc să-l aduc, de ceafă îl iau și-l aduc!

Pornind spre ușă, Adam se opri mașinal să-și caute pălăria, uitând cu desăvârșire unde se afla și cine era de față. Mr. Irwine îl ajunse din urmă și, luându-l de braț, îi spuse calm, dar hotărât:

— Nu, Adam, nu. Nu mă îndoiesc că vei dori să stai aici și să cumpănești ce se poate face pentru binele ei, nicidecum să pornești fără rost la drum în căutarea răzbunării. Pedeapsa vine ea oricum, și fără amestecul tău. Și apoi Arthur nu mai este în Irlanda — se află în drum spre casă sau va porni cu mult înainte de a ajunge tu. Acu' zece zile i-a scris bunicul lui să se întoarcă. Vino cu mine la Stoniton. Am poruncit să ți se pregătească un cal, ca să plecăm de cum îți vii în fire.

În timp ce vorbea Irwine, Adam se dezmetici, își aminti unde se afla, și — după ce-și dădu la o parte șuvițele de păr ce-i cădeau pe frunte, ascultă cu atenție.

— Nu uita, Adam, că n-ai voie să te gândești numai la tine, mai sunt și alții care au nevoie de ajutor, continuă Mr. Irwine. Rudele lui Hetty, unchiul și mătușa ei, pentru care lovitura va fi atât de grea, încât numai ce mă gândesc și mă înfior. Mă bizui pe judecata ta sănătoasă. Adam, pe simțul datoriei ce-o ai față de Dumnezeu și de oameni, că atâta timp cât mai e ceva de făcut, nu te vei da în lături.

De fapt, îi propusese lui Adam să-l întovărășească la Stoniton numai ca să-l mai liniștească. Acțiunea și un scop precis sunt în primele ceasuri singurele leacuri împotriva unei suferințe violente.

— Vii cu mine la Stoniton, nu-i așa, Adam? întrebă pastorul după o scurtă pauză. Trebuie să constatăm dacă fata de la închisoare este cu adevărat Hetty.

— Da, părinte, oi face tot ce crezi dumneata că-i bine. Da' cu cei de la ferma Hall cum rămâne?

— E mai bine să nu știe nimic deocamdată până când mă întorc, și le spun chiar eu. Între timp, vreau să mă lămuresc asupra celor ce nu-mi sunt încă limpezi, și mă înapoiez cât pot de repede. Hai, caii așteaptă.

CAPITOLUL 40

CREȘTE ȘUVOIUL DURERILOR

Mr. Irwine se întoarse în aceeași noapte cu poștalionul de la Stoniton și, de cum intră în casă, Carrol îl întâmpină cu vestea că bătrânul Donnithorne murise — fusese găsit mort în pat, la zece dimineața, și îl anunță că Mrs. Irwine îl așteaptă trează, rugându-l nu cumva să se culce, înainte de a trece pe la ea.

— Iată-te, în sfârșit, acasă, Dauphin! exclamă ea când fiu-său intră în iatacul ei. După cum vezi, nu degeaba era atât de nervos și cătrănit boierul cel bătrân, nu degeaba i-a venit lui așa, dintr-o dată, să-l cheme pe Arthur. Ți-a spus Carrol că Donnithorne a fost găsit mort, în patul lui, azi-dimineață. Pe viitor să nu mai râzi de prezicerile mele deși, cât mi-a rămas mie de trăit, doar moartea mea de-oi mai apuca s-o prezic!

— Ce-au făcut cu Arthur? întrebă Mr. Irwine. Au trimis un curier, să-l aștepte la Liverpool?

— Da, a plecat Ralph, încă înainte de a afla noi vestea. Dragul de Arthur, am trăit să-l văd stăpân la Chase, și punând moșia pe roate. Generos și bun la suflet cum e, bine-o s-o ducă oamenii cu el! Iar el o să fie fericit ca un rege!

Mr. Irwine nu-şi putu stăpâni un geamăt înnăbuşit: frânt de oboseală şi îngrijorat din cale afară, îi era peste putinţă să suporte dispoziţia sprinţară a mamei sale.

— Arăţi de parcă ţi s-au înecat corăbiile, Dauphin. Ai primit vreo veste proastă ? Sau te gândeşti la primejdiile ce-l pândesc pe Arthur în Canalul Irlandei, bântuit de furtuni, în sezonul ăsta al anului ?

— Nu, mamă, nu mă gândesc la Canalul Irlandei; dar acum nu-mi arde să mă bucur de nimic.

— Eşti preocupat de treaba pentru care te-au chemat la judecătoria din Stoniton ! Ce-ar fi să-mi spui şi mie despre ce-i vorba ?

— Ai să afli dumneata, mamă, mai încolo. Deocamdată, nu-ţi pot spune — n-am dreptul să vorbesc. Noapte bună. Culcă-te; acum tot nu mai ai nimic de aflat.

Mr. Irwine renunţă la ideea de a-i trimite lui Arthur o scrisoare care nu i-ar grăbi întoarcerea: vestea morţii bunicului său avea să-l aducă la Hayslope, cât mai repede posibil. Prin urmare, putea merge la culcare, să-şi refacă peste noapte forţele înainte de a-şi îndeplini dificila misiune de a duce vestea cea cumplită la cunoştinţa celor de la Hall şi familiei Bede.

Adam nu se înapoiase de la Stoniton; deşi nu avusese tăria s-o vadă pe Hetty, nu se putuse hotărî să se depărteze de locul unde era ea:

— N-are rost, părinte — explicase el lui Mr. Irwine — n-are rost să merg acasă, că tot nu-s în stare de nimic câtă vreme o ştiu aici; mi-e groază să dau ochii cu cei de acasă. Am să-mi caut o odaie pe undeva pe-aici, de unde să văd zidurile-nchisorii şi, poate cu timpu', mă-ncumet să merg la ea.

Tot nezdruncinată era încrederea lui că Hetty nu se făcuse vinovată de crima de care era acuzată, căci Mr. Irwine înţelegând cât de insuportabil ar fi fost pentru Adam să piardă şi această ultimă iluzie, păstrase tăcerea asupra dovezilor care, lui personal, nu-i mai lăsau nici o îndoială. Însă n-avea nici un rost ca Adam să primească toate loviturile dintr-o dată. La despărţire, Mr. Irwine se mărgini să-i spună:

— Dacă dovezile împotriva lui Hetty, sunt incontestabile, să ştii că tot mai putem nădăjdui într-o gra-

ţiere. Are de partea ei tinereţea şi mai există şi circumstanţe atenuante.

— Da, să afle şi lumea cum a fost împinsă pe calea cea greşită, răspunse Adam cu indignare. Aşa-i drept — să ştie că un boier de neam a făcut-o să creadă c-o iubeşte şi i-a sucit capu'. Nu uita, părinte, mi-ai făgăduit să-i spui maichii, lu' Seth şi celor de la fermă cine a îndemnat-o la păcat, ca să n-o judece mai aspru decât i se cuvine. Dacă-l cruţi pe el o nedreptăţeşti pe Hetty şi, orice-o fi făcut ea, şi în faţa lu' Dumnezeu, el e mai vinovat ca ea. Dacă-l cruţi dumneata, să ştii c-atunci vorbesc eu.

— E drept ce-mi ceri, este drept, Adam, răspunse Mr. Irwine, dar când ai să te linişteşti, ai să fii mai îndurător faţă de Arthur. Nu mai adaug nimic deocamdată, doar că pedeapsa lui este în alte mâini decât ale noastre.

Pentru pastor, care-l iubea pe Arthur ca un părinte şi se mândrise cu el tot ca un părinte, era nespus de greu să-l vorbească acum de rău şi să dea în vileag rolul infam pe care-l avusese în această nefericită poveste de păcat şi suferinţă. Dar îşi dădea seama că taina oricum avea să iasă curând la iveală, chiar şi fără amestecul lui Adam, pentru că nu era de presupus ca Hetty să păstreze, până la capăt, încăpăţânata ei tăcere. Mr. Irwine se hotărî să nu ascundă nimic soţilor Poyser, ci să le spună totul de la început — căci timpul nu-i îngăduia să îndulcească veştile. Procesul lui Hetty trebuia să se judece în sesiunea din postul Paştelui a curţii cu juri, sesiune care începea săptămâna următoare la Stoniton. Nu prea erau speranţe ca Martin Poyser să fie scutit de tortura unei depoziţii ca martor, de aceea era mai bine să ştie totul, cât mai din vreme cu putinţă.

În dimineaţa de joi, înainte ca ceasul să fi bătut de zece, în casa familiei Poyser domnea o atmosferă de îngropăciune: nenorocirea care se abătuse asupra lor era mai cumplită chiar decât moartea. Până şi pe un om inimos, ca Martin Poyser cel tânăr, dezonoarea îl copleşea într-atât încât nu mai avea nici un dram de milă faţă de Hetty. El şi tatăl său erau fermieri fără multă ştiinţă de carte, dar mândri de reputaţia lor nepătată, mândri de neamul lor de oameni vred-

nici care din ziua când numele lor apăruse în condica parohiei ţinuseră capul sus şi trăiseră din muncă cinstită ; Hetty îi necinstise şi ruşinea nu mai putea fi ştearsă. Astfel gândeau şi tatăl şi fiul, şi în inima lor nu încăpea nici un alt simţământ ; Mr. Irwine constată surprins că Mrs. Poyser era mai îngăduitoare decât soţul ei. Adesea, în împrejurări excepţionale, asprimea celor blajini e surprinzătoare : explicaţia este că aceştia, fiind mai docili, respectă cu mai multă supunere tradiţia.

— Sunt gata să plătesc oricât ca s-o scot din puşcărie, spuse Martin după plecarea lui Mr. Irwine, în timp ce bătrânul Poyser plângea în jilţul său. Da' la ea nu mă duc, nu vreau s-o mai văd înaintea ochilor ! Ne-a amărât pâinea pentru tot restu' vieţii, că din pricina ei, cât om trăi n-o să mai îndrăznim să ţinem capu' sus, nici în parohia noastră, nici într-alta. Pastorul zice că oamenilor o să le fie milă de noi : halal de-aşa mângâiere !

— Milă ? se răsti bătrânul. În viaţa mea n-am avut nevoie de mila nimănui... s-ajung de râsul lumii, tocmai acu', când în Sfântu Toma ce-a trecut am împlinit şaptejdoi de ani şi mi l-am ales pe ăi de mi-or duce sicriu' la-n-mormântare de-aici şi din parohia vecină... Acu' degeaba... O să-mi ducă sicriu' străinii...

— Nu-ţi face inimă rea, tată, spuse Mrs. Poyser, care abia deschisese gura, speriată de atitudinea neobişnuit de severă şi hotărâtă a bărbatului ei. O să ţi-l ducă copiii dumitale ; cât despre băieţi şi fetiţa aia mică or creşte în altă parohie la fel de bine ca-n asta.

— Nu mai putem rămâne în ţinutul ăsta, spuse Mr. Poyser şi lacrimi grele i se prelinseră încet pe obrajii rumeni. Ziceam că ne cade năpasta pe cap dacă de Bună-vestire ne alungă boleru' ăl bătrân, da' acu' eu sunt ăla care tre' să plece şi mai tre' să găsesc şi om în loc care să culeagă ce-am semănat ; că pe pământu' lui nu mai stau o zi peste ce-s dator. Şi eu care-l credeam atât de cumsecade şi mă bucuram c-o să ne fie stăpân. De-acu' nu-mi mai scot pălăria-n faţa lui şi nici în biserica-n care se-nchină el, nu mai pun picioru'... c-a făcut de ocară nişte oameni cinstiţi... el care se lăuda că ni-i prieten... Ca şi lu' Adam, să-

racu' !... Grozav prieten i-a mai fost, în față-i spunea vorbe mieroase, da' i-a otrăvit viața sărmanului băiat, că nici el n-o să mai poată rămâne aici și-o să plece și el pribeag, ca noi.

— Ș-o să trebuiască să mergi la judecată și să recunoști că ești de-un sânge cu ea, spuse bătrânul. O să cadă rușinea și pe capu' fetii ăștia mici, care n-are nici patru anișori — o să cadă rușinea pe capu' ei c-a avut o vară osândită pentru omor.

— Ba pe capu' lor să cadă rușinea — pe-a alora de-or spune una ca asta, suspină Mrs. Poyser. Da' las' c-are Dumnezeu grijă să nu oropsească un copil fără vină, altminteri înseamnă că-n biserică se spun numa' minciuni. Greu o să ne fie când om închide ochii să lăsăm copiii singuri pe lume.

— Dacă știam unde-i Dinah, îi trimiteam vorbă să vină, spuse Mr. Poyser, da' Adam zice că n-a lăsat adresa unde stă la Leeds.

— O fi stând la femeia aia de era prietenă cu mătușă-sa Judith, răspunse Mrs. Poyser, bucuroasă de ideea bărbatului ei. Am tot auzit-o pe Dinah pomenind de ea, da' nu țin minte cum o chema. Trebui' c-o știe Seth Bede, că și ea-i predicatoare și i s-a dus vestea printre metodiști.

— Păi atunci să trimit după Seth, spuse Mr. Poyser. Se duce Alick să-i spună să vie-ncoace sau să ne dea de știre cum îi zice femeii și, de-ndată ce aflăm, îi scrii.

— Când ești supărat și ai nevoie de cineva, 'geaba-i scrii scrisoare, se posomorî Mrs. Poyser. Că se-ntâmplă să zăbovească pe drum sau să se rătăcească.

Încă înainte să-l vadă pe Alick, Lisbeth se gândise și ea la Dinah și-i spusese lui Seth:

— Of, nu mai avem noi parte de mângâiere pe lumea asta dacă n-o înduplecî pe Dinah Morris să vină și să stea aici, ca atunci când a murit taică-tău. De ce nu-i ea acu' aici să mă ție de mână și să-mi zică cuvinte de cele de-ți merg la suflet : că ea știe multe și poate în toată nenorocirea asta de l-a pălit pe bietu' Adam o desluși vreun semn de bine că băiatu' ăsta n-a făcut în viața lui rău la o muscă și nu găsești mamă în toată lumea asta să aibă fiu ca el. Of, băiatu' meu... bietu' meu băiat !

— Ai vrea să plec după Dinah și s-o aduc încoa !?, o întrebă Seth pe maică-sa, care se legăna plângând în hohote.

— S-o aduci, zici ? întrebă ea, oprindu-se din plâns, ca un copil căruia i se făgăduiește o consolare. Da' unde-o fi ea acum ?

— E cam departe, maică, tocmai la Leeds, un oraș mare. Da' n trei zile sunt 'napoi dacă poți să te lipsești de mine.

— Nu, nu, cum să mă lipsesc de tine ? Tre' să mergi la frate-tău și să-mi aduci veste de la el. A zis el părintele c-o să vină el să-mi spună ce se mai întâmplă da' eu nu-i înțeleg limpede vorba. Tre' să mergi tu, că pe mine Adam nu vrea să mă vadă. Da' de ce nu-i scrii lu' Dinah o scrisoare ? Că slava Domnului, când nu-i nevoie, toată ziulica scrii.

— Nu știu unde locuiește. Dacă mergeam, întrebam, de la Societatea metodiștilor și aflam. Da' poate că-i ajunge scrisoarea dacă scriu deasupra Sarah Williamson, predicatoare metodistă, Leeds, că la Sarah cred eu c-a tras.

Când îi spuse Alick că Mrs. Poyser voia și ea să-i trimită scrisoare lui Dinah, renunță să-i mai scrie, dar plecă numaidecât la Hall, să le comunice celor de acolo tot ce știa în legătură cu adresa și să-i prevină că scrisoarea ar putea să ajungă cu oarecare întârziere, tocmai pentru că nu cunoștea adresa exactă a lui Sarah.

După ce o văzuse pe Lisbeth, Mr. Irwine trecu pe la Jonathan Burge, care avea și el dreptul să știe de ce avea să lipsească Adam atâta vreme de la lucru; înainte de șase seara, la Hayslope și Broxton prea puțini erau cei care să nu fi auzit povestea lui Hetty. Mr. Irwine nu-i pomeni de Arthur lui Burge, dar acesta aflase de purtarea tânărului boier față de Hetty — purtare care acum, în lumina consecințelor ei dramatice era și mai condamnabilă — după cum aflase de moartea bătrânului Donnithorne și de trecerea moșiei în proprietatea nepotului. Căci Martin Poyser nu găsise de cuviință să ascundă adevărul celor câțiva vecini care veniseră să-i strângă mâna, tocmai în ziua când îl lovise nenorocirea ; iar Carrol, care ciulise urechea la tot ce se discutase în presbiteriu, întocmise

o versiune proprie asupra celor întâmplate și nu ocolise nici un prilej ca s-o răspândească.

Unul dintre vecinii care-l vizitară pe Martin Poyser și-i scutură mâna, minute în șir, fără a scoate o vorbă, fu Burtle Massey. Închisese poarta școlii și se îndrepta acum spre casa pastorului, unde ajunse pe la șapte și jumătate seara ; își ceru scuze pentru deranjul pricinuit la o oră atât de târzie, și-l rugă pe Mr. Irwine să-l primească căci avea ceva deosebit a-i spune. Fu condus în birou unde, câteva clipe mai târziu, intră și Mr. Irwine.

— Ce-i Bartle ? întrebă gazda, întinzându-i mâna. Nu astfel îl saluta el de obicei pe învățător, dar necazurile ne apropie mult de cei ce ne împărtășesc sentimentele. Ia loc !

— Cred că știi la fel de bine ca mine, părinte, pentru ce am venit, începu Bartle.

— Dorești să afli ce-i adevărat în veștile care ți-au ajuns la ureche... în legătură cu Hetty Sorrel ?

— Nu, părinte, vreau să știu ce-i cu Adam Bede. După câte știu, a rămas la Stoniton și aș voi să te rog să ai bunăvoința să-mi spui cum se mai simte bietu' băiat și ce are de gând să facă. Cât despre fata aia pe care au băgat-o la pușcărie, nu mă interesează câtuși de puțin... câtuși de puțin... că una ca ea atâtea parale face cât rău sau cât bine-i în stare s-aducă în viața unui flăcău vrednic ca Adam — un flăcău în care mi-am pus toată nădejdea și încrederea c-o știi să tragă folos din bruma de învățătură ce i-am dat... În tot ținutul ăsta de proști, e singurul elev din câți am avut care a vrut și-a fost în stare să învețe matematică. Dacă n-ar fi trebuit să tragă la jug, ar fi putut merge mai departe la învățătură, nu s-ar fi întâmplat ce s-a-ntâmplat... nu s-ar fi întâmplat.

Înfierbântat de mersul repede și de frământările lui lăuntrice, Bartle fu incapabil să se controleze când se ivi acest prim prilej de a-și exprima sentimentele. Se întrerupse o clipă, își șterse fruntea umedă, poate că și ochii ; după ce-și mai veni în fire, continuă :

— Iartă-mă, părinte, că mi-am dat drumul la gură și te bat la cap cu părerile mele, de parc-aș fi neroada aia de cățea a mea când se pune pe urlat, în toiul furtunii, că știu că nu-ți arde să m-asculți îndrugând verzi

și uscate. Am venit să te ascult pe dumneata, nu să sporovăiesc eu; fii bun și spune-mi ce face sărmanul băiat.

— N-ai de ce-ți cere iertare, Bartle, îl liniști Mr. Irwine. Adevărul e că sunt cam în aceeași situația ca și dumneata: am și eu multe pe suflet și mi-e greu să tac și să-i ascult pe ceilalți. Împărtășesc și eu grija dumitale față de Adam, deși mărturisesc că nu numai suferințele lui mă preocupă. Are de gând să rămână la Stoniton până după proces: îi vine rândul probabil de mâine într-o săptămână. Și-a luat o odaie în oraș și eu l-am încurajat să rămână, fiindcă mai bine pentru el să nu stea acum acasă. Bietul Adam: însă mai crede că Hetty e nevinovată — încearcă să-și adune curajul ca să se ducă s-o vadă; nu vrea să părăsească locul unde e ea.

— Va să zică și dumneata ești de părere că fata-i vinovată? întrebă Bartle. Crezi că o s-o spânzure?

— Teamă mi-e că nu va scăpa, dovezile sunt foarte puternice. Partea proastă e că neagă totul, neagă că a născut un copil, în ciuda celei mai neîndoielnice evidențe. Când am fost la ea, s-a încăpățânat să nu-mi vorbească; s-a tras înapoi, ca o sălbăticiune speriată. De când sunt, n-am fost atât de uimit ca atunci când am văzut cât de mult s-a schimbat. În cel mai rău caz, însă, sper să-i obținem grațierea, scutindu-i de suferință pe cei nevinovați, amestecați în treaba asta.

— I-auzi prostie!... izbucni Bartle, uitând din pricina revoltei cu cine stătea de vorbă. Te rog să mă ierți, părinte, mă refeream la nevinovații care vor suferi dac-o spânzură, câtă prostie din partea lor! Eu unul, socot că cu cât ne descotorosim mai repede de asemenea stricate, cu atât mai bine; iar bărbații care se înhăitează cu ele, ar trebui și ei trimiși pe urmele lor. La ce bun să trăiască astfel de viermi? Numai ca să mănânce hrana celor vrednici? Dar dacă Adam e destul de prost să-l doară inima pentru ea, n-am să-i torn tocmai eu sare peste rană... E dărâmat, nu-i așa? întrebă Bartle, scoțindu-și ochelarii din buzunar și punându-i pe nas, ca și când ar fi avut nevoie de ei ca să judece mai limpede.

— Da, suferă îngrozitor. Arată ca vai de el și în timpul zilei de ieri a avut asemenea crize de violență

că tare aş fi vrut să rămân lângă el. Dar mâine plec iar la Stoniton; mă bizui pe firea lui dreaptă şi dârză şi-l cred în stare să îndure o încercare cât de grea, fără a săvârşi o faptă nechibzuită.

Ultima frază nu-i era adresată lui Bartle Massey ci exprima mai degrabă preocupările lui Mr. Irwine care se temea ca Adam, mânat de dorinţa de a se răzbuna pe Arthur — formă sub care se manifesta deznădejdea tânărului său prieten — să nu încerce să pună la cale o întâlnire care să se sfârşească mai rău decât cea din Crâng. Această teamă mărea neliniştea cu care pastorul aştepta întoarcrea lui Arthur. Dar Bartle îşi închipui că Mr. Irwine se gândea la sinucidere şi se alarmă:

— Uite ce-am să fac, părinte, şi sper să fii de cord. Pun lacătul la uşa şcolii — dacă vin elevii, n-au decât să se întoarcă acasă — şi plec la Stoniton ca să-i port de grijă lui Adam până se isprăveşte cu toată povestea asta. Mă fac că am venit să asist la proces, n-are cum să mă oprească. Ce părere ai?

— Mda, cred c-ar fi bine pentru el... rosti Mr. Irwine, cam şovăielnic. Prietenia pe care i-o porţi lui Adam îţi face cinste, Bartle! Dar... bagă de seamă la ce-i spui. Mă tem că dumneata nu prea ai înţelegere faţă de sentimentele lui pentru Hetty, care îţi par o slăbiciune.

— Ai încredere în mine, părinte, ai încredere! Am priceput ce vrei să spui: N-am fost nici eu mai breaz în tinereţe, da' rămâne între noi. N-am să-l bat la cap, da' am să am grijă de el să nu moară de foame şi să-l mai îmbărbătez cât oi putea.

— Atunci să ştii că faci o faptă bună, aprobă Mr. Irwine, convins de buna intenţie a lui Bartle. N-ar fi rău să le spui lui Lisbeth şi Seth că mergi să stai cu Adam.

— Da, da, le spun, le spun! îl asigură Bartle, ridicându-se de pe scaun şi scoţându-şi ochelarii. Deşi de obicei o ocolesc pe maică-sa, care cum dă de-un om începe şi se tânguieşte, da-i femeie destoinică şi curată, nu o nevolnică, cum sunt altele. Noapte bună, părinte, şi mulţumesc că ai găsit timp de pierdut cu

mine. În povestea asta, dumneata eşti prieten cu toţi... prieten cu toţi. Grea povară duci în spate!

— Să ne vedem cu bine la Stoniton, Bartle. Cu siguranţă că ne întâlnim acolo.

Bartle plecă în grabă de la presbiteriu, respingând tentativele lui Carrol de a angaja o discuţie, şi adresându-se pe un ton enervat lui Vixen, care cu lăbuţele ei scurte tropăia alături de el pe pietriş:

— Sunt obligat să te iau cu mine, muiere netrebnică ce eşti! Dacă plec singur şi te las, parcă văd că te dai de ceasul morţii — sau te pomeneşti că te fură vreun derbedeu şi cine ştie cu ce javre te înhăitezi si-ţi bagi nasu' în toate colţurile şi ungherele, unde n-ai ce căuta; dar dacă mă faci de ruşine, nu mai vreau să ştiu de tine — ia aminte, cucoană, ia aminte!

CAPITOLUL 41

AJUNUL PROCESULUI

Pe o stradă pustie din Stoniton, o cameră la etaj cu două paturi — dintre care unul pe jos. Este ora zece, în seara de joi, şi zidul întunecat din faţa ferestrei ascunde luna ale cărei raze altfel s-ar fi amestecat cu licărul lumânării la care Bartle Massey se preface că citeşte, trăgând cu coada ochiului la Adam Bede, care stă pe un scaun, lângă fereastră.

Dacă n-ai şti că-i Adam, cu greu l-ai recunoaşte. În ultima săptămână, s-a tras la faţă, ochii i s-au înfundat în orbite, i-a crescut barba ca unui om abia sculat de pe patul de boală. Părul îi cade peste frunte fără ca el să-l dea la o parte şi nici un resort lăuntric nu-l îndeamnă să fie atent la cele ce se întâmplă în jurul său. Şi-a trecut braţul peste spetează scaunului şi-şi priveşte absent mâinile împreunate. Un ciocănit în uşă îl face să tresară.

— El e! spuse Bartle Massey, ridicându-se repede şi descuind uşa. Era Mr. Irwine.

Când pastorul se apropie şi-l strânse mâna, Adam se sculă respectuos.

— Am întârziat, Adam, spuse Mr. Irwine, aşezându-se pe scaunul adus de Bartle, dar am plecat din Broxton mai târziu decât plănuisem şi, când am ajuns

la Stoniton, am fost prins cu treburi. Acum le-am isprăvit — cel puțin pe cele care puteau fi făcute astăzi. Stați jos.

Adam își reluă mașinal locul pe scaun, iar Bartle, care nu avea scaun, se așeză pe marginea patului în spatele lui Mr. Irwine.

— Ai văzut-o, părinte? întrebă Adam, cu vocea tremurândă.

— Da, Adam, am fost la ea astă-seară, împreună cu preotul închisorii.

— Ai întrebat-o... i-ai spus ceva de mine?

— Da, răspunse ezitând Mr. Irvine, i-am vorbit de tine. I-am spus că dorești s-o vezi, înainte de proces, dacă bineînțeles consimte.

Mr. Irwine se opri și Adam ridică spre el o privire interogativă.

— Știi că nu vrea să vadă pe nimeni, Adam, nu numai pe tine. Nefericirea a avut o influență nefastă asupra ei și parcă i-a ferecat inima. Și mie și preotului de-abia dacă ne-a aruncat câte un „Nu". Acu trei sau patru zile, înainte de a-i pomeni de tine, când am întrebat-o dacă vrea să vadă pe cineva din familie, pe cineva căruia să i se poată destăinui, s-a înfiorat toată și mi-a răspuns: Spunele nu cumva să vie pe-aici, nu vreau să-i văd!"

Adam tăcu, lăsând capul în jos. Tăcerea dură câteva minute, după care Mr. Irwine continuă:

— Adam, nu-mi place să-ți dau sfaturi care să te împiedice să procedezi așa cum te îndeamnă sentimentele tale: dacă ții să te duci s-o vezi mâine dimineață, du-te. S-ar putea ca întâlnirea să-i facă bine în ciuda părerii mele. Cu durere în suflet, însă, trebuie să te avertizez că speranțele sunt îndoielnice. Când am pronunțat numele tău, fața i-a rămas neclintită și a răspuns „Nu", cu aceeași răceală și încăpățânare în glas. Iar dacă întâlnirea nu-i face ei nici un bine, ție în schimb îți va pricinui o suferință în plus și inutilă pe deasupra. Hetty s-a schimbat foarte mult...

Adam sări de pe scaun și-și luă pălăria de pe masă. Dar rămase nemișcat și se uită la Mr. Irwine, ca și cum ar fi vrut să-i pună o întrebare, pe care nu reușea s-o rostească. Bartle Massey se furișă spre ușă, răsuci cheia în broască și o băgă în buzunar.

— *El* s-a întors? izbuti Adam, în cele din urmă, să formuleze întrebarea.

— Nu, nu s-a întors, răspunse liniştit Mr. Irwine. Pune la loc pălăria, Adam, afară de cazul când vrei să faci câţiva paşi cu mine ca să iei aer curat. Bănuiesc că nici azi n-ai ieşit din casă.

— Nu-i nevoie să mă minţi, părinte! spuse Adam, privindu-l bănuitor pe Mr. Irwine, şi vorbindu-i cu mânie. N-ai de ce te teme de mine! Nu vreau nimic alta, decât să se facă dreptate. Vreau să treacă şi el prin ce trece ea. El poartă toată vina... ea e-un copil şi ţi se rupe inima de ce i s-a-ntâmplat... Eu nu ţin seama de ce-a făcut ea... că din vina lui a făcut-o. Trebuie să ştie şi el... să simtă pe pielea lui... şi dacă e-un Dumnezeu în cer, o să simtă... ce-nseamnă să nenoroceşti un copil ca ea şi să-l împingi în păcat.

— Nu te mint, Adam, — încercă să-l convingă Mr. Irwine — Arthur Donnithorne nu s-a înapoiat — sau, în orice caz, nu se înapoiase când am plecat eu din Broxton. I-am lăsat o scrisoare: cum soseşte, va afla totul.

— Dumitale nici nu-ţi pasă, părinte! strigă indignat Adam. Nici nu-ţi pasă că ea zace-n puşcărie, chinuită şi copleşită de ruşine, pe când el habar n-are de nimic — nu suferă de fel!

— Va afla, Adam, şi va suferi, va suferi cumplit multă vreme. Nu-i lipsit de inimă şi nici de conştiinţă, îl cunosc prea bine pentru a mă fi înşelat în privinţa asta. Sunt convins că n-a căzut în ispită fără să se fi împotrivit. O fi el slab, da' nu-i nesimţitor, nici egoist nu-i. Când va afla, va primi o lovitură ale cărei urmări le va simţi toată viaţa. De ce ţii cu orice chip să te răzbuni? Oricât de crunt l-ai chinui pe *el*, suferinţa lui tot nu-i poate ajuta *ei*...

— Nu-i ajută — vai Doamne! nimic nu-i mai ajută! gemu Adam, trântindu-se din nou pe scaun — şi tocma' ăsta-i blestemu' cel mai groaznic... asta-i nenorocirea cea mare... ce-i făcut e bun făcut, nu se mai drege în vecii vecilor! Biata mea Hetty... niciodată n-o să mai fie ea Hetty a mea, cea de odinioară... cea mai frumoasă făptură din câte-a făcut Dumnezeu... surâsul ei... Ziceam că mă iubeşte... că-i fată cinstită...

Vocea lui Adam se transformase treptat într-o şoaptă răguşită, ca şi când ar fi vorbit pentru sine. Deodată,

ridică iar tonul, pironindu-şi ochii asupra lui Mr. Irwine.

— Da' vina lui Hetty nu-i atât de mare cum zic ei, nu-i aşa?... Dumneata ce crezi, părinte? Nu se poate să fie o criminală!

— Cine ştie dacă la întrebarea asta vom găsi vreodată un răspuns precis — spuse Mr. Irwine, cu blândeţe. În asemenea împrejurări, ne întemeiem judecata pe ceea ce socotim noi a fi dovezi de netăgăduit, dar e destul să ne scape un fapt cât de mărunt, pentru ca judecata noastră să fie greşită. Să presupunem că fapta cea nelegiuită a fost săvârşită; nici chiar atunci n-ai avea dreptul să spui că el poartă vina crimei pe care ea a făcut-o şi că asupra lui trebuie să cadă pedeapsa. Nici măcar făptaşul unei singure crime nu suntem în stare să descoperim, fără riscul de a ne înşela, dară-mite măsura în care un om e răspunzător de urmările neprevăzute ale faptelor sale; aceasta este o problemă care ar trebui să ne înfioare căci depăşeşte înţelegerea noastră. Consecinţele nefaste ce pot decurge dintr-o singură rătăcire sunt atât de grave încât gândul la ele ar trebui să trezească în tine mai multă înţelepciune, nu dorinţă de răzbunare. Ai o minte care, când nu e tulburată, pricepe asta. Să nu crezi că nu-ţi înţeleg mânia din care s-a născut ura ta răzbunătoare; dar ia aminte: dacă dai frâu liber patimei — căci patimă este şi te minţi singur când îi spui dreptate — s-ar putea să ţi se întâmple ce s-a întâmplat cu Arthur; mai rău chiar, căci patima ta te poate duce la crimă.

— Ba nu, nu mai rău, ripostă Adam îndârjit. Eu nu cred că mai rău — că mai degrabă aş face-o crimă — o nelegiuire pentru care să fiu tras la răspundere şi să plătesc decât s-o fac pe ea să păcătuiască, iar eu să stau pe de lături şi să mă uit cum o osândesc, în vreme ce de mine nu se leagă nimeni; şi totu' pentr-o clipă de plăcere, de care — dac-avea inimă de bărbat într-însu — putea să se lipsească. Cum adică, n-a prevăzut ce putea să urmeze? A prevăzut el prea bine; la ce altă urmare putea să se aştepte, decât s-o nenorocească şi s-o facă de râsu' lumii. Ş-apoi a vrut să şteargă totu' c-o minciună. Multe-s păcatele pentru care au fost duşi oamenii la spânzurătoare dar nici unu' atât de mârşav: orice-o face-un om, dacă ştie că el singur

plăteşte, nu poate întrece în ticăloşie cu fapta laşului netrebnic, care numai la el se gândeşte, şi lasă pedeapsa să cadă-n seama altuia.

— Şi în privinţa asta, te înşeli Adam. Nu există faptă pentru care un om să plătească de unul singur: nu te poţi izola de ceilalţi şi pretinde că răul ce zace în tine nu se răspândeşte. Vieţile sunt legate între ele formând un tot, ca aerul din jurul lor: răul e la fel de molipsitor ca boala. Cunosc şi simt eu însumi crâncena suferinţă pe care păcatul lui Arthur a pricinuit-o altora, nu numai celor ce l-au săvârşit; dar orice păcat îi face să sufere şi pe cei ce nu l-au săvârşit. Răzbunându-te pe Arthur, adaugi încă o faptă rea la cele din cauza cărora suferim, şi nu vei fi singurul pedepsit; căci ai aduce necazuri noi pe capul celor care te iubesc. Un act de oarbă mânie n-ar repara răul de acum, dar i-ar adăuga un rău şi mai mare. N-ai decât să-mi spui tu mie că nu la crimă te mână gândul tău de răzbunare; dar să ştii că mânia nestăpânită zămisleşte crima şi dacă nu ţi-o stăpâneşti, dacă nu recunoşti că din răzbunare, nu din dreptate, doreşti ca Arthur să fie pedepsit — să ştii că eşti în primejdie de a comite un păcat groaznic. Adu-ţi aminte ce mi-ai povestit că ai simţit după ce l-ai lovit de Arthur în Dumbravă.

Adam nu răspunse: ultimele cuvinte îi readuseră în faţa ochilor o imagine din trecut, iar Mr. Irwine îl lăsă cu gândurile sale şi începu să vorbească cu Bartle Massey despre înmormântarea bătrânului Donnithorne şi alte subiecte fără legătură cu Hetty. În cele ce urmă, Adam domolit se întoarse şi spuse:

— Nu te-am întrebat de cei de la fermă, părinte. Mr. Poyser are de gând să vină?

— A şi venit, astă noapte doarme la Stoniton. Însă nu l-am sfătuit să treacă pe la tine, Adam. Şi el e foarte frământat şi ar fi mai bine să nu vă vedeţi, până ce nu te mai linişteşti.

— Dinah e la ei? Seth zicea c-au chemat-o.

— Nu, Mr. Poyser mi-a spus că nu venise până a nu pleca el. Le e teamă că nu i-o fi ajuns scrisoarea. Pare-se că nu-i cunosc adresa exactă.

Adam rămase pe gânduri, apoi se întrebă cu voce tare:

— Oare Dinah, să fi fost aici, se ducea pe la Hetty?

Poate că unchiul-său şi mătuşă-sa s-ar fi împotrivit, de vreme ce nu se duc ei. Da' cred că ea se ducea, că metodiştii nu se feresc să intre într-o puşcărie şi ştiu cum să vorbească cu ăi de acolo şi Seth zicea că s-ar fi dus cu siguranţă. Dinah era foarte bună cu Hetty, cred că ea s-ar fi priceput cum s-o ia şi i-ar fi fost de ajutor. Ai văzut-o vreodată pe Dinah, părinte?

— Da, o singură dată: am stat de vorbă cu dânsa şi mi-a plăcut foarte mult. Acum că ai pomenit de ea, mi-ar părea bine să vină; o femeie blândă şi blajină ca ea poate c-ar reuşi s-o înduplece pe Hetty să-şi deschidă inima. Preotul închisorii este un om cam aspru.

— Ce folos dacă nu vine? suspină Adam, amărât.

— Dacă-mi venea ideea mai devreme, aş fi luat măsuri s-o găsesc, dar acum e prea târziu... se resemnă pastorul. Trebuie să plec, Adam. Încearcă să te odihneşti puţin la noapte. Domnul să te aibă în pază... Ne vedem devreme mâine dimineaţă.

CAPITOLUL 42

DIMINEAŢA PROCESULUI

În ziua următoare, la ora unu după-amiază, Adam era singur în mohorâta lui cameră de la etaj; stătea cu ochii la ceasul aşezat pe masă, ca şi cum ar fi numărat scurgerea minutelor fără de sfârşit. Nu ştia ce-aveau să declare martorii la proces, căci se ferea să afle amănunte privind arestarea lui Hetty şi acuzaţiile ce i se aduceau. Acest bărbat harnic şi curajos, care nu şi-ar fi precupeţit truda şi nu s-ar fi dat îndărăt să înfrunte orice primejdie ca s-o apere pe Hetty de un păcat sau un necaz, nu se simţea în stare să asiste la nenorocirea care se abătuse asupra ei şi pe care el n-o putea îndepărta. Firea lui inimoasă — care, atâta timp cât ar fi fost posibilă salvarea lui Hetty, l-ar fi îndemnat să lupte fără preget — îl făcea acum, când era condamnat la pasivitate, să se frământe ca un neputincios şi să-şi potolească setea de acţiune imaginându-şi cum l-ar trage pe Arthur la răspundere. Oamenii energici, capabili de fapte eroice, fug de obicei din preajma nenorociţilor fără-de speranţe, ca şi când inima le-ar fi de piatră. Îi alungă forţa de neînfrânt a suferinţei. Se

feresc, din instinct, cum s-ar feri în fața unei schingiuiri. Adam se împăcase cu gândul de a o vedea pe Hetty — dacă voia și ea — fiindcă credea că întâlnirea i-ar putea face bine — i-ar putea îndupleca încrâncenarea de care vorbeau cei ce-o văzuseră. Dându-și seama că el nu-i purta supărare pentru ceea ce-i făcuse, poate că avea să-și deschidă inima. Luptase din greu cu sine până să se hotărască; la gândul că-i va vedea chipul schimbat tremura ca o femeie fricoasă care se gândește la bisturiul chirurgului; iar acum, prefera să îndure ceasurile lungi de așteptare, decât să treacă prin chinul intolerabil de a asista la proces.

Suferința profundă și adevărată este ca un fel de botez, o regenerare, o inițiere care te introduce într-o nouă stare. Amintiri dureroase, păreri de rău amarnice, milă nesfârșită, rugi stăruitoare îndreptate către Justiția Cerească — laolaltă cu emoțiile intense care umpluseră zilele și nopțile săptămânii ce trecuse, îi reveneau în minte, îmbulzindu-se în ceasurile unei dimineți ca o gloată nerăbdătoare. Adam privea în urmă, și i se părea că existența lui de până atunci fusese ca o somnolență din care abia acum se trezea. Își dădea seama că luase în ușor blestemul omenirii la suferință, căci încercările prin care-i fusese lui dat să treacă, și pe care le numise necazuri, fuseseră supărări de o clipă, care nu lăsaseră cicatrice. Este neîndoielnic că o mare durere are același efect asupra noastră ca scurgerea anilor, și că botezul focului ne îmbogățește sufletele, făcându-ne mai sfioși în fața sorții și mai înțelegători față de oameni.

— Doamne Dumnezeule! gemu Adam, sprijinindu-se de masă și uitându-se la cadranul ceasului fără să-l vadă. Așa s-au chinuit oamenii și-nainte... fărâmituri plăpânde și neajutorate s-au chinuit cum se chinuie ea... Ca ieri, părea fericită și era atât de frumoasă... când îi îmbrățișa pe toți, pe bunicu-său și pe ăilalți de la ferme care-i urau drum bun... Ah, biata, biata mea Hetty... îți mai amintești tu oare?

Adam tresări și căută spre ușă. Vixen începuse să schiaune, iar de-afară se auzea un pas șchiop urcând scara însoțit de lovituri de baston. Se întoarse Bartle Massey. Oare se isprăvise?

Bartle intră liniştit, se duse la Adam şi-i strânse mâna într-a lui :

— S-a dat o scurtă pauză şi am venit să văd ce faci.

Inima-i bătea atât de violent încât Adam nu izbuti să articuleze nici un cuvânt — nu putu decât să strângă şi el mâna prietenului său în semn de mulţumire. Trăgându-şi celălalt scaun în faţa lui Adam, Bartle se aşeză şi-şi scoase pălăria şi ochelarii.

— Aşa ceva nu mi s-a întâmplat de când sunt — să ies din casă cu ochelarii pe nas. Am uitat să mi-i scot.

Bătrânul vorbise de ochelari, făcându-se că nu observă nerăbdarea lui Adam : pomenind de fleacuri îi dădea astfel de înţeles că n-avea nimic important de comunicat.

— Şi acum, spuse Bartle, ridicându-se iar, vreau să văd cum iei o îmbucătură de pâine şi o gură din vinul trimis azi-dimineaţă de Mr. Irwine. O să se supere pe mine dacă nu guşti din el. Hai — îl îndemnă învăţătorul, aducând pâinea şi sticla şi turnând vin într-un pahar — vreau să mănânc şi eu ceva. Bea cu mine o gură de vin, flăcăule, bea cu mine !

Adam dădu uşurel paharul la o parte şi se rugă :

— Zi-mi cum a fost, Mr. Massey, istoriseşte-mi totu Ea era acolo ? A-nceput judecata ?

— Da, băiete, da ; la judecată am stat de când am plecat de aici ; da' merge încet, merge încet ; şi avocatu' angajat s-o apere întrerupe martorii într-una, şi-i ia la întrebări şi se ceartă cu ceilalţi avocaţi. Asta-i tot ce poate face pentru banii care-i primeşte — şi primeşte parale bune, primeşte parale bune. E băiat bun, cu ochi ageri — găseşte într-o clipită acu' în caru' cu fân. Dacă ţi-ar da inima pace, te-ai simţi acolo ca la teatru. Da' inima-i prosteşte pe om. Aş fi renunţat bucuros la matematică, numai să-ţi pot aduce o veste bună.

— Da' cum merge ? Sunt împotriva ei ? Povesteşte-mi ce-au zis. Trebui' să ştiu — acu' vreau să ştiu şi eu ce dovezi sunt împotriva ei.

— Până acum, mărturia de căpetenie e cea a doctorilor. Iar dintre ceilalţi vorbitori, singurul care n-a vorbit-o de rău a fost Martin Poyser — bietul Martin ! Nu era unul în sală, care să nu-i plângă de milă

când a terminat mărturia, s-a auzit în sală ca un singur suspin. Cel mai greu i-a fost când i-au cerut să se uite la împricinata din boxă. Tare greu i-a venit, sărmanul de el, tare greu! Adam, băiete, să ştii că Poyser e la fel de lovit ca şi tine: trebuie să-l ajuţi; să fii tare. Acum bea o înghiţitură de vin şi dovedeşte-mi că ştii să te porţi ca un bărbat.

Bartle găsise cuvintele potrivite. Calm şi supus, Adam luă paharul şi-l duse la gură, apoi întrebă:

— Da' ea? Spune-mi cum arată ea.

— Când au adus-o în sală, era speriată, foarte speriată; săraca, dădea pentru prima oară ochii cu judecătorul şi mulţimea venită să caşte gura. Erau o groază de muieri elegante, cu fel de fel de farafastâcuri înşirate pe braţe şi cu pene în păr, care s-au protăpit toate pe lângă judecător: parc-anume s-au împopoţonat aşa ca s-aducă a sperietori de păsări şi să taie pe veci gustul bărbaţilor de a mai avea de-a face cu femeile: şi-au dus lornioanele la ochi, şi se tot holbează şi şuşotesc între ele... Dar pe urmă după ce s-a aşezat, Hetty a stat neclintită, ca o statuie, albă la faţă şi privindu-şi ţintă mâinile, de parcă n-auzea şi nu vedea nimic. Era albă la faţă, ca hârtia. N-a răspuns când au întrebat-o dacă se declară „vinovată" sau „nevinovată", şi a vorbit avocatul în locul ei, declarând: „nevinovată". Când a auzit numele lui unchiu-su, parc-a trecut-o un fior din creştet până în tălpi; şi-apoi când i-au cerut lui Martin să se uite la dânsa, Hetty şi-a plecat capul, s-a strâns ghem şi şi-a îngropat faţa în palme. Bietul Martin abia a fost în stare să rostească două-trei cuvinte, aşa-i tremura vocea. Până şi oamenii legii — care nu se înduioşează prea uşor — l-au cruţat pe cât le-a fost cu putinţă. Mr. Irwine a stat lângă el şi au plecat împreună din sală. Mare lucru în viaţă e să ştii să fii alături de aproapele tău şi să-l ajuţi într-o astfel de nenorocire.

— Aibă-vă Domnu' în paza lui pe Mr. Irwine, şi pe d-ta, Mr. Massey, şopti Adam, punând mâna pe braţul lui Bartle.

— Da, da, e plămădit din metal de soi pastorul nostru — când îl încerci, sună aşa cum se cuvine. Şi are şi cap — nu vorbeşte mai mult decât trebuie. Nu-i ca alţii, să creadă că pălăvrăgeala ţine de mângâlere,

că ăla de pe margine cunoaşte situaţia mai bine decât ăla vârât în necaz pân-la gât. Pe vremuri, în sud, când eram şi eu la strâmtoare, am avut de-a face cu de-alde ăştia. Să ştiţi că şi Mr. Irwine a fost chemat ca martor al apărării şi-o să spună că era o fată la locul ei şi cum a fost crescută.

— Da' probele alelalte, sunt grave? Dumneata ce crezi, Mr. Massey? Spune-mi adevăru'.

— Da, băiete, da; n-are rost să te mint că până la urmă adevărul tot iese la iveală. Probele aduse de doctori atârnă greu în balanţă împotriva ei. Dar ea continuă să nege că a născut un copil: femeile astea nevolnice cu minte de păsărică — nu vor cu nici un chip să înţeleagă că acolo unde există dovezi, nu încape tăgăduială. Şi mă tem că încăpăţânarea ei îi întârâtă pe juraţi: din pricina asta s-ar putea să nu ceară graţierea, dacă va fi osândită. Dar Mr. Irwine va face toate demersurile posibile pe lângă judecător, de asta poţi fi încredinţat.

— Da' pe-acolo nu-i nici unu' să ţie cu ea şi să-i poarte de grijă?

— Preotul închisorii şade lângă ea, dar are mutra rea şi ascuţită — e din cu totul alt aluat decât Mr. Irwine. Se zice că prin închisori slujesc de obicei dintre cei care alcătuiesc drojdia preoţimii.

— Ştiu eu pe cineva care-ar trebui să fie acolo, spuse Adam cu amărăciune ridicându-se în picioare; privi ţintă la geam, rumegând în minte o nouă idee. Mr. Massey, îşi luă el inima în dinţi într-un târziu, dându-şi la o parte şuviţele de păr căzute pe frunte, merg şi eu cu dumneata. Intru-n sală. E o mişelie să stau la o parte, ca un fricos. Merg să-i ţin partea — să-i iau apărarea — chiar dacă m-a înşelat! N-ar trebui să se lepede de ea cei care-i sunt neam şi cei care i-au fost aproape. Ne încredem în mila Domnului, da' noi n-avem o milă. Sunt necruţător de felu' meu, da' n-am să mai fiu, am să mă schimb. Merg cu dumneata, Mr. Massey.

Adam era atât de hotărât, încât Bartle nu se încumetă să-l împiedice, deşi nu era întru totul de acord. Îl rugă doar:

— Hai, Adam, mănâncă şi tu ceva şi bea o înghiţitură de vin, de dragul meu. Şi eu vreau să mănânc — ia şi tu o îmbucătură.

Îmbărbătat de hotărarea de a face ceva, Adam mestecă o bucată de pâine și dădu pe gât paharul cu vin. Era nebărbierit și tras la față ca în ajun, dar se ținea din nou drept și începea să semene iar cu Adam Bede, cel de odinioară.

CAPITOLUL 43

SENTINȚA

Procesul avea loc într-o sală mare și veche, care a fost mai apoi distrusă de un incendiu. Lumina de amiază, care cădea pe capetele numeroase ale celor de față, pătrundea printr-un șir de ferestre înalte și ascuțite, împestrițată prin unele locuri cu culorile blânde ale vechilor vitralii. Armuri mohorâte și pline de praf atârnau de galeria de stejar înnegrit din fundul sălii; în partea opusă, sub bolta largă a ferestrei uriașe împărțită în pătrate, se întindea o tapiserie de demult, înfățișând chipuri șterse și melancolice, ca un vis tulbure al trecutului. În restul anului, prin încăperea asta se preumblau umbrele regilor și reginelor de odinioară, umbre de cârmuitori nefericiți, care-și pierduseră coroana și libertatea; acum însă nălucile trecutului pieriseră, singura prezență care înfiora inimile celor adunați acolo fiind suferința omenească.

Dar parcă suferința care domnea în atmosferă păru neînsemnată în clipa când apăru silueta înaltă a lui Adam Bede, care se așeză lângă boxa acuzaților. În lumina strălucitoare din sală, printre fețele bărbierite cu grijă ale celorlalți bărbați, urmele lăsate de durere pe chipul lui erau de-a dreptul înspăimântătoare, până și pentru Mr. Irwine, care-l văzuse ultima oară în semiobscuritatea odăii de la etaj; vecinii din Hayslope, veniți la judecată, aveau să povestească până la adânci bătrânețe povestea lui Hetty Sorrel, fără a uita vreodată să amintească ce mișcați au fost când l-au văzut pe Adam Bede, cu un cap mai înalt decât ceilalți bărbați, intrând și așezându-se lângă împricinată.

Hetty, însă, nu-l văzu. Ședea așa cum o descrisese Bartle Massey, cu ochii pironiți la mâinile încrucișate în poală. La început, Adam nu îndrăzni s-o privească,

dar când atenția tribunalului se concentră asupra dezbaterilor, se întoarse spre dânsa hotărât să nu-și mai ferească privirea.

De ce îi spuseseră toți că Hetty se schimbase? Într-un trup mort pe care l-am iubit, ceea ce ne izbește este *asemănarea* cu trupul viu — mai izbitoare asemănare pentru că ceva *a fost*, și *nu mai este*. Ale ei erau trăsăturile, feţişoara cea dulce și grumazul, cârlionții ca pana corbului, genele lungi și negre, obrăjorii cei rotunzi și buzele bosumflate de copil: era mai slabă și mai palidă dar semănând într-atât cu Hetty! numai cu Hetty! Unora li se părea că arăta de parcă privirea nimicitoare a unui demon i-ar fi pustiit sufletul, lăsându-i doar un înveliș împietrit de încăpățânare și disperare. Dar dragostea de mamă — pildă de viață ce trăiește în altă viață și esență a adevăratei iubiri omenești — simte prezența copilului iubit până și sub înfățișarea unui om josnic și odios. Pentru Adam, acuzata cu fața albă și înverșunată era tot Hetty, cea care-i zâmbise în grădină, sub crengile de măr — era, mai bine zis, trupul mort al acelei Hetty, pe care o privise prima oară tremurând, și de la care apoi nu-și mai putuse lua ochii.

Dar la un moment dat, vorbele pe care le auzi îl siliră să le asculte, smulgându-l din contemplare. Depunea ca martoră o femeie între două vârste; vocea ei răsuna fermă și limpede:

— Mă numesc Sarah Stone, sunt văduvă și țin o prăvălioară unde vând ceai, tutun și tabac de prizat, pe strada Church Lane, din Stoniton. Acuzata din boxă este una și aceeași persoană cu tânăra bolnavă și obosită care, în seara de sâmbătă, 27 februarie, a venit la mine acasă și m-a rugat s-o primesc în gazdă. Văzând lângă ușă o figură tăiată în lemn, credea că nimerise la un han. Când i-am spus că nu iau chiriași, a izbucnit în plâns tânguindu-se că-i prea istovită să mai meargă în altă parte și că nu dorește decât un pat pentru o noapte. Văzând-o așa frumoasă, frântă de oboseală, părând după chip și îmbrăcăminte fată cinstită și atât de amărâtă, nu m-a răbdat inima să-i închid ușa. Am poftit-o să ia loc, i-am dat o ceașcă de ceai și am întrebat-o încotro se duce și unde se află rudele și prietenii ei. Mi-a răspuns că se întoarce acasă, la ai ei;

o familie de fermieri din alt comitat şi că vine de departe, că a cheltuit mai mult decât se aşteptase şi că de aceea a rămas aproape fără un ban în pungă, şi se temea să tragă la han, unde odăile sunt scumpe. Că-şi vânduse mai toate lucrurile din coş, dar că era gata să plătească un şiling pentru pat. Nimic nu mă împiedica s-o găzduiesc peste noapte. N-am decât o odaie, dar cu două paturi, şi i-am spus că poate înnopta la mine. Mi-am dat eu seamă că era ceva necurat la mijloc şi că dăduse de bucluc dar, de vreme ce se ducea la ai săi, făceam o faptă bună punând-o la adăpost de alte primejdii.

Martora povesti apoi că, în cursul nopţii, tânăra născuse un copil şi recunoscu scutecele arătate în instanţă ca fiind chiar cele cu care ea înfăşase pruncul.

— Astea sunt. Le recunosc. Le-am cusut cu mâna mea şi le am de când s-a născut ultimul meu copil. Mi-am dat multă osteneală, şi cu mama şi cu pruncu'. Vrând-nevrând, te legi de-o făptură aşa neajutorată. N-am chemat doctoru', că n-a fost nevoie. A doua zi, i-am cerut fetei să-mi spună cum îi cheamă pe ai ei şi unde stau, ca să le scriu. Mi-a zis c-o să le scrie ea, dar nu chiar în ziua aceea. Şi, fără să ţină seama de nimic, s-a dat jos din pat şi s-a îmbrăcat. Zicea că se simte în puteri, mi-a plăcut că era aşa destoinică. Da tot n-aveam linişte ce să fac cu ea şi, către seară, m-am hotărât să mă duc după slujbă şi să vorbesc cu pastoru'. Am plecat de acasă pe la opt jumate. N-am ieşit prin prăvălie, ci prin uşa din spate, care dă într-o alee, cum dau şi bucătăria şi odaia în care dorm. Am lăsat-o în bucătărie la gura sobei, cu pruncul în poală. Nu mai plânsese şi nici semne de deznădejde nu mai dase ca în seara din ajun. Numai că avea o privire ciudată şi, după-amiază, i se cam încinseseră obrajii. Mi-era să n-o apuce fierbinţelile şi mă gândeam să rog pe o cunoştinţă de-a mea, o femeie foarte pricepută în alde astea, să vină cu mine la întoarcere. Noaptea era foarte întunecoasă. N-am încuiat uşa când am plecat — nici n-are cheie, numai un zăvor pe dinăuntru şi, când sunt singură în casă, ies numai prin prăvălie. Dar în seara aceea mi-am zis că nu-i nici o primejdie dacă uşa rămâne descuiată, că tot n-am să lipsesc mult. Numai că am întârziat, căci a trebuit s-o aştept pe fe-

mela care a venit cu mine şi ne-am întors abia după un ceas şi jumătate. Când am intrat, lumânarea ardea mai departe, aşa cum o lăsasem, dar fata şi copilul — ia-i de unde nu-s. Îşi luase pelerina şi scufia, dar îmi lăsase coşul, cu lucrurile dintr-însul... M-am speriat îngrozitor şi m-am supărat că a plecat fără să-mi spună. Nu m-am dus la poliţie, pentru că nu-mi închipuiam că avea să facă vreo faptă rea şi ştiam că avea cu ce să-şi cumpere de mâncare şi să-şi plătească o odaie pentru noapte. De ce să pun poliţia pe urmele ei? La urma urmelor, avea tot dreptul să plece de la mine dacă aşa îi era voia.

Mărturia lui Sarah Stone îi dădu mari speranţe lui Adam; prinse parcă puteri noi. Era peste poate ca Hetty să fi făptuit crima — prinsese drag de copil — altminteri de ce-l luase cu ea? Putea să-l fi lăsat la gazdă. Pruncul murise de moarte naturală şi ea îl ascunsese: moartea îi răpune atât de uşor pe noii născuţi — şi s-au mai văzut cazuri când bănuieli foarte grave s-au dovedit fără temei. Preocupat de argumentele imaginare împotriva unor astfel de bănuieli, Adam nu ascultă întrebările puse martorei de către avocatul apărării, care se strădui zadarnic să smulgă o declaraţie din care să reiasă că acuzata îşi manifestase cât de cât sentimentul matern faţă de copil. În timpul depoziţiei lui Sarah Stone, Hetty stătuse la fel de neclintită ca şi până atunci; nici un cuvânt nu-i ajungea la ureche. Dar vocea martorului următor atinse o coardă însă sensibilă, probabil; Hetty tresări şi-l privi înspăimântată, ca apoi numaidecât să-şi încline capul şi să-şi plece din nou ochii asupra mâinilor. Martorul era un ţăran, om cam aspru, care declară:

—Mă numesc John Olding, sunt ţăran şi locuiesc la Tedd's Hole, la două mile depărtare de Stoniton. Lunea trecută s-a împlinit săptămâna, mă aflam în drum spre dumbravă, cam la un sfert de milă de ea, când am văzut-o pe împricinată: purta o pelerină roşie şi stătea lângă-o căpiţă de fân. Când m-a zărit, s-a ridicat şi a pornit-o în direcţia ailaltă. Poteca ce străbate câmpu' e bătătorită şi nu-i de mirare să vezi pe-acolo o fată, da' m-a mirat că era albă la faţă şi speriată. Aş fi zis că-i cerşetoare, dacă n-avea haine bune pe ea. Avea cătătura pierdută, da' ce cădere aveam eu să m-ames-

tec? M-am oprit în loc şi m-am uitat după ea, da' ea şi-a văzut de drum, până ce-am pierdut-o din ochi. Eu aveam de mers în celalt capăt al dumbrăvii, după nişte pari. Prin dumbravă trece o cărare şi din loc în loc se face câte un luminiş, unde sunt copacii tăiaţi, da' încă nu i-au ridicat. Pe la mijlocul potecii, am pornit-o pe o scurtătură. De abia am apucat să fac câţiva paşi, după ce-am părăsit poteca, şi am nimerit într-un luminiş, unde am auzit un scâncet ciudat. Nu aducea cu un scheunat de jivină — în orice caz nu de jivină de care să fi ştiut eu — totuşi n-aveam de gând să mă opresc ca să văd de unde vine. Da' scâncetu' nu se mai oprea şi era aşa străin de locu' ăla, că, fără să vreau, m-am apucat de căutat. Mă gândeam chiar că dacă e o vietate neobişnuită prin părţile noastre, pot scoate bani frumoşi pe ea. Da' nu-mi dădeam seama dincotro se auzea, şi o bucată de vreme m-am tot uitat pe sus, la crengile copacilor. Pe urmă mi-am zis că vine de jos; erau pe-acolo mormane întregi de aşchii, smocuri de iarbă smulsă din pământ şi vreo două-trei trunchiuri de arbori. Am tot căutat şi-am scormonit, în zadar şi, până la urmă, scâncetu' a-ncetat. Aşa că m-am lăsat păgubaş şi mi-am văzut de treabă. Dar când a fost la întoarcere, cam vreun ceas mai încolo, nu m-a lăsat inima să nu pun parii jos şi să mai caut. Şi tocmai când să pun parii jos, am zărit ceva, ca un ghem rotund şi alb, sub o tufă de alun, la stânga mea. M-am pus în patru labe, să văd ce-i. Am văzut că era o mânuţă de copil.

La auzul acestor cuvinte, un fior trecu prin sală. Hetty tremura ca varga: era prima oară când asculta ce spunea martorul.

— Acolo, sub tufă, pământul era scobit dar o mulţime de aşchii era strânse grămadă deasupra şi mâna ieşea printre ele. Mai într-o parte rămăsese ca o scorbură şi când m-am uitat în ea am văzut capul pruncului; repede am dat la o parte aşchiile şi iarba şi am scos copilul. Avea scutece bune şi călduroase pe el, dar trupşoru' se răcise şi mi-am zis c-o fi murit. Am luat-o la fugă, cu el în braţe, până am ajuns acasă, la nevastă-mea. Ea mi-a spus că-i mort şi că să-l duc la parohie şi s-anunţ jandarmu'. Puteam să-mi pun capu' — cum i-am zis şi nevesti-mi — că pruncu' i-al fetei

cu care m-am întâlnit pe drum. Da' pierise fără urmă. Am dus copilu' la Hetton, la parohie, i-am spus jandarmului și ne-am dus împreună la judecătoru' Hardy. Pe urmă, am căutat-o pe fată până ce s-a lăsat întunericu' și-apoi am dat de știre la Stoniton, ca s-o prindă. A' doua zi dimineață, a venit la mine alt jandarm, ca să-l duc la luminișu' unde găsisem copilu'. Ajunși acolo, am dat peste împricinată, rezemată de tufa sub care zărisem mâna pruncului. Când ne-am apropiat, a scos un strigăt, dar n-a dat să fugă. Avea în poală o felie mare de pâine.

În timp ce vorbea martorul, Adam scoase un geamăt înnăbușit de disperare și își ascunse capul în brațul sprijinit de balustrada din față. Suferința sa atinsese punctul culminant: Hetty era vinovată, iar el în sinea lui implora mila Domnului. Nu mai auzi celelalte depoziții și nu băgă de seamă când terminară de vorbit martorii acuzării. Nu băgă de seamă nici venirea lui Mr. Irwine la bară; acesta vorbi despre reputația nepătată pe care o avea Hetty în parohia ei și despre virtuoasele deprinderi în care fusese crescută. Mărturia lui nu putea schimba sentința, dar putea constitui punctul de plecare al cererii de grațiere, pentru care ar fi pledat avocatul ei, dacă ar fi avut dreptul — căci în acele vremuri austere asemenea cerere era interzisă criminalilor.

Într-un târziu, când lumea din jurul lui începu să se ridice, Adam înălță capul. Judecătorul formulase întrebările adresate juraților care acum se retrăgeau să delibereze. Clipa hotărâtoare nu era departe. Adam era cuprins de groază și nu îndrăznea să se uite la Hetty, care însă redevenise absentă și nepăsătoare. Toți ochii din sală erau îndreptați asupra ei, dar ea stătea neclintită ca o statuie a disperării.

În timpul pauzei, un freamăt de mișcare și șoapte înlocui tăcerea de până atunci. Nu mai era nimic de ascultat și fiecare avea câte ceva de împărtășit vecinului, un sentiment sau o părere. Adam se uita drept înainte, fără să vadă nimic — nici avocații care discutau cu detașare între ei, nici pe Mr. Irwine care se întreținea cu judecătorul, și care apoi se așeză, vădit neliniștit, și clătină amărât din cap, cu jale, drept răspuns la întrebarea celui de lângă el. Prea multe se în-

vălmășeau în sufletul lui Adam pentru a-i mai îngădui să primească vreo percepție dinafară, până ce o senzație violentă avea să-l scoată din letargie.

De-abia trecuse un sfert de oră, când lovitura ciocanului de lemn anunță că deliberarea juraților luase sfârșit și că cei din sală trebuiau să facă tăcere. Sublimă clipă — când mulțimea amuțește brusc, de parcă o singură inimă ar bate în pieptul tuturor. Tăcerea deveni din ce în ce mai adâncă — așa cum la lăsarea nopții se adâncește întunericul — pe măsură ce fură chemați jurații, unul câte unul, și când împricinatei i se ceru să ridice o mână; juriul fu întrebat care era verdictul.

— Vinovată!

Era sentința la care se așteptau cu toții, dar lipsa recomandării de grațiere smulse câtorva un suspin de dezamăgire. Hetty nu câștigase simpatia tribunalului: din pricina încăpățânării cu care tăcea și a indiferenței cu care urmărise procesul, crima părea și mai potrivnică firii. Cei aflați departe de boxa acuzaților crezură că nici sentința nu reușise s-o impresioneze, dar cei din apropierea ei văzură cum tremura.

Tăcerea nu mai era absolută, dar când judecătorul își puse calota neagră pe cap, iar preotul închisorii îmbrăcat în odăjdii, în spatele lui, liniștea se înstăpâni din nou, chiar înainte de intervenția aprodului. Nu se auzea nimic decât bătăile inimilor. Judecătorul rosti:

— Hester Sorrel...

Hetty roși, apoi păli, ridică ochii spre magistrat și nu și-i mai luă de la el, ca hipnotizată de spaimă. Adam nu se întoarse spre ea: îi despărțea groaza ca o prăpastie fără fund. La auzul cuvintelor „... și apoi vei fi spânzurată și vei muri prin spânzurătoare", un țipăt sfâșie tăcerea din sală. Era țipătul lui Hetty. Adam sări în picioare și întinse mâinile spre ea; dar nu o atinse: Hetty se prăbușise fără de cunoștință și era dusă pe brațe afară din sală.

CAPITOLUL 44

ÎNAPOIEREA LUI ARTHUR

Când Arhur Donnithorne debarcă la Liverpool și citi scrisoarea mătușii Lydia aflând astfel de moartea bu-

nicului său, spuse în sinea lui: „Sărmanul bunic! Ar fi fost bine să fiu la căpătâiul lui când a murit. Poate că-n ultima clipă a simțit sau a dorit ceva și eu n-am să știu niciodată. A murit tare singur!"

Mi-ar fi cu neputință să afirm că durerea lui era mai mare decât lăsa să se înțeleagă acest comentariu interior. Mila și amintirile din copilărie luaseră locul vechiului antagonism dintre bunic și nepot, iar acesta, cugetând la viitor, în trăsura de poștă ce-l ducea repede spre moșia unde era acum stăpân, se străduia să găsească o soluție ca să arate că respecta dorințele bunicului, fără să renunțe însă la proiectele sale de ameliorare a administrării domeniului și a situației arendașilor. Căci n-ar fi fost firesc, deși s-ar fi cuvenit, ca un tânăr ca Arthur — sănătos la trup și minte, având cea mai bună părere despre sine, convins că și ceilalți i-o împărtășesc și dornic de a le oferi mereu noi temeiuri pentru a le-o întări — n-ar fi fost firesc, zic, pentru un tânăr, abia devenit, prin moartea unui bătrân la care nu ținea, proprietarul unei prea frumoase moșii, să se simtă altceva pe lângă bucurie. Adevărata lui viață acum începea acum avea să aibă prilejul și libertatea de a le arăta ce putea — și avea de gând să le folosească din plin. Va arăta celor din Loamshire ce însemna un boier destoinic; nu și-ar fi schimbat ocupația de dragul nici unei alte îndeletniciri din lume. Se și vedea călărind peste dealuri, în bătaia vântului de toamnă, veghind la punerea în aplicare a planurilor lui de drenaje și îngrădiri; apoi, în diminețile sumbre de iarnă, pornind în fruntea cetei de vânători, ca fiind cel mai bun dintre călăreți; lăudat, în zile de târg, ca moșier vrednic, cum altul nu-i; ținând din când în când discursuri la banchetele electorale și dovedindu-se un admirabil cunoscător în problemele de agricultură; se vedea devenit deținătorul unor pluguri și semănători perfecționate și ocărându-i cu asprime pe moșierii trândavi; într-un cuvânt, un stăpân plin de voie bună, iubit de toți, întâmpinat pretutindeni pe moșie numai de chipuri bucuroase și bine primit în casele familiilor învecinate cu care avea cele mai bune relații. Familia Irwine va cina cu el o dată pe săptămână și vor veni la Chase cu trăsura lor proprie căci Arthur proce-

dând cu multă delicatețe, va născoci el un mijloc prin care beneficiarul laic al impozitului bisericesc din Hayslope să sporească cu vreo două sute de lire pe an salariul pastorului; iar mătușa va avea o existență îndestulată, continuând, dacă va voi, să locuiască la Chase, în ciuda apucăturilor ei de fată bătrână — cel puțin până se va căsători el; această eventualitate era încă neclară și îndepărtată, căci nu întâlnise femeia în stare să joace rolul de doamnă și consoartă a preavrednicului moșier.

Cam acestea erau, pe scurt, gândurile lui Arthur, în măsura în care gândurile ce se perindă în capul unui om de-a lungul orelor de călătorie pot fi redate în numai câteva fraze — care seamănă mai mult cu o înșiruire de numiri enumerând porțiunile unei priveliști nesfârșite, în care abundă culori, amănunte și viață. Chipurile care-l întâmpinau cu bucurie pe Arthur în imaginația lui nu erau palide abstracții, ci fețe reale, și foarte cunoscute : Martin Poyser, de pildă — precum și ceilalți membri ai familiei Poyser.

Chiar și Hetty ?

Da; Arthur avea conștiința împăcată în privința lui Hetty : nu tocmai împăcată în privința trecutului — căci tot i se mai aprindeau urechile, când își amintea de scenele din luna august cu Adam — dar, în fața situației actuale în care se afla Hetty, n-avea de ce să aibă remușcări. În urmă cu trei luni, Mr. Irwine, cu care corespondase regulat și care-l ținuse la curent cu toate întâmplările din ținut, îi dăduse de veste că Adam Bede nu avea de gând să se însoare cu Mary Burge, cum crezuse pastorul, ci cu Hetty Sorrel. Mr. Irwine aflase totul din gura lui Martin Poyser și a lui Adam; acesta era îndrăgostit de Hetty de mai bine de doi ani și acum se înțeleseseră să facă nunta în martie. Așadar, pungașul ăsta de Adam, așa mare și puternic, era mult mai sentimental decât își închipuise pastorul; povestea asta de dragoste era chiar foarte romantică; dacă n-ar fi fost prea lung, Mr. Irwine i-ar fi descris lui Arthur timiditatea și cuvintele simple, dar fără ocoliș, cu care acest flăcău destoinic îi mărturisise că o iubea pe Hetty — căci știa că Arthur se va bucura aflând vești bune despre Adam. Și încă ce bucurie! După ce citise scrisoarea,

lui Arthur I se păruse odaia neîncăpătoare. Deschisese fereastrele, ieșise în stradă, în frigul de decembrie, și-i salutase pe cei cu care se întâlnise cu atâta voioșie, de parcă le-ar fi adus la cunoștință o nouă victorie a lui Nelson. De când sosise la Windsor, aceasta fusese prima zi de bună dispoziție: scăpase de o povară copleșitoare; teama ce-l obsedase clipă de clipă, se risipise. Era încredințat că-și va putea birui resentimentul față de Adam — că-i va putea întinde mâna, cerându-i să fie iar prieteni, în ciuda incidentului penibil, la amintirea căruia simțea cum i se aprind urechile. Fusese lovit, trântit la pământ și silit să spună o minciună: orice am face, asemenea întâmplări lasă urme. Dar dacă Adam devenea iar cel de odinioară, Arthur voia să redevină și el cel de odinioară și să-l păstreze pe Adam lângă dânsul, așa cum hotărâse pe vremuri, cu mult înainte de blestemata întâlnire din Crâng. Ba, după ce va lua moșia în primire, va face chiar mai mult pentru Adam decât avusese de gând înainte; soțul lui Hetty avea dreptul la anumite privilegii — Hetty însăși trebuia să-și dea seama că Arthur răscumpărase însutit necazurile pe care i le pricinuise în trecut. La urma urmelor, prea mult nu suferise ea, din moment ce se hotărâse atât de repede să se mărite cu Adam.

Vedeți, așadar, cam ce gândea în drum spre casă Arthur despre Adam și Hetty. Sosise martie; nunta se apropiase: poate că se și făcuse. Iar el avea acum realmente posibilitatea de a-l ajuta. Dulce și micuță Hetty! Fetișoara asta nu-l iubise nici pe jumătate cât o iubise el; căci el tot nu și-o scosese din cap — aproape că-i făcea teamă reîntâlnirea cu ea — și de când se despărțiseră nici nu se uitase la altă femeie. Degeaba trecuseră lunile, imaginea ei nu pălise: silueta mărunțică, grăbind spre dânsul în Crâng, ochii aceia de copil, tiviți cu gene negre, buzele întoarse spre el ca să-l sărute. Arăta și-acum probabil la fel ca înainte. Îi era imposibil să prevadă ce va simți când va da ochii cu ea: mai mult ca sigur că va tremura de emoție; căci nu mai era îndrăgostit de Hetty, în privința asta nu încăpea nici o îndoială: de luni de zile nu dorise nimic mai mult decât s-o vadă pe Hetty măritată cu Adam, iar acum nimic nu-l făcea

mai fericit ca perspectiva acestei căsătorii. Şi dacă inima-i bătea mai repede când se gândea la Hetty, doar imaginaţia lui era de vină. Când o vedea din nou, aşa cum era în realitate, devenită soţia lui Adam, trebăluind prozaic în gospodăria ei cea nouă se va mira desigur, cum a fost cu putinţă să-şi piardă capul după ea. Slavă Domnului că totul se terminase cu bine! Acum va avea destule treburi şi preocupări care să-i umple viaţa şi să-l apere de asemenea prostii.

Plăcut urechii era pocnetul de bici al vizitiului. Plăcută şi senzaţia de a te lăsa purtat în goană, străbătând meleaguri ale Angliei, atât de asemănătoare, deşi nu la fel de frumoase, ţinutului natal. Iată un târg — întocmai ca Treddleston — unde pe tăblia hanului din centru era desenat blazonul moşierului din partea locului: apoi câmpii şi ogoare îngrădite, a căror apropiere de târg îţi dădeau de bănuit că aduceau proprietarilor arende mari şi care se întindeau departe, până unde lanurile erau tot mai îngrijite şi pădurile se înteţeau, iar pe câte o colină nu prea înaltă apăreau zidurile albe sau roşii ale unui conac sau i se ghicea prezenţa după parapetele şi hornurile întrezărite printre perdele dese de stejari şi de ulmi, perdele stropite acum cu roşul primilor muguri. În apropiere, era satul: bisericuţa acoperită cu olane roşii, umilă, chiar printre casele cu spoiala spălăcită şi pereţii pe jumătate din bârne; bătrâne pietre de mormânt, înverzite de vreme şi năpădite de urzici; nici o pată de culoare sau urmă de prospeţime, afară doar de copiii care îşi holbau ochii rotunzi la trăsura de poştă în trecere grăbită; nici urmă de zgomot şi mişcare afară de lătratul javrelor, cu ascendenţe indescifrabile. Hayslope era un sat cu mult mai frumos! Şi care n-avea să fie lăsat în voia paraginei, ca cel de aici: toate locuinţele şi clădirile administrative aveau să fie curând şi temeinic reparate, şi călătorii din diligenţa care trecea pe şoseaua dinspre Rosseter, vor avea ce admira. Iar cel care va supraveghea reparaţiile, va fi Adam Bede, căci acum era asociatul lui Burge şi, dacă voia, Arthur era gata să investească ceva bani ca, într-un an-doi, să cumpere partea bătrânului. Povestea din vara trecută fusese

o mare greşeală: dar Arthur era ferm hotărât s-o repare. Mulţi bărbaţi, în locul lui, i-ar fi păstrat pică lui Adam; el însă nu — el va trece peste asemenea meschine sentimente, pentru că fusese în culpă; iar Adam, deşi se purtase brutal şi violent şi-l pusese într-o penibilă dilemă, era îndrăgostit, bietul de el, şi avea motive să fie supărat. Nu, Arthur nu păstra pică nimănui; era un om fericit şi nu dorea decât să-i facă fericiţi pe cei din preajma sa.

Iată, în sfârşit, şi bătrânul sat Hayslope, atât de drag lui Arthur, moţăind cuminte pe deal, în lumina soarelui târziu de după-amiază; în faţă, se înalţă umerii puternici ai dealurilor Binton, pe povârnişuri e cărora şed aninate păduri negre-purpurii, iar în depărtare, faţada palidă a Mănăstirii se iţeşte dintre stejarii domeniului Chase, nerăbdătoare parcă să vadă moştenitorul înapoiat acasă. „Bietul bunicu' acum zace în pământ! A fost şi el tânăr cândva, a cunoscut şi el bucuria de a deveni stăpân pe moşie, şi de a-şi face planuri de viitor. Aşa se-nvârte roata lumii! Biata mătuşă Lydia trebuie să fie zdrobită; dar am să-i fac toate voile, cum i le face şi ea grăsunului de Fido."

La Chase, toţi aşteptau cu emoţie trăsura care-l aducea pe Arthur, căci era vineri şi înmormântarea fusese amânată cu două zile. Încă înainte ca roţile să se oprească pe pietrişul din curte, tot personalul se adunase să-i ureze bun venit, cu feţe grave şi solemne, aşa cum se cădea într-o casă îndoliată. Cu o lună în urmă, servitorilor le-ar fi fost poate greu să-şi manifeste tristeţea cuvenită în prezenţa lui Arthur; căci nu moartea bătrânului boier îndurerea inimile slujitorilor, făcându-i pe mulţi — pe Mr. Craig bunăoară — să-şi dorească să fie la douăzeci de mile depărtare, ci veştile despre soarta lui Hetty Sorrel — fata cea drăgălaşă care venea în fiecare săptămână la Chase. Părtinitori ca toţi servitorii mulţumiţi de locul unde s-au angajat, erau mai puţin indignaţi decât arendaşii faţă de purtarea lui Arthur, căutându-i chiar circumstanţe atenuante; valeţii, însă, care de ani de zile întreţineau raporturi de bună vecinătate cu familia Poyser, îşi dădeau seama că preluarea moşiei de către boierul cel tânăr — eveniment atât de aşteptat — fusese văduvită de orice bucurie.

Gravitatea de pe chipurile slugilor nu-l supărase pe Arthur: era el însuşi mişcat, revăzându-i în noua lui calitate, preocupat fiind de obligaţiile noi pe care le avea faţă de ei. Situaţia lui nu era lipsită de patetism, era mai curând agreabilă decât tristă, cum e şi firesc pentru un om destoinic când i se încredinţează o putere pe măsura destoiniciei sale. Simţi inima umflându-i-se în piept, când întrebă:

— Ia zi, Mills, cum îi merge mătuşii mele?

Interveni Mr. Bygate, avocatul, care nu părăsise conacul de la moartea bătrânului Donnithorne; cu un salut respectuos, se oferi să răspundă la toate întrebările şi îl petrecu pe Arthur în bibliotecă, unde îl aştepta mătuşa Lydia. Ea era singura persoană din casă care nu aflase despre nenorocirea lui Hetty: durerea ei de fată bătrână la moartea părintelui era neatinsă de alte preocupări afară de grija privind ceremonia înhumării şi propriul ei viitor; şi, aşa cum li se întâmpla femeilor, îşi plângea tatăl care ocupase un loc important în viaţa ei cu atât mai mult cu cât în sinea ei simţea că prea puţin îl jeleau ceilalţi.

Dar Arthur îi sărută obrajii înlăcrimaţi, mai duios decât îi sărutase vreodată, şi-i spuse blând, ţinându-i mâna într-a sa:

— Mătuşă dragă, pierderea dumitale e mai grea ca a noastră, şi trebuie neapărat să-mi spui ce şi cum să fac ca să-ţi găsesc o mângâiere pentru tot restul vieţii.

— A fost atât de neaşteptat, atât de îngrozitor, Arthur, începu biata Miss Lydia să se lamenteze, iar Arthur, şezând pe un scaun, o asculta cu răbdare şi totodată plin de nerăbdare. Profită de o întrerupere ca să-i spună:

— Mătuşă dragă, te las acum singură, un sfert de ceas doar, atât cât să urc în camera mea, apoi mă întorc şi te ascult cu toată atenţia mai departe. Camera mea e gata, Mills, nu-i aşa? întrebă el valetul care se învârtea stânjenit prin holul de la intrare.

— Da, domnule, şi aveţi nişte scrisori: le-am pus pe toate pe masa de scris din camera unde vă îmbrăcaţi.

Intrând în mica anticameră destinată să fie budoar, pe care el însă n-o folosea decât când se odihnea sau

își făcea corespondența, Arthur își aruncă ochii pe masa de scris și văzu un vraf de scrisori și niște pachete; dar ca orice om după o lungă și neîntreruptă călătorie, se simțea murdar și plin de praf și dorea să se spele și să pună puțină rânduială în ținuta sa, înainte de a se apuca să le deschidă. Pym îl aștepta, pregătindu-i cele necesare; curând, prospăt și refăcut, gata parcă să înceapă o nouă zi, se întoarse în cameră ca să citească scrisorile. Razele orizontale ale soarelui de după-amiază, coborând spre asfințit, băteau direct în geam și-și revărsau dulcea lor căldură asupra lui Arthur, care ședea în fotoliul de catifea, bucurându-se de acea stare de bine, tihnită, de care poate am avut și noi parte — tu cititorule, și eu — în vreo după-amiază însorită a tinereților noastre când, plini de sănătate, vedeam viața așternută înaintea noastră; și un șir de zile febrile, nesfârșite, ca o câmpie frumoasă pe care n-are rost să te grăbești s-o străbați, fiindcă-i a ta și numai a ta.

Scrisoarea de deasupra teancului era pusă cu fața în sus: Arthur recunoscu numaidecât scrisul lui Mr. Irwine; sub adresă erau adăugate următoarele cuvinte: „De înmânat la sosire". Nimic nu i s-ar fi părut mai firesc ca o scrisoare de la pastor: probabil că voia să-i aducă ceva la cunoștință înainte de a se întâlni. În împrejurări ca acestea, era cât se poate de natural ca Mr. Irwine să aibă ceva urgent să-i comunice. Arthur rupse pecetea, bucurându-se că, în curând, avea să-l revadă pe autorul epistolei:

„Îți trimit această scrisoare ca s-o găsești la sosire, întrucât s-ar putea ca eu să fiu atunci la Stoniton, unde mă cheamă datoria cea ma dureroasă din câte mi-a fost dat să îndeplinesc și este bine să afli fără întârziere cele ce am să-ți spun.

Nu vreau să adaug nici un cuvânt de dojană tocmai acum când va trebui să dai socoteală: orice cuvânt ar părea slab și fără de noimă pe lângă cele ce voi folosi ca să-ți povestesc faptele, așa cum s-au petrecut.

Hetty Sorrel este la închisoare și va fi judecată vineri, pentru crima de pruncucidere..."

Arthur nu citi mai departe. Sări în picioare, rămase un minut nemișcat, puternic cutremurat din cap până în picioare, ca și cum viața ar fi fost pe cale să-i părăsească trupul odată cu hohotul ce-i ieși din gâtlej; apoi, ieși în goană, cu scrisoarea în mână, se năpusti pe coridor și cobori scările. Mills era tot în hol, dar Arthur trecu pe lângă el fără să-l vadă, fugărit parcă din urmă, deschise ușa, și o luă la fugă, pe pietrișul din curte. Valetul porni după el, grăbind cât îi îngăduiau bătrânele-i picioare; bănuia încotro pornise boierul cel tânăr.

Când Mills ajunse la grajd, rândașii puneau șaua pe cal în timp ce Arthur se străduia să citească restul scrisorii. Când i se aduse calul, o îndesă în buzunar și abia atunci văzu chipul îngrijorat al lui Mills.

— Spune-le că am plecat... am plecat la Stoniton, îi strigă el, cu vocea sugrumată, apoi sări în șa și porni în galop.

CAPITOLUL 45

ÎN TEMNIȚĂ

În seara aceea, cam spre asfințit, un domn în vârstă ședea cu spatele rezemat de poarta mică a închisorii din Stoniton, vorbind cu preotul care tocmai pleca. Rămas singur, domnul cel bătrân stătu locului, mângâindu-și meditativ bărbia, cu ochii ațintiți pe caldarâm, când deodată auzi o voce limpede și melodioasă de femeie:

— Îmi dați, vă rog, voie să intru în închisoare?

Întoarse capul și câteva clipe privi nedumerit pe cea care vorbise, fără să-i răspundă.

— Te-am mai văzut eu pe dumneata, spuse bătrânul într-un târziu. Mai ții minte predica pe care ai ținut-o pe pajiștea de la Hayslope, în comitatul Loamshire?

— Firește domnule. Iar dumneavoastră sunteți călărețul care s-a oprit și a ascultat fără să descalece, nu-i așa?

— Ba da. Ce treabă te-aduce aici?

— Vreau s-o văd pe Hetty Sorrrel, fata aceea care a fost condamnată la moarte şi să stau lângă ea dacă mi se dă voie. Aveţi cumva puterea să puneţi o vorbă bună?

— Da; sunt magistrat şi pot să obţin învoirea. O cunoşti pe criminală — pe Hetty Sorrel?

— Da, suntem rude; mătuşa mea este căsătorită cu unchiul ei, Martin Poyser. Dar eram plecată la Leeds şi n-am aflat de nenorocirea asta la timp ca să pot veni mai din vreme. Domnule, vă implor în numele Tatălui nostru din ceruri, daţi-mi voie să intru şi să stau cu ea.

— Cum de-ai aflat că e condamnată la moarte, dacă abia ai venit de la Leeds?

— L-am auzit pe unchiul meu, după proces. Acum s-a dus şi el acasă, aşa că sărmana păcătoasă nu mai are pe nimeni alături. Vă rog din adâncul inimii, îngăduiţi-mi să stau cu ea!

— Ai curajul să rămâi peste noapte în închisoare? Deţinuta-i înrăită şi abia de-ţi răspunde când îi vorbeşti.

— Vai, domnule! Poate că s-o-ndura Dumnezeu de ea să-şi descarce inima. Să nu mai zăbovim.

— Fie, vino cu mine, ştiu că ai o cheie cu care te pricepi să descui lăcatele inimilor, spuse domnul cel bătrân, sunând la poarta care i se deschise.

Când pătrunse în curtea închisorii, Dinah îşi scoase boneta şi şalul — cum obişnuia când predica, se ruga sau se aşeza la căpătâiul bolnavilor; şi, când intrară în camera temnicerului, le aşeză pe un scaun. Nu se simţea în purtarea ei nici urmă de nelinişte ci, dimpotrivă, era calmă şi chiar când vorbea părea că se roagă şi că sufletul ei găsise un reazem de nimeni ştiut.

După ce vorbi cu temnicerul, magistratul i se adresă iar lui Dinah:

— Gardianul te conduce în celula deţinutei şi, dacă doreşti, te lasă să stai toată noaptea; dar să nu-i ceri să-ţi aprindă lumina, că nu-i îngăduie regulamentul. Eu sunt colonelul Townley; dacă pot să-ţi fiu de folos cu ceva, temnicerul îţi poate spune adresa mea şi vino la mine. Mă interesează această Hetty Sorrel, din pricina flăcăului ăstuia de treabă. Adam

Bede: l-am văzut din întâmplare la Hayslope, în seara când ai predicat dumneata, şi l-am recunoscut astăzi, la proces, deşi, arăta foarte rău.

— Ah, domnule, nu cumva îmi puteţi spune ceva despre el? Ştiţi unde locuieşte? Căci unchiul meu era prea zdrobit ca să-şi amintească.

— Stă prin apropiere. Mi-a vorbit de el Mr. Irwine. Locuieşte deasupra unui atelier de tinichigerie, pe strada din dreapta, cum mergi spre închisoare. Şade cu un învăţător bătrân. Şi acum, noapte bună; îţi doresc să duci la bun sfârşit ce ţi-ai pus în minte.

— Rămas bun, domnule. Vă sunt recunoscătoare.

În timp ce Dinah, însoţită de temnicer, traversa curtea, zidurile închisorii se ridicau în lumina solemnă a serii mai înalte parcă decât ziua, iar chipul palid de sub scufie, profilat pe acest fundal mohorât, semăna mai mult ca oricând cu o floare. Gardianul o privi cu coada ochiului, dar nu deschise gura; parcă simţea că vocea lui groasă ar fi distonat în atmosfera de acum. Ajungând pe culoarul întunecos ce ducea spre celula lui Hetty, aprinse un felinar şi spuse, cât putu mai politicos:

— Acuşi se face beznă-n celulă, da' dacă vrei, mai pot zăvobi puţintel cu felinaru' meu.

— Nu, prietene, îţi mulţumesc. Vreau să intru singură în celulă.

— Cum poftesti, ripostă el, răsucind în broască cheia de fier neşlefuit şi deschizând uşa cât să treacă Dinah.

Câteva raze ale felinarului măturară colţul opus al celulei, unde, pe o saltea de paie, şedea ghemuită Hetty cu capul pe genunchi. Părea că doarme, deşi zgomotul cheii în broască ar fi trebuit s-o trezească.

Uşa se închise din nou şi în celulă rămase doar lumina cerului de seară, atât cât pătrundea prin ferestruica zăbrelită din partea de sus a peretelui — de-ajuns pentru a deslusi chipul unui om. Câteva clipe, Dinah stătu ţintuită locului neîndrăznind nici să vorbească — de teamă să n-o scoale pe Hetty dacă cumva dormea; — privi doar plină de compătimire spre fata care nu dădea nici un semn de viaţă. În cele din urmă, îi rosti numele în şoaptă:

— Hetty!

Fata tresări ușor, atât de ușor de parcă s-ar fi curentat atingând un fir abia încărcat cu electricitate, dar nu-și ridică fruntea de pe genunchi. Dinah îi repetă numele, de astă dată puțin mai tare, din pricina emoției greu de stăpânit:

— Hetty... sunt eu, Dinah!

Hetty tresări iar și, fără să-și descopere fața, înălță puțin capul, ca și cum ar fi vrut să audă mai bine.

— Hetty... sunt eu Dinah, am venit la tine!

După încă o clipă, Hetty îndrăzni să ridice încet capul de pe genunchi și s-o privească pe Dinah. Chipurile palide ale celor două fete erau față în față: — pe unul se întipărise o expresie de cumplită și încrâncenată disperare, pe celălalt se citea tristețe și nesfârșită dragoste. Dinah își desfăcu brațele și le întinse spre Hetty:

— Nu mă recunoști, Hetty? Nu-ți mai aduci aminte de Dinah? Credeai c-am să te părăsesc în nenorocire?

Hetty nu-și dezlipi ochii de pe fața lui Dinah, cercetând-o mai întâi ca un animal speriat care n-are curajul să se apropie.

— Am venit să-ți fiu alături, Hetty — n-am să te părăsesc — am să stau cu tine... am să-ți fiu ca o soră... până în ultima clipă.

Încet, în vreme ce Dinah vorbea, Hetty se sculă în picioare, făcu un pas înainte și căzu în brațele predicatoarei.

Rămaseră așa multă vreme, căci nici una nu voia să se desfacă din îmbrățișare. Fără a-și da seama ce face, Hetty se agăța de singura ființă care-i ieșise în cale în timp ce se scufunda neputincioasă în adâncurile unor ape negre; iar Dinah se bucura din toată inima de acest semn din partea bietei fete pierdute că-i primea dragostea. Lumina scădea pe nesimțite și, când în cele din urmă se așezară alături, pe salteaua de paie, fețele lor nu se mai deslușeau.

Nici una nu rostise încă nici un cuvânt. Dinah aștepta sperând ca Hetty să înceapă singură să-și descarce sufletul; fata însă continua să fie închisă în surda ei disperare, strângând doar mâna care-i ținea

mâna şi lipindu-şi obrazul de obrazul lui Dinah. Avea nevoie de apropierea unei făpturi omeneşti, dar luneca mai departe în adâncul apelor negre.

Dinah se întrebă dacă Hetty ştia cine era lângă ea. S-ar fi putut ca frica şi durerea s-o fi scos din minţi. Dinah nu-şi dădu seama cât şezură ele aşa, dar întunericul crescuse şi nu se mai vedea decât o slabă urmă de lumină, pe peretele din faţă; restul era înecat în beznă. Un îndemn lăuntric o făcu să încerce să afle dacă Hetty era conştientă de cele ce i se întâmplaseră.

— Hetty, o întrebă ea blândă, ştii cine şade lângă tine?

— Da, şopti Hetty, e Dinah.

— Îţi aminteşti de zilele petrecute împreună la ferma Hall şi de noaptea aceea când ţi-am spus că te poţi bizui pe mine la nevoie ca pe-un prieten de nădejde?

— Da, răspunse Hetty, adăugând după o clipă: Da' n-ai cum îmi fi de ajutor, n-ai cum îi face să-mi schimbe osânda. Luni mă spânzură — şi azi e vineri.

Rostind ultimele cuvinte, Hetty se cutremură strângându-se şi mai tare lângă Dinah.

— Nu, Hetty, de astă osândă n-am cum te scăpa. Da' nu ţi-i mai uşoară suferinţa când ai pe cineva alături, căruia îi sângerează inima pentru tine, căruia îi poţi vorbi şi îi poţi spune ce-i în sufletul tău?... Aşa-i, Hetty; bizuie-te pe mine: bucură-te că sunt cu tine.

— Da' n-ai să mă laşi, Dinah? Ai să rămâi cu mine?

— Nu, Hetty, n-am să te las. Am să rămân cu tine până la urmă... Da' ştii, Hetty, c-aici în celulă mai este cineva care ţi-i foarte aproape.

— Cine? se înspăimântă Hetty.

— Cineva care a fost alături de tine în toate ceasurile de păcat şi suferinţă, care ţi-a cunoscut fiecare gând, a văzut încotro te purtau paşii, unde te culcai şi te trezeai, şi toate faptele pe care ai încercat să le ascunzi.

— Vai, Dinah, chiar nu mai poate face nimeni nimic pentru mine? Chiar o să mă spânzure?... De mi-ar lăsa viaţa nu m-aş chinui atât!

— Biata mea Hetty, ți-e groază de moarte. Știu că e groaznică. Dar dacă ai ști că ai un prieten să-ți poarte de grijă după moarte — pe lumea cealaltă —, un prieten care să te iubească mai mult decât mine, nu-i așa că nu ți-ar veni atât de greu să înfrunți moartea?

— Da' ce știu despre el? întrebă Hetty cu amărăciune.

— Pentru că, ascunzând adevărul, nu-i îngădui să pătrundă în sufletul tău. Hetty, tu crezi în dragostea și mila mea; dar dacă nu-mi îngădui să mă apropii, dacă nu mă priveai și nu-mi vorbeai, n-aveam cum te ajuta: n-aveam cum să-ți spun că mi-e milă de tine. Nu-l ține pe Dumnezeu departe, agățându-te de păcat... Un singur păcat dacă ai pe suflet, draga mea Hetty, îți va aduce suferință. Păcatul este cel ce aduce spaimă, întunerec și deznădejde — de cum ne lepădăm de păcat, lumina și binecuvântarea se revarsă asupra noastră. Leapădă-te de păcat, Hetty: mărturisește-ți greșeala — păcatul cu care te-ai făcut vinovată. Să îngenunchem acum împreună.

Hetty se luă după Dinah și căzu în genunchi. Se țineau în continuare de mână, tăcând.

— Dinah... ajută-mă!... Nu pot simți ca tine... Mi-e inima împietrită!

Cu mâna lui Hetty încleștată într-a sa, Dinah se rugă cu o voce în care îi vibra tot sufletul.

— Dinah! hohoti Hetty, aruncându-se de gâtul lui Dinah — am să spun tot... am să mărturisesc... nu mai ascund nimic...

Dar o înecară hohotele și lacrimile. Dinah o ajută cu blândețe să se ridice din genunchi și să se așeze pe salteaua de paie, apoi se așeză și ea alături. Trecu multă vreme până ce Hetty își potoli spasmele care-i sugrumau gâtlejul; dar și după aceea fetele rămaseră tăcute ținându-se de mână în întuneric. În cele din urmă, Hetty șopti:

— Sunt vinovată, Dinah... L-am lăsat în pădure... pruncul meu... plângea... l-am auzit cum plângea... m-am depărtat și tot îl auzeam... toată noaptea l-am auzit... de aceea m-am întors, fiin'că plângea.

Se opri, apoi începu din nou să vorbească, mai repede și mai tare:

— Gândeam că poate n-o să moară... c-o să-l găsească cineva... Nu l-am omorât — nu l-am omorât cu mâna mea. L-am pus, acolo, pe pământ și l-am acoperit și, când m-am întors, nu mai era... L-am lăsat acolo fiindcă eram tare nenorocită, Dinah... Nu știam încotro s-o apuc... mai întâi am vrut să mă omor, da' n-am putut. Am încercat să m-arunc în iaz, da' n-am putut. M-am dus la Windsor — am fugit de-acasă — știai? M-am dus să-l caut, să m-ocrotească; da' el era plecat; nu știam ce să mă fac.. Acasă nu-ndrăzneam să mă-ntorc, mi-era peste poate. Cum să mai dau ochii cu cei de-acasă, când mă făceam de ocară? Mi-a dat prin minte să merg la tine, că știam că tu n-ai să-mi întorci spatele, nici n-ai să mă ocărăști: gândeam că ție am să-ți pot spune tot. Da' pe urmă tot aflau și ăilalți, și-mi era rușine. Cu gândul la tine, am nimerit la Stoniton; da' mi-era atât de teamă c-o să am de umblat pân-am s-ajung o cerșetoare, săracă lipită pământului; și-atunci mai că-mi venea să mă-ntorc la fermă că alta nu știam ce să fac. Vai, Dinah, groaznic a fost!... Ce nenorocire pe capu' meu!... Mai bine nu mă născteam pe lumea asta! Să nu mai văd în viața mea ogoare-nverzite, că tare le-am urât cât am rătăcit!

Hetty se opri din nou — copleșită de suferința prin care trecuse și pe care nu știa s-o exprime în cuvinte.

— Și pe-urmă am ajuns la Stoniton și-n noaptea ceia m-a apucat frica, pentru că prea eram aproape de casă! Și pe-urmă, când nici nu m-așteptam, s-a născut copilu'; și-atunci mi-a dat prin minte să scap de el și să mă-ntorc acasă... Mi-a trecut prin minte așa, cum stam în pat, și pe urmă gându' nu mi-a mai dat pace... Mi-era așa dor de casă!... Mă lua groaza să mă știu singură și mi-era frică să n-ajung să-ntind mâna. Asta m-a făcut să prind putere să mă ridic din pat și să mă-mbrac... Trebuia să mă scap de copil altfel nu se putea — așa mi se părea... da' nu știam cum... gândeam c-o să găsesc un iaz, ca ăl de la capătu' câmpului, în care am vrut să mă-nec eu noaptea. Când a plecat femeia și-am rămas singură eram în stare de-orice... N-aveam decât un gând: să scap de copil

şi să mă-ntorc acasă fără să sufiu-o vorbă de ce-am fugit. Mi-am pus scufia şi şalul şi-am ieşit în stradă, pe-ntuneric, cu pruncu' sub pelerină; am mers repede, pân-am nimerit pe-o stradă depărtată unde era un han, acolo am băut ceva cald şi-am luat nişte pâine. Şi iar am mers, şi-am mers, c-abia simţeam pământu' sub picioare; pe-urmă s-a luminat puţin când a ieşit luna — vai, Dinah, ce m-am speriat când s-a uitat la mine, de sus, de după un nor! Am ieşit din şosea şi-am luat-o peste câmp, că mi-era teamă să nu mă-ntâlnesc cu careva în lumina lunii. Am ajuns lâng-o căpiţă de fân, unde m-am oprit să mă culc, că mi-am zis c-o să-mi ţie de cald toată noaptea. Am găsit o scobitură, unde mi-am făcut culcuş; m-am culcat şi simţeam căldura copilului, lipit de mine; cine ştie cât oi fi dormit eu aşa şi când m-am trezit se crăpase de ziuă, da' nu se luminase chiar de tot şi pruncu' plângea. Am văzut mai încolo o pădure... mi-am zis că-n pădure oi găsi vreo groapă ori vreun laz... şi cum era aşa devreme mă gândeam c-apuc s-ascund copilu' şi să fac o bună bucată de drum până s-or scula oamenii. Ş-apoi să pornesc spre casă — c-or fi ele care pe şosea să mă ducă acasă — şi să spun la toţi c-am vrut să intru la stăpân, da' n-am găsit loc. Mi-era aşa de dor de acasă, Dinah, aveam atâta nevoie de-un adăpost! Nu ştiu dacă simţeam ceva pentru copil — cred că-l uram — era ca un pietroi atârnat de gâtu' meu, da' când plângea, se rupea inima din mine şi nu-ndrăzneam să mă uit la mânuţele lui şi la căpşoru' lui. Am intrat în pădure şi-am cutreierat în lung şi-n lat, da' o apă n-am găsit.

Hetty începu iar să tremure. Tăcu câteva clipe, apoi reluă în şoaptă:

— Am ajuns într-un loc unde erau adunate aşchii şi smocuri de iarbă şi m-am aşezat pe-un ciot de copac, să socotesc ce să fac. Când deodat-am văzut o scorbură sub un alun, ca o groapă mică de mormânt. Ş-atunci ca fulgeru' mi-a trecut prin minte să-l vâr acolo şi să-l acopăr cu aşchii şi iarbă. C-altfel nu eram în stare să-l ucid cu mâna mea. Şi-ntr-o clipă, aşa am făcut; să-l fi auzit, Dinah, cum mai plângea — mi-a fost peste poate să-l acopăr de tot, gândeam c-o trece careva pe-acolo şi l-o lua, ş-aşa n-o să

moară. Am ieşit cât am putut de iute din pădure, da' mă urmărea plânsu' lui; şi când am ieşit în câmp, parcă mă pironea ceva-n loc — vroiam să merg mai departe, da' nu eram în stare să mă urnesc. Şi m am aşezat cu spatele rezemat de căpiţa de fân, să pândesc de nu trece nimeni: eram flămândă tare şi n-aveam decât un codru de pâine; da' nu mă puteam clinti. Am şezut aşa vreme lungă — ceasuri-n şir — pân' ce-a venit omu' ăla, în salopetă, care-atâta s-a uitat la mine că m-am speriat şi-am luat-o la picior. Îmi ziceam că merge-n pădure şi poate-o găsi copilu'. Şi-am mers, pân' am ajuns în sat, departe, departe de pădure, abia mă mai ţineau picioarele, mi-era rău şi mi-era foame. Am mâncat ceva şi mi-am cumpărat o pâine. Da' să rămân, mi-era frică. Auzeam întruna plânsu' copilului şi mi se părea că şi-ăilalţi l-aud — şi iar am mers, ş-am tot mers. Da' eram frântă şi se-ntuneca. Pân' la urmă, am dat peste-o şură la marginea drumului — şi nu era nici o casă pe-aproape, aşa ca şura din Abbot's Close; m-am gândit să intru înăuntru şi să m-ascund în fân, că n-o să vie nimeni. Am intrat ş-am văzut că era jumătate plină cu paie ş-am găsit nişte fân. Mi-am făcut culcuş, tocma-n fund, unde să nu mă găsească nimeni. Şi eram aşa de frântă şi sleită, c-am adormit... Da'ntr-una mă trezea plânsu' pruncului; mi se părea că omu' ăla care mă speriase cu căutătura lui mă găsise şi mă înşfăca. Da tot trebuie c-am dormit destul de mult fără să-mi dau seama, c-atunci când m-am sculat şi-am ieşit din şură, nu ştiam dacă-i noapte ori zi. Da' era dimineaţa, că se lumina din ce în ce; şi-am făcut calea întoarsă. Altfel nu s-a putut Dinah; m-a-ntors plânsu' copilului: cu toate că eram moartă de frică. Gândeam că omu' ăla-n salopetă o să mă vadă şi-o să ştie că eu am lăsat copilu' acolo. Da' altfel nu s-a putut, ş-am făcut cale-ntoarsă: de casă uitasem — parcă-mi pierise mintea. 'Naintea ochilor n-aveam decât groapa unde-am vârât copilu'... o văd şi-acu'. Vai, Dinah! crezi oare c-am s-o văd mereu înaintea ochilor?

Hetty se agăţă iar de Dinah tremurând din tot trupul. Trecu mult timp, până ce reluă povestirea.

— N-am întâlnit ţipenie de om, că era dis-de-dimineaţă şi am ajuns în pădure... ştiam drumu' pân-la

locu'... pân' la groapa de sub alun; și auzeam plânsu' acela la fiece pas... credeam că trăiește... nu mai știu de eram speriată ori bucuroasă... nu mai știu ce era-n inima mea. Știu atât că eram în pădure și auzeam plânsu'. Pe-urmă am văzut că pruncu' nu mai era. Și doar când l-am lăsat, mi-ar fi părut bine să-l găsească cineva și să-l scape de la moarte; da' când am văzut că nu mai e, am înghețat de spaimă. Nici să mă mai mișc n-am putut așa de vlăguită eram. N-avea rost să fug, că-mi închipuiam c-ajunge să mă vadă careva, și să mă bănuiască de omorul copilului. Inima mi s-a făcut stană de piatră: nu mai doream nimic, și nici n-am încercat să scap; îmi părea rău că de acolo n-am să mă mai pot urni și că nimic n-o să se schimbe niciodată. Da' au venit și m-au luat.

Hetty tăcu, cutremurându-se iar, căci tot mai avea ceva de spus. Dinah aștepta, simțindu-și inima plină de durere; dacă ar fi încercat să vorbească lacrimile ar fi luat-o înaintea cuvintelor. În cele din urmă, Hetty izbucni în hohot:

— Ce crezi, Dinah, acu', c-am spus totu', s-o-ndura oare Dumnezeu să ia plânsu' și groapa din pădure?

— Să ne rugăm, sărmană ființă păcătoasă: să îngenunchem și să ne rugăm lui Dumnezeu cel milostiv.

CAPITOLUL 46

CEASURI DE AȘTEPTARE ÎNCORDATĂ

Duminică dimineață, când clopotele bisericilor din Stoniton băteau de slujbă, Bartle Massey se înapoie în camera lui Adam după o scurtă absență, și spuse:

— Adam, a venit cineva care vrea să te vadă.

Adam ședea cu spatele la ușă, dar se ridică numaidecât în picioare și se întoarse, cu obrajii ca focul și privirea nerăbdătoare. Era și mai tras la față ca atunci când l-am întâlnit ultima oară, însă cum era duminică se spălase și se bărbierise.

— Ai cumva vești noi? întrebă el.

— Liniștește-te, băiete, liniștește-te. Nu-i ce-ți închipui tu: a venit predicatoarea cea tânără de la închisoare. E jos, la scară, și întreabă dacă n-ai nimic

împotrivă să urce, că dorește să-ți spună ceva despre biata noastră osândită; da' zice că nu intră fără îngăduința ta. S-a gândit că poate ieși tu să stai de vorbă cu ea. De obicei, predicatoarele nu-s chiar așa de sfioase, mormăi Bartle, ca pentru sine însuși.

— Spune-i să urce!

Când intră Dinah în cameră, Adam stătea în picioare, cu fața spre ușă; ridicând asupra lui privirea ei blândă și cenușie, fata își dădu imediat seama cât se schimbase de când îl văzuse prima oară acasă la Lisbeth. Îi întinse mâna și-i spuse cu vocea ei limpede, care tremura puțin:

— Bucură-te, Adam Bede: Dumnezeu s-a îndurat de ea.

— Fii binecuvântată că te-ai dus la dânsa. Mr. Massey mi-a dat de știre ieri c-ai venit.

Cum deocamdată nici unul din ei nu mai putea vorbi, rămaseră tăcuți, față în față; chiar și Bartle Massey care, cu ochelarii pe nas, cerceta chipul lui Dinah, rămase nemișcat. El fu cel dintâi care se dezmetici, oferi fetei un scaun, iar el se așeză ca de obicei pe pat:

— Ia loc, ia loc!

— Mulțumesc, prietene, dar nu șed, trebuie să mă întorc cât mai grabnic la închisoare — Hetty m-a rugat să nu lipsesc mult. Am venit, Adam Bede, să te rog să vii s-o vezi pe sărmana noastră păcătoasă și să-ți iei rămas bun de la ea. Dorește să-ți ceară iertare și e mai bine să vii astă-seară decât mâine, în zori, când o să fie prea puțin timp.

Cum stătea în picioare, Adam începu să tremure, apoi căzu pe scaun.

— Nu se poate s-o... bolborosi el. Așa ceva nu se poate — sigur o s-o grațieze. Mr. Irwine zice că mai sunt speranțe: mi-a spus că încă mai sunt speranțe.

— Tare m-aș bucura să fie așa! răspunse Dinah cu ochii plini de lacrimi. Ce groaznică e graba asta de a-i curma viața fără a-i lăsa sufletului răgaz! Dar orice s-ar întâmpla, nu mă îndoiesc că vei veni ca ea să poată rosti vorbele care-i stau pe inimă. Cu toate că bietul ei suflet n-a ieșit încă din întuneric și prea puțin pricepe ceea ce se întâmplă dincolo de lumea pământeană, căința l-a înmuiat: Hetty mi

s-a spovedit. Şi-a alungat trufia cerându-mi s-o ajut şi s-o îndrumez. De aceea am încredere în ea; căci nu pot să nu recunosc că fraţii mei întru credinţă greşesc uneori măsurând milostivirea Domnului după cugetul păcătosului. Hety are să-mi dea o scrisoare pentru cei de la ferma Hall ca să le-o duc după ce ea n-are să mai fie; iar când i-am spus că eşti aici, mi-a zis: „Aş voi să-mi iau rămas bun de la Adam şi să-i cer iertare". Ai să vii, nu-i aşa, Adam ? poate vii chiar acum, mă-nsoţeşti la închisoare.

— Nu pot! gemu Adam. Nu pot să-mi iau rămas bun cât mai sunt speranţe. Ascult şi iar ascult — da' nu pot să înţeleg. Cum să moară de asemenea moarte ruşinoasă? Nu mă pot obişnui cu gându' ăsta pentru nimic în lume.

Se ridică de pe scaun, privi afară, pe fereastră, în timp ce Dinah şedea răbdătoare şi plină de compătimire. Câteva minute mai târziu, Adam se întoarse şi murmură:

— Am să vin, Dinah... mâine dimineaţă... dac-o fi să fie. Să ştiu că nu-i scăpare, poate-oi fi mai tare. Spune-i c-o iert; spune-i c-am să vin — în clipa cea din urmă.

— Nu te pot îndemna să faci altfel de cum îţi porunceşte inima, spuse Dinah. Acu' însă trebuie să mă întorc la Hetty, că multă nevoie are de mine, abia de m-a lăsat să plec de lângă ea. Mare minune cum s-a schimbat; înainte nici nu lua în seamă dragostea mea, acum însă nenorocirea i-a îmbunat inima. Te las cu bine, Adam: îndură-se Domnul de tine şi deie-ţi putere.

Dinah întinse mâna şi Adam i-o strânse tăcut. Bartle Massey se ridică să-i deschidă uşa, căci avea clanţa înţepenită, dar până să ajungă el la uşă, Dinah îi spuse încetişor: „Cu bine, prietene", şi dispăru coborând scara, cu pasul ei uşor. Bert îşi scoase ochelarii de pe nas, punându-i în buzunar, şi mormăi:

— Mă rog, dacă pe lumea asta trebuie neapărat să fie femei care aduc numai buclucuri, apoi drept e să fie şi din cele care să te-ajute la greu; aşa ca Dinah — aşa ca ea! Păcat că-i metodistă; da' unde s-a văzut femeie fără-o doagă lipsă?

În noaptea aceea, Adam nu se culcă: prea încordată era așteptarea și zbuciumul lui creștea cu fiece ceas pe măsură ce s-apropia clipa fatală; în ciuda împotrivirii lui Adam, în ciuda făgăduinței că-și va păstra cumpătul, învățătorul stătu cu el de veghe.

— Ce mare lucru dacă n-am să dorm o noapte, argumentă Bartle. O să dorm de-ajuns sub pământ! Lasă-mă să-ți fiu alături în clipe ca astea.

În mica încăpere, noaptea păru lugubră și trecu greu. Din când în când, Adam se ridica și măsura în sus și-n jos spațiul strâmt dintre pereți, apoi se așeza din nou, îngropându-și fața în palme; nu se auzea nici un zgomot, doar tic-tacul ceasornicului pe masă sau căderea vreunui tăciune în soba în care învățătorul avea grijă să nu se stingă focul. Uneori, Adam izbucnea cu vehemență:

— Să fi fost măcar în stare să fac ceva ca s-o scap — să fi putut lua vina asupra mea... da' să șed cu mâinile-n sân, să știu ce se întâmplă și să nu pot face nimic... e peste puterile unui bărbat să rabde... și când mă gândesc cum ar fi fost dacă nu era *el*!... Ah, Doamne! azi e tocmai ziua când trebuia să ne cununăm!

— Da, băiete, spuse Bartle vrând să-l aline, e greu — tare greu. Da' nu uita că atunci când voiai s-o iei de nevastă, altfel de fată o credeai. Nici nu ți-ar fi trecut prin minte că-n așa scurtă vreme putea să se înrăiască atât, ca să facă blestemățiile pe care le-a făcut.

— Știu, știu... Credeam că are inima bună și curată, și că nu-i în stare să umble cu minciuni și înșelăciune. Cum să fi crezut altfel? Dacă nu-i ieșea el în cale, dac-aș fi luat-o de nevastă și aș fi iubit-o și aș fi avut grijă de ea, poate că n-ar fi păcătuit niciodată. La urma urmei, chiar dacă m-aș fi necăjit eu din pricina ei, ar fi fost nimica toată față de nenorocirea asta.

— Cine poate ști, băiete, cine poate ști cum ar fi ieșit și cu căsătoria. Te-a doborât durerea, știu: da' cu trecerea timpului, o să treacă, o să treacă și ea. Așa cum te știu, ai să ridici iarăși capul și ai să fii iarăși cum ai fost odată; de multe ori, tot rău-i spre binele nostru, da' nu aflăm decât mult mai târziu.

— Și ce să fac eu cu binele ăla? strigă Adam dezlănțuit. Răul de-acum tot nu-l schimbă și nici viața ei nu i-o dă îndărăt. M-apucă furia când aud oamenii vor-

bind cum că după ploaie vine vreme bună. Mai bine ar lua seama că răul pe care-l fac n-are leac. Când un om strică viața altuia, n-are nici un drept să se mângâie cu gându' că tot rău'-i spre bine: că dacă i s-o trage cuiva vreun bine, apoi binele ăla nu șterge suferința lui Hetty, nici n-o spală de rușine.

— Bine, băiete, bine, răspunse Bartle cu blândețe în glasu-i ce nu semăna câtuși de puțin cu tonul categoric și neîngăduitor cu care se răstea la cei care-l contraziceau — se prea poate să vorbesc prostii: am îmbătrânit și au trecut ani de când n-am mai avut parte de necazuri mari. Și recunosc că-i ușor să-i sfătuiești pe alții cum să fie răbdători.

— M-am înfierbântat și m-a luat gura pe dinainte, Mr. Massey, spuse Adam cuprins de remușcări. Se cuvine să mă port altfel cu dumneata; da' nu mi-o lua-n nume de rău.

— Fii pe pace, băiete, fii pe pace, nu ți-o iau în nume de rău.

Și astfel se scurse noaptea cea agitată, până ce zori înghețate și lumina zilei aduseră cu ele liniștea înșelătoare premergătoare deznădejdii. Curând, așteptarea avea să ia sfârșit.

— Hai acu' la-nchisoare, Mr. Massey, spuse Adam când acele ceasornicului său arătară ora 6. De-o fi veste nouă, om auzi-o și noi.

Locuitorii orașului se treziseră și ieșiseră în stradă îndreptându-se toți în aceeași direcție. Adam încercă să nu se gândească încotro mergeau trecătorii care i-o luară înainte pe scurta distanță dintre locuința sa și închisoare. Când poarta temniței îl despărți de acei oameni grăbiți, răsuflă ușurat.

Nu; nu sosise nici o veste — nici grațiere — nici comutare a pedepsei.

Adam zăbovi prin curte vreo jumătate de oră, fără să se încumete să-i trimită lui Dinah vorbă că venise. Dar deodată îi ajunse la ureche sunetul unei voci și ceea ce auzi parcă îi sfredeli creierul.

— Căruța pleacă de-aici la șapte jumate.

Trebuia să-și ia rămas bun: nu mai era nimic de așteptat.

Zece minute mai târziu, era la ușa celulei. Dinah îl înștiințase că nu putea să-i lasă în întâmpinare ca

să n-o lase pe Hetty singură; dar că Hetty îl aștepta.

Adam n-o văzu când intră în celulă, căci zbuciumul îi tocise simțurile și întunericul din încăpere i-o ascundea privirilor. După ce ușa se închise în urma lui, rămase câteva clipe înmărmurit scuturat ca de friguri.

Treptat, începu să deslușească câte ceva — mai întâi ochii aceia negri ridicați spre el, dar fără urmă de zâmbet în ei. Doamne, ce triști erau! Ultima oară când li se întâlniseră privirile, atunci la despărțire inima lui era plină de dragoste, fericire și încredere în viitor, iar ochii ei erau ușor înlăcrimați, dar chipul trandafiriu cu gropițe, ca de copil, zâmbea. Acum, chipul părea de marmură; buzele palide, întredeschise, tremurau; gropițele dispăruseră — afară de una, cea care nu dispărea niciodată; și ochii — vai Doamne! ochii aceia care semănau atât de mult cu ai lui Hetty — îi era peste poate să suporte această asemănare. Ochii stinși care căutau la el cu jale erau chiar ochii lui Hetty — Hetty sculată dintre morți, venind către dânsul să-i povestească nenorocirea ei.

Era ghemuită toată lângă Dinah, cu obrazul lipit de-al ei, ca și cum ultimul strop de putere, ultima licărire de speranță și-o trăgea dintr-această apropiere; iar dragostea și compasiunea ce se citeau pe fața lui Dinah erau ca o mărturie concretă a milostivirii divine.

Când ochii lor triști se întâlniră, când Adam și Hetty se uitară unul la celălalt, fata își dădu seama cât de mult se schimbase și el, și se sperie; vedea pentru prima oară un om pe al cărui chip regăsea propria ei schimbare: Adam era o nouă întruchipare a groaznicului trecut și a groaznicului prezent. Cu cât îl privea, cu atât tremura mai tare.

— Vorbește-i, Hetty, o îndemnă Dinah, spune-i ce ai pe inimă.

Hetty se supuse, ca un copil ascultător:

— Adam... tare rău-mi pare... sunt foarte vinovată față de tine... mă ierți?... 'nainte să mor?

— Da, Hetty, te iert: te am iertat de mult, răspunse Adam cu un suspin înăbușit.

Adam se temuse să nu-i plesnească teasta de tumultul dinăuntru când va da cu ochii de Hetty; dar sunetul vocii ei, când rosti cuvintele de căință îi atin-

seară o coardă mai puțin întinsă: avu senzația eliberării de sub o povară insuportabilă și începură să-i curgă lacrimi pe obraz — era prima oară că putea plânge din dimineața când vorbise cu Seth, după ce aflase de nenorocire.

Hetty avu o pornire spre el; îi aducea aminte dragostea cu care fusese înconjurată odinioară. Fără să lase mâna lui Dinah, se duse la Adam și-l întrebă, sfioasă:

— Vrei să mă mai săruți o dată, Adam, așa ticăloasă cum sunt?

Adam îi luă mâna albă și uscată pe care i-o întinsese. Se sărutară amândoi cu solemnitatea cuvenită unei despărțiri pe viață.

— Și lui să-i spui, continuă Hetty ceva mai tare, să-i spui... că n-are altu' cin' să-i spuie... c-am fost după el să-l caut și nu l-am găsit... l-am urât și l-am blestemat... da' Dinah zice că să-l iert... și mă căznesc... altfel nu mă iartă Dumnezeu pe mine.

Se auzi un zgomot dinspre ușa celulei — cheia se răsucea în broască — și când ușa se deschise, Adam desluși câteva chipuri. Prea tulburat pentru ca să le privească, nu-și dădu seama că printre ele era și al lui Mr. Irwine. Începuseră pregătirile de pe urmă și nu mai putea rămâne. În tăcere, i se făcu loc să iasă și Adam se refugie în singurătatea camerei sale, lăsându-l pe Bartle Massey să asiste la execuție.

CAPITOLUL 47

ULTIMUL MOMENT

Mulți aveau să-și amintească acea priveliște mai limpede chiar decât de propriile lor necazuri — priveliștea din dimineața cenușie, când mulțimea de spectatori care așteptau zări căruța cu cele două fete lunecând spre simbolul hâd al morții hotărâte de către oameni.

Tot orașul auzise de Dinah Morris, tânăra metodistă care biruise înverșunarea ucigașei, făcând-o să se spovedească și lumea se înghesuia s-o privească cu tot atâta curozitate ca pe nefericita de Hetty.

Dar Dinah de-abia-i vedea. Hetty însă se agăţase de ea, hohotind.

— Închide ochii, Hetty, o sfătuise Dinah, şi să ne rugăm lui Dumnezeu.

Şi în timp ce căruţa înainta încet prin grămada de privitori, Dinah se rugă în şoaptă, din tot sufletul, cu intensitatea ultimei pledoarii, pentru fiinţa tremurândă strânsă lângă ea care-şi încleşta mâinile în camera ei — căci nu-i mai rămăsese altă dovadă că-n lume ar exista dragoste şi milă.

Dinah nu observă că mulţimea tăcuse — nu ştia nici măcar cât de aproape se afla de eşafod — când, deodată, căruţa se opri, un strigăt asurzitor ce-i răsună în urechi, ca un cor de diavol, o făcu să se crispeze. Ţipătul lui Hetty se pierdu în strigătul adunării şi cele două fete căzură una în braţele celeilalte, cuprinse de aceeaşi spaimă.

Dar nu era un răcnet de ură, nici de cruzime triumfătoare.

Era un strigăt de surprindere, provocat de apariţia neaşteptată a unui călăreţ, care trecea în galop prin mulţime. Calul, deşi înfierbântat şi istovit, răspunde la îndemnurile pintenilor; călăreţul are ochi ca de nebun, şi nu vede decât ceea ce pentru ceilalţi este nevăzut. Priviţi! ce ţine oare în mâna pe care o ridică în sus, ca un semnal?

Prefectul comitatului îl cunoaşte: este Arthur Donnithorne, ţinând în mână greu dobândita graţiere de la moarte

CAPITOLUL 48

O NOUĂ ÎNTÂLNIRE ÎN PĂDURE

În seara zilei următoare, doi bărbaţi, plecaţi din puncte diferite, se îndreptau spre acelaşi loc, atraşi de aceeaşi amintire. Locul era Crângul de lângă Chase: desigur că ştiţi cine erau cei doi bărbaţi.

În dimineaţa aceea avusese loc înmormântarea boierului cel bătrân, apoi se citise testamentul iar acum, profitând de primul răgaz, Arthur ieşise să hoinărească de unul singur, ca să se gândească la viitorul care-l

aștepta acum și la trista hotărâre pe care-o luase.

Adam venise de la Stoniton luni seara și nu se mișcase toată ziua din casă, cu excepția drumului până la ferma Hall, ca să povestească celor de acolo ceea ce Mr. Irwine nu apucase să le spună. Se învoise cu familia Poyser să se mute în aceeași parohie cu ei, oricare ar fi fost ea; căci avea intenția să renunțe la administrarea pădurilor și, de îndată ce va fi posibil, să încheie socotelile cu Jonathan Burge, ca să se instaleze, împreună cu Lisbeth și Seth, în apropierea acestor prieteni de care se simțea legat printr-o suferință comună.

— Eu și Seth găsim cu siguranță de lucru, spuse el. Când ai o meserie la mână, te descurci oriunde; o s-o luăm de la capăt. Maica n-are nimic împotrivă, mi-a și spus, la-napoiere, că nu-i cu supărare să fie îngropată în altă parohie, dacă vreau și socot că mi-e mai bine aiurea. Mare minune cum s-a liniștit de când m-am întors. De parcă tocma' fiin' că nenorocirea-i așa mare s-a potolit ca prin farmec. La toți o să ne fie mai bine pe alte meleaguri; deși-mi pare rău după unii de-i las în urmă. Dar de dumneata și ai dumitale nu vreau în nici un chip să mă despart, Mr. Poyser. Necazu' ne-a făcut de-un neam!

— Așa-i, flăcăule, răspunse Martin. Plecăm să nu mai auzim de numele omului ăstuia. Numa' că nu știu dac-om ajunge destul de departe ca oamenii de pe-acolo să nu afle că-n neamu' nostru sunt de-ăia scăpați de la spânzurătoare și-alungați peste mări. De rușinea asta nu mai scăpăm noi, nici copiii noștri.

Vizita la ferma Hall se lungi și însemnă un efort prea mare pentru Adam ca să mai treacă și pe la alții sau să-și reia lucrul până a doua zi. „Da' de mâine m-apuc iar de treabă, — își spuse — cu vremea poate c-o să am iarăși tragere de inimă; și chiar de n-oi avea, așa se cade, să muncesc".

Era ultima seară pe care o îngăduia durerile sale: nu mai era nimic de așteptat și trebuia să se împace cu inevitabilul. Hotărâse să nu mai dea ochi cu Arthur Donnithorne dacă putea să-l ocolească. Nu mai avea să-i transmită nimic din partea lui Hetty, căci Arthur o văzuse în închisoare; și apoi Adam nu avea destulă încredere în sine: începuse să se teamă de violența

sentimentelor sale. Ceea ce-i spusese Mr. Irwine — să nu uite ce simţise după ce-i trăsese ultimul pumn lui Arthur în Crâng — îi rămăseseră întipărite în minte.

Gândul la Arthur — ca orice gând împreunat cu simţăminte — îi revenea întruna, aducând cu sine imaginea Crângului, al acelui loc unde crengile copacilor se uneau în boltă, unde-i zărise pe cei doi, aplecaţi unul spre celălalt, şi unde fusese cuprins de o furie cumplită.

„Astă seară mă duc să văd Crângul pentru ultima oară, îşi spuse; o să-mi prindă bine; o să-mi aducă aminte ce-am simţit când l-am trântit la pământ. Mi-am dat numaidecât seama că era o nerozie fără rost, încă înainte de-a mă întreba dacă n-a murit!"

Şi aşa se făcu că Arthur şi Adam se îndreptau în acelaşi timp spre acelaşi loc.

Adam se îmbrăcase iar în hainele de lucru — de celelalte fusese bucuros să scape de cum se înapoiase acasă; dacă ar fi purtat pe umăr coşul cu scule, aşa palid şi supt la faţă cum era, ar fi putut trece drept spectrul lui Adam Bede, cel care trecuse prin Crâng, într-o seară de august, cu opt luni în urmă. Dar nu-şi luase sculele şi nu mai avea nici călcătura dârză de altădată, nici privirea ageră de-atunci; mergea cu mâinile vârâte în buzunare şi cu ochii în pământ. Nu mai venise de mult în Crâng. La un moment dat, se opri lângă un fag. Era un copac pe care-l ştia prea bine; era piatra de hotar a tinereţii sale — semnul care-i amintea ziua când pierduse unul din cele mai vechi şi puternice sentimente pe care le avusese. Era sigur că nu se va întoarce niciodată. Şi totuşi, în clipa aceea, o undă de duioşie îi încălzi inima când se gândi la Arthur Donnithorne, la prietenul în care avusese deplină încredere, până ce nimerise, cu opt luni în urmă, sub fagul de aici. Era însă duioşia resimţită la amintirea unui mort: *acel* Arthur încetase să mai existe.

Un zgomot de paşi îl smulse din visare dar fagul se afla la o cotitură a potecii şi Adam nu-l văzu pe cel ce se apropia, decât atunci când tânărului înalt şi zvelt, îmbrăcat în haine de mare doliu, apăru la trei paşi în faţa lui. Tresăriră amândoi şi se priviră în tăcere. În ultimele două săptămâni, Adam se închipuise adesea stând aproape ca acum de Arthur, şi copleşindu-l cu

cuvinte necruțătoare ca vocea remușcărilor, silindu-l să-și ia partea cuvenită din nenorocirea de el pricinuită; și tot adesea își spusese că o astfel de întâlnire era mai bine să n-aibă loc. În închipuire, Arthur îi apăruse mereu ca-n seara aceea din Grâng — roșu la față, ușuratic, bun de gură; dar cel ce se afla acum în fața lui purta stigmatele suferinței. Adam știa ce înseamnă suferința și nu s-ar fi putut, Doamne ferește, atinge de un om lovit. De aceea n-avu a se împotrivi vreunei porniri agresive: tăcerea era mai potrivită acum decât învinuirile. Arthur vorbi primul:

— Adam, îmi pare bine că ne-am întâlnit aici, pentru că doream să te văd. Altfel aveam de gând să te rog mâine să treci pe la mine.

Se opri, dar Adam nu spuse nimic.

— Știu că-ți vine greu să stai de vorbă cu mine, continuă Arthur, e posibil să treacă mulți ani înainte de a ne mai vedea.

— Nici peste ani, domnule, răspunse rece Adam; tocma' despre asta voiam să-ți scriu mâine, că cel mai nimerit ar fi să nu mai avem de-a face unu' cu altu' și s-angajezi pe-altcineva în locu' meu.

Cuvintele lui Adam îl afectară puternic pe Arthur, care trebui să facă un efort pentru a continua discuția.

— Asta e unul din lucrurile despre care țineam să vorbesc cu tine. Nu caut să-ți potolesc mânia și nici nu-ți cer să faci ceva de dragul meu. Doresc numai să te întreb dacă accepți să mă ajuți să îndrept pe cât se poate urmările nefaste ale trecutului, pe care nu-l mai pot îndrepta. Nu mă gândesc la urmările lui asupra mea ci asupra celorlalți. Știu că prea mult nu pot face. Știu că răul cel mare nu-l pot desface; dar ceva tot pot face și tu mă poți ajuta. Ai răbdare să asculți ce vreau să-ți spun?

— Da, domnule, răspunse Adam după o scurtă șovăială. O s-ascult. Dacă te pot ajuta să-ndrepți ceva, te ajut. Mânia nu folosește la nimic. Știu că de ea am tot avut parte.

— Mergem la Schit. Hai cu mine, vorbim mai bine șezând.

Nimeni nu mai trecuse pe la Schit de când fuseseră ei vara trecută, căci Arthur încuiase cheia într-un ser-

tar al biroului său. Când deschiseră ușa, văzură lumânarea arsă în sfeșnic, scaunul pe care șezuse Adam și care nu se clintise din loc, coșul plin cu hârtii mototolite, sub care Arthur își aminti că se afla o băsmăluță trandafirie. Le-ar fi venit foarte greu să pășească în încăpere, chiar dacă gândurile de până atunci n-ar fi fost atât de dureroase.

Se așezară, față în față, ca-n seara de demult și Arthur începu discuția:

— Plec, Adam; m-am hotărât să intru în armată.

Bietul Arthur crezuse că Adam avea să fie afectat, că vestea avea să-l oblige la un gest de simpatie. Dar Adam nu-și descleștă fălcile și chipul său păstră aceeași expresie.

— Uite ce voiam să-ți spun: unul din motivele pentru care plec eu este acela ca nimeni altul să nu plece din Hayslope, să-și lase casa și locurile din pricina mea. Aș face orice, sunt gata de orice sacrificii numai să-i scutesc pe ceilalți de-a mai avea necazuri din cauza greșelii... din cauza celor întâmplate.

Adam luă cu totul altfel cuvintele lui Arthur decât crezuse acesta. Deslușise în ele acea dorință de a despăgubi păgubașul, acea încercare de împăcare a conștiinței pretinzând că răul tot spre bine duce, care-l scoteau din sărite. Nevoia lui Adam de a privi nenorocirea în față era tot atât de imperioasă ca nevoia lui Arthur de a-și întoarce privirea de la ea. Pe deasupra, avea mândria veșnic bănuitoare a săracului în prezența bogatului. Simți trezindu-se vechea lui mânie:

— Prea târziu, domnule! Omu-i bine să fie gata la orice sacrificiu ca să n-apuce pe căi greșite, că după aia cu sacrificii nu desface el ce-i bun făcut. După ce-ai lovit un om de moarte, nu-l lecuiești cu pomeni!

— Pomeni? protestă Arthur, înfierbântându-se. Cum îți închipui că poate fi vorba de pomeni? E vorba de familia Poyser... Mr. Irwine mi-a spus că Martin Poyser și nevastă-sa vor să-și părăsească locul unde au trăit toată viața... ei și părinții lor. Nu înțelegi — că doar Mr. Irwine înțelege — că dacă i-am convinge să-și înfrângă pornirea de a pleca în pribegie, ar fi mult mai bine pentru ei; c-ar rămâne în ținutul ăsta unde au prins rădăcini, printre prietenii și vecinii care-i cunosc de-atâta vreme?

— I-adevărat, ripostă neînduplecat Adam. Dar vezi dumneata, domnule, e greu omului să-şi calce inima n picioare. N-o să-i fie uşor lui Martin Poyser să trăiască printre străini şi să plece de la ferma Hall, unde s-a născut şi a crescut el, şi mai-naintea lui taică-său ; da' nici să rămână n-o să-i fie uşor. Nu văd cum ai putea-o întoarce ca să-i mai fie lui uşor ceva pe lumea asta. Când nenoroceşti un om, domnule, geaba cauţi leac după aia.

Arthur tăcu câteva clipe. În ciuda bunelor sentimente în stăpânirea cărora se afla, comportarea lui Adam îl jignea. Oare nu suferea şi el? Oare nu era şi el nevoit să renunţe la visurile lui cele mai dragi? Se întâmpla întocmai ca în urmă cu opt luni: Adam îl obliga să recunoască şi să se convingă că răul pe care-l făcuse nu mai putea fi îndreptat şi-l înfrunta într-un chip pe care firea sa înflăcărată şi pripită, greu îl suporta. Dar se potoli, la fel cum se potolise Adam, când se întâlniseră faţă în faţă sub fag: mânia nu rezistă la vederea urmelor lăsate de suferinţă pe un chip binecunoscut. Cât dură lupta ce se dete într-însul, Arthur ajunse la concluzia că era drept să rabde multe de la Adam, căci şi acesta răbdase multe de la el ; în vocea lui răzbi totuşi tonul unui băieţaş ofensat, pe când încerca să argumenteze :

— Dar nechibzuinţa sporeşte răul, dacă oamenii dau frâu liber mâniei în loc să se gândească la viitor. Dacă aş rămâne aici, moşier pe moşia mea — adăugă el pledând mai departe cu înfrigurare — dacă puţin mi-ar păsa de faptele mele... de nenorocirea pe care am adus-o pe capul altora, atunci, Adam, ai avea temei să pleci şi să-i îndemni şi pe alţii să plece. Atunci ai avea temei să fii fără cruţare şi să nu ţii seamă că sporeşti răul. Dar când îţi spun că mă duc şi dus rămân ani de zile — când ştii ce-nseamnă asta pentru mine, spulberându-mi toate speranţele mele de viitor — este cu neputinţă ca un om cu scaun la cap, cum eşti tu, să nu vadă că nu mai există nici un motiv ca familia Poyser să-şi părăsească ferma. Să nu-ţi închipui că nu ştiu cât îi costă ruşinea suferită care le-a pătat numele — mi-a spus şi Mr. Irwine ; după părerea lui, ar trebui — şi se poate — să le scoatem din cap că s-au făcut de ocară în ochii vecinilor şi că nu vor mai putea trăi pe moşia

mea ; se poate, dacă ne ajuți — dacă rămâi pe loc și te ocupi mai departe de administrarea pădurilor.

Se opri și reluă peste câteva clipe, stăruind :

— E și-n folosul altora, nu numai al moșierului. Dealtfel, curând poate c-o s-aveți alt moșier mai bun. Dacă mor, moșia trece în stăpânirea vărului meu, Tradgett, care-mi va lua și numele. E un om tare de treabă.

Împotriva voinței, Adam fu mișcat ; nu putea să nu recunoască că vocea de-acum aparținea acelui Arthur cinstit și generos, pe care-l iubise și cu care se mândrise pe vremuri; dar nici amintirile recente nu-i dădeau pace. Deși nu deschisese gura, Arthur citise răspunsul pe fața lui Adam și de aceea își continuă pledoaria, insistând cu mult sârg :

— Dacă stai de vorbă cu Mr. și Mrs. Poyser — după ce discuți cu Mr. Irwine, care vrea numaidecât să te vadă mâine — și dacă împreună încercați să-i convingeți să nu plece... Îmi dau seama, firește, că nu vor să primească nimic venind din partea mea și în ce mă privește nici n-aș îndrăzni să le fac o favoare : dar sunt convins că, rămânând aici, vor avea mai puțin de suferit. Mr. Irwine e de aceeași părere ; moșia urmează să rămână în mâinile lui — a acceptat să se ocupe de ea. Așa că de fapt Martin Poyser n-o să mai aibă nici un stăpân, ci un îndrumător la care ține și pe care-l respectă. La fel ca și tine, Adam ; numai dorința de a-mi răsuci cuțitul în rană și nimic altceva, te-ar putea îndemna să pleci din Hayslope.

După o nouă tăcere, Arthur continuă, cu emoție în glas :

— Eu nu m-aș purta așa cu tine, Adam. Dacă erai tu în locul meu și eu într-al tău, m-aș fi străduit să te ajut să faci cum e mai bine.

Adam se răsuci în scaun și-și coborî privirea în pământ. Arthur vorbi mai departe :

— Pesemne că n-ai săvârșit niciodată o faptă de care apoi să te căiești amarnic ; altfel ai fi mărinimos. Ai înțelege că mie mi-e mai greu decât ți-e ție...

Ridicându-se în timp ce rostea ultimele cuvinte, Arthur se duse la o fereastră și privi afară, întorcând spatele lui Adam și continuând pătimaș :

— Crezi că *eu* n-am iubit-o? N-am văzut-o și eu ieri? Crezi că gândul la ea n-o să mă urmărească cum

te va urmări şi pe tine? Nu-ţi dai seama cu cât ţi-ar fi suferinţa mai grea dacă te-ai şti vinovat?

Urmară câteva minute de tăcere, căci în sufletul lui Adam se dădea o luptă aprigă. Cei cu fire uşuratică, deprinşi cu emoţiile trecătoare, nu vor înţelege cât de uriaşă era împotrivirea lăuntrică pe care trebui s-o biruie, ca să se ridice şi să se apropie de Arthur. Auzind că se ridică, acesta întoarse faţa spre Adam şi îi întâlni privirea tristă, care acum se îmblânzise.

— E drept ce spui: sunt necruţător — aşa mi-i felu'. Nu l-am cruţat nici pe tata, când a greşit. Am fost aspru cu toţi ai mei, numa' cu ea nu. Mi se părea că nimănui nu-i milă de ea — şi suferinţa ei îmi sfâşâia inima. Unchiu' şi mătuşă-sa n-aveau ochi s-o vadă; i-am judecat pentru asprimea lor şi-atunci am hotărât să nu mai fiu aspru cu nimeni, cât oi trăi. Da' se vede că din prea multă milă pentru Hetty, te-am nedreptăţit pe dumneata. Ştiu şi eu ce-nseamnă să te căieşti când e prea târziu: m-am căit c-am fost necruţător cu tata abia după ce m-a părăsit — şi mă căiesc ş-acu, când mă gândesc la el. Nu e îngăduit să fii aspru faţă de cei ce-au greşit şi se căiesc.

Adam rostise aceste cuvinte limpede şi apăsat, ca omul decis să spună tot ce-avea pe suflet, făr-a uita nimic; mai departe însă, vorba-i şovăi:

— Odată, mi-ai cerut să-ţi întind mâna şi n-am vrut... Da' acu', dacă vrei...

Pe dată Arthur îşi puse mâna lui albă în palma lată şi bătătorită a lui Adam care i-o strânse; şi în aceeaşi clipă simţiră amândoi renăscând vechea lor prietenie de pe când erau de-o şchioapă. Şi Arthur nu-şi mai stăpâni nevoia de a mărturisi:

— Dac-aş fi ştiut că o iubeşti, Adam, nu s-ar fi întâmplat nenorocirea asta! Dac-aş fi ştiut mi-ar fi fost mai uşor să mă feresc de păcat. C-am încercat: pentru nimic în lume n-aş fi vrut s-o fac să sufere. Mai târziu, te-am minţit — şi rău am făcut; dar mi se părea că n-aveam încotro şi că nu puteam face altfel. Iar în scrisoare îi scrisesem să-mi dea de ştire dacă are vreun necaz: să nu crezi că n-aş fi făcut tot ce mi-ar fi stat în putinţă. Dar am greşit din capul locului, de aceea şi urmările au fost cumplite! Dumnezeu mi-e martor că mi-aş da viaţa, să pot întoarce timpul înapoi!

Se aşezară, faţă în faţă, şi Adam întrebă, cu un tremur în glas:

— Cum arăta Hetty ieri, când v-aţi despărţit?

— Nu mă întreba, Adam. Îmi vine să înnebunesc când îmi amintesc înfăţişarea ei şi cuvintele pe care mi le-a spus; îmi vine să înnebunesc că n-am izbutit să obţin punerea ei în libertate, că n-am izbutit s-o scap de pedeapsa atât de groaznică a deportării, că ani de zile, de acum încolo, n-am să pot face nimic pentru ea; între timp s-ar putea să moară fără s-apuce să mai aibă parte de o mângâiere.

— Da, domnule — oftă Adam, simţind prima oară cum durerea lui se împletea cu mila faţă de Arthur — când om fi departe unu' de celalt, dumneata şi cu mine o să ne întâlnim adesea în acelaşi gând. Am să mă rog pentru dumneata, să te ajute Dumnezeu, cum mă rog pentru mine.

— Noroc de fata aceea minunată — Dinah Morris o cheamă — vorbi Arthur mai departe, neoprindu-se să priceapă tâlcul vorbelor lui Adam. A făgăduit să stea lângă Hetty, până la plecare; iar biata de Hetty se agăţa de ea, de parcă i-ar da putere. În faţa unei asemenea femei, îmi vine să mă închin; nu ştiu ce m-aş fi făcut, dacă n-ar fi fost ea. Ai s-o vezi când se va întoarce: ieri n-am fost în stare să rostesc nimic din tot ceea ce aş fi vrut să-i spun. Spune-i tu — continuă Arthur grăbit, vrând să-şi ascundă emoţia, şi scoţând din buzunar ceasul lui cu lanţ — spune-i că te-am rugat să i-l dai, ca să-şi amintească de mine... de un om care ori de câte ori, va simţi nevoia de îmbărbătare se va gândi la ea... Ştiu că nu pune preţ pe lucruri de astea — nici pe oricare alt dar. Dar îl poate folosi — şi-am să mă pot bucura ori de câte ori am să mă gândesc că-l foloseşte.

— O să i-l dau, domnule, şi o să-i spun ce mi-aţi spus. Am aflat că, la întoarcere, vine să stea cu cei de la ferma Hall.

— Ai să faci tot ce poţi ca să-i convingi pe soţii Poyser să rămână aici, nu-i aşa, Adam? întrebă Arthur, întorcându-se la subiectul pe care amândoi îl uitaseră în primele momente ale prieteniei lor regăsite. Ai să rămâi şi tu, şi ai să-l ajuţi pe Mr. Irwine să în-

ceapă reparațiile și îmbunătățirile necesare pe moșie, îmi făgăduiești?

— Știi, domnule, încearcă Adam să explice căutând să-și aleagă cuvintele, dumneata nu ții seamă de ceva, tocma' de ceea ce mă împiedică să-ți făgăduiesc. Eu, ca și Poyser — dacă rămân — e pentru că aici mi-i rostu' dar lumea-și poate închipui că de dragu' folosului trec orice cu vederea. Știu c-așa ar gândi Martin Poyser și nevastă-sa, și cam tot așa gândesc și eu. Și de vrei să ții capu' sus, apoi nu-ți dă mâna să te socoată ceilalți că umbli după pricopseală.

— Nimeni care te cunoaște nu te poate învinui de așa ceva, Adam: ăsta nu-i un motiv să te oprească de la o faptă omenoasă. Ș-apoi vor afla toți... voi avea eu grijă să afle că atât tu, cât și familia Poyser, ați rămas la stăruințele mele. Adam, nu mi îngreuna pedeapsa, că și-așa mi-i viața otrăvită.

— Nu vreau să-ți îngreunez pedeapsa, domnule! exclamă Adam, privindu-l pe Arthur cu înțelegere și tristețe. Să mă ferească Dumnezeu de gându' ăsta. Când eram mânios, atuncea da doream să-ți fie pedeapsa cât mai grea, că nu știam cât te chinui și dumneata... O să rămân, domnule, o să muncesc cât m-or ține puterile! Că alta nu mi-a mai rămas să râvnesc, decât să-mi văd de treabă și să încerc, atât cât mi-e îngăduit mie, să fac ca pe bucata asta de pământ pe care trăim să fie viața cât de cât mai bună, pentru ăi de se bucură de viață.

— Atunci, Adam, să ne luăm rămas bun. Stai mâine de vorbă cu Mr. Irwine și sfătuiește-te cu el.

— Pleci degrabă, domnule?

— Cât mai curând cu putință — de îndată ce-mi pun treburile în rânduială. Te las cu bine, Adam. Am să mă gândesc, bucurându-mă să te știu pe moșie.

— Drum bun, domnule! Domnu' să te aibă-n pază!

Își strânseră încă o dată mâinile și Adam plecă de la Schit simțind că, fără ură, durerea era mai suportabilă.

De cum închise ușa în urma lui, Arthur se duse la coșul de hârtii, din care scoase băsmăluța cea trandafirie.

CARTEA A ŞASEA

CAPITOLUL 49

LA FERMA HALL

PRIMELE RAZE ALE SOARELUI de după-amiază din toamna anului 1801 — cu mai bine de optsprezece luni după despărţirea dintre Arthur şi Adam la Schit — cădeau peste curtea fermei Hall iar dulăul era cuprins de o frenetică agitaţie; era tocmai ceasul când vacile erau mânate în ogradă, pentru mulsul de după masă. Nu era de mirare că răbdătoarele animale dădeau buzna care încotro, nimerind tocmai unde nu le era locul, căci lătrăturile câinelui se amestecau cu alte zgomote mai îndepărtate — cum ar fi plesniturile răsunătoare de bici ale căruţaşului, mugetele sale de fiară şi uruitul de tunet al căruţei ieşind pe poartă, după ce-şi descărcase încărcătura ei de aur — pe care aceste reprezentante sfielnice ale sexului slab le puneau pe seama propriilor lor mişcări.

Mulsul vacilor era un spectacol la care Mrs. Poyser asista cu mare plăcere; de obicei, la ora aceasta, când era vreme bună, stătea în pragul casei, cu andrelele în mână, şi contempla în tihnă priveliştea vădind semne de nelinişte doar când venea rândul vacii celei galbene, cam nărăvaşă din fire, care odată dăduse cu copita într-o găleată plină cu lapte, drept care acum, înainte de muls, suporta pedeapsa cuvenită de legare a picioarelor dinapoi.

Astăzi, însă, Mrs. Poyser urmărea mai puţin atentă sosirea vacilor, fiind în toiul unei înfocate discuţii cu Dinah care tighelea gulerele de la cămaşă al lui Mr. Poyser, reînnodând răbdătoare pentru a treia oară aţa, din cauza lui Totty, care o tot trăgea de braţ ca să admire „Copilaşul" — o păpuşă mare de lemn, fără picioare şi cu o fustă lungă; instalată pe un scăunaş lângă

Dinah, Totty mângâia cu pasiune creștetul pleșuv al păpușii, lipindu-l mereu de obrăjorul ei bucălat. Fetița, care crescuse cu mai bine de doi ani de când ați întâlnit-o prima oară, purta o rochie neagră și un șorțuleț. Mrs. Poyser era de asemenea îmbrăcată în negru, ceea ce scotea în evidență asemănarea dintre ea și Dinah. Altfel prea puțin se schimbaseră la înfățișare vechii noștri prieteni iar încăperea mare și confortabilă, cu strălucirile de cositor și stejar lustruit, rămăsese și ea aceeași.

— Zău, Dinah, că n-am pomenit făptură mai îndărătnică decât tine — îi reproșa Mrs. Poyser fetei — când îți intră ceva-n cap, pas de te mai clintește careva, că prinde rădăcini de copac bătrân. Zi tu ce-i vrea, dar asta nu-i credință-n Dumnezeu. Că ce alt tâlc are predica de pe munte, aia de-o citești tu întruna băieților, decât că se cade să facem voia altora? Că dac-ar fi să-ți ceară careva ceva nechibzuit — de-o pildă, să-ți scoți pelerina și să le-o dăruiești sau să-i lași să te pălmuiască — gata ești să le faci voia: da' când te-nvață omu' de bine, te-mpotrivești ca un catâr.

— Nu, mătușă, zâmbi Dinah, văzându-și mai departe de cusut. Fac orice-mi ceri dumneata, dacă nu socot că-i cu păcat.

— Cu păcat! Mă scoți din sărite când te-aud! Unde-i păcatu', rogu-te să-mi spui, să stai lângă ai tăi, care bucuroși te țin în casă și-ți dau tot ce-ți trebuie, chiar dacă munca ta n-ar plăti cu vârf și îndesat puținu' ce-l mânânci, c-abia de-nghiți cât o vrabie, și cele câteva cârpe de le-îmbraci? Și pe cine, rogu-te să-mi spui, trebu' tu s-ajuți mai întâi, și cui să aduci mângâiere dacă nu celor de-un sânge cu tine? că-s singura mătușă ce ți-a rămas pe lumea asta — și cum se face iarnă sunt cu un picior în groapă — și fetișoara aia de colo ce-o să mai plângă când ai să pleci și nici nu s-a-mplinit anu' de când a murit bunicu', iar unchiu-tău cum o să se învețe el cu lipsa ta — că-i aprindeai luleaua și-i purtai de grijă — și ce-am să mă fac eu tocma' acu', când te-ai deprins cu făcutu' untului după ce m-am trudit atâta să te-nvăț, și când sunt o grămad de lucruri de cusut, că trebuie s-aduc o fată străină de la Treddleston să coase — și asta numa' așa că ți s-a

făcut să te-ntorci la grămada aia de pietre sterpe pe care nici ciorile nu se opresc când trec pe deasupra-n zbor.

— Dragă mătușă Rachel, numai din bunătate spui că-ți sunt de folos; de fapt, nu mai ai nevoie de mine; Nancy și Molly sunt pricepute la treabă, iar dumneata ești acum, slavă Domnului, sănătoasă și unchiu' și-a recăpătat voia bună și nu puțini sunt prietenii și vecinii care vă calcă pragu' — unul dintre ei vine la unchiu' aproape zilnic. N-o să-mi duceți lipsa; pe când la Snowfield am atâția frați și surori care se zbat în nevoi și care nu cunosc nici una din mângâierile de care aveți voi parte. Mă simt chemată înapoi, lângă acei printre care mi-a fost scris să mă nasc — mă cheamă dealurile pe care-am avut fericirea să le cutreier pentru a răspândi cuvântul Domnului printre săraci și păcătoși.

— Poftim de vezi: te cheamă! se revoltă Mrs. Poyser, aruncând în treacăt o privire vacilor. Asta-i motivu' cu care-mi închizi gura ori de câte ori faci cum te taie capu nu cum te-nvăț eu. Ce-ți mai trebuie păcătoși, nu-ți ajung ăia de le predici aici? Nu te pornești și acu' în fiece duminică Dumnezeu știe unde, să predici și să te rogi? Nu-s destui metodiști la Treddleston ca să ai cui purta de grijă, dacă noi, ăștilalți, care mergem la biserică, suntem prea arătoși ca să-ți fim tie pe plac? Și nu-s destui chiar în parohia asta care, cum ai să-ntorci tu spatele și-ai să-i lași de capu' lor au să se facă iarăși frate cu dracu'? Uite la Bessy Cranage — după ce pleci, nici trei săptămâni n-au să treacă și-ai s-o vezi iar gătită ca una d-alea; că nu rămâne ea pe calea a dreaptă dac-o lași de una singură cum nu stă nici câinele pe picioarele dinapoi dacă nu te uiți la el. Da' pesemne că de sufletele ăstora de pe-aici nu-ți pasă prea mult, c-altminteri ai sta cu mătușa, că nici nu-i fără de prihană și-ai putea s-o ajuți să se apere de păcate.

Era ceva în vocea lui Mrs. Poyser care trăda anumite sentimente pe care ea nu dorea să și le descopere de aceea și se uită la ceas:

— Ia te uită, e ora ceaiului și dacă Martin o fi în ograda din spate, o fi vrând și el o ceașcă. Vinoncoa Totty puișorule, să-ți pună maică-ta scufița ca

să te duci în ogradă şi să vezi de nu-i taică-tău pe-acolo şi dacă e, să-i spui să nu plece până nu vine să bea o ceaşcă de ceai; spune-le şi fraţilor tăi să intre-n casă!

Totty o zbughi afară cu boneta dezlegată în timp ce Mrs. Poyser întinse faţa de masă peste tăblia de stejar lustruit şi puse pe ea ceştile de ceai.

— Uşor de zis că Nancy şi Molly sunt pricepute la treabă, reluă ea. Da' fetele astea-s toate de-o teapă, ori că-s proaste ori că-s deştepte — cum îţi iei ochii de pe ele, cum nu fac nimic. N-ai voie să le scapi din frâu nici o clipită, dacă vrei să-ţi muncească. Şi dacă iar cad la pat, ca iarna trecută, cin' să se uite după ele, dacă tu pleci? Şi copilita asta — noroc să-i dea Dumnezeu — sigur c-o să păţească ceva — dacă n-are cine să vadă de ea tot timpu', parcă văd c-o să cadă în foc sau varsă ibricu' clocotit peste ea sau ce ştiu eu ce i se mai întâmplă şi rămâne schiloadă pe viaţă; numa' tu o să fii de vină, să ştii, Dinah!

— Mătuşă, îţi făgăduiesc că la iarnă, dacă te îmbolnăveşti, mă întorc. Să nu crezi că mă rabdă inima să nu viu dacă o să ai cu adevărat nevoie de mine. Acum însă de dragul sufletului trebuie să mă îndepărtez pentru un timp de această viaţă uşoară şi îmbelşugată, în care prea am din plin de toate. Nimeni nu ştie mai bine ca mine care-s trebuinţele mele lăuntrice şi care-s ispitele ce mă ameninţă mai tare. Dorinţa dumitale ca să rămân nu este o chemare a datoriei de care n-ascult pentru că se-mpotriveşte dorinţelor mele; e mai curând o ispită de care trebuie să mă feresc, ca nu cumva dragostea faţă de dumneata, faţă de făpturile omeneşti să mă-npiedice să văd lumina adevărată.

— Zău dacă pricep ce vrei să spui când îi tot dai cu viaţa uşoară şi-mbelşugată! exclamă Mrs. Poyser, tăind pâinea şi ungând-o cu unt. E-adevărat că mâncare-i destulă pe masa noastră, şi nimeni nu poate spune că nu muncesc atât ca să ne rămână şi nouă de ajuns da' cât pui tu în gură, doar rămăşiţele de le lasă alţii nici o pasăre nu s-ar sătura... Ia te uită, cine vine! Adam Bede, cu fetiţa-n braţe. Mă mir ce-i cu el, aşa devreme!

Plăcerea de a-şi vedea odorul purtat în braţe, o mână pe Mrs. Poyser spre uşă, cu dragoste în ochi şi cu mustrări pe limbă:

— Frumos îţi şade, Totty! Mai mare ruşinea pentru o fetiţă de cinci ani să se lase dusă-n braţe! Bine, Adam, vezi c-o să-ţi rupă braţu', cogeamite fată mare! — pune-o jos, că-mi crapă obrazu'...

— O fi ea mare, da' nu-i grea, răspunse Adam. Nici nu-i nevoie s-o iau în braţe, pot s-o ridic c-o mână.

Cu seninătatea inconştientă a unui căţeluş alb şi gras, Totty acceptă să fie lăsată în pragul casei şi maică-sa se repezi să-şi întărească cearta cu o ploaie de sărutări.

— Te miră c-am venit aşa devreme, nu? spuse Adam.

— Da, da' nu-i nimic, hai'năuntru, îl îmbie Mrs. Poyser, făcându-i loc să intre. Nădăjduiesc că n-aduci veşti proaste!

— Nu, nu-s proaste! răspunse Adam, apropiindu-se de Dinah şi întinzându-i mâna.

Văzându-l că vine spre ea, fata lăsase lucru şi se ridicase. Sîngele îi îmbujoră o clipă obrajii palizi când îi întinse mâna şi-şi ridică sfioasă ochii spre el.

— Am venit c-o rugăminte la tine, Dinah, spuse Adam, fără să-şi dea seama, pare-se, că-i ţinea mâna într-a lui. Maica-i cam bolnavă şi vrea zor-nevoie să vii şi să stai cu ea peste noapte, dacă eşti aşa de bună. I-am zis că vin să-ţi spun de cum isprăvesc cu treburile în sat. Maica se oboseşte din cale-afară şi nu pot s-o-nduplec să-şi ia o fată, s-o ajute. Nu ştiu ce să mă fac cu ea.

Terminând ce avea de spus, Adam dădu drumul mâinii lui Dinah şi aşteptă răspuns; dar până să deschidă ea gura, Mrs. Poyser i-o luă înainte:

— Ei vezi? Ţi-am spus eu că-s destui oameni şi-n parohia noastră pe care-i poţi ajuta, fără să umbli pe drumuri? Uite biata Mrs. Bede a îmbătrânit c-abia o ţin picioarele da' nu vrea pe nimeni altu' lângă ea decât pe tine. Aia de la Snowfield s-au învăţat de-acu să se descurce şi fără tine, da' Mrs. Bede nu poate.

— Îmi pun boneta și plec numaidecât dacă dumneata mătușă, n-ai cumva altă treabă pentru mine, spuse Dinah, strângându-și lucrul.

— Ba da, am o treabă pentru tine; vreau mai întâi să văd că-ți bei ceaiul, copilă! E gata făcut; ia și tu o ceașcă, Adam, dacă n-ai prea mare grabă.

— Da, beau și eu o ceașcă, mulțumesc, și pe-urmă plec cu Dinah. Mă duc drept acasă, c-am de făcut o groază de socoteli cu cheresteaua.

— Adam, flăcăule, aici erai? întrebă Mr. Poyser, intrând în casă încălzit și fără surtuc, urmat de cei doi băiețași cu ochi negri, care semănau cu el așa cum seamănă doi pui de elefanți cu un elefant mare. Cum de-ai dat pe la noi cu-atâta vreme 'nainte de strânsu' nutrețului?

— M-a trimis mama c-o rugăminte. Iar a pălit-o beteșugu' ăl vechi și vrea să vină Dinah să stea cu ea.

— Bine, o s-o-mprumutăm maică-ti pe-o bucată de vreme, se-nvoi Mr. Poyser. Dar altuia n-o mai dăm, afară doar lu' bărbatu-său.

— Bărbatu-său! strigă Marte, care era tocmai la vârsta cea mai prozaică a băieților. Da' Dinah n-are bărbat.

— S-o dăm? întrebă Mrs. Poyser, punând o turtă cu anason pe masă și așezându-se ca să toarne ceaiul. Apoi de dat o s-o dăm noi și nu lu' bărbatu-său, că iar a apucat-o doru' de ducă. Tommy, ce faci cu păpușa soră-ti? dă pace fetii, n-o întărâta tocma' acu', când e-așa cuminte! Astâmpără-te, altfel să știi că nu capeți turtă!

Cu adevărată dragoste frățească, Tommy dăduse fusta păpușii peste capul ei pleșuv, expunând oprobriului public trupul mutilat, ceea ce pe Totty o umplea de jale și de revoltă.

— Ia zi, cu ce crezi că mă tot bate Dinah la cap de la prânz încoace? continuă Mrs. Poyser, privind spre soțul ei.

— Nu prea mă pricep la ghicit, răspunse acesta.

— Ei bine, nici mai mult nici mai puțin decât că vrea să se-ntoarcă la Snowfield, ca să intre iar la țesătorie și să n-aibă după ce bea apă — așa ca mai-nainte — de parcă n-ar avea pe nimeni pe lume!

Mr. Poyser nu găsi pe dată cuvintele ca să-şi exprime surprinderea şi neplăcerea; îşi plimbă doar privirea de la nevastă-sa la Dinah, care se aşezase lângă Totty, ca s-o apere de frate-său şi s-o ajute să-şi bea ceaiul. Dacă ar fi avut darul consideraţiunilor de ordin general, Mr. Poyser ar fi remarcat o schimbare la Dinah, căci înainte nu i se întâmpla să roşească; aşa cum stăteau însă lucrurile, el observă doar că se îmbujorase la faţă. Şi îi păru mai frumoasă, căci roşeaţa era delicată, abia cât trandafiriul unei petale de flori. Poate că se-mbujorase din pricină c-o privea unchi-su ţintă; de unde puteai şti cine-i de vină; şi tocmai atunci vorbi Adam în felul lui liniştit, dar cu mirare-n glas:

— Şi eu care credeam că Dinah o rămâne printre noi toată viaţa. Gândeam că nici prin minte nu-i trece să se-napoieze la Snowfield!

— Bineînţeles c-aşa gândeai! bodogăni Mrs. Poyser. Aşa gândea orice om cu scaun la cap. Da' pesemne că trebuie să fii metodist ca să ştii ce gândeşte un metodist. Dacă nu eşti d-a lor geaba-ţi baţi capu' să-i înţelegi!

— Da' ţi-am greşit noi cu ceva, Dinah, că vrei să ne laşi? întrebă Mr. Poyser, fără a sorbi încă din ceaiul său. E ca şi cum ţi-ai călca cuvântu', fetişoaro, că mătuş-ta aşa şi-a închipuit că te statorniceşti aici.

— Nu, unchiule, răspunse Dinah, încercând să fie calmă. Încă de când am venit, am spus că stau doar o vreme, atâta cât are mătuşa nevoie de mine.

— Da? Şi cine, mă rog matale, zice că nu mai am nevoie de tine? se răsti Mrs. Poyser. Dacă n-aveai de gând să rămâi, mai bine nu veneai! Că dacă nu te-nveţi să dormi cu capu' pe pernă, nu duci lipsa pernei.

— Ei, ei! protestă Mr. Poyser care nu era de acord cu exagerările. Nu vorbi nici dumneata aşa! Că ne-a prins bine venirea lui Dinah şi uite, de Bunavestire s-a-mplinit anu' de când stă cu noi: fie că rămâne, fie că nu, noi trebuie să-i fim recunoscători. Da' nu pricep de ce să plece dintr-o casă înstărită şi să se-ntoarcă în ţinutu' ăla sterp unde pământu' nu face nici zece şilingi acrul, cu-arendă şi câştig cu tot.

— Apoi tocma' de-aia şi vrea să plece, sau, mă rog, ăsta-i singuru' motiv de care pomeneşte, replică Mrs. Poyser. Zice c-aici prea-i belşug şi prea-i multă mâncare şi oamenii nu-s destul de nevoiaşi. Pleacă săptămâna ce vine: şi nu pot s-o-nduplec, orice i-aş spune. C-aşa-i cu ăştia care au înfăţişarea blândă — ori dai cu pietre-ntr-un sac cu fulgi, ori vorbeşti cu ei, tot acolo ajungi. După mine, îndărătnicia asta nu-nseamnă credinţă în Dumnezeu, ce zici Adam, n-am dreptate?

Adam văzu că Dinah era mai tulburată ca oricând şi vrând să-i vină în ajutor, spuse, privind cu drag la ea:

— Nu, eu unu' nu-i pot găsi vreo vină lu' Dinah. orice-ar face, gândurile ei sunt totdeauna drepte şi curate. De rămânea cu noi, i-aş fi fost recunoscător; da' dacă ea socoate că-i mai bine să plece, nu i-aş sta în cale şi nici n-aş mustra-o. N-avem căderea să ne purtăm astfel cu ea.

După cum se întâmplă adesea, cuvintele menite s-o ajute avură un cu totul alt efect asupra lui Dinah, prea emotivă în clipa aceea pentru a se stăpâni. Ochii ei cenuşii se umplură prea repede de lacrimi ca să aibă timp să le ascundă; se ridică iute de la masă, lăsând să se înţeleagă că voia să-şi pună boneta, şi să se pregătească de drum.

— Mamă, de ce plânge Dinah? întrebă Totty. Că ea nu-i o fată rea.

— Ai mers cam departe, comentă Mr. Poyser. Ce drept avem noi să ne-amestecăm în treburile lu' Dinah? Iară mie mi-ai scoate sufletu' dac-aş îndrăzni să-i găsesc un cusur cât de mititel.

— Fiin' că n-ai ce cusur să-i găseşti! ripostă Mrs. Poyser. Da'-n cele ce-am spus eu găseşti adevăr; că altfel n-aş mai fi vorbit. Că ăia care nu ţin la Dinah cum ţine mătuşă-sa le vine uşor să vorbească. Aşa m-am deprins cu ea! Când o pleca ea, o să mă simt taman ca o oaie abia tunsă. Ce-i veni să plece dintr-o parohie unde toţi o privesc cu ochi buni? Că Mr. Irwine îi caută-n coarne de parc-ar fi o cucoană, cu toate că-i metodistă şi toată ziua, cum o apucă, ţine predici — Dumnezeu să mă ierte de-am greşit cu vorbele astea ale mele!

— Da, interveni Mr. Poyser, pus pe glumă, da' de ce nu-i spui lui Adam ce ţi-a zis Mr. Irwine zilele trecute? Să vezi, Adam, nevastă-mea se plângea că predicatu' e singuru' lucru ce nu-i place la Dinah, şi ce crezi că zice Mr. Irwine: „De ce te miri, Mrs. Poyser, uiţi că n-are bărbat, ca să-i predice lui? Pun capu' că şi dumneata ţii predici lui Poyser..." Ţi-a zis pastoru'! încheie Mr. Poyser, râzând cu poftă. I-am povestit şi lu' Bartle Massey care a râs şi el...!

— Că mare lucru le trebuie bărbaţilor să se pună pe râs, când şed cu ochii unu' la altu', pufăind din lulea! îl luă la rost Mrs. Poyser. Dacă te iei după Bartle Massey, râzi de toată lumea! Cum intră cineva în gura lui, îl toacă de nu mai rămâne nimic de el, săracu. Totty, puicuţa mea, la du-te tu sus la verişoara Dinah să vezi ce face şi sărut-o tu frumos.

Mrs. Poyser născocise această misiune zărind simptomele alarmante apărute în colţurile gurii lui Totty, căci Tommy, ştiind că oricum nu va căpăta încă o felie de turtă, îşi ridicase pleoapele cu două degete şi îşi rostogolea ochii spre Totty, care interpreta gestul lui drept o jignire personală.

— Ai mult de lucru, nu-i aşa, Adam? întrebă Mr. Poyser. Burge stă rău cu astma, mă şi-ntreb dac-o să mai fie vreodată în stare să încalece pe cal.

— Da, avem treabă până peste cap — încuviinţă Adam: tot soiu' de reparaţii la acareturile de pe moşie şi casele noi de se clădesc la Treddleston...

— Casa ce-o ridică Burge pe locu' lui, pun rămăşag c-o face să se mute el cu Mary într-însa. Curând o să-ţi treacă atelieru' ţie — ascultă-mă pe mine — şi-o să-ţi ceară plată anuală că pe el nu-l mai ţin mult timp puterile să muncească. Până-ntr-un an parcă te văd stăpân în casa de pe deal.

— De, nu m-aş supăra să-mi treacă atelieru'. Nu c-aş vrea să scot câştig mai mare: că acu' c-am rămas noi doi cu maica, avem nu numai cât ne trebuie, da' mai punem şi de-o parte; da-mi place să munceso după capu' meu: am eu planurile mele şi deocamdată sunt cu mâinile legate.

— Mi se pare că te-mpaci cu intendentu' ăla nou? vru să afle Mr. Poyser.

— Da, da, e om deajuns de chibzuit, se pricepe la

munca câmpului și se descurcă și cu lucrările de asanare. Trebuie să mergi într-o zi în partea dinspre Stonyshire, să vezi ce schimbări s-au făcut. Da' când e vorba de zidit, habar n-are cum se clădește-o casă: greu e să găsești om să se priceapă la mai multe treburi — nu la una singură; parc-ar avea toți ochelari de cal, ca nu cumva să vadă ceva la dreapta, sau la stânga. Noroc de Mr. Irwine, că el se pricepe la clădiri mai ceva ca arhitecții; cât despre arhitecți, or fi ei grozavi, nu zic, da' mai nici unu' nu știe să puie-un horn ca să se potrivească cu ușa. După părerea mea, pe unu' fără carte, da' cu ochi și meserie, nu-l întrece nici un arhitect când e vorba de clădit case din astea, obișnuite. Cât despre mine, mă uit cu o plăcere de zece ori mai mare la câte o casă făcută după planurile mele.

Mr. Poyser ascultă cu vădit interes expunerea lui Adam despre construcții; dar tocmai această temă îi aminti probabil de construcția căpiței, care se desfășura de prea multă vreme fără supravegherea lui; când Adam termină de vorbit, Mr. Poyser se ridică luându-și ziua bună:

— Acu' te las cu bine, flăcăule, că mă duc să văd ce mai e prin ogradă.

Adam se ridică și el, văzând-o pe Dinah intrând în odaie cu boneta pe cap și un coșuleț în mână, urmată de Totty.

— Văd că ești gata, Dinah, spuse el, așa că zic să pornim, că cu cât ajung mai devreme acasă, cu atât mai bine.

— Mamă, trâmbiță Totty cu glăsciorul ei subțire. Dinah se ruga și plângea cu lacrimi cât pumnu'!

— Sssst!, o admonestă Mrs. Poyser, fetele cuminți nu trăncănesc ca tine!

Drept care, tatăl, scuturându-se de râs, urcă fetița pe masa albă de brad și o rugă să-l sărute. După cum vedeți, principiile educative ale lui Mr. și Mrs. Poyser nu erau tocmai corecte.

— Dinah, vino mâine înapoi dacă Mrs. Bede n-are nevoie de tine, îl ceru Mrs. Poyser. Da' dacă-i bolnavă, stai cât vrei.

După ce-și luară rămas bun, Dinah și Adam plecară împreună de la ferma Hall.

CAPITOLUL 50

ACASĂ LA ADAM

Adam nu-i spuse lui Dinah să-l ia de braţ, când ieşiră pe cărare. Nu-i spusese niciodată, deşi se plimbaseră adesea împreună; căci nici cu Seth n-o văzuse la braţ şi credea că nu-i plăcea să umble sprijinită. Merseră aşadar alături, fără ca el să-i poată vedea faţa, ascunsă sub borul îngust al bonetei negre.

— Va să zică, nu crezi c-ai putea fi fericită rămânând la ferma Hall? întrebă Adam, cu calmul interes al unui frate, pe care problema nu-l priveşte personal. Păcat — că toţi ai casei tare mult ţin la tine!

— Vezi, Adam, le port tot atâta dragoste câtă îmi poartă şi ei mie şi sunt gata să fac orice pentru binele lor; dar acum nu mai au nevoie de mine, rănile li s-au vindecat iar în inima mea simt chemarea să mă întorc la îndeletnicirea mea de mai-nainte, în care mi-am găsit o bucurie ce-mi lipseşte acum când prea am din belşug de toate. Poate nu-i decât zădărnicie dorinţa asta care te face să te-abaţi de la datoria pe care Dumnezeu ţi-a pus-o în faţă şi te-mpinge să-ţi cauţi altundeva împlinirea sufletului. Acum însă mi-e limpede că datoria mea-l în altă parte, cel puţin un răstimp. Dacă în anii ce vin, mătuşa se va îmbolnăvi sau va avea cumva nevoie de mine, am să mă-ntorc.

— Tu hotărăşti, Dinah, spuse Adam. Nu cred că te-ai împotrivi neamurilor tale care ţin atâta la tine, dacă n-ai avea de-ajuns temei şi cugetul împăcat. De părerea mea de rău, n-am dreptu' să-ţi pomenesc: ştii prea bine ce mă face să te socot cel mai apreciat prieten din câţi am; dacă ne-ar fi fost scris să fim frate şi soră şi să trăieşti cu noi toată viaţa — nu cred că acum mi-aş mai fi dorit ceva; da' Seth mi-a spus că nu-i nici o nădejde să-mi fii soră, că tu nu simţi pentru el ce simte el pentru tine — şi poate rău fac că-ţi vorbesc aşa, că nu ştiu dacă se cade.

Dinah nu răspunse şi merseră în tăcere o bucată de drum, până ce ajunseră la pârleazul de piatră. Adam sări mai întâi, apoi întinse mâna s-o ajute să urce treapta cea neobişnuit de înaltă, dar rămase mut de uimire când îi văzu chipul, pe care n-avu cum îl as-

cunde; ochii cei cenușii, atât de blânzi și gravi, de obicei, aveau acum o strălucire ciudată și nefirească, ca și când ar fi fost tulburați de o neliniște înăbușită, iar obrajii ei ușor aprinși când plecaseră de la fermă, erau acum roșii ca bujorii. Părea să fie o soră a lui Dinah. Surprins și îngrijorat, Adam rămase mut câteva clipe, apoi întrebă:

— Nu cumva te-am jignit sau te-am supărat, Dinah? Iartă-mă dacă m-am amestecat unde nu trebuia. Da' să știi că nu doresc să fac nimic altceva decât ce crezi tu că-i bine; dacă crezi că-i bine să pleci, pleacă; și-am să fiu fericit să te știu la treizeci de mile depărtare. Tot atât de mult am să mă gândesc și de departe la tine cum mă gândesc de-aproape; că de tine-i legată acea parte a vieții mele de care nu pot uita, cum nu pot opri inima să-mi bată.

Bietul Adam! Așa-s făcuți bărbații, să nimerească adesea cu oiștea în gard! Dinah lăsă fără răspuns declarația lui Adam și îl întrebă:

— Ai mai aflat vreo veste de la sărmanu' tânăru' acela?

Așa-i spunea Dinah lui Arthur, căci îi păstra imaginea pe care i-o lăsase el în închisoare.

— Da, Mr. Irwine mi-a citit ieri câteva rânduri dintr-o scrisoare abia primită. Cică se-ncheie pace curând, da' nimeni nu crede c-o să țină; oricum tot n-are de gând să se întoarcă acasă. N-a trecut încă destul timp ca să se întoarcă, și-i mai bine și pentru ceilalți să stea departe. Așa spune și Mr. Irwine, că bine face că nu vine: scrisoarea-i plină de amărăciune! Întreabă de tine și de familia Poyser, ca de fiecare dată. Scrie acolo câteva cuvinte care mi-au rupt inima: „Nici nu știi ce bătrân mă simt, zice. M-am dezvățat să mai fac planuri. Mi-e bine doar când știu că m-așteaptă o zi de marș sau de luptă".

— E un om pripit și bun la suflet, întocmai ca Esau, de care totdeauna mi-a fost milă. Ce adânc m-a mișcat întâlnirea dintre frați, când Esau e mărimos și plin de dragoste, iar Iacob sfios și bănuitor, deși simte că-i alesu' Domnului. Cinstit vorbind, de multe ori mi s-a părut că Iacob avea un suflet destul de hapsân. Dar tocmai de aceea suntem puși la încercare: — ca să învățăm să deslușim binele într-un noian de urâciuni.

— Mie, cel mai tare îmi place în Vechiul Testament partea ceia unde scrie de Moise. A dus la bun sfârşit o treabă grea şi a murit când alţii se pregăteau să culeagă roadele: îţi trebui' tărie ca să-ţi trăieşti în aşa fel viaţa ca să ştii că rămâne ceva de pe urma ta şi după ce-ai murit şi te-ai dus. Ce-i făcut cu vrednicie ţine mult şi-aduce şi altora folos.

Erau amândoi bucuroşi să discute subiecte fără legătură cu viaţa lor personală şi îşi continuară drumul, până ce trecură de podul de lângă salcie, unde Adam întoarse capul şi zări pe Seth:

— A, iată-l şi pe Seth! Ştiam eu c-o să vină mai devreme acasă. A aflat că pleci la Snowfield, Dinah?

– Da, i-am spus duminica trecută.

Adam îşi aminti că, duminică seara, Seth se întorsese foarte abătut acasă, lucru neobişnuit la el în ultimul timp, căci bucuria de a o vedea pe Dinah în fiecare săptămână era mai mare decât durerea de a şti că nu-l va lua de bărbat. Astă-seară, însă, el avea aceeaşi expresie de mulţumire tihnită şi visătoare, până ce, apropiindu-se de Dinah, văzu urme de lacrimi pe gingaşele ei pleoape şi gene. Aruncă o privire spre fratele său, dar chipul calm şi împăcat al lui Adam dovedea că era străin de tumultul emoţiilor ei. Seth se strădui să-i ascundă lui Dinah că-l observase neliniştea şi spuse doar:

— Mulţumesc c-ai venit, Dinah, că maica-ţi duce doru' şi numa' pe tine te vrea. A-nceput să vorbească de tine de cum s-a sculat de dimineaţă.

Când intrară în casă, Lisbeth şedea în jilţul ei, atât de istovită încât nici nu pregătise cina, deşi întotdeauna punea masa cu mult înainte de venirea băieţilor ca să aibă timp să le iasă în prag, de cum le auzea paşii; Dinah se duse lângă ea.

— Ai venit, copila mea, bine că-n sfârşit te-ai îndurat să vii! murmură Lisbeth. Cum de-ai putut să mă laşi o săptămână întreagă fără să mai dai p-aici?

— Maică dragă, răspunse Dinah luându-i mâna, văd că nu ţi-e bine. Dacă ştiam, veneam mai de mult.

— De un'era să ştii, dacă ne-ocoleşti? Băieţii nu văd decât ce le spui eu: cât poţi mişca mâna sau picioru', bărbaţii-şi închipuie că eşti sănătoasă. Da' nici chiar rău de tot nu mi-e, da' mă ţine un junghi de la

răceală. Şi băieţii mă necăjesc că să-mi iau ajutor la treabă şi când îi aud, mă doare junghiu' şi mai tare. Dac-ai veni să stai cu mine, mi-ar da pace. Am mai multă nevoie de tine decât are Mrs. Poyser. Hai, scoate-ţi scufia, să te văd la faţă!

Dinah vru să se tragă mai la o parte, dar Lisbeth o ţinea strâns de mână şi, când rămase cu capul gol, bătrâna îi cercetă chipul, aşa cum priveşti fulgul de zăpadă cules din văzduh, ca să-ţi împrospătezi imaginea de demult a curăţeniei şi gingăşiei.

— Da' ce-ai păţit, Dinah? întrebă Lisbeth mirată. Ai plâns?

— Un necaz trecător, răspunse Dinah, care nu dorea să-şi atragă fulgerele bătrânei, vorbindu-i de hotărârea de a pleca din Hayslope. Îţi spun eu mai târziu — diseară. Rămân cu dumneata până mâine.

Auzind, Lisbeth se linişti; avea o seară întreagă, pentru a sta de vorbă cu Dinah între patru ochi. Căci, după cum vă amintiţi, casa se mărise cu încă o cameră, cu aproape doi ani în urmă, în aşteptarea unei noi locatare. În odaia aceea stătea Adam, când avea de scris sau planuri de desenat, iar astă-seară tot acolo se retrase şi Seth, ştiind că Lisbeth voia să rămână singură cu Dinah.

De o parte şi de alta a zidului ce despărţea cele două încăperi, tabloul era la fel de frumos. Primul, reprezenta o bătrână robustă, cu umeri laţi şi trăsături cioplite parcă cu dalta, purtând o vestă albastră şi un fular galben deschis, urmărind cu ochii ei miopi şi veşnic îngrijoraţi chipul ca de crin al fetei zvelte, îmbrăcată în rochie neagră, care ba se învârtea, cu pas uşor, prin cameră, aducând câte ceva bătrânei, ba se aşeza lângă fotoliul ei, ţinându-i mâna zbârcită, privind-o în faţă şi vorbindu-i pe o limbă de înţeles, mult mai de înţeles pentru Lisbeth chiar decât Biblia sau Cartea de imnuri. Astă-seară nu voia cu nici un chip să i se citească: „Nu, nu, închide cartea! Trebui' să stăm de vorbă. Vreau să ştiu de ce-ai plâns. Ai şi tu necazuri, ca orice muritor de rând?"

De cealaltă parte a zidului erau cei doi fraţi, atât de diferiţi unul de celălalt şi, totuşi, semănând atât de bine: Adam, cu sprâncenele stufoase, părul vâlvoi şi-nchis la culoare, cufundat în planuri şi socoteli,

Seth, copie fidelă a lui Adam, dar cu trăsături mai șterse, cu păr castaniu, subțire și ondulat, cu ochi albaștri, visători, rătăcind spre fereastră în loc să fie ațintiți asupra cărții din poală — deși era o carte care-l interesa și pe care de-abia și-o cumpărase; biografia D-nei Guyon, prescurtată de Wesley. Seth îl întrebase mai devreme pe Adam: „Pot să stau aici și să te ajut cu ceva? Că nu vreau să fac gălăgie în atelier."

— Stai, băiete, da' n-ai la ce mă ajuta, că socotelile astea trebui' să le fac singur, îi răspunsese Adam. De ce nu-ți vezi de cartea ta?

Din când în când, după ce trăgea o linie cu rigla, și fără ca Seth să bage de seamă, Adam îl privea cu un zâmbet cald. Știa că „băiatului îi place să șadă și să se gândească, habar n-avea nici el la ce, că din gânduri nu ieșea nimic, da' așa-i place lui." De un an și mai bine, Adam era din ce în ce mai îngăduitor cu Seth. Dealtfel din pricina durerii care-l rodea pe dinăuntru începuse să fie mai îngăduitor cu toată lumea.

Deși își recăpătase stăpânirea de sine, deși începuse iar să muncească și să se bucure de munca sa — fiindcă așa îi era firea și n-avea cum să se schimbe — Adam tot mai purta în el marea lui suferință, nu o putuse înlătura ca pe o povară vremelnică, pentru a redeveni omul de odinioară. Altul, în locul lui, ar fi putut oare? Ferească-ne Dumnezeu de-așa ceva! La ce-ar mai folosi atâta luptă și zbucium, dacă până la urmă nu ne-am alege cu nimic — dacă ne-am întoarce, la fel de orbi, la vechile noastre iubiri, dacă am rămâne la fel de siguri pe noi, dacă am lua la fel de ușor durerile semenilor noștri, dacă am continua pălăvrăgelile ușuratice pe seama vieților distruse, dacă Necunoscutul către care, în singurătatea noastră, ne-am strigat deznădejdea, nu s-ar apropia de înțelegerea noastră? Ar trebui să fim recunoscători suferințelor care trăiesc în noi, preschimbate în forță, schimbate doar în formă (așa cum se petrece cu orice forță) transformate din durere în compasiune — cuvânt sărac, care cuprinde cea mai deplină cunoaștere de sine și cea mai desăvârșită dragoste.

În Adam, această transformare a durerii în compasiune nu se desăvârșise, căci mai exista încă multă durere și el își dădea seama că nici nu va putea dis-

părea atâta timp cât durerea lui Hetty nu era doar o amintire, ci o realitate mereu reînviată cu fiecare revărsat de zori. Dar ne deprindem cu durerea, cu cea sufletească, precum și cu cea trupească, fără a înceta să o simțim: devine parte integrantă din viața noastră, ne obișnuim cu ea și ni se pare imposibil de conceput să trăim fără de ea. Dorința se preface în supunere: suntem mulțumiți în ziua în care am fost în stare să îndurăm în tăcere, comportându-ne ca și cum n-am suferi. Tocmai în astfel de momente se dezvoltă — ca mușchii brațului pe care suntem nevoiți să ne sprijinim sau să-l mișcăm neîncetat — conștiința că viețile noastre se află în raporturi vizibile cu totul diferite de cele ce au în centrul lor eul nostru de azi sau de mâine.

Aceasta era starea lui Adam, în cea de a doua toamnă a supliciului său. După cum știți, munca fusese dintotdeauna religia sa și încă din copilărie, crezuse că meseria de tâmplar reprezenta voința Domnului — că era o poruncă adresată lui; dar dincolo de realitatea zilnică nu mai existau pentru el visuri ca-n trecut, în viața lui făcută din zile lucrătoare nu mai existau sărbători: iar în viitor nu întrevedea nici o clipă în care datoria, slobozindu-l din cătușele ei, îi va îngădui să se odihnească. Nu-și mai concepea altfel viitorul decât ca un șir nesfârșit de zile istovitoare de muncă, asemeni celor de acum, care ce-i drept îi aduceau cu fiecare săptămână ce trecea, tot mai multă satisfacție: dragostea, gândea el, nu va mai fi pentru el niciodată decât o amintire pe care n-o va putea uita, ca o mână sau un picior amputat. Nu-și dădea seama că între timp puterea de a iubi creștea necontenit în sufletul său, că sensibilitatea lui de acum, plătită printr-o atât de costisitoare experiență, era ca un mănunchi de fibre prin care îi era posibil — ba mai mult, necesar — să-și lege viața de o altă făptură. Vedea, totuși, că pentru el afecțiunea și prietenia căpătaseră un preț mai mare decît altădată, că se apropiase mai mult de Lisbeth și de Seth, și că era nespus de fericit când le putea oferi un dram de bucurie în plus. La fel și în privința lui Martin și Rachel Poyser — era destul că treacă trei-patru zile fără să-i vadă, ca să i se facă doar de ei și să simtă nevoia unui schimb de cuvinte

prietenesc : aceleași sentimente față de ei le-ar fi avut probabil și dacă n-ar fi locuit Dinah cu dânșii ; deși nu mințise spunându-i lui Dinah că ea era prietenul la care ținea cel mai mult pe lume. Ce putea fi mai firesc ? Când era copleșit de negre amintiri, gândul la Dinah apărea ca un început de speranță în reîntoarcerea vremurilor bune ; în primele zile de după proces, grație prezenței ei, jalea celor de la ferma Hall devenise pe-ncetul suportabilă cum e întunericul nopții în razele blânde ale lunii ; același efect îl avusese și asupra familiei Bede ; căci profitând de orice clipă liberă, o mângâiase și îmbărbătase pe Lisbeth, atât le înspăimântată de fața răvășită de suferință a preaiubitului ei fiu, încât se îmblânzise. Când venea pe la fermă, Adam se obișnuise să urmărească cu privirea gesturile calme și grațioase ale lui Dinah, tandrețea ei delicată față de copii ; să-i asculte glasul, cum ar fi ascultat o muzică mereu nouă ; să socotească vorbele și faptele ei, desăvârșite. În ciuda exigenței sale față de oameni, Adam nu-i găsise lui Dinah nici un cusur — n-o judeca nici măcar pentru felul cum îi răsfăța pe copii ; care reușiseră să facă din predicatoarea în prezența căreia tremurau uneori bărbați în toată firea o sclavă servilă și supusă ; chiar ea se rușina de această slăbiciune, și avea remușcări căci se îndepărtase prea mult de preceptele lui Solomon. Într-o singură privință ar fi putut totuși alege o altă cale : ar fi putut să-l iubească pe Seth și să consimtă să-l ia de bărbat. Era oarecum jignit, din pricina fratelui său ; și apoi nu se putea împiedica să gândească cu părere de rău că dacă Dinah s-ar fi măritat cu Seth, le-ar fi făcut căminul fericit, căci ea era făptura în stare să s-apropie de Lisbeth și să-i îndulcească ultimele zile de viață.

— Mare mirare că nu ține la Seth — își spunea uneori Adam — că parcă-s făcuți unu' pentru altu'. Da' inima ei îi prea plină de altele. Ea nu-i din femeile alea făcute s-aibă bărbat și copii. I-e teamă c-atunci s-ar gândi numa' la ea și la ai ei ; că s-a deprins să poarte de grijă altora și i se pare c-ar păcătui dacă i-ar lăsa în plata Domnului și nu și-ar mai pleca urechea la păsurile lor. Înțeleg destul de bine ce-i cu ea. E croită din altă stofă decât cea din care-s croite ce-

lelalte femei: de mult mi-am dat eu seama de asta. Nu-i fericită decât când e de folos altora şi-i adevărat că măritişu' nu se-mpacă cu felu' ăsta. Ce drept am eu să m-amestec şi să zic că mai bine-l lua pe Seth, parc-aş avea mai multă minte decât ea; sau decât Dumnezeu, că la urma urmei el a făcut-o aşa, şi-i cea mai mare binecuvântare pe care ne-a dat-o, şi mie şi ălorlalţi.

Raţionamentul acesta reveni ca o mustrare în mintea lui Adam când băgă de seamă, după expresia feţei ei, că o mâhnise pe Dinah pomenindu-i de dorinţa lui privind căsătoria cu Seth, şi de aceea se străduise s-o convingă că nu punea la îndoială temeinicia hotărârii ei — resemnându-se chiar să-i accepte plecarea şi ideea că ea va înceta să mai facă parte din viaţa lor, continuând să trăiască doar în gândurile lor — de vreme ce ea socotea despărţirea necesară. Adam era încredinţat că Dinah simţise câtă nevoie avea să fie cu ea şi să stea de vorbă împreună, legaţi amândoi de aceeaşi netrecătoare amintire comună. E foarte posibil ca dincolo de respectul şi afecţiunea dusă până la sacrificiu, Dinah să fi deslușit şi altceva în declaraţia lui Adam că era foarte mulţumit de plecarea ei; totuşi, în sufletul lui stăruia supărătoarea impresie că nu spusese exact ceea ce voise să spună şi că Dinah îl înţelesese greşit.

În dimineaţa următoare, Dinah se trezise foarte devreme căci coborâse pe la ora cinci. Tot atunci coborî şi Seth; din cauza îndărătniciei lui Lisbeth de a nu-şi aduce altă femeie în casă ca s-o ajute, el învăţase să fie — vorba lui Adam — „o vrednică gospodină", ca s-o cruţe pe maică-sa de prea multă treabă; motiv pentru care sper că nu veţi considera îndeletnicirile lui matinale nedemne de un bărbat, căci nici gestul bravului colonel Bath, când pregătea fiertura pentru sora lui, ţintuită la pat, nu vi s-a părut nebărbătesc. Adam, care trudise până târziu la desenele sale, nu se sculase încă, şi — aşa cum o informă Seth pe Dinah — nici n-avea să coboare înainte de micul dejun. Deşi în ultimele optsprezece luni o vizitase adesea pe Lisbeth, Dinah nu mai dormise aici din noaptea când murise Thias, şi când — dacă vă mai amintiţi — Lisbeth

lăudase vrednicia ei, ba într-o oarecare măsură, chiar și budinca făcută de ea. În acest lung interval, Dinah progresase mult în ale artei menajere, iar în dimineața aceea, avându-l și pe Seth s-o ajute voia să facă lună casa și să pună rânduială în toate, așa fel încât nici mătușa Poyser să nu-i fi putut găsi pricină. În clipa de față, curățenia în casă cam lăsa de dorit, căci reumatismul o silise pe Lisbeth să renunțe la vechile ei deprinderi gospodărești. După ce-și luă de grijă cu bucătăria, Dinah trecu în odaia cea nouă — în care Adam lucrase noaptea precedentă — ca să vadă ce-avea de măturat și de șters praful. Deschise fereastra mai întâi, lăsând să pătrundă înăuntru aerul proaspăt al dimineții, mireasma trandafirilor sălbatici și strălucirea razelor puțin oblice ale soarelui, care formau un nimb în jurul chipului ei palid, încadrat de păr castaniu. Apoi, luă mătura cu coadă, lungă și începu să deretice, fredonând încet — ca un dulce susur de vară, pe care trebuie să-l asculți de foarte aproape — unul din imnurile lui Charles Wesley.

Lăsând mătura deoparte, luă cârpa de praf, dac-ați fi fost vreodată găzduiți în casa familiei Poyser, atunci ați fi știut de ce minuni era în stare o cârpă de praf mânuită de Dinah — cum se strecura în fiecare colțișor, cum se răsucea în jurul fiecărei stinghiuțe, cum se plimba încoa și-ncolo pe fiecare picior și spătar de scaun, pe fiecare lucrușor aflat pe masa de lucru până ce atinse hârtiile și riglele lui Adam și se opri în dreptul sertarului deschis. Nehotărâtă, Dinah le privi cu jind și sfială. În tot restul încăperii nu mai era fir de praf — dar aici se așternuse un strat gros de un deget și nu îndrăznea să se atingă de el. Deodată, în spatele ei, auzi pasul lui Seth și întrebă, cu glasul ei limpede, de soprană:

— Seth, fratele tău se mânie dacă-i umblă cineva prin hârtii?

— Foarte, dacă nu le găsește la locul lor, răspunse o voce groasă, care nu era a lui Seth.

Dinah tresări ca și cum ar fi pus din greșeală mâna pe o coardă care ar fi vibrat; era foarte tulburată și, o clipă, nu știu ce se întâmpla cu ea; apoi, își dădu seama că obrajii îi ardeau, și de aceea nu se întoarse ci rămase încremenită pe loc și dezolată că urarea ei

de „bună dimineața" nu fusese destul de caldă. Văzând că ea nu se întoarce și nu observă zâmbetul cu care-i dăduse replica, Adam se temu să nu-l fi luat în serios și se apropie de Dinah, care fu silită să-l privească.

— Cum, Dinah, chiar așa urâcios crezi că sunt acasă la mine? întrebă el, continuând să glumească.

— Nu răspunse Dinah, ridicându-și sfioasă ochii spre el, nu cred defel. Da' ai tot dreptu' să te superi când îți găsești lucrurile răvășite. Până și Moise, cel mai blând om din lume, se mânia uneori.

— Ei, atunci hai să te-ajut — se oferi Adam privind-o cu duioșie — luăm mai întâi toate lucrurile astea de aici și apoi le punem împreună la loc și așa nu se strică rânduiala. Văd că-ncepi s-aduci cu mătușa — ai s-ajungi ca ea de gospodină!

Se apucară împreună de treabă, dar Dinah nu-și recăpătase sângele rece și nu găsea nici o vorbă potrivită, de aceea Adam se simțea stingherit. Își spunea în sinea lui că de la o vreme încoace Dinah parcă avea ceva împotriva lui, parcă nu mai era tot atât de bună și deschisă cu el ca înainte. I-ar fi plăcut să nu-i ocolească privirea și să se bucure și ea cum se bucura el de treaba pe care o făceau, și care semăna mai mult cu o joacă. Dar Dinah nu-și ridica ochii spre el — nici nu-i venea greu să evite privirea unui om atât de înalt; când, în cele din urmă, tot praful fu șters iar el nu mai avu motiv să zăbovească în preajma ei, Adam nu mai răbdă și o întrebă:

— Spune drept, Dinah, te-am supărat cu ceva? Am spus sau am făcut ceva ce nu se cade?

Întrebarea o surprinse dar o scoase din încurcătură deschizând un curs nou simțămintelor ei. Acum putea ridica ochii spre el; avea privirea gravă, aproape înlăcrimată:

— Nu, Adam, nici vorbă! Ce te-a făcut să gândești astfel?

— Nu pot îndura, Dinah, să simt că prietenia ta pentru mine nu-i la fel cu cea pe care ți-o port eu ție — spuse Adam. Nu știi ce-nseamnă pentru mine măcar să mă gândesc la tine. Asta și voiam să spun ieri când ți-am zis că dacă socotești tu că trebuie, eu unu' sunt mulțumit că pleci la Snowfield. Doar gându'

la tine înseamnă atât de mult pentru mine, că trebuie să-ți fiu recunoscător și n-am voie să mă împotrivesc dacă tu socoți drept să pleci de aici. Știi c-o să-mi fie foarte greu să mă despart de tine, Dinah?

— Da, prietenul meu drag, răspunse ea, cu vocea tremurândă dar silindu-se să nu pară tulburată. Știu că ai pentru mine simțăminte de frate și vom fi adesea împreună întruniți în gând; nu lua în seamă dacă uneori mă port cum nu mi-i felu', căci simt cum mă încearcă ispite de tot soiu'. Simt chemarea să-mi părăsesc rudele pentru o vreme; trec printr-o-ncercare și nu mi-i ușor: tot omu-i slab.

Adam observase cât de greu îi fusese să se explice.

— Te-am amărât aducând iar vorba de plecare. N-am să mai pomenesc de ea, Dinah. Ia să vedem, o fi isprăvit Seth de pregătit micu' dejun?

Da, cititorule, scena aceasta n-a fost o scenă grandioasă, ci dimpotrivă, simplă. Dar sunt convins că și dumneata ai fost îndrăgostit — și probabil nu numai o dată, de nu-ți place să recunoști față de prietenele tale. Și dacă am dreptate, atunci nu ți se vor părea banale cuvintele neînsemnate, fiorul atingerilor fugare, privirile sfioase, prin care două suflete se apropie încet unul de celălalt ca două pârâie fremătătoare, înainte de a-și împreuna cursurile, cum nu ți se pare banal primul semn vestind venirea primăverii, acel nu știu ce, abia simțit în văzduh, și în cântul păsărelelor sau cel dintâi mugur, cât gămălia de ac, zărit pe-o creangă de copac. Cuvintele neînsemnate, atingerile și privirile fac parte din limbajul sufletului; iar limbajul cel mai frumos este alcătuit din cuvinte simple, ca „lumină", „sunet", „stele", „muzică" — cuvinte care, zău! nu merită mai mult să fie luate în seamă decât cuvintele „tăiței" sau „tărâțe": atâta doar că din întâmplare, semnificația lor este grandioasă și nespus de frumoasă. După părerea mea, și dragostea este grandioasă și nespus de frumoasă, și cred că ești de acord, cititorule, nici cele mai mărunte semne de dragoste nu pot fi luate drept „tăiței" sau „tărâțe"; ele seamănă mai curând cu vorbe ca „lumină" și „muzică", care declanșează resortul complicat al memoriei, îmbogățind prezentul cu tot ce-a fost mai de preț în trecut.

CAPITOLUL 51

DUMINICĂ DIMINEAȚA

Reumatismul lui Lisbeth nu era destul de grav ca s-o țină pe Dinah încă o noapte, mai ales acum, când peste puțin timp fata se despărțea de mătușă-sa; odată cu venirea serii își luară rămas bun. „Pe multă vreme", adăugă Dinah; căci o încunoștiințase pe Lisbeth de hotărârea ei.

„Înseamnă pe viață, că eu n-am s-apuc să te mai văd, bombăni bătrâna. Pe multă vreme, auzi vorbă — că eu parcă mai am multă vreme de trăit. Ș-o să cad la pat ș-o să-mi dau duhu', și n-ai să fii lângă mine, tocma' când oi muri, ș-oi avea multă nevoie de tine."

Toată ziua se tânguise, astfel. Adam lipsind de-acasă, nu se sfiise să dea frâu liber văicărelilor. La grea încercare o pusese pe biata Dinah, întrebând-o iar și iar de ce voia să plece, și respingându-i argumentele, care i se păreau doar toane și „îndărătniceli"; și mai ales regretând că „n-a luat pe unu' din băieți", ca să-i devină fiică.

— Cu Seth poate nu te-ai fi-mpăcat, gândesc și eu că nu-i destul de deștept pentru tine; da' ar fi fost un bărbat bun — să vezi ce îndemânatic e și cum m-ajută când sunt bolnavă; și ține la Biblie și la predici, ca și tine. Da' mă rog, poate vrei bărbat croit mai altfel decât tine, că vorba aia, lacu' plin nu-i însetat de ploaie. Cu Adam te-ai fi potrivit tu mai bine, ascultă ce-ți zic. Și prindea el drag de tine, că doar îl cunosc, și chiar c-o să prindă dacă rămâi. N-are pereche de îndărătnic ce-i, că nu-l îndupleci din ale lui cum nu-ndoi ranga de fier. Da' așa bărbat bun și deștept, ce n-ar da orice femeie să ia oricât ar fi ea de moțată. Și-i grozav de cumsecade și inimos, că numa' ce mă uit în ochii lui, se poartă atâta de frumos cu mine, că uit toate necazurile.

Dinah încercase să scape de întrebările și iscodelile bătrânei, făcându-și de lucru prin casă; iar seara, de cum se întoarse Seth, își puse boneta pregătindu-se de plecare. Era adânc emoționată când își luă pentru ultima oară rămas bun de la Lisbeth, dar mai cu seamă când, ajungând pe cărarea de peste câmp, întoarse ca-

pui și o văzu în prag, petrecând-o cu privirea, până ce ochii ei bătrâni n-o mai văzură. „Dumnezeu al păcii și al dragostei, ia-i sub ocrotirea ta, se rugă Dinah. Dă-le lor tot atâta bucurie pe câtă durere le-ai dat în ultima vreme și necazuri în ultimii ani. E voia Ta să mă despart de ei; facă-se voia Ta."

În cele din urmă, Lisbeth intră în casă, și se așeză pe un scaun din atelier, lângă Seth care meșterea la niște bucăți de lemn lustruit, aduse din sat, cu gândul să facă o cutiuță de lucru pentru Dinah, ca să i-o dăruiască înainte de plecare.

— Ai s-o mai vezi o dată, duminică, înainte de pleacă la drum, începu bătrâna. Dacă ești și tu bun la ceva, apoi încearcă s-o aduci cu tine duminică seara, s-o mai văd și eu o dată.

— Nici pomeneală, maică, dacă socoate că-i nevoie să mai vină, vine ea și singură. Nu trebuie s-o aduc eu. Da' ea gândește că numa' te răscolește de pomană așa, dacă vine și-și mai ia o dată rămas bun.

— Las' că știu eu, izbucni Lisbeth, indignată, că dacă-i era dragă lu' Adam ș-o lua de nevastă, nu mai pleca ea; da' așa le potrivește Dumnezeu toate pe dos!

Seth lăsă lucrul și ridică ochii spre maică-sa, roșind ușor:

— Ce vorbe-s astea, maică? Ți-a zis ea ceva? întrebă el aproape în șoaptă.

— De zis, n-a zis nimic. Că numa' bărbații așteaptă până le spune careva ce se petrece sub ochii lor.

— Da' dumneata de unde știi? Cum ți-a dat așa ceva prin cap?

— Cum-necum, ce-ți pasă ție? Că nu-i el capu' meu chiar așa gol, că nu mai trece nimic prin el. Știu că i-e drag de Adam, așa cum știu că vântu' intră pe ușă, știu și gata și poate că și el ar lua-o de nevastă, dacă i-ar trece prin cap că ea-l iubește, da' prin capu' lui chiar că nu trece, dacă nu i-o deschide nime' ochii!

Nu era pentru prima oară când Seth se întreba care era natura sentimentelor lui Dinah față de Adam, dar îl speriară mai cu seamă ultimele cuvinte ale maică-si, temându-se că nu cumva chiar ea să-i deschidă ochii lui Adam. De sentimentele lui Dinah nu putea fi sigur, dar de ale lui Adam era încredințat că putea.

— Doamne ferește, să nu te-apuci să-i vorbești lu' Adam, maică — încercă el s-o împiedice. Ce drept ai să spui ce-i în inima lu' Dinah, când ea nu ți-a mărturisit nimic; iar lu' Adam nu poa' să-i facă decât rău: ține mult de tot la Dinah și i-e recunoscător, da' niciodată nu s-a gândit s-o ia de nevastă, și nici Dinah nu cred că l-ar lua. Că ea nici n-o să se mărite cât o trăi.

— Ei, nu mai spune! ripostă Lisbeth, enervată. Așa-ți închipui tu, fiin' că nu te-a vrut pe tine! Și nici n-o să te vrea; ș-atunci, de ce mă rog să te pui împotrivă să-l ia pe frate-tu?

— Așa mă cunoști dumneata pe mine, maică? întrebă Seth, jignit și îndurerat. M-aș fi bucurat să-mi fie soră cum te-ai fi bucurat și dumneata să-ți fie fiică. Și să știi că nu mi-i felu' să mă gândesc mai întâi la mine și dacă mai vorbești așa vreodată, apoi mă supăr rău.

— Mă rog, mă rog, da' atunci tu ce te pui împotriva mea și sari cu gura că nu-i cum zic eu că-i?

— Pentru că, maică, greșești față de Dinah dacă-i spui lu' Adam scornelile dumitale. Numa' ponoase o să iasă; că n-o să-i vină la-ndemână lu' Adam, dacă nu i-e și ea dragă lui. Și pot să jur că nu-i dragă așa cum ți s-a năzărit dumitale.

— Ei și ce mare scofală că juri? Că ce știi tu? De ce, mă rog frumos, una-două-i la Poyser, dacă nu ca s-o vadă? Unde odinioară mergea o dată, acu' merge de două ori. N-o fi știind nici el că se duce de dragu' ei, cum nu știe că-i pun sare-n fiertură, da' ce repede îi duce lipsa când uit de ea! N-o să se gândească la însurătoare până nu i-o deschide careva ochii. Și dacă ții la maică-ta, fii tu ăla, n-o lăsa pe Dinah să plece de lângă mine, tocma' acu', ca să aibă cine mă alina 'nainte de-a mă duce să mă culc lângă omu' meu, sub mărăcinii ăia albi.

— Nu, maică, nu mă judeca nesimțitor, da' ar însemna să-mi calc pe conștiință dacă m-aș potrivi să vorbesc ce-i în inima lu' Dinah. Ș-apoi mă tem că Adam s-ar supăra dacă... pomenesc de însurătoare — și te sfătuiesc nici dumneata să nu-i pomenești. Unde mai pui că s-ar putea să te fi înșelat în privința lu' Dinah; eu unu' sunt sigur că te-ai înșelat, dacă mă

iau după vorbele pe care mi le-a zis duminica trecută, cum că n-are de gând să se mărite.

— Of, și tu-mi pui bețe-n roate, ca toți ăilalți. Să fi fost ceva ce nu-mi doream, se făcea, și încă repede.

Se ridică și părăsi atelierul, lăsându-l pe Seth îngrijorat că maică-sa îl va tulbura pe Adam, vorbindu-i de Dinah. Se mai liniști amintindu-și că, de când cu nenorocirea, Lisbeth nu prea se încumetase să-i vorbească lui Adam de dragoste și sperând că n-o să aibă tocmai acum curajul să abordeze acest subiect atât de delicat. Și chiar dacă ar fi făcut-o, poate că Adam n-o va lua în seamă.

Seth nu greșise sperând că sfiala o va reține pe Lisbeth; în următoarele trei zile, avu prea rar prilejul să stea singură cu Adam și timp prea puțin ca să fie ispitită să înceapă discuția. Dar în ceasurile lungi de singurătate, tot gândindu-se la plecarea lui Dinah, părerea ei de rău crescu într-atât, încât dobândi acea forță irezistibilă pe care-o capătă uneori gândurile pentru a-și lua în chip spectaculos zborul din cuibul tainic în care-au prins viață. Iar duminică dimineața, când Seth plecă la capela din Treddleston, se ivi și ocazia așteptată.

Dimineața de duminică era pentru Lisbeth partea cea mai fericită din întreaga săptămână; cum până după-amiază nu era slujbă la biserica din Hayslope, Adam rămânea totdeauna acasă, fără altă treabă decât cititul, îndeletnicire de la care nu se temea să-l întrerupă. Pe deasupra, duminica Lisbeth pregătea pentru fii ei mâncare mai bună ca în restul zilelor — de multe ori numai pentru ea și Adam, căci Seth lipsea adesea până seara; mirosul de carne friptă pe plita încinsă din bucătărie, tic-tacul pașnic de duminică al orologiului, prealubitul ei Adam îmbrăcat în hainele lui bune, șezând alături fără a avea nimic important de făcut, astfel că, atunci când voia, putea să-și treacă mâna prin părul lui, și să-l vadă ridicând ochii spre ea zâmbindu-i, iar Gyp, gelos, vârându-și botul între ei — toate acestea însemnau pentru biata Lisbeth raiul pe pământ.

Cartea din care citea de obicei Adam duminică dimineață era Biblia lui cea mare, ilustrată, care acum era deschisă pe masa rotundă de brad din bucătărie;

ședea acolo, în doogarea focului, fiindcă știa că maică-si îi plăcea să-l aibă lângă ea și era singura zi din săptămână când putea să-i împlinească plăcerea asta. Îi stătea bine lui Adam când citea din Biblie: n-o deschidea niciodată în cursul săptămânii, așa încât devenise cartea lui de sărbătoare, în care găsea fapte de istorie, biografii ale unor oameni mari și mici, și poezie. Ținea una din mâini petrecută printre nasturii jiletcii, iar cu cealaltă întoarcea paginile; multe erau schimbările ce i se perindau pe chip în timpul dimineții. Uneori își mișca buzele articulând în șoaptă cuvintele citite — asta se întâmpla atunci când nimerea peste câte o cuvântare pe care își imagina c-o rostea chiar el, cum ar fi de pildă cea a lui Samuil, pe patul de moarte, adresată poporului său; alteori, înălța din sprâncene și-i tremurau colțurile gurii ca și cum i-ar fi dat lacrimile — atunci era profund mișcat de un pasaj ca întâlnirea dintre bătrânul Isaac și fiul său; când citea din Noul Testament, căpăta o înfățișare solemnă, aprobând din când în când cu capul sau ridicând mâna și lăsând-o apoi să cadă din nou pe masă; în alte duminici, când citea Apocrifele, care-i plăceau foarte mult, cuvintele tăioase ale fiului lui Sirah îi aduceau un zâmbet de mulțumire pe buze, deși existau și autori apocrifi cu care nu era de acord. Căci Adam, ca bun creștin ce era, știa pe dinafară articolele dogmei anglicane.

Din când în când, Lisbeth își lua câte un scurt răgaz, se așeza în fața lui și-l privea, până ce, nemaiputându-se stăpâni, trecea de cealaltă parte a mesei și-l dezmierda, ca să-i atragă atenția. În dimineața aceasta, Adam citea Evanghelia Sfântului Matei și Lisbeth stătea în picioare lângă el, mângâindu-i părul, care azi era mai mătăsos ca de obicei, și uitându-se la fila cea mare a Bibliei, pătrunsă de multă uimire în fața slovelor. O încurajase să zăbovească mai mult lângă el faptul că Adam, când se apropiase de el, se rezemase de spătarul scaunului ca s-o vadă mai bine și-i vorbise afectuos:

— Grozav arăți azi, maică! Ia te uită, Gyp îmi face semn să nu uit că-i și el aici: nu se poate împăca de fel cu gându' că pe tine te iubesc mai tare.

Lisbeth tăcu pentru că avea prea multe de spus.

Adam întoarse pagina și, pe cea următoare, era desenul reprezentând un înger așezat pe o lespede ce fusese dată la o parte de pe un mormânt. Imaginea era întipărită în memoria bătrânei, căci la ea se gândise când o văzuse prima oară pe Dinah; când Adam răsuci cartea pe lat, ca să se poată uita la înger, Lisbeth declară:

— E ea, leit Dinah!

— Aduce cu ea, da' Dinah e mai frumoasă, spuse Adam, zâmbind și privind atent chipul îngerului.

— Apoi dac-o găsești frumoasă, de ce nu ți-i drag de ea?

— Cum, maică? întrebă Adam, surprins. Dumneata gândești că nu mi-i dragă Dinah?

— Bun înțeles că nu, îl înfruntă ea speriată de propria-i îndrăzneală, decisă să-și verse năduful, fie ce-o fi, acum că spărsese gheața. Că la ce ți-ar fi, de la zeci de mile depărtare? Dacă ți-era ea ție dragă, n-o lăsai să plece!

— Da, ce cădere am eu să mă împotrivesc, dacă ea socoate că-i bine să plece? se justifică Adam, privind spre carte, în semn că voia să-și continue lectura.

Credea că maică-sa era pusă pe văicăreli. Dar Lisbeth își trase un scaun și nu se dădu bătută:

— N-ar mai socoate ea așa dacă n-ai fi tu urâcios cu ea — îl întoarse Lisbeth vorba necutezând însă să spună lucrurilor pe nume.

— Eu urâcios, maică? întrebă Adam, cuprins de îngrijorare. Da' ce-am făcut? Ce vină am?

— Apoi că tu nimic nu vezi și nu ți-i capu' decât la treaba și socotitu' tău, îl lămuri Lisbeth, gata să plângă. Ce crezi tu, c-ai s-o poți duce așa toată viața, de parc-ai fi de lemn? Ce-o să te faci tu când o muri maică-ta și n-ai avea pe nimeni să-ți pună blidu' cu mâncare dinainte?

— Ce-o fi-n capu' dumitale, maică? se răsti Adam, exasperat de sâcâielile lui Lisbeth. Nu pricep unde vrei s-ajungi? Stă-n puterea mea să fac mai mult pentru dumneata și nu fac?

— Ehe, și încă cum! Ai putea s-aduci pe cineva în casă, să am un suflet lângă mine, să am și eu la bătrânețe cu cine să mă mai iau, și să-mi zică o vorbă

bună, să-mi fie de ajutor și să mă-ngrijească dacă cad la pat.

— Bine, mamă, da' a cui-i vina că nu vrei să bagi pe nime'-n casă să te mai ajute cu treaba? Că doar nu eu te pun să faci toată treaba. Ți-am spus de-atâtea ori c-avem cu ce ține-o fată pe lângă casă, s-ar fi mai bine pentru toți...

— Ia lasă-mă-n pace, cine-ți vorbește de luat fete d-alea cu simbrie, aduse din sat sau de la Treddleston, de nici nu le-am văzut vreodată la față? Mai bine întru singură-n mormânt, decât să știu că rămân pe mâna unei necunoscute să mă puie-n sicriu!

Adam tăcu făcându-se că citește. Nu-și putea arăta altfel supărarea față de maică-sa. Dar Lisbeth mersese prea departe ca să se mai oprească, așa, că, după o pauză de un minut, reîncepu:

— Știi tu bine pe cine-aș vrea s-aduci în casă. Că doar nu după multe te-am trimis să le rogi să stea cu mine... Și slava Domnului c-ai fost de multe ori s-o chemi la mine!

— Știu că de Dinah vorbești, maică. Da' geaba râvnești la ce nu poți avea. Chiar să fi rămas la Hayslope, tot nu pleca din casa mătușă-si, care-o ține ca și cum i-ar fi copil și care-i de-un sânge cu ea. Bine era dacă se lua cu Seth, da' așa-i viața, tocma' de ce ne dorim mai mult n-avem parte. Așa că mută-ți gându' de la Dinah!

— Cum să-mi mut gându' de la Dinah când parcă-i făcută pentru tine; că n-ai să-mi scoți tu mie din cap că domnu' n-a făcut-o dinadins pentru tine și d-aia a trimis-o aici. Ce dacă-i metodistă? Îi trece ei, după ce s-o mărita!

Adam se lăsă din nou pe spătarul scaunului, și privi la Lisbeth: va să zică aici voise ea să ajungă, încă de la începutul discuției. Era cea mai nechibzuită și irealizabilă dorință din câte avusese maică-sa vreodată dar, fără să vrea, ideea îl emoționă. Acum, însă, trebuia numaidecât să-i scoată lui Lisbeth asemenea gânduri din cap.

— Batem câmpii de pomană, maică, spuse el. Să nu te mai aud pomenind vreodată de asta. La ce bun să mai vorbim de pomană. Dinah nu-i de măritat, altceva și-a pus ea în minte să facă.

— Sigur că nu-i de măritat, răspunse enervată, sigur că nu-i de măritat când ăi cu care s-ar mărita n-o cer de nevastă. Nici eu nu eram de măritat dacă nu mă cerea taică-tu. Că Dinah pe tine te-a îndrăgit, cum l-am îndrăgit eu pe răposatu' Thias.

Lui Adam îi năvăli sângele în obraji: câteva clipe, nici nu mai știu unde se află: maică-sa și bucătăria parcă dispăruseră, și nu mai văzu nimic altceva decât pe Dinah privindu-l în ochi. Simți cum bucuria de a trăi pe care o pierduse în urmă cu doi ani, se trezea iar în sufletul lui. Se dezmetici degrabă, regăsindu-se, trist și singur. Ar fi fost o nebunie să dea crezare maică-si, care vorbise fără nici un temei. Își manifestă cu hotărâre neîncrederea — poate în speranța că i se vor aduce dovezi, dacă existau cu adevărat.

— Ce tot îndrugi verzi și uscate, maică, fără să te bizui pe nimic? Nu știi nimic care să-ți dea dreptu' să vorbești așa!

— Atunci te pomenești că n-oi ști nimic care să-mi dea dreptu' să zic c-au trecut anii, decât că-i simt în oase, în fiece dimineață, când mă scol. Lu' Dinah nu-i place de Seth, așa-i? Pe el nu vrea să-l ia! Da' văd că cu tine nu se poartă cum se poartă cu el. Când s-apropie Seth de ea nu-i face nici cald, nici rece ori el ori Gyp, tot aia-i. Da' când te-așezi tu lângă dânsa la gustarea de dimineață, și te uiți la ea, începe să tremure toată. Crezi tu că maică-ta a-mbătrânit degeaba și nu știe chiar nimic?

— Și ce dacă tremură, înseamnă că-i e drag de mine? întrebă neliniștit Adam.

— Că doar n-o fi însemnând că-i urât de tine! Și cum să nu-i fii drag? Ești făcut să fii îndrăgit — unde s-a mai văzut flăcău cinstit și deștept ca tine? Și ce dacă-i metodistă? Asta-i floare la ureche.

Adam își vârâse mâinile în buzunare și se uita la cartea de pe masă, fără a deslușì literele. Îi bătea inima, ca unui căutător de aur care descoperise semnele unui filon bogat dar, în același timp, se temea de dezamăgiri. Nu se putea încrede în instinctul maică si; ea văzuse ceea ce dorise să vadă. Și totuși... și totuși, din pricina presupunerilor ei, Adam își aminti anumite lucruri — mărunte, ca freamătul apei

sub o adiere uşoară — care păreau să dea dreptate celor spuse de bătrână.

Lisbeth băgă de seamă emoţia lui; de aceea continuă:

— Ş-ai să vezi ce rău o să-ţi pară când s-o duce! Ţi-i mai dragă decât îţi închipui... Că-ţi umblă ochii după ea, cum umblă ai lui Gyp după tine...

Adam nu-şi mai găsea locul. Se ridică, îşi luă pălăria şi porni razna pe câmp.

Ogoarele erau scăldate în lumina soarelui: acel soare de început de toamnă, uşor de deosebit de soarele miezului de vară chiar dacă teii şi castanii n-ar fi stropiţi cu galben; un soare de duminică, aducător de tihnă celui ce trudeşte toată săptămâna; un soare de dimineaţă, care nu usucă stropii de rouă prinşi în păienjenişurile diafane din umbra copacilor cu coroană stufoasă.

Adam avea nevoie de această influenţă liniştitoare: îl uimea cât de puternic pusese stăpânire pe dânsul gândul la dragostea lui Dinah, silind toate celelalte sentimente să dea înapoi în faţa impetuoasei dorinţe de a şti dacă Dinah îl iubeşte sau nu. Ciudat! Până în clipa aceea, nici nu-i trecuse prin minte că ar fi fost cu putinţă ca ei doi să se iubească, iar acum dintr-o dată dorea din adâncul făpturii lui ca această posibilitate să se adeverească. Şi dorinţa lui nu cunoştea nici îndoieli, nici şovăieli, aşa cum nu cunoaşte nici pasărea în zborul ei spre înălţimile de unde ne vine lumina zilei şi mireasma cerului.

Soarele tomnatic de duminică îl potoli; nu însă pregătindu-l să se resemneze în cazul în care maică-sa — în care el — se înşelaseră cu privire la sentimentele lui Dinah — îl potoli dându-i curaj să spere. Dragostea ei era aidoma luminii acestui soare plin de tihnă, se contopea parcă cu ea. Dinah era atât de strâns legată de dureroasele amintiri ale primei lui iubiri; dragostea pentru Dinah nu le îndepărta ci, dimpotrivă, le făcea mai sfinte. Dragostea lui îşi avea rădăcinile tocmai în acel trecut, era amiaza aceleiaşi zile.

Dar Seth? nu va suferi el oare? Greu de crezut, judecând după aerul său mulţumit din ultima vreme şi după firea sa, lipsită de gelozie şi egoism; nu-l în-

vidiase niciodată pe Adam pentru că era preferatul lui Lisbeth. Observase oare şi el semnele despre care vorbise mama lor? Adam murea să afle, având mai multă încredere în Seth decât în Lisbeth. Trebuia să stea de vorbă cu el, înainte de a se duce la Dinah şi, cu această intenţie, se întoarse acasă, şi o întrebă pe bătrână:

— Ţi-a spus cumva Seth când se întoarce? Nu ştii, vine acasă la prânz?

— Da, băiete; mai mare minunea, da' uite că vine. Nu s-a dus la Treddleston, ci pe aici pe undeva, la o predică...

— Ştii cam pe unde?

— Nu, da' de multe ori merge la Islaz. Tu ştii mai bine ca mine pe unde umblă Seth.

Nefiind în stare să dea numaidecât de urma fratelui său, Adam hoinări pe ogoarele din apropiere, ca să-i iasă în întâmpinare. Mai avea de aşteptat cam un ceas, căci Seth trebuia să se întoarcă pe la ora mesei, adică la douăsprezece. Incapabil să-şi reia cititul, Adam porni pe malul pârâului, oprindu-se pe alocuri să se sprijine de câte un copac, în ochi cu o privire atentă şi concentrată, căutând spre ceva deosebit de interesant: în nici un caz spre pârâu sau sălcii, nici spre ogoare sau cer. Din când în când, se întrerupea din contemplaţie uimit de forţa sentimentului său, de forţa şi căldura noii lui iubiri — aşa cum se miră omul de surplusul de energie pe care-l descoperă în el când se reapucă de o îndeletnicire vremelnic părăsită. Cum se face oare că poeţii au găsit atâtea cuvinte frumoase pentru prima noastră dragoste şi atât de puţine pentru cea de a doua? Să fie primele lor versuri cele mai izbutite? Nu-s mai frumoase oare cele născute dintr-o gândire mai matură, dintr-o experienţă mai vastă, dintr-o afecţiune mai adâncă? Vocea ca de fluier a flăcăului are farmecul primăverii în ea, dar glasul bărbatului are o muzicalitate mai bogată şi profundă.

Într-un târziu, Adam îl zări în depărtare pe Seth şi porni în grabă spre el. Seth era surprins, temându-se să nu se fi întâmplat ceva; când însă Adam se apropie îşi dădu seama după înfăţişarea acestuia că n-avea de ce fi îngrijorat.

— Unde-ai fost ? îl întrebă Adam, când ajunse în dreptul lui.

— La Islaz, răspunse Seth. Dinah a ţinut o predică pentru ăi din Brimstone. Oamenii de-acolo nu prea se duc la biserică, da' pe ea vin s-o asculte. A vorbit frumos azi — şi-a ales versetul „Venit-am să-i chem nu pe cei drepţi, ci pe cei păcătoşi să se căiască". Şi să vezi ce s-a-ntâmplat, ceva de-ţi era mai mare dragu' să priveşti. Vin acolo femei ce-şi aduc pruncii cu ele şi printre ei era un ţânc voinic, cu păru' cârlionţat, de vreo trei-patru ani, pe care nu l-am văzut pân-acu'. Era neastâmpărat nevoie mare — numa de şotii s-a ţinut cât ne-am rugat şi-am cântat imnuri. Da' când ne-am aşezat şi Dinah a-nceput să vorbească, ţâncu' a-ncremenit şi s-a uitat la ea cu gura căscată. Pe-urmă a tulit-o de lângă maică-sa şi s-a dus la Dinah şi-a tras-o de fustă, ca un căţeluş, ca să se uite la el. Dinah l-a luat în poală şi l-a ţinut aşa cât a vorbit. Şi băieţaşu' s-a cuminţit ca prin minune până când l-a luat somnu' — că maică-sa a-nceput să plângă când l-a văzut.

— Mai mare păcatu' să n-aibă Dinah copiii ei, că tare mai trag plozii la ea. Gândeşti că chiar nu s-o mărita niciodată ? Crezi că nu-i chip să se răzgândească ?

Era în glasul lui Adam ceva care-l făcu pe Seth să-l privească pe furiş, înainte de a-şi spune părerea:

— N-am cum şti dacă nu-i chip să se răzgândească. Da'-n ce mă priveşte pe mine, nu mai trag nici o nădejde să mă ia. Mă socoate frate, şi mie mi-e de ajuns.

— Da' gândeşti că n-o să-ndrăgească niciodată pe un altu', pe care să vrea să-l ia de bărbat ? întrebă Adam cu sfială.

— Să-ţi spui drept — răspunse Seth cu oarecare şovăială — de la o vreme încoace, m-a bătut şi pe mine gându' că s-ar putea ; da' Dinah n-o să se lase ademenită de dragostea pentru vreun muritor ca să se abată din calea pe care i-a îndrumat Domnu' paşii. Dacă n-o crede că dragostea Dumnezeu i-a trimis-o, n-o să i se supună. Că ea aşa-i încredinţată — că i-a fost hărăzit să trăiască pentru alţii, nu să-şi întemeieze un cămin.

— Da' să zicem, sugeră Adam, c-ar găsi un bărbat s-o lase să-şi vadă de-ale ei, fără să-i pună opreliști — c-ar putea să facă şi ca nevastă ce face-acu', când n-are bărbat. Au mai fost femei ca ea care s-au măritat — poate n-au fost ele chiar ca ea, da' predicau şi-aveau grijă de bolnavi şi nevoiaşi. Cum e Mrs. Fletcher, de tot vorbeşte Dinah de ea.

În capul lui Seth se făcu lumină. Întorcându-se spre Adam îi puse mâna pe umăr :

— Zi drept, frate, vrei s-o iei *tu* de nevastă ?

Adam privi stânjenit în ochii lui Seth şi întrebă :

— Ai fi tare necăjit de-ar fi să mă-ndrăgească pe mine ?

— Nu ! răspunse acesta cu căldură. Cum de mai întrebi ? Aşa puţin crezi că m-a durut durerea ta, ca să nu mă bucur de bucuria ta ?

Merseră câteva clipe în tăcere, apoi Seth reluă :

— Nici nu mi-a trecut prin cap c-ai vrea s-o iei de nevastă !

— Da' tu ce gândeşti, are oare rost să trag nădejde ? Maica m-a ameţit că nici nu mai ştiu unde mi-e capu' de când mi-a zis că ea-i sigură că Dinah ţine la mine şi că-i gata să mă ia de bărbat. Da' teamă mi-e că vorbeşte şi ea aşa. Tu ai băgat de seamă ceva?

— Asta-i treabă gingaşă şi nu vreau să greşesc ; şi-apoi, nu-i drept să iscodim sufletu' unui om, dacă el nu vrea să spuie ce-i în el. Seth şovăi, apoi continuă : Da' de ce n-o-ntrebi tu ? Pe mine nu s-a supărat c-am cerut-o de nevastă şi tu ai dreptu' mai mult ca mine, numa' că nu eşti metodist. Da' Dinah nu-i habotnică şi-i gata să primească pe-oricine la noi, ca să-l facă vrednic de împărăţia Domnului. Din pricina asta, nu prea-i pe placu' unora dintre fraţii din Treddleston.

— Ştii cumva ce are ea azi de făcut ?

— Zicea că azi şade tot restu' zilei la fermă, că-i ultima duminică ce-o petrece cu ai ei şi vrea să le citească copiilor din Biblia a mare.

Adam spuse — dar nu cu voce tare, ci-n gând : „Atunci acolo mă duc după-amiază ; că dacă mă duc la biserică, tot la ea o să-mi fie gându'. Azi să cânte ei imnurile şi fără mine."

CAPITOLUL 52

ADAM și DINAH

Erau ceasurile aproape trei, când Adam intră în curtea fermei, trezindu-l pe Alick și câinii din moțăiala lor duminicală. Alick îl informă că afară de „duduia a tânără" — cum îi spunea el lui Dinah — toată lumea era dusă la biserică, ceea ce nu-l dezamăgi deși prin „toată lumea" Alick înțelegea până și pe Nancy, fata care o ajuta pe Mrs. Poyser la lăptărie și ale cărei îndatoriri erau de multe ori incompatibile cu mersul la biserică.

În jurul casei domnea o liniște deplină: toate ușile erau închise și până și pietrele păreau mai tăcute ca de obicei. Singurul zgomot venea de la cișmeaua din care apa picura încet; încet bătu și Adam la ușă, cum se cuvenea în această atmosferă de liniște.

Ușa se deschise și în prag apăru Dinah, care se îmbujoră, surprinsă să-l vadă pe Adam la o oră când știa că are obiceiul să meargă la biserică. Cu o zi mai-nainte Adam i-ar fi spus cât se poate de firesc: „Am venit să te văd, Dinah: știam că nu-i nimeni acasă." Astăzi, însă, nu putu și îi întinse mâna, în tăcere. Până ce intrară și se așezară, nici unul nu scoase o vorbă, deși amândoi ar fi vrut să vorbească. Dinah se instală pe scaunul de pe care tocmai se ridicase, între fereastră și un colț al mesei; pe masă, se afla o carte nedeschisă căci Dinah nu citise, ci privise nemișcată focul strălucitor din vatră. Adam se așeză în fața ei, pe scaunul triunghiular al lui Mr. Poyser.

— Sper că maica nu s-a îmbolnăvit iar, spuse Dinah, venindu-și în fire. Seth zicea azi dimineață că se simte bine.

— Da, azi e vioaie, confirmă Adam, bucuros de semnele pe care le citise pe chipul fetei, dar sfios.

— După cum vezi, nu-i nimeni acasă, dar poți să-i aștepți. Fără îndoială că s-a-ntâmplat ceva de nu te-ai dus la biserică.

— Da, răspunse Adam și făcu o pauză, înainte de a adăuga: S-a-ntâmplat că m-am gândit la tine, de-aia nu m-am dus.

Mărturisirea era bruscă şi stângace, îşi dădea el prea bine seama; dar Adam voia ca Dinah să înţeleagă tot ce era în sufletul lui. Ea, însă, interpretă sinceritatea lui drept o reînnoire a regretelor lui de frate referitoare la plecarea ei, aşa că răspunse calmă :

— Nu-ţi face griji pentru mine şi nu te mai frământa, Adam. Am de toate câte-mi trebuiesc la Snowfield. Şi mi-e cugetu' împăcat, că nu de vrerea mea ascult plecând.

— Da' dacă lucrurile ar sta altfel — se încumetă Adam — dac-ar fi să afli ceva ce nu ştii?...

Ea îl privi întrebător, dar el, în loc să continue, îşi trase un scaun spre colţul mesei şi se aşeză lângă dânsa. Dinah era uimită, se sperie chiar — şi în clipa următoare gândurile i se îndreptară spre trecut : avea oare să-i spună ceva legat de zilele acelea nefericite de demult ?

Adam o privi : atâta bucurie avu privindu-i ochii, încât uită că avea să-i spună ceva, că trebuia să-i explice ce anume nu ştia ea încă. Deodată, îi apucă amândouă mâinile într-ale lui şi izbucni :

— Dinah, te iubesc din toată inima, din tot sufletu' meu. După Dumnezeu carele m-a făcut, pe tine te iubesc cel mai mult pe lume.

Buzele ei păliră, ca şi obrajii; era înfiorată de atâta fericire. Între palmele lui Adam, mâinile ei se răciseră, ca ale unei moarte. Nu şi le putu trage, căci el le ţinea strâns.

— Nu-mi spune că nu mă poţi iubi, Dinah! Nu-mi spune că trebui' să ne despărţim şi să ne trăim viaţa departe unu' de altu'.

Lacrimi licăriră în ochii ei şi începură să curgă înainte ca ea să-i răspundă. Vorbi cu voce liniştită :

— Ba nu, dragul meu Adam, căci trebuie să ne supunem voinţei divine. Trebuie să ne despărţim.

— Nu trebui' dacă mă iubeşti — nu trebui' dacă mă iubeşti! strigă Adam pătimaş. Spune-mi... spune-mi drept dacă mă iubeşti, dar altfel şi mai mult ca pe-un frate ?

Dinah era prea încrezătoare în semnele cerului pentru a încerca să atingă vreun scop prin ascunzişuri

sau prefăcătorii. Revenindu-şi în fire, îl privi pe Adam cu sinceritate şi-i răspunse :

— Da, Adam, inima mea este puternic atrasă de inima ta ; şi dacă ar fi după mine, dacă nu mi s-ar fi arătat limpede că trebuie să urmez altă cale, mi-aş putea găsi fericirea lângă tine, fiindu-ţi soţie. Dar mă tem ca astfel să nu uit a râde şi plânge alături de alţii ; să uit până şi de prezenţa divină şi să încetez a mai căuta altă dragoste în afară de a ta.

Adam nu vorbi de îndată. Se priveau tăcând cuprinşi de acel farmec al dragostei pentru întâia oară mărturisite, care pune stăpânire pe întregul suflet, alungând celelalte sentimente. În cele din urmă Adam întrebă :

— Atunci, Dinah, nimic nu ne stă împotrivă ca să ne luăm şi să ne trăim viaţa-mpreună. Cine-a sădit dragostea asta mare în inimile noastre ? Poate fi ceva mai sfânt decât ea ? Că ne putem ajuta unu' pe altu' să facem numa' bine. Nu-s eu omu' care-ar cuteza să se pună între tine şi Domnu' şi să-ţi zică „nu trebui' să faci asta", „nu trebui' să faci pe dincolo" ! O s-asculţi de cugetu' tău cum asculţi şi-acuma.

— Da, Adam, căsătoria este o binecuvântare, ştiu, pentru cei cărora le e scris s-aibă parte de ea ; da' eu încă din copilărie am primit îndemn s-apuc altă cale; pacea şi bucuria de care-am avut parte mi s-au tras din aceea că viaţa mea n-am trăit-o pentru mine, că n-am dorit nimic pentru mine, şi c-am trăit doar pentru Domnul şi pentru făpturile lui, ale căror dureri şi bucurii m-a chemat să le cunosc. Au fost ani tare frumoşi şi simt că dacă mă abat de la acest drum, întorc spatele luminii şi mă las pradă întunericului şi îndoielii. N-o s-avem parte de fericire, Adam, dac-am să fiu cu îndoială-n suflet şi dac-atunci când o fi prea târziu am să tânjesc după haru' ce mi-a fost dăruit şi de care m-am lepădat.

— Da' dacă-n sufletu' tău a apărut un simţământ nou, şi dacă mă iubeşti atât încât să vrei să fii mai aproape de mine decât de alţii, nu-i oare semn că-i drept să-ţi schimbi viaţa ? Nu-i oare dragostea temei puternic, cum altu' nu-i ?

— Şi eu îmi pun această întrebare, Adam ; căci acum, de când mi-ai mărturisit dragostea ce-mi porţi,

tot ceea ce mi-era limpede s-a tulburat iar. Până acum îmi dădeam seama că mi-erai foarte drag, dar credeam că tu nu simțeai ca mine; numai la tine mi-era gându', astfel că sufletul meu nu mai era liber ci robit unei iubiri pământești; mare mi-a fost neliniștea și îngrijorarea, neștiind ce se va întâmpla cu mine. Căci, ori de câte ori am ținut la cineva, m-am mulțumit cu foarte puțin sau chiar cu nimic în schimb; de rându' acesta însă inima mea începuse să dorească o dragoste egală din parte-ți. Nu mă-ndoiam că trebuia să lupt împotriva acestei dorințe ca împotriva unei ispite; și deslușeam limpede porunca de a pleca.

— Da'acu Dinah, prea iubita mea Dinah, acu' știi că-mi ești mai dragă decât îți sunt eu drag... acu' totu' s-a schimbat. Nu mai poate fi vorba de plecare: ai să rămâi și ai să-mi fii nevastă și am să-i mulțumesc lui Dumnezeu pentru viața ce mi-a dat cum nu i-am mulțumit niciodată pân-acum.

— Adam, mi-e greu să mă împotrivesc... știi bine că mi-e greu; da' m-a cuprins o mare teamă. Când stam singură și pe-ntuneric aveam adesea o vedenie; mare mi-e spaima nu cumva s-ajung nesimțitoare la durerea altuia și să țin atât de mult la mine încât să nu mai îmi pese de alții.

— Da, Dinah, răspunse trist Adam, nu-s eu ăla să te îndemn să-ți calci pe cuget. Da' tot nădăjduiesc că ai să-ți schimbi gându'. Nu se poate ca dragostea să-ți împiet rească inima; dragostea îmbogățește, nu sărăcește inima. Că după mine, cu dragostea și fericirea e la fel cum e cu durerea: cu cât mai mare-i partea noastră, cu-atât crește și înțelegerea noastră față de viața semenilor noștri, cu-atât îi iubim mai mult, cu-atât suntem mai doritori să-i ajutăm. Cu cât știe omu' mai mult, cu atât își face treaba mai bine; și simțirea-i și ea un fel de știință.

Dinah tăcea; avea ochii ațintiți spre ceva ce numai ea vedea. Adam continuă pledoaria:

— Ș-ai să poți face aproape tot ce faci ș-acu'. N-am să-ți cer să mă-nsoțești duminicile la biserică; ai să te duci unde-i voi să predici oamenilor. Eu țin la biserică, da' nu socot sufletu' meu mai presus de-al tău ca să-ți cer să te iei după vorbele mele și nu după cugetu' tău. Și-ai să poți îngriji ca ș-acu de ăi bol-

navi, ba chiar ai să ai mai mult din ce le da ; ş-ai să te poţi duce la prietenii care te iubesc şi au nevoie de tine, ş-ai să poţi fi alături de ei până la capătu' zilelor lor. Crede-mă, Dinah, c-ai să fii la fel de-aproape de Dumnezeu ca şi când ai fi singură şi departe de mine.

Dinah nu răspunse numaidecât. Adam continua să-i ţină mâinile şi o privea cu adâncă nelinişte. Într-un târziu, întorcând spre dânsul ochii ei gravi, plini de iubire, vorbi :

— E adevăr în spusele tale, Adam, şi sunt pe lume slujitori ai Domnului, mai vrednici decât mine, pe care căsătoria i-a făcut şi mai buni. Dar nu cred că aşa se va întâmpla cu mine, căci de când te iubesc pe tine peste măsură n-am mai găsit aceeaşi pace şi bucurie în Domnul ; inima-mi parcă s-a împărţit în două. Înţelege, Adam, ce se petrece cu mine : viaţa mea de până acum e ca un pământ pe care calc de când mă ştiu şi pe care am trăit fericită ; şi dacă uneori doresc să dau ascultare glasului care mă-ndeamnă să plec spre alt pământ necunoscut, cum să nu mă tem că sufletu-mi va tânji după fericirea dintâi, căreia i-am întors spatele ; şi când se strecoară îndoiala, dragostea nu poate fi desăvârşită. Aştept un semn să mă lumineze ; de aceea trebuie să plec, căci amândoi ne vom supune voinţei lui Dumnezeu. Uneori ni se cere să jertfim iubirile noastre fireşti şi legiuite.

Adam nu mai îndrăzni să stăruie, pentru că nu era vorba de un capriciu sau de făţărnicie. Însă îi venea greu să se resemneze şi, uitându-se la Dinah, ochii i se umeziră :

— Dă' crezi că s-ar putea să primeşti încuviinţare... să ţi s-arate semn că voia Domnului e să te-ntorci la mine şi să nu ne mai despărţim niciodată ?

— Oricare ar fi voia Domnului trebuie să ne supunem, Adam ! Cu vremea, vom şti limpede care ne e datoria. Se prea poate ca, reluându-mi viaţa dinainte, toate gândurile de-acum să se risipească, ca şi cum n-ar fi fost ! Atunci am să înţeleg că nu mi-e chemarea să întemeiez o familie. Dar trebuie să aşteptăm !

— Dinah, nu-ţi sunt drag cum îmi eşti tu mie dragă, spuse Adam mâhnit, altfel n-ai fi îndoită. Da-i firesc să nu-ţi fiu ; căci nu-s vrednic de iubit, cum eşti tu.

Că eu nu mă-ndoiesc că-i drept să iubesc pe a mai desăvârșită făptură ce mi-a fost dat să cunosc.

— Nu, Adam; mie îmi pare că nici dragostea mea pentru tine nu-i mică: căci îți caut vorba și privirea, așa cum caută copilul neputincios dragostea și sprijinul părintelui. Dacă nu te-aș iubi atât nu m-aș teme de idolul cel nou din templu. Mă bizui pe ajutoru' tău, fiindcă știu că n-ai să te împotrivești să asculți de porunca Celui Atotputernic.

— Hai să ieșim la soare, Dinah, să ne plimbăm împreună. Îți făgăduiesc că n-am să mai spun o vorbă care să te tulbure.

Ieșiră din casă și porniră spre câmp în întâmpinarea celor care se înapoiau de la biserică. „Ia-mă de braț", spuse Adam, și Dinah îl luă. Era singura deosebire față de ultima oară când se plimbaseră împreună. Dar nici tristețea apropiatei despărțiri, nici nesiguranța de a-și vedea visul împlinit nu întunecară fericirea lui Adam de a se ști iubit. Hotărî să-și petreacă seara la ferma Hall. Voia să stea cât mai mult timp cu putință în tovărășia ei.

— Ia te uită cine se preumblă p'acolo: Adam cu Dinah! exclamă Mr. Poyser, intrând pe poartă. Tocma' mă-ntrebam ce i s-o fi întâmplat de n-a venit el la biserică. Ei drăcie! — adăugă bunul Martin după o pauză — știi ce mi-a trecut mie prin minte?

— De bună seamă, ceva ce n-a bătut cale prea lungă, că era chiar sub nasu' dumitale. Te-ai fi gândit că lu' Adam i-e dragă Dinah.

— Cum? și dumneata ai băgat de seamă?

— D-apoi cum să nu fi băgat? răspunse Mrs. Poyser, care evita, pe cât putea, să fie luată prin surprindere. Că doar n-oi fi din alea care când văd pisica-n lăptărie se minunează ce-o fi făcând ea acolo?

— Cum de-ai tăcut și nu mi-ai zis nimica?

— Da' ce-s eu, morișcă, să cârâi de cum adie-un vânticel? Știu să-mi țiu gura când nu trag foloase de-o deschid.

— Da' Dinah n-o să-l ia; dumneata cum gândești: o să-l ia?

— Nici vorbă, își dădu Mrs. Poyser cu părerea, expunându-se imprudentă la o viitoare posibilă sur-

priză. N-o să ia ea un flăcău de bărbat, afară doar dacă-i metodist şi olog.

— Bine-ar fi fost să se căsătorească Dinah cu Adam ! reflectă Mr. Poyser, cu capul într-o parte, contemplând cu plăcere această perspectivă. Şi dumneata ai fi fost mulţumită, aşa-i ?

— Şi încă cum ! C-atunci nu mai pleacă ea la Snowfield, la treizeci de mile depărtare, şi nu mă lasă singură făr' un suflet de-al meu lângă mine numa' cu vecinele care nu-mi sunt neam şi mai toate femei, că-n locu' lor mi-ar fi şi ruşine să m-arăt, dacă mi-aş ţine gospodăria aşa ca ele. Că nici nu-i de mirare că-n piaţă se găseşte unt cu dungi de murdărie că-i ieşit din lăptăria lor. Şi ce n-aş da, Doamne ! s-o văd pe Dinah aşezată creştineşte la casa ei, cu un acoperiş ca lumea deasupra capului ; şi-am înzestra-o, i-am da albituri şi fulgi de găină ; că ţin la ea ca la copiii mei. Parcă mă simt mai bine când e ea prin preajmă, e aşa cumpătată şi ştie totdeauna să osebească binele de rău.

— Dinah ! strigă Tommy, gonind spre Dinah, mama zice că n-o să iei pe nimeni de bărbat afară doar dacă-i metodist şi olog. Proastă mai eşti !

Făcând acest comentariu, Tommy o cuprinse cu amândouă braţele şi începu să topăie în jurul ei, împiedicând-o să meargă.

— Ţi s-a simţit lipsa din cor, Adam, spuse Mr. Poyser. Ce s-a-ntâmplat de n-ai venit ?

— Voiam s-o văd pe Dinah : c-a mai rămas tare puţin până pleacă !

— N-o fi oare nici un chip s-o înduplecI să rămână ? Găseşte-i numa' un bărbat bun în parohia noastră, ş-om vedea noi atunci. Dacă izbuteşti, te iertăm c-ai lipsit de la biserică. Oricum, nu pleacă de-aici pân-la sărbătoarea recoltei la care te poftim să vii negreşit ; miercuri la cină. Vine şi Bartle Massey, poate şi Craig. Aşadar ne-am înţeles, eşti de-ai noştri, să fii la ceasurile şapte seara fără să întârzii, c-altfel nu te iartă dumneaei.

— Da, răspunse Adam, dacă pot, viu. Da' nu prea pot spune dinainte, că nu ştiu când isprăvesc cu treaba. Stai pân' la sfârşitu' săptămânii, Dinah, aşa-i ?

— Se-nțelege ! strigă Mr. Poyser. Nici nu vreau s-aud că vrea să plece mai devreme.

— Că doar ce-o zorește ? sări cu gura Mrs. Poyser. D-ale gurii tot nu-s multe la Snowfield ; n-are ce să se strice pân' ajunge ea acolo să se-apuce de gătit. C-atâta găsești acolo din belșug, sărăcie !

Dinah zâmbi, dar nu făgădui nimic ; restul drumului, vorbiră de altele, zăbovind în bătaia soarelui să privească cârdul de gâște ciugulind prin iarbă, căpițele proaspăt ridicate și belșugul de fructe ce îngreunau crengile bătrânului păr ; Nancy și Molly o luaseră mai repede spre casă, mergând alături și ducând fiecare în mână, învelită cu grijă într-o batistă, cartea de rugăciuni, din care nici una nu putea citi mai mult decât literele mari și aminurile.

Orice alt fel de odihnă pare grabă în comparație cu plimbările de odinioară prin câmpul însorit, la înapoierea de la „slujbele de după-amiază", în acele vremuri tihnite de altădată, când bărcile ce lunecau adormite de-a lungul unui canal reprezentau ultima minune în materie de locomoție ; când cărțile de rugăciuni aveau mai toate scoarțe legate în piele cafenie și se deschideau totdeauna, cu o remarcabilă precizie, la aceeași pagină. Dusu-s-a tihna aceea cum dusu-s-au roțile de tors, caii de samar, și negustorii ambulanți, care în după-amiezile însorite își mânau la pas căruțele cu marfa ieftină până în pragul casei. Filozofii plini de înțelepciune ne vor spune, poate, că marele merit al motorului cu aburi este de a crea timp liber pentru oameni. Nu-i credeți : nu creează altceva decât vid, un vid care absoarbe gândirea prea zeloasă. Azi până și lenea e zeloasă — veșnic în căutare de distracții : ahtiată după trenuri de excursii, muzee de artă, reviste literare și romane pline de acțiune, după teorii științifice sau incursiuni cu microscopul în lumea celor nevăzute. Tihna de odinioară arăta cu totul altfel : pe-atunci omul citea un singur ziar, fără articole de fond, și nu cunoștea acea periodicitate a senzațiilor pe care le-am numit primirea poștei. Tihna de odinioară era contemplativă, asemănătoare unui gentleman cam rotofei, cu o digestie bună și percepții calme, netulburat de ipoteze : prea fericit să ignore cauzele fenomenelor, mulțumindu-se

cu fenomenele. Un gentleman care-şi petrecea cea mai mare parte a anului la ţară, printre case şi privelişti plăcute ochiului, hoinărind prin livezi şi mirosind caisele încinse de soarele dimineţii sau adăpostindu-se sub coarnele pomilor; când începeau să se scuture perele de vară. Care nu urmărea slujbele din timpul săptămânii şi nu se plângea de predica duminicală, dacă-i dădea răgaz să aţipească, preferând totuşi, şi fără a se ruşina să mărturisească, slujba de duminică după-amiaza, pentru că rugăciunile erau mai scurte; un gentleman tolerant şi totdeauna bine dispus, având spinarea şi conştiinţa de acelaşi calibru, amândouă în stare să reziste sub greutatea unor cantităţi mari de bere sau porto, neşubrezite de îndoieli, remuşcări sau aspiraţii prea înalte. Un gentleman pentru care viaţa nu era o sarcină, ci o sinecură: îşi zornăia guineele în buzunar, îşi mânca bucatele şi dormea somnul celui drept, socotind că-şi făcuse datoria, mergând la biserică duminică după-amiaza.

O, dulce tihnă de odinioară! Nu fiţi neîngăduitori faţă de ea şi n-o judecaţi după canoanele moderne; gentlemanul de care vorbeam mai sus n-a călcat niciodată la Exeter Hall, nu a ascultat niciodată un predicator popular şi nu a citit niciodată „Tracts for the Times" sau „Sartor Resartus".

CAPITOLUL 53

SĂRBĂTOAREA RECOLTEI

Miercuri după-amiaza, mergând spre casă în lumina blândă a soarelui de ora şase, Adam văzu de departe ultima căruţă încărcată cu orz cotind spre poarta fermei Hall şi auzi cântecul „Recolta-i acasă!", crescând şi scăzând ca un val. Continuă să-l audă, din ce în ce mai slab şi mai melodios, pe măsură ce se-ndepărta, până când ajunse în dreptul pârâului de lângă Salcie. Soarele în asfinţit scălda în razele sale coama bătrânelor dealuri Binton, prefăcând oile neştiutoare, care păşteau, în pete vii de lumină; şi se oglindea în ferestrele casei lui Adam, aprinzând văpăi mai mândre decât ale chihlimbarului şi ametistu-

lui. Era de ajuns pentru ca Adam să se creadă într-un templu măreț, iar acel cântec îndepărtat era un imn sacru.

„E minunat, gândi el — cum pătrunde cântarea în adâncul inimii, ca un dangăt de clopot, căci e cântarea clipei celei mai binecuvântate a anului și nicicând nu-s oamenii mai recunoscători; gândesc că ni-i totuși greu când ceva s-a isprăvit și s-a săvârșit din viața noastră; căci toate bucuriile ce ni-s date poartă-n miezul lor o despărțire. Cum mi s-a-ntâmplat și mie cu Dinah: n-aș fi apucat să aflu cât de neprețuită-i dragostea ei, dacă soarta nu mi-ar fi smuls tot ce credeam c-aveam mai de preț, lăsându-mă pustiu pe dinăuntru, pentru ca nevoia și foamea mea să trebuiască împlinită de o dragoste mai mare, mai desăvârșită.

Se aștepta s-o vadă din nou pe Dinah și nădăjduia că-i va îngădui s-o însoțească până la Oakbourne; — cu care prilej avea s-o roage să hotărască o zi când să poată merge la Snowfield, ca să-i spună dacă această ultimă și supremă speranță de fericire, care-i fusese dată, avea să se piardă ca tot ce avusese până atunci. Întârzie cu ceea ce mai avu de făcut pe acasă și cu îmbrăcatul hainelor de sărbătoare până pe la orele șapte, când porni spre ferma Hall și era îngrijorat că oricât și-ar mări și grăbi pașii nu va ajunge la vreme nici măcar pentru friptura care urma după budincă; căci n-avea nici o îndoială că Mrs. Poyser avea să fie punctuală cu cina.

Asurzitor era zgomotul cuțitelor, al farfuriilor de cositor și al cănilor de tablă, care-l întâmpină pe Adam când intră, dar n-auzi zvon de voci: căci îngurgitarea fripturii — gratuită și atât de apetisantă — era o îndeletnicire prea serioasă pentru ca acești destoinici argați de fermă să nu-i acorde deplină atenție, chiar în cazul în care ar fi avut ce discuta între ei — și nu prea aveau; iar Mr. Poyser, în capul mesei, era prea absorbit de tăierea cărnii ca să dea ascultare replicilor spirituale ale lui Mr. Craig sau Bartle Massey.

— Vin-aici, Adam! strigă Mrs. Poyser, care stătea în picioare și supraveghea felul în care serveau Molly și Nancy. Ți-am păstrat un loc între Mr. Massey și

băieți. Mai mare păcatu' că n-ai venit la timp să fi văzut ce frumoasă mi-a ieșit budinca !

Adam se uită neliniștit în jur căutând cu ochii pe cea de a patra femeie ; dar Dinah lipsea. Îi era aproape teamă să întrebe de ea ; se luă cu ceilalți, care-i dară bineț, păstrând în sinea lui speranța că Dinah era prin casă, nefiind pesemne prea dornică să ia parte la o petrecere în ajun de plecare.

Priveliștea era cât se poate de îmbietoare — cu masa încărcată, avându-l în cap pe Martin Poyser, masiv și îndesat, cu fața lui rotundă plină de voie bună, împărțind argaților săi hălci din friptura aceea grozavă și bucurându-se foarte când i se întorceau farfuriile goale. Deși binecuvîntat de natură cu o zdravănă poftă de mâncare, Martin uitase de friptura lui, într-atât îi plăcea, în răgazul dintre două felii de carne, să privească cum se îndestulau ceilalți ; căci erau oameni care în toate zilele anului — în afară de duminici și Crăciun — mâncau la prânz hrană rece, pe unde apucau — sub câte un copac — și-și beau berea din ploști de lemn — cu plăcere, nici vorbă — dar cu gura ridicată spre cer, ca rațele, nu cum le e dat oamenilor să le tihnească băutura. Martin Poyser știa el prea bine ce gust aveau bucatele fumegânde și berea proaspăt trasă din butoi pentru oaspeții săi. Își lăsă capul într-o parte și-și țuguie buzele, făcându-i cu cotul lui Bartle Massey, în timp ce umplea pentru a doua oară farfuria lui Tom Tholer, zis și „Tom Saft". Când farfuria aterizâ în fața lui, între cuțitul și furculița ținute drept în sus, ca niște stindarde sfinte, un zâmbet de satisfacție lumină chipul tâmp al lui Tom ; dar satisfacția fiind prea mare, nu mai încăpu într-un zâmbet, și Tom izbucni într-un „ho-ho-ho" prelung, apoi deveni grav, aruncându-se năprasnic cu cuțitul și furculița asupra prăzii. Trupul îndesat al lui Martin se scutură de râsul pe care încerca să și-l stăpânească : se întoarse spre Mrs. Poyser, ca să vadă dacă și ea îl urmărise pe Tom și privirile celor doi soți se întâlniră, împărtășindu-și în taină amuzamentul.

„Tom Saft" avea mare trecere la fermă, jucând rolul unui bătrân măscărici și compensând lipsa de pricepere în ale muncii prin succesul replicilor sale. Glu-

mele lui semănau cu loviturile pliciului de muște care, deși mânuit la întâmplare, ucide totuși din când în când câte o insectă. Erau pomenite la tunsul oilor sau la strânsul fânului ; dar mă voi abține de a vi le reda, căci mă tem că umorul lui Tom — întocmai ca cel al altor ghiduși celebri de odinioară — să nu vă pară perimat, neținând raporturile profunde și trainice dintre lucruri.

Cu excepția lui Tom, Martin Poyser se mândrea cu argații săi, socotindu-i cei mai vrednici de pe moșie. Iată-l, de pildă, pe Kester Bale (probabil Beale, pe numele adevărat, dar el habar n-avea de dreptul de a folosi cea de a cincea literă) — bătrânul cu șapcă de piele și cu un păienjeniș de zbârcituri pe fața înnegrită de soare. Unde mai găseai în tot comitatul Loamshire om să se priceapă mai bine la toate „rostuielile" muncii câmpului. Kester se numără printre acei slujitori de neprețuit care nu numai că știu face orice, dar nu-i întrece nimeni în orice fac. E drept că, de la o vreme încoace, genunchii i se cam îndoiau și mergea de parcă se tot temea, ca și cum ar fi fost cel mai respectuos om din lume. Așa și era ; dar trebuie să recunosc că obiectul respectului său era propria lui îndemânare, față de care avea chiar un fel de cult. Clădea totdeauna snopii în stoguri ; căci dacă era o treabă la care să se priceapă mai bine decât la alta, apoi aceea era înălțarea stogurilor ; după ce termina cu ultimul stog, Kester — care locuia destul de departe de fermă — se întorcea duminicile, îmbrăcat în hainele lui cele bune, să dea o raită prin ogradă, oprindu-se pe cărare, la oarecare distanță, pentru a-și contempla opera și umblând încoace și încolo ca să admire fiecare stog din unghiul cel mai favorabil. Așa cum pășea, făcând necontenite plecăciuni, cu ochii ridicați spre măciuliile de paie din vârful stogurilor — care aduceau cu niște globuri de aur, de fapt făcute chiar din aurul cel mai bun al pământului — puteai să-ți închipui că oficia un rit păgân. Kester era un burlac înrăit și i se dusese vestea că avea mulți ciorapi doldora de bani, drept care stăpânul îl lua peste picior în zilele de plată ; nu cu glume noi și necoapte, ci cu una veche și trainică, încercată de multe ori cu același succes. „Mare hâtru și stăpânu' ăl tânăr", spu-

nea adesea Kester; căci își începuse cariera alungând ciorile de pe drum, pe timpul penultimului Martin Poyser, și de aceea pe ultimul Martin tot băiețandru îl socotea. Nu mi-e rușine cu un om ca bătrânul Kester: tu, cititorule și eu suntem îndatorați mâinilor bătucite ale acestor oameni — mâini care de mult s-au amestecat cu pământul pe care l-au muncit credincioși, storcându-i cât mai mult roadele, primind prea mică parte din ele, drept plată.

La celălalt capăt al mesei, față în față cu Mr. Poyser, ședea Alick, rumen în obraji și cu umeri lați, ciobanul și mâna dreaptă a stăpânului, și care nu se avea prea bine cu bătrânul Kester; între ei, conversația se reducea la câte un mârâit căci deși concepțiile lor despre întreținerea șanțurilor, construcția de garduri sau îngrijirea mieilor nu se deosebeau prea mult, în schimb părerile lor privind meritele fiecăruia dintre ei erau diametral opuse. Alick era de felul lui destul de rău de gură: avea vorba răstită, aducând cu un lătrat și, spătos cum era, semăna cu un buldog care parcă spunea: „nu-ți băga nasul în oala mea și nu mi-l bag nici eu într-a ta"; era însă foarte cinstit și-ar fi fost în stare să împartă bobul de ovăz în două ca nu cumva să ia mai mult decât i se cuvenea, iar la avutul lui Martin veghea de parcă ar fi fost al lui. Se zgârcea până și la orzul stricat pe care-l dădea păsărilor, neîndurându-se să facă risipă. Pașnicul Tim, căruțașul care ținea la caii lui, nu se avea bine cu Alick din cauza tainului de ovăz: își adresau arareori cuvântul și nu se uitau unul la altul nici chiar când își mâncau cartofii lor reci din aceeași farfurie; dar cum așa se purtau cu mai toți semenii lor, ar fi prilpit să conchidem că resentimentele lor reciproce erau de-a dreptul dușmănoase.

După cum remarcați, caracterul bucolic al locuitorilor din Hayslope era lipsit de acea voioșie deplină pe care-au întâlnit-o aproape pretutindeni artiștii ce au cutreierat alte comitate. Palida rază a unui surâs apărea arareori pe chipul țăranului de pe ogor, iar trecerea de la gravitatea bovină la hohotul de râs nu prea cunoștea trepte intermediare. Nu toți erau la fel de cinstiți ca Alick. Chiar la această masă, printre oamenii lui Mr. Poyser se află Ben Tholoway, om voinic

și treierător destoinic, surprins, nu o dată, cu buzunarele pline de grâul stăpânului său: faptă care, având în vedere că Ben nu avea înclinație spre filozofie, nu putea fi pusă pe seama neatenției. Dar Martin îl iertase și îl ținea mai departe în slujbă; căci familia Tholoway locuia de când lumea prin partea locului și muncea dintotdeauna pentru familia Poyser. Și, în general, cred că societatea n-a pierdut nimic pentru că Ben n-a făcut șase luni pușcărie; căci concepțiile sale privind însușirea bunului altuia erau meschine și la pușcărie ar fi avut prilejul să și le dezvolte. În orice caz, Ben își mânca friptura cu cugetul curat al omului care, de la ultimul seceriș până în prezent, nu furase decât atâtea boabe de mazăre și fasole cât să semene în grădina lui de zarzavaturi, și care se credea îndreptățit să se simtă jignit că ochiul bănuitor al lui Alick era veșnic pironit asupra lui.

Dar cum friptura se isprăvise și fața de masă fu scoasă, făcând loc cănilor lucioase, ulcelelor cafenii cu guler de spumă și sfeșnicelor de aramă, atât de frumoase la vedere. *Acum* urma marea ceremonie a serii — cântecul secerișului, la care trebuiau să participe cu toții: cei care puteau, n-aveau decât să cânte corect, dacă țineau neapărat să se singularizeze, dar nimănui nu-i era îngăduit să stea cu gura închisă. Ritmul în trei timpi era obligator, restul rămânea *ad libitum*.

Cât privește originea cântecului — dacă a fost compus, în forma sa actuală, de un singur rapsod sau dacă a fost perfecționat treptat de o școală sau de mai mulți rapsozi — iată ceva ce scapă cunoștințelor mele. Are o anumită unitate, un fel de pecete a unui geniu individual, ceea ce mă face să înclin spre prima ipoteză, deși nu contest că această unitate putea izvorî din consensul mai multor capete, ceea ce reprezenta o condiție a gândirii primitive, străină gândirii noastre moderne. Unii vor descoperi, poate, că primul catren a pierdut un vers, pe care rapsozii ulterior, lipsiți de fantezie, l-au înlocuit recurgând la ieftina soluție a repetiției; alții, însă, vor susține că repetiția se datorește unei inspirații originale, la care numai mințile cele mai prozaice rămân insensibile.

Ceremonia cântecului era strâns legată de ceremonia băutului. (Faptul e poate regretabil, dar, ce să facem, n-avem cum ne îndrepta strămoșii). În timpul primelor două catrene, cântate într-un *forte* hotărât, cănile nu se umpleau :

Noroc s-aibă stăpânu',
Care ne-a ospătat ;
Noroc s-aibă stăpânu',
Noroc și a lui soață.

Dorim să-i meargă totu-n plin
Și spor să aibă-n toate,
C-ai lui suntem și îl slujim
Acum și mai departe.

Înainte de al treilea catren, cântat *fortissimo*, cu puternice lovituri în masă — răsunând ca bătăile de tobă și de talgere — i se umplu cana lui Alick, care trebuia s-o golească înainte de a începe ultima strofă.

Dați peste cap paharu'
Făr' să vărsați din el
Că de vă pică strop
Mai beți un păhărel.

După ce Alick trecu cu succes acest examen de îndemânare bărbătească, veni rândul lui Kester, care ședea la dreapta lui, apoi a celorlalți, unul câte unul, până ce fiecare oaspete își bău stacana rituală, sub îndemnul corului. Șiretul de Tom Saft lăsă să-i curgă din greșeală câteva picături pe masă, dar Mrs. Poyser interveni (cam prea stăruitor, după părerea lui), pentru a fi iertat de pedeapsă.

Dincolo de ușă, oricine ar fi auzit îndemnul de atâtea ori repetat „Dați peste cap paharu'" probabil că n-ar fi știut ce să creadă ; dar intrând în încăpere, și-ar fi dat numaidecât seama că nici unul dintre meseni nu era beat, cei mai mulți fiind chiar foarte serioși : căci așa era felul de a petrece al acestor vrednici argați de fermă, și-l socoteau la fel de respectabil ca zâmbetele și reverențele doamnelor elegante și ale domnilor din înalta societate, când ciocnesc paharele cu vin. Bartle Massey, ale cărui urechi erau mai sensibile, ieșise încă

din prima fază a ceremoniei, să vadă dacă seara era frumoasă; nu isprăvise de contemplat cerul, când tăcerea care dura de mai bine de cinci minute îl încunoștiință că până la anul nu va mai auzi „noroc s-aibă stăpânu". Ceea ce stârnise părerea de rău a lui Totty și a fraților ei: erau adânc dezamăgiți de tăcerea care urmase după triumfătoarele lovituri în masă, la care fetița, așezată pe genunchii tatălui său, contribuise cu toată puterea și pumnii ei cei mai mici.

Când se întoarse Bartle, oaspeții păreau dornici să treacă de la muzica corală la piese solo. Nancy declară că Tim, cărușașul, știa un cântec pe care-l cânta mereu în grajd, „de parcă-i o ciocârlie, mai mare dragu' să-i asculți". „Hai, flăcăule, să te-auzim!", îl încurajă Mr. Poyser. Tim luă o mutră sfioasă, lăsă capul în jos și pretinse că nu știa să cânte; dar îndemnul stăpânului fu reluat de toți cei așezați în jurul mesei. Devenise un prilej de conversație la care putea participa fiecare cu câte un „Hai, Tim!", cu excepția lui Alick, care nu-și permitea nesăbuința de a vorbi fără rost. În cele din urmă, când vecinul său, Ben Tholoway, începu să-și sublinieze insistențele verbale înghiontindu-l cu cotul, Tim își ieși din sărite și mârâi: „Dă-mi pace, că de nu, acuș vă cânt un cântec ce n-o să vă fie pe plac!" Răbdarea unui cărușaș, oricât de pașnic, are limite, așa că stăruințele încetară.

— Apoi atunci, ia cântă-ne tu, David, ceva! strigă Ben, care nu voia să se dea bătut. Cântă-ne „Iubirea mea-i ca trandafiru' făr' de ghimpi".

David cel isteț era un tânăr ce părea foarte preocupat, mai mult din pricina unui strabism extrem de pronunțat decât a unor înzestrări intelectuale; departe de a fi indiferent la invitația lui Ben, roși, râse și se șterse cu mâneca la gură, dând impresia că era gata să se pună pe cântat. Un timp toți cei de față așteptară, pregătiți să-l asculte. Dar zadarnic! Se vede că lirismul serii se pitise pe undeva prin beci, și deocamdată nimeni nu-l putea scoate de acolo.

La capul mesei, conversația luase între timp o întorsătură politică. Mr. Craig nu se dădea în lături de a aborda din când în când subiecte politice, bizuindu-se nu atât pe fapte și informații, cât pe darul său de a interpreta evenimentele. Vedea atât de bine dincolo

de ele, şi atât de departe, încât la ce să le cunoască?

— Eu unu' nu citesc ziaru', spuse Mr. Craig, umplându-şi pipa, deşi aş putea dac-aş vrea, că Miss Lydia le capătă pe toate şi isprăveşte cu ele cât ai clipi; da' iaca Mills, de pildă, care cât-ii ziulica şade lângă sobă şi citeşte ziaru' da' când l-a dat gata, pricepe mai puţin ca-nainte. Acu' numa' de pacea ceia scrie, că numa' de ea vorbeşte toată lumea: a citit şi-a citit Mills cred că dac-a citit de ea ştie tot... „Dumnezeu să te aibă-n pază, Mills, îi zic eu, pricepi tu ce zice-acolo, cum pricepe mâţa calendaru'. Tu ascultă la mine că eu ştiu ce zic: gândeşti că pacea-i bună pentru ţară; nici eu nu zic că nu-i — ia aminte, nu zic că nu-i. Da' dacă vrei să ştii părerea mea, apoi duşmanii noştri-s ăi de cârmuiesc ţara, duşmani mai răi decât Bonaparte şi musiii lui: că-n musiii lui la o adicătelea înfigi lancea-n cinci-şase deodată cum ai înfige-o-n nişte broaşte.

— Da, da, încuviinţă Mr. Poyser, ascultând cu expresia omului care înţelege şi cunoaşte bine problema — că ăştia n-au pus în viaţa lor carne de vacă în gură. Franţujii numa' salată mănâncă.

— Şi-i zic eu lu' Mills, reluă Mr. Craig: „Vrei să mă faci să cred că nişte străini ca ăştia pot face măcar pe jumate cât rău' de ni-l fac miniştrii care nu ştiu cum să gospodărească ţara? Ia să-i dea el, regele George, pe toţi afară şi să conducă de unu' singur, să vezi cum s-ar drege treaba! Poa' să-l ia-ndărăt pe Billy Pitt, dacă ţine neapărat; da' eu gândesc că n-avem de nime' altu' trebuinţă decât de rege şi de parlament. Ascultă ce-ţi zic eu, de la cuibaru' ăsta de miniştri se trage tot rău'!

— Bună vorbă! aprobă Mrs. Poyser, care luase loc lângă soţul ei, cu Totty în poală. Bună vorbă! Că dacă toţi poartă cizme, cin-să mai ştie care-i Ucigă-l Crucea?

— Cât despre pace, interveni Mr. Poyser, cu capul lăsat într-o parte în semn de îndoială şi pufăind prevăzător din lulea între fiecare frază, zău dacă ştiu ce să zic. Războiu-aduce folos ţării, că astfel cum s-ar păstra ele preţurile ridicate? Şi franţujii-s nişte păcătoşi, după câte am auzit eu, ce alt' să faci decât să-l baţi?

— Ai și dumneata dreptatea dumitale, nu zic, comentă Mr. Craig, da' și pacea are partea ei bună, că ne mai odihnim puțin. Îi punem capăt când poftim, și nu mă tem eu de Bony, chiar dacă i-a mers vestea de deștept ce-i! Asta i-am zis azi dimineață și lu' Milis, că el cum aude de Bony, se sperie... l-am lămurit cum stă treaba și-n trei minute s-a dumirit, că din ziare s-un an tot nu se dumirea. I-am zis: „Ascultă, Milis, sunt eu sau nu sunt priceput la grădinărit? răspunde-mi tu mie". „Păi cum să nu fii, Craig" — zice el, că-i om de treabă Milis ăsta, cu toate că-i valet, numa' că nu-l prea duce mintea. Zic: „Îi tot dai întruna că ce deștept e Bony. Da' ia zi, la ce bun că-s priceput la grădinărit dacă-mi dai o mlaștină în loc de grădină? Crezi că-i cu folos?" Zice: „D-apoi cum să fie?" — Zic: „Vezi? întocmai' așa-i cu Bony. O fi el deștept, nu zic că nu-i, că nu-i franțuz de la mamă-sa; da' la ce bun, dacă n-are-n spate decât niște musii?"

După această grandioasă mostră de demonstrație socratică, Mr. Craig se opri o clipă, plimbând în jurul său o privire solemnă, apoi adăugă, izbind cu violență în masă.

— Știe toată lumea, c-au fost și oameni de față care-au văzut cu ochii lor că-ntr-un regiment era un soldat lipsă și-atunci ce-au făcut franțujii? Au luat o maimuță mare și i-au pus uniforma, care i s-a potrivit de minune, că nu mai deosebeai maimuța de musii.

— Ei, nu spune! exclamă Mr. Poyser, impresionat atât de semnificațiile politice ale întâmplării, cât și de aspectul ei anecdotic.

— Hai, Craig, c-asta-i prea de tot! interveni Adam. Nici tu nu crezi ce spui. I-o prostie să zici că franțujii nu fac două parale. Mr. Irwine l-a văzut la ei acasă și zice că-s mulți oameni cu scaun la cap printre ei. Cât despre învățătură, mașinării și fabrici, ne-au luat-o înainte. E curată nesăbuință să-ți nesocotești dușmanu'. C' atunci Nelson și ai lui, ce mare lucru-au făcut că i-au bătut, dacă franțujii nu-s buni de nimic, cum zice lumea?

Mr. Poyser, nedumerit de această ciocnire de competențe, se uită cu îndoială la Mr. Craig. Mărturia lui Mr. Irwine nu putea fi contestată; pe de altă parte, Craig se pricepea în treburile astea și punctul lui de

vedere era mai pe înțelesul lui. Până acum, Martin nu mai auzise pe nimeni spunând că franțujii ar fi buni la ceva. Mr. Craig nu găsi vorbe prin care să răspundă dar își exprimă punctul de vedere prin atitudine, dând pe gât o dușcă de bere și examinând apoi cu toată atenția proporțiile piciorului său, pe care în acest scop îl răsuci puțin înafară; tocmai atunci se întoarse și Bartle Massey, care stătuse lângă cămin, unde își fumase în liniște prima lulea și, cu arătătorul în cutia de tutun, rupse tăcerea:

— Ia zi, Adam, cum se face că n-ai venit duminică la biserică? De ce-ai lipsit, mă, ticălosule? S-a simțit lipsa ta în cor și imnu' a ieșit rău de tot. Nu cumva ai de gând să-ți faci învățătoru' de râs, acu' la bătrânețe?

— Nu, Mr. Massey, răspunse Adam. Mr. și Mrs. Poyser poa' să-ți spună unde am fost. Nu m-am ținut de rele.

— A plecat, Adam, s-a dus la Snowfield, spuse Mr. Povser, aducându-și pentru prima oară în seara aceea aminte de Dinah. Credeam că ai înduplecat-o să rămână. Da' n-a fost chip să mai stea și-a plecat ieri dimineață. Novastă-mea s-a necăjit foarte. Gândeam că n-o să-i ardă nici de petrecerea de azi.

Mr. Poyser se gândise de câteva ori la Dinah, de când venise Adam, dar „nu avusese inimă" să-i spună că plecase.

— Cum? strigă Bartle dezgustat. Ai lipsit din pricina unei femei? Atunci să știi că te reneg, Adam!

— Da' e-o femeie de care și dumneata ai vorbit de bine, Bartle! îl combătu Mr. Poyser. Hai, hai, nu-ți lua vorba-ndărăt; te-am auzit eu când ziceai odată că să fi fost toate femeile ca Dinah, atunci n-ar fi fost ele o născocire prea rea.

— Vorbeam de vocea ei, omule — de vocea ei și atâta tot. I-adevărat că pe Dinah rabd s-o ascult fără să-mi pun vată în urechi. Dar în alte privințe e și ea ca toate femeile — crede că-i destul să plângă și să-și iasă din fire, pentru ca doi și cu doi să facă cinci.

— Ei, da, sări Mrs. Povser, dacă te iei după ce zic unii ajungi să crezi că bărbații-s deștepți nevoie mare, că numa' ce miroasă-un sac de grâu și știu câte boabe-s 'năuntru. Că văd și prin ușa hambarului, chiar

dacă-i închisă, așa-s ei de deștepți. Poate tocma' de-aia nu prea văd ei ce se-ntâmplă de partea astlaltă a ușii, chiar sub nasu' lor.

Încântat, Martin Poyser se scutură de râs, făcând cu ochiul lui Adam, pentru a-l avertiza că învățătorul întrase în bucluc.

— Pe când muierea-i ageră, ageră foc — comentă Bartle cu dispreț. Că nici n-apucă să se-ntâmple ceva, da' ea știe cum s-a-ntâmplat și-i spune bărbatului ce are el în cap, încă înainte de a se dumiri el.

— Ba bine că nu, ripostă prompt Mrs. Poyser, că bărbatu-i domol la cap și pân' să-i umble mintea, i-o iau gândurile-nainte și-abia apucă să le prindă de coadă. Pân-să-și potrivească bărbatu' limba-n gură ca să vorbească, mi-ajunge să socot ochiurile la vârful de ciorap; și când dă Dumnezeu și deschide gura, de-abia ai ce alege din vorbele lui. Că cel mai mult sub cloșcă stau ouăle din care ies puii morți. Da' nu tăgăduiesc că și femeile-s proaste: c-așa le-a făcut Dumnezeu cel atotputernic, să se-nsoțească cu bărbații.

— Bine zis: să se însoțească! continuă Bartle pe același ton — așa cum se însoțește oțetu' cu limba. Dacă scoate bărbatu' o vorbă, numaidecât i-o însoțește nevastă-sa cu un cuvânt împotrivă; dacă îi vine lui pofta să mănânce de cald, numaidecât i-o-nsoțește dumneael cu o felie de slănină rece; și râsul lui, îndată-l gata să i-l însoțească cu scâncetele ei. E soață muierea pentru bărbat cum e strechea pentru cal: are veninu' potrivit ca să-l înțepe — veninu' tocmai potrivit ca să-l înțepe!

— Las' că știu eu ce le place dumnealor, bărbaților — nu se lăsă Mrs. Poyser — le place o nevastă toantă, moale ca o cârpă; să se uite la ei ca la soare și de fac bine și de greșesc; și să le zică „mulțam frumos" de dau cu picioru-n ea; și să se prefacă a nu știi unde-i e capu' și unde picioarele, pân-ce nu-i spune bărbatu'. Așa nevastă le place bărbaților; le place s-aibă o toantă-n casă care să se mire toată ziulica ce deștepți sunt dumnealor. Ăi de sunt destul de îngâmfați, n-au nevoie de muiere — d-aia și rămân burlaci pân' la bătrânețe.

— Bagă de seamă, Craig, îl apostrofă în glumă Mr. Poyser, însoară-te cât mai degrabă, altfel rămâi burlac — şi uite ce să zică femeile de tine!

— Apoi mie-mi plac femeile deştepte, răspunse Mr. Craig, vrând să se pună bine cu Mrs. Poyser şi convins de valoarea complimentelor sale — femeile cu scaun la cap, gospodine...

— Baţi câmpii, Craig, i-o reteză Bartle, baţi câmpii. În grădina ta parcă altfel te rostuieşti: sădeşti zarzavatul pentru folosul care-ţi aduce — pentru folosu' care-ţi aduce. Când semeni mazăre, bunăoară, n-o semeni pentru rădăcini şi când semeni morcovi n-alegi soiul care dă flori frumoase. Tot aşa trebui' s-alegi şi muierea: ce folos ţi-aduce deşteptăciunea ei? Mă rog, ce folos ţi-aduce? găseşte-ţi una toantă, da' coaptă atât cât trebuie şi gustoasă.

— La asta ce-ai de zis? îşi îmboldi Mr. Poyser nevasta, lăsându-se pe spătarul scaunului şi aruncându-i o privire amuzată.

— Ce-am de zis? se porni Mrs. Poyser cu ochii în flăcări. Apoi ce să am de zis, că-s oameni cu limba de seamănă c-un ceas stricat care tot bate nu ca s-arate ora, ci pentru că-i stricat pe dinăuntru.

Mrs. Poyser ar fi continuat polemica, dacă, în clipa aceea, atenţia mesenilor nu s-ar fi îndreptat spre cealaltă extremitate a mesei unde lirismul manifestat la început prin romanţa „Iubirea mea-i ca trandafiru' făr' de ghimpi", interpretată *sotto voce* de David, căpătase un caracter complex şi zgomotos. Tim, prea puţin impresionat de vocalizele lui David, fu tentat să-şi afirme talentul, atacând cu nădejde primele măsuri ale celor „Trei cosaşi voioşi"; dar David nu se dădu bătut, dovedind calitatea vocii sale printr-un amplu *crescendo*, şi punând la îndoială victoria trandafirului asupra cosaşilor; tocmai atunci, bătrânul Kester, păstrându-şi înfăţişarea impasibilă se lansă deodată într-un falset ca un behăit de oaie — de parcă ar fi fost un ceas deşteptător, căruia îi venise momentul să sune.

Neavând prejudecăţi în privinţa muzicii, cei din capătul mesei unde se afla Alick nu manifestară nici un fel de emoţie faţă de acest concert vocal. Bartle Massey, însă, puse pe masă luleaua şi îşi vârî degetele în urechi, iar Adam, care de când aflase că Dinah nu mai era la

fermă, abia aştepta să plece, se ridică, declarând că trebuia să-şi ia rămas bun.

— Vin şi eu cu tine, băiete, spuse Bartle. Vin şi eu cu tine, c-altfel asurzesc.

— Atunci o iau pe lângă Islaz şi te las acasă, dacă vrei, răspunse Adam.

— Foarte bine, şi mai stăm şi noi de vorbă. Că de la o vreme, te-ai făcut scump la vedere.

— Păcat că nu şedeţi până la urmă, interveni Mr. Poyser. Nu mai e mult până pleacă cu toţii; că nevastă-mea nu-i ţine după zece.

Adam însă nu se lăsă convins şi, după ce-şi luară rămas bun, cei doi prieteni porniră împreună, sub cerul înstelat.

— Nemernica aia de Vixen stă acasă şi schiaună după mine, spuse Bartle. N-o aduc niciodată la ferma Hall, că mi-e teamă să n-o trăsnească Mrs. Poyser cu privirea şi să rămână biata căţea şchioapă pe viaţă.

— De Gyp nu trebui' să-mi fac griji, râse Adam. Când vede că vin aici, o ia numaidecât înapoi spre casă.

— Ehe, amarnică muiere! Toată numa' ace — toată numa' ace. Da' ţin la Martin, totdeauna am ţinut. Şi dacă lui îi sunt acele pe plac, treaba lui! Aşa l-a făcut Dumnezeu, ca o perniţă tocma' bună pentru acele lui Mrs. Poyser.

— Da' are suflet bun, aşa ţepoasă cum s-arată — şi cinstită ca lumina soarelui. Se burzuluieşte ea când îi intră câinii noştri în casă, da' ia să fie ai ei, să vezi numa' ce i-ar mai îngriji şi cum i-ar mai hrăni. Are limbă ascuţită, da' inimă ca pâinea caldă — am văzut eu la necaz. E o femeie dintr-alea, care te sperie cu vorba, da' nu te lasă la greu.

— O fi, o fi, bodogăni Bartle. Nu spun că măru' nu-i sănătos la miez; da-mi strepezeşte dinţii — îmi strepezeşte dinţii!

CAPITOLUL 54

ÎNTÂLNIRE PE DEAL

Adam înţelegea de ce se grăbise Dinah să plece, şi în loc să se descurajeze, speranţele lui crescură. Se

temuse ca nu cumva iubirea ei prea puternică s-o împiedice să dea ascultare vocii lăuntrice şi să îndeplinească porunca divină.

„Rău am făcut că n-am rugat-o să-mi scrie, îşi spuse Adam. Da' poate că şi asta ar fi tulburat-o. Vrea şi ea să fie o vreme lăsată să se dumirească. N-am dreptu' să fiu nerăbdător şi să nu-i dau pace. Mi-a zis doar ce gândeşte şi nu-i ea femeia care una spune şi alta face. Trebuie să am răbdare."

Înţeleaptă era hotărârea lui Adam şi timp de două-trei săptămâni întocmai, căci amintirea mărturisirii făcute de Dinah în acea după-amiază de duminică îi dădu lui Adam putere s-aştepte. E uluitor câtă hrană pentru suflet poartă în ele primele cuvinte de dragoste. Dar către mijlocul lui octombrie, hotărârea începu să se clatine şi să dea semne evidente de oboseală. Săptămânile păreau din ce în ce mai lungi: Dinah avusese cu prisosinţă timp de gândire. Zică ce-o zice-femeia după ce-şi mărturiseşte dragostea, bărbatul se îmbată şi este ameţit de mărturisire pentru a lua seama de cele ce-i spune: pleacă de lângă ea călcând pe nori, nu pe pământ, şi prea puţin îi pasă de alte greutăţi. Dar beţia trece repede: din păcate timpul diluează amintirea, care-şi pierde puterea de a ne întreţine speranţa. Adam nu mai era încrezător cum fusese la început: în el încolţise teama că nu cumva vechiul fel de viaţă al lui Dinah să aibă o înrâurire prea mare asupra ei ca să îngăduie victoria unui sentiment nou. Dacă n-ar fi fost aşa, i-ar fi scris până acum; însă de bună seamă socotea mai nimerit să-i spulbere nădejdile. Pe măsură ce scădea încrederea, scădea şi răbdarea lui Adam, care hotărî să-i trimită scrisoare; trebuia s-o roage să nu prelungească mai mult decât era necesar această chinuitoare aşteptare. Stătu până târziu în noapte să scrie scrisoarea, dar a doua zi dimineaţa o azvârli în foc, speriat de urmările ce-ar fi putut să le aibă. I-ar fi fost mai greu să primească o veste proastă în scris, prefera să o audă chiar din gura ei, căci prezenţa ei l-ar fi împăcat mai uşor cu orice situaţie.

Aţi înţeles cum stăteau lucrurile: Adam nu mai putea de dorul lui Dinah; iar când dorul ajunge la o anumită limită, îndrăgostitul e în stare de orice ca să şi-l potolească, chiar cu preţul fericirii de mai târziu.

Dar, la urma urmei, ce rău făcea dacă se repezea până la Snowfield? Dinah nu putea să se supere: nu-i interzisese să vină; fără îndoială că se aştepta să-l vadă curând acolo. În cea de-a doua duminică a lunii octombrie, era atât de convins de justeţea acestui raţionament, încât se afla în drum spre Snowfield; de rândul acesta călare — căci acum timpul lui era preţios — şi împrumutase poneiul cel iute a lui Jonathan Burge pentru acest scop.

Cât de vii erau încă amintirile care-l însoţiră până la Snowfield! Mai fusese adeseori până la Oakbourne, după prima sa călătorie la Snowfield — însă dincolo de zidurile cenuşii de piatră ale oraşului Oakbourne nu trecuse, iar ţinutul arid şi copacii firavi îi povesteau parcă din nou povestea dureroasă şi ştiută pe de rost a trecutului. Dar cu trecerea timpului, nici o poveste nu rămâne aceeaşi; sau, mai bine zis, noi, cei care o citim, nu mai suntem aceiaşi: iar în acea dimineaţă, Adam purta cu sine prin acest ţinut cenuşiu alte gânduri — gânduri care schimbau înţelesul poveştii trecute.

E josnic şi egoist păcătosul care se bucură de nenorocirea ce-a lovit pe un altul, numai pentru că a tras el foloase mai pe urmă: nicicând Adam nu se va putea gândi fără să se înfioare la taina suferinţei omeneşti de care îi fusese dat să se apropie: i-ar fi fost cu neputinţă să mulţumească lui Dumnezeu pentru răul întâmplat altuia. Chiar dacă aş fi eu în stare să mă bucur în acest chip nepermis în locul lui Adam, aş rămâne pe deplin conştient că el n-ar putea: în faţa unui asemenea sentiment, ar fi clătinat din cap, şi ar fi spus: „Rău-i rău şi durerea durere, şi nu le schimbi chiar dacă le numeşti altcum. Nu de dragu' meu i-a făcut Dumnezeu pe ceilalţi, ca să pot eu zice că totu-i bine dacă mi-e mie bine".

Nu-i însă cu păcat să simţi că dacă ai trecut printr-o experienţă care te-a lăsat mai bogat, meriţă să plăteşti partea cuvenită de durere: nici nu poţi simţi altfel, cum nici omul care a suferit de cataractă nu poate regreta operaţia dureroasă prin care ochii săi şi-au recăpătat vederea. Intensitatea sentimentelor elevate, întocmai ca acumularea de cunoştinţe, sporesc puterea noastră interioară: nu mai putem dori să ne întoarcem

la iubirea dinainte cum nici pictorul sau muzicianul nu doresc să se întoarcă la o tehnică mai primitivă, folosită în tinereţe, sau filozoful la ipotezele originare.

În aceeaşi dimineaţă de duminică, mergând pe drumul ce-i amintea stăruitor de trecut, Adam avea senzaţia ciudată că statura lui lăuntrică crescuse. Dragostea lui pentru Dinah, speranţa de a-şi petrece viaţa alături de ea erau de fapt ţelul nevăzut şi îndepărtat către care îl purtase anevoiasa lui călătorie de la Snowfield la Hayslope, făcută cu optsprezece luni în urmă. Oricât de adâncă ar fi fost iubirea lui pentru Hetty — atât de adâncă, încât rădăcinile ei nu-i vor putea fi niciodată smulse din inimă — dragostea pentru Dinah era mai deplină şi avea preţ mai mare pentru el ; căci era rodul acelei bogăţii dobândite pe urma cunoaşterii unei suferinţe profunde. „Acu' c-o iubesc şi ştiu că mă iubeşte, îşi spuse el, am prins parcă puteri noi. Cu ajutoru' ei, poate-o să pricep mai bine cum de-i aşa. Că ea pricepe mai uşor şi-i mai vrednică-n toate ca mine — nu-i pasă de ea şi nu ştie ce-i trufia. Şi parcă te simţi mai liber, parcă ţi-i călcătura mai îndrăzneaţă când ai în cineva mai multă încredere ca-n tine însuţi. Totdeauna m-am socotit mai înţelept decât ai mei, da' nu-i bine să n-ai pe nimeni în preajmă să-i poţi cere ajutoru' când singur nu te poţi dumiri".

Trecuse de ora două după-amiaza, când Adam zări de pe costişa dealului oraşul cenuşiu ; iscodi cu privirea valea cea verde din margine, căutând acoperişul vechi de stuf de lângă clădirea cea urâtă a fabricii. În lumina soarelui blând de octombrie, priveliştea era mai puţin sumbră ca în acel frământat început de primăvară ; şi singurul ei farmec, pe care-l au mai toate regiunile despădurite cu perspective largi — farmecul de a putea privi dintr-un unghi nou bolta cerului arcuindu-se deasupra-ţi — în această zi aproape fără nori, avea asupra sufletului un efect mai binefăcător ca de obicei. Îndoielile şi temerile lui Adam se risipiră, aşa cum păienjenişul delicat al norilor se destrămase în azurul limpede de sus. În faţa ochilor i se părea că vine chipul blând al lui Dinah care din priviri îi spunea tot ce voia să afle.

Nu se aştepta s-o găsească acasă, cu toate astea descălecă şi legă poneiul de portiţă, ca să întrebe unde

putea s-o caute. Avea de gând să pornească după ea și s-o conducă acasă. Bătrâna îi spuse că Dinah plecase imediat după slujba de dimineață spre Sloman's End, un cătun la vreo trei mile distanță, dincolo de deal, ca să predice, cum îi era obiceiul, într-o colibă de acolo. Oricine-i putea arăta pe unde s-o ia spre Sloman's End. Adam încălecă din nou și porni spre inima orașului și se opri la vechiul han ca să prânzească în tovărășia guralivului hangiu, de care se grăbi să scape cât mai repede și să se-ndrepte spre Sloman's End. Cu toată graba se făcuse totuși aproape patru și Adam se gândi că, deoarece Dinah plecase dimineața devreme, nu mai era mult până să se întoarcă. Cătunul cel mic, cenușiu și jalnic, fără copaci prin jur îndărătul cărora să se ascundă, se vedea de departe. Apropiindu-se, Adam auzi niște voci cântând un imn. „Poate că-i ultimu', își spuse Adam. S-o iau încet înapoi și-apoi să mă-ntorc, să-i ies în întâmpinare dincolo de sat". Făcu cale întoarsă până ajunse aproape de culmea dealului și se așeză pe un bolovan, desprins dintr-un zid scund, așteptând să vadă silueta șuie, învești mântată în negru, îndreptându-se spre cărare. Alesese acest loc, aproape de vârf, pentru că era la adăpost de priviri: prin apropiere nu erau nici case, nici vite, nici măcar vreo oaie rătăcită — nici o altă prezență sub nemărginirea cerului în afara luminilor și umbrelor nemișcătoare.

Dinah apăru mult mai târziu decât își închipuise Adam; așteptă de mai bine de un ceas, cu gândul la ea, în vreme ce umbrele după-amiazii se lungiseră și lumina se îmblânzise treptat. În cele din urmă o zări ieșind dintre casele cenușii și îndreptându-se spre poalele dealului. Lui Adam i se păru că abia înainta, deși ea mergea cu pasul ei obișnuit, ușor și sprinten. Începuse să urce poteca de pe versantul dealului, dar Adam nu se clinti: nu voia să-i iasă prea repede în întâmpinare; dorea s-o întâlnească în locul acesta singuratic. Dintr-o dată i se făcu teamă ca nu cumva să se sperie când îl va vedea, „Da' nu se sperie Dinah așa de ușor — se liniști singur — dimpotrivă, e așa potolită și cumpănită, de crezi că totdeauna-i gata la orice".

La ce se gândea ea oare, suind dealul? Poate că-şi găsise pacea fără Adam şi nu mai avea nevoie de dragostea lui. În momentele hotărâtoare suntem cu toţii la fel de dezarmaţi; speranţa ne părăseşte, oprindu-se cu aripile-i fremătânde, din zborul ei.

Când Dinah ajunse foarte aproape, Adam se ridică de lângă zidul de piatră. Tocmai atunci se opri şi ea şi-şi întoarse privirea spre cătun: cine nu face popas, în timp ce urcă un povârniş, ca să mai privească o dată înapoi? Adam se bucură: cu instinctul îndrăgostitului, îşi dădu seama că era mai bine să-l audă, înainte de a-l vedea. Se apropie lăsând doar trei paşi între ei şi rosti: „Dinah!" Ea tresări, fără să întoarcă faţa, de parcă vocea n-ar fi aparţinut acestei lumi. „Dinah!", repetă Adam. Înţelegea prea bine ce se petrece în mintea ei. Era atât de deprinsă să considere senzaţiile drept semne ale cerului, încât nici nu căutase să afle dacă vocea venea din afara ei.

La a doua chemare, însă, întoarse capul. Ce plină de dor şi dragoste era privirea ochilor cenuşii când întâlniră ochii negri ai bărbatului înalt şi voinic! Văzându-l, Dinah nu tresări; fără nici un cuvânt, se apropie până ce braţele lui îi cuprinseră mijlocul.

Merseră aşa în tăcere, cu obrajii scăldaţi în lacrimi fierbinţi. Adam era prea fericit ca să vorbească. Dinah fu cea care rupse tăcerea:

— Adam, e vrerea Domnului să fie aşa! Sufletul meu s-a legat într-atât de al tău, încât, fără tine, trăiesc doar pe jumătate. În clipa asta, când te am alături şi simt că aceeaşi dragoste ne împlineşte inimile, am iarăşi puterea ce eram pe cale s-o pierd, de a înfrunta orice încercare. Şi de a îndeplini voia Tatălui nostru ceresc.

Adam se opri, şi privi în adâncul ochilor ei curaţi.

— Atunci fie ca nimeni şi nimic să nu ne despartă până la moarte.

Şi se sărutară cu o profundă bucurie.

Ce clipă poate fi mai înălţătoare pentru două suflete decât aceea în care se leagă pe viaţă — ca să-şi fie sprijin în toate, şi reazăm unul altuia în nenorocire, ca să-şi poarte de grijă în suferinţă şi să întâmpine tăcuţi împreună amintirile vieţii în ceasul de pe urmă?

CAPITOLUL 55

CLOPOTE DE NUNTĂ

De-abia trecu luna de la întâlnirea de pe deal și — într-o dimineață cețoasă de noiembrie — Adam și Dinah se cununară.

Evenimentul stârni mare vâlvă în sat. Lucrătorii lui Mr. Burge căpătară o zi liberă precum și argații lui Mr. Poyser; și, cei mai mulți dinte ei îmbrăcați în straie de sărbătoare, veniră la nuntă. Cred că nici un om din Hayslope, pomenit în povestea noastră și locuind încă în parohie în acea dimineață de noiembrie, nu lipsea fie din biserică, pentru a asista la ceremonie, fie de lângă ieșire, pentru a ura noroc mirelui și miresii. Mrs. Irwine și fiicele ei așteptau la poartă, în trăsură (căci acum aveau trăsură), ca să le strângă mâinile lui Adam și lui Dinah și să-i felicite: Miss Lydia Donnithorne, aflându-se la Bath, Mrs. Best, Mr. Mills și Mr. Craig socotiseră că în această împrejurare era de datoria lor să reprezinte „familia" de la Chase. Aleea din curtea bisericii era înțesată de cunoscuți, printre care mulți din cei care o văzuseră prima oară pe Dinah când predicase pe pajiște; și nu era de mirare că oamenii, cu mic, cu mare veniseră la nunta ei căci de când se știau ei pe lume, nu pomeniseră la Hayslope o fată ca Dinah și nici o poveste ca cea care-o unise pe ea cu Adam.

Bessy Cranage, purtând cea mai frumoasă bonetă și fustă a ei, plângea, fără să știe nici ea de ce; căci, după cum îi șoptea la ureche și vărul ei — Ben Așchie — care stătea alături, Dinah nu pleca nicăieri și că, dacă Bessy era cumva amărâtă, ar fi făcut bine-să se ia după Dinah și să se mărite cu un băiat de treabă, care vrea s-o ia de nevastă. Lângă Bessy, chiar în pragul bisericii, mișunau copiii lui Martin Poyser, strecurându-și privirile pe după colțul stranelor, ca să observe misterioasa ceremonie; pe fața lui Totty apăruse o expresie de mare îngrijorare, căci fetița se aștepta s-o vadă pe verișoara Dinah ieșind foarte îmbătrânită din biserică, Totty știind din experiență că persoanele căsătorite nu pot fi tinere.

Îi invidiez pe toți ce se aflau de față la sfârșitul ceremoniei, când Adam și Dinah ieșiră din biserică. De rândul acesta, Dinah nu era îmbrăcată în negru: căci mătușa Poyser nu se învoise nici în ruptul capului s-o lase să poarte o culoare aducătare de nenoroc, dăruindu-i chiar ea rochia de mireasă, croită dintr-un material cenușiu, după tiparul obișnuit al *quakerilor*, căci în această privință Dinah nu cedase. Așadar chipul ei ca un crin, ieșea grav și suav de sub boneta cenușie de *quaker*, fără a zâmbi și fără a roși, doar cu buzele ușor tremurânde din pricina solemnității sentimentelor. Ținându-i strâns brațul, Adam pășea drept cum îi era felul, cu capul dat spre spate, parcă pentru a privi lumea drept în față; dar nu era țanțoș cum sunt mirii, căci fericirea lui avea prea puțin de a face cu părerile celorlalți. Peste bucuria lui profundă și adevărată plutea o undă de tristețe; Dinah știa dar nu se amăra.

Trei perechi veneau pe urma mirelui și a miresei: mai întâi Martin Poyser, radios ca un foc de vreascuri aprins să înveselească dimineața aceea încețoșată, dând brațul lui Mary Burge, domnișoara de onoare; apoi Seth, senin și fericit, la braț cu Mrs. Poyser; ultimii, Bartle Massey și Lisbeth — Lisbeth cu rochie și bonetă nouă, prea mândră de fiul ei și prea fericită de a fi dobândit fiica ce-și dorise, ca să mai găsească vreun motiv de tânguială.

Bartle Massey consimțise să vină la nuntă numai după ce stăruise Adam și nu contenise protestând împotriva căsătoriei în general, și mai cu seamă împotriva căsătoriei unui bărbat cu mintea întreagă. După ospățul de nuntă, însă, Mr. Poyser începu să glumească pe socoteala lui, denunțându-l că în biserică nu se mulțumise să sărute mireasa o dată, cum era datina, ci de două ori.

În spatele lui Lisbeth și a învățătorului ieși Mr. Irwine, încântat de treaba bună pe care o făcuse unindu-l pe Adam cu Dinah. Cunoștea clipă de clipă suferința prin care trecuse Adam; ce rod frumos dăduse sămânța încolțită în acea vreme plină de durere! Dragostea care adusese speranță și mângâiere în ceasul deznădejdii, dragostea care-și croise drum spre temnița întunecoasă și pătrunsese în sufletul și mai întunecat al sărmanei

Hetty — această dragoste puternică și duioasă avea să-i fie sprijin și tovarăș lui Adam până la moarte.

La poarta bisericii, nuntașii strânseră îndelung mâinile și repetară la nesfârșit celor patru perechi. „Dumnezeu să vă aibă în pază" și alte urări de bine la care Mr. Poyser răspunse în numele tuturor, cu neîntrecută vervă, căci știa toate glumele ce se spun la nuntă. Cât despre femei — observă el — ele nu-s bune de nimic altceva la o nuntă decât să dea apă la șoareci. Nici chiar Mrs. Poyser nu se încumetă să deschidă gura pe când vecinii îi strângeau mâna; iar Lisbeth izbucni în plâns de cum se apropiase de ea primul om spunându-i că arăta iar tânără ca altădată.

Joshua Rann, având o ușoară criză de reumatism, nu-și putuse aduce contribuția la trasul clopotelor și privea cu oarecare dispreț la aceste urări care nu făceau parte din ceremonia propriu-zisă și nu necesitau prezența unei fețe bisericești; începu să fredoneze, cu vocea sa de bas, „O, ce bucurie domnește!" repetând ca pentru sine psalmul de nuntă cu care avea de gând să rupă gura consătenilor duminica următoare.

— Îmi pare bine că am vești bune cu care să-i mai ridic moralul lui Arthur, spuse Mr. Irwine mamei sale, pe când se înapoiau la presbiteriu. Cum ajungem acasă, m-apuc să-i scriu.

EPILOG

Sfârșit de iunie, anul 1807. De mai bine de o jumătate de oră s-au închis atelierele de lângă depozitul de cherestea din ograda lui Adam Bede — ateliere și ogradă care aparțineau lui Jonathan Burge — și lumina blândă a după-amiezii scaldă casa primitoare, cu ziduri galbene și acoperiș moale de stuf, cam tot așa cum o scălda în acea seară de iunie cu nouă ani în urmă, când l-am văzut pe Adam aducând cheile și înmânându-le bătrânei Dolly.

În prag, apare o femeie pe care o cunoaștem bine și-și duce mâna streașină la ochi ca să privească în depărtare; căci razele soarelui cad peste boneta ei albă, și peste părul castaniu deschis, și o orbesc. Apoi întoarce spatele soarelui și cată spre ușă. Acum îi putem

vedea chipul blând şi palid: nu s-a schimbat aproape deloc — doar că s-a împlinit puţin — ca şi trupul — care însă tot sprinten şi graţios a rămas, îmbrăcat ca şi odinioară într-o rochie neagră simplă.

— L-am văzut, Seth, spuse Dinah, cuiva din casă. Haideţi să-i ieşim înainte. Hai, Lisbeth, vino cu mama.

La această chemare răspunse numaidecât o făptură mică, cu păr castaniu deschis şi ochi cenuşii, abia trecută de patru ani, care alergă în tăcere şi-şi puse mânuţa în mâna mamei.

— Hai, unchiule Seth, repetă Dinah.

— Venim, venim îndat', răspunse dinăuntru Seth, care apăru în prag, plecându-se să treacă de uşă, căci se înălţase cu un cap — capul oacheş al nepotului său, un flăcău în vârstă de doi ani, care pricinuise oarecare întârziere, cerând să fie dus de unchiu-său în spinare.

— Mai bine ia-l în braţe, Seth, spuse Dinah, uitându-se cu drag la voinicul cel mititel, cu ochi negri. Aşa o să-ţi fie greu să-l duci.

— Nu, nu, lu' Addy îi place să călărească în spatele meu. Pot să-l duc o bucată de drum.

Tânărul Addy aprecie bunăvoinţa unchiului, înfigându-şi drept răsplată călcâiele în coastele acestuia. Dar, pentru Seth, a păşi alături de Dinah şi a se lăsa tiranizat de copiii ei şi ai lui Adam însemna raiul pe pământ.

— Unde l-ai văzut? întrebă el luând-o peste ogorul de lângă casă. Nu-l zăresc nicăieri.

— Printre copacii din marginea drumului. I-am văzut umerii şi pălăria. Iacătă-l iar!

— Apoi ştiu că nimeni n-are ochi mai aeri ca tine când e rost să-l vezi pe Adam, se veseli Seth. Aşa era şi biata maica: mereu la pândă după Adam şi-l vedea 'naintea ălorlalti, cu toate c-avea vederea slabă.

— A întârziat mai mult decât mă aşteptam, spuse Dinah scoţând dintr-un buzunăraş ceasul dăruit de Arthur şi privindu-l: Sunt aproape orele şapte.

— Se vede c-au avut multe să-şi spună — îşi dădu Seth cu părerea — şi întâlnirea trebui că i-a răscolit pe amândoi. Se-mplinesc aproape opt ani de când nu s-au văzut.

— Așa-i, încuviință Dinah, azi-dimineață Adam era tulburat gândindu-se cât s-o fi schimbat bietul tânăr din pricina bolii lui și a anilor care ne-au îmbătrânit pe toți. Și moartea bietei Hetty, tocmai pe când se întorcea acasă, a deschis iar rana cea netămăduită.

— Ia te uită, Addy, spuse Seth, dându-l pe băiat jos din spate și ținându-l în brațe, îl vezi acolo pe tata — uite-l cum vine, acum e la pârleaz.

Dinah iuți pasul, iar micuța Lisbeth o zbughi cât o țineau picioruşele, până ajunse la Adam și i se agăță de genunchi. Adam o mângâie pe cap și o săltă în sus ca s-o sărute, dar Dinah, care se apropiase, deslușì pe chipul lui semne de tulburare ; tăcut, Adam își petrecu brațul pe după al ei.

— Ce-i, flăcăule, vrei și tu sus? întrebă Adam, străduindu-se să zâmbească atunci când Addy, cu nepăsarea caracteristică copiilor, întinse mânuțele spre el, gata să-și trădeze unchiul, acum când se ivise un protector mai de soi.

— M-a-ntors pe dos, Dinah, spuse Adam într-un târziu, luând-o spre casă.

— L-ai găsit schimbat? întrebă Dinah.

— Schimbat și nu prea. L-aș fi recunoscut oriunde. Numa' că are altă culoare și arată rău. Da' doctorii zic că aeru' de-acasă o să-i facă bine. Pe dinăuntru-i sănătos ; da' l-au dărâmat fierbințelile. Are același fel de a vorbi și când mi-a zâmbit, arăta întocmai cum zâmbea când era un băiețandru. E nemaipomenit să-l vezi cum a rămas același, când zâmbește !

— Nu l-am văzut niciodată zâmbind, sărmanul tânăr !

— O să-l vezi, mâine. Cum ne-am venit în fire si-am început să stăm de vorbă, de tine-a întrebat mai întâi. Mi-a zis : „Îmi amintesc bine chipul ei și sper că nu s-a schimbat". I-am răspuns că nu — continuă Adam — uitându-se cu duioșie în ochii soției sale — numa' că ești mai durdulie, cum se cuvine după șapte ani. „Pot să vin s-o văd mâine? m-a întrebat. Abia aștept să-i povestesc cât de mult m-am gândit la ea în toți anii ăștia".

— I-ai spus că am purtat mereu ceasu' lui?

— Da, și-am vorbit o grămadă de tine, că zice că n-a pomenit în viața lui alta ca tine. Mi-a zis : „Să știi

că dacă Dinah mai predică şi m-oi duce s-o ascult, într-o bună zi mă fac şi eu metodist". I-am zis: „Nu, domnule, asta n-o să se-ntâmple, că de la Conferinţă-ncoace femeile nu mai au voie să predice, aşa că Dinah s-a lăsat, ăl mult mai stă la o vorbă cu oamenii, prin casele lor".

— Apoi, mai mare păcatu' cu Conferinţa asta — interveni Seth, neputându-se stăpâni să nu comenteze — că dacă era şi Dinah de părerea mea, plecam de la metodişti şi treceam la o sectă care nu-ngrădeşte libertatea creştinilor!

— Să ştii, băiete, că Dinah a avut dreptate, nu tu. O lege oricât o fi de dreaptă, tot necăjeşte pe careva. Femeile care predică, mai mult rău fac decât bine — că ele n-au nici haru' lu' Dinah, nici sufletu' ei; şi ea a-nţeles şi a socotit că-i bine să dea pildă de supunere, că mai sunt şi alte feluri în care poţi aduce pe oameni pe calea cea bună. La fel socot şi eu şi zic că bine-a făcut cum a făcut.

Seth nu răspunse. Era un subiect asupra căruia nu puteau cădea de acord şi de aceea îl ocoleau, iar Dinah, vrând să schimbe vorba, întrebă:

— I-ai spus colonelului Donnithorne ce te-au rugat unchiul şi mătuşa?

— Sigur că i-am spus şi poimâine se duce la ferma Hall cu Mr. Irwine, care a picat tocmai când vorbeam de asta şi care a stăruit ca boieru' ăl tânăr să nu se vadă mâine decât cu tine: zicea — şi avea dreptate — că o să-l răscolească prea tare şi-o să-i facă rău dacă întâlneşte prea mulţi oameni, unu' după altu'. „Trebuí' să te punem din nou pe picioare, Arthur, i-a zis Mr. Irwine. Asta-i prima treabă pe care trebui s-o facem, şi când ai fi zdravăn şi-n puteri n-ai decât să faci cum pofteşti. Da' până atunci, te ţin din scurt ca pe vremea când ţi-eram dascăl". Grozav se mai bucură Mr. Irwine că s-a întors acasă.

Un răstimp, Adam tăcu, apoi continuă:

— La început, când ne-am văzut, am fost foarte zdruncinaţi, amândoi. Nu aflase de biata Hetty pân' ce nu l-a-ntâlnit pe Mr. Irwine la Londra, că în timp ce a călătorit n-a primit nici o scrisoare. Când ne-am strâns mâna, primul lucru pe care mi l-a spus a fost: „N-am

fost în stare să fac nimic pentru ea, Adam — a trăit atât cât să golească pân' la fund paharu' durerii — şi-atâta m-am tot gândit c-o să vie vremea să pot face ceva pentru ea. Aveai dreptate când mi-ai zis tu mie odată: „răul făcut nu se mai poate desface".

— Ia te uită cine-i la poartă, Mr. şi Mrs. Poyser! exclamă Seth.

— Chiar ei sunt, spuse Dinah. Dă fuga, Lisbeth, du-te s-o întâmpini pe mătuşa Poyser. Hai înăuntru, Adam, de te odihneşte: ai avut o zi grea.

CUPRINS

CARTEA ÎNTÂI

Cap. 1
ATELIERUL 3

Cap. 2
PREDICA 14

Cap. 3
DUPĂ PREDICĂ 29

Cap. 4
NECAZURILE DE ACASĂ 36

Cap. 5
PASTORUL 51

Cap. 6
FERMA HALL 68

Cap. 7
LĂPTĂRIA 81

Cap. 8
VOCAȚIA 87

Cap. 9
HETTY ȘI LUMEA EI 94

Cap. 10
DINAH ÎN VIZITĂ LA LISBETH 101

Cap. 11
ACASĂ LA LISBETH 112

Cap. 12
ÎN PĂDURE 121

Cap. 13
SEARA ÎN PĂDURE 130

Cap. 14
ÎNTOARCEREA ACASĂ 136

Cap. 15
CELE DOUĂ ODĂI DE DORMIT 145
Cap. 16
LEGĂTURI . . . 157

CARTEA A DOUA

Cap. 17
ÎN CARE FIRUL POVESTIRII E O CLIPĂ ÎNTRERUPT 171
Cap. 18
LA BISERICĂ 180
Cap. 19
ADAM ÎNTR-O ZI DE LUCRU 202
Cap. 20
ADAM ÎN TRECERE PE LA FERMA HALL . . . 208
Cap. 21
ȘCOALA SERALĂ ȘI ÎNVĂȚĂTORUL 226

CARTEA A TREIA

Cap. 22
OASPEȚII SE PREGĂTESC DE PRAZNIC . . . 1 1
Cap. 23
ÎN TIMPUL PRÂNZULUI 1 1
Cap. 24
ÎNCHINAREA PAHARELOR 1 8
Cap. 25
ÎNTRECERILE 266
Cap. 26
PETRECEREA 274

CARTEA A PATRA

Cap. 27
O CRIZĂ 286
Cap 28
ÎN CUMPĂNĂ 297
Cap. 29
DIMINEAȚA URMĂTOARE 304

Cap. 30
SCRISOAREA AJUNGE LA DESTINAȚIE 312
Cap. 31
ÎN ODAIA LUI HETTY 325
Cap. 32
MSR POYSER SPUNE CE GÂNDEȘTE 334
Cap. 33
NOI VERIGI 343
Cap. 34
LOGODNA 350
Cap. 35
TEAMA ASCUNSĂ 355

CARTEA A CINCEA

Cap. 36
CĂLĂTORIE CĂTRE ULTIMA SPERANȚĂ 362
Cap. 37
CĂLĂTORIE FĂRĂ DE SPERANȚĂ 371
Cap. 38
CĂUTAREA 383
Cap. 39
VESTEA 397
Cap. 40
CREȘTE ȘUVOIUL DURERILOR 404
Cap. 41
AJUNUL PROCESULUI 413
Cap. 42
DIMINEAȚA PROCESULUI 418
Cap 43
SENTINȚA 423
Cap. 44
ÎNAPOIEREA LUI ARTHUR 429
Cap. 45
ÎN TEMNIȚĂ 437
Cap. 46
CEASURI DE AȘTEPTARE ÎNCORDATĂ 446
Cap. 47
ULTIMUL MOMENT 452
Cap. 48
O NOUĂ ÎNTÂLNIRE ÎN PĂDURE 453

Cap. 49
LA FERMA HALL 463
Cap. 50
ACASĂ LA ADAM 473
Cap. 51
DUMINICĂ DIMINEAŢĂ 484
Cap. 52
ADAM ŞI DINAH 496
Cap. 53
SĂRBĂTOAREA RECOLTEI 504
Cap. 54
ÎNTÂLNIRE PE DEAL 517
Cap. 55
CLOPOTE DE NUNTĂ 523
EPILOG 525

Tehnoredactor VASILE CIUCĂ

Apărut 1993. Bun de tipar 31.08.1992
Coli tipar 33,50.

Tiparul executat sub c-da nr. 341 la
Societatea Comercială — Editură și Imprimerie
„Porto - Franco" S.A. Galați
B-dul George Coșbuc nr. 223 A
ROMÂNIA

ISBN 973-9052-20-7



„Consider că lecția estetică e superioară oricărei lecții, deoarece descrie viața în toată complexitatea ei. Preocuparea mea este estetica, trezirea celor mai nobile emoții, ce determină omenirea să dorească dreptate socială."

GEORGE ELIOT

Eroina romanului, Hetty Sorel, trăiește numai pentru a visa la succesele ei viitoare. E plină de strălucire și vitalitate, dar egoismul și vanitatea o vor pierde, distrugându-i viața. Respinge iubirea sigură a lui Adam Bede, lăsându-se sedusă de nobilul Arthur Donnithorne și nutrind efemere visuri de glorie.

EDITURA
ROMHELION

1493 Lei
2 TL
TOTAL 1495 Lei